

1189/52

MANUAL DE POETICA

PENTRU

ȘCOALELE ROMÎNEȘTI

EXEMPLE, REGULE, ANALIZE LITERARE, NOTIȚE ISTORICE

ADUNATE ȘI RÎNDUITE

DE

GHEORGHE ADAMESCU

PROFESOR LA GIMNAZIUL „ȘINCAI“

121324

BUCURESCI

DEPOSITUL GENERAL

Librăria LA BISERICA ALBĂ

85 — CALEA VICTORIEI — 85

TIPOGRAFIA

„EPOCA”

STR. CLEMENȚEI 3

1898.

[Handwritten signature]

Biblioteca Centrală Universitară
BUCUREȘTI
Cota: 53873
Inventar: 800709

AMFNY

Biblioteca Centrală Universitară
"Carol I" București
Cota: 37783

B.C.U. "Carol I" - Bucuresti

C800709

PREFAȚĂ

De-și avem în literatura noastră didactică vre-o câte-va manuale de poetică pentru școlile secundare, am încercat totuși a face o nouă lucrare—nu știu dacă pot zice și: o lucrare nouă—pe care o prezent onoraților miei colegi. Fără vre-o pretensiune de originalitate, am căutat să adun ce mi s'a părut potrivit pentru elevii și elevele noastre, dând o redacțiune cât s'a putut mai înțeleasă diverselor principii pe cari le-am aflat în autorii consultați.

Iată în scurt planul ce am urmat și justificarea lui.

Pentru a satisface cerința programei oficiale, am început printr'o **introducere**, în care am tractat câte-va chestiuni din estetică mai necesare pentru studiul poeticeii.

Partea II o formează versificațiunea, în care am dat toată nomenclatura și regulile obicnuite, dar structura versului român am explicat-o într'un mod cu totul deosebit, mai leznicios—cred—pentru școlari.

Partea III este studiul propriu zis al poeticeii: genurile poetice.

Am căutat aci a face din manualul mîeu și **tractat teoretic și antologie**. Nu cred că sistemul urmat pînă aci la noi de a avea școlarii **aceiași carte de citire** pentru toate clasele este bun, căci profesorul nu află exemplele necesare pentru explicările sale. Cărțile speciale de antologie ca auxiliar al poeticeî au numai poeziî romînești (una singură are două-trei exemple streine) și este imposibil a vorbi de toate speciile poetice mărghinindu-te la literatura noastră. Apoi e cert că ministerul însuși în alcătuirea programei a avut în vedere ca lecțiunile de poetică și retorică să fie **un curs pe scurt de literatură generală**. Am început fie-care gen cu exemple sau rezumate; apoi am tractat regulile cari se pot explica prin exemplele ce cunoaște școlarul. După aceea am pus cîte-va analize literare unele ca model ca după ele să lucreze școlarul analizele ce i se vor da, altele bucați literare ele însele din scriitorî importanți din a căror citire se pot trage însemnate foloase, deprinzîndu-se încet, încet spiritul elevului cu critica literară. La toate exemplele am pus note, explicînd termenii necunoscuți școlarului (pentru a nu pierde profesorul timp cu explicarea, intrerupînd citirea), lucru ce am făcut și în partea teoretică ori de cîte ori se pomeneste un nume propriu sau un cuvînt tehnic ce am socotit necunoscut pentru școlar.

În fine studiul fie-cărui gen se termină cu o noțiță istorică. Aci numai rar m'am mărghinit la o simplă înșirare de nume, de obicei am preferit a vorbi despre mai pușini poeți, dar a vorbi mai mult despre ei.

Lucrarea se sfîrșește cu un apendice bibliografic ca să se vadă pe deoparte toate izvoarele de cari m'am servit; pe de alta ceî cari ar voi să urmărească mai departe unele cestiuni să aibă o îndrumare¹). Spun aci că principala călăuză mi-a fost Poetica lui Hegel, de și n'am adoptat istoria genurilor așa cum o face el.

Cartea va părea poate cam voluminoasă; trebuie însă să se fie seamă că avem **în același volum** și poetica și antologia. Cu chipul acesta scolarul va avea o singură carte în loc de două²).

G. A.

TABLA MATEERII

PARTEA I

INTRODUCERE IN STUDIUL POETICEI

	<i>Pag.</i>
I. — <i>Noțiuni generale de estetică.</i>	
1. Estetica. Frumosul. Plăcerea estetică	3
2. Frumosul, binele, adevărul, utilul	7
3. Artă. Artă și știință	8
4. Frumosul și sublimul. Notă despre câți-va termeni întrebuințați in caracterizarea impresiilor ce ne produc operele artistice . . .	9
5. Artele	11
6. Poezia. Condițiile poetului	12
7. Poezia și poezia. Importanța poeziei. Principalele tractate de poetică	15

II. — *Dicțiunea poetică.*

1. Principiul general al dicțiunii poetice	19
2. Regule generale	20
3. Epitete. Figuri. Transpozițiuni	27
4. Dicțiunea poetică românească	40

PARTEA II

VERSIFICAȚIUNEA

1. <i>Versul și proza</i>	51
Exemple de poezie în proză :	
Descrierea grădinii Paradou de Emile Zola	53

	<i>Pag.</i>
Moartea armaşului Dracea de Odobescu	54
Descrierea Bărăganului de Odobescu	55
Descrierea ernii de Odobescu	58
Printre ruine de Volney	59
Meditaţiune de Volney	60
Cântarea României de Bălcescu	61
2. <i>Versificaţiunea greco-latină şi cea modernă</i>	64
3. <i>Măsura</i>	65
4. <i>Eliziunea şi hiatul</i>	66
5. <i>Cezura</i>	69
6. <i>Incălcarea</i>	71
7. <i>Rima</i>	72
8. <i>Licenţe poetice</i>	81
9. <i>Ritmul versurilor româneşti</i>	83
10. <i>Ritmul în istoria poeziei româneşti</i>	91
11. <i>Gruparea versurilor : Strofe. Versuri libere</i>	94
12. <i>Forme fixe de poezie</i>	95

Exemple de acest fel de poezii :

Triplet de I. B. Hétrat	102
Sonet de Al. Sihleanu	102
Sonet de M. Eminescu	103
Sonet de Al. Vlahuţă	104
Les deux cortèges, sonet de Josephin Souлары	104
Sonetul lui Arvers	105
Santa-Cetate de Eliade Rădulescu	105
Glosa de Eminescu	106
Gazel de Coşbuc	109
Pantum de M. Dimitriadi	109
<i>Versificaţiunea poporană românească</i>	110

PARTEA III

GENURILE POETICE

Genurile poetice. Dezvoltarea lor	119
---	-----

GENUL LIRIC

A. Exemple :

1. Psalm 103 în traducere liberă	122
2. Psalm 103 tradus de Dosofteiu	123

	<i>Pag.</i>
3. Norul de Lucia <i>Ackerman</i>	125
4. Odă în cinstea lui Hieron de <i>Pindar</i>	127
5. El de <i>Victor Hugo</i>	132
6. Odă la Mihaiu de <i>Alexandri</i>	136
7. Odă Ostașilor romiui de <i>Alexandri</i>	137
8. Le Schiller de <i>Heliade</i>	138
9. Conștiința de <i>V. Hugo</i>	140
10. Elegie de <i>Deparațianu</i>	142
11. Vinul de <i>Anacreon</i>	143
12. Amor mușcat de o albină de <i>Anacreon</i>	143
13. Bocet (din popor)	144
14. Colind de flăcău (din popor)	144
15. Colind religios (din popor)	145
16. Cîntecul miresei (din popor)	146
17. Orație de felicitare (din popor)	146
18. Orația ertăciunii (din popor)	147
19. Doină de dragoste (din popor)	149
20. Doină de sărăcie (din popor)	149
21. Doină de jale (din popor)	149
22. Doină haiducească (din popor)	150
23. Doină de înstreinare (din popor)	150
24. Mitul Furtunei de <i>Lenau</i> , trad.	151
25. Munții de <i>T. Gaüthier</i> , trad.	152
26. Impărțirea pămîntului de <i>Schiller</i> , trad.	152
27. Hotărîrea de <i>Uhland</i> , trad.	153
28. Mîngiere în lacrimi de <i>Goethe</i>	154
29. Cugetări de <i>Vlahuța</i>	155
30. Din prag de <i>Vlahuța</i>	156
31. Mai am un singur dor de <i>Eminescu</i>	158
32. Te ducî de <i>M. Eminescu</i>	158
33. Cîntec barbar de <i>Coșbuc</i>	159
34. Noapte de vară de <i>Coșbuc</i>	160
35. Lacul de <i>Lamartine</i> , trad.	161
36. Rugăciunea de <i>Gr. Alexandrescu</i>	163
37. Cea din urmă noapte în Roma de <i>Ovidiu</i>	165
38. Cincî Maiu de <i>Manzoni</i> , trad.	168
39. Dianeî și lui <i>Apolon</i> de <i>Horațiu</i> , trad.	170
40. Iarna de <i>V. Alexandri</i>	171
41. Oaspeții primăverei de <i>V. Alexandri</i>	171
42. L'isolement de <i>Lamartine</i>	172
43. Isolementul, trad.	174
44. Izolarea, trad.	176

45. Carmen saeculare de <i>Horatiu</i> , trad.	177
46. Lui Leopardi de <i>A. Naum</i>	180
47. Dor și jale de <i>Nicoleanu</i>	183
48. Turturica (din popor)	184
49. Amărită turturea de <i>Enăchiță Văcărescu</i>	185
50. La țară de <i>Iancu Văcărescu</i>	186

B. Regule și clasificări :

Gen liric. Odă	187
I. Poezia religioasă și tradițională	189
II. Poezia descriptivă	192
III. Poezia eroică	193
IV. Poezia filozofică	194
V. Elegia	195
VI. Doina	197
VII. Oda politică	198
VIII. Epitalamul	199
IX. Oda ușoară	200
X. Cîntecul	201

C. Analize literare :

1. Ucigașul fără voe de <i>Alexandrescu</i>	203
2. «Treți marșuri», analiză de G. Coșbuc	206
3. «Colindul Archangelilor», analiză de M. Strajan	211

D. Istoricul poeziei lirice :

I. Poezia lirică orientală	214
II. Poezia lirică la Greci	216
III. Poezia lirică la Romani	221
IV. Lirica medievală	223
V. Lirica popoarelor romanice	
1. Lirica italiană	226
2. Lirica spaniolă	230
3. Lirica franceză	232
VI. Lirica popoarelor germanice	
1. Lirica germană	238
2. Lirica engleză	241
VII. Lirica română	243

GENUL EPIC

A. Rezumatul celor mai însemnate epopei :

1. Ramayana	256
2. Mahabarata	257

	<i>Pag.</i>
3. Ijiada	257
4. Odysea	258
5. Eneida.	260
6. Chanson de Roland	261
7. Divina Comedie	261
8. Orlando furioso.	262
9. Os Lusiadas,	263
10. Gerusalemme liberata	263
11. Niebeiungenlied.	264
12. Gudrun	264
13. Paradisul pierdut	265

B. Principiile genului epic :

I. Caracterul general al genului epic	266
II. Speciile genului epic :	

I. Narațiunea epică :

1. Cronica Rimată.	267
2. Poema eroică	268
3. Balada	268
4. Romanța.	270
5. Legenda.	270

Exemple :

Oștireă lui Mavrogheni de <i>Pitarul Hristache</i>	272
Cîntecul clopôtului de <i>Schiller</i>	273
Blestemul cîntărețului de <i>Uhland</i>	279
Mircea și solii de <i>D. Bolintineanu</i>	181
Dan, căpitan de plaiu, de <i>V. Alexandri</i>	282
Corbea, baladă din popor	189

II. Epopea :

Definițiune. Diviziune. Subiectul	296
Starea de civilizație proprie epopeii	301
Regulele și calitățile acțiunii epice	303

Exemple de episoade

Episodul lui Ugolino	307
Calul Troii din Eneida.	310
Grădinile Armidei din Gerusalemme liberata	312
Forma și stilul epopeii	31
<i>Exemple de începuturi și desnodăminte</i>	315
Miraculosul	318

Exemple de diferite feluri de miraculos :

Din Iliada	320
Din Orlando furioso	322
Din Paradisul pierdut	321
Din Henriada	323
III. Poema eroi-comică.	324

Exemple :

Batrachomyomachia	327
IV. Romanul : Definițiune. Impărțire	332
Nuvela	333

C. Analize literare :

1. «Eneida», analiză de Paul Albert.	337
2. «Dumbrava roșie», analiză de Ar. Densușianu	344
3. «Țiganiada de Budai-Deleanu»	349

D. Istoricul epopeii.

Popoarele orientale	356
Greci și Romani	357
Evul mediu	358
Epoca modernă	360
Istoricul romanului	362

GENUL DRAMATIC**A. Rezumate :**

1. <i>Eschil</i> . Triologia Orestia (Agamemnon, Choephorele, Eumenidele)	368
2. <i>Sophocle</i> . <i>Œdip riran</i>	368
3. <i>Euripide</i> . <i>Hecuba</i>	369
4. <i>Aristophane</i> . <i>Acarnienii</i>	369
5. <i>Aristophane</i> . <i>Viespile</i>	369
6. <i>Plaut</i> . <i>Trinumus</i>	369
7. <i>Terentiu</i> . <i>Heavtontimorumenos</i>	369
8. <i>Rotrou</i> . <i>Saint-Genest</i>	369
9. <i>Corneille</i> . <i>Horace</i>	370
10. <i>Corneille</i> . <i>Le Cid</i>	370
11. <i>Tasso</i> . <i>Aminta</i>	370
12. <i>Guarini</i> . <i>Păstorul credincios</i>	370
13. <i>Maffei</i> . <i>Meropa</i>	371
14. <i>Alfieri</i> . <i>Saul</i>	371
15. <i>Voltaire</i> . <i>Mahomet</i>	371

	<i>Pag.</i>
16. <i>Voltaire</i> . Zaire	371
17. <i>Racine</i> . Athalie.	372
18. <i>Molère</i> . Les Précieuses ridicules	372
19. <i>Molère</i> . L'Avare	372
20. <i>Molère</i> . Bolnavul inchipuit.	373
21. <i>Beaumarchais</i> . Bărbierul din Sevilla	373
22. <i>Victor Hugo</i> . Le roi s'amuse	373
23. <i>Victor Hugo</i> Ernani	374
24. <i>Shakspeare</i> . Othelo,	375
25. <i>Shakspeare</i> . Regele Lear	375
26. <i>Shakspeare</i> . Macbeth	375
27. <i>Shakspeare</i> . Hamlet	376
28. <i>Cervantes</i> . Viața din Algeria	376
29. <i>Cervantes</i> . Numanția	376
30. <i>Lope de Vega</i> . Roma aprinsă	377
31. <i>Lope de Vega</i> . Înțeleptul în casa sa	377
32. <i>Lope de Vega</i> . Nașterea lui Crist	377
33. <i>Calderon</i> . Pantlica și floarea	378
34. <i>Calderon</i> . Medicul onoarei sale	378
35. <i>Calderon</i> . Vrăjitorul minunat	378
36. <i>Lessing</i> . Minna von Barnheim	379
37. <i>Schiller</i> . Hoții	379
38. <i>Schiller</i> . Wilhelm Tell	379
39. <i>Goethe</i> . Iphigenia în Taurida	380

B. Principiile genului dramatic.

I. Principiile generale ale genului dramatic.	
1. Definițiunea. Originea	380
2. Regulele poeziei dramatice	382
3. Dezvoltarea acțiunii dramatice	386
4. Dicțiunea dramatică.	388
5. Raportul operei dramatice cu publicul	393
II. Speciile genului dramatic.	
1. Tragedia	394
2. Comedia	398
3. Drama. Melodrama	401
4. Poeziile dramatice însoțite de muzică	403
5. Speciile secundare de poezie dramatică	405

C. Analize literare :

1. «Cinna de Corneille, analiză de G. Merle»	407
4. «Macbeth de Shakspeare, analiză de H. Taine»	410

1. «Antigona de Sophocle analiză de G. Merlet»	413
5. «Scrisoarea pierdută de Caragiale analiză de C. Dobrogeanu-Gherea» 415	
3. «Tartuff» de Molière, analiză de Lintilhac»	410

D. Istoricul genului dramatic și al teatrului

<i>La popoarele orientale</i>	423
2. <i>La Greci</i>	423
3. <i>La Romani</i>	429
4. <i>Teatrul în evul-mediu</i>	431
5. <i>Teatrul neo-clasic</i>	434
6. <i>Teatrul romantic</i>	440
7. <i>Teatrul contemporan</i>	456
8. <i>Teatrul român</i>	459

GENUL DIDACTIC

I. PRINCIPIILE GENERALE ALE GENULUI	471

II. POEMA DIDACTICĂ.

A. Rezumate.

1. Georgicele	472
2. Arta poetică a lui Boileau	472

B. Specii.	475

C. Analize literare,

«Arta poetică a lui Horatius»	477

III. SATIRA.

A. Rezumate și exemple:

1. Avariile de <i>Horatius</i>	480
2. Nobilimea de <i>Juvenal</i>	482
3. S'a supărat văcarul pe sat de Anton Pann	483
4. <i>Alexandrescu Gr.</i> Satira duhului meu	484
5. Satira III de <i>Eminescu</i>	488

B. Principii generale	489

C. Istoricul.

1. <i>Satira la Romani</i>	489
2. <i>Satira la Romini</i> : Satira poporană, Satira cultă	492

D. Analize literare.

«Plîngerea unui binișiu de Orășanu»	4

IV. FABULA.

A. Exemple:

1. <i>Esop</i>	503
2. <i>La Fontaine</i> . Les animaux malades de la peste	504
3. <i>La Fontaine</i> . Le héron	506
4. <i>Țichindeal</i>	507
5. <i>Donicî</i> . Musca. Anterul lui Arvinte	507
6. <i>Alexandrescu</i> . Pisica sălbatică și tigrul	509

B. Principii generale 510**C. Analize literare.**

Le chêne et le roseau, analiză de Batteux	512

D. Dezvoltarea fabulei la cei vechi și la moderni 516

V. EPIGRAMA.

A. Exemple.

1. Unui autor cărui i se furase versurile de <i>Lebrun</i>	526
2. <i>Martial</i> . Către Linus	526
3. <i>Boileau</i> . Lui Corneille	526
4. <i>I. B. Rousseau</i> . Președintele tribunalului către aprod	526
5. <i>A. C. Cuza</i> . Unui poet	526

Principii și istoric 527**GENUL PASTORAL****A. Exemple.**

1. <i>Theocrit</i> . Moartea lui Daphnis	528
2. <i>Virgiliu</i> . Titir și Melibeu	532
3. Vara la țară de <i>Al. Deparațianu</i>	536

B. Principiile și istoricul genului 539**Apendice bibliografic**

PARTEA I

INTRODUCERE ÎN STUDIUL POETICEI

I

NOȚIUNI GENERALE DE ESTETICĂ

1. ESTETICA. FRUMOSUL. PLĂCEREA ESTETICĂ

Estetica, de la cuvîntul grec *αισθητικη* (simt, înțeleg) se definește: știința frumosului și a artelor.

Frumosul a dat mult de lucru cercetătorilor, pentru-că, prin natura ei cu totul abstractă, această noțiune este primitoare de multe definițiuni. Dintre diferitele definițiuni ce i s'aun dat în cursul timpului, aceea care a avut mai mare înfriurire în toate studiile făcute în domeniul artei, este teoria zisă platonică.

Teoria lui Platon ¹⁾ se poate rezuma astfel:

Afară de lumea vizibilă, în care trăim, este o altă

1) Platon, vestit filosof grec, elev al lui Socrate, a trăit între anii 429—347 a. C. A lăsat mai multe opere, în cari a făcut cunoscute unele din ideile maestrului său, întrebuițînd și forma dialogică, obicnuită de Socrate; astfel: *Criton*, *Apologia lui Socrat*, *Republica*, etc.

lume nevăzută în care se află esențele ideale ale lui crurilor. În locul obiectelor așa cum le vedem, sînt tipurile lor ideale și perfecte astfel cum aș fișit din gîndirea divină. Fie-care din aceste tipuri a slujit de model multîmii de obiecte din aceeași categorie. Există dar un fluviu în sine sau fluviu perfect, ideal; un arbore în sine, o casă în sine, etc. Acolo se află binele, adevărul, frumosul în sine, pe cari omul le-a reprodus cum a putut în actele și operele sale.

Prin urmare *frumosul este un atribut al perfecțiunii divine, este absolut, unu și nu diferit*; el rămîne totdeauna același, în toate timpurile, la toate rasele, în toate artele.

Cum cunoaște omul lumea ideală? În afară de simțuri, avem o facultate specială care se numește «rațiune», care servă ca intermediar între lumea sensibilă și cealaltă lume. Tot ce face, tot ce produce omul își are modelul în lumea ideală. Cu atît aș fost artiștii mai mari cu cît mai bine s'aș manifestat într'inșii esențele divine ale lucrurilor.

Dar ce l-atrage pe om către lumea ideală? Il atrage faptul că el a văzut-o odată și a trăit într'însa atunci cînd era numai spirit și cînd jugul corpului nu-l supusese.

Această explicațiune nu este exactă, pentru că, după dînsa, ar trebui să lăsăm afară din domeniul artei un mare număr de opere artistice de o nețăgăduită valoare. Ce este admirabil în cruzimile lui Neron, în sălbăticia lui Ugolino ¹⁾ în țipetele și in-

1) Pasagiul se află reprodus printre exemplele de episoade la capitolul genului epic.

sullele lui Achile și Agamennon ¹⁾? Totuși Tacit, Dante, Omer, au făcut—reprezentându-le—opere nemuritoare. Ce e admirabil în grupa lui Laocoon? ²⁾

Să fie oare adevărat că asemenea fapte sau chipuri din natură devin frumoase numai pentru că sînt *imitate* în artă? De sigur că nu, fiind-că în acest caz ar urma ca perfecția artei să stea în desăvîrșita asemănare cu realitatea și ar trebui ca noi să putem judeca numai despre acele opere de artă ale căror modele din natură le cunoaștem, ca să facem comparație. Dar atunci culmea picturii ar fi fotografia. Atunci cum poate să ne placă o operă în care se înfățișază Achile ori Odyseu, pe cari nu i-am văzut nici odată, ba chiar persoane cari n'au existat nici odată?

Definițiunea modernă a frumosului este: o percepțiune care stimulează în noi viața sub cite-trele ale sale forme deodată (sensibilitate, inteligență, voință) și ne produce plăcere prin conștiința acestei stimulări generale.

Așa dar estetica, al cărei obiect este frumosul, trebuie studiată după datele psihologiei, pe cînd, după cei vechi, era în legătură directă cu metafizica.

Plăcerea produsă de frumos se numește «plăcere estetică.»

Plăcerea estetică este o excitațiune a nervilor sensibili, o stimulare care se produce atît în organele vieții fizice cît și în ale celei intelectuale.

1) Vezi tot acolo și acest pasagiu din Iliada.

2) Grupă statuară celebră păstrată din antioitate, reprezentînd pe Laocoon, preot din Troja în cele mai groaznice suferințe împreună cu fiii săi, încolăciți de șerpi groaznici.

Știința nu a ajuns pînă acum să determine locul fie-cărui fel de senzațiuni în creeri. Pentru cele de sunet e demonstrat, iar pentru cele de lumină e aproape sigur, că se produc printr'o undă sonoră sau luminoasă care face să vibreze la unison fibrele nervului acustic sau optic. Senzațiunile sînt simple sau complexe, dupe cum rezultă din una sau mai multe vibrațiuni simultane.

De aci urmează că cu cît va fi mai mare numărul fibrelor puse simultan în mișcare, cu atît senzațiunea va fi mai vie.

Ca să fie *plăcută*, senzațiunea trebuie să aibă, pe lîngă *intensitate*: *varietate*, adică vibrațiunile să nu fie monotone și *concordantă*, adică vibrațiile să nu se neutralizeze între ele.

Plăcerea estetică depinde dar de om, e ceva cu totul relativ, adică variază după oameni, țări și epoce; nu e ce-va absolut, cum rezultă din teoria platonice.

Acest lucru îl exprimă foarte plastic poetul nostru Vlahuță :

Și dac'ai putut alege și 'ntrupa vre o icoană
Din deșarta, viforoasa existenței tale goană,
Cum vrei tu ca în pervazul altor minți, altă lumină
Imbrăcînd-o, să rămie tot icoana ta, senină?
Fie-care în îngusta-i mințe cînd va fi s'o prindă
Strîmbă și mototolită, ca 'ntr'un ciob prost de oglindă
Va vedea-o'n el pătată de-a lui proprie prostie.

Plăcere estetică putem afla: 1) în caractere și fapte omenești, 2) în obiecte și fenomene din natură, 3) în produsele artelor.

* 2. FRUMOSUL, BINELE, ADEVĂRUL, UTILUL

Raportul între aceste noțiuni nu este stabilit în mod neîndoelnic.

Platon identifica *frumosul* cu *binele*. Modernii deosebesc pe unul de celalt. Ideia binelui implică concepțiunea unui scop, pe când admirând frumusețea unui obiect nu mă gândesc la destinația lui nici la a părților care îl compun. Kant ¹⁾ zice că frumosul ne lasă indiferenți în privința existenței reale a obiectului.

Între *frumos* și *adevăr* se face de ordinar această deosebire: Adevărul este identitatea perfectă între idee și obiectul său; adevărul se adresează numai la rațiune, pe când frumosul se simte, nu se judecă.

De obicei se zice că *frumosul* e diferit de *util*; zicem că este frumos ceea-ce nu ne satisface nici-o trebuință, pe când util numim ceea-ce ne place în vederea unei trebuințe. Dacă prin trebuință înțelegem numai nevoile corpului nostru, nevoile materiale, atunci frumosul e deosebit de util. Dacă însă ținem seamă și de trebuințele intelectuale, atunci frumosul ne satisface aceste trebuințe, deci merge împreună cu utilul.

1) Vestit filosof german (1724—1800), ale cărui opere principale sînt: *Critica rațiunii pure*, — *Critica rațiunii practice*. Important prin formularea teoriilor sale despre spațiu și timp și prin formularea teoriei etice cunoscute sub numele de imperativul categoric al lui Kant.

3. ARTA. ARTA ȘI ȘTIINȚA

Arta este totalitatea produselor activității omenești care realizează frumosul. Organismul omenesc e așa constituit că simte plăcere prin unele combinații de linii, de forme, de sunete, de culori, de mișcări...

Realitatea cu feluritele ei fenomene este subiect și al artei și al științei; deosebirea stă numai în modul de procedare.

Știința constată adevărul în natură, îl descrie, îi clasifică într'un sistem ca să fie mai ușor de ținut minte. Arta reproduce același adevăr, dar îl izolează, îl scoate din șirul de cauze și efecte și ni-l dă în mod limpede cugetării prin ochiul sau ureche.

Crima, de exemplu, poate fi subiect și al unei opere de artă și al unei opere de știință. *Omul criminal* al lui Lombroso și *Macbeth* al lui Shakspeare studiază ambele crimă, însă din două puncte de vedere cu totul diferite. — Visele sînt studiate în mai multe cărți, cum este lucrarea lui Tissie și tot acest subiect îl aflăm în poezia *Ucigașul fără voce* de Gr. Alexandrescu.

În lucrările de artă găsim ce-va individual, izolat; pe cînd în cele de știință aflăm nu un caz, ci o sumă de cazuri, explicate și comentate.

Uneori operele artistice au subiecte ce par cu totul de domeniul fantaziei. Chiar în acestea se poate însă găsi un fond cit de restrîns de realitate, pe care a clădit apoi fantazia artistului.

4. FRUMOSUL ȘI SUBLIMUL

Dăm numele de *sublim* (de la latinește *sublimis* = înalt) la ceea-ce uimește prin mărimea întinderii sau puterii. Primul se numește *sublim extensiv*; cel d'al doilea *sublim intensiv*. Exemple: O cale lungă, un șes nesfirșit, o prăpastie; o furtună pe mare.

În genere tot ce se poate închipui fără margini sau extraordinar de mare ne produce impresia sublimului. Intunerecul absolut e sublim. Ceea-ce e dezordonat poate mai lezne să ne producă impresia sublimului de cât ceea-ce e regulat. Un fluviu curgînd liniștit va fi frumos; un fluviu care ar rupe arbori, ar lua case, ar distruge tot, va fi sublim. Cerul senin va fi frumos; cerul furtunos va fi sublim.

Asemenea unele fapte, sentimente, pasiuni ome-nești ne pot produce impresia sublimului: năvălirea lui Mihaiu la Călugăreni între rîndurile Turcilor; jerfa lui Deciu Mus; amorul Iuliei și al lui Romeo, cunoscut din piesa cu același nume de Shakspeare.

Cînd astfel de fapte sînt înfățișate în opere de artă, avem aceeași impresie.

În producțiunile literare deosebim *sublimul de cugetare* și *sublimul de sentiment*.

Exemplu clasic pentru sublimul de cugetare este fraza din Biblie.: «Zise Domnul să fie lumină și lumină fu.»

Tot așa de cunoscută este strofa din poezia lui

Manzoni care celebrează pe Napoleon ¹⁾ și e intitulată «Cinci-Maiu».

Iată-o și în original și în traducere:

Ei si nomò : due secoli
L'un contro l'altro armati,
Sommessi a lui si volsero
Come aspettando il fato;
Ei fe silenzio, ed arbitro
S'assise in mezzo a lor.

El își spuse numele ; doi secoli
Cari se luptau unul înotriva altuia
Supuși se întoarseră către el
Ca și cum și-ar fi așteptat soarta.
El le zise să tacă și ca judecător,
Se așază între dinșii.

Din Vlahuță :

Să nu mai revii în viață? Niciodată? Niciodată?
O!-i grozavă vorba asta! Limbă ne mai desghețată,
Humă ne mai încălzită de simțiri și de idei!
Nu de moarte mă cutremur, ci de vecinicia ei ²⁾.

Zicem că aflăm exemple de sublim de sentiment când sentimentele înfățișate ni se par a fi mai presus de puterea omenească.

Sublimul sentimentului iubirii de mamă îl aflăm așa înfățișat la Depărățianu ³⁾ într'o mică poezie :

Eraū trei sārmaniū, doi copii și-o mamā,
Și piine... un singur codru 'ntr'o maramā
Mama-l frinse 'n două și dete pe rind
La fiește care cite o părțicea.
— Mamā, atunci copiii ziserā plingind,
Tie ce-ți remine? — *Voī*, rāspunse ea.

Sublimul sentimentului iubirii de patrie îl aflăm la «Muma lui Ștefan» în poezia lui Bolintineanu, în care aceasta trece peste dragostea maternă și-î zice :

Du-te la oștire, pentru țara mori
Și-ți va fi mormintu 'ncoronat cu flori!

1) Să se vadă această poezie întregă la exemplele de poezie lirică.

2) *Vlahuță*, Din prag.

3) Depărățianu (mort 1865) a scris un volum de poezii: «Doruri și amoruri» și o idilă prin care e cu deosebire cunoscut: «Vara la țară».

Același lucru în vorba clasică a bătrînului Horatiu:

— Qu'il mourut!²⁾

Nota.—*Definițiuni și deosebiri.* Cînd vorbim de lucrări de artă sau de obiecte ori fenomene sau ființe din natură, voind să arătăm impresia ce ne produc, întrebuintăm diferiți termeni, al căror înțeles nu e totdeauna pe deplin lămurit.

Frumușel zicem unui obiect, unei ființe sau unei lucrări de artă care numai în parte neproduc impresia frumosului.

Delicat sau *gingaș* se zice despre ceea-ce place prin micime și prin oare-care frumusețe. Un om delicat, stil delicat.

Gratios se zice frumosului înfățișat sub forme fine și dezvoltat în libertate, fără silință. Se zice: umblet grațios, danț grațios. O salcie e grațioasă.

Mișcător se numește ceea-ce ne cauzează un sentiment amestecat de întristare și de plăcere. Priveliște mișcătoare; stil mișcător.

Măreț, zicem despre o faptă sau lucru care se apropie, prin oare-cari caractere, de sublim. Un incendiu poate fi măreț.

Solemn se zice despre un fapt care deșteaptă ideia maiestății și inspiră respect, ca sentimentul religios. Stilul lui Bălcescu în «Cîntarea Romîniei» este solemn.

Uritul e contrarul frumosului. El are valoare proprie numai ca al doilea termen al unui dualism care se întilnește pretutîndeni în natură. În evul mediu, ca și în epoca contemporană, s'a admis uritul în artă. El servește ca să ne facă a înțelege frumosul prin contrast.

5. ARTELE

Sub numele de «artă» înțelegem de obicei *artele frumoase* în deosebire de *artele practice*.

2) Expresie din piesa lui Corneille «Horace» cînd bătrînul află că unul din fiii săi care se lupta într'un duel cu frații Curiatii din Alba, a fugit, se supără și atunci e întrebat: Dar ce vrei să faci în contra a trei?

Artele practice au de scop să producă obiecte care să ne satisfacă trebuințele materiale, care adică au un folos practic.

Artele frumoase (Bele arte) au de scop să realizeze frumosul.

Ele se împart în două grupe: 1) ale vederii: arhitectura, sculptura, pictura, care se mai numesc și arte *plastice*; 2) ale auzului: muzica, poezia, numite și arte *ideale*.

Toate artele sînt înfrățite prin aceea că toate își propun să realizeze frumosul, însă fie-care dispune de mijloace speciale.

Dintre toate, cea mai superioară este poezia, din pricina întinderii domeniului său.

Prin ritm, prin vers, prin accent ea se apropie de muzică; prin descrițiunile ea se adresează ochilor și poate da senzațiunile de formă și de culoare aproape ca artele plastice. Ea, împreună cu muzica, poate exprima mai bine sentimente; în fine numai ea din toate artele are putere să exprime gîndiri, să se adreseze de a dreptul inteligenței. Sculptura și pictura pot provoca și ele gîndiri, dar numai în mod indirect, numai printr'o legătură de idei mai mult sau mai puțin depărtată.

6. POEZIA. CONDIȚIILE POETULUI

Cuvîntul «poezie» (ποίησις facere, creațiune, de la verbul ποιεῖν a crea) are mai multe accepțiuni.

Poezie înseamnă creațiune poetică, adică formarea unui tot închipuit din elemente existente în natură sau în mintea omului. În acest înțeles ea se poate aplica tuturor artelor. Se zice de exemplu: poezia arhitecturii, a sculpturii.

Prin extensiune se dă apoi priveliștilor sau acțiunilor din natură cari realizează frumosul și în acest caz vorba «poezie» e identică cu vorba «frumos.» Ex: Poezia unei călătorii pe mare; poezia unei fapte mari; poezia unei furtuni.

Poezie înseamnă încă o compozițiune, o lucrare a unui poet. Ex: În acest volum, sînt zece poezii de Alexandri.

În fine poezia este una din artele ideale, care a fost astfel definită de Schopenhauer¹⁾: *arta de a pune fantazia în mișcare prin cuvinte.*

Ori ce om cu creierul întreg este, în unele momente, poet, întru-cît emoțiunea poetică este o exaltare a inteligenței și a întregii noastre ființe mai presus de cît starea obicînuită. Prin urmare ori-ce om emoționat e poet. Cît timp însă această emoțiune rămîne în sufletul lui, ea nu poate avea nici un efect asupra celorlalți oameni. Decî poetului, pe lingă facultatea de a simți și de a fi mișcat, i se cere și darul de comunica emoțiunea sa.

Acest dar nu se întîlnește la toată lumea și de aceea poezii sînt rari.

Darul acesta a fost numit *talent*, *inspirațiune* și criticii vechi l-au socotit ca un ce divin.

1) *Schopenhauer*, vestit filozof german (1788—1860), care a formulat teoria pesimizmului. A scris: *Lumea ca voință și reprezentațiune*, *Fundamentul moralei*, etc.

Boileau ¹⁾ începe a sa «Artă poetică» prin următoarele versuri:

C'est en vain qu'au Parnasse un téméraire auteur
Pense de l'art des vers atteindre la hauteur:
S'il ne sent pas du ciel l'influence secrète,
Si son astre en naissant ne l'a formé poète,
Dans son génie étroit il est toujours captif:
Pour lui Phébus ²⁾ est sourd et Pégase ³⁾ est rétif.

Din credința aceasta a rezultat și vorba cunoscută: *poeta nascitur* în opozițiune cu *orator fit* (sau și: *fiunt oratores, nascuntur poetae*).

Se înțelege că, fără a crede întocmai ce spune Boileau, e netăgăduit că poetul are un organism deosebit intru cit-va de al celorlalți oameni. Sensațiunile lor sînt mai puternice; mașina lor nervoasă e mult mai sensibilă — după expresiunea lui Taine ⁴⁾ — și multe obiecte cari pe noi ne lasă reci, pe ei îi zgudue adînc.

Afară de această sensibilitate deosebită, am văzut ca se cer poetului și alte condițiuni.

În primul rînd se cere ca emoțiunea din sufletul lui să fie destul de puternică pentru ca el să simțā nevoie a o exprima și destul de precisă pentru ca să poată fi reproducă, în fine se cere să fie statornică.

Iată de ce se cere această din urmă condițiune.

1) Boileau, poet francez (1636—1711).

2) Phébus, nume dat zeului Apollon, zeul soarelui, care avea și atributul de conducător al muzelor, deci inspirator suprem al poezilor.

3) Pégasul, creațiune mitologică greacă, e un cal într'aripat. El conducea pe poeți la o fîntînă de unde luaū aceștiā inspirațiune.

4) Hippolyte Taine, istoric și critic de artă francez (1828—1893). A scris foarte importante opere privitoare la teoria poeziei: *Philosophie de l'art. De l'intelligence, etc.* — apoi: *La Fontaine et ses fables, Histoire de la littérature anglaise, etc.*

Cînd avem o emoție, cu cit e mai vie cu alit nu simțim trebuința și nu putem s'o exprimăm în acel moment. Pentru a simți această trebuință, se cere să treacă un timp; deci în orî ce moment cînd poetul scrie ce-va este o întoarcere spre trecut și memoria are rolul de căpetenie.

În rezumat, pentru ca poetul să ne emoționeze trebuie să aibă un spirit înzestrat cu facultatea de a observa, — de a conserva și de a învia în el o emoțiune.

7. POEZIA ȘI POETICA.
IMPORTANȚA POETICEI. CELE MAI ÎNSEM-
NATE TRACTATE DE POETICĂ

Critica socotește în genere că primele manifestări artistice ale oamenilor aũ fost poezii; de aci vorba că poezia s'a născut odată cu omul. Poetul Iancu Văcărescu ¹⁾ zice, în privința aceasta,

Că ori-ce neam începe.
 Întîiu prin poezie
 Ființa de-și pricepe

Mai tîrziu, cînd aũ început să se facă cercetări asupra operelor produse de diverși poeți, s'a încercat și formularea unor reguli, unor principii, a căror întrunire poartă numele de *poetică* (ποιητική τέχνη).

Folosul acestui studiu este foarte însemnat. S'a zis că geniul n'are nevoie de reguli. E drept că cunoștința regulilor nu face pe nimeni poet; totuși nu

¹⁾ Iancu Văcărescu (1786—1863) unul dintre primii poeți ai secolului nostru. S'a publicat o colecțiune de poezii la 1830.

trebuie să se uite că toate cunoștințele și toată cultura în genere a unei generațiuni se bazează pe cultura generațiunii anterioare. A ști ce s'a scris mai înainte este a te ajuta în drumul ce ai să faci. De aceea poetica, în care aflăm rezumată experiența atitor generații de poeți, este un serios auxiliar pentru cel ce va avea să scrie.

Horățiu ¹⁾ zice că darul natural trebuie să fie ajutat prin studiu ca să se producă opere de valoare:

Natura fieret laudabile carmen an arte.
Quaesitum est. Ego nec studium sine divite vena,
Nec rude quid possit video ingenium: alterius sic
Altera poscit opem res et conjurat amice. ²⁾

Poetica are folos și pentru cei cari vor să citească și să înțeleagă operele poetice. Acestora le inleznește priceperea prin explicarea principiilor.

Cel d'intiui tractat de poetică cunoscut pînă acum este a lui *Aristotele* ³⁾ la Greci. Lucrarea lui ni s'a păstrat în mod fragmentar, adică numai asemănările și deosebirile dintre poezia epică și cea dramatică și regulile pentru comedie.

La Romani *Horățiu* scrie către amicii săi, frații Pisoni (ad Pisones), o epistolă, pe care mai tirziu criticii au numit-o «De arte poetica liber» (Carte despre arta poetică). Aceasta nu e un tractat sistematic, ci o serie de povește adresate amicilor săi,

1) *Horățiu* celebru poet latin (64—8 a. C.) a scris poezii lirice, satirice și o serie de epistole, din cari face parte și cea către Pisoni.

2) Versurile acestea sînt astfel traduse de d. D. Ollanescu (Ascanio):

S'a discutat adeseori de-î arta saŭ natura
Ce fac poeții mari. Eŭ zic că nu dă 'nvățătura
Făr'de talent rod bun, precum nici geniul incult;
Ci unul altuia indemn la lucru-și dau mai mult.

3) *Aristotele* (384—322 a. C.) vestit filozof grec, elev al lui Platon și învățătorul lui Alexandru-cel-Mare..

vorbind despre stil în genere, despre poezie, mai ales despre tragedie și comedie, etc.

În secolul XVI *Hieronimus Vida*¹⁾ scrie latinește «De arte poetica». În secolul XVII avem lucrarea lui *Boileau* «L'art poétique» și lucrarea Englezului *Alexandru Pope*²⁾: «Incercare despre critică.» Se mai citează lucrarea lui *Iuliu Cesar Scaliger*³⁾ în secolul XVI «Poetices libri VII» (șapte cărți de poetică), care e însă foarte puțin cunoscută.

În secolul nostru s'aŭ scris multe lucrări de teorie a poeziei, mai ales de către Germani. Vom cita pe a lui *Hegel*⁴⁾ și pe a lui *Richter*⁵⁾. Francezii se ocupă mai mult cu versificațiunea, iar operele poetice le studiază mai mult raportându-le la autori, de cit grupându-le în genuri. Cunoscută e lucrarea lui *Becq de Fouquièrre* despre versificația franceză.

La Romîni primele încercări le aflăm la *Enăchită Văcărescu*⁶⁾, și la *Conachi*⁷⁾. *Eliade Rădulescu*⁸⁾ pentru prima oară a studiat, pe lingă regulele versificațiunii, și regulele genurilor poetice. Mai tirziu d. *Titu Maiorescu* a făcut o importantă lucrare intitulată *Poezia romînă*.

1) *Hieronimus Vida*, Italian din Cremona (1490—1566), episcop de Alba.

2) *Pope*, poet și filosof englez (1688—1744) a scris: *Incercare despre om*, — o poemă comică *Suvița de pâr răpită*, etc.

3) *Scaliger* (1483—1558) filolog învățat, născut la Padua.

4) *Hegel* (1770—1831) filolog german, întemeietorul unei teorii care-i poartă numele.

5) *Jean Paul Richter*, scriitor german (1763—1825).

6) *Enăchită Văcărescu* (1740—1799), mare boer muntean, autorul unei *Gramaticii* (1787), al unei *Istории* a împăraților otomanii și al unui număr de poezii. Cunoscut mai ales prin testamentul său poetic. La finele gramaticii sale a pus cite-va regule de versificație.

7) *Costache Conachi* (1777—1849) vestit boer Moldovean, autor al unui mare număr de poezii, mai ales de amor.

8) Cartea lui *Eliade* se chiamă: *Curs întreg de poezie generale*.

II

DICȚIUNEA POETICA

1. PRINCIPIUL DICȚIUNII POETICE

În toate limbile poezia are într-un cît-va privilegiu unei dicțiuni deosebite. Neapărat că în diferite timpuri și în diferite popoare a variat și variază această dicțiune; totuși se poate observa un caracter universal ce se ține de însăși natura condițiilor morale pe cari le cere poezia.

Organele intelectuale au într-un moment dat o anumită energie pe care o pot întrebuința. Pentru-ca impresiunea poetului să se transporte în sufletul ascultătorului sau cititorului, trebuie să se înleznească această transportare. Dacă am impune cititorului o muncă prea mare pentru a înțelege chiar sensul frazelor, el va fi prea puțin dispus a prinde semnificația poetică. Limba fiind o combinare de semne sau

de sunete pentru transmiterea gândirii, această transmitere nu trebuie să fie îngreuiată prin nimic. Dacă sîntem nevoiți să citim o scriere într'o limbă străină — fără a cunoaște deplin acea limbă — nu pricepem frumusețile literare.

Poezia individualizează și prin urmare sensibilizează idea, căci cu cît o expresie e mai generală cu atît e mai abstractă și cu cît e mai individuală cu atît e mai concretă, mai sensibilă. În virtutea acestei puteri a poeziei am și zis că ea poate să rivalizeze cu pictura și cu sculptura.

Principiul general al dicțiunii poetice este deci: *economisirea puterilor sufletești și ațîțarea lor*; adică poetul să crute atențiunea cititorului făcîndu-l să înțeleagă ce vra să zică și să-i producă în același timp imagini cari să-l facă a înțelege și ceea-ce nu spune.

2. REGULE GENERALE

Regulele generale de observat pentru-ca limba poeziei să-și ajungă scopul sînt următoarele:

1) *Să întrebuițăm cuvinte cari prin volumul sau sunetul lor se potrivesc mai bine cu natura ideii ce aŭ să exprime.*

De aceea poezia pune atîta preț pe *onomatopei*, adică pe acele cuvinte sau grupe de cuvinte cari imită sunete din natură sau pot exprima mai bine un sentiment.

Expresiunile cari imită sunete din natura se numesc *onomatopei*.

Linguiştili au dat o mare importanţă onomatopeii. Unii au zis că în imitarea sunetelor din natură se găseşte originea vorbirii. «Limba celor d'întîiî oameni a fost, zic ei, numai ecoul naturii în conştiinţa omenască.» Se înţelege că astăzi nu e cu putinţă să regăsim suma onomatopeilor primitive cărora cutare sau cutare limbă şi-ar datori originea, totuşi sint idiome în cari amintirea procedărilor vechi se păstrează. Alţii, neadmiţînd nici onomatopea nici interjecţiunea ca origine *unică* a vorbirii, cred că într'o parte relativ mică a contribuit şi onomatopea.

Poeţii au făcut totdeauna uz de onomatopei. Astfel Aristofan, poet grec ¹⁾, vrînd să imite gălăgia broaştelor zice: βρεκεκεκεκέξ κοάξ κοάξ. Aceste simple interjecţiuni însă nu produc nici-o idee, de aceea Ovidiu, poet latin, avînd aceeaşi intenţiune, face următorul vers care ne aminteşte zgomotul broştesc, dar în acelaşi timp spune ce-va :

Quumque sunt sub aqua, sub aqua maledicere tentant²⁾).

Zgomotul pe care-l face tropotul cailor îl aflăm înfăţişat în diferite feluri. Astfel Virgiliu zice cunoscutul:

Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum³⁾).

Alexandri :

Deodată se aude un tropot pe pămînt,
Un tropot de copite, potop rotopitor.

1) *Aristofane*, autor celebru de comedii, a trăit în sec. V înainte de Crist.

2) «Fiind sub apă, încearcă de sub apă să vorbească de rău.»

3) Acest vers s'a tradus astfel în romîneşte, căutîndu-se a se imita onomatopea latină: «Unghia cu sunet de patru picioare străbate pe putredul cîmp.»

Bolintineanu:

Tropotă, bubue plaiul Candaviei
Lîngă Cavaia ;
Caii se spumegă, puî ai Moraviei,
Răpînd bataia.

Zgomotul luptei este astfel înfățișat de doi poeți ai noștri.

Alexandri :

Pămîntul ropotește sub tropot de copite,
Văzdúhul strălucește de arme ascuțite ;
Iar paloșele albe, ciocnindu-se 'n loviri,
Daú foc, daú moarte cruntă, daú aspre zingheniri.

Eminescu :

Și ca nourî de aramă și ca ropotul de grindeni
Órizonu 'ntunecîndu-l, vin săgeți de pretutîdeni,
Vijiînd ca vijelia și ca plesnetul de ploae,
Urlă cimpul și de tropot și de strigăt de bătae.

Onomatopea este armonie imitativă de zgomote și sunete. Poeții aú cîntat însă, prin măestrite combinări de vorbe, să imiteze mișcări din natură, uneori chiar scene mai complicate. Cu chipul acesta trezesc în noi anume sentimentul ce voesc. Cînd asemenea imitațiune are de obiect un animal, un om, un peisagiú, se numește *ipotipoză*.

Depărățianu ¹⁾ ne înfățișează astfel dărămarea unei case :

Lucrătorii de pe schele
Cu ciocane, cu securi
Daú în ziduri foarte grele
Și 'ndesate lovituri.

1) In poezia intitulată «Demolițiuni».

Sar scintee de prin pietre.
 Zbor funingeni de prin vetre
 Totul cade zgomotos,
 Un cutremur ti se pare
 Ca 'n teribila-i turbare
 Susu 'ntreg l-arunca jos.

Alexandrescu ne arata in urmatorul chip cum valurile Oltului izbesc zidurile minastirii Cozia :

Ale turnurilor umbre peste unde staui culcate,
 Catre tarmul dimpotrivă se întind, se prelungesc
 Si-ale valurilor mindre generatii spumegate
 Zidul vechiul al minastirii in cadenta il izbesc.

Anton Pann ne da o frumoasa ipotipoza a unui cal batrin :

Un imparat oare-care
 Avea un cal batrin tare
 Care picioarele sale
 Abia le tira pe cale
 Si-abia putea roade finul
 Ca si cojile batrinul.

Tot atat de bine reusita este ipotipoza lui Eliade, prin care infatisaza seara la tara in poezia «Zburatorul» :

Era in murgul serii si soarele sfințise.
 A puturilor cumpeni, tipind, par'ca chema
 A satului cireada, ce greu mereu sosise
 Si vitele muginde la jghiab intins pasia ;
 Iar altele adapate tragea in batatura,
 In gemete de mumă viteii lor striga,
 Vibra al serii aer de tauri grea murmură,
 Zglobii sarind viteii, la uger alerga...

2) Să ne ferim cât se poate de termenii generali, pentru-că cuvintele proprii transmit mai lezne gândirea.

Cu cât un cuvânt e mai general cu atât e mai abstract și limba poeziei trebuie să concretizeze abstracțiunile

Mintea omenească, printr'un proces propriu, studiat de psihologie, formează dintr'o mulțime de reprezentări cu corespondent real în natură — noțiunea, fără corespondent real și deci ce-va cu totul abstract. Acest proces se petrece în mintea copilului și se continuă cu cât el crește și dobândește cunoștințe mai multe despre lucruri. Cu cât copilul e mai mic cu atât limba lui e mai concretă. Și ceea-ce se întâmplă cu copilul se întâmplă cu popoarele sau clasele sociale. La popoarele sau clasele mai puțin civilizate limba e mai concretă. Astfel, spun cercetătorii că sălbatecii din America de nord au cuvinte deosebite ca să spue: *a tăia un obiect, a tăia alt obiect*, dar n'au cuvânt care să însemneze în genere *a tăia*. Zulușii pot să spue *vacă roșie, vacă neagră, vacă albă* cu vorbe deosebite; nu pot însă să exprime ideia generală. Alții au vorbe deosebite ca să arate *coada unui câine, coada unui miel*, dar nu pot zice *coadă* cu înțeles general.

Cînd copilul zice vorba «lapte», el simte, gustă, miroase laptele, pentru-că copilul cugetă în icoană materială. Cu timpul cuvintele își pierd icoana lor materială și cu cât omul e mai cult cu atât se slujește de o limbă mai abstractă. Abstracțiunile sînt pentru om o înleznire, dar arta nu e o înleznire, ci o dificultate; de aceea pentru-ca poetul să-ți dea ce-va viu trebuie să se slujească de acele cuvinte a căror icoană materială s'a șters mai puțin.

De aceea Cesar Boliac¹⁾, unul dintre prozatorii noștri de frunte, deși a scris multe poezii, numai într-una a reușit, în «Sila», pe cînd celelalte au rămas cu totul necunoscute din cauza numeroaselor abstracțiuni ce întrebunțează.

În poezia «Sila» în loc de a zice: «la marginea unui sat», ca să ne producă și mai bine imaginea locurilor de cari voește a vorbi, zice:

Intr'un *cătun* de latură a unui *sat* mai mare...

Ca să ne spue că n'aveau nenorociții nici foc de ajuns, se servește de vorbele cele mai proprii:

Si raza înginată venia dintr'o lumină
De-o flacără 'n cenușă ce *vîlvîia* în tină
Pe un uscat *cotor*.

Deasemenea Alexandrescu, în fabula «Toporul și pădurea», în loc de a zice că s'au speriat *arborii* cînd au văzut pe țaran cu toporul în mîină, el ne spune numele fie-cărui arbore ca să ne producă o imagine mai reală:

Tufani, paltini, ghindari se îngroziră foarte...
«E vr'unul din ai noștri cu el ca să-l ajute?»
Zise un *stejar* mare ce avea ani trei sute...

Alexandri, în poezia «Groza», strică efectul unei frumoase strofe, punînd ca încheiere un termen abstract după ce pusese o serie de expresii concrete:

1) *Cesar Boliac* (1831—18..), însemnat prozator, mai ales cunoscut ca ziarist, a scris și un însemnat număr de poezii. A luat parte în mișcarea de la 1848 și a fost unul din exilați cari au stăruit energic ca Romîni de peste munți să se împace cu Ungurii. A scris articole de arheologie și a colecționat multe antichități. A redactat ziare: *Trompeta Carpaților*, *Buciumul*, etc.

Oamenii buni! An iarnă bordeiu-mi arsese

Și pe-un ger cumplit

Nevasta cu prunci pe câmp rămăsese,

(a)

N'aveam nici de hrană, nici țol de 'nvălit

(b)

(c)

Și nici-c putere, eram prăpădit.

(d)

Mizeria este perfect aratăată prin gradația (a), (b), (c), (d), dar efectul este stricat prin întrebuintarea termenului general «prăpădit».

3. Să căutăm a așeza cuvintele în frază după ordinea gândirii, căci altfel silim pe cititor să piarză un timp ce ar fi necesar înțelegerii, pină să schimbe în mintea lui ordinea.

Astfel, Domici începînd o fabulă a sa cu un dialog, nu pune în fruntea frazei propozițiunea anunțatoare a vorbirii directe, ci începe chiar cu ideea principală din această vorbire:

«Rămii sănătos vecine»

— A zis lupul către cuc,

«Acele țări de rău pline

«Le părăsesc și mă duc».

Maî departe în aceeași poezie este inversată fraza:

In Arcadia felice

Este codru de trăit.

Tot asemenea în proverbele poporului se pune în fruntea frazei elementul de la care pornește gândirea și care se pare a fi cel maî important: *Gura lumii* numai pămîntul o astupă. *Gura păcătosului* adevăr grăește.

4) Să întrebuintăm tropi și figurî, pentru-că a-

cestea înleznesc priceperea și impresia, punînd gîndirea față în față de obiectul pe care vrem să-l arătăm și anume față de latura pe care vrem s'o arătăm.

3. EPITETE. FIGURÎ. TRANSDOZIȚIUNI

Să examinăm în parte cite-va din mijloacele indicate atît de principiul fundamental al dicțiunii poetice cît și de regulele generale.

Sensibilizarea ideilor se face în primul rînd prin *epitete*.

Un cuvînt singur e totdeauna mai vag, mai abstract de cît însoțit de unu sau mai multe epitete, cari îl țarmuresc înțelesul. Prin ajutorul epitetelor — zice Schopenhauer — se poate restringe aproape pînă la intuițiune generalitatea ori-cărei noțiuni.

Cunoscutele versuri ale lui Bolintineanu :

Pe o stîncă *neagră* într'un *vechiu* castel
Unde cură 'n poale un riu *mititel*

și-ar pierde toată frumusețea, dacă ar lipsi epitele.

Minunat efect produc epitelele din următoarea strofă a lui Alexandri :

Un *moșneag* atuncia cu o *barbă lungă*
La Groza mergînd
Scoase *doi* bani *netezi* din *vechia* sa pungă
Lîngă mort îi puse mina-i sărutînd,
Mai făcu o *cruce* și zise plîngînd...

Idea abstractă *un om* a concretizat-o prin trei trepte: 1) omul e bătrîn — moşneag, 2) bătrînul are barbă, 3) barba este lungă. Cu modul acesta avem în faţă un *anumit* chip de om, nu *orî-ce* chip de om.

Eminescu ca să ne arate o «biserică ruinată», nu se mulţumeşte cu expresia simplă, ci adaugă o sumă de epitete cari completează imaginea :

Biserica 'n ruină
Stă *cuvioasă, tristă, pustie* şi *bătrînă*
Şi prin ferestre *sparte*, prin uşi *îtuite* vintul...

Asemenea la Vlăhuţa două epitete artistic aşezate desăvîrşes: imaginea camerii în care bolnava se sfîrşeşte :

Cît părea de 'mbătrînită 'n *nemblînzita* morţii ghiară
Cînd sub *galbena* lumină a unei făclii *de ceară*
Îşi da duhul, *liniştită* ca un Mesia pe cruce...

În al doilea rînd sensibilizarea se face prin *tropî* şi *figurî*. Efectul produs de vorbirea figurată se explică prin motive fiziologice. De ce ne place antiteza? Pentru-că un punct *negru* pe o hîrtie *albă* impresionează mai puternic ochii de cît dacă hîrtia ar fi vînată. De ce caută poeţii gradaţiunea? Pentru-că noi nu putem ridica deodată o greutate mare, dar ridicînd greutatea *din ce în ce mai mari* putem ajunge şi la aceea care la început ni se părea mai presus de forţele noastre.

Dintre *tropî* şi *figurî* mai mare importanţă pentru vorbirea poetică au: metafora şi comparaţiunea; personificarea, apostrofa şi alegoria; metonimia şi sinecdoca; elipsa şi pleonazmul sau repetiţiunea; gra-

dațiunea; interogațiunea și exclamațiunea; iperbola; antiteza.

Metafora și comparațiunea trebuie să ocupe primul loc printre figurile poetice.

Comparațiunea pune față în față două idei pentru a produce mai mare efect cînd aceea apropiere poate să deștepte asociațiunii de idei mai nouă, mai puternice.

Ea cuprinde dar trei elemente: 1) lucrul subiect al cugetării noastre, zis *res propria*; 2) lucrul cu care l-asemănăm pe cel d'întîi, zis *res aliena*; 3) semnul de asemănare sau termenul de apropiere, zis *tertium comparationis*:

Ca robul ce cîntă amar în robie
Cu lanțul de brațe un aer duios
Ca riul ce geme de grea vijelie
Pe patu-mi de moarte eă plîng tînguios.

În acest exemplu, *res propria* este: sînt pe patul de moarte; *res aliena* este: ca robul, ca riul; *tertium comparationis* este: plînsul bolnavei și gemătul său cîntecul trist al riului, al robului.

De obicei *tertium comparationis* nu se exprimă:

Ca un glob de aur luna strălucia
(Luna strălucia — cum strălucește — un glob de aur)
r. pr. tert. comp. r. al.

Dacă termenii ce se compară sînt de acei cari de obicei nu vin în minte alătura, comparația e banală. Astfel, n'ar produce nici un efect să zici: *dulce ca mierea, frumos ca o floare, să tîrăște ca un șarpe*, etc. De aceea se caută imagini din sferă de idei depărtate unele de altele și de aceea liber-

tatea poetului este mare : el poate face comparațiuni de la concret la abstract sau de la abstract la concret.

Astfel Eminescu zice :

Stoluri, stoluri trec prin minte	} res propria
Dulci iluzii, amintiri	
Țiiese încet ca greeri	
Printre negre, vechi zidiri	
Sau cad grele, mîngîioase	
Și se sfarmă'n suflet trist	} res aliena
Cum în picuri cade ceara	
La picioarele lui Crist.	

Cei doi termeni sînt luați din sfere de idei depărtate și comparația pornește *de la abstract la concret*.

Iată și exemple contrarii, *de la concret la abstract* :

Pinzele îndoite ale vasului care dormia pe apă semănau cu gîndirile îndoite ale visului.

(Shelley)

Apa curgea cu repeziciunea fericirii.

(Byron).

Le mur était solide et droit comme un héros.

(V. Hugo).

*L'océan devant lui se prolongeait, immense
Comme l'espoir du juste aux portes du tombeau.*

(V. Hugo).

Aci *res propria* este concret (pinze, apă, zid, ocean) ; iar *res aliena*, abstract (visuri, fericire, erou, speranță).

*Soarele rotund și palid se vede printre nori
Ca un vis de tinerețe printre anii trecători.*

(Alexandri).

Res propria: soarele, concret; *res aliena*: vis de tinerețe, abstract.

Dacă se suprimă din expresiune lucrul subiect al gândirii și se spune numai *res aliena*, atunci avem o expresiune metaforică. Superioritatea acesteia față de comparațiune stă în faptul că, suprimându-se forma gramaticală a comparațiunii, imaginea devine mai reală, mai vie. Eminescu descrie flori în aceste versuri:

Unele albe, nalte, fragezi ca *argintul de ninsoare*,
Alte roșii ca *jăratice*, alte albastre, *ochi* ce pling.

Imaginea e mai vie în ultimul vers de cit dacă s'ar fi zis: *ca ochi ce plîng*.

Alexandrescu face o metaforă și o comparațiune foarte reușite în următoarea strofă:

Apoi tainicile raze dind pieziș pe o zidire,
Ce pe muche se ridică, locaș trist, nelocuit,
Mîngîie a ei ruină cu o palidă zimbire
Ca un vis ce se strecoară într'un suflet pustiit.

În versul din urmă avem comparațiune; în versul al treilea avem metaforă. Poetul voeste a zice că *razele ating ușor zidirea* precum ar *mîngîia cine-va pe altul*. Ideia de *atingere ușoară* este aci tertium comparationis și s'a suprimat și acesta și *res propria* ca să căpătăm această frumoasă metaforă.

Alegoria, apostrofa și prosopopeea se derivă din metaforă.

După ce am făcut o metaforă, dacă continuăm ideia raportîndu-ne la termenul figurat, căpătăm o alegorie. Așa, într'o doină poporană, poetul zice:

Cind eram în vremea mea
 Umblam ca o păsărea
 Nu știam ce-î dragostea.

Apoi rămîne la termenul figurat, exprimat aci printr'o comparație și care s'ar fi putut înlocui printr'o metaforă, și continuă vorbind despre *pasăre*:

Numa-un hoț de vînător
 Puse lațul la izvor
 Și mă prinse de picior
 Și mă puse 'n colivie...

Alegoria joacă mare rol în producțiunile poetice. Avem chiar o categorie de opere care se numește «*literatură alegorică*.» Așa este parabola și fabula. Cind Hristos vorbește de semănătorul care a aruncat semințe și una a căzut pe piatră, alta între mărăcini, alta pe pămînt bun, face o alegorie ca să înțeleagă cuvîntul Dumnezeuesc care a fost priceput de unii oameni, de alții nu. Compoziție alegorică avem și cînd citim fabula «Corbul și vulpea.» Corbul vorbește cu vulpea; dar prin aceste animale noi înțelegem pe omul lingușitor și pe omul care se ia de pe lingușitor.

Se vede de aci că din alegorie rezultă și apostrofa și prosopopea.

Prin apostrofă noi ne adresăm animalelor și lucrurilor ca și cum ne-am adresa oamenilor; prin prosopopee (personificare) facem un pas mai departe: dăm viață, glas, putere de acțiune animalelor, obiectelor, chiar ideilor și sentimentelor.

În poezia «Mircea la Cozia» de Alexandrescu, poetul face o *apostrofa* cînd se adresează Oltului:

Oltule, care-ai fost martur vitejiilor trecute
 Si puternici legioane pe-a ta margine-ai privit,
 Virtuți mari, fapte cumplite îți sînt ție cunoscute,
 Cine oar' poate să fie omul care te-a 'ngrozit ?

Apoi face o *prosopopee* cînd dă glas Oltului și dealului:

Mircea! imi răspunde dealul. Mircea! Oltul repetează.
 Acest sunet, acest nume valurile-l primesc,
 Unul altuia îl spune, Dunărea se 'nștiințează
 Și-ale ei spumoase unde către mare îl pornesc.

Alexandri în «Balcanul și Carpatul» înfățișază dialoguri și acțiuni ale celor doi munți, alegorie pentru Turci și Romîni. Aci alegoria se confundă cu personificarea.

Balcanul cel fanatic, împins de aspră ură,
 Nu poate să 'ngrădească sălbatica lui gură
 Și zice cu trufie: «Carpatule vecine,
 «Dé nu pleca-vei fruntea, amar va fi de tine!...»
 Carpatul scoate un freamăt teribil de urgie,
 Mișcind coama-î de codri ca leul în minie,
 Și-n clocot lung răspunde: «Balcan-e-a ta trufie
 «Arată că tu astăzi căzut ești în pruncie...
 «Ai fost odinioară gigant prin înălțime,
 «Amar prin fanatizmu-ți, puternic prin cruzime...
 «Ești șters din cartea lumii tu care din vechime
 «Stai rezemat în somnu-ți de-o putredă mărime!...»

Metonimia și sinecdoca inlocuiesc o vorbă prin alta în baza unui raport necesar ce există între ele: raport de cauză și efect, de conținător și conținut, de tot și parte, de materie și obiectul făcut din ea, etc.

Eminescu zice:

S'a îmbrăcat în zale lucii cavalerii de la Malta...

în loc de a zice că s'a îmbrăcat în haine făcute de zale.

Mureșianu înfățișază puterea turcească prin «*îutaganul barbarei semi-lune,*» semnul în locul lucrului însemnat.

Elipsa și pleonazmul se produc cînd sufletul omului e plin de o durere, de o bucurie, de o supărare și orî prescurtează expresia spunînd numai vorba care pentru el e cea mai importantă orî repetă fie de a dreptul fie cu alte cuvinte ceea-ce îi zace la inimă.

Cînd Dan (din poema lui Alexandri «Dan, căpitan de plai») se repede în contra Tătarilor, face următoarea elipsă:

«In lături, Litfe!»

Despot (în piesa lui Alexandri «Despot-Vodă»), văzîndu-se închis, exclamă:

Cum! mort în floarea vieții! Cum! Mort ca un mișel!

Aci avem și elipsă și pleonazm.

Gradațiunea descompune ideia principală în părți cari stau între dinsele în raport de grad către grad. Se înțelege că această înlănțuire și dezvoltare a părților se face în vederea unui punct culminant, la care trebuie să ajungem, iar nu de la care să plecăm. De aceea e natural ca gradațiunea să fie ascendentă.

Victor Hugo arată astfel în mod gradat nenorocirile lui Napoleon:

Demain c'est le cheval qui s'abat blanc d'écume;

Demain, ô conquérant, c'est Moscou qui s'allume

La nuit comme un flambeau;

C'est votre vieille garde au loin jonchant la plaine;

Demain c'est Waterloo; demain c'est Sainte-Hélène;

Demain c'est le tombeau! ¹⁾

1) În primul vers vorbește despre o întimplare rea, însă puțin însemnată; în versul 2, 3, 4 vorbește despre teribilul dezastru al lui Napo-

De asemenea Racine face următoarea gradațiune:

Presse, pleure, gémis; peins-lui Phèdre mourante.

Uneori se pare că gradațiunea e descendentă; însă în fond tot ascendentă este. La Fontaine ca să arate frica grozavă a epurelui zice:

Un vînt, o umbră, un nimic de teamă-l fac să 'nghețe.

Aci față de ideia principală, frica, gradațiunea crește pînă la punctul culminant «nimic», pentru-că acesta e cel mai mare grad de frică ce se poate inchipui: să te temi de nimic.

Interogațiunea și exclamațiunea pun ideia sub formă de întrebare sau sub formă exclamativă pentru a produce mai mult efect.

Alexandri, plecînd exilat din patria sa, voește să spue că «nu știe de se va mai întoarce». Aceasta o exprimă sub formă interogativă:

Cine știe, cine știe
Dacă 'mpins de-al soartei vînt
M'oiu întoarce 'n veselie
Să sărut al tău pămînt?

Bolintineanu, în loc de a spune: «a trecut timpul de bărbăție», întreabă:

Unde este timpul cel de bărbăție
Cînd muria Românul pentru datorie?

Exclamațiunea este și ea efectul unei porniri violente, unei simțiri adînci: ea servă să exprime bu-

leon în Rusia cînd Rușii au dat foc Moscovei și au atacat tot pe furie pe Napoleon; apoi amintește lupta de la Waterloo în care a fost învins pentru cea din urmă oară de coaliția europeană; în fine pomenește exilul lui în insula Șf. Elena, unde a și murit.

curia, durerea, rugăciunea, blestemul, urarea de bine, etc.

Alexandrescu blestemă astfel pe un consul rus, care se purtase foarte rău cît stătuse în București:

Adio, lung adio și fără revedere!
 Departe, mult departe te du din țara mea.
 Pustiul Siberiei te așteaptă cu plăcere
 Pămîntul să te 'nghiță și Dracul să te ia!

Racine arată ast-fel rugăciunea lui Aman :

Par le salut des Juifs, par ces pieds que j'embrasse,
 Par se sage viellard, l'honneur de votre race,
 Daignez d'un roi terrible apaiser le courroux :
 Sauvez Aman qui tremble à vos sacrés genoux !¹⁾

Iperbola exagerează expresiunea, căci omul în totdeauna cînd patima îl stăpînește cu putere, se simte pornit să vază toate lucrurile mărite. Toți oamenii sufer, dar fie-care crede că nimeni nu suferă mai mult ca el. Exact aceeași situație sufletească ne produce bucuria mare ca și durerea.

Ast-fel, Alexandrescu zice într'un moment de mîhnire că viața lui a fost numai suferință și numește zilele lui

Copaci din mîezul ernii ce vinturi îi clătesc.

Minunat efect produce iperbola într'o poezie dacă e întrebuintată la momentul potrivit, adică dacă e destul de pregătită mintea ascultătorului ca să primească exagerațiunea; altfel e ridiculă.

Antiteza este o comparațiune, însă în loc pe a

1) Aman în piesa «Esther» de Racine se roagă de Esthera să scape neamul lui Israel.

pune față în față termenii ce se potrivesc, pune foc mai termenii opuși. Se mai zice și *contrast*.

Insultă-l, te onoră; strivește-l, te adoră.

Alteori termenii sînt idei mai dezvoltate; cite odată sînt chiar compozițiuni întregi bazate pe antiteză. Astfel este «Satira III» de Eminescu, «Epi-gonii» de același, ș. a. ¹⁾.

Tot în categoria metaforelor și comparațiilor trebuie să punem sensibilizarea prin *transpozițiune*. Cînd poetul crede că o combinație de cuvinte dintr'o ordine de idei înfățișază o icoană materială prea ștearsă, atunci recurge la o ordine de idei asemănătoare ca să producă mai mult efect. Astfel el schimbă o senzațiune printr'o altă senzațiune, o senzațiune printr'un sentiment sau vice-versa.

1) Transpozițiunea senzațiunilor.

Zola ²⁾ înlocuește, în următorul exemplu, o senzațiune de văz printr'o senzațiune de tact.

«Et il ralentissait sa marche, il s'arrêtait même devant certaines nappes de lumière avec le frisson délicieux que donne l'approche d'une eau fraîche»

În alt exemplu din același autor găsim o senzațiune vizuală în locul unei senzațiuni auditive:

«Dans l'air moite et odorant de la pièce les trois bougies flambaient; et, coupant seul le silence, par l'étroit escalier un soufle de musique montait: là valse, avec ses enroulements de couleuvre, se glissait, se nouait, s'endormait sur le tapis de neige.»

1) În «Satira III» avem antiteză între vitejia și patriotizmul Romînilor din timpul lui Mircăa și între decadența din timpul poetului. În «Epi-gonii» avem antiteză între scriitorii vechi ai noștri și cei din epoca poetului.

2) Emile Zola, mare romanțier francez, întemeetorul școlii naturiste, este cunoscut prin descrierile sale amănunțite.

Eminescu, voind să arate senzațiunea de auz produsă de zgomotul muștelor, o schimbă într'o senzațiune de miros:

Umplu aerul vărativ de *mireazmă și răcoare*
A popoarelor de muște sărbătorii *murmuitoare*.

De asemenea Vlăhuță, în locul senzațiunii de văz pe care ne-o produce o lacrimă în ochii cui-va, pune senzația de auz:

Ast-fel înțelege cerul *lacrima, limba durerii*?

2) Transpozițiunea sentimentului în senzațiune. Flaubert ²⁾, voind să ne zugrăvească sentimentul dorinței, îl schimbă în senzațiune de văz:

Il tournait dans son désir comme un prisonier dans son cachot.

Zola schimbă sentimentul religios în senzațiune de sete:

Alors elle allongea le cou vers le crucifix comme quelqu'un qui a soif.

Eminescu, în locul sentimentului pe care l-ar avea un învingător într'o mare luptă, pune senzația pe care ar avea-o un om care ar zmulge o coroană de pe fruntea dușmanului:

Laurii voiaŭ să zmulgă de pe fruntea ta de fier...

Vlăhuță schimbă sentimentul de întristare în senzațiune de văz și auz:

*Nu vezi tu că îndărătu-ți e 'ntunerice și pustiū
Și n'auzi cît de sinistru sună-a groapă și-a sicriū
Glasul tinereței duse și-al iluziilor șterse!*

2) Gustave Flaubert (1821—1880) celebru romancier francez. Despre acest scriitor se vorbește la capitolul romanului.

Tot asemenea sentimentul de regret în senzațiune de văz :

(Omul) *se uită* 'n urmă și-l umple plinsul,
Căci tot trecutu-i pare-o comoară
De fericire rămasă 'n drum.

Același poet transpune într'un mod admirabil sentimentul iubirii materne în senzațiune de tact :

Căci tu știi ce farmec dulce-î *să-ți lipești* pruncul de
[pîept!...
Și cum inima-ți tresare cu-un scîncit cînd el te chiamă
Să-l *acoperi* cu iubirea și cu paza ta de mamă!

3) Transpozițiunea senzațiunii în sentiment. Victor Hugo înlocuește senzația de văz prin sentimentul ce naște vederea obiectului :

Les grands chars *gémissants* qui reviennent le soir...
său :

Vers quelque source en pleurs qui *sanglotte* tout bas.

Vlăhuța schimbă senzația de căldură în sentiment de liniște:

In aer i-o *căldură liniștită*.

4) Transpozițiunea imaginii unui element al naturii în imaginea altui element.

Depărățianu, voind să ne înfățișeze un lan întins de griu ne vorbește de imaginea mării :

Spicul blond cu paiu de aur

Scump tezaur

Pentru mari și pentru mici.

Undulează 'n mîi de valuri

Intre maluri

De sulfină și d'aglică.

Vlăhuța compară într'una din poeziile sale pe om cu un călător pe mare și schimbă imaginea mării cu imaginea unui câmp:

Vislaș ce-aleargă împins în zare
De oarba sete a fericirii
Pe câmp de ape fără cărare,
Omul e pururi prada-amăgirii.

4. DICȚIUNEA POETICĂ ROMÎNEASCĂ

Să vedem acum întru cât limba romînă prin forma ei (cuvinte, sunete, accentuare, gramatică, sensuri) poate fi aptă a se conforma principiilor generale ale dicțiunii poetice.

În istoria poeziei romîne literare, din punct de vedere al limbii, deosebim trei momente principale corespunzătoare cu trei direcțiuni în lingvistica noastră ¹⁾.

Pe la începutul secolului nostru, în principate poeziile se serviau de o dicțiune alcătuită parte din cuvinte împrumutate din poezia poporană, parte formate de ei de pe modelul limbilor streine, mai ales după grecește și franțuzește. Ca reprezentanți ai acestei direcții vom cita pe *Văcărești* în Muntenia, pe *Conachi* și *Beldiman* în Moldova. Poeziile scrise în această perioadă au cuvinte romînești vechi, dar nu e cunoscută valoarea poetică a cuvintelor. Ici-colo întâlnim versuri cu expresiuni poetice, cari ne deșteaptă imagini vii, dar cele mai multe sînt încărcate

1) Lingvistica este știința graiului.

de prozaizme. Această nesiguranță se observă și în poeziile unui scriitor de mult talent *Vasile Cârlova*.

Prin al treilea deceniū al secolului nostru, școala latinistă de peste munți¹⁾, inaugurată de Șincai și Micu, se introduce în principate. Principiile ei naționaliste aplicate în scrieri de istorie și de limbă entuziazmează pe autorii de aci și deodată tendența de a purifica limba se ivește nu numai în dicțiunea prozei, dar și în a poeziei. Neapărat, din acea epocă limba s'a îmbogățit cu mulți termeni necesari și a format dublete²⁾ interesante; dar cea mai mare parte din potopul de cuvinte latine introduse atunci, fiind o creațiune artificială, n'a putut prinde rădăcini și au dispărut. Pentru poezie însă în special rezultatul a fost foarte rău. De atunci datează acel mare număr de poezii reci, pline de expresiuni abstracte, cari poezii — cînd nu sînt ridicule — ne fac impresiunea unor articole de gazetă chinuite de cerințele versului. Ce-va mai rău încă, curentul latinist primitiv a fost mai tîrziu completat printr'un curent italian și printr'unul francez. Astfel, *Eliade Rădulescu* în primele sale poezii, scrise înainte de 1848, se servă de o limbă curat romînească. Model în această privință este poezia «Zburătorul.» Mai tîrziu, vînd să arate cît mai mult asemănarea între limba romîna și cea italiană, are nenorocita inspirație să modifice poeziile sale vechi de pe teoriile sale lin-

1) Școala latinistă s'a produs pe la începutul secolului XVIII în Transilvania. În ce privește limba, ea urmărea dovedirea latinității limbii noastre prin purificarea ei de elemente streine.

2) Dublete sînt forme ulterioare derivate dintr'o aceeași formă primitivă însă în epoce deosebite și luînd deci fizionomii deosebite, precum: din latinescul *virtutem avem* romînește *virtute* (cuvînt vechiu) și *virtute* (neologizm).

gustice nouă. Aceasta se vede în colecțiunea intitulată «Curs întreg de poezie generală.» Din cauza aceasta Eliade a fost cu desăvârșire uitat ca poet, de și aflăm adesea pasagi de valoare în ce a scris el.

Un alt reprezentant al curentului latinist, însă latinist pur, este *Andrei Mureșianu*, în ale cărui poezii întâlnim expresiuni și construcțiuni influențate de limba latină. De aceea poeziile sale sînt cu totul necunoscute astăzi, afară de una singură scrisă la anul 1848, în care întâlnim totuși expresiuni nepoetice, ca în versul:

Prin *intrigă și forță, doloase mijlociri,*
(pe care unii editori l-au schimbat în interesul vulgarizării:
Prin *intrigă și silă, viclene uneltiri*).

Alt scriitor care a avut o soartă identică cu a lui Mureșianu este *Cesar Bolliac*, cunoscut ca poet numai printr'o singură lucrare «Sila».

Bolintineanu își începe cariera sa poetică sub influența literaturii franceze. Prima sa poezie, imitată după *Andrée Chénier*, «O fată tinăra pe patul morții» ne prezintă barbarizme de felul acesta: «un aer duios» în loc de «arie duioasă» — «se abate» în loc de «se apleacă», pe cînd vorba adevărat romînească «a se abate» înseamnă «a apuca pe un drum deosebit».

Influența curentului francez s'a manifestat în poezia cu deosebire la *Alexandru Deparațianu*, *Alexandru Sihleanu* și *Mihail Zamfirescu*, scriitorii cu talent, dar ale căror opere — tocmai din cauza limbii în care erau scrise — au fost lăsate în timpul nostru cu totul în uitare. În scrierile lor aflăm cuvinte ca: «demolițiune» pentru «dărîmare», «rasă» pentru

«trece» [Un june ce rasă din întâmplare pe lingă foc]; forme ca: «aurorale» (privitor la auroră), «pastorale» (păstoresc) sau cuvinte goale de înțeles pentru Romîni ca: «splendoare», «candoare», «profum», etc.

În special Zamfirescu avea mare predilecțiune pentru cuvintele sonore și cu înfățișare streină în cît într'o poezie «Sub umbra» amestecă cuvinte pe de a 'ntregul latinești:

Sub umbra *alarum*
Tuarum
 Protege-mă tu;
 Al lumii părinte
 Putinte
 Spre bine mă du¹⁾

Reacțiunea n'a întîrziat a se naște. Putem pune începutul ei chiar în momentul în care școala latinistă părea mai puternică. Reacțiunea porni în numele bunului simț și victoria fu sigură și curînd cîștigată. «Războiul latinizmelor!» fu strigătul general; «Războiul abstracțiunilor!» fu strigătul poeților, cari simțiau că puternicele lor emoțiuni nu se puteau exprima în limba lui Eliade sau a lui Laurian²⁾.

Școala cea nouă, arătînd răul, indică și remediul: cercetarea poeziei poporane. Cel care atrase mai întîiu atențiunea spre producerile poporului fu *Alecu Russo*, după al cărui îndemn *Alexandri* adună acele «comori neprețuite,» cum le numește el, alcătuiind *colecțiunea* sa de poezii poporane.

Alexandri însă nu se mulțumi a fi culegător: el

1) Sub umbra *alarum tuarum*—sub umbra aripilor tale.

2) Eliade și Laurian, dintre cei mai de frunte reprezentanți ai cultului latinist.

împrumută de la popor și subiecte și expresiuni. Primele sale poezii, intitulate «Doine», sînt inspirate de la popor și sînt cea mai puternică dovadă despre adevărul ziselor sale, că poezii, cei d'întîiu trebuie să respingă ideile latiniștilor. De aceea a și rămas Alexandri toată viața între cei mai energici luptători împotriva puriștilor. O luare-în-ris a acestei teorii se vede în piesa sa «Rusaliele în satul lui Cremene».

Direcțiunea arătată de Alexandri a fost urmată de cei mai mulți dintre poezii noștri următori: *Eminescu*, *Vlăhută*, *Coșbuc*, cum făcuse și contemporanul lui Alexandri *Grigore Alexandrescu*.

Studiul peziei și în genere al literaturii poporane romine dă dreptate acestei direcțiuni.

Poporul român caută în stilul său, negreșit în mod inconștient, să redea abstracțiunile prin imagini sensibile. Poporul zice despre cel care se duce «*departe*», că s'a «*dus peste nouă țări și nouă mări.*» Cînd se 'ntîmplă ce-va «*repede*» poporul zice că s'a întîmplat «*cît ai da odată în amnar*». Ideia de veselie poporul o exprimă prin: «*îi rîdea inima de bucurie*» Induioșarea o arată zicînd :

La năframă se uita
Inima-î se despica.

Cînd poezii culti s'aun servit de mijloace utilizate de popor, aun realizat adevărate frumuseți.

Iată cite-va exemple:

Ursan naval s'aruncă în neagra tătărimie
Croind o pîrte largă prin deasa ei mulțime.

(Alexandri).

Tu mă uimești pădure,
Cînd pe sub bolți tăcute și pline de întuneric
Las pașii să mă poarte și gîndul să mă fure.

(Vlahuță).

Venia cu fete și feciori
Troznind rădvanele de crai
Pe netede poteci de plaiu;
La tot rădvanul patru cai,
Ba patru sorî

(Coșbuc).

Pe lingă aceasta, limba noastră în genere înlez-
nește și alcătuirea poetică.

Existența formelor conjunctive la pronume și la
verbul *a fi* poate face să se adauge sau să se scadă
o silabă, permite să se insiste sau să se treacă mai
repede peste un asemenea cuvînt:

Unde-s șirurile clare din viață-mi să le spun?...
 (Eminescu).

Au fost; acum ei unde sînt?

(Alexandri).

Și nime-n urma mea
Nu-mi plîngă la creștet...
De-asupra-mi teiul sfînt
Să-și scuture floarea...

(Eminescu).

Vocalele putînd, în majoritatea cazurilor, să stea
alături la sfîrșitul unei vorbe și la începutul alteia,
înleznesc alcătuirea versului mai mult de cît alte
limbi în cari hiatul nu e permis¹⁾:

Un sfînt *de-al* cărui chip te temî
Abia *te-aude* cînd îl chîemî...
Născut cu lumea într'un cîas
El par'că-î viul parastas
Al altor vremi.

(Coșbuc).

1) Vezi despre hiat la paragr. cu acest titlu din versificație.

Poetul poate face sinereze și diereze când e nevoie în vers: *viață* se poate citi *vîa-ță* sau *vi-a-ță*; *lua* se poate citi *lîa* sau *lu-a*.¹⁾

Unele cuvinte pot primi accent pe o silabă sau pe alta; de aci forme duble foarte prețioase pentru poeți: *mîrmur* și *murmîr*, *aripă* și *arîpă*, *dùșman* și *dușmàn*, *vùltur* și *vultîr*.

În fine fraza românească e primitoare de foarte multe întorsături, din pricină că nu avem o topică fixă. Francezii, în a căror limbă locul părților de propozițiune este deplin hotărît, se plîng de aceasta, considerînd-o ca o scădere din punct de vedere al poeziei; ba ei speră că va veni un timp în care se va înțelege necesitatea de a se stabili aceeași ordine în construcțiunea și așezarea frazelor pe care o urmează gîndirea, nu pe care o impune tradițiunea gramaticală. În rominește poetul poate să pue totdeauna în fruntea propozițiunii sau la locul ce i se pare mai nemerit elementul de la care pornește gîndirea sau pe care vrea să-l înfățișeze într'un anumit chip.

Toate acestea ne arată că limba românească dispune de o sumă de mijloace de a face expresiunea cît se poate mai poetică. Studiînd vorbirea poporului vom găsi adevărata viață, adevărata poezie a limbii.

1) Sinereză este pronunțarea a două silabe ca una singură; diereză, pronunțarea unei silabe ca două.

INTREBĂRI ȘI DEPRINDERI

I. 1. Ce este estetica? — Cum se rezumă teoria platonice despre frumos? — Este exactă această teorie? — Imitațiunea produce valoarea artistică? — Care este definițiunea modernă a frumosului? — Ce este plăcere estetică? — Care sînt cerințele senzațiilor ca să producă plăcere estetică?

2. Ce deosebire este între frumos și bine? — Ce deosebire este între frumos și util?

3. Ce este arta? — Ce deosebire este între artă și știință?

4. Ce se înțelege prin sublim? — De cîte feluri e? — Cîte feluri de sublim deosebim în operele de artă? — Dați exemple!

N. Ce se înțelege prin frumusețea? — Ce numim delicat? — Ce numim grațios? — Ce numim mișcător? — Ce numim măreț? — Ce numim solemn? — Ce este uritul?

5. În cîte categorii ce deosebesc artele în genere? — Ce sînt artele practice? — Ce artele frumoase? — Cum se împart artele frumoase? — În ce raport stau artele? — Care este arta mai superioară?

6. Care sînt accepțiunile cuvintului poezie? — Care sînt condițiile poetului? — Ce zice Boileau despre aceasta?

7. Ce este poetica și în ce raport stă cu poezia? — Care sînt foloasele acestui studiu? — Ce zice Horațiu? Care sînt cele mai însemnate tractate de poetică?

II. 1. Care este principiul dicțiunii poetice?

2. Care sînt regulile generale ale vorbirii poetice? — Ce este onomatopea? — Ce importanță are onomatopea pentru originea limbilor? — Ce exemple clasice de onomatopee se cunosc? — Ce exemple cunoașteți din limba română? — Numai zgomote imită onomatopea? — Ce se numește ipotipoză? — Ce exemple cunoașteți din literatura română? — Se pot întrebuința expresiunile abstracte în poezie? — Pentru ce sînt necunoscute poeziile lui Bolland? — Ce exemple cunoașteți de expresiuni proprii? — Care este greșala lui Alexandri în poezia «Groza»?

3. Ce sînt epitetele? — Ce exemple cunoașteți? — Care este explicațiunea generală a figurilor? — Ce este comparațiunea? — Care sînt elementele ei? — Se exprimă totdeauna toate aceste elemente? — Care este cerința unei comparațiuni bune? — Dați exemple de comparațiuni de la abstract la concret și de la concret la abstract! — Cum se face trecerea de la comparație la metaforă? — De ce este uneori de preferit metafora? — Ce este alegoria? — Ce știți despre literatura alegorică? — Ce este apostrofa? — Ce prosopopea? — Dați exemple. — Ce știți despre metonimie și sinecdocă? — Cum se explică elipsa și pleonazmul? — Ce este gradațiunea? — Ce știți despre interogațiune și exclamațiune? — Ce este iperbola? — Ce

este antiteza?—Ce sint transpozițiunile? — De cite feluri sint? — Dați exemple.

4. Care este istoria poeziei românești din punct de vedere al dicțiunii poetice? — Ce calități speciale are limba rominească pentru poezie?

DEPRINDERI

1. Să se caute ... exemple de onomatopee în poeziile coprinse în acest manual.

2. Să se caute ... exemple de epitete bine puse și de epitete nepotrivite.

3. Să se caute ... exemple de comparațiuni de la concret la abstract, de la abstract la concret; — comparații neizbutite; — exemple de metaforă; — de alegorie; — de apostrofă; — de prosopopee; — de metonimie; — de sinecdocă; — de elipsă; — de pleonazm; — de gradațiune; — de interogațiune; — de exclamațiune; — de iperbolă; — de antiteză.

4. Să se cerceteze din punct de vedere al limbii o poezie de Iancu Văcărescu; — o poezie de Deparațianu; — o poezie de Eminescu; — o poezie de Coșbuc.

PARTEA II

VERSIFICAȚIUNEA

1. VERSUL ȘI PROZA

În toate limbile, poezia se exprimă printr'o formă proprie, care se numește *vers* (de la cuvîntul latin *versus* din verbul *verto*, întorc, fiind-că rîndul se întoarce înainte de a se sfîrși linia de scris).

Pînă în timpii moderni, nici nu se putea închipui poezia ca separată de forma sa, de vers. De prin secolul al 16-a încoace s'aû produs opere poetice scrise în proză și în secolul nostru s'a discutat și în teorie această cestiune. Sînt unii critici cari consideră versul ca neapărat necesar și nu admit întrebuițarea prozei. Ast-fel Schopenhauer zice că metrul și rima sînt un vestmînt cu care fiind îmbrăcat poetul, îi e permis a vorbi cum alt-fel n'ar putea-o face, și aceasta este cauza plăcerii noastre. Un vers bine rimat deșteaptă pare-că, prin efectul său, un fel de sentiment că ideia exprimată într'însul ar fi existat de mai înainte în limbă și poetul a avut numai să o scoată la iveală. El explică influența ce exercită asupra cititorului versurile prin faptul că simplul sunet al cuvintelor primește, prin metru și rimă, oare-care perfecțiune,

care ne produce iluziunea că ar fi prin ele insele ceva, că ar fi un scop, iar nu un mijloc.

Adversarii versului, prozatorii naturaliști, cum e de exemplu Zola, zic că versul nu este apt a traduce abundența și mobilitatea gândirii moderne. Proza nu e strînsă de niște reguli; prin urmare este liberă. Proza poate reproduce realitatea mai cu multă exactitate. Proza a căpătat azi foarte multă mlădiere în cît se poate sluji de toate efectele versului. Versul e ceva artificial, care împiedică gândirea și prin urmare trebuie să dispară.

Adevărul stă, ca în multe cestiuni, la mijloc. Ar fi o exagerațiune dacă am limita poezia numai la operele scrise în versuri. Mai întîiu sînt o sumă de opere din genul dramatic scrise în proză: unele din piesele lui Molière ca *Avarul*; parte din piesele lui Shakspeare; apoi diverse scrieri mai mici cărora le lipsește numai forma de versuri pentru a fi între cele mai însemnate poezii ale literaturii franceze, rominești, etc.

Pe de altă parte versul nu este o creațiune așa de artificială, cum și-a-î închipuit unii. Chiar filozofii naturaliști, cari își bazează cercetările lor pe fiziologie, ajung la concluziunea că versul își are originea chiar în natura omului. Sub influența unor sentimente puternice, gesturile noastre tind să ia o mișcare ritmată și vocea tot asemenea. Cu cît un orator se încălzește și se pasionează cu atît vorbirea lui devine ritmată și muzicală. Ori-ce om în momente de nenorocire sau fericire, capătă în glas un fel de mlădiere care corespunde cu starea lui sufletească.

Arta versului a fost și e să fixeze și să perfecționeze această muzică a emoțiunii.

Deci versul poate însoți poezia, dar lipsa lui nu pierde valoarea operei, precum nici faptul că o compozițiune e în versuri, nu însemnează că e poezie.

Exemple de poezii în proză : *Martiriul* de Chateaubriand ; pagini din romanele lui Zola ; multe pasagi din *Ruinele* de Volney ; *Cântarea României* de N. Bălcescu, pagini din scrierile lui A. Odobescu.

DESCRIEREA GRĂDINII «PARADOU»

de

EMILE ZOLA.

L'heureuse paix du Paradou, dormant au grand soleil, empêchait la dégénérescence des espèces. Il y avait là une température égale, une terre que chaque plante avait longuement engraisée pour y vivre dans le silence de sa force. La végétation y était énorme, superbe, puissamment inculte, pleine de hasards qui étalaient des floraisons monstrueuses, inconnues à la bêche et aux arrosoirs des jardiniers. Laisée à elle-même, libre de grandir sans honte, au fond de cette solitude que des abris naturels protégeaient, la nature s'abandonnait davantage à chaque printemps, prenait des ébats formidables, s'égayait à s'offrir en toute saisons des bouquets étranges, qu'aucune main ne devait cueillir. Et elle semblait mettre une rage à bouleverser ce que l'effort de l'homme avait fait ; elle se révoltait, lançait des débandades de fleurs au milieu des allées, attaquait les rocailles au flot montant de ses mousses, nouait au cou les marbres qu'elle abattait à l'aide de la corde flexible de ses plantes grimpanes : elle cassait les dalles des bassins.

des escaliers, des terrasses, en y enfonçant des arbustes; elle rampait jusqu'à ce qu'elle possédât les moindres endroits cultivés, les pétrissait, à sa guise, y plantait comme drapeau de rébellion quelque graine ramassée en chemin, une verdure humble dont elle faisait une gigantesque verdure. Autrefois le parterre, entretenu pour un maître qui avait la passion des fleurs, montrait en plates-bandes, en bordures soignées, un merveilleux choix de plantes. Aujourd'hui, on retrouvait les mêmes plantes, mais perpétuées, élargies en familles si innombrables, courant une telle pretontaine aux quatre coins du jardin, que le jardin n'était plus qu'un tapage, une école buissonnière battant les murs, un lieu suspect où la nature ivre avait des hoquets de verveine et d'oeillet.

MOARTEA ARMAȘULUI DRACEA

de

A. ODOBESCU

— «Descalecă mai în grabă și sue-te 'ncoa;»—strigă lui Mihnea din capul scării și cu glasul năbușit de lacrimi, o femeie cam trupeșă, ce nu-î putea zice nici tinăra, nici frumoasă,—boerul socru, biet, trage ca să-și dea sufletul și mereu cere de domnia-ta »

— Iată-mă îndată...»: și Mihnea descălecuse, urcase în-gusta și dreapta scară de piatră și, prin tinde întunecoase, mergea la odaia tatălui său.

Cînd deschise mica ușă de brad, el zări pe bătrînul armaș uscat și galben, cu fruntea pleșuvă, cu barba albă, zăcînd lungit pe spate pe o velință albă, în căpătîiul unui pat ce ținea de o parte toată întinderea odăii. Alături ardea o făclie de ceară galbenă, și un biet călugăr bogonisea pe slavonește, dar cu glas slab, rugile agoniei; în părete o mică candelă lumina o veche troiță de lemn, și mai încolo pe ziduri staū rînduite, peste un zăblău vîrgat, arme de tot felul, coifuri, zale de fier, tuiuri, iatagane

trunchiate și despueri luate de pe la dușmanii învinși. O singură armă, o ghioagă de fier ținută, mare și grea, buzduganul însuși slujbei de armaș mare, sta așezată pe velința flocoasă de-a dreapta bolnavului, și mâna-i osoasă dar slăbită, printr'o mișcare spazmodică a nervilor, căta încă să o ridice.

Cînd Mihnea intră în odaie, ochii unchișului, afundați sub cercul albit al sprincenelor, clipiră ca o candelă ce moare, și buzele-i vinete șoptiră aceste cuvinte:

— «Fătul meu!... fă inimă vitează!... nu te lăsa!... fii «stilp țeapăn casei noastre și nu îngădui să cadă biata «moșie părintească pe mîna Oltenilor, pe-a Basarabestilor «(trăsni-i-ar Domnul din senin)! C-așa avem noi lăsat cu «blestem de la moși strămoși: pace și răgaz să n'avem «cu neamul lor cel urgisit... De-ti va da Domnul Dumne- «zeu putere și tărie, să nu cruți, să n'aibi milă, că nici «de tine nimeni nu va avea milă cînd te vor vedea în- «frînt și ticăit... Mîna mea s'a muțat, nu mai poate ridica «buzduganul ăsta, vechiul meu tovarăș, bunul meu prie- «ten... ia-l acum tu în mîinile tale și proașcă să faci cînd «vei izbi cu dinsul în dușmanii noștri... Să n'aibi milă!...»

Glasul i se curmă, ca un fior i se strecură prin tot trupul și rămase înțeleștat... Atunci, în mijlocul acelei tăceri de spaimă, prin care trecea suflarea morții, în loc de sunetul cuvios al clopotelor, se auzi o zîngietură înfundată de cătușe și de lanțuri. Erau bietii vecini robiți și puși în fiare de răposatul armaș, care zăcea aruncați în fundul pivnițelor cetățuiei sale și acum în mijlocul nopții își scuturau dureroasele lor lanțuri.

Apoi totul intră în tăcere. Prin odăi abia se auzia ceva suspinuri de femei și pe-afară văetarea viforoasă a crivățului. Intunerecul domnia peste tot.

DESCRIEREA BĂRĂGANULUI

de

A. ODOBESCU

Și eu am crescut pe cîmpul Bărăganului! Și eu am văzut cîrdurile de dropii, cutreerînd cu pas măsurat și cu capul atîntit la pază acele șesuri fără margine, prin

care aerul răsfirat în unde diafane subî arşiţa soarelui de vară, oglindeşte ierburile şi bălăriile din depărtare şi le prefăce, dinaintea vederii fermecate, în cetăţi cu miş de minarele, în palate cu miş de incintări.

Din copilărie şi eu am trăit cu Tămădăienii, vinătorii de dropii din baştină, cari neam de neamul lor au rătăcit prin Bărăgan, pitulaţi în căruţele acoperite cu covergi de rogojină şi, mănînd în pas alene gloabele lor de călusei, au dat roată, ore, zile şi luni întregi, împrejurul falnicilor dropioi, cărora ei le zic mitropolii, — sau cînd aceştia, primăvara, se întetesc în lupte amoroase, sau cînd, toamna, ei duc turmele de puî să pască ţarinele întelenite...

Oare ce desfătare vinătorească mai deplină, mai neţărmuită, mai senină şi mai legănată în dulci şi duioase visări, poate fi pe lume decît aceea care o gustă cine-va cînd, prin pustiile Bărăganului, căruţa în care stă culcat abia înaintează pe căi fără de urme? Dinainte-î e spaţiul nemărginit; dar valurile de iarbă, cînd înviate de o spornică verdeaţă, cînd oflitate sub pirlitura soarelui, nu-î insuflă îngrijirea nestatornicului ocean. În depărtare pe linia netedă a orizontului, se profilează ca moşoroale de cîrţiţe uriaşe, movilele a căror urzeală e taina trecutului şi podoaba pustietăţii. De la movila Neacşului de pe malul Ialomiţii, pina la movila Vulturului din preajma Borcei, ele stau semădate, în preargul cîmpiei, ca sentinele mute şi girbovite sub ale lor bătrîneţi. La poalele lor cuibează vulturii cei falnici cu late pene negre, precum şi cei suri, al căror cioc ascuţit şi aprig la pradă răsare hidos din ale lor grumazuri jupuite şi golaşe. E groaznic de a vedea cum aceste jivine se reped la stirvuri şi se îmbuibă cu mortăciuni cînd prin sobaturi pică de bolesne cîte o vită din cirezii!

Dar căruţa trece 'n lături de acea privelişte scîrboasă, ea înaintează încetinel şi rătăceşte fără de ţel după bunul plac al mîrtoagelor arominde sau după prepusul de vinat al Tămădăianului căruţaş.

De cu zorile, atunci cînd roua stă încă aninată de firele de iarbă, ea s'a pornit de la conacul de noapte, de la coliba unchişului mărunt, căruia-î duce acum dorul Bărăganul întreg, şi tocmai cînd soarele e d'asupra amiezului, ea soseşte la locul de întîlnire al vinătorilor. Mai adesea acest loc e o cruce de piatră, strîmbată din pioa ei, sau un puţ cu furcă, adică o groapă adîncă de unde

se scoate apă cu burduful. Trebuie să fii la Paicu, în gura Bărăganului, sau la Cornățele, în miezul, luî ca să găsești cite o mică dumbravă de vechi tufani, sub care să adăpostesc turmele de oi la poale, iar miî și miî de cuiburi de ciorî printre crăcile copacilor. În orî-ce alt loc al Bărăganului, vînătorul nu află alt adăpost, spre a îmbruca sau a dormi ziua, de cit umbra căruței sale. Dar ce veșele sînt acele intruniri de una sau două ore, în care toți își povestesc cite isbînzi au făcut sau mai ales erau să facă, cum i-a amăgit pasărea vicleană, cum i-a purtat din loc în loc și cum în sfîrșit s'a făcut nevăzută în sboru-i prelungit.

După repaus colinda prin pustii reincepe cu aceeași plăcere. Vînătorul improspătat prin somnul, prin mincarea și prin glumele de la conac, se aprinde din nou de ispita norocului; el cu ochii caută vînatul, cu gîndul sboară poate către alte doruri; dar simțirile-i sînt în veci deștepte; inima-i vegheată este mereu în mișcare și uritul fuge, fuge departe, dincolo de nestatornica zare a nemărginitei cîmpii.

Cînd soarele se pleacă spre apus, cînd murgul serei începe a se destinde treptat preste pustii, farmecul tăinic al siguranței crește și mai mult în sufletul călătorului. Un susur nopțatic se înalță de pre fața pămîntului, din adierea vîntului prin ierburî, din țîriitul greerilor, din miî de sunete ușoare și nedeslușite ca o slabă suspinare eșită din sinul oboșit al naturii. Atunci, prin nălțimile vîzduhului sboară cîntind ale lor doine, lungi șire de cocorî, brine șerpuinte de păsări călătoare...

Dar cite una, una căruțele sosesc la tirla sau la stina unde vînătorii au să petreacă noaptea: un bordei acoperit cu pae—treștia și șovarul sînt scumpe în Bărăgan,—cite-va safele și olumuri pentru vite, o ceată de dulăi țepenî lătrînd cu inverșunare și în toată împrejurimea un miros greu de oaie, de ceapă și de rachiu: iata adăpostul și streaja, ce le poate oferi baciul de I. Rădana sau cel de la Renciū. Din acestea cată vînătorii să-și întocmească culcuș și cină, dacă cum-va n'au avut grijă a-și aduce așternut și merinde în căruțe. Pe cînd însă, pe sub șure și la vatra bordeiului, ospățul și paturile se gătesc, după cum pe fie-care-l taie capul, limbile se desmorteșc și prin glume, prin risuri cu hohote, ele răscumpără lungile ore de tăcere ale zilei...

Vinători și căruțași, mirtoage și dulai, culcați toți la pământ, dorm acum duși, la tirlă!

Singure, stelele nopții se uită pe cer la dinșii; ei aud cu urechile toată acea nenumărată lume de insecte ce se strecoară prin ierburi, țîrînd, scirțînd, fluerînd, șuerînd și toate acele mii de glasuri se înalță cu răsunset potoli în tăria nopții, se limpezesc în aerul ei răcoros și leagănă în somnie auzul lor aromit. Cînd însă vre-unul se deșteaptă și clipește ochii, cîmpia i se înfățișează luminată de scinteile strălucitoare ale licuricilor: une-orî cerul se incinge, pe alocurea în depărtare, de o vilvoare roșiatică, provenită din pirjol și un stol întunecat de păsări se strecoară prin noapte...

DESCRIEREA ERNII

de

A. ODOBESCU

Lunile vesele ale verii fugise, luînd cu sine jocurile pe verdeață și plimbările noaptea pe lună și acea mulțumire sufletească ce nasce din razele mai călduroase ale soarelui, din mirosul balsămit al pajiștei înflorite, din miile de neprețuite daruri ale rodirii. Omul, ca firea, zîmbește cu soarele, se întunecă cu norii, s'alină cu seninul, se turbură cu furtuna; fieș-ce schimbare a naturii are un răsunset în inima sa, fieș-ce frunză ce cade îngălbenită toamna, lasă un dor în sufletu-i întristat.

E tristă și urită iarna la țară, cînd crivățul viforos urlă peste cîmpii, cînd norii său ceața întunecă cerul, cînd ploile reci defundă pămîntul, cînd țarina-i goală și năpustită, dumbrava uscată și plugarul trîndav. Apoi în lungile nopți de iarnă, ce întunecime plină de groază! ce de șopte fioroase! Vîntul vijie și geme ca nisce jalnice glasuri, ce plîng din depărtare; ploaea isbesce cu o în-tăritată stăruire în părății și ferestrele casei; oblonul se cletină și scirție pe țifîțele-i ruginite; focul hubue și trosnește în cămin și une-orî o pasăre de noapte, gonită

din adăpostul ei, de o suflare mai viscoloasă a crivățului, își ia sborul scoțind un țipăt sfișietor și tingyios. Într'acele vâetări ale firii mintea de sine se pornește pe eugetări mihnicioase, inchipuirea își plăsmuește vedenii cobitoare și tot ce e mai trist în viață, toate restriștile trecute, toate temerile viitorului se resfring ca umbre singerate în oglinda întunecată a inimii...

PRINTRE RUINE

de

VOLNEY 1)

Chaque jour je sortais pour visiter quelqu'un des monuments qui couvrent la plaine; et un soir que, l'esprit occupé de réflexions, je m'étais avancé jusqu'à la vallée des sépulcres, je montai sur les hauteurs qui la bordent, et d'où l'oeil domine à la fois l'ensemble des ruines et l'immensité du désert. Le soleil venait de se coucher; un bandeau rougeâtre marquait encore sa trace à l'horizon lointain des monts de la Syrie: la pleine lune à l'orient s'élevait sur un fond bleuâtre, aux planes rives de l'Euphrate: le ciel était pur, l'air calme et serein; l'éclat mourant du jour tempérerait l'horreur des ténèbres: la fraîcheur naissante de la nuit calmait les feux de la terre embrasée, les pâtres avaient retiré leurs chameaux: l'oeil n'apercevait plus aucun mouvement sur la plaine monotone et grisâtre; un vaste silence régnait sur le désert; seulement à de longs intervalles on entendait les lugubres cris de quelques oiseaux de nuit et de quelques chacals... L'ombre croissait, et déjà dans le crépuscule mes regards ne distinguaient plus que les fantômes blanchâtres des colonnes et des murs.... Ces lieux solitaires,

1) Volney (Const.-François Chassebœuf) născut la 1757, mort la 1820, scriitor renumit al Franței. Operele sale cele mai cunoscute sînt: *Catéchisme du Citoyen*, *Les Ruines*, scrisă după o călătorie prin Asia mică și prin Egipt, etc.

cette soirée paisible, cette scène majestueuse. imprimèrent à mon esprit un recueillement religieux. L'aspect d'une grande cité déserte, la mémoire des temps passés, la comparaison de l'état présent, tout éleva mon cœur à des hautes pensées. Je m'assis sur le trône d'une colonne; et là, le coude appuyé sur le genou, la tête soutenue sur la main, tantôt portant mes regards sur le désert, tantôt les fixant sur les ruines, je m'abandonnai à une rêverie profonde.

MEDITATION

de

VOLNEY

Ici, me dis-je, ici fleurit jadis une ville opulente : ici fut le siège d'un empire puissant. Oui ! ces lieux maintenant si déserts—jadis une multitude vivante animait leur enceinte ; une foule active circulait dans ces routes aujourd'hui solitaires. En ces murs où règne un morne silence, retentissaient sans cesse le bruit des arts et les cris d'allégresse et de fête ; ces marbres amoncelés formaient des palais réguliers ; ces colonnes abattues ornaient la majesté des temples ; ces galeries écroulées dessinaient les places publiques. Là, pour les devoirs respectables de son culte, pour les soins touchants de sa subsistance, affluait un peuple nombreux ; là, une industrie créatrice de jouissances appelait les richesses de tous les climats, et l'on voyait s'échanger la pourpre de Tyr pour le fil précieux de la Sérique, les tissus moelleux de Kachemire pour les tapis fastueux de la Lydie, l'ambre de la Baltique pour les perles et les parfums arabes, l'or d'Ophir pour l'étain de Thulé.

Et maintenant voilà ce qui subsiste de cette ville puissante, un lugubre squelette ! Voilà ce qui reste d'une vaste domination, un souvenir obscur et vain ! Au concours bruyant qui se pressait sous ces portiques à suc-

cédé une solitude de mort. Le silence des tombeaux s'est substitué au murmure des places publiques. L'opulence d'une cité de commerce s'est échangée en une pauvreté hideuse. Les palais des rois sont devenus le repaire des fauves : les troupeaux parquent au seuil des temples, et les reptiles immondes habitent les sanctuaires des dieux !.... Ah ! comment s'est éclipsée tant de gloire !.... Comment se sont anéantis tant de travaux !.... Ainsi donc périssent les ouvrages des hommes ! ainsi s'évanouissent les empires et les nations !

CÎNTAREA ROMÎNIEI

de

NICOLAE BĂLCESCU 1)

I. Domnul Dumnezeuul părinților noștri înduratu-s'a de lacrimile tale, țara mea ! Nu ești indestul de smerită, indestul de chinuită, indestul de sfișiată ! Văduvă de vitejii tăi, tu plîngi cu părul smuls și despletit pe mormintele lor, precum femeile se jelesc pe mormîntul mut al soților lor.

II. Neamurile auziră țipătul chinuirii tale ; pămîntul se mișcă. Dumnezeuu numai să nu-l fi auzit ? Răzbunătorul prevestit nu s'a născut oare ?...

III. Care e mai mîndră de cît tine între toate țările semănate de Domnul pre pămînt ? Care alta se împodobește în zile de sărbătoare cu flori mai frumoase, cu grîne mai bogate ?

IV. Verzi sînt dealurile tale ; frumoase sînt pădurile

1) Cîntarea Romîniei este una din cele mai frumoase produceri ale literaturii romine. Este o poemă în care se înfățișează întreaga viață a poporului romin, începînd cu luptele dintre Romani și Daci. Tema este aceasta : precum aŭ dat în trecut Romîniŭ dovezi de multă putere și de mari calități, așa să facă și acum, — lucrarea fiind scrisă înainte saŭ pe la 1848. Am reprodus aci : introducerea, tabloul groaznicelor victorii ale Turcilor la venirea lor în Europa, splendidul tablou al primelor înfringeri suferite de Turci față de Romîni, îndemnul poetic la muncă și la luptă, comparația între vremile vechi și cele nouă, în fine încheerea, care e tot așa de fermecătoare ca și introducerea.

și dumbrăvile spinzurate pe coastele tale; limpede și dulce e cerul tău; munții tăi se naltă trufași în văzduh; riurile, ca un briu pestrițat, ocolesc cimpurile; nopțile tale încintă auzul. Pentru ce zimbetul tău e așa de trist, mândra mea țară?

V. Multe și frumoase turme pasc văile; soarele milostiv înrodește brazda; mâna Domnului te-a împodobit ca p'o mireasă; livezile tale cele ntinse sînt smălțuite cu flori felurite și belșugarea varsă avuțiile sale peste cimpii... O bogata mea țară, pentru ce gemi?

VI. Dunărea bătrînă, biruită de părinții tăi, îți spală poalele și-ți aduce avuții din ținuturile de unde soarele răsare și de unde soarele apune; vulturul din văzduh cată la tine cu dragoste ca la pămîntul său de naștere; riurile cele frumoase și spumegoase, piraiele cele rezezi și sălbatice cîntă neîncetat slava ta... O țară jalnică, pentru ce fața ți-e-imbrobodită?...

VII. Nu ești frumoasă, nu ești bogată? N'ai copii mulți la număr, cari te iubesc? N'ai cartea de vitejie a trecutului și viitorul înaintea ta?... Pentru ce curg lacimile tale?...

VIII. Pentru ce tresări? Trupul tău se topește de slăbiciune și inima-ți se frămîntă cu iuțeală... Citit-ai oare în cartea ursitei?... Aerul se mișcă turburat... vîntul dogorește... Ingerul peirei ți s'au arătat oare?... Noptile tale sînt reci; visurile turburate ca marea bătută de furtună... Ce-ți prevestesc?

IX. Privește de la miază-zi la miază-noapte popoarele ridicîndu-și capul... Gîndirea ivindu-se luminoasă pe d'asupra întunerecului... gîndirea ce zidește și credința ce dă viață... Lumea veche se prăvălește și p'ale ei dărămături Libertatea se înalță!... Deșteaptă-te...

X. Mucenicii singelui tău n'au zis oare: «Si Domnul va scula pe unul dintre voi, care va așeza pe urmașii voștri iarăși în libertatea și puterea lor...» Uitat-ai singele ce cură prin vinele copiilor tăi?... Mult erai mîndră odinioară cînd, cu securea în mînă, cu căciula țurcănească pe creștet, tu strigași: Ura! în bătălii!... Peptul tău era țară ca de oțel; paloșul se tocea pe dinsul... Soarele se întuneca de norii de pulbere ce ridicau războinicii tăi...

XI. Poporul tău era îndrăzneț ca vulturul, războinic și trufaș ca taurul sălbatic... Rămăsu-ți-a oare numai umbra puterii și aducerea aminte a vitejiei tale?

XII. Cum a slăbit peptul tău de oțel! Mina ta cea tare cade de oboseală... și moleșirea a intrat în locașul voinicilor!...

XXXI. Pe riuri plutesc dărămăturile palatelor și bise-ricilor .. Cu sîngele se scurge rămășița neatîrnării a douăzeci de popoare,.. Valurile isbesc spumegînd valurile și spuma lor e sîngerată,.. Pe talazul ce merge și se întoarce un iațagan scinteiază... se afundă... ese iarăși pe d'asupra... și valul infiorat asvîrlă pe țărmurile noastre pe feciorii spurcatului prooroc... «Alah! strigă ei... ăsta e pămîntul făgăduit celor cedincioși..»

XXXIII. — Vijie crivățul... se cleatină pămîntul... oamenii se isbesc cu oamenii... zalele cu fierul... pepturile cu oțelul... vitejii cad morți în țărînă... sîngele desfundă pămîntul... leșurile plutesc pe riuri.. fumul pîrjolului se învîrtește în toate părțile; strigările luptătorilor și clăn-găitul paloșelor încrucișîndu-se răsună cu huiete... Ce te-ai făcut, mare vizir?... Unde-ți sunt voinicii, pașo cu trei tuiuri? Vîntul împotrîvirii sfărîmă zăbalele armăsarilor tăi... Năvala se trase înapoi, spăimîntată de piepturile goale ale vitejilor!...

Cine fuge colo în vale, cu briul tirîndu-se după dînsul, cu turbanul desfăcut... cu pala de Taban plină de sînge...

Sultanul... cel măreț... cel groaznic!... Fugi acum sultane... și erai împăratul împăraților... numele tău îngrozia mai mult de cît o oștire... pașii tremurau cînd te vedeau trecînd... Unde sînt cetele tale așa de numeroase ca și țările tale, ostașii tăi mai mulți la număr decît grăunții nisipului mărilor? .. Trăsnetul pică din minile tale... numele tău de nebiruit peri... Fugi... și'n goana fugii tale, căpitanii tăi nu mai pot cunoaște pe războinicul voinic ce încura armăsarul înaintea bătăliei... Cată înapoi, Sultane!... Vezi comorile Asiei prădate... haremul tău pîngărit... caii nechezînd în cîmpie de pe stăpîniții lor... cite nume te vor blestema, o sultane fulgere!... O sută de mii musulmani zac neîngropați pe cîmpuri!...

LI. — Deșteaptă-te, patria mea!... Birue-ți durerea... E vreme ca să eși din amorțire, semînție a domnilor lumii! Aștepți oare, spre a învia, ca strămoșii tăi să se scoale din mormînt? Intr'adevăr, într'adevăr ei s'au sculat și

tu nu i-ai văzut... ei au grăit și tu nu i-ai auzit... Cinge-ți coapsa ta, cată și ascultă! ziua dreptății se apropie... toate popoarele se mișcă... căci furtuna mintuirii a început... Vezi că cu cât mai mult îți pleci capul, cu atât cei spurcați își bat joc de tine și sug singele tău... Din dreapta și din stînga piticii și uriașii rivnese la tine, ori cât de slabă și sdrumicată ești.

LVII. — Viforoase erau vremurile cele vechi... dar oamenii se nașteau tari... pămîntul era acoperit de dărămături și de trupuri moarte... dar din acele cîmpii ce fumegau de pîrjol și de măcel, se înălțau strigări de biruință și de libertate! Ticăloșie și moarte sînt și acum... dar unde e libertatea și biruința?... Ce-ar fi ajuns patria astăzi, dacă strămoșii noștri ar fi dormitat și ei.

LIX. — Nu ți s'a zis oare prin gura unei slugi a Domnului: «Dumnezeul părinților voștri se va îndura de lacrămile slugilor sale și va scula pe unul dintre voi, care va așeza pe urmașii voștri iarăși în volnicia și puterea lor de mai înainte?»

LX. — Decî timpul sosit-a!... Semne s'aun ivit pe cer... pămîntul s'a clatinat de bucurie... un blestem groaznic s'a auzit despre apus și toate popoarele s'aun deșteptat!...

LXI. — Cinge-ți coapsa, o țara mea... și-ți întărește inima... Miază-noapte și miază-zi, apusul și răsăritul s'aun luat la luptă... urlă vijelia... Duhul Domnului trece pe pămînt!...

2. VERSIFICAREA GRECO-LATINĂ ȘI CEA MODERNĂ

Versul greco-latin se baza pe cantitate. Se socotia că fie-care silabă scurtă are nevoie de o anumită durată de timp spre a fi pronunțată. Această durată se numia *mora*. Silaba lungă era egală cu două

scurte; deci avea nevoie de două *more* spre a fi pronunțată. Din cauza acestei echivalențe, în vers se putea pune sau o silabă lungă sau două scurte cu valoare egală. Aceasta era una din cauzele varietății versului latin și grec.

Gruparea a două sau mai multe silabe alcătuia un *pes* (picior). După cum predomină în schema unui vers un picior sau altul, purta și versul nume de vers *dactilic* (dacă predomină dactilul), *iambic* (dacă predomină iambul), *trochaic* (dacă predomină trocheul), etc.

Cantitatea silabelor, elementul fundamental al versificării latinești, dispare în limba latină vulgară. Prin urmare limbile romanice, născute din cea vulgară latină, nu au această însușire; aci *accentul* joacă rolul predomnitor. Pe cînd versul latin se definea «o succesiune de silabe lungi și scurte așezate după o anumită regulă», versul modern al popoarelor romanice se poate defini «o succesiune regulată de silabe întonate și neîntonate.»

Pe lângă accent, se adaugă în versul modern un alt element, necunoscut celor vechi, rima (despre care se va vorbi într'un paragr. special).

3. MĂSURA

Sub numele de *măsură* se înțelege *numărul silabelor din care e alcătuit un vers.*

Cele mai obicînuite măsuri în care se scriu ver-

surile românești sint : 16—15, 14—13, 12—11, 10—9, 8—7, 6—5. Se găsesc versuri și mai lungi, adică de 18—17, dar numai rar se scriu asemenea versuri. Se găsesc și mai mici, dar acelea se întrebuițează în unire cu altele mai lungi.

4. ELIZIUNEA ȘI HIATUL

Intîlnirea a două vocale din cari una sfîrșește și alta începe un cuvînt se numește hiat (de la vorba latină *hiatus*, deschizătură, pentru-că gura stă prea mult deschisă ca să le pronunțe).

În versificarea latină numai în foarte rare cazuri se permitea hiatul, cu deosebire la interjecțiuni: «*O! et...*» Altfel, trebuia totdeauna evitat:

Ante mar(e) et terras et quod tegit omnia cœlum...

De asemenea în limba franceză hiatul constituie o mare greșală contra armoniei. Se permite numai în expresiuni indivizibile, ca: *çà et là*, etc.

În limba romînă hiatul nu este totdeauna o greșală în potriva armoniei, ci foarte adesea, precum în vorbirea obicînută, și în versuri două vocale stau foarte bine alătura. Poetul romîn are înleznierea în unele cazuri să păstreze hiatul sau să-l înlătore după cum îi cere măsura sau ritmul versului.

Să luăm următoarele versuri:

Peste țărături depărtate
Vezi tu riul călător

Cum în valuri turburate
Se azvîrlă din izvor?...

Pe-a lui maluri singurate,
Vezi cum vîntul mugitor....

(Sihleanu).

În versul 4 cele două vocale *e* și *a* au rămas cu sunetul lor întreg; s'a păstrat deci hiatul. În versul 5 cele două vocale s'au contopit; deci s'a înlăturat hiatul.

Înlăturarea hiatului se poate face în două moduri: 1) prin căderea unei vocale, 2) prin împreunarea vocalelor într'un diftong.

Amîndouă aceste mijloace pentru înlăturarea hiatului poartă numele de *eliziune*.

Căderea unei vocale. Se face după următoarele reguli:

— *i* din silaba *în* cade totdeauna cînd poetul vrea să facă eliziune:

Și 'nțelegi din a lor artă
Ce e rău și ce e bine.

(En:inescu).

— cînd se întilnește *a* cu *a*, *u* cu *u*, primul cade:

Și c'un hohot lung cadavrul îl aruncă 'n fața Sfintei...
(Vlahuță).

Orî poate-o frumusețe *va* căreia picioare...

(Bolintineanu).

— cînd se întilnește *ă* cu *a* sau *o*, primul cade:

Îat'o scoborînd la vale...

(Vlahuță).

Făr'a pătrunde norii care te țin în fașă.

(Alexandri).

— *i* din *și* înainte de *a* și *o* cade :

S'ați făcut ca să pricepem a trecutului mărimē.

(Idem).

— *e* din *se*, *u* din *nu* cad cînd vorba următoare începe cu *a* :

S'aud în sinul nopții prin neagra'ntunecime.

(Idem)

N'ai grijă, măi șoimane...

(Idem).*

Cîte-odată poeții, avînd nevoie ca versul să fie mai scurt cu o silabă, fac să cadă și alte vocale. Versurile acelea sînt greșite :

C'ori-ce dor de libertate a pierit, s'a stins din voi...

(Idem).

Nu se poate admite căderea lui *ă* înainte de *o* ; armonia suferă. Tot asemenea ar fi greșite eliziuni de felul acesta: *l'ori-ce* întimplare — la *ori-ce* 'ntimplare ; *nou'ani* — *nouă ani*.

Formarea diftongului. Cînd vocala primă este *o*, *e*, *i*, *u*, iar a doua este *a*, atunci se formează diftong, devenind cea d'întîiî semisonă :

Din cîmp, de-acasă, de la plug... (Alexandri)

Pentru a patriei iubire... (Idem)

De-odat'o schijă de obuz,

Trăznind, minca-o-ar focul.: (Idem)

Cînd *e* se întîlnește cu *o* se face semison :

De-odată o schijă de obuz...

Substantivele articulate cu art. *l* și la plural cu *i* cînd stau înaintea pronumelor conjunctive și înaintea formelor atone ale verbului *o fi*, pot să piarză

articolul și să formeze diftong cu vocala următoare:

Riu-i viața-mi sbuciumată. (Sihleanu)

[riu(i) i]

Ah! ochi-mi sint plin de scinte... (Alexandri)

[ochi(i) mi]

Am zis că poetul se poate servi de unul din aceste mijloace pentru înlăturarea hiatului său poate să lase vocalele libere. Sint totuși cazuri când eliziunea se impune. Aceasta se întâmplă când vin în contact mai ales *a* cu *a*, *o* cu *u*, *o* cu *a* sau când sint trei vocale una după alta. Versurile cu astfel de hiat sint lipsite de armonie.

De asemenea trebuie evitate unele diftongări silite, cu deosebire când sint pe alături sunete consonantice ce produc cacofonie: cu-accente, — iata un, — moarte-o părere de rău, — etc.

5. CEZURA

Versurile mai lungi, de la cele nouă silabe, nu se pot rosti întregi fără un repaos de care simțim nevoie.

Acest repaos se numește *cezura* (de la vorba latină *caesura* din verbul *caedo*, taiu, pentru-că repaosul acesta taie oarecum versul).

Cezura desparte versul în două părți, ce se numesc *emistichuri* (din vorbele grecești ἡμι jumătate, στίχος vers).

Când avem versuri de 16—15, 14—13, 12—11, 10—9

emistichurile sînt egale numai în versurile cu număr
soț de silabe, iar în cele cu număr nesot emistichul
al doilea are o silabă mai puțin.

Feți frumoși cu păr de aur//, zmei cu solzii de oțele...
De treci codri de aramă,// de departe vezi albind...

(Eminescu).

Parea că printre nouri// s'a fost deschis o poartă...
Abia conture triste// și umbre au rămas...

(Idem).

Ori unde vei merge// să calci, o tirane,
Să calci pe un cadavru// și 'n visu-ți să-l vezi...

(Bolintineanu)

Purtind cofța// cu apă rece.
Pe ai săi uneri// albi, rotunjori...

(Alexandri)

Regula generală pentru așezarea cezurii este ca
înaintea repaosului să fie o silabă neintonată. Sînt
rare formele de versuri în cari această silabă e in-
tonată. Ca regula secundară, nu cu aceeași rigoare
respectată de poeți, este ca repaosul să nu despartă
cuvinte prea strins unite prin înțeles și mai ales prin
gramatică.

Prepoziția nu trebuie nici odată separată de nu-
mele ei. Ar fi greșit un vers cu repaos astfel:

... și de // mine...

Auxiliarul nu trebuie despărțit de verbul principal.
Ar fi greșit:

... am să // văd...

... ucis voi // fi...

Uneori versul are, după înțeles și pentru efect,
un alt repaos afară de cel principal. În acest caz, ne

oprim la repaosul intenționat și prea puțin la cel obicinuit. Facem deci două pauze. Ex :

Ascultați !... // Marea fantomă // face semn dă o poruncă...
(Alexandrescu).

Altă dată punctuațiunea și sensul ne obligă să renunțăm la repaosul obicinuit ca să facem în locul lui alte două repaose spre început și spre finele versului :

Iehova ?..// erou din bazmul : Bibliei !// Iadul cū munci...
(Vlahuță).

În această privință libertatea poetului este mare, cu condițiune să nu calce niciodată regula generală.

6. INCĂLCAREA

Se dă numele de *încălcare* (după vorba franceză *enjambement*) faptului că vorba de la sfârșitul unui vers e așa de strîns legată prin sens cu vorba de la începutul versului următor încît repaosul ce se face la finele versului trebuie neapărat suspendat.

La Francezi încălcarea este considerată ca o mare greșală. De aceea Boileau, în «Art poétique», arătînd meritele poetului Malherbe pentru dezvoltarea poeziei franceze, mai ales prin perfecționarea formei, zice între altele :

Les stances avec grâce apprirent à tomber
Et le vers sur le vers n'osa plus enjamber.

La noi, poetul are mai multă libertate în această

privință. În primele timpuri ale poeziei noastre, pentru că versurile se citiau bătându-se tactul și făcându-se simțit repaosul de la finele versului, încălcarea era înlăturată. La poeziile vechi ale noștri întâlnim mai rar asemenea exemple. La cei moderni însă, încălcările se fac mai des, fără ca prin aceasta poezia să fie greșită.

Fulgerele adunat-au contra Fulgerului care
 În turbarea-î furtunoasă a cuprins pământ și mare...
 (Eminescu)

Luna galeșă, 'n văzduhuri de apururi plutitoare
 Revărsa atîta farmec și 'n așa sfîntă splendoare
 S'arătă vederii mele...

(Vlăhuță)

Cu toate acestea, nu e ilimitată libertatea aceasta ce se acordă poezilor. Se consideră greșite versuri care ar uni prin trecere de la unul la altul: conjuncția cu substantivul sau altă vorbă, prepoziția cu numele, auxiliarul cu verbul principal, pronumele monosilabe cu alte vorbe cu care se pronunță împreună cu un singur accent.

7. RIMA

Istoricul rimei. Rima, după unii vine din cuvîntul latin *rhythmus*; după alții, și e mai probabil, de la cuvîntul german vechiu *Rim*. Acest nume se da mai întîiu versurilor cu silabe numărate, fără cadență dar cu potrivirea silabelor finale.

Odinioară se atribuia rima Arabilor, care ar fi în-

trodus-o în Europa pe la începutul secolului VIII, când au cucerit Spania. Această opinie însă s'a părăsit când s'a văzut că în latina decadentă s'au făcut versuri rimate. Mai mult încă, se pare că chiar în latina clasică începuse să se arate cele d'intîiu rudimente ale rimei în versurile numite *leonine*, adică acelea în cari o parte a versului se sfîrșia cu sunete la fel cu cealaltă parte. Aceasta se întîmpla cu deosebire în pentametre, din cauza construcțiunii acestora.

Exemple din Ovidiū :

Est mihi sollicitae tempore facta viae...
Plus habet infesta terra timoris aqua...
Scribere se rigidas incutiente minas...

Cel mai vechi cîntec rimat este de la începutul secolului VII (628) în onoarea lui Clotar, care se luptase contra Saxonilor:

De Chlotario canere est rege Francorum
Qui ivit pugnare cum gente Saxonum...

La început potrivirea sunetelor era foarte puțin simțită și versurile lăsaū mult de dorit; dar mai tîrziu se făcură versuri corecte și cu rime bine alcătuite, cum este cunoscutul cîntec religios, care începe cu versurile:

Dies irae, dies illa
Solvat seclum in favilla....

Se poate zice că de prin secolul IX începe rima să capete o importanță deosebită. La început se făceau mai mult monorime, pînă prin secolul XIV.

Aflată în germene chiar în poezia latină, rima a fost dezvoltată de popoarele germanice.

* *Rima și asonanța*. Se dă de obicei numele de

rimă potrivirii «complete» de sunete, iar potrivirii incomplete i se zice «asonanță». Să vedem dar care este limita între una și alta.

Definițiunea rimei este: *potrivirea sunetelor finale din două sau mai multe versuri, începînd de la ultima vocală accentuată.*

Exemple :

Zmulge după față vâlul trist și jalnic....
Ziua mîntuirii, soarele cel falnic....

(Sihleanu)

Aci de la *a* pînă la fine toate sunetele se potrivesc.

Un glas în mulțime teribil gemu
Și ceata infernă îndată tacu....

(Bolintineanu)

Aci se potrivește numai *u*, pentru că e ultima vocală accentuată și după ea nu mai urmează nici un alt sunet.

În peștera Carpaților
Vezi templul Pacinaților....

(Bolintineanu)

Aci se potrivesc de la *a* toate sunetele.

Dacă vre unul din sunete de la vocala accentuată încolo nu se potrivește, atunci avem o *asonanță* :

Oare-această înfruntare și batjocură și rău
N'o să aibă răsplătire de la dreptul Dumnezeu ?....

(C. Negruzzi).

Șoimanele ce umblă
Cu forma ca o turlă....

(Bolintineanu)

Dacă, afară de sunetele cerute de definiția rimei, se mai potrivesc și alte cîte-va dinainte, atunci rima

se chiamă *prisositoare* sau *bogată* (*rime riche*). Dacă se potrivesc numai sunetele cerute de definiție, rima se chiamă *corectă* sau *suficientă*. Francezii o numesc, dar fără cuvînt : *rime pauvre*.

Fericit acel ce calcă tirania sub picioare,
Care vede 'n a lui țară libertatea re'nviind :
Fericit, măreț acela care sub un falnic soare
Pentru patria sa moare
Nemurire moștenind.

(Alexandri)

Deschide-te morminte ! dă-mi drumul să-mi răzbun'.
Cădeți infame ziduri ! A, Doamne ! sînt nebun....

(Alexandri)

Și prin ferestre sparte, prin uși ține vîntul
Se pare că vrăjește și că-i auzi cuvîntul....

(Eminescu)

Speciile rimeî. Am văzut că ultima vocală accentuată are rolul hotărîtor la rimă; prin urmare vom avea atîtea specii cîte locuri poata ocupa vocala tonică. In limba romînă tonul poate fi pe ultimă, pe penultimă, pe antepenultimă. De aci trei feluri de rime :

ultime: _ _ _

penultime: _ _ _

antepenultime: _ _ _

In limba franceză nu pot fi de cît două feluri de rime, pentru-că accentul nu poate sta de cît pe ultima sau pe penultima cînd vorba se sfîrșește cu e mut. Ei le numesc «rime feminine», pe cele cu accentul pe penultimă și «rime masculine» pe cele cu accentul pe ultima.

Italianii au același sistem ca la noi și le numesc : rime «trunchiate, plane și sdruciole».

În limba română avem o categorie de cuvinte care poartă accent pe a patra silabă :

Dâmboviță, Țipurilor
Ialomița, zicerile

Toate aceste cuvinte în vers primesc un *accent secundar* pe penultima sau ultima și intră în categoria rimelor penultime sau ultime :

Un paloș în mână-î da
Și din gură cuvînta
Bate tu mîrginile
Eu să bat mijloacelè...

(Poes. pop.)

Versuri albe. Versurile care n'au rimă nici asonanță se numesc «versuri albe».

Cînt armele romîne și căpitanul mare
Ce 'nvinseră păgîniî și liberară țara.
Nepieritoare faimă trecuse peste Istru,
Peste Carpați trecuse de glorie încinsă...

(Eliad Rădulescu)

Nu credeam să 'nvăț a muri vre-odată.
Pururi tînăr, înfășurat în manta-mî,
Ochiî miei nălțam visători la steaua
Singurătății,

(Eminescu)

Rima în poezia romînească. Cele d'întîiî încercări de poezie romînească cultă se fac în secolul XVII. Mitropolitul Dosofteiî și Miron Costin sînt dar primii poeți. Versurile lor au rimă foarte puțin corectă : aproape peste tot numai asonanță :

Si tu mihnit suflet grija te cuprinde
De țî-au mihnit hirea și fața nu-ți rîde...

(Dosofteiî).

Poezia modernă, care începe cu poeziile de la finele secolului trecut și din primele decenii ale secolului nostru, ne înfățișază mai multe epoce din punct de vedere al importanței ce se dă rimei.

La primii poeți (1780—1830) corectetea rimei nu se observă, pentru-că ei se conduceau după versurile poporane, în cari perfecțiunea rimei nu e căutată. Astfel vom găsi la Iancu Văcărescu «sănătatea» rimind cu «bunătate»; la Beldiman «aduc» cu «lung», «voastră» cu «proastă»; etc.

Mai târziu, perfecționându-se poezia, rima începe să capete din ce în ce o importanță mai mare. Alexandri, Bolintineanu, Alexandrescu, ș. a. se silesc a găsi rime cât mai bune, chiar rime bogate. Această tendință se desăvârșește de către poezii adunați în jurul revistei «Literatorul» (pe la 1880) cari pun principiul că cu atît va fi poezia mai frumoasă cu cît va fi rima mai perfectă. De aceea ei pun ca condițiune pentru rima suficientă ultimă potrivirea neapărat a consoanei care precedă vocală. După această teorie, erau greșite versuri ca:

De cit zidire 'naltă, de cit palat frumos
Cu strălucire multă, dar fără de folos...

(Cîrlova).

Trebuia să fie numai astfel:

Cum omul, cit să fie în toate săvirșit
Pe negîndite cade saŭ piere însfirșit...

(Idem)

Dorința de a căuta rime prisositoare a adus monotonie, căci ușor găsiu poezii să rimeze aceleași forme de la două verbe saŭ de la două nume.

O reacțiune în contra acestei monotonii se face de

Eminescu și de citi-va dintre școlarii și imitatorii lui. La Eminescu rima e adesea incorectă, dar în destul de multe cazuri aflăm rime cu totul neașteptate sau chiar neobișnuite :

De la Nistru pîn'la *Tisa*
Tot Românul plinsu-*mi-s'a*...

Aci sunetele rimei din versul al doilea alcătuesc trei cuvinte și a eastă neașteptată potrivire ne produce plăcere.

Asemenea, rime ca următoarele :

De-oiu adormi curînd
În noaptea uitării
Să mă duceți tăcînd,
La marginea mării...

S'a stins viața falnicei *Veneții*...
Pătrunde luna înălbînd *păreții*...

Privitor ca la teatru
Tu în lume să te 'nchipuî;
Joace unul și pe patru,
Totuși tu ghici-vei *chipu-î*.

Cu toate greșelile de versificațiune ale lui Eminescu, el are meritul că a introdus rime nouă, schimbînd prin aceasta monotonia din versurile poezilor de mai nainte.

Dispozițiunea rimelor. În privința modului cum sînt așezate versurile din punct de vedere al rimei deosebin :

1) *Rime împărechiate*, cînd rimează două cite două :

— a

— a

— b

b

E privighetoarea dulce, care spune cu uimire (a)
 Tainele inimii sale, visul ei de fericire... (a)
 Lumea'ntreagă stă pătrunsă de-al ei cîntec fără nume. (b)
 Macul singur, roș la față, doarme dus pe ceea lume. (b)

(Alexandri).

2) *Rime încrucișate*, cînd versul prim rimează cu al treilea și al doilea cu al patrulea :

— a
 — b
 — a
 — b

Pe cerul nalt lucește un rîu albiu de stele, (a)
 Ce curge spre Moldova din tainicul noian. (b)
 Ca flotă luminoasă, luceferii prin ele (a)
 Cătreeră la umbră cerescul ocean. (b)

(Alexandri).

3) *Rime îmbrățișate*, cînd două versuri care rimează între ele sînt despărțite prin alte două sau trei cari de asemenea rimează între ele :

— a
 — b
 — b
 — a

Luindu-și cursul pacinic, din nou se'ndreaptă Rinul (a)
 Prin sate și orașe, prin munți și văi frumoase : (b)
 Nepăsător gigantic de timpuri furtunoase, (b)
 El pasă cu mindrie, căci a invins Destinul!... (a)

(Alexandri).

4) *Rime amestecate*, cînd nu se păstrează nici o ordine în așezarea versurilor cari rimează între ele.

Un țaran la tirg se duse
 Pește vrînd a tirgului
 Ș'alegîndu-și un crap mare,

Fără altă cercetare,
Serios pe loc se puse
La coadă a-l mirosi

(C. Bălăcescu).

Se numește *monorimă* o poezie care are o singură rimă de la început pînă la sfîrșit. Asemenea compuneri sînt însă mai mult exerciții de iscusință pentru versificatorii dibaci și mai toate lipsite de valoare poetică.

În poezia noastră poporană aflăm repetarea rimei într'un anume punct al povestirii în mod neintenționat, producînd în chipul acesta un efect deosebit prin armonia acestei repetițiuni.

Fetișoarea lui,
Spuma laptelui!
Mustăciora lui,
Spicul griului!
Perișorul lui,
Pana corbului!
Ochișorii lui,
Mura cîmpului!...

(Miorița).

Ea mereu mergea
Pînă ajungea;
Colo se punea
Și în jos privia,
Pe el mi-l zăria
Și mi-l cunoștea
Și ea începea

De mi-l cloncănia.
Dar el ce-mi făcea?
Acul mi-l lua
Și îl încorda.
Atunci ea grăia:
— Nu mă săgeta
Că sînt maica ta...

(Maica bătrînă).

Găsim și poezii întregi cari sînt monorime. Astfel este faimosul cîntec a lui Ștefan, reprodus de Alecsandri în poema «Dumbrava roșie».

CÎNTECUL LUÎ STEFAN

Ștefan, Ștefan, Domn cel Mare
Seamăn pe lume nu are
De cît numai mîndrul soare !

Brațul lui fără 'nctare
Bate hordele tătare,
Bate cetele maghiare,

Din Suceava cînd el sare
Pune pieptul la hotare
Ca un zid de apărare !

Bate Leși din fuga mare,
Bate Turci pe zmei călare,
Și-i scutește de 'ngropare

Lumea 'ntreagă stă 'n mirare !
Țara-i mică, țara-i tare
Și vrăjmașul spor nu are !

8. LICENȚE POETICE

Se dă numele de «licențe poetice» unor întrebuintări de cuvinte sau așezări de părți ale propozițiunii sau unor schimbări de reguli gramaticale permise numai poetilor. Horațiu în «Arta Poetică» a stabilit acest privilegiu prin cunoscutele versuri :

Pictoribus atque poetis
Quid libet audendi semper fuit æqua potestas. ¹⁾

Fără îndoială, limba poeziei trebuie să se deosebească de limba prozei ; dar de aci nu urmează că poetul în interesul măsurii sau al rimei poate să schimbe regulile fundamentale ale gramaticii. Tocmai în greutatea de a împăca și cerințele versului și cerințele vorbirii corecte stă meritul celui care face versuri. Unii scriitori de poetică au adunat diverse greșeli comise de poeți și le-au așezat în diferite ca-

1) Pictorilor și poetilor le-a fost totdeauna deopotrivă îngăduit să îndrăznească ori-ce

tegorii, numindu-le «licențe poetice». Alții nu admit licențele²⁾.

În ceea-ce privește limba noastră, vom spune că numai de aceleași mijloace de care se servește scriitorul în proză, când face proză poetică, numai de acelea se poate servi și cel ce scrie versuri. Poetul pune pronumele posesiv înainte :

Și pe *ale tale* rude cu drag s'adăpostești,
(Alexandri)

Același lucru îl face și prozatorul :

Movilele stau semănate în prelargul cimpiei, ca
sentinele mute și girbovite sub *ale lor* bătrineți.
(Odobescu).

Poetul poate pune auxiliarul în urma verbului principal :

Repezit-am ochii mei, etc.
(Alexandri).

Același lucru îl poate face și prozatorul :

Trupul tău se topește de slăbiciune și inima se frământă cu iuteală... *Civit-ai* oare în cartea destinului?
(Bălcescu).

Prin urmare licență poetică nu există și tot ce socotesc unii ca atare trebuie privit ca greșeală. Dacă frumusețea expresiunilor, dacă fondul operei vor avea pentru noi un farmec deosebit, *vom ersta* greșelile, dar nu le vom transforma în regulă.

2) Astfel Theodore de Banville la capitolul intitulat «Licences poetiques» scrie numai vorbele următoare : «Il n'y en a pas.»

9. RITMUL VERSURILOR ROMÎNEȘTI

Versul românesc se bazează pe *ritm*, adică pe succesiunea regulată și armonioasă a silabelor accentuate și neaccentuate.

Fie-care cuvânt posedă în vorbirea obicinuită un *accent tonic*. Acest accent e bine simțit la cuvintele disilabe sau polisilabe, cari au una din silabe pronunțată mai apăsât. Dintre monosilabe, unele au accent tonic, altele n'au și formează cu vorba precedentă sau următoare o singură *unitate* din punctul de vedere al tonului. Asemenea cuvinte se numesc *atone*.

Sint atone în limba română :

1) Conjuncțiile:

sau vii se citește *sau vii*
ca și *copii*

2) Prepozițiile:

de mine se citește *demine*
ca și *senine*

3) Pronumele personale conjunctive (se înțelege, nu vorbim de cele asilabe, căci acelea nu pot fi de cît atone, lipsindu-le vocala plenisonă) :

îmi zice se citește *îmizice*
ca și *ferice*

du-te se citește *dute*
ca și *rude*

4) Adverbul *mai* în comparative și superlative:

mai bine se citește *mai bœui*
ca și *orăcine*

5) Articolele *un, al și cel*:

un om se citește *unom*
ca și *acum*
al mieu se citește *almeu*
ca și *ecou*

6) Verbul *a fi* în formele *îi, e*:

e bine se citește *ebine*
ca și *vecine*

7) În formele compuse ale verbelor, auxiliarele sînt atone:

am fost se citește *amfost*
fost am « *fostam*

8) Toate celelalte cuvinte monosilabe pot fi atone sau întonate, după cum cere înțelesul propozițiunii:
eu să plec se citește *eusăplec!* sau *eusăplec!*

În primul caz pronumele *eu* este aton, pentru că intențiunea vorbitorului e să apese pe *plec*; iar în al doilea *plec* este aton, pentru că vorbitorul vrea să atragă luarea aminte la *eu*.

Regula generală a ritmului versurilor românești este:
1) toate silabele cari în vorbirea obicînuită sînt întonate să fie întonate și în vers; 2) nici un cuvînt care e prin natura lui aton să nu primească accent în vers.

Fie-care vers românesc are un număr de accente ritmice. Ca să aflăm acest număr de accente, trebuie să descompunem versul ce avem de cercetat în grupe silabice. Aceste grupe se pot reprezenta astfel:

(a) — —

(b) — —

(c) — — —

(d) — — —

Foarte rare-ori aflăm o grupa de patru silabe cu un singur accent.

Vom lua toate măsurile de versuri.

Versul de două silabe va avea sau construcția (a) sau (b).

Versul de trei silabe va avea sau construcția (c) sau (d).

Versuri de măsura aceasta sînt însă foarte rare.

Versul de 4 silabe va avea schema :

— — | — —

Mie dați-mi valea verde
Unde pierde...
1 3

Versul de cinci silabe va avea schema :

— — — | — —

Și cine știe
2 4

Versul de șase silabe va putea să fie alcătuit în patru feluri :

1) — — | — — | — — Iată vine valul...
1 3 5

2) — — | — — | — — Mai am un singur dor...
2 4 6

3) — — — | — — — In liniștea serii...
2 5

4) — — — | — — — Mihnea încalecă
1 4

Versul de cinci păstrează exact alcătuirea celui

de șase avînd numai o silabă mai puțin. Aceasta se reprezintă în schemă punîndu-se în paranteză ultima silabă :

— — | — — | — (—)

Această schemă servă pentru versul de 6 alternînd cu 5 :

Calul său tropotă

1 4

Fuge ca vîntul (—)

1 4

saù :

Muge vîntul aspru

1 3 5

Muge 'ngrozitor (—)

1 3 5

Versul de 7 alternînd cu 6 are următoarea alcătuire :

— — — | — — — | — (—)

Ai plîns și tu odată

2 4 6

Eü zăü nu pot să cred (—)

2 4 6

Versul de 8—7 :

1)

— — — | — — — | — — (—)

2)

— — — | — — — | — — — | — (—)

3)

— — — | — — — | — — — | — (—)

1) Mergeam pe căi sălbatice

2 4 6

Cătam adăpostire (—)

2 4 6

2) Scumpă țară și frumoasă,

1 3 5 7

O Moldovo, țara mea! (—)

1 3 5 7

3) Dar unde merge-acest popor

2 4 6 8

Ce nu mai are 'n lume (—)...

2 4 6

Versul de 9—8 are următoarea schemă :

— ˘ — | ˘ — | ˘ — | ˘ (—)

Saū : — ˘ | — ˘ | — ˘ | — ˘ [—]

Și de-ar fi fost lăsat prin lume

2 4 6 8

Să treci ca ori-ce om de rînd (—)...

2 4 6 8

Versurile cari aū măsurī mai mari, adicā 10—9, 12—11, 14—13, 16—15 sînt toate alcătuite din două emistichuri cari aū construcția versurilor simple de 5, 6, 7, 8.

Versurile de 10—9 vor avea următorul ritm :

— ˘ — | ˘ — // — ˘ ˘ | ˘ (—)

Purtînd cofița // cu apă rece

2 4 2 4

Pe lingă juii // semănătorī...

2 4 2 4

Versuri de 12—11:

Zmulge după față // vālul trist și jalnic

1 — 3 — 5 — 1 — 3 — 5 —

Drag pămînt al țării // cu amar nutrit...

1 — 3 — 5 — — — 3 — 5

saŭ :

O temniț(ă) adinecă // îmi e locuința,

— 2 — — 5 — — 2 — — 5 —

Prin negre, prin dese // zăbrele de fier...

— 2 — — 5 — — 2 — — 5 —

Versuri de 14—13 :

Deșteaptă-te Romine : // din somnul cel de moarte

— 2 — 4 — 6 — — 2 — 4 — 6 —

In care te-adînciră // barbarii de tirani...

— 2 — 4 — 6 — — 2 — 4 — 6 —

Versuri de 16—15 :

Zori de ziuă se revarsă // peste vesela natură

1 — 3 — 5 — 7 — 1 — 3 — 5 — 7 —

In curînd și el apare // pe-orizonul aurit

1 — 3 — 5 — 7 — 1 — 3 — 5 — 7 —

Acestea sînt obicînuitele ritmuri în cari se scriu poeziile romînești. Poeții întrebuițează și alte felurite combinațiuni, luînd emistichuri de măsuri deosebite și împreunîndu-le spre a da naștere unui nou fel de vers. Unii chiar au introdus forme de vers neobicînuite în romînește, cum e *endecasilabul* italian, pe care l-a întrebuițat mai întiiu Eminescu în sonetele sale, apoi Vlahuță și Coșbuc în traduceri :

S'a stins viața falnicei Venetii...

(Eminescu)

— 2 — — | 4 — — | 6 — — | 8 — — | 10 — —

Vuînd s'azvîrl șuvoaele de vale...

(Vlahuță).

— 2 — — | 4 — — | 6 — — | 8 — — | 10 — —

Cum lacom mușcă cel flămînd din pine... (Coșbuc).

— 2 — | 4 — | 6 — | 8 — | 10 —

Ciți-va poeți au încercat să introducă și exame-
trul și pentametru latin în limba romînă și, în lipsa
cantității, au dat silabei accentuate rolul silabei
lungi, iar celei atone rolul silabei scurte. Asemenea
încercări sînt însă greșite din fundamentul lor, căci
faptul cel mai important, pe care se baza varietatea
versurilor latine, era posibilitatea schimbării a două
silabe scurte prin una lungă și vice-versa și aceasta
nu se poate face cu silabele tonice și neîntonate. De
aceia exameetrele romînești sînt foarte monotone.

EXEMPLE DE EXAMETRE ROMÎNEȘTI

Intristă/toare po/vești ne/spus de îu/bite 'ntr'o / vreme ¹⁾

Nu mai cercați a-mi vorbi de zînele voastre cu steme,
Mindre palate, viteji și cai ce mîncă jăratie
Stinsu-s'au toate de veci! Copilul de-atunci, nebunatic,
Nici nu mai cred că sînt eu, atît mi se par de streine
Sfintele mele—amintiri și 'n lumile voastre senine
Glasuri atita de dulei zadarnic mai vin să mă cheme,
Intristătoare povești nespuse de iubite 'ntr'o vreme.

(A. Vlahuță).

După ce / zei gă/siră cu / cale să / surpe pu/terea

Asiei fără de vină stîrpind poporul lui Priam,
Ilion dac'-a pîerit și 'n fum scufundatu-s'a Troia,
Desmoșteniți s'alergăm căutîndu-ne goale ținuturi,
Noi străduirăm, minăți de semne din ceruri. Clădirăm
Flota sub muntele-Antandroș și sus prin pădurile Idei,
Neștiutori în ce părți ne vom duce și unde ni-e ținta.

(G. Coșbuc, Trad. Eneida).

1) În poezia întreagă este această singură formă de exametru.

Regula generală este ca același ritm să se păstreze în toată poezia, fără ca aceasta să implice și păstrarea aceleiași măsurii; prin urmare poetul are libertatea—pentru a produce mai multă variație—să amestece versuri de diferite măsurii:

Somnoroase păsărele (8)
 Pe la cuiburi se adună, (8)
 Se ascund în rămurele (8)
 Noapte bună (4)

(Eminescu).

Unii poeți au schimbat chiar ritmul de la un vers la altul, păstrînd—se înțelege—în toate strofele aceeași combinațiune. Astfel Eminescu zice:

De-oiu adormi curînd

— — — | — — — | — — —

În noaptea uitării

— — — | — — —

Să mă duceți tăcînd
 La marginea mării,

Nu voiu sicriu bogat
 Făclie și flămuri,
 Ci-mă împlețiți un pat
 Din tinere ramuri

Să-mi fie somnul lin
 Și codrul aproape
 Să am un cer senin
 Pe 'ntinsele ape...

O neobicinuită combinațiune de ritm și măsură a făcut V. D. Păun în poema sa «Sihastrul», în care se servă de o strofă astfel alcătuită:

Versul prim are emistichul I din 8 silabe, ca și cum ar fi vers de 16; cel d'al doilea din 6, ca și cum ar fi vers de 12; iar cel scurt pare a continua primul emistich al versului precedent :

Astfel din acele neguri ropotia un tunet

Cind sălbatic, cind domol

Și stropi mari de ploae rece se spargeau cu sunet
 In văzduhul gol.

Clipă după clipă, trăznet, grindină și ploae
 Intunerecul răzbesc :

Ca topite pietre scumpe, undele — șiroae —
 In văzduh scilipesc.

10. RITMUL IN ISTORIA POEZIEI ROMÎNEȘTI

In poeziile anterioare secolului XIX sau sfirșitului sec. XVIII ritmul e cu totul neînțeles.

De exemplu, Dosoftei în traducerea psaltirei (sec. XVII) niciodată nu caută ca ritmul primului vers să corespundă cu ritmul celor următoare.

Astfel zice :

In ce chip dorește cerbul de fintină
 — — | 3 — | 5 — || 1 — | (3) — | 5 —

Versurile aceste de șase în fie-care emistich trebuie să aibă neapărat un accent principal pe silaba 5 și încă un accent care poate fi pe 1 sau pe 3. Ar trebui ca același ritm să se păstreze în toată poezia; însă întilnim versuri ca acestea, în cari ritmul e cu totul schimbat.

Mișelul mîeu suflet de tine 'nsetează
 (1) 2 — 3 5 — (1) 2 (3) — 5 —

Aci silaba 1 și 3 rămîn fără accent pe cînd se dă accent silabei 2, ceea ce este contra ritmului adoptat

Cam același lucru se întîmplă și la primii noștri poeți moderni: Văcăreștii, Conachi, Beldiman. Se vede, citind lucrările lor, că ei se mulțumiau să numere silabele versului uneori ținînd seama de emistich, alteori uitînd și regulile acestuia, dar ritmul este cu totul lăsat la o parte.

Printre poeții vechi, trebuie să menționăm din punct de vedere al versificației pe Ion Budai Deleanu, care a compus pe la începutul secolului nostru, o poemă eroi-comică: «Țiganiada.» El ne dă strofe de șase versuri, în combinațiunea următoare:

— a

— b

— a

— b

— c

— c

Versurile au măsura de 10, toate cu rimă penultimă. Ideia unei succesiuni regulate de silabe tonice și neintonate lipsește cu totul, precum și împărțirea în emistichuri, căci după a 5-a silabă, în unele versuri se poate face repaos, în cele mai multe nu.

Primul poet la care începe să fie înțeles puțin ritmul este *Vasile Cîrlova*. «Păstorul întristat» are versuri de 10, împărțite regulat în emistichuri avînd numai la a 4-a silabă un accent principal, iar încolo vorbe cari te-ar sili să accentuezi pe a 3-a, dar fiind aceasta așa de apropiată de cea cu accentul cel mai important, emistichul ți se înfățișază cu un singur accent și prin aceasta versul devine foarte curgător, concretizînd cît se poate de bine melancolia dulce, pe care o înfățișează aci poetul. «Ruinele Tirgoviștei» lasă de dorit ca ritm; dar «Inserarea» e foarte corectă, în versuri de 14—13, cu accente pe silabele 2, 4, 6.

Eliade are multe greșeli de ritm; mai corecte sînt versurile în «Zburătorul».

În această stare de lucruri se explică efectul extraordinar produs de poezia lui *Bolintineanu* «O fată tinăra pe patul morții» și de ce însuși Eliade vorbește cu admirație despre acea «lină cadentă» care-l fermecă. În adevăr Bolintineanu se arată de la început un meșter iscusit în facerea versurilor. El a scris în versurile de 14—13 sau de 12—11, dar a întrebuițat și versuri cu rime antepenultime neobiceuite pe atunci (cum e în «Mihnea și Baba») Cu totul contrariu lui Bolintineanu este *Grigore Alexandrescu*, care—de și a scris poezii de o va-

loare cu totul superioară—n'a reușit să ne dea poate nici o poezie în care ritmul să nu sufere măcar cite-va greșeli.

Alexandri, care a fost numit «rege al poeziei», n'a dat destulă îngrijire ritmului, așa că în «Pasteluri», cele mai desăvârșite creațiuni ale lui, tot aflăm greșeli.

Mai dibaci versificatori sînt: *Alexandru Sihleanu*, *Alexandru Depărățeanu*, *Mihail Zamfirescu* (1850—1870). În același timp tehnica versului se perfecționează, dar punîndu-se prea mare preț pe formă, ideia se lasă pe al doilea plan. În felul acesta ni se prezintă—ce-va mai tîrziu—scriitorii grupați în jurul revistei «*Literatorul*», cum este d. Al. Macedonschi; de aceea *Eminescu*, ale cărei prime încercări lasă mult de dorit ca alcătuire de vers, este socotit mult mai pe jos de cît valoarea lui reală. Mai tîrziu însă cînd, pe la 1885, *Eminescu* începe a fi prețuit, greșelile lui de formă — ce i se iartă pentru frumusețea stilului — deveniră regule pentru începători și poeziile produse pe atunci, slabe ca fond, sînt slabe și ca versificare.

De cîți-va ani înapoi, critica a căutat să stabilească mai bine importanța formei, așa că azi nu se mai crede nici că poetul își poate permite a face versuri rele nici că cei ce fac versuri bune sînt poeți.

11. GRUPAREA VERSURILOR

Gruparea versurilor se face în diferite chipuri. Sînt poezii cari nu au nici o diviziune în grupe; altele

aŭ diviziuni mari în capitole; cele mai multe aŭ grupe mici. Acestea se numesc *strofe* pentru poezia lirică (de la vorba greacă *στροφή*, întorc) sau *stanțe*. Dacă poezia e cîntată, se numesc *cuplete*.

Cea mai mică strofă este alcătuită din două versuri și se numește *distich*; cea compusă din trei se numește *terțină*; cea formată de patru se numește cu vorba franceză *quatrain*. Strofele pot fi încă formate din 5, 6, 7, 8, 9, 10 versuri.

Strofele se numesc *regulate*, cînd toate din aceeași poezie sunt la fel alcătuite și *neregulate* în cazul contrariu.

Dacă în așezarea versurilor nu se păstrează nici regula măsurii, adică de a se întrebuița o anumită măsură sau a se alterna după un anume plan, atunci poezia se zice că e scrisă în *versuri libere*. În literatura poporană întilnim foarte des poezii scrise în versuri libere. În poezia literară mai ales fabulele se scriu în asemenea versuri.

12. FORME FIXE DE POEZII

Sînt poezii cari aŭ forme anumite, alcătuite după reguli particulare.

1. *Refren* se numește un vers sau mai multe cari se repetă după fie-care vers sau după fie-care grupă.

REFREN

Frunzuliță trei smicele,
Dragă băețele!

Leagă calul de zăbrele,
Dragă băețele!
 Intră'n casă, nu te teme,
Dragă băețele!
 Că de cine te-ai temut
Dragă băețele!
 S'a dus și n'a mai venit,
Dragă băețele!

(Din popor)

2. *Trioletul* se compune din două strofe de cîte patru versuri, avînd schema următoare :

a —	d —
b —	e —
c —	a —
a —	b —

3. *Rondoul* se compune din trei strofe cu următoarea combinațiune :

a —	f —	i —
b —	g —	j —
c —	h —	l —
d —	a —	m —
e —		n —
		a —

În tot rondoul trebuie să fie aceleași rime. Iată un exemplu de *Voiture* ¹⁾, care spune tocmai regulile acestui fel de poezie :

a Ma foi, c'est fait de moi ; car Isabeau ²⁾
b M'a conjuré de lui faire un rondeau.
c Cela me met en une peine extrême.

1) *Voiture*, poet francez care a trăit între anii 1598 — 1648.

2) *Isabeau*, nume de femeie ; același ca *Isabelle*.

- d* Quoi! treize vers! huit en *eau*, cinq en *ême*.
e Je lui ferais aussitot un bateau.
f En voilà cinq pourtant en un monceau.
g Faisons en sept en invoquant Brodeau, ¹⁾
h Et puis mettons par quelque stratagème:
a «*Ma foi c'est fait.*»
i Si je pouvais encor de mon cerveau
j Tirer cinq vers, l'ouvrage serait beau.
l Mais cependant me voilà dans l'onzième,
m Et si je crois que je fais le douzième,
n En voilà treize ajustés de niveau.
a Ma foi, c'est fait!

Despre această formă de poezie zice Boileau:

Le rondeau, né Gaulois, ²⁾ a la naïveté.

4. *Sonetul*, cel mai important din poeziile cu formă fixă, se compune din patru strofe: două, de patru; două de trei versuri:

— a	— a	— c	— c
— b	— b	— c	— c
— b	— b	— d	— d
— a	— a		

Boileau a dat ast-fel regulele sonetului:

On dit, à ce propos, qu'on jour se dieu bizarre, ³⁾
 Voulant pousser à bout tous les rimeurs françois,
 Inventa du sonnet les rigoureuses lois.
 Voulant qu'en deux quatrains de mesure pareille
 La rime avec deux sons frappât huit fois l'oreille
 Et qu'ensuite six vers artistement rangés
 Fussent en deux tercets par le sens partagés.
 Surtout de ce poème il bannit la licence:
 Lui-même en mesura le nombre et la cadence,

1) Brodeau Victor, mort la 1540, poet francez puțin cunoscut.

2) Gaulois, adică din Galia, vechia numire a Franței actuale; deci este de origine franceză.

3) Apolon, zeul poeziei, conducătorul muzelor.

Défendit qu'un vers faible y pût jamais entrer
 Ni qu'un mot déjà mis osât s'y remontrer,
 Du reste il l'enrichit d'une beauté suprême :
Un sonnet sans défauts vaut seul un long poëme.
 Mais en vain mille auteurs y pensent arriver
 Et cêt heureux phénix ¹⁾ est encore à trouver...

Se înțelege, importanța pe care o dă Boileau sonetului este prea mare, pentru că frumusețea unui poem cu o dezvoltare mai lungă nu o formează numai meșteșugul versificării, ci și concepțiunea generală împreună cu combinarea detaliilor.

Sonetul se consideră născut în Sicilia prin secolul XIII; alții îl socotesc inventat de însuși Petrarca, poet italian, care și-a făcut un nume prin sonetele sale. Cultivat de poeții pleiadei ²⁾ el rămase în onoare în Franța în secolul XVII, dar în veacul următor fu lăsat în uitare.

În secolul nostru o sumă de poeți francezi și streini au scris sonete. Vom cita dintre Francezi pe *Musset*, *Baudelaire* ³⁾, *Joséphin Souvary* ⁴⁾, care a publicat «sonete umoristice», din care face parte și cunoscutul «*Les deux cortèges*». Asemenea *Arvers* ⁵⁾ s'a făcut celebru printr'un singur sonet, care și poartă acest nume caracteristic «*Sonnet d'Arvers*». La Germani s'a distins *Rückert* ⁶⁾, care a publicat la 1814 o colecțiune de sonete celebre, satirizînd dominațiunea lui

1) Phénix—fenix, pasăre închipuită de mitologie, unică în felul său, care muria și se renăștea din propria-i cenușă. În înțeles figurat, fenix înseamnă ce-va cu totul rar și greu de aflat.

2) Sub numele de pleiadă se înțeleg poeții francezi din secolul XVI, cari au de principal reprezentant pe Ronsard. (Se va vorbi la istoricul poeziei lirice).

3) Baudelaire, poet francez, a trăit între anii 1821—1867.

4) J. Souvary (1815—1891) poet francez cunoscut.

5) Arvers, poet francez, puțin cunoscut (1806—1850).

6) Rückert Frederic (1789—1866) poet și orientalist german.

Napoleon în Germania.

Sainte-Beuve a compus un sonet în care sînt înșirați toți autorii cari s'aū distins în acest gen în diverse țări.

La noi, multă vreme se cita ca singur exemplu de sonet, unul scris de *Al. Sihleanu*. Mai tîrziu *Eminescu* și *Vlăhuța* făcură o serie de compuneri de acest fel și în timpul din urmă această formă de versificațiune este foarte răspîdită.

5. *Balada*, poezie lirică, se compune din trei strofe egale, cu refren și o concluziune care conține și refrenul.

Schema este următoarea :

— a	— a	— a	
— b	— b	— b	
— a	— a	— a	
— b	— b	— b	— a
— a	— a	— a	— b
— b	— b	— b	— a
— a	— a	— a	R — b
R — b	R — b	R — b	

Concluziunea se adresa de obiceiū unui principe sau rege.

Exemplu de autor care s'a distins ca scriitor de balade este poetul francez *François Villon* ¹⁾ (Ex: «Ballade des Dames du temps jadis»).

6. *Terțină* (italienește *terza rima*) este o formă de origine italiană, alcătuită dintr'un număr nedeterminat de strofe de trei versuri, avînd rimele com-

1) Villon a trăit între anii 1431—1484.

binate așa că versul de la mijloc rimează cu primul și al treilea al strofei următoare :

— a	— c	— d	— e	— f	
— c	— d	— e	— f	— g	— g
— b	— c	— d	— e	— f	

La urmă e un vers care rămîne singur.

Se crede că această formă s'a introdus la Francezi prin secolul XVI și ca exemplu vom cita dintre poeții moderni pe *Théophile Gautier* ¹⁾). La noi printre cei d'întîi cari s'a încercat în asemenea specie a fost *Eliade Rădulescu* (Ex. Santa Cetate), însă în timpul cînd limba lui era încărcată de latinizme; de aceea aș și rămas necunoscute încercările lui în această privință.

7. *Glosa* este o poezie alcătuită din atîtea strofe cîte versuri are prima strofă plus două. De la strofa a doua pînă la penultima fie-care explică pe rînd cîte un vers din prima și acel vers îi formează concluziunea. Strofa ultimă cuprinde versurile din prima dispuse în ordine inversă.

În poezia romînă cunoscută este «Glosa» de *Eminescu*.

8. *Gazel*, poezie mică, introdusă de la Arabi, este compusă din distichuri, avînd schema următoare :

— a	— b	— c	— d	— e
— a	— a	— a	— a	— a

Asemenea poezii aș scris G. Coșbuc și Eminescu.

9. *Pantum*, o specie de versuri întrebuintată în

1) *Théophile Gautier*, poet și critic francez, 1811—1873.

Malaesia. In franțuzește s'a distins *Théodore de Banville* ¹⁾ cu asemenea formă de poezie. La noi s'a'ă scris pantumuri de *Mircea Dimitriadi*. Alcătuirea lui deosebită stă în aceea că fie-care strofă (strofele sînt de 4 versuri, însă fără număr hotărît) începe cu versul al doilea al strofeii precedente :

R — a	R' — b	R'' — c	R''' — d
R' — b	R'' — c	R''' — d	R'''' — e
— a	— b	— c	— d
— b	— c	— d	— e etc.

1) Théodore de Banville (1823—1891) a scris mult: *Odes funambulesques*, *Les Cariatides*, *Soérate et sa femme* (comedie, tradusă și în rominește), *Les camées parisiens*, etc.

EXEMPLE DE POEZII

CU

FORMĂ FIXĂ

TRIOLET

de

I. B. HÉTRAT¹⁾

In versurî scurte și ușurele
Țesînd un șir de triolete,
Țe rog să nu crezi că-s mărgele
In versurî scurte și ușurele.

Tu inima-mî s'o cați în ele;
Căci vreaŭ cum este să s'arete,
In versurî scurte și ușurele
Țesînd un șir de triolete.

SONET

de

AL. SIHLEANU

Peste țârmurî depărtate
Vezi tu rîul călător
Cum în valurî turburate
Se asvîrlă din isvor?

Pe-a lui malurî singurate
Vezi, cum vîntul mugitor
Mișcă trestia ș'o bate,
Șuerînd incetișor?

¹⁾ După : M. Strajan, Poetica.

Rîu-î viața-mî sbuciumată,
 S'acea trestie mișcată
 Ț-al meu suflet dureros :

Viitorul, ce m'așteaptă,
 E pustia cea deșertă
 După malul nisipos.

SONET

de

M. EMINESCU

S'a stins viața falnicei Veneții,
 N'auzi cântări, nu vezi lumină de baluri;
 Pe scări de marmură, prin vechi portaluri
 Pătrunde luna, înălbind pereții.

Okeanos se plînge pe canaluri,
 El numa'n veci e 'n floarea tinereții,
 Miresei dulci i-ar da suflarea vieții,
 Isbește 'n ziduri vechi, sunînd din valuri.

Ca 'n țintirim tăcere e 'n cetate.
 Preot rămas din a vechimii zile
 San Marc ¹⁾ sinistru miezul nopții bate.

Cu glas adinc, cu graiul de Sibile,
 Rostește lin în clipe cadente:
 «Nu'nvie morții—e 'n zadar, copile!»

¹ Biserică celebră din Veneția.

SONET

de

AL. VLAHUȚĂ

Dar nu 'nțelegi, că e cu neputință
 O clipă să mai gust din cele duse?...
 Cu farmecul durerilor răpuse,
 Din preajmă-mi fugi, deșartă năzuință!

Astîmpără-te, dor de vremi apuse,
 Prilej de nesfîrșită suferință!...
 S'a stins, cum nici n'ar fi avut ființă,
 Frumosul vis, ce-atît de drag îmi fuse!

Uitare, vin, cu liniștea ta dulce,
 Zi gîndului că-î ceasul să se dulce:
 E noapte, stînge lampa amintirii;

Lumina-î bate 'n criptă de morminte...
 Intunec'o, s'adorm de-aci 'nainte,
 C'am zis de mult adio fericirii!

LES DEUX CORTÈGES

de

JOSÉPHIN SOULARY

Deux cortèges se sont rencontrés à l'église.
 L'un est morne, — il conduit la bière d'un enfant.
 Une femme le suit, presque folle, étouffant
 Dans sa poitrine en feu le sanglot qui la brise.

L'autre, c'est un baptême. — Au bras qui le défend
 Un nourrisson bégaye une note indécise;
 Sa mère, lui tendant le doux sein qu'il epuise,
 L'embrasse tout entier d'un regard triomphant.

On baptise, on absout, et le temple se vide.
 Les deux femmes alors, se croisant sous l'abside,
 Echantent un coup d'oeil aussitôt détourné

Et, — merveilleux retour qu'inspire la prière
 La jeune mère pleure en regardant la bière,
 La femme qui pleurait sourit au nouveau-né.

SONETUL LUÎ ARVERS

Ma vie a son secret, mon âme a son mystère:
 Un amour éternel en un instant conçu,
 Le mal est sans espoir; aussi j'ai dû le taire,
 Et celle qui l'a fait n'en a jamais rien su.

Hélas! j'aurai passé près d'elle, inaperçu
 Toujours à ses côtés et pourtant solitaire;
 Et j'aurais jusqu'au bout fait mon temps sur la terre
 N'osant rien demander et n'ayant rien reçu.

Pour elle, quoique Dieu l'ait faite douce et tendre,
 Elle ira son chemin, distraite et sans entendre
 Ce murmure d'amour élevé sur ses pas.

A l'austère devoir, pieusement fidèle
 Elle dira, lisant ces vers tout remplis d'elle:
 Quelle est donc cette femme? Et ne comprendra pas.

SANTA CETATE

(fragment)

de

I. ELIADE-R.

Cetate! Rezident' imperială
 Mireluî popol, d'angeli custodită
 Tindă cerească și universală!

Profeții te-aū visat trei fericită,
Cristu ți-a pus piatra angulară,
Evangelistul te-a văzut urzită.

Tie martirii sîngele-și vărsară,
Drepti înțelepții, verii Cristianii
Spre a ta 'nălțare mult ei laborară;

Galii, Angli, Italieni. Poloni, Germanii,
Maghiari, Romini, de popoli milioane
Jos aū surpat și idolii și tiranii.

Au spulberat tiare și coroane;
Cu-al lor sînge ți-aū frămîntat cimentul
Și-ți înălțară primele coloane.

Candid, august, frumos ți-e pavimentul!
Văzut-am splendoarea-ți. Frînt e Păcatul
In drept mirele vine cu testamentul.

Deschideți porțile. Intra Impăratul!

G L O S S A

de

EMINESCU

Vreme trece, vreme vine,
Toate-s vechi și nouă toate;
Ce e rău și ce e bine,
Tu te 'ntreabă și socoate;
Nu spera și nu ai teamă,
Ce e val ca valul trece;
De te 'ndeamnă, de te chîamă,
Tu rămii la toate rece.

Multe trec pe dinainte,
In auz ne sună multe;

Cine ține toate minte
 Și ar sta să le asculte !...
 Tu așează-te de-o parte,
 Regăsindu-te pe tine,
 Cind cu sgomote deșarte
 Vreme trece, vreme vine.

Nici incline a ei limbă
 Recea cumpăn'a gândirii
 În spre clipa ce se schimbă
 Pentru masca fericirii,
 Ce din moartea ei se naște
 Și o clipă ține poate:
 Pentru cine o cunoaște,
 Toate-s vechi și nouă toate.

Privitor ca la teatru
 Tu în lume să te 'nchipui;
 Joace unul și pe patru.
 Totuși tu ghici-vei chipu-i;
 Și de plinge, de se ceartă,
 Tu în colț petreci în tine,
 Și 'nțelegi, din a lor artă
 Ce e rău și ce e bine.

Viitorul și trecutul
 Sînt a filei două fețe:
 Vede 'n capăt începutul
 Cine știe să le 'nvețe.
 Tot ce a fost ori o să fie,
 În prezent le-avem pe toate;
 Dar de-a lor zădărnicie
 Te întrebă și socoate.

Căci acelorași mijloace
 Se supun cîte există,
 Și de mii de ani incoace
 Lumea-î veselă și tristă;
 Alte măști, aceeași piesă,
 Alte guri, aceeași gamă;
 Amăgit atit de-adese,
 Nu spera și nu ai teamă.

Nu spera cînd vezi mizerii
La isbindă făcînd punte,
Te-or întrece nătărăii,
De ai fi cu stea în frunte.
Teamă n'ai, căta-vor iarăși
Între dinșii să se plece,
Nu te prinde lor tovarăș;
Ce e val, ca valul trece.

Cu un cîntec de sirenă
Lumea 'ntinde luciî mreje,
Ca să schimbe-actori 'n scenă
Te momeste 'n virteje;
Tu pe-alături te strecoară,
Nu băga nici chîiar de samă,
Din cărarea ta afară,
De te 'ndeamnă de te cheamă.

De te-ating, să ferî în laturî;
De hulesc, să tacî din gură;
Ce mai vreî cu a tale sfaturî,
Dacă știî a lor măsură?
Zică toți ce vor să zică,
Trecă 'n lume cine o trece;
Ca să nu 'ndrăgești nimică,
Tu rămîi la toate rece.

Tu rămîi la toate rece,
De te 'ndeamnă de te chîamă;
Ce e val, ca valul trece,
Nu spera și nu ai teamă;
Te întrebă și socoate
Ce e rău și ce e bine —
Toate-s vechî și nouă toate,
Vreme trece, vreme vine.

G A Z E L

de
COȘBUC¹⁾

Picuriî cu strop de strop
Fac al mărilor potop.

Zilnic cite-un spic adună
Și curînd tu ai un snop.

Fii stejar să crești în lături,
Nu înalt și slab, nu plop.

Fă cît poți și las' să ridă
Ceî ce sar viața 'n hop...

P A N T U M

(fragment)

de

MIRCEA DIMITRIADI

- (R) Din alte vremi perite, a mea închipuire, (a)
 (R') Ușor de pe vedere zăbranicul mi-l ia; (b)
 Cînd sufletul tresare vrășmaș ne'nvins de fire, (a)
 Zărindu-se în țara ce-o dată-l încălzia. (b)

* * *

- (R) Ușor de pe vedere zăbranicul mi-l ia (b)
 (R'') Plăcută, Amintirea de nopți ca lună plină; (c)
 Zărindu-se în țara ce erî îl încălzia, (b)
 Te strigă al meu suflet sub ulmii din grădină. (a)

* * *

¹⁾ Citat de M. Strajan în Poetica.

- (R'') Plăcută, Amintirea de nopți cu lună plină, (c)
 (R''') Mi-arată peisagiuri prin care am trecut; (d)
 Te strigă al meu suflet sub ulmi din grădină: (c)
Tu, coastă din făptură-mi și lut din al meu lut. (d)

* * *

- (R''') Mi-arată peisagiuri prin care am trecut (d)
 (R''') Munți, văi, prăpăstii, ape de raze mi se scaldă: (c)
Tu, coastă din făptură-mi și lut din al meu lut; (d)
In raiuri să reintru spălat d'orî-ce păcate. (e)

* * *

Munți, văi, prăpăstii, ape de raze mi se scaldă
 Imi fură Purgatoriul nemernicului gînd
 In raiuri să reintru spălat d'orî-ce păcate
 Imi duci d'acuma pașii spre culme, surizînd..

13. VERSIFICAREA POPORANĂ ROMÎNĂ

Poezia poporană. Poezia poporană este o compozițiune poetică al cărui autor e necunoscut. Cînd se produce un eveniment mare, care impresionează poporul, poezii poporane îl cîntă cum știu și se pricep ei, variînd după loc și timp. Ast-fel se produc diferite cicluri, adică un număr de poezii relative la același subiect.

Poezia poporană se conservă prin tradițiune orală. De multe ori versul poporan e cîntat și uneori se potrivește și cu măsura danțului.

Poezia poporană ne vorbește despre vitejiile și suferințele părinților noștri și ne înfățișază uneori mai bine de cît cronica viața vremilor trecute.

Forma poeziei. Poezii poporane au, în alcătuirea

versurilor, o sumă de mijloace de înfrumusețare sau de înlesnire, pe cari poeții culți nu le pot întrebuița,

Vom înșira aci pe cele mai importante :

1) Rimele sînt foarte neîngrijite. Nu se ține seamă să alterneze cele penultime cu ultime. Sînt compunerî întregi cari aū numai un fel de rimă.

2) De multe ori nu sînt rime în adevăratul înțeles al cuvîntului, ci numai asonanțe; uneori rămîn versuri fără rimă :

Pe Argeș în jos
Cu turma ai fost.

3) Totdeauna cuvintele accentuate pe antepenultima și uneori chiar cele pe penultima—primesc pe ultima un accent secundar, care facilitează rima :

Vinerea spre Simbătă
Iordachi se bucură.

4) Nu se păstrează aceeași măsură într'o poezie, ci diversele măsuri alternează cu multă libertate :

La nimeni n'avem	Și orașe și sate
Seamă să ne dăm.	De departe
Multe mări am trecut	Am colindat
Multe țări am bătut	Și nimeni seamă nu ne a luat

5) Se întrebuițează des articolul impropriu sau adiectival acolo unde punerea articolului propriu ar strica măsura :

Iar *cel* Ungurean
Și cu *cel* Vrincean
Mări se vorbiră
Și se sfătuiră...

6) Dativul etic este întrebuițat adesea pentru completarea versului său pentru eufonie :

Apoi *mi-l* lua
De *mi-l* înfășa.

7) Conjunțiunea *că* se întrebuițează des înaintea vorbelor fără vre-o funcțiune sintactică, ci numai pentru completarea versului său pentru eufonie :

Ei *că* mi-și rîdea
Și s'apropia...

8) Cînd ritmul versului o cere, se întrebuițează substantivele în forma nearticulată în locul celei articulate :

Ingeri de-mî afla
Jos se cobora

9) O particularitate de formă a poeziei poporane, care slujește în acelaș timp și pentru ajutorarea memoriei aceluia cari povestește sau cîntă, este interogațiunea.

În cursul unei narațiuni cînd poetul are să spună un lucru important își dă minței un fel de odihnă și în același timp atrage și mai mult atențiunea ascultătorului, formulînd o întrebare :

Si din gură ce-î spunea?
Pira cum își așternea?...

10) Tot pentru ajutorarea memoriei este întrebuițat și mijlocul pe care l-aflăm și în poemele omerice: de cîte ori într'o narațiune poetică se vorbește despre erou, i se dau toate epitetele. De cîte ori se vorbește despre meșteri în balada Mînăstirei Argeș se zice :

Nouă zidari
Nouă meșteri mari
Și Manole zece
Care mi-i întrece.

11) Pentru eufonie se întrebuițează des consuna *d* ca în l. italiană *d*: *ed io* = *e io* sau ν în l. greacă εἰς ν p. εἰς ν sau cum se întrebuițează *b* și *x* în l. latină la prep. *ab* și *a*, *ex* și *e*:

Cu flori de *d*-argint.

12) *Ritmul versurilor poporane* este cu totul deosebit de al celor culte. Într'însele nu se pot deosebi așa bine grupe silabice; ci numai un număr de accente, cari însă nu păstrează același loc în toate versurile:

Colo 'n țara muntenească
 1 3 7
 Țară dulce rominească
 1 3 7
 Ca și cea moldovenească
 3 7
 În oraș la București
 3 7
 Sint curți nalte și domnești...
 2 3 7
 Bucatele tale-mă plac
 2 5 7
 Și de oaspeți îmi e drag...
 3 5 7

INTREBĂRI ȘI DEPRINDERI

1. De unde vine vorba vers? — Versul este absolut necesar poeziei? — Ce păreri știți în această privință? — Dați exemple de proză poetică.
2. Ce deosebire este între principiul versificării greco-latine și al celor moderne?
3. Ce se înțelege prin măsură? — Cari sînt cele mai obișnuite măsuri în limba română?

4. Ce este hiatul? — Ce știți despre hiat în versificarea latină și franceză? — Ce știți despre hiat în versif. română? — În câte chipuri se înătură hiatul? — Care sînt principalele reguli pentru căderea vocalei? — Cum se formează diftongul?

5. Ce se numește cezură? — Ce numim emistich? — Sînt egale emistichurile? — Care e regula generală a cezurii?

6. Ce este încălcarea? — Ce zice Francezii despre aceasta? — Cum este pvvivă în versificația noastră?

7. Care e originea cuvintului rimă? — Cum se definește rima? — Ce este asonanță? — Ce este rimă corectă și rimă prisositoare? — Care sînt speciile rimei? — Ce numim versuri albe? — Ce știți despre rimă în istoria poeziei rominești? — Cum se face dispozițiunea rimelor? — Ce se numește monorimă?

8. Ce numim licențe poetice? — Ce zice Horațiu? — Cum s'a înțeles chestiunea aceasta de diferiți critici?

9. Pe se se bazează versul român? — Ce este accentul tonic? — Care cuvinte sînt azone în limba română? — Care e regula generală a ritmului? — Care sînt schemele măsurilor obișnuite? — Ce alte ritmuri se mai întrebuintează în poezia română? — Ce combinări de măsurii și ritmuri cunoașteți?

10. Cum s'a înțeles ritmul de către diferiți poeți romini în cursul timpului?

11. Cum se grupează versurile? — Ce numim strofă? stanță? cuplet? — Cum se numesc strofele de pe numărul versurilor? — Ce numim versuri libere?

12. Ce numim refren? — Ce triolet? — Ce rondou? — Ce zice Boileau despre rondou? — Care e structura sonetului? — Ce zice Boileau despre sonet? — Care este originea sonetului? — Ce autori mai însemnați de sonete cunoașteți din literaturile streine? — Ce știți despre sonet în poezia română? — Care este schema baladelor? — Cine s'a distins la Francezii ca scriitor de balade? — Ce este tertina? — Ce știți despre originea acestei forme? — Ce este glosa? — Ce este gazelul? — Ce este pantumul?

13. Care sînt particularitățile versificațiunii poporane?

1) *Se va indica măsura pentru fie-care grupă din versurile următoare:*

1. Locuința mea de vară
E la țară
Acolo eu vreau să mor
Ca un fluture pe floare,
Beat de soare
Și profum încîntător.

(Depărățianu).

2. Scumpă țară și frumoasă,
O Moldovo, țare mea!
Cine pleacă și te lasă
E cuprins de jale grea!

(Alexandri).

3. Rănit în bătae soldatul căzuse
Și'n puține zile chinuit muri,
Departe de-o mamă care îl crescuse
Și care-l iubi.

(Alexandrescu).

4. S'a stins viața falnicei Veneții,
N'auzi cîntări, nu vezi lumină de baluri.
(Eminescu).
5. Smulge de pe față vălul trist și jalnic,
Drag pămînt al țării, cu amar nutrit.
(Sihleanu).
6. Cela ce se bate pentru a lui țară
Are zece brațe, zece inimi are,
Inime de foc.
(Bolintineanu).
7. Măreț, adînc și luciu, călătorește Rînul
Prin munți cu fruntea albă, prin văi cu lunci frumoase.
(Alexandri).
8. În mijlocul pădurii este-o poiană lungă
Și largă, ce foaște de oameni ca un roiă...
(Alexandri).
9. Lac oglindă 'n nepăsare și 'n eternă liniștire!
Cred că tu văzut-ai multe și-ai rămas în neclintire;
Dar o clipă de-ai resfrînge starea sufletului mieu,
Te vei turbura îndată și-ai fi turbure mereu.
(Veronica Micle).
10. Tirteu al morții, Leopardi, copil în doliu zămislit,
Poet martir, poet de jale, o suflet vecinic amărit!...
(Naum).
11. Mihnea încalecă, calul său tropotă,
Fuge ca vîntul.
(Bolintineanu).
12. E lung cel șir de osîndiți.
Pe vinăta lor față
Necontenit sînt palmuiți
De-un crivăț plin de ghiță,
Iar pe-al lor trup de singe ud
Des cade biciul crud.
(Alexandri).
13. În goana roiului un sol,
Cu friu 'n dinți și'n capul gol
Răsare, crește 'n zări venind
Și zările deabia-l cuprind
Și 'n urmă-i corbi croncănind
Aleargă stol.
(G. Coșbuc).
14. Vine de la munte iarna la cîmpie,
Aducînd în poală zile de urgie...
Vie!
(Alexandri).

15. Auzi tu în cale
 Pe vale
 Un cîntec iubit
 Ş'o şoaptă plăcută,
 Pierdută
 Pe cîmp înflorit?

(Mih. Zamfirescu).

2. Să se dea cîte un exemplu pentru fie-care din măsurile obicînuite.

3. Se va căuta un exemplu pentru măsura de 16 combinată cu 8 şi 7.

4. Se va căuta un exemplu de măsura 11 cu 11.

EXERCITIU GENERAL DE VERSIFICAŢIE

Se vor examina diferite poezii din cele aflate în cartea de faţă, răs-punzîndu-se la următoarele întrebări:

- 1) Ce măsură au versurile ?
- 2) Eliziunea este bine făcută ?
- 3) Este făcută prin diftong sau prin contopire ?
- 4) Sînt hiaturi nepermise ?
- 5) Cezura este bine aşezată ?
- 6) Se află încalcări greşite ?
- 7) De ce specie sînt rimele ?
- 8) Sînt rime prisositoare ?
- 9) Sînt rime greşite ?
- 10) Care este dispoziţiunea rimelor ?
- 11) Sînt greşeli gramaticale ?
- 12) Ce ritm au versurile ?
- 13) Care sînt versurile cu ritm greşit ?
- 14) Cum sînt grupate versurile ?

PARTEA III

GENURILE POETICE

GENURILE POETICE

Pentru înleznierea studiului și a cercetărilor critice, totalitatea compunerilor poetice s'aun împărțit în diferite grupe după caracterele lor. Grupurile acestea se numesc *genuri*.

Genul liric cuprinde acele poezii în cari subiectul e o stare sufletească prezentă. El este poezia *subiectivă*, adică exprimă lumea internă: sentimentele, contemplațiunile și emoțiunile sufletului. Într'însa ne apare gândirea sau simțirea personală, fie în realitate a poetului, fie streină, dar exprimată ca a sa proprie.

Genul epic cuprinde acele poezii al căror subiect e alcătuit din o serie de fapte ce se dezvoltă în trecut. El este poezia *obiectivă*: exprimă o acțiune în toate fazele ei, provocate de niște anumite caractere și de întâmplări exterioare cari introduc o serie de complicațiuni într'însa. Cîntătorul unei asemenea poezii nu ni-o înfățișază ca propria sa concepțiune nici ca expresiunea inspirației sale perso-

nale, ci toate evenimentele par cu totul independente de el.

Genul dramatic cuprinde acele poezii care intrinsec în sine și obiectivitatea și subiectivitatea. Ele sînt obiective întru cît ne prezintă o acțiune ce se desfășoară înaintea ochilor noștri și nu înfățișază propriul suflet al poetului; sînt subiective întru cît indivizii singuri sînt puși, prin propriile lor pasiuni, să conducă evenimentele, sau să le sufere urmările. Autorul dispare cu desăvîrșire pentru a ne lăsa dinaintea ochilor numai acțiunea.

Acestea sînt genurile principale ale poeziei; dar de vreme ce ea nu exclude nimic din ce este al omului, și speculațiunile filozofice și natura exterioară pot da subiecte lucrărilor poetice. De aceea mai deosebim două clase de poezii:

Genul didactic, cuprinzînd acele lucrări care au de scop a produce, prin mijloace poetice, convingerea despre anumite adevăruri sau a da regule de purtare;

Genul pastoral, cuprinzînd scrierile ce se rapoartă la viața de țară, cu toate detaliile, privită în contrast cu viața orășenească.

Neapărat că între aceste diverse grupe de poezii sînt puncte de trecere, sînt producțiuni care au caractere împrumutate și de la un gen și de la altul; aceasta însă nu vatămă întru nimic clasificarea, de vreme ce în operele naturii nu întîlnim o soluțiune de continuitate.

Ce fel de raport cronologic există între aceste diverse genuri? Discușiune s'a făcut asupra celor două prime categorii. Fost-a întîiu lirica sau epica?

Unii zic că omul întiiu a cîntat întîmplările externe, de vreme ce acestea sînt mai ușor de constatat, și mai tirziu a procedat la analiza propriului său suflet, făcînd poezie lirică.

Alții susțin, din contra, că poezia lirică nu înseamnă analiza sufletului, ci numai manifestățiunea sentimentelor și eugetărilor și deci nu e nevoie să presupunem o stare de mai mare dezvoltare intelectuală pentru poezia lirică de cît pentru cea epică. Lirica primitivă s'a mărginit la exclamări de durere sau de bucurie sau de admirație pentru divinitate. Omul, cît de sălbatic, față numai cu natura, poate produce poezie lirică. Epica din potrivă cere grupări de oameni, ciocniri de pasiuni și de interese. Deci ea s'a dezvoltat în urma celeilalte.

Poezia dramatică, didactică și pastorală s'a produs mai tirziu în societăți civilizate.

GENUL LIRIC

A. EXEMPLE

PSALM 103

Bine-cuvintează, suflete al mîeu, pe Iehova! Binecuvintează, suflete al mîeu, pe Iehova și nu uita toate binefacerile lui! cel ce iartă toate fără-de-legile tale, cel ce vindecă toate boalele tale.

Iehova, Dumnezeu al mîeu, măritu-te-ai foarte. În slavă și strălucire te-ai îmbrăcat, tu cel ce cu lumina te-ai învălit ca și cu o mantie; cel ce ai întins cerul ca un covor; cel ce cu ape zidit-ai lăcuințele tale cele mai de sus; cel ce din nori faci carul tău; cel ce plutești pe aripele vîntului; cel ce faci vînturile trimișii tăi și focul arzător il supui poruncilor tale!

Tu ai întemeiat pe temelii sale pămîntul, pe care veacurile în veac nu-l vor clăti. L-ai acoperit cu adincul ca și cu o haină. Apele erau nemișcate pe virful munților: muștra-ea ta le a pus pe fugă; glasul tunetului tău le-a făcut să tremure de spaimă. Indată munții s-au ridicat și văile s-au plecat spre locurile în care tu le-ai întemeiat. Pus-ai hotare peste care să nu treacă, să nu se întoarcă spre a acoperi pămîntul.

Trimis-ai izvoarele în văi și apele lor se strecoară printre munți. Aci se dăpă fiarele cimpiei. Măgarii sălbatici își potollesc setea lor. Aproape lăcuiesc pasările cerului, care fac să răsunе glasul lor printre ramuri. Tu adăpi munții cu apele tale din cer; cu roadele lucrurilor tale sature pămîntul.

Tu faci să crească iarbă pentru vite și verdeață pentru trebuința omului. Tu scoți pîinea din pămînt și vinul ce veseleşte inima omului și untdelemnul care-l bucură, ungînd fruntea sa.

Tu ai sădit padurile și cedrii Libanului, unde pasările își vor face cuibul. Cocostirceii vor locui brazil, căprioa-

rele munții cei înalți, iar șoarecii de munte se vor adăposti printre stînci.

Tu ai făcut luna ca să se măsoare vremea și soarele care-și cunoaște timpul apusului său. Făcut-ai întunerecul nopții, în care să se miște toate fiarele pădurii; puii de leu mugesc după pradă, căutînd de la Dumnezeu mîncarea lor. Soarele răsare: ei se ascund și se culcă în viziunile lor. Omul ese la lucrul său pînă seara.

Ce frumoase sînt faptele tale, Doamne! Toate cu înțelepciune le-ai făcut; plin este pămîntul de bunătățile tale!

În marea întinsă și largă sînt pești fără număr, mari și mici și balaurul pe care l-ai făcut ca să se joace într'însa.

Toate pe tine te așteaptă ca să le dai hrana la timpul lor. Le dai, ele adună; deschizi mîna ta, ele se satură de bunătăți. Ascunzi fața ta, ele se neliniștesc. Le ieși suflarea, pier și se reîntorc în pulbere. Trimîți duhul tău, ele din nou se fac; așa tu îmoești fața pămîntului.

Vecinică fie mărirea lui Iehova; bucure-se de faptele sale! Privește spre pămînt, și acesta se cîntremură; atinge munții, și ei fumegă.

Cînta-voiū lui Iehova în toată viața mea. Cînta-voiū Dumnezeului mîeu cît voiū trăi.

Plăcută fie-î lauda mea! El e bucuria și norocirea mea. Piară păcătoșii și cei nelegiuîți să nu mai fie! Bine-cuvîntează, suflete al mîeu, pe Iehova; lăudați toți pe Iehova!

ACELAȘI PSALM TRADUS DE DOSOFTEIŪ

PSALM 103

Sufletul mîeu ură bine	De lucrează pînă'n sară
Lui Dumnezeu cum să vine	Zi de iarnă și de vară.
Și-î zî, Doamne, să trăiască	Pentr'aceea, Doamne sfinte,
Mărirea ta și să crească.	Să fii mărit de mainte
Să te'mbraci cu mărturie	De lucruri ce-ai făcut mare
Cu frămsețe și tărie,	Cu sfat bun, cu așezare
Că tu te'nvești cu lumină	Pămîntul îi plin de fapte
Ca soarele 'n zi senină	Ce-ai făcut cu bunătate

Si ți-ai tins cerul ca cortul
 De l-ai înfrânsat¹⁾ cu totul
 Si i-ai pus d'asupra ape
 Din tinsori să nu se scape.
 Nuorii ți-ai pusu-ți scară
 Cînd vei²⁾ să cobori în țară.³⁾
 Caii îți sînt iuți ca vîntul
 De mîerg unde ți-i cuvîntul
 Și ca gîndul mîerg de tare
 Ingerii tăi cei călare
 Și pedestrimia ca focul
 Mîarge strălucind cu totul.
 Tu'ntemeezi cu cuvîntul
 De stă nemutat pămîntul,
 Tu i-ai datu-i de mainte⁴⁾
 Prăpastia de 'mbrăcăminte
 Și stă gata să te-asculte
 Să dea apa preste munte
 Și de sfînta ta poruncă
 Va fugi din deal la luncă,
 Că va merge detunată
 De glasul tău înspăimată
 Și muniții și dealuri nalte
 S'or ivi și șesuri late
 Pre locul ce sînt urzite
 Cînd i-ai făcut de mainte
 Și le-ai pusu-le hotară
 Să nu dea din loc afară,
 Ce să-ți ție 'ntreg cuvîntul
 Să nu 'mpresure pămîntul.
 Tu trimiți ape prin tauri⁵⁾
 De cură printre munți răuri,
 De se toate heri⁶⁾ adapă
 Și le prisoseaște apă

 Si marea citu-i de lată
 Și largă și desfătată
 Intr'insa se țin hîeri multe
 Jigăniî mari și mînunte.
 Preste luciû de genune⁷⁾
 Trec corabii cu minune
 Acolo le vine toană
 De fac chiții joc și goană.
 Și toate la tine caută
 Să le dai hrană bogată
 Să-și stringă și să-și culeagă
 Ce le-ai dat cu voe largă.
 Cîndu-ți deschizi sfînta mină
 Atunci toată lumea-i plină
 De bișug și de dulceață⁸⁾
 Și-și petrec toți bine'n viață.
 Și cînd ți-ascunzi față sfîntă
 Toată lumea se spăimîntă.
 Cînd le ției duhul s'or stinge
 Și la țarna lor s'or strînge.
 Duhul tău cînd li-i trimite
 Se vor zidi ca mainte
 Și cum ți-ai datu-ți cuvîntul
 Vei înoi tot pămîntul.
 Si să-ți fie, Doamne sfînte,
 Șlavan veci ca și mainte.
 Dumnezeu gînd bun va pune
 De lucruri ce-aû făcut bune
 Că de sfînta ta căutare
 Pămîntul tremură tare
 Și din munte merge pară
 Cînd pogori să vezi în țară,
 Și-ți voiî cînta, Doamne, 'n
 [viață
 În custul mieû cu dulceață;⁹⁾

1) Infrânsat = înfrumusețat.

2) Vei = voești.

3) In țară = pe pămînt.

4) Mainte = mai nainte.

5) Tău = noroiu, mocirlă, cuvînt puțin uzitat azi.

6) Heri = hiere = hiare = fiare. Vers cu inversiune neadmisă azi.

7) Genune = haos, prăpastie.

8) Bișug = belșug.

9) Cust = existență.

Luna ai făcut cu rază	Cinta-ți-voiū, D-zeū sfinte,
Să crească'n vremi și să scază	Domnului mieū de mainte.
Și soarele-și nemeriăște	Pină ce voiū fi cu viață
Ăpusul ce odihnjaște.	It voiū cinta fără greată.
D'intunerec feceși noapte ¹⁾	Și să-ți placă, Doamne sfinte,
De es gadinile toate.	Biețele mele cuvinte,
Lupū urlă și scincează	Să mă bucur în tot bine
Cind spre vînat se gătează	De Dumnezeū, cum să vine,
Să-și ceae și să-și răpască ²⁾	Ca să pîae cu ocară
De la Domnul să-î hrănească	Toți pizmașii tăi din țară.
Pină cînd răsare soare	Și ceia ce-s fără lege
De merg cineși la'nchisoare ³⁾	De pre pămînt se vor șterge
Și omul fără de greată ⁴⁾	Să nu scape nice urmă
Ese 'n treabă dimineață.	Ca să-î ștergi dintr'a ta turmă.

(După Edițiunea Academiei Romîne 1887).

NORUL

de

LUCIE ACKERMAN

Ridicați privirea! Eū is, cel ce trec deasupra voastră...
 Diafan, ușor și liber pe un cer de tot senin.
 Cu aripa mea deschisă, așteptînd vîntul să sufle
 Mă cufund și plutesc lin.

Colorat pe rînd de sară și de zorile de aur,
 Mă preumbl' și stînd deasupra ca un rătăcit miraj, ⁵⁾
 Atmosferică oglindă schimbătorul ris al zilei
 Reflectez pe ai mei obraji!

La sfîrșitul căii sale mă'ntilnește mîndrul soare
 Așternut cu orizontul ce eu ochii mei aprind...
 Cu săgețile de aur... mă săgetă al zilei rege...
 In spre alte lumii pornind.

1) Feceși = făcuși, formă arhaică.

2) Să ceae = să ceară.

3) Cineși = fie-care. Merg fie-care la ascunzătorile lor.

4) Fără greată = fără grijă.

5) Preumbl' = preumblu. Eliziune nepermisă.

Și cînd luna gînditoare din cortejul său de stele
 Peste lumea adormită lasă ochii stînd pe gînduri
 Pe a ei frunte înghețată lasă atunci a mele valuri
 Său le rup tot rînduri, rînduri!

De departe ai crede-o flotă ce plutește sfărîmată
 Cînd, ca fulgerul de iute, atmosfera despicînd,
 Uraganul pe-a mea proră neagră și neapropiată
 Se așează bubuind!...

În cîmpiile etere este cîmpul luptei mele,
 Moartea și ruina mie — jucării adesea'mi sînt...
 Grîndina o port cu mine, și cu a fulgerului hidră
 Pot să sfarm negrul pămînt!...

Pe ogorul plin de sete, mă împrăștiu eû în unde,
 Rîde țarina voioasă, rîde parfumatul crin.
 Eû fac spicul ca să crească în ogoarele întinse,
 Toți în urmă-mi se închin!...

Cînd trec, totul înverzește sub a mele umezi pasuri;
 Brazda, care se îmbată, naște lanul aurit.
 Dacă-s undă, alerg; — de-s sevă, circulez prin verdea plîntă
 Nici o dată ostenit!...

Un larg fluviu mă primește, și eû curg voios cu dînsul
 Ca o vîină mîrg prin sînul continentelor adînci,
 Pe întinse și largi șesuri unda mea călătorește
 Său se umflă printre stînci!

Și nimic nu mă oprește în avîntul meu de fulger
 Mă supun cu mulțumire furiosului curent...
 Ca o dungă colosală de lichid, sbor în spre mare
 Prin mînosul continent.

Ocean! al meu părinte, iacă viû, deschide-ți sînul.
 Valul tău imens acuma, l'a mea voce a răspuns,
 Iată-l; — unda mea de frică se retrage spăimîntată
 Cînd pe malu-ți a ajuns!...

Oceanica-ți iubire — pe-al tău pat azi ne adună
 Lingă stîncile-ascuțite, sau pe nisipușul moale;
 Noi de-acuma vom începe jocul nostru fără margini,
 Vîntul, furiile sale,

Dară soarele spre mine lăsînd splendida-î privire
 M'a descoperit acuma de abizul tău amar,
 Și puternica lui rază fruntea mea gingaș sărută,
 În văzduh, iată-mă-s iar !...

Nici odată-un ceas de tihnă !... Un minut pînă acuma
 N'a putut să se oprească al materiei lung drum....
 Și natura descompune ceea ce-a compus odată,
 Strică ce-a zidit acum !...

Tot se schimbă; alte forme nasc sub harnica ei mîină,
 Pretutindenî e mișcare în eternu-î, lungu-î mers,
 Și în cercul fără margini a schimbărilor de formă...
 Mișcă largul univers.

(Tradus de Grigorie).

ODĂ ÎN CINSTEA LUÎ HIERON, TIRANUL SYRACUZEÎ, ÎNVINGĂTOR LA JOCURILE OLIMPICE

de

P I N D A R

Strofa I

Peste toate puterile firii măi mare este apa, și între
 mărețele bogății, aurul strălucește ca un foc în întune-
 recul nopții. Dar dacă, Spirit al mîeșu, vrei să cînti lupte,
 nu că ta lumină măi orbitoare ca a soarelui și nu crede
 că pentru versurile mele s'ar putea găsi ceva măi stră-
 lucit de cit jocurile olimpice. Aceste jocuri dau înțe ep-
 ților inspirați de Muze ¹⁾ materie pentru cîntecele lor;

1) Înțelege pe poeți.

ele le dezleagă limba și-i face să aducă laude fiului lui Chronos¹⁾; ele le deschid ușile bogatului și mărețului palat al lui Hieron²⁾.

Antistrofa I

Acest prinț, care stăpânește cu dreptate noroadele bogatei în oi Sicilii, a cules cea mai curată floare a tuturor virtuților³⁾; mare plăcere îi face frumusețea poeziei și a muzicii și mai ales melodioasele cintece pe cari le cântăm la masa celor iubiți de noi.⁴⁾ Curagiū!⁵⁾ Ia lira și, dacă te însuflețește focul pentru Pisa⁶⁾, dacă te simți răpit când vezi calul cel ager, fără ca pintenul să-l atingă, zburînd pe marginea Alpheului⁷⁾ și ducînd pe stăpînul său la izbîndă,—

Epoda I

cîntă pe regele Siracuzei, podoaba alergărilor! Pentru el apare gloria în puternica colonie a Lidianului Pelops⁸⁾; Pelops, pe care l-a iubit zeul cuprinzător al pămîntului, puternicul Poseidon, după ce Clotho l-a scos din vas fără pată, îmbodobit cu un umăr de fildeș⁹⁾. Minunile sînt numeroase; dar adesea se zvonește despre

1) Zevs. S'a pomenit aci, pentru că ori ce odă eroică trebuia să înceapă cu laude adresate zeilor.

2) Hieron era fiul lui Dinomene, regele Siracuzei, și învinsese pe Thrasiden, victorie care dă subiectul acestei ode.

3) Expresiune figurată pentru a zice: posedă toate virtuțile.

4) Tipul cîntăreților în acest fel este Demodoc din poemele omerice.

5) De aci se adresează din nou spiritului său, socotindu-se ca o parenteză cele spuse despre Hieron.

6) Pisa sau Olympia, localitatea unde se făceau aceste jocuri. Metonimie: locul pentru ce se petrece în acel loc.

7) Alpheul, fluviu în Elida.

8) Pelops era fiul lui Tantal; Tantal era regele Lidiei; de aci epitetul de Lidian.

9) Aluziunea la legenda lui Tantal și a lui Pelops. Tantal era un bogat rege al Lidiei, care era primit în sfaturile zeilor; dar s'a făcut nevrednic de această onoare, divulgînd unele secrete și în urmă prin comiterea unei crime îngrozitoare. Chîemă pe toți zeii la masă și le dete să mănince corpul fiului său Pelops, pe care îl tăiasă în bucățele. Zeii văzînd aceasta, refuzară să mănince, afară de Demetra, care în dorul fiicei sale Persephone, pe care o pierduse—mîncă un umăr. Îndată zeii hotărîră să aducă la viață pe Pelops și însărcinară pe Clotho, una din Parce, să pună la loc bucățelele și în locul umărului mîncat făcură unul de fildeș. Pentru această faptă a fost Tantal pedepsit crud de zeii.

multe feluri de minuni și mai totdeauna o meșteșugită țesătură de minciuni impresionează mai mult de cât adevărul.

Strofa II

Poezia, care farmecă tot ce atinge, face să pară vrednice de credință întâmplările cele mai de necrezut; dar vremea, martor luminat, odată și-odată tot arată adevărul. Poate omul să spue lucruri frumoase despre divinități, căci greșala e mai mică. Fiū al lui Tantal, voiū vorbi despre tine altfel de cât cei dinainte: cind tătăl tăū chemă la o masă religioasă pe zei în scumpul Sipylos,¹⁾ dindu-le prin aceasta un schimb, zeul cu bogat trident²⁾ te-a răpit,

Antistrofa II

arzînd de dorință în suflet, ca să te ducă pe un car de aur în palatul înalt al prea încărcatului de cînstire Zevs, unde într'un timp mai în urmă veni și *Ganymede*³⁾ spre aceiași slujbă. Cind însă te-ai făcut nevăzut și cind slugile, după multă căutare, nu te aduseră mumei tale,—îndată unul din vecinii răi de gură spuse în ascuns că, lingă apa colcotitoare pe foc, zeii ți-aū tăiat membrele cu cuțitul și, împrejurul mesei, și-aū împărțit carnea ta și aū mîncat-o.

Epoda II

Mi-e cu neputință să zic că vre-unul⁴⁾ dintre fericiți⁵⁾ a fost așa de mîncăcios. Nu cred. Pedeapsa vine adesea asupra celor ce vorbesc de rău. Dar dacă stăpîniū Olympului aū cînstit vre-odată pe vre-un muritor, acela a fost Tantal; dar el nu putu să poarte așa mare fericire, ci, prin mîndria sa, se alese cu o pedeapsă îngrozitoare: tătăl zeilor⁶⁾ spînzură d'asupra capului lui o stîncă nein-

1) Numele unui oraș al Lidiei, în care locuia Tantal.

2) Poseidon.

3) În deobște se știe că Ganymede a trăit înaintea lui Pelops; aci vedem contrariul spus de Pindar. Slujba lui Ganymede era să dea la masă zeilor.

4) Aluziune la Demetra, al cărei fapt raportat de legendă nu-l crede.

5) *Fericiți* e unul din epitetele prin cari Grecii vechi înțelegeaū pe zei.

6) Și al lui, căci Tantal era fiul lui Zevs.

chipuit de mare, pe care voind totdeauna s'o depărteze de capul său nu poate să guste fericirea. 1)

Strofa III

Această viață crudă și vecinic nenorocită îndură iel, alături de alți trei²⁾ vinovați, pentru că răpind de la nemuritori nectarul și ambrozia³⁾—prin cari ei îl făcuse nepieritor—le dete tovarășilor săi. Dar dacă un om nădăduște să scape de zeu, ⁴⁾ făcînd ceva, se înșală. De aceia nemuritorii aruncară pe fiul lui Tantal în mijlocul rasei puțin-trăitoare a oamenilor. Cînd ajunsese în floarea vîrstei și cînd o barbă neagră i-acoperi bărbia, se gîndi la o căsătorie pusă la întrecere ⁵⁾

Antistrofa III

și voi să dobindească de la regele Pisei pe fiică-sa, glorioasa Hippodamia. Venind singur noaptea pe țărîmul mării ceî albe, chemă pe zeul cel cu trident frumos și cu zgomot înspăimîntător. Acesta veni la picioarele lui. Atunci îi zise: «O Poseidon, dacă darurile plăcute ale zeiței Cyprus ⁶⁾ aū pentru tine vre-un farmec, oprește lancea de aramă a lui *Enomaos*, du-mă în *Elida* ⁷⁾ pe carul cel mai iute și dă-mi izbînda. căci, fiind că a omorît trei-spre-zece bărbați cari doriau pe fiică-sa, amină căsătoria

1) În privința pedepsei lui Tantal sînt diferite versiuni în mitologia greacă. Una—cea mai răspîdită—spune că sta într'un rîu a cărui apă venia pînă la gît și, fiind mereu însetat, cum cerea să bea, apa se retrăgea și nu putea să-și potolească setea; asemenea erau pe mal arborii încărcăți de fructe și îndată ce voia să mănînce ramurile se retrăgeau. Alta spune că sta legat de mîini pe muntele Sipylos.—Alta, pe care o dă aci Pindar, spune că stă d'asupra-i o stîncă gata să cază la orî ce moment.

2) Ceilalți trei osîndiți, la cari face aluziune poetul, sînt: Ixion, Sisyph și Tityos. Ixion fiind că insultase pe Hera, era legat de o roată în flacări și învîrtit neîncetat. Sisyph era osîndit să ridice o stîncă pînă în vîrtul unui deal și, cînd era aproape, piatra cădea jos. Tityos era legat și din ficatul lui mîncea neîncetat doi vulturi.

3) Ambrozia era mîncarea zeilor și nectarul băutura lor.

4) Divinitatea în genere.

5) Regele Enomaos făgăduise că va da pe fiica sa în căsătorie cuî îl va învinge la jocuri.

6) Nume dat Aphroditei, zeița frumuseței.

7) Țara în care era Pisa, unde se țineau jocurile olimpice.

Epoda III

fîcei sale. Fricosul nu se duce la o primejdie mare Dar, fiind-că tot trebuie să murim, de ce să stăm în întunerec, petrecind zadarnic o bătrînețe fără nume și fără parte la glorie? Eū voiū incerca această luptă și tu dă-mi sfîrșit bun.» Astfel vorbi Pelops și nu vorbi degeaba. Zeul, împodobindu-l, îi dete un car de aur și niște neobosiți cai cu aripi.

Strofa IV

Invinse puterea lui Enomaos și luă pe fată de soție. Ea născu șase fii conducători ai poporului și iubiți de virtuți¹⁾. Acum e onorat cu mărețe jertfe de singe²⁾, odihnindu-se lingă albia Alpheului, avind un mormînt, în jurul căruia s'adună lumea lingă un altar cercetat de toți streinii³⁾. Ast-fel gloria jocurilor olympice strălucește departe în cariera lui Pelops⁴⁾, unde se luptă în-țeala picioarelor și munca pentru faptele îndrăznețe ale puterii⁵⁾ și învingătorul are pentru toată viața o liniște dulce ca mierea,

Antistrofa IV

resplată a muncii sale. Fericirea de toate zilele este cel mai mare bine pentru orî-ce om. Trebuie dar ca eū, după legea ecuestră, să încoronez pe acesta cu un cîntec eolian. Sint incredințat că nu pot împodobi, cu întorsăturile celebre ale innelor mele, mai bine pe nimeni alt dintre oamenii din zilele noastre, care să reunească într'insul dragostea lucrurilor mari și strălucirea puterii. O, Hieron, un zeū puternic privighiază la izbînzile tale și, de nu te va părăsi curind, nădăjduesc pentru cîntecele și laudele mele o cale nouă

1) Din moment ce la Greci virtuțile erau personificate în mitologie, această expresiune e naturală.

2) I se jertfia un berbec negru.

3) Pausanias spune că în fie-care an se făcea sărbătoare în Elida în amintirea lui Pelops.

4) Adică: cariera, în care luptase Pelops.

5) E vorba de alergări și de luptele corporale.

Epoda IV

și mai plăcută încă, cind voiū veni pe un car ıute să te celebrez la picioarele strălucitului (Chronios¹). Muza nutrește in mine o vie și puternică inspirație; alții in alte lucruri sînt mari In virful mării sînt regii: nu te uita mai departe. Fie ca tu tot înainte să mergi in viață; iar eū să mă amestec cu învingătorii, făcîndu-mă prin dibăcia mea cunoscut printre toți Elenii din toate părțile.

E L

de

VICTOR HUGO

J'étais géant alors, et haut de cent coudées.
Buonaparte.

I

Tot el și el ori unde... in ghiată saū in pară
Imaginea sa vecinic gîndirea-mi infioară.
El varsă'n al meu suflet un mult ceresc avînt,
Eū tremur, pe-a mea buză s'adun cuvinte sume
Cînd plin de strălucire giganticul său nume
Cu'ntreaga lui splendoare apare 'n al meu cînt.

Aici, văd cum îndreaptă ghiulele ce tună;
Colo sfărîmînd poporul, pe regi uciși răsună;
Aici, soldat, puterea tribunilor smulgînd;
Și colo, consul tinăr, tăcut adine yeghiază
La visuri de imperiū ce globul minunează,
Sub pletele lui negre stînd palid, cugetînd!
Apoi Cesar puternic, cu fruntea trist plecată.
De pe un deal conduce o luptă încruntată
Făgăduind onoruri la bravii săi soldați,
Dînd semn să verse tunul luminii ucigătoare.

1) Munte aproape de locul unde se făceau jocurile olimpice.

Aprinde miî de inimî prin sufletul său mare,
Măreţ, senin, cu ochii de fulger luminaţi.

Apoi căzut la duşman ce-l rîde şi munceşte
Cu braţele crucişe pe sinu-î ce svicneşte,
Străinilor ca jertfă, ca un nenorocit
Stă biruit, cu fruntea în nori, plecată, rece,
Primblind pe locuri unde furtuna numai trece,
Gîndirea lui, furtună în veci fără sfîrşit.
Cit e de mare-atuncea, cînd geme'n închisoare,
Puterea lui zdrobită, ş'apoi dat în uitare—
Intr'o durere sfîntă tot dreptul său şi-a pus.
La paşii lui pămîntul întreg se înspăimîntă,
Ş'apoi în Sant-Elena murind, el se frămîntă
Că într'o cuşcă'n care monarhii l'au expus!

II

La Roma, peste care domneşte o conclavă,¹⁾
La Elba, saŭ prin munţii cei înegriţi de lavă,
La vesela Alhambră, la Kremlin îl vād eŭ;²⁾
El este pretutindenî!... La Nil imî reapare...³⁾
Egiptul aruncă lumină din al său soare,
Din Orient răsare puternic astrul său.

Invingător, de slavă strălucitor şi mare
In a minunei ţară ca o minune-apare!
Şeikiî cînt emîrul cel tînăr nesupus,⁴⁾
Poporul avea teamă de armele-î cumplite,
Sublim, el apăruse prin triburi îngrozite
Un Mahomed mai aprig venit de la apus.

Trecutul său apare în mîndra lor fe'rie;⁵⁾
Arabe corturi pline sînt de-a lui vitejie.
In Beduinî tovarăşi el află'n orî-ce loc;

¹⁾ Conclavă, consiliu de episcopi.

²⁾ Aluziune la răsboaale lui Napoleon în Spania, în Rusia.

³⁾ Aluziune la expediţiunea lui Napoleon în Egipt.

⁴⁾ Se vor observa greşelile din acest vers.

⁵⁾ Fe'rie, eliziune nepermisă pentru feerie.

Privind spre țărmul nostru, cepiî nebunateci
Cu tobele franceze port pașii lor sălbateci;
La numele său caii nechiază, sbor cu foc.

Adese-orî el vine adus de uragane
A contempla pustiul și de năsip oceane.
Măreța piramidă luînd drept pedestal;
Acolo trezind umbra-î sepulcra cea adîncă
Ca pentru bătălie, învie astă-zî încă
De patru-zeci de veacuri trecutul triumfal.¹⁾

La glasul său tot veacul se scoală ca să-l vadă;
Icî poartă unul sceptru, dincolo altul spadă,
Satrapii, faraonii și magii, popor mut,
Reci, împietriți, de-a rîndul îi numără, privește,
Toți par că se'nchin frunții trufașe, ce-î uimește
Și fac, regelui vecinic, o curte din trecut.²⁾

Toate sub pasul astei ființi neperitoare
Sînt monument!... Năsipul sub el piatră apare;
Assur poate să fie tot de năsip cuprins³⁾
Și crivățul zadarnic aripa-î s'obosească!..
Picioru-î lasă urma ce'n veci o să trăiască
Adînc săpată'n fruntea pustiului întins.

III

Istorie, poezie, a voastră înălțime
El aŭ atins, și astă-zî în aste lumî sublime
Nimic nu văd mai mare de cit numele său;
Spre laudă saŭ blăstem cînd îmi aparî vr'odată,
Multe cîntări sbor tainic pe buza-mî înfocată
Napoleon... ești Soare și eŭ Memnon a tău!⁴⁾

1) Aluziune la discursul ținut de Napoleon către soldații în expedițiunea din Egipt: «Din vîrfurile acestor piramide patru-zeci de secole vă contemplă».

2) Adică: înconjoară pe Napoleon cum nobilii înconjurau pe regi din trecut.

3) Assur, fiul lui Sem, fondatorul legendar al regatului Asiriei. Aci numele propriu de persoană are înțelesul numelui țării.

4) În Egipt se ridicase lui Memnon, personajul fabulos din legendele antice, o statuă devenită celebră. Cînd razele soarelui cădeau, în mijlo-

Tu, domn pe-a noastre timpuri, eşi inger, demon poate!
 Acvila ta în sbornu-i ne urcă sus, departe,
 Chiar ochiul ce s'ascunde, te vede necurmat.
 Tablourile noastre port umbra ta vitează;
 Tot Bonaparte-ăpare tăcut sau plin de raze
 Pe pragul veciniei, măreţ, neclătinat.

Ast-fel prin locul unde vezuviul domneşte.
 Neapoli, Portici, — străinul rătăceşte, ¹⁾
 Visează şi atinge cu paşii gânditori
 A Ischiei florii blinde ce'n unde melodioase ²⁾
 Şoptesc ca plinsul unei sultane amoroase
 Şi pare un glas tainic sburînd de printre flori;

De-atinge pe la Pœstum augusta colonadă,
 La Puzzol de ascultă vr'o dulce serenadă
 Ce cîntă tarantela sub vre-un zid toscan, ³⁾
 Sau de trezeşte'n treacăt momiile bizare,
 Pompeia, trup ce zace dintr'un oraş ce moare
 Înăduşit odată de către un vulcan;

De merge'n Pausilippe cu barca ce s'avintă,
 Din care marinarul pe Tass lui Virgil cîntă; ⁴⁾
 De merge tot sub arbori, sub cerul liniştit,
 Neîncetat el vede de prin păduri şi dealuri
 De pe cîmpia verde sau de pe-a mării maluri
 Pe uriaşul negru locind în nesfirşit !..

(Traducere de P. V. Grigoriu).

cul zilei, pe această statuă, se auziau sunete armonioase. Versul de aci însemnează: printr-o statuă sub influenţa razelor solare da sunete armonioase, tot ast-fel poetul sub influenţa faptelor glorioase ale eroului face poezii frumoase.

1) Portici, oraş în sudul Italiei aproape de Neapole.

2) Ischia, insulă la intrarea golfului de Neapole.

3) Tarantela, dans italian.

4) Pausilippe, munte lângă Neapole unde e mormîntul lui Virgiliu.

ODĂ LA MIHAIU VITEAZUL *)

de

V. ALEXANDRI

Mărire, adorare, ingenunchere ție
 Gigant din alte timpuri, fruntaș între Eroii!
 Mihaïu! frate de arme cu dalba vitejie,
 Oaspe de bronz scump noă, sosit iar printre noi!
 Pe 'ntinsul țării astăzi e splendidă serbare;
 Copiii se simt oameni, bătrini 'ntineresc.
 Chiar țărna din morminte s'animă și tresare,
 Și umbre înarmate prin aer se 'ntrunesc.
 Azi noi, Romîni, cu toții pătrunși de-o nouă viață,
 Umbriți de al tău nume feeric, legendar
 Cu-o falnică uimire stăm, te privim în față,
 Căci tronul tău prin seculi a devenit altar,
 Și vulturul cu sboru-î din ceruri te 'nceună
 Tintind în zare ochii l'Apus, la Răsărit,
 Și codrii, anticii marturi de gloria străbună,
 Se mișcă 'n sgomot mare de freamăt oțelită!
 — «Ce este 'n România? Ce vifor o pătrunde?»
 Intreabă pe Danubiū Balcanul spăriat.
 — «Sînt Paștele romîne! Danubiul răspunde,
 «Privește! Mihaïu Bravul în bronz a re'nviat!»

.....
 August eroū a cărui memorie augustă
 Trecut-a peste seculi cu margine îngustă
 Și s'a înscris în raze pe fruntea omenirii
 Afară din domeniul uitării ș'a peirii!
 Precum odinioară pe toți electrizaî
 Cu glasul și ochirea-ți de-Arhanghel, o! Mihaïu,
 Privește împregiuru-ți cum vine 'ntreg poporul,
 Cum vine să admire în tine Salvatorul.
 Vezi cum țara ferică de-a exista pe lume
 Se simte 'ncoronată cu falnicu tău nume!
 Mihaïu, devină iarăși sub cerul strămoșesc
 Echoul prea-puternic de glas dumnezeesc

1) Poezie scrisă cu prilejul inaugurării statuei eroului.

S'aprinde iar scînteia de-antică vitejie
 În noi cariî aducem ingenunchere ție,
 Gigant din alte timpuri, frunțaș între eroi,
 Oaspe de bronz, scump nouă, sosit iar pintre noi!

ODĂ OSTAȘILOR ROMÎNÎ

de

V. ALEXANDRI

Junî ostași ai țării mele, insemnați cu stea în frunte!
 Dragii mei vultanî de cîmpuri, dragii mei șoîmanî de munte!
 Am cîntat în tinerețe strămoșeasca vitejie,
 Vitejie fără seamăn pe-acel timp de grea urgie,
 Ce la vechiul nostru nume aș adaus un renume,
 Dus pe Dunărea în Marea și din Marea dus în lume!

Vin acum, la rîndul vostru, să v'aduc o închinare,
 Vin cu inima crescută și cu sufletul mai tare,
 Ca eroi de mari legende, vin să vă privesc în față,
 Ce-ați probat cu-avîntul vostru lumii pusă în mirare
 Că din vultur vultur naște, din stejar stejar răsare!

De la Domn pîn' la opincă, duși de-o soartă norocoasă,
 V'ați legat în logodire cu isbînda glorioasă
 S'ați făcut ca să pricepem a trecutului mărime,
 Măsurîndu-vă de-o seamă cu-a strămoșilor nălțime,
 S'arătînd, precum prin nouri mîndrul soare se arată,
 Cine-am fost odinioară, cine iar vom fi o-dată!!

Să trăiți, feciori de oaste! Domnul sfînt să vă ajute
 A străbate triumfalnic în cetăți și în redute,
 Ca la Rahova cu tunul, ca la Grivița cu sborul,
 Ca la Plevna, unde astăzi cei întăiū ați pus piciorul,
 Infruntînd pe Osman Gaziul și prin fapt de bărbăție
 Ridicînd o țară mică peste-o mare 'mpărăție!

O viteji de viță veche! Auziți în depărtare
 Acel vuet fără nume, ce răsună ca o mare?...
 Sint bătăile de inimă al întregu-i neam al nostru,
 Ce adună zi și noapte dorul lui cu dorul vostru;
 Sint vărsările de lacrimi pentru-acel care se stinge,
 Sint urările voioase pentru-acel care învine!

O! Romini, în fața voastră, colo 'n tașnica cea zare,
 Vedeti voi o rază vie, care 'ncet, încet răsare,
 Străbătind prin umbra deasă de lungi seculi adunată?
 E voiosul fapt de ziua mult dorită, mult visată,
 E lumina re'nvierii, e luceafarul sperării,
 E triumful luptei voastre, soarele neatirnării!

Dragii mei! din focul luptei oțeliți cind v'eți întoarce
 La cămin, unde Romișca aștep'ind, suspină, toarce,—
 Tot poporul: rudă, frate, soră, mamă și părinte,
 Ca la Domni, cu pini și sare, vor eși vouă 'nainte,
 Căci din voi fiește-care poartă 'n frunte o cunună
 Și de gloria de astăzi și de gloria străbună!

Pas dar! pas tot înainte! timpul vechiū din nou zforește!
 Viitorul Romișiei dat-aū mugur, ce 'ncolțește!
 O copii! de voi sint mindru, simt acea mindrie mare
 Care crește cu mărirea unuī neam în deșteptare.
 Mi-am văzut visul cu ochii, de-acum pot să mor ferice!
 Astăzi lumea ne cunoaște: Romiș zice, Viteaz zice.

LA SCHILLER

de

ELIADE

Intre ai tăi ai fost, O Schiller,
 și ai tăi nu te-aū cunoscut.

Este o vieață moartă, precum ș'o moarte vie;
 Ci este și vieață ce nu mai are moarte.
 Unii prefer pe una și alții 'și aleg alta.

E tristă-a omenirii fatală, crudă soartă!
 Prin chinuri și privații și lupte și amaruri,
 Prin forță-asalt eroic, să ia cetatea sintă,
 A cerului imperiū, și vera libertate.

Mult suferiși, o Schiller, și luptă avuși mare,—
 Căci lungă e durerea și fericirea scurtă,—
 Și strîmtă, și spinoasă e a cerului cărare,—
 Și greu, inert e corpul.—greu dreptul la vieață!

Dă sarcina, o suflet, dă corpul după tine,
 În sus pe calea strîmtă cu filii, cu consoartă;
 Te luptă cu Ananga, ca aspra ne-avere,
 Cu limbele de șearpe, cu ochi de vasilisc,
 Calumnia, minciuna, invidia, trădarea,
 Cu forța împilărei, cu reaua tir-nie!

În sus pe calea strîmtă nici apă, nici merinde,
 Nici unde să-ți pleci capul la frigurile lentei,
 Și luptă-te d'a prode!

Avuși de adversar pe om, ș'atit ajunge.
 Te iartă să-i faci răul, iar binele nici mort;
 Insultă-l, te onoră; strivește-l te adoră;
 Dă-i glorie, onoare; te împilă de ultragiū;
 Dă-i patrie, dă-i nume, că el t'espatriază;
 Dă-i adevăr, dreptate; calomnia ți-e partea.

E orb și-i dai lumină? El vede cite n'ai;
 E mut și-l faci cu limbă? Te mușcă ca vipera,
 Dă-i viitor, vieață, că-ți ia el și trecutul;
 Realtă-l pînă la ceruri; de viu te-afundă în iad;
 Acesta e păcatul său omul cel căzut.

Mai mult de cît eroic ți-a fost, Schiller, asaltul:
 O luptă de arhangel, triumful de martir;
 Ah! rece este piatra încinsă de coroană!
 Ci minele de virgini îi dau astă-zî vieață,
 Ș'o reîncălzesc atîta cît flăcărează inimii
 Și lacrimile curg.

Cîntați, virgini, dreptatea
 S'a Terei împărțire,
 Dați partea la poet!
 Cîntați azi libertatea
 S'a omului unire,
 Onoare la profet!

Și repețiți în coruri, prin mii de miriade,
 Germania întreagă, America, Anglia;
 Răsune tot pămîntul ori unde e om liber;
 Cîntați patria, onoarea, virtutea, libertatea,
 Tot ce adoră Schiller; cîntați pe Dumneșeu,
 Ce scapă inocența și focului dă crima.
 Suspinele lui Schiller în coruri repețați.

CONȘTIINȚA

de

V. HUGO

Cain cu ai săi fii, incinși cu piei de bestii,
 Cînd palid, spulberat în mijlocul tempestei,
 Fugise dinaintea feței lui Iehovah,
 Sinistrul om ajunsese pe timp cînd însera
 La poala unui munte în șesul cel întins.
 Tot grupul dimprejuru-i, de oboseală 'nvins
 Îi zise: «aci, părinte, dormim cîte-va oare».
 Cain, veghind, gîndia, l'a muntelui picioare;
 Și ridicîndu-și capul spre boltele funebre,
 Văzu un ochi deschis, lucind între tenebre
 Și care, țintă, 'n umbră la dinsul se uita.
 «Sînt prea aproape», dîse Cain ce tremura;
 Și, deșteptîndu-și fiii, soția obosită,
 El începu să fugă pe calea nesfirșită;
 Fugi trei-zeci de zile, trei-zeci de nopți fugi,
 Far'ca să zică o vorbă, el palid rătăci.

La ori ce vuet, Cain coprins de reci fiori,
 Fără să'ntoarcă capul mergea. Ai săi feciori
 Urmau, fără repaus; somn nu puteau gusta,
 Pînă au ajuns la malul ce marea spumega
 In locul, care'n urmă Assur a fost numit.
 «Să stăm aci. Sintem acum l'a lunei țarmuri!»
 Și vrînd să șadă Cain, văzu plin de cutremur,
 Același ochiū, in ceruri deasupra-î stînd deschis.
 «Ascundeți-mă, fiilor!» Cain atunci a zis.
 Cu degetul pe buze, toți fiiî privind staū,
 Cum tremura străbunul cu jale se uitaū.
 Cain vorbi cu Iabel, capul celor ce merg
 Sub șatre de peî aspre și in pustii petrec :
 «Intinde'n astă parte pînza din șatra ta».
 Și mobila clădire întinsă acum sta
 Cu plumb fixată încă de-o greutate mare.
 — «Tu nu mai vezi nimica?» făcu o întrebare,
 Tsilla, fetiță blondă, ce-î dulce ca un vis
 Și Cain îi răspunse : «tot văz ochiul deschis.»
 Iubal, capul acelor ce trec din sate 'n sate
 Cu trîmbițe la gură, cu tobe spînzurate,
 Zise : «eū ști-voiū bine o stavil'a găsi.»
 De bronz făcu el ziduri. Cain se oploși.
 Dar tot văzu el ochiul spre dinsul că țîntește,
 Henoh zise : «Cetate de turnuri trebuiește
 Teribilă și mare, cu zid nestrăbătut
 De care să s'apropie nimic n'ar fi putut.
 «Să o clădim ș'apoî in jur o vom închide.»
 Cetate monstruoasă de o dată se decide,
 Toți se gătesc s'asculte d'a lui Henoh cuvinte.
 Atuncîa Tubalcain, ferarilor părinte,
 Mai nalt clădi cetatea de cit vulturi sburaū.
 Pe cînd lucra el, frații pe șesuri alungaū
 Pe fiiî lui Seth, și încă pe fiiî lui Enos
 Crăpînd ochii la care trecea sub ziduri jos
 Și sara, cu săgeata, spre stele ei țîntiaū!
 In locul șatrei iată granituri se clădiaū
 Și stincile cu noduri de fer erau legate,
 Și se părea că-s ziduri din Iaduri desgropate.
 A turnurilor umbre tot șesu 'ntunecau
 Și zidurile groase cit muntele ereaū
 «Domnul aici nu intră» pe poartă era scris.—
 Cînd zidurile toate cu ziduri s'au închis

S'aŭ pus străbuniŭ 'n mijloc, in turn de peatră groasă
 Și el sta tot lugubru și tot cu fața 'ntoarsă.
 «Părinte, zise Tsilla, ochiul n'a dispărut?»
 — «Nu, îi răspunse Cain, tot colo l'am vădut.»
 Zise apoi: «eŭ vreaŭ în groapă să trăese
 Și singur, ca 'n morminte, d'acum să mă găsece
 Nimic să nu mă vadă, să nu mai văd nimic
 Să scap ast-fel odată de ochiul inimic.»
 Săpat-aŭ fii groapa. Sub bolta 'ntunecată
 Cain intră'n umbră de soare respectată,
 Și când se 'nchise bolta de tot pe fruntea sa,
 Ochiul era în groapă, la Cain se uita.

Trad. de V. Pogor

ELEGIE

de

DEPARAȚIANU

Impărate ceresc, mingăitorule!

Vintul ce'n arbori plinge cind trece,
 Zgomotul frunzei de pe vâlcea,
 Clopotul serei, aerul rece,
 Greerul toamnei... toate plingea!

«Palidă toamnă», — zicea poetul, —
 «Crudo, tu scuturi selba de foi,
 «Și de ghirlande și de buchetul
 «Florilor bele cîmpul despoi!»

«O! bătrînețe,» zicea el iară,
 «Tu stingi speranțe, visuri, amor!
 «Din bietul suflet, vai! faci să piară
 «Tot ce 'ntr'aripă pe muritor!

«Moarte tirană, tu ieși din lume,
 «Tot p'ăi mai tineri, p'ăi mai frumoși,
 «Zmulgi copilașii de lângă mume,
 «Cruți pe bătrînii nepu incioși!»—

Vintul ce'n arbori plinge cind trece,
 Zgomotul frunzei de pe vâlcea,
 Clopotul serei, așerul rece,
 Greerul toamnei, toate zicea:

«Cel ce ia prunci de lângă mume,
 «Frunza din arbori, floarea din vâi,
 «El, o poete, a pus in lume
 «Ca s'o console, poeții săi!»

Roși de Vede.

VINUL

de

ANACREON

Ploaea bea pămîntul negru,
 Și copacii sucul seü:
 Rîul e băut de mare,
 Soarele pe mare o' bea:
 Prietenii pe mine oare
 De ce mă muștrați cînd beü?

AMOR MUȘCAT DE ALBINĂ

de

ANACREON

Intr'o zi la o albină,
 Care 'n roze s'a culcat,
 Amor, nebăgînd de seamă,
 Ea la deget la mușcat.

Deci plingind în fuga mare
 El la muma sa veni,
 La Venera cea frumoasă,
 Și ast-fel se tingui:
 «Mamă, mamă, mor, un șarpe,
 M'a mușcat, cu-aripi și mic,
 Veninos cărui la țară
 Oamenii albină-î zic»
 — Amor, de un ac de albină
 Dacă mori, te prăpădești,
 Zise ea, ce crezi că sufăr
 Ceî pe care tu-î rănești?

B O C E T

Scoală, suflețele, scoală	Nu tăcea, nu mă răpune:
Școală să vedem ce boală,	Că de cînd nu ți-este bine
Ce boală te împresoară	Nu te-ai mai uitat la mine.
Te doboară,	Ci te uită cu-ochisorii
Te omoară.	Lacrimile plinsorii
Scoală, imi spune și mie	Să-mi vezi suspinul cum ese
Ca să-ți caut doftorie,	Din piept cu sughițuri dese.
Scoală, un cuvînt imi spune,	

COLIND DE FLĂCĂU

La stilpul din grajd	Și pe el mi-l țin
Stă murgul legat,	Patru aprozei,
Legat și nfrinat.	Doi de dirlogei
Mult nu stă legat,	Doi de dalbe scări,
Că pe el mi-l scoate	Dar al cincilee,
Și frumos mi-l bate	Ce stădin i-era,
Frumușel pe spate	Tinărul (.....)

Pe spate mi-l bate
 Și mi-l netezește
 Din gură-î grăește:
 — Paști, murgule, paști,
 Paști să mi te 'ngrași,
 Că am să te vinz
 In tirg la Buzău
 Pe chile de griu,
 Valuri de postav
 Manta ca să-mi fac,
 Oastea să-mi îmbrac.
 Murgul d'auzia,
 Din gură-î grăia:
 — Drag stăpîn al mieu
 Dat de Dumnezeu,
 De ce să mă vinzi?
 Mai adu-ți aminți
 Că-an la Bobotează,
 Cînd preoți botează,
 Lumea creștinează,
 Eū m'am întrecut
 Cu cincizeci de cai
 Tot cai nemțești,
 Tot cai potcoviți
 Bine 'nchinguiți
 Eū nepotcovit
 Și nechinguit,
 La 'ntreacăt te-ai luat
 Pe ghiată lucioasă

Sticlă lunecoasă;
 Ei s'au răzghinat,
 Jos că mi-au picat.
 Eū nepotcovit
 Nainte am eșit:
 La toți am plăcut
 Fală ți-am făcut
 Și ție
 Și mie,
 Ție de viteaz,
 Mie de cal bun.
 Tinărul (.....)
 La murgul privește
 Din gură-î grăește:
 — Paști, murgule, paști,
 Paști să mi te 'ngrași,
 Că eū nu te vinz,
 Ci te ispitesc
 Și glume glumesc...

Tinărul (.....)
 Mindru și frumos
 Ca un brad stufos
 Fie-mi sănătos
 Cu tată,
 Cu mamă,
 Cu frați,
 Cu surori
 Și cu noi cu toți.

COLIND RELIGIOS

• Ici in ceste curți
 Și 'n ceste domnii
 Sînt tot case 'nalte
 Nalte
 Minunate.
 La mijloc de case

Sînt tot mese 'ntinse,
 Făclii albe-aprinse,
 La un colț de masă
 Scrisu-î jelturel
 Jelt de avel.
 Cine șade 'n el?

Bunul Dumnezeu.—
 Mai d'a rind cu el
 Scrisu-î jelturel
 Jelt de argintel.
 Cine șade 'n el?
 Șade moș Crăciun.—
 Mai d'a rind cu el
 Scrisu-î jelturel
 Jelt de chiparos

Cu miros
 Frumos.
 Cine șade 'n el?
 Șade sfint Ion
 Și d'a rind cu el
 Șrise-s jelturele,
 Jelturi mărunțele
 Șed sfinții pe ele:
 Beu și ospătează...

CÎNTECUL MIRESEI

Taci, mireasă, nu mai plinge,
 Inimioara nu-ți mai fringe
 Că la maică-ta te-oiu duce
 Când s'a 'ntoarce
 Gîrla 'ncoace
 Și a face
 Jugul
 Mugur,
 Tinjelele
 Viorele
 Strămănările *)
 Floricele.

ORAȚIA DE FELICITARE

Ceas bun
 Noroc să vă trimiță
 Milostivul Dumnezeu.
 Asta-a dumnevoastră cale
 Să fie cu știrea sfinției sale,
 Dumnezeu să vă dăruiască

1) Nuelele.

Hrană din roua de sus
 Și din grăsimea pământului de jos
 Tăria lui Samson,
 Bogăția lui Iov,
 Frumusețea lui David,
 Înțelepciunea lui Solomon,
 Stemă crăiască,
 Coroană împărătească,
 Scaun domnesc
 Și toiag stăpinesc.
 Și așa să trăiți,
 Să faceți fi și fete
 Să fiți pomană părinților,
 Bucuria raților,
 Laudă vecinilor
 Și gazdă oaspeților
 Și lui Dumnezeu cel sfânt
 Cu roadă pe pământ,
 Că eu nu știu a ura,
 Dar Dumnezeu se va 'ndura.

ORAȚIA ERTĂCIUNII

Marele și puternicul Dumnezeu
 Cel ce a făcut cerul și pământul
 Și a 'mpodobit cerul cu mulți luminători,
 Iar pământul l-a 'mpodobit cu flori,
 Când văzu că n'ar fi de loc bine
 Să fie lumea făr'de stăpînitor,
 Luă țărină cu minile Sfinției-sale
 Și zidi pe strămoșul nostru Adam
 Și-i suflă duhul său cel sfânt
 Și-l făcu om viu pre pământ,
 Și văzînd Dumnezeu că nu e bine
 Să fie omul singur numai în sine,
 Cu greu somn pre moș Adam adormi
 Și, luînd din coastele lui o coastă,
 Zidi cu ea pe Eva, strămoașa noastră,

Iar după ce-o zidi îl deșteptă

Și arătându-i-o îl întrebă:

— Cit dormiși, Adame, avuși vr'o visare ?

— Am văzut, doamne, o prea frumoasă floare

Și mi se pare că, de mi s'ar dărui,

Nici n'ași mai îmbătrini,

Nici n'ași mai muri.

Arătându-i-o, Dumnezeu i-o și dărui ;

De aceea din neam în neam și din rudă în rudă

Totți oamenii de la dinșii s'au tras rudă

Și obiceiul însoțirii a rămas

Pîn'a venit vremea și l'acești însoțiți.

Să-i ertați, socri și nunți, și să-i blagosloviți

Precum a blagoslovit Adam pe Avram cu Sara

Și Sara pe Iacov și cu Rahela...

Să-i ertați și să-i blagosloviți

Precum Isus Hristos la Cana-Galileei

A blagoslovit apa de s'a prefăcut vin.

Și iarăși se mai roagă de d-voastră,

Nunți mari

Și socri mari

Și boerii de prin prejurul mesei,

Să-i ertați și să-i blagosloviți

Cum a blagoslovit D-zeu pe Aron

Cind toiagul în mînă i-a nfrunzit

De doisprezece ani fiind uscat ;

Pentru-că ertăciunea și blagoslovirea părinților

Intăresc casele fiilor ;

Ca să vă bucurați d-voastră de dinșii

Și d-lor să se bucure de fii

Și să vă trăiască pînă la cinstite bătrîneți.

Asemenea mă rog de d-voastră

Ca, după smerita-mi rugăciune,

Să le dăruiți dumnealor ertăciune.

DOINĂ DE DRAGOSTE

Verde foae și-o lălea,
Cind eram în vremea mea
Umblam ca o păsărea,
Nu știam ce-î dragostea.
Numa-un hoț de vânător

Puse lațul la izvor
Și mă prinse de picior
Și mă puse 'n colivie,
Numai inima mea știe,
Mai mult moartă de cit vie.

DOINĂ DE SĂRĂCIE

Foae verde usturoiū,
De cit slugă la ciocoiū
Mai bine cioban la oi
Cu capul pe moșoroiū.

Foicică lemn uscat,
De cit slugă și argat
La strein și la bogat
Mai bine văcar în sat.

Foae verde de pe luncă,
De cit la ispravnic slugă
Mai bine îmbrăcat în glugă
Cu oițele la strungă.

DOINĂ DE JALE

Foicica macului,
Jelui-m'ași și n'am cui;
Să mă jeluî vintului,
Vintului, crivățului?
Bate vintul
Arde cîmpul
Îmi lasă jalea și gîndul.

Jelui-m'ași cîmpului,
Cîmpului și drumului,
Dar mi-e cîmpul pustiit,
Tot de jalea mea pîrlit.

Jelui-m'ași drumului
Drumului pustiului,

Dar nici el n'are putință ; Și pe mine nu mă vede,
Chinul meu n'are credință. Nu mă vede nu mă crede.

Jelui-m'ași codrului, Foaie verde măr pitic,
Codrului voinicului: Nu mai zi flăcău nimic,
Codrul are frunza verde N'ai pierit cit ai fost mic,
Dar acum cînd ești voinic?

DOINĂ DE INSTREINARE

Frunză verde de cicoare, Vai de vin
Bată-o crucea ursitoare Vai de pelin,
Și ar topi-o sfîntul soare, Vai de voinicul strein,
Că mi-a ursit cu urît Ca un măr singur la drum:
Să fiu singur pe pămînt ; De rodește
Din citi am iubit pe lume, Nu-i prieste,
Să le știu numai de nume, Ba spre rău îi folosește :
Din toți cei ce mă iubiau Citi drumeti călătorec
Și cu drag mă desmierdau Toți in el sburătoresc,
Nici unul să nu trăiască, Crângile că i le frîng,
Pămîntul să-i invelească Tulpioara cu foc plînge
Chiar cu lacrimi de singe.

DOINĂ HAIDUCEASCĂ

Staū in drum și mă gîndesc Numai plugulețul meu
Ce să m'apuc să muncesc L-a nțelenit Dumnezeu ;
Piinea să-mi agonisesc, Că doi boi, ce-i avuseiū,
Copilași să-mi hrănesc ? Ce vremi grele-i repuseiū ;
Întristat, pe gînduri pus, Și mă rugai de bogai,
Mă sui pe deal in sus Cari ai boi și argai,
Și, ochii cînd mi-am întors, Să-mi dea boii într'un ceas
Mă uita pe vale 'n jos. Să ar și eū loc d'un pas.
Văzui oamenii arînd Dar in zadar m'am rugat
Cu plugurile in rînd ; Că 'n seamă nu m'au băgat!

Atunci și eu mă 'ntorsei
 Și intru sine-mi zisei:
 «Dar'ar bunul Dumnezeu
 «Să umble și plugul meu;
 «Să puî să 'mbrășdez ales
 «Unde-o fi crîngul măi des

«Să trag brazda dracului
 «Din măi susul dealului
 «Pină 'n capul satului
 «Drept ușa bogatului!»;

MITUL FURTUNII

de

N. L E N A U

Pe patul ei pacinic mută, nemișcată
 Marea cea adîncă zace răsturnată,
 Nici o salutare malului șoptind;
 A undelor pulsuri staū înăbușite,
 Schinteile sărei sboară nesimțite
 Ca pe fața tristă unui om murind.
 O singură frunză pe mal nu tresare,
 Ca'mpetriți copacii staū în ascultare:
 Nu se mișc'o undă ori un vînt ușor.
 Soarele sfirșește zilnica sa cale.
 Acum împrejurul liniștei mortale.
 Ale nopții umbre negre se'nfășor,
 Cînd de-odată'n poala cerului s'arată
 Grămadă de nourî neagră, indesată
 Răsufînd în spațiu surde, lungi urlări,
 Se smuncesc, se'naltă, vin cu răpăjune
 Și'n grozave grupe grele de furtune
 Se înșiră 'n jurul adormitei mări.
 Cu voce de tunet stranie, adîncă
 Ei întrebă marea: «măi trăești tu încă?»
 Și sbucnesc în lacrimi cu dor ne'mpăcat.
 Cu fior și tremur ei improașcă raza
 Pe culcușul pacinic și privesc să vază
 Dacă muma mare sufletul și-a dat?!
 Nu, ea nu e moartă! Din somnu-i tresare
 L'a fiilor plîngerî și strigări amare;

Copiii cu muma în răpirea lor
 Se revăd cu dulce și se'mbrățișază
 Și dantînd sălbatic, veselî întonează
 Și corul furtunii un cîntec de amor.

Trad. de *M. Pompiliu.*

MUNȚII

de

TH. GAUTIER

Iubesc munții cei falnicii, cu virfuri desgolite,
 Plînta pe ei nu pune picioru-î friguros;
 Și plugul, dac'ar merge pe spetele 'nălbite,
 Ș'ar sfărîma îndată de capul lor petros.
 Aice nu vezi vite, nici grîu și nici secară,
 De om, de a lui muncă,... nici nu s'a pomenit,
 În aer pur și liber sbor vulturii spre sară...
 În echo se aude un cîntec de bandit.
 Munții n'aduc foloase, nici grasă bogăție,
 Aû numai frumusețe, și nu-î de ajuns, dar eû,
 Tot îi prefer la cîmpii cei plini de avuție
 Unde, de cer departe, nu simt pe Dumnezeu.

IMPĂRȚIREA PĂMÎNTULUI

de

SCHILLER

Către oameni Joe sfîntul
 Sus din ceruri a strigat;
 Iat'-al vostru e pămîntul.
 Pentru voi îl am creat.
 Ca eternă moștenire
 Să-l aveți și să-l păstrați,
 Dar cer dreaptă împărțire
 Între voi ca între frați.

Bătrîni, tineri de orî ce clasă
 La olaltă s'aû sculat
 Și aleargă și se 'ndeasă
 Gata toți la apucat.
 Plugarul în stăpînire
 Ia pămîntul de arat;
 Vinătorul cu grăbire
 Întră 'n codru la vinat;

Negustoru ingramădește
 Tot ce-'ncepe 'n prăvălii;
 Ear egumenul oprește
 Vinul cel mai vechiū din vii;
 Regele pe tron s'așează
 Inchizind rohatci, șosea
 Și'n glas mare proclamază:
 Zeciuală e a mea!
 Mai târziu, după ce totul
 De mult s'a fost împărțit
 Iată'n urmă și poetul
 De departe a venit.
 El privește cu mihnire
 Tot ce 'n juru-î se afla
 Căci tot fără osebite
 Vai! stăpinul își avea
 «Eū să fiū, amar de mine!
 Dintre toți nedreptătit,
 Eū care mai mult pe tine
 Dintre oameni te-am slăvit?»
 Cu această tînguire,
 Ce 'n glas mare a pronunțat,
 Invocînd Dumnezeirea,
 Jos la tron s'a aruncat.

— De pluteai în rălăcire
 Pe a viselor unde
 De ce astă tînguire!
 Atunci Joe îi răspunde.
 Undeai fost tu cînd pămîntul
 Oamenilor a fost dat?
 — La tine am fost cu gîndul,
 Zise acesta inspirat,
 Ochiul meu se îndreptase
 Spre chipuri dumnezești,
 Iar auzul ascultase
 Armoniile cerești;
 Iartă-mî mîntea-mî umbătată
 De chipul tău strălucit,
 Că, în gînduri cufundată,
 La viață n'a gîndit.
 — Ce-î de făcut? lumea toată
 Oamenilor este dată,
 Negoț, codru și pămînt
 Ale mele nu mai sînt.
 Dar de vreî a ta viață
 A pîtrece într'un vis
 Cînd vreî, spre certe 'nălță;
 Cerul nu-ți va fi închis.

(P).

HOTĂRÎREA

de

L. UHLAND

Ea vine'n vale sub movilă.
 Am să-î arăt curagiul meu,
 De ce să tremur de o copilă,
 Ce nimăruî nu face rău?

Toți o salută cu plăcere
 Eū singur trec, nu îndrăsnesc
 Și nu ridic a mea vedere.
 O stea frumoasă să privesc!

Cînd vine, floarea stă plecată
 Și păsări cînt așa voios,
 Natura 'ntreg' amor i-arată,
 De ce eū singur sînt fricos?

Am plîns cu inima întristată
 Lungi nopți, cînd stele se ivesc,
 N'am cutezat să-î zic vre-o dată
 Cuvîntul dulce «te iubesc».

Am să m'așez pe-acele trunchiuri
Pe acolo trece negreșit
Ș'am să-i vorbesc ca printre visuri,
Că-i tot ce 'n lume am iubit.

Eu vreu. Ce spaimă mă pătrundé!
Ea vine, poate m'a zări!
Mai bine 'n tufă m'oiu ascunde,
Și cum ea trece voiu privi.

(N. Scheitti).

MÎNGIERE ÎN LACRIMĂ

de

GOETHE

De ce amice ești mihnit,
Cind vesel toți ne am strîns?
Eū după ochii tăi cunosc:
De sigur tu ai plîns.

Fii sprinten dar și cu curaj,
Ești tinăr, plin de foc,
In anii tăi orî unde ajungi
Cu amor și cu noroc.

«Și dac'am plîns, retras de voi,
Am plîns de chinul greū,
Și lacrimi curg așa de dulci,
Alin sufletul meu».

«Ah nu, acolo n'am s'ajung!
Stă prea sus ca să sper,
Lucește blind ș'așa frumos
Ca steaua cea din cer».

Amicii tăi voios te rog
In sinul lor să vii,
Si orî-ce 'n lume ai perdut,
Măhnit să nu mai fii.

De stele să ne bucurăm,
Iar nu să le dorim,
Și cu plăcere noapte' ades
La ele să privim.

«Strigați, vuiți, dar să vă spun
Ce pățimesc nu pot,
Ah nu! eū n'am perdut nimic,
De și-mi lipsește tot».

«Și cu plăcere zile întregi
Privesc ades la ea:
Lasați, ca nopțile să plîng
Cit inima mea vrea».

(N. Scheitti).

CUGETĂRI

de

VLAHUȚĂ

Vislaș, ce-aleargă, împins în zare
De oarba sete a fericirii,
Pe cîmp de ape fără cărare,
Omul e pururi prad'amăgirii;

Unde-s acele limanuri sînte,
Chinul amarnic să mi-l omoare ...
Maî înainte! — Maî înainte!
Îi șoptesc glasuri amăgitoare

Căci scris e dorul să și-l agațe
Numai de umbre și de năluce,
Ce'n a lui vecinic întinse brațe
Zadarnic cearcă să le apuce.

Și omul trece pe 'ntinsa mare
Cu valuri repezi și ape-adînci,
Călător, vecinic în nerăbdare,
Impins de vînturi, lovit de stînc

Și cînd vieța abia i-o rază,
Atît de slabă și trecătoare,
Cînd știe bine că 'naintează
Înspre-a perei de veci văltoare,—

Tîrziū, cînd simte că e aproape
Clipa, în care valul, sub dînsu
Să se desfacă și să-l îngroape,—
Se uită'n urmă, și-l umple plînsu

De ce vislește și se repede,
Cu-atîta pripă și nerăbdare,
Dup'o nălucă de foc, ce-o vede
Fugind în noapte-î, din zare 'n zare?

Căci tot trecutu-î pare-o comoară
De fericire, remasă'n drum.
Pin' și durerea-î de-odinioară
Plină de farmec o vede-acum.

Asta-î ascunsa vieții dorință,
Ce'n spre repaus vecinic o'mpinge:
Ori-ce lumină i-o suferință;
Scăpare-î noaptea 'n care se stinge!

Și nu se 'ndură să se despartă
De-atîtea visuri — veștede foi,
Ci 'n năzuința-î oarbă, deșartă,
Dă să-și întoarcă barca 'napoi...

Tremurătoare, vieța bate
C'o frică oarbă și ne'nțeleasă
La poarta păcii neturburate,
Din care omul n'a vrut să iasă;

(Copil ce umblă s'adune stele
De pe oglinda blîndelor ape)
Dar cad trudite brațele-î grele,
Cîrmă și vîsle lăsînd să-î scape!

Căci chinul vieții, cine l-ar cere?
Ce stea de sine-și s'ar mai aprinde,
Cînd ar ști bine că-î o durere
Din întuneric a se desprinde!...

Gîndu-î adoarme în nemișcare,
Ochii s'acopăr, stînși, sub pleoape --
A neființii eternă mare
Valu-șî desfăce ca să-l îngroape;

— Unde mă duceți, visuri deșarte?
De ce, luceafăr, te-afunzi în zare,
Mă lași în urmă-ți tot mai departe.
Pe cîmp de ape — fără cărare?

Căci, ruptî din valu-î, s'asvîrl în soare
Nenumărații stropi de viață,
Și'n al ei haos, recad cînd moare
Clipa, de care, lacomi, s'agață!

DIN PRAG..

de

VLAHUȚĂ

O, dar e mișelnic lucru singur zilele să-ți curmî!
 Ce grozav îmi vînturî mintea și cu ce'ndîrjire-mî scurmî
 Fundul gîndurilor mele, moarte cînd îți staî în față
 Simt că'nebunesc... Mă tulburî. Fugî cu neagra ta povată!
 Înțeleg, împărăția ta, cu vecinica-i odihnă,
 Este singura-mî scăpare.—O să fiu acolo 'n tihnă:
 Nici urî, nici dor; nici cobea neprielniceilor gîndurî
 N'or mai răscoli cenușa rece țintuită 'n scîndurî.
 În sicriu dormî somn de peatră.—Nici un sgomot, nici-o

[grijă:

Vermii nu te mai întreabă, de-ai fost aur, de-ai fost schiă
 Cap de geniū, orî de vită — tot o hircă scofălcită,
 Goală, — batjocoritoare gură pururea rinjită.
 Ș'o să dorm, în întuneric și în liniște eternă.
 N'o să-mî pese — căpătaîul de-mî va fi petroiū orî pernă.
 De-mî va putrezi sicriul și găteala de pe mine,
 Pentru galbenele'mî oase nu va fi nici rău, nici bine.
 Neastîmpărații șoareci, dacă 'n capul meu și-or face
 Cuib, nesupărați de nimeni, vor petrece-acolo 'n pace.
 Poate-o lacrimă, pe peatra ce-mî va coperi mormîntul
 Va cădea din ochii mamî — poate scutura-va vîntul
 Mișșorii vr'unei sălcii peste groapa mea — tot una.
 Plîns de mamă, plîns de creangă... tot nimic eū nu voiū și,
 Fie că 'n senin, orî nourî, va sta soarele orî luna,
 Fie că va da zăpadă, orî-că iarba va 'nverzi
 Inșă, uite, — mă 'nspăimîntă întunericul de veci,
 Ne 'nteruperea acesteî linișți împetrite-reci.
 Să nu mai revin în viață nici-o-dată?.. *Nici-o-dată!*..
 O, -î grozavă vorba astă!.. Limbă ne mai desghețată,
 Humă ne mai încălzită de simțirî și de idei!
 Nu de moarte mă cutremur, — ci de vecinicia ei. —
 Viforoasă mî-e viața, și deșartă și amară.
 Ce trudit mă simt sub cruda suferinților povară!
 Mi-î greū capul, ca de-o noapte, lungă, dusă 'ntr'o orgie.
 Parc' aș fi de-un veac pe lume.. O paragină pustie...
 Spulberatu-mi-s'a pin' și scrumul visurilor mele.
 Ș'acum gîndurile toate, ca de plumb, mi le simt grele.

Mi-a ramas inima rece și 'mpetrită de durere,
 Și mi-î silă de-un prietin, de un cuvint de mîngiere,
 De-o privire, ce-mî zimbește veselă, — de mine insumi.
 Aș voi să nu-mî întrebe nimeni cugetul și plînsu-mî,
 Ca un vînt — printre ruine — simt că-mî vîjîie 'ntre tîmple...
 E'ntunerice și cenușă... — Tot aștept să mi se 'ntîmple
 Vr'o nenorocire crudă, ca să mă mai miște-o leacă,
 Să mai fulgere în noapte-mî, ca uritul să-mî mai treacă.

Ca să mor!... Să mă întunec pe vecie?... Prea e crud.
 Sa nu măi gîndesc nimica, nici să văd, nici să aud?
 Să nu măi primesc vîpaea soarelui de primăvară,
 Orî să'mî răcoresc vieața la un amurgit de sară,
 Si să măi ascult, pe gînduri, doîna — trișca de la tîrlă,
 Orî duiosul plîns al apeî, șopotînd noaptea pe gîrlă?

.....

A, e negrăit de lesne să-ți repezi un glonț în creer!...
 Dar pe cer scintee luna, dar în iarbă cînt'un greer,
 E-o mișcare, e un farmec care 'n veci nu se măi curmă...
 Si cînd te întorci și cugeți, lung privind ce lași în urmă,
 Șimți că nu-î chip să te saturi, *c'a trăi î-o fericire.*
 Primești orî-ce suferință — dar eterna nesimțire,
 Nu. — Durerea are-un capăt. — Moartea-ți zice: *Nici-o-dată.*
 Altă viață?... altă lume?... î-o poveste minunată;
 Inșă, ca să-î dea crezare, în veci mîntea-mî n'o să poală.
 Eū o lacrimă de-aicea nu'mî aș da-o, pentru toată
 Nesfirșita fericire din vieața de apoi.

Cite-va lopeți de țernă... Remii țernă și gunoiū!

Bine e să știi, la moarte, că o dungă lași — un nume.
 C'ai săpat la zidul nopții — c'ai muncit să-ți scoți în lume
 Din al creerului sbucium, ca pe-un diamant, *ideea.*
 Urma fi-va-ți cunoscută pe-unde ți-ai purtat scinteea...
 O scintee 'n alergare — e o rază... Mîngiere!...
 Dulce-î să ți-o știi la fundul vieții pline de durere.
 Ah, fugiți gînduri nebune, solî ai negrului mormînt!
 Nu mă'ndur. — Pe cer sint stele, — florî și păseri pe pămînt.
 Ș'apoi.. e mișelnic lucru, singur zilele să-ți curmî...
 Ți-î zadarnică ispita, moarte, — o degeaba'nî scurmî

Și 'mi mai vînturi mintea, — 'n lături, fugi cu neagra ta
 Inaintea morții mele, — moartea dragosteî de viață. ^[povață!]

MAI AM UN SINGUR DOR

de

M. EMINESCU

<p> Mai am un singur dor : In liniștea serii Să mă lăsați să mor La marginea mării ; Să-mi fie somnul lin Si codrul aproape, Pe 'ntinsele ape Să am un cer senin. Nu-mi trebuie flauri, Nu voiū sicriū bogat, Ci-mi impletiți un pat De tinere ramuri. Si ninē 'n urma mea Nu-mi plingă la creștet ; Doar toamna glas să dea Frunzișului veșted. Pe cînd cu zgomot cad Izvoarele într'una, </p>	<p> Alunece luna Prin virfuri lungi de brad. Pătrunză talanga Al serii rece vînt ; Deasupra-mi teiul sfînt Să-și scuture creanga. Cum n'oiū mai fi pribeag De-atunci înainte, M'or troeni cu drag Aduceri aminte ; Luceferi ce răsar Din umbră de cetini, Fiindu-mi prietenî, O să-mi zîmbească iar. Va geme de patemi Al mării aspru cînt... Ci eū voiū fi pămînt In singurătate-mi. </p>
--	---

TE DUCI

de

M. EMINESCU

<p> Te duci și ani de suferință N'or să te vază ochi-mi triști, Inamorați de a ta ființă De cum zîmbești, de cum te miști. </p>	<p> Și nu e blînd ca o poveste Amorul mieū cel dureros ; Un demon sufletul mieū este, Un chip de marmură frumos. </p>
--	--

In față farmecul palorii
Și ochi ce scintee de vii,
Sint umezi înflorătorii
De lingușiri, de viclenii.

Puteam numiri defălmătoare
In gândul mieu să-ți iscodesc
Și te uram cu 'nvierșunare,
Te blestemam,—căci te iubesc.

Te duci și rău n'o să-mi mai pară
De acum de ziua cea de eri,
Că nu am fost victimă iară
Neînduratelor dureri..

De acum nici asta nu-mi rămine
Și n'o să am ce blestema :
Ca azi va fi ziua de mine,
Ca minii toți anii s'or urma :

O toamnă care întirzie
Pe-un istovit și trist izvor,
De asupră-i frunzele pustie,
A mele visuri care mor...

CÎNTEC BARBAR

de

G. COȘBUC

Voi lași dătători de porunci,
Mai rideți! Nevolnică turmă,
Mai rideți, că-i risul din urmă!
S'apropie ziua! Și-atunci
Vedea-veți, sălbatecii barbari,
Cîmpiile voastre 'necate
De vuetul multor armate,
Ca vuetul apelor mari —
Veni-vom ca 'n ziua de-apoi;
Va plînge cu hohote zarea
De cară, de cai, de strigarea
Mulțimei pornite spre voi!

Din Istru vom face părău,
Să-l umpli, Romane, cu sînge,
Cu lacrimi pe care le-or plînge
Nevestele neamului tău!
Și nu vei putea să mai pui
In șiruri înfrînta-ți armată
Și-om face să fie odată
Toți corbii și lupii sătuți!
Căci vultur să fii, un colos,
Cu aripă de repeză furtune
Și cuibul în cer de l-ai pune;
De-acolo noi da-te-vom jos!

Eși-vor din negru pămînt
In zale de-argint cavalerii
Puternici ca grindina verii,
Și roibii cu nările 'n vînt
Vor trece 'n sălbatec galop
Spre Roma! Și mieii vor fi lei,
Fugi-vor de spaimă mișei
Cuprinși de pornitul potop
Spre Roma! Căleînd pe cohorti
Resbi-ți-vom colosul de-aproape
Și nu va fi cine să 'ngroape
Mulțimea cea mare de morți!

Ce-î viu sfîșia-vom în dinți;
Aprinde-vom templele tale;
Vom naște pustiu în cale;
Vom face pe-ai voștri părinți
S'ascundă trufașul lor chip
In togă, plîngînd de rușine,
I-om trece sub furcă caudine,
I-om pune cu fruntea 'n nisip.
Și fără de milă, călăi
În fașe strivi-vom poporul,
Și mîndri vom pune picioru
Pe gîtu 'mpărăților tăi!

Vom face cît cerul de 'nalt
 Mormanul cadavrelor crunte
 Și munte vom pune pe munte
 Și cerului da-vom asalț.
 Pe-al vostru Zamolxe-pigmeu
 L'om prinde de barbă 'nhățindu-l
 Cu tronu-l cu tot resturnîndu-l
 Din cer, căci acel Dumnezeu
 Ce lasă pe-al vostru pămînt
 Să crească atîta urgie,
 Acela nu poate să fie
 Nici mare, nici tare, nici sfînt.

Ah, dac' am putea măsura
 Pre cît ni-e de plină măsura,
 Ne vei cunoaște tu ura
 În ziua din urmă a ta!
 Că dacă voi toți ați muri
 De spaimel morții 'nainte
 De-al nostru sosit, din morminte
 V'am scoate de-ori unde veți fi!
 Și resbunătoarelor sorți
 Le-am face cu palma dreptate
 Căci fețele voastre le-am bate,
 Scuipîndu-ți pe filii tăi morți!

NOAPTE DE VARĂ

de

G. COȘBUC

Zărilor, de farmec pline,
 Strălucește în luminiș;—
 Sboară mierlele 'n tufiș
 Și din codri noaptea vine
 Pe furîș

Focul e 'nvelit pe vatră
 Iar opaițele-au murit,
 Și prin satul adormit
 Doar' vr'un cine 'n somn mai latră
 Răgușit.

Care cu poveri de muncă
 Vin încet și scîrțîind;
 Turmele s'aud mugînd,
 Și flăcăii vin pe luncă
 Hăulînd.

Eat'o! Plină, de spre munte
 Ese luna din brădet
 Și se naltă 'ncet-încet,
 Gînditoare ca o frunte
 De poet.

Cu coața, pe 'ndelete,
 Vin neveste de la riu;
 Și cu poala prinsă 'n briu
 Vin cîntînd în stoluri fete
 Dela griu.

Ca un glas domol de clopot
 Sună codrii mari de brad;
 Ritmic valurile cad,
 Cum să sbate 'n dulce ropot
 Apa 'n vad.

De la gîrlă 'n pîlcuiri dese
 Sgomotoși copiii vin:
 Satul e de vuet plin;
 Fumul alb alene ese
 Din cămin.

Dintr'un timp și vîntul tace;
 Satul doarme ca 'n mormînt —
 Totu-i plin de Duhul sfînt:
 Liniște 'n vîsduh și pace
 Pe pămînt.

Dar din ce în ce s'alină
 Toate sgomotele 'n sat,
 Muncitorii s'au culcat.
 Liniștea-i acum deplină
 Și-a 'noptat.

Numai dorul mai colindă,
 Dorul tînăr și pribag.
 Tainic să 'ntilnește 'n prag,
 Dor cu dor să se cuprîndă,
 Drag cu drag.

L A C U L

de

LAMARTINE

Ce fel? Impinși într'una spre țărături tot streine
 Tiriți în noaptea 'n care pe veci vom adormi,
 Pe oceaniî atîtor veacuri nu ne putem în fine
 Opri măcar o zi?

De-abia un an se duse, și ling'a tale valuri,
 O lac, pe care dînsa te-a părăsit sperînd,
 Vezi? singur staî acuma pe piatra de pe maluri,
 Unde-ai văzut-o stînd.

Mugiaî tot ca și astăzi sub stîncă ce te-ascunde
 Te sfărîmaî tot ast-fel isbindu-te de ea,
 Iar vîntul la picioare-î tot ast-fel de pe unde
 Lua spuma și-o ducea.

O dată, într'o seară, îți mai aducî aminte!
 Plutiam. Din depărtare d'abia se auzia
 Lopata mîînd luntrea să lunece înainte
 Pe unda-ți ce șoptia.

D'odată, ca din ceruri, o dulce melodie
 Făcu să se deștepte ecoul de pe mal,
 Tăcură a tale unde, iar vocea scumpă mie
 Rosti din val în val:

«O timp! curmează-ți sborul! și voi, senine clipe,
 Curmați al vostru drum!
 «Lăsați din fericirea ce 'ntinde-a ei aripe
 Să bem și noi acum.

«Căci sint destui pe lume ce n'au astă dorință,
 Destui nenorociți;
 «Luați-le cu viața întreaga suferință,
 Uitați pe fericiți!

«Dar în zadar sînt toate și ruga-mî e pustie,
Căci vremea se grăbește.
«Eū, cu nădejdea 'n suflet, zic nopții să 'ntirzie
Și ea se risipește.

«Să iubim decî! Din viață să guste fie-care!
Iubiți! Să ne grăbim!
«Scăpare n'are omul, și timpul țarm nu are:
El curge, noi murim!»

Timp plin de gelozie, se poate un cîas, pe care
În scumpă fericire amorul l-a schimbat,
Să sboare tot cum sboară o oră de 'ntristare
Dintr'un trecut uitat?

Și cum? Plecăm din viață făr'a lăsa vr'o urmă?
Cum? Pentru tot-d'auna? Se stinge totu 'n noi?
Tot ce ne dete vremea și tot ca ea ne curmă,
Nu ne mai dă 'napoi?

Neanturî, vecînicie, trecut, adînci abisurî
Ce faceți voi cu anii pe care-î inghițiți?
Ne mai redați vr'odată acele scumpe visurî
Ce zilnic ne răpiți?

O lac! stîncî mute! peșterî! pădurî în adormire!
Voi, care 'n mersul vremii muriți și re'nviați,
Păstrați din astă noapte o dulce amintire,
Măcar atît păstrați!

Păstreaz'o pe furtună, păstreaz'o cînd senină
E bolta, și pe dealurî cînd prinde-a se nopta,
Și 'n brazii de pe țarmurî, și 'n stinca ce se 'nclină
Încet d'asupra ta.

Să-o aibă și zefirul ce-adie și se duce,
Și sgomotul, din malurî în malurî răsunînd,
Și fruntea argintată a lunei ce străluce
D'asupra ta trecînd.

Și vintul care geme ca o 'ntristată liră,
 Și aerul, în care parfum e răspîdit,
 Tot ceea ce s'aude, se vede, se respiră
 Să zică: «aū iubit!»

(Traducere de Haralamb G. Lecca).

RUGĂCIUNEA

de

GRIGORE ALEXANDRESCU

Al totului părinte, tu a căruī voință,
 La lumī ne'nființate ai dăruit ființă,
 Stăpine creator!
 Putere fără marginī, izvor de vecīnicie,
 Al căruīa sfīnt nume pămīntul nu îl știe,
 Nici omul muritor!

Dacă la cer se aude glasul făpturīi tale,
 Fă ca în tot-d'auna pe a virtuțīi cale
 Să merg neștrămutat.
 Cīnd soarīa mă apasă, cum și cīnd imī zimbește,
 Cīnd veselă m'ajută, cīnd aspră mă gonește,
 Să pocū fi neschimbat.

Mīndria 'n fericire să nu mă stăpīnească,
 Mīhnirea în restriște să nu mă umīlească,
 Dreptatea să o știū.
 Conștiința să-mī fie cereasca ta povață,
 Prin ea tu mă'ndreptează și cīnd greșesc mă'nvață
 Cum trebuie să fiū.

Fă să doresc de obște al omenirīi bine,
 Să mă cunosc pe însu-mī, și p'altul de cit tine
 Să nu am Dumnezeū.
 La oameni adevărul să-l spun fără sfială,
 De cel ce răū imī face, de cela ce mă'nșală
 Să nu imī răzibun eū.

Și fă ca tot-d'auna al meu suflet să vadă
Lumina așteptată, a nemuririi rază,
Dincolo de mormînt,
Acolo unde viața cea veșnică zîmbește
Sărmanului acela ce 'n viață pătimește
Gonit p'acest pămînt.

Știu cum că lumea noastră, între globur'le multe
Ce sînt pentru mărirea-ți cu un cuvînt făcute
După un veșnic plan,
Nimica înainte-ți nu poate să se creadă,
C'asa de puțin este, ș'atita însemnează
Un val în Ocean.

Cunosc cu toate acestea și văz cu 'ncredințare
Că'n fapta cea mai mică și 'n lucrul cel mai mare
De o potrivă ești,
Că la a ta dreptate nu este părtinire,
Că îngrijești de toate, că fără osebire
Ș'asupra mea privești.

Cu tunetul din ceruri tu ocolești pămîntul
Inflorești cu natura și răcorești cu vîntul,
Ești viața ce ne ai dat.
Ascultă dar, stăpîne, supusa rugăciune
Ce sufletul o 'nalță, ce inima depune
La tronu-ți ne'ncetat.

Pină 'n ceasul din urmă amorul tău să-mi fie
Comoară de nădejde, de dulce bucurie,
Izvor de fericiri,
El singur să-mi stea 'n față în acele minute
Cînd planuri viitoare și amăgiri trecute
Se șterg ca năluciri.

CEA DIN URMĂ NOAPTE ÎN ROMA

de

OVIDIU

Cînd îmi aduc aminte icoana nopții triste
 Ce 'n Roma pentru mine cea de pe urmă-a fost,
 În care atite lucruri iubite părăsit-am,
 Șiroaele de lacrimi tot curg din ochii mei.
 Era aproape ziua cînd Cesar poruncise
 De țara mea departe, departe să mă duc.
 Pierdut îmi era capul, nici timp de pregătire
 N-aveam: întirzierea timpise mintea mea.
 Nu mi-am ales nici robii, surgunului tovarăși,
 Nici hainele ce trebuî pentru un isgonit;
 Stam impietrit ca omul care, lovit de trăsnet,
 Trăește, și el seamă de viața sa nu-și dă.
 Dar cînd durerea însăși goni din suflet ceața
 Și simțurile iarăși pe 'nctul mi-aū venit,
 Vorbiiū, de ducă gata, mihniților prietenî,
 Ce dintre mulți doî numai cu mine mai eraū.
 Soția-mî mult iubită, de-amar nemîngiiată,
 Plîngînd strîngea în brațe-î pe soțu-î ce plîngea.
 În Africa departe era a mea copilă,
 A tatălui ursită cumplită neștiind.
 Ori unde-ți aruncî ochii e jale și durere,
 Cum e cînd duc la groapă pe-un om de mulți jelit.
 Plîng moartea mea bărbații, femeile, copiii,
 Un colț nu e în casă de lacrimi neudat.
 De pot un lucru mare cu unul mic s'aseamăn,
 Cînd Troia fu cuprinsă astfel de față-avea.
 Și oamenii și cîinii dormiaū acum în pace,
 Iar luna sus pe ceruri mina fugariî săi.
 Spre dînsa 'nălțînd ochii ș'apoî spre Capitoliū,
 Ce în zadar cu casa-mî alătura era:
 «O zeități vecine, ziseiū, lăcașuri sfinte,
 «Pe care 'n veci de-acuma eū n'oiū să vă privesc,
 «Voi zei ai Romei mindre, ce părăsesc eū astăzi,
 «În lungă vecînicie cu bine rămîneți!
 «Rănit, deși degeaba 'n mină mai iaū scutul,
 «Scăpați de cruda ură măcar surgunul meu!

«Lui Cesar rătăcirea ce m'a 'nșelat pe mine
 «Spuneți-i-o: greșala-mi drept vină să n'o ia.
 «Ce știți voi toți să știe și cel ce-mi dă pedeapsa:
 «Nu pot fi neferice de 'mpac pe acest zeu.»
 Astfel rugat-am zeii, mai mult însă soția
 Cu vorbe 'nădușite de gemăt i-a rugat.
 Ea stind ingenunchiată, cu părul dat pe umeri,
 Ș a deilor de casă altare sărutind,
 Rugatu-i-a de mine să aibă îndurare:
 Dar în zadar; Penații¹⁾ erau nesimtitori.
 Iar noaptea 'naintează, nu-i chip de 'ntirziere;
 Pe ceruri Ursa 'ntoarce acuma carul său.
 Dar ce să fac? Mă ține iubirea dulce-a țării:
 E noaptea de pe urmă ce-aice mai petrec.
 De câte ori, ah! zis-am eu robilor: «Ce grabă?
 Ginditi-vă de unde plecăm și în ce loc!»
 De câte ori mințit-am că mi-se hotărise
 Un ceas pentru plecare ce-ar fi mai potrivit.
 Pășiiu de trei ori pragul, de trei ori însă pasul,
 Unit cu al meu suflet, se 'ntoarce înapoi.
 Luindu-mi ziua bună, ades vorbiam iar multe.
 Ades ca de plecare pe toți îi sărutam:
 Apoi porunci dam iarăși, mă înșelam eu însumi,
 Privind cu ochii toate ce 'n urma mea lăsam.
 «Ce grabă? atunci strigat-am, nu merg eu în Scitia
 «Și nu las oare Roma? Am drept să zăbovesc.
 «Viū, pentru tot-d'auna eu pierd soția-mi vie
 «Și casa și dintrinsa tot ceea ce mi-e scump.
 «Prietenii pe care eu i-am iubit ca frații,
 «Căci pentru mine-avut-aū credința lui Tezeu,²⁾
 «Să-i string la piept, căci poate nu-i voiū mai stringe încă:
 «Ca un câștig e ceasul ce-acuma mi-se dă.»
 Să 'ntirziiū nū e vreme. Las vorba nesfârșită,
 Și 'mbrățișez pe aceia care-mi erau mai scumpi.
 Pe cînd vorbim și plingem, strălucitor răsare
 Luceafărul pe ceruri, stea tristă pentru noi.
 Din mine parcă silnic o parte-i deslipită,
 Simt parcă mi-se rupe ceva din trupul meu.

1) Penații erau zeii familiei.

2) Tezeu, un erou din mitologia greacă, a fost foarte prieten cu Piritoū, regele Lapiților. Prietenia lor e tot așa de celebră ca și a lui Oreste și Pilade.

Astfel gemut-a Mețiu cind pentru-a sa vnzare¹⁾
 L'au sfișiat în patru răzbunătorii caî.
 Ai mei strigări atuncea și gemete înaltă,
 Cu mîinile lovindu-și adine mîhnitul piept.
 Iară soția scumpă, lipită de-ai mei umeri,
 Imi zice cu glas jalnic de plîns înădușit:
 «Nu, nu, ah! nu te duce, vom merge împreună,
 «Voiu fi și eu cu tine soție de surgun;
 «E una calea noastră spre țara 'ndepărtată,
 «Corăbiei povară prea grea eu nu voiu fi.
 «Pe tine te alungă a lui Cesar minie,
 «Pe mine, datoria și dragostea de soț.»
 Aceasta și 'nainte ea încă încercase;
 Cu greu înduplecată de mine s'a lăsat.
 Calc pragul său mai bine sint dus ca la 'ngropare:
 Nerasă imi e barba și păru 'n cap zburlit.
 De ea aflaiu în urmă că, moartă de durere,
 Vederea i-se stinse și la pămînt căzu.
 Cind se trezi, cu părul în neorînduială,
 Și trupul său ca ghița își rădică de jos,
 Pe dînsa 'ntiiu se plînsese, apoi Penații noștri.
 Chemînd ades pe nume pe soțul ei răpit.
 N'ar fi jelit ea altfel de-ar fi văzut gătite
 Spre ardere său trupul copilei său al meu.
 Vroi să moară, chinul vrînd astfel să sfișiască,
 Dar numai pentru mine viața mai păstră.
 Trăiască și pe soțu i mereu să-l tot ajute
 În lipsa lui, căci astfel ursitele-au vroit.

(Trad. de St. Virgolic).

1) Mețiu Sufetiu a fost sfișiat de caî, în urma poruncii regelui Tullu Hostiliu.

CINCI MAIŪ

de

ALESSANDRO MANZONI

A fost!... In nemișcare
Cind corpul îi rămase
De sufletu-î cel mare
Pustiū, și vestea tristă
Ca trăsnetul ce pică
In lume răsunase,
Atuncea de mirare,
De jale și de frică
Pămîntu 'ncremeni.

Gîndindu-se 'n tăcere
La ceasul cel din urmă,
Cind omuluî viața
Fatal i se precurmă,
Nu știe de vr'odată
Tărîna-î singerată
D'un pas ca-al lui puternic
Călcată va mai fi.

Pe tronu-î in splendoare
Eū l-am văzut. Deplină
Păstraiū atunci tăcere.
Cînd soarta schimbătoare
L-a răsturnat, ca'n urmă
Din nou să-l aridice
Ș'apoî să cadă iară,
In sgomotul de glasuri
Ce-atuncea răsunară
Al vocii mele sunet
Aū n'am amestecat.

Curat de lingușire
Precum și de insulte
Nevrednice, murdare,
Acum cînd văd că piere,

Că pentru veci apune
Atita strălucire,
Înnalt la groapă astă-zi
Un cîntec, care, poate,
In lume va rămîne
D-a pururi neuitat.

Din Alpî la Piramide,
Din Rin la Manzanare.
Din Scila la Tanai,
De la ocean la mare,
A mințîi lui scîntee
Ca fulger a sclipit.

Fu glorie-adevărată?
Sentința-anevoiasă
Urmașilor se cade
Ș'o dea. Plinî de sfială
Noî fruntea 'n jos plecată
Ș'o ținem înaintea
Ărtistuluî din ceruri
Ce urma cea mai mare
Din mintea-î creatoare
In el a 'ntipărit.

Cuprins de un gînd mare
Și ars adinc in suflet
D'o nouă frămîntare:
De dorul de domnie,
Un vis indeplinește,
Pe care nebunie
Era să-l fi sperat.

Așa trecu prin toate
Avu in parte-î gloria

Ce crește în primejdii,
 Și fuga și victoria,
 Domnia ș'amăritul
 Exil. În două rinduri
 Căzu, dar doboritul
 Din pulberea nemernică
 De două ori fu iarăși
 P'altare ridicat.

Veni să se arate
 Și numele își spuse,
 Și 'ndată două veacuri
 Se 'ntoarseră supuse
 Spre el, ca spre destinul
 Ce parcă-l așteptase.
 Tăcere le impuse
 Ș'arbitru între ele
 Măreț se așează.

Pieri. Trîndavă ziua
 Rămase sfișiată
 D'o rană ce arată
 Ș'invidie adinecă
 Și milă fără margini
 Și ură 'nvierșunată
 Ș'amor nemîngîiat.

Precum s'adună unda,
 Se 'nvolveră ș'apasă
 Pe capul celui care
 S'afundă în vultoare.
 Și în deșert și 'ndreaptă
 Privirea-î doritoare
 Spre țarmul depărtat,

Aducerile-aminte
 Așa se grămădiră
 În sufletu-î. În urmă,
 De cîte ori nu vruse
 Urmașilor să lase
 De el destăinuită
 Viața-î uriașă,

Și mina-î ostenită
 Pe pagini a căzut.

De cîte ori, cînd ziua
 Deșartă scăpătase,
 Cu gene aplecate
 Pe ochii lui de fulger,
 Cu brațe 'ncrucisate
 Pe gînduri nu rămase,
 În zilele trecute
 Cu mintea lui pierdut.

Vedea ca'n vis oștirea-î
 Sub corturi rînduită,
 Își auzia comanda
 Sunînd însufletită,
 Zăria prin fum soldați-î
 Sburînd ascultători.

Sdrobit d'un dor prea mare,
 Energicul lui suflet
 Căzu în disperare.
 Din ceruri îns'o mîină
 Cu milă se întinse
 Și-l duse în alt aer
 Să poată respira;

Și-l duse pe-a speranții
 Potecă înflorită,
 La loc de vecinicie,
 În care e sădită
 Răsplata care 'ntrece
 Dorința omenească,
 Iar gloria trecută
 Un fum e, un nimic.

O, bine-făcătoare
 Credință, la triumfuri
 D'a pururea deprinsă,
 În cărți neperitoare
 Inscie-l și p'acesta,
 Căci la neîntrecuta

Golgotei desonoare
O ast-fel de 'nălțime
Pin'azi nu s'a plecat.

In jurul obositei
Tărine să lipsească
Cuvintele de hulă,

Blestemul s'amuțească,
Căci Dumnezeu, acela
Ce 'nalță și cufundă,
Sdrobește și mingie,
Pe patu-i singuratic
Alături s'a culcat.

(Traducere de N. Țincu.)

DIANEI ȘI LUÎ APOLLON

de

HORATIU

Gingașe virgini romane pe Diana o cîntați,
Voi băeți pe Cyntianul ¹⁾ cel pletos să-l lăudați
Și pe mama lor Latona, cea atita de iubită
De Părintele ceresc. ²⁾

Fetelor, slăviți pe zina cu izvoarele 'ndrăgită,
Zea coamelor de codri cu cari Algidul ³⁾ umbros,
Cragul ⁴⁾ totdeauna verde, Erymanthul ⁵⁾ neguros
Frunțile-și împodobesc.

Voi, în coruri valea Tempei lăudați, copii, mereu,
Delos, leagănul lui Phoebus, ⁶⁾ umărul albului zeu,
Unde strălucește arcul și cu lira cea frățească
Prin cîntări le înalțați.

1) Cyntianul e un supranume al lui Apollon.

2) Părintele ceresc = Jupiter.

3) Algidul, munte lângă Roma.

4) Munte în Lycia.

5) Munte între Arcadia și Elida.

6) Phoebus = Apollon.

El, pătruns de ruga voastră, pe pōpor o să-l ferească
 Și pe Principele Caesar ¹⁾ de războiu 'ngrozitor;
 Crunta foamete și ciurma le va duce Perșilor ²⁾
 Și Britanilor spurcați.

(Trad. de D. C. Ollanescu.

IARNA

de

V. ALEXANDRI

Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă,
 Lungi troene călătoare adunate 'n cer grămadă;
 Fulgii sbor, plutesc în aer ca un roiū de fluturi albi,
 Răspindind fiori de ghiată pe al țării umeri dalbi.

Ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară!
 Cu o zale argintie se îmbracă mîndra țară;
 Soarele rotund și palid se prevede printre nori,
 Ca un vis de tinerețe printre anii trecători.

Tot e alb, pe cîmp, pe dealuri, împregiur, în depărtare,
 Ca fantasme albe plopil înșirați se perd în zare,
 Și pe 'ntinderea pustie, fără urme, fără drum,
 Se văd satele pierdute sub clăbucii albi de fum.

OASPEȚII PRIMĂVERII

de

V. ALEXANDRI

În fund pe cer albastru, în zarea depărtată,
 La răsărit sub soare, un negru punct s'arată:
 E cocostircul, tainic în lumē călător,
 Al primăverii dulce iubit prevestitor.

1) Octavian August.

2) Perși înseamnă aci *Parți*.

El vine, se înalță, în cercuri line sboară
 Și repede ca gândul la cuibu-î se coboară;
 Iar copilașii veseli, cu pieptul desgolit,
 Aleargă, sar în cale-î și-î zic: Bine-ai sosit!

In aer ciocîrlia, pe case rîndunele,
 Pe crengile pădurii un roi de păsărele
 Cu-o lungă ciripire la soare se 'ncălesc,
 Și pe de-asupra bălții năgiții se 'nvirtesc.

Ah! iată primăvara cu sinu-î de verdeață!
 In lume-î veselie, amor, sperare, viață,
 Și cerul și pămîntul preschimbă sărutări
 Prin raze aurite și vesele cîntări.

L'ISOLEMENT

de

LAMARTINE

Souvent sur la montagne, à l'ombre du vieux chêne
 Au coucher du soleil, tristement je m'assieds;
 Je promène au hasard mes regards sur la plaine,
 Dont le tableau changeant se déroule à mes pieds.

Ici gronde le fleuve aux vagues écumantes :
 Il serpente, et s'enfonce en un lointain obscur ;
 Là le lac immobile étend ses eaux dormantes
 Où l'étoile du soir se lève dans l'azur.

Au sommet de ces monts couronnés de bois sombres,
 Le crépuscule encor jette un dernier rayon ;
 Et le char vapoureux de la reine des ombres
 Monte, et blanchit déjà les bords de l'horizon.

Cependant, s'élançant de la flèche gothique,
 Un son religieux se répand dans les airs :
 Le voyageur s'arrête, et la cloche rustique
 Aux derniers bruits du jour mêle de saints concerts.

Mais à ces doux tableaux mon âme indifférente
 N'éprouve devant eux ni charme ni transports ;
 Je contemple la terre ainsi qu'une ombre errante :
 Le soleil des vivants n'échauffe plus les morts.

De colline en colline en vain portant ma vue
 Du sud à l'aquilon, de l'aurore au couchant,
 Je parcours tous les points de l'immense étendue,
 Et je dis : «Nulle part le bonheur ne m'attend».

Que me font ces vallons, ces palais, ce chaumières,
 Vains objets dont pour moi le charme est envolé ?
 Fleuves, rochers, forêts, solitudes si chères,
 Un seul être vous manque, et tout est dépeuplé !

Que le tour du soleil ou commence ou s'achève,
 D'un œil indifférent je le suis dans son cours ;
 En un ciel sombre ou pur qu'il se couche ou se lève
 Qu'importe le soleil ? je n'attends rien des jours.

Quand je pourrais le suivre en sa vaste carrière,
 Mes yeux verraient partout les vides et les déserts :
 Je ne désire rien de tout ce qu'il éclaire ;
 Je ne demande rien à l'immense univers

Mais peut être au delà des bornes de sa sphère,
 Lieux où le vrai soleil éclaire d'autres cieus,
 Si je pouvais laisser ma dépouille à la terre,
 Ce que j'ai tant rêvé paraîtrait à mes yeux !

Là, je m'enivrerais à la source où j'aspire ;
 Là, je retrouverais et l'espoir et l'amour,
 Et ce bien idéal que toute âme désire,
 Et qui n'a pas de nom au terrestre séjour !

Que ne puis-je, porté sur le char de l'aurore,
 Vague objet de mes vœux, m'élaner jusqu'à toi !
 Sur la terre d'exil pourquoi resté-je encore ?
 Il n'est rien de commun entre la terre et moi.

Quand la feuille des bois tombe dans la prairie,
 Le vent du soir s'élève et l'arrache aux vallons:
 Et moi, je suis semblable à la feuille flétrie:
 Emportez-moi comme elle, orageux aquilons!

IZOLEMENTUL

de

LAMARTINE

Adesea ori pe munte, cînd soarele apune,
 Sub vechiul stejar la umbră așezu-mă 'ntristat,
 Și 'n jos peste cîmpie, vederea-mi se rîpune,
 Văzînd cum se destinde cu 'nctul și treptat.

Aicea riul spumă în undele-î muginde
 Și șerpue, se perde în depărtat obscur,
 Colo-și destinde lacul apele lui dorminde
 Pe care-a sereî stelă se 'naltă în azur.

P'a munților 'naltî culme de arbori coronată
 Crepuscula-și aruncă al său ochiul rubinos,
 S'a umbrelor regină din caru-î aburos
 Albește orizontul pe marginea-î arcată.

În ceștea se avîntă din gotica-î turană
 Religiosul vuet în aerul deșer
 S'arestă călătorul, și rustica campană
 Cu-a zilei uet face un mistic, sînt concert.

Ci sufletu-mi, această panoramă 'ndulcită,
 E rece; căci nu simte plăcere pre pămînt;
 El înainte-mi este o umbră rătăcită;
 Ast soare nu 'ncălzește pe cei ce nu mai sînt.

Colinele d'a rîndul le iaș, mă uit la toate,
 Din sud la miază noapte, d'apus la răsărit,
 Străbat întregul spațiu și văz că nu se poate
 Ferice eș ori unde mai mult a fi ursit.

Spre ce-mî sînt bune aste palaturî orî cabane
 Obiecte pentru care eû nu mai pot fi viû?
 Dumbrave, riuri, stînce, or fericirî arcane?
 Lipseşte o fiinţă... şi totul e pustiû.

Facă-se zi sau noapte, nalţe-se orî coboare
 Soarele, eû la dinsul mă uit c'un ochiû străin;
 Fie ceru 'n tempestă, negură or senin,
 Zile n'aştept d'aicea. — Ce'mî pasă de ast soare?

Cînd aşi putea în drumu-î să-l însoţesc vr'o dată
 Ai mei ochi pretutindenî deşertul ar vedea;
 Aci dorinţa-mî însă la toate e 'ncuiată:
 Nimic nu cer din lume, nimic nu voi avea.

Ci dincolo d'aceste inflăcărâte sfere,
 Loc unde luminează soarele-adevărat,
 Cînd mi-aşi lăsa aicea lutoasa despuiere,
 Acolo mi-ar fi faţă ce-atita am visat.

A să mă 'mbăt acolo 'n sorgintea răcoroasă
 Voiû reafila acolo speranţă şi amor!
 S'acel ideal bine la anima *setoasă*
 Ce n'are nici un nume în traiul muritor.

Pe carul Aurorei să svol pină la tine
 De ce nu pot, o scumpe locuitor ceresc?
 În locul de exiliu ce mă mai rătăcesc?
 Nu e nimic d'amestec între pămînt şi mine.

A arborilor frunză cînd cade 'ngălbenită,
 Al serei vînt se 'nalţă, o suflă ş'a svolat
 Şi eû sînt ca o frunză palidă vestejită;
 O vînturî tempestoase, de ce nu m'atî luat?

(Trad. de I. Eliade).

IZOLAREA

de

A. de LAMARTINE

Adese-ori pe munte cînd soarele asfințește
 Sub umbra unui arbor eū trist mă odihnesc,
 Privirea mea perdută prin cîmpuri rătăcește,
 Prin văile frumoase ce lin se prelungesc.
 Aci vuește-isorul cu valuri spumeginde,
 El curge, șerpuește în vale misterios,
 Colo întinde lacul apele lui dorminde,
 Din care steaua nopții se 'naltă în cer voios.
 Și ziua trist aruncă o ultimă lumină
 Pe-al muntelui vîrf negru, de codri—acoperit,
 Iar luna majestoasă, a umbrelor regină,
 Se 'naltă și lucește duios la răsărit.
 Aud în turnul gotic cum clopotul vuește,
 Și 'n ceruri cum se 'naltă un dulce, sacru cînt,
 În drum stă călătorul și clopotul unește
 Cu-al zilei ultim vuet concertul său prea sfînt.
 L'aceste vii tablouri a mea inimă mută,
 Nicî dor nicî mișiere, nimic nu mă simțesc,
 Eū sunt în astă lume o inimă perdută,
 S'a soarelui miî raze pe morți nu încălzesc.
 Din munte 'n munte ochiul zadarnic se îndreaptă,
 Spre sud, spre nord el cată, spre apus și răsărit
 Și simt că fericirea aici nu mă așteaptă,
 Ori unde a mea privire o plimb în infinit.
 Palaturi mari și mîndre, bordeiuri, văi și sate,
 Nu simt nicî o plăcere, cu voi ca să mă fiū,
 Voi codri, stînci, isvoare și tu singurătate,
 Un inger vă lipsește și-mî pare tot pustiū.
 Cînd soarele a sa cursă începe saū sfirșește
 Eū îl urmez în cale-î cu-un ochiū nepăsător,
 Nu-mî pasă cînd răsare și cînd el asfințește,
 De la a sale zile n'aștept vr'un viitor.
 Ași vrea să sbor cu dînsul în cursa ce urmează,
 Să văd numaî deșertul în farmecul meū mers,
 Că nu doresc nimica din tot ce luminează,
 Nu-mî poate da nimica imensul univers.

Dar poate mai departe din sfera-î strălucită,
 Și unde un noiu soare pe un alt cer s'a 'nălțat,
 Lăsînd în lume trupul și viața mărginită,
 Colo voiți vedea sigur acea ce-am visat.
 Acolo să s'adape și inima voește,
 Acolo-î găsi numai speranță, amorul sfînt,
 Și idealul cela ce sufletul dorește
 Și care n'are nume aice pe pămînt!
 Pe aripele aurorei ași vrea să sbor la tine,
 Dorință ne'nțeleasă a sufletului meu,
 Nu-î nici o legătură între pămînt și mine,
 Și exilat în lume de ce ași mai sta eu?
 Cînd frunza de pe arbori jos pică 'ngălbenită,
 Al nopții vînt o saltă prin văi și prin cîmpii,
 Și eu ce samăn tocmai cu frunza veștejită,
 Răpiți-mă o vînturi, cu-a noastre vijelii!

(Traducere de N. Schelitti).

CARMEN SÆCULARE

de

HORATIU

Oh! Phœbus! tu Diană, a codrilor Regină!
 Păreche mult iubită, isvoare de lumină,
 Podoabe minunate ce străluciți în cer;
 Dați rugăciunii noastre prielnică-ascultare
 Îndeplinind-o astăzi la sfînta sãrbãtoare,
 Cînd potrivit scripturii Sibylele ne cer ¹⁾
 Ca tineri feciorelnici și nobile virgine
 Protectorilor Romei cu mindrele-î coline ²⁾

Sã 'nalțe o cîntare!

Mãnos și falnic soare ce zilei dai lumină,
 Și'n carul tău de aur pe bolta mult senină,
 Dispari și vii iar tînăr și bun de ne'ncâlzești;
 Dea Zeii, de cît Roma să nu mai întîlnești
 Putere 'n veci mai mare!

1) Sibylele = Cãrțile sibyline, în cari Romanii credeau că gãsesc pre-vestit viitorul.

2) Aluziune la cele șapte dealuri pe cari era clãditã Roma. (Nota Trad.)

Și tu, ce cu blindețe sosești la timp a nume
 Să scoți din sin copiii, bunî de venit în lume
 Ilythio, ¹⁾ Lucino de-ți place-a te numi
 Zeită, Genitală, ²⁾ prielnic ocrotește
 Pe mame și copiii cu bine fă-î a crește
 Și dă-le fără număr putere a se 'nmulți;
 Așa statornic cercul de anî o sută zece
 Aduce-va mulțimii ce ride și petrece
 Aceleași cînturi sacre și aceleași sărbători
 De trei ori în zi albă și noaptea de trei ori! ³⁾
 — Iar voi, eterne Parce, cu vorbă nesmintită,
 A căror' povestire odată făurită,
 Mergînd s'adevereste de soartă necurmat,
 Adăogați acuma la cele cîștigate
 Si alte bunuri nouă!—Cimpiile bogate
 De holde și de turme, pe capul nestimat
 Al Cererii să pună cununî de spice pline,
 Iar apele și vîntul ingrașe-le cu bine!
 Apollon, blind și dulce, de-oparte arcu-ți pune
 S'ascult'a tinerimii Romane rugăciune!
 Regină printre stele cu discul argintiu.
 Oh! lună tu, ascultă al fetelor graiū viu! ⁴⁾
 Și dacă Roma este a voastră așezare
 Și cetele Trojane, sub tainica 'ndemnare
 Ce-ați dat-o, mînecat-aū pe-al Etruriei mal
 Și părăsindu-și țara și vetrele străbune,
 Ūtîndu-și Zeii casei, purtați de vînturi bune
 Venit-aū cu Ænea, scăpat de-al Morții val;
 Și dacă fără teamă deschisu-le-a el cale
 Prin focurile crunte a tristei țării sale,
 Pergamului fatal
 Și le dădu aicea mai mult de cit perduse;
 Puternicii Zei! junimii cuminte și supuse
 Dați harnice deprinderi, iar bătrîneții dați,
 În liniștea-î, odihnă, și Zei. Impărăție
 Poporului lui Romul să-î dați și 'n bogăție
 Cu gloriile toate, eroi nenumărați!

1) Ilythia, unul din supranumele Dianeî, cînd se socotia ca priveghiînd la nașterea copiilor.

2) Lucina, Genitala—nume date Dianeî ca zeită a luminei și a nașterii copiilor.

3) Jocurile seculare țineaū trei zile și trei nopți. (Nota Trad.)

4) Acest vers este adresat Dianeî, care personifica luna.

— Iar celui ce se trage din viță strălucită, ¹⁾
 Din Venus și Anchise, la ruga lui smerită,
 Ducindu-vă ca jertfă doi tineri albi juncani,
 Să-î dați orî ce v'o cere, căci seamăn el nu are
 În luptă cu vrăjmașii, și-î plin de îndurare
 Cu cei ce cad în mina-î învinși, dintre dușmanî.
 De mult stăpin el este pe țărmuri și pe ape!
 Din brațul lui puternic cel Parth n'o să mai scape,
 El tremură acuma de-a Romei largi securi;
 De mult și Indianii și Schiții, altă dată
 Atit de mîndri dușmanî, sub mina-î ferecată
 Ca să-î asculte voea, aleargă din păduri!
 De mult Onoarea, Pacea, Increderea antică,
 Virtutea și Credința, ce staū ca o nimică
 De lung timp părăsite, acum iar se ivesc
 Și Abundanta varsă din Cornul ei ceresc
 Pe noi, comoara-î toată!

Dar Phoebus Augurul, în mina cui lucește
 Un arc plin de lumină, el care se iubește
 Cu cele nouă Muse și știe-a vindeca
 Cu meșteșug prielnic a trupului bolire;
 Pe Palatin deasupra să 'ndrepte-a lui privire
 Și cu noroc să ducă, prin bunătatea sa,
 Romana-Impărăție și Lațiul s'ajungă
 La veacuri fără număr de fericire lungă,
 La timpuri de mărire!

Diana ce Algidul și Aventinul ține
 Să 'ndeplinească ruga Pontifilor și 'n bine
 Să ia al tinerimii glas blind și rugător!
 Dar Joe și toți Zeii ne-au ascultat cîntarea.
 Aceasta e speranța, aceasta-î consolarea
 Statornică și bună, ce feciorescul chor
 Iși dă, plecînd acasă, el ce-a 'nvățat să cînte,
 Lui Phoebus și Dianei azi laudele sfînte! ²⁾

(Traducere de D. C. Ollănescu).

1) August era socotit că avea această origine.

2) În anul 455 a. Cr. s'au înființat la Roma jocurile seculare, cari se celebrau la 110 ani.

LUI LEOPARDI

de

A. N A U M

Tirteu¹⁾ al Morței, Leopardi, copil în doliu zămislit,
 Poet martir, poet de jale, o suflet vecinic amarit!
 În pieptul tău, adine vulcan al suferințelor lumești,
 Ca flăcările arzătoare se 'nchid durerile omeneshi;
 Apoi, ca lava ce s'aruncă, virtej de foc în a sa cale,
 Sub cerul bintuit de vânturi zbucnesc blestemurile tale
 Și spulberă fără de milă, vai! far'de preget pustiesc
 Iubiri, credinți mîngiitoare, speranțele ce ne zimbesc,
 Tot ce-a visai pe lume omul, o lacrimă, un blind cuvînt,
 Tot ce-l mai leagă de viață, tot ce-l mai ține pe pămînt.
 Tu, ca pe-un prunc fără de mamă, gol și de sinu-î părăsit,
 Nevinovatul nostru suflet cu ochiū de sceptic împietrit.
 Il zmulgi, — cruzime neauzită, — și c'o nespūsă bucurie,
 Ca pe-o netrebnică sortire, l'arunci pe țermura pustie!...
 Atunci Răul te salută, Iadul începe-a te cînta,
 Se 'nfioară creațiunea de infernală crima ta!

O negreșit! a fost adîncă, amară-a trebuit să fie
 Taîna durerilor nespuse și trist' a ta copilărie,
 De n'ai păstrat măcar de-atunce, din timpul singur fericit,
 O suvenire de repaos gîndului tău neodîhnit!
 Cum?... n'ai avut nimic în viață?... în leagăn, prunc,
 n'ai auzit
 Incîntătorul glas de mamă... zîmbetul ei nu l'ai zărit?...
 Căci pentru tine tot e negru: trecut, prezent și viitor;
 Nimic, nimic nu'nveselește chipul tău palid gînditor!
 Nicî ochiul gingașei fecioare aprins de focul iubitor,
 Taînicul freamăt al dumbrăvii, al vulturului falnic zbor,
 Nicî cîntecul privighetoarei cînd rozele aū înflorit,
 Natura 'ntreagă'ntinerită, nicî ea nu te-a adîmenit!...
 Ș'ai fost cu lacrimile tale, în veacul nostru torturat,
 Un Dante fără de credință, un Byron mai neîmpăcat!

1) Despre Leopardi se vorbește la istoricul poeziei lirice. I se zice Tirteu al Morții, fiind-că el a făcut un imn celebru adresat Morții.

Săltind acuma se coboară — privește, șesul este plin, —
Tineri feciori, tinere fete cu dulce glas, cu blind suspin,
Părechî ce ating abia pămîntul, se string și zbor duși
ca de-un vis,

Ale Italiei frumoase, grădinii frumoase s'au deschis.
Privește pajiștea'nverzită, încet se clatină la vînt,
Și cite stele sînt pe ceruri atite flori sînt pe pămînt;
Încep misterele de noapte, s'aude grierul de sară,
Zburdalnic se întrec zefirii, zburînd prin papura ușoară;
Iar munții fumegă molatec... turma sosește sub stejar,
Apune fâlnica lumină, focul s'aprinde pe altar,
Umbrele trec rătăcitoare prin văile întunecate,
A lunei raze strălucesc cu drag pe vecinica cetate.
Dar ce! privirea ta se'ntoarce, ochiul se'nchide cu fior,
Nimic, nimic nu'nseninează chipul tău palid, ginditor!...

În dosul culmilor brumoase, priveșt': o rază s'a ivit,
Misterioasă 'ncet pătrunde prin spațiul întunecit;
Lumina veselă tot vine, ea se mărește și tot vine,
Plutașii veseli ridic lanțul lăsat în undele senine;
Îi vezi acum în depărtare pe mări adînci călătorînd,
Iar Scylla geme și Caribda victime azi ne mai avînd,
În Orient, o Leopardi, în Orient nava pornește!
Vino cu noi! vino acum... un vînt ferice ne'nsotește:
Vasul înalță peste ape surguciul său tremurător,
Gilgie fumul pin' la ceruri! Vezuv pe mare plutitor,
Sub pieptul său unda se pleacă, el taie valul cu dispreț,
Așa se pleacă calul ager sub iscusitul călăreț!
O vino, Leopardi, vino! în sferele strălucitoare,
Lăcaș al tainelor divine ș'al umbrelor nemuritoare!
Sus... de pe stîncile abrupte, pe Osa ¹⁾ și pe Pelion
Vom admira în depărtare înflăcărutul orizon!
Pe locurile necălcate a Pieridelor ²⁾ fecioare,
În Tebaidele antice, pe Nilul fără de izvoare,
Sub zidurile în ruine arse de fulgerul lui Joe,
Unde 'n genunchi și astăzi plînge umbra lăcrămătoarei
Troie!

În tabăra de la Scamandru ³⁾, noi epopea vom celi!
— O citiți eroi aici periră!... cenușa lor vom răscoli!

1) Osa și Pelion, munți în Tesalia.

2) Pieridele — Muzele.

3) Scamandru care trecea prin Troia.

Cu ramuri de maslin în mină, în coruri sacre vom cânta
Printre efebi! La Eleuzina misterele vom celebra!
Apoi, spre porțile Tebane, în cale sfînxul¹⁾ vom ghici,
Ne vom primbla pe sub portice, la Partenon ne vom sui;
Invingătorii, ne vom întoarce din Creta mîndri cu Tezeu
Vom mingia pe Niobe²⁾, vom dezlega pe Prometeu!³⁾
Elida⁴⁾ chiamă tinerimea la grațioasele serbări,
Deschide cercul biruinței olimpicele alergări.

Apoi, la rîul de sclavie, acolo vom ingenunchia,
Vom plinge cu profetii jalnici, Sibilele vom întreba
Unde sînt veacurile stinse, popoarele unde s'aũ dus?...
Satrapii, Faraonii, Magii?... la Răsărit ori la Apus?...
Rămîn de-acum pentru vecie, rămîn uitate în mormînt?..
La ce-aũ venit?... de ce s'aũ dus?... aũ să mai vie pe
pămînt

Saũ nu?... sfîrșitu-s'a cu ele?... cu noi tot ast-fel dar
va fi?...

O Leopardi! Leopardi! mister! mister infricoșat!...
Acuma văd!... de desperare, ochiul tău arde cu fior,
Spre ceriũ stă gata să zbueniască blestemul infiorător!
Creațiunea te revoltă; ea torturează gîndul tău:
Ai vrea să știi ce-a fost, ce-î Moartea, și ce va fi, ce-î
Dumnezeu?

De ce atîta rău pe lume? și ce am făcut să-l merităm?
Și pentru ce durerea, moartea, cînd n'am cerut să existăm?..

.....

O dacă'n loc de a ta revoltă și dacă'n loc de a blestema,
Ne da un inn de mingiere elegiaca lira ta,
Și versurile tale pline, melodioase și sonore,
Eco ceresc, mănunchiũ de aur din ninbul mîndrei Aurore,
Saũ cîntecul de libertate, al patriei ceresc odor,
Ce face de resună scutul eroului invingător,

1) Aluziune la legenda lui Oedip, care, apropiindu-se de porțile cetății Teba, a ghicit ghicitoarea pusă de sfînx și a scăpat cetatea de nenorocirea de care suferia de atîta vreme.

2) Niobe, persoană din mitologia greacă. Avea 12 copii și din cauza geloziei Latonei, muna lui Apolon și a Dianei, acești doi zei aũ săgetat pe toți copiii. Ea de durere s'a prefăcut în stană de piatră.

3) Prometeu a furat focul din cer și drept pedeapsă a fost legat de o stîncă din muntele Caucaz.

4) Elida, ținut al Greciei în care se serbau jocurile olimpice.

A lui Pindar accente sacre pășind pe-a biruinței cale,
 Când sfarmă și le-aruncă, liber, Spartacus¹⁾ lanțurile sale,
 Anacreonticele glasuri de veselie și amor,
 Momente rari de fericire în traiul nostru trecător,—
 Cite dureri și cite lacrimi, și suferinți ai fi-alinat
 În jurul tău, o Leopardi, cite speranțe ai fi 'nălțat,
 Și cite doruri tănuite și cite jalnice căinți,
 Cite curajuri umilite, tremurătoare conștiinți,
 Palide frunți nemîngietate, sărmani de lume și de cer
 Ce singuri știu a lor durere și singuri tac, și singuri pier!

Cine te-a pus aceste taine să le atingi, să le ghicești,
 Copil sumeț și îndărăptnic, cine te-a pus să le-adincești?...
 Da!... ai vroi cu bucurie, cel de pe urmă pe pămînt,
 Funebra urn'a Omenirei s'o duci cu fală la mormînt!

DOR ȘI JALE

de

NICOLEANU

Dacă soarta ne 'mpăcată, sau a cerului minie
 Te-a ursit să zaci în lacrimi, în durere și 'n sclăvie
 Pe-un pămînt al cărui soare luminos și strălucit
 Te deșteaptă și te culcă, desolat, desmoștenit
 Și pe care umbra nopții nu se 'ntinde nu se lasă
 De cit numai ca s'adoarmă desperarea ce te-apasă,
 Nu-î așa că plin de jale și cu ochii la pămînt,
 Simți că patria e 'n ceruri, libertatea 'ntr'un mormînt?
 Și cînd obosit de lume, într'un timp de nesimțire,
 Din amor sau din credință pentru-o mare suvenire
 Ai voi, călcînd țărîna unei falnice ruini,
 Pe altarele virtuței să te pleci și să te 'nchinî;
 Dar văzînd că pretutindenî pacea morții predomină
 Că nici umbra nu se mișcă, nici un suflet nu vorbește,

1) Spartacus, personagiū din istoria Romei. A fost în fruntea sclavilor
 rî ai pornit în contra Romei un faimo războiū civil cunoscut sub
 ca mele de «războiul sclavilor».

Că nu vezi măcar o cruce saŭ o palidă lumină
 Priveghind în mezul nopții pe-o eroică ruină....
 Nu-î așa că simți cu lacrimi, plecînd fruntea la pămînt,
 Că mărirea este 'n ceruri și virtutea 'ntr'un mormînt?!
 Toate trec, toate se schimbă, ziua 'n noapte se preface,
 Bucuria se renaște, plînsul și durerea tace;
 Dar nimic nu poate stinge, dintr'un piept nenorocit
 Suvenirea și dorința unui timp mai fericit.
 Ast-fel tristă Romînie, întorcînd a mea privire,
 Cu suspin mi-aduc aminte de trecuta-ți fericire,
 Cînd prin drept și prin valoare strălucînd măreață 'n lume
 Nu erai numai o formă, un gol, un zădarnic nume,
 Căci în inimă și 'n năravuri, în limbă și 'n cugetare
 Se simțea ferbînd puternic romîneasca ta suflare.
 În zădar, coprins acuma de-a ta mare suvenire,
 Plin de vechia bărbăție și de-a faptelor mărire,
 În zadar ascult și caut, stați în loc și mă gîndesc,
 Romînie, țară scumpă, nicăiri nu te găsesc!...
 Negreșit și-acum Carpații, desvelesc o mindră frunte
 Și-acum floarea crește 'n vale, buciumul răsună 'n munte
 Și din culmea ridicată unde ochiul se oprește,
 Aŭd Oltul cum suspină, și Dunărea cum mugește;
 Însă unde sînt eroii și valoarea lor divină?
 Unde-î vechia libertate? Unde-î fala de regină?
 Și-acel piept și-acea virtute și-acel singe strămoșesc
 Ce dau cerului, naturii, trup și suflet romînesc?
 Aŭ perit, s'aŭ dus cu timpul! Azi, pe-acest pămînt tăcut,
 Glasul patriei romine e un glas necunoscut!...

TURTURICA

(poezie poporană)

Amărită turturică
 O! sirmana, vai de ea!
 Cit rămîne singurică,
 O! sirmana, vai de ea!
 Zboară tristă prin pustie,
 Mai mult moartă de cit vie.

Cit trăește tot jălește,
 Cu alta nu se'nsoțește!
 Trece prin pădurea verde,
 Dar ea pare că n'o vede.
 Zboară, zboară pînă cade
 Și pe lemn verde nu șade.
 Iar cînd stă cite-odată,
 Stă pe ramură uscată
 Ori se pune pe o stîncă
 Și nici bea nici nu mănîncă.
 Unde vede apa rece,
 Ea o turbură și trece;
 Unde vede-un vînător,
 Către el se duce 'n zbor.

AMĂRÎTĂ TURTUREA

de

ENACHE VĂCĂRESCU

Amărita turturea
 Cînd rămîne singurea
 Căci soția și-a răpus
 Jalea ei nu e de spus.

Trece prin pădurea verde
 Și se duce de se perde;
 Șboară pînă de tot cade,
 Dar pe lemn verde nu șade;

Cit trăește, tot jălește
 Și nu se mai însoțește!
 Trece prin flori, prin livede;
 Nu se uită nici nu vede.

Unde vede vînătorul,
 Acolo o duce dorul
 Ca s'o vază, s'o lovească,
 Să nu se mai pedepsească.

Și cînd șeade cite-o dată
 Tot pe ramură uscată;
 Îmblă prin dumbrav'adîncă;
 Nici nu bea, nici nu mănîncă.

Cînd o biată păsărică
 Atît inima își strică
 In cit dorește să moară
 Pentru a sa soțioară;

Unde vede apă rece,
 Ea o turbură și trece;
 Unde e apa mai rea,
 O mai turbură și bea.

Dar eū, om de naltă fire,
 Decît ea mai cu simțire,
 Cum poate să-mi fie bine?..
 Oh! amar și vai de mine!

LA ȚARĂ

de

IANCU VĂCĂRESCU

Se intinde o cîmpie
De sub poale de Carpați,
Cîmp deschis de vitejie
La Romîniî lăudați.

Surpături sînt de o parte
D'un oraș ce a domnit,
O girliță 'ncoaci desparte
Un crîng foarte înveselit.

Acolo eū am cășcioară
Pe un virf de delișor;
Curge 'n vale o apșoară,
Murmurînd încetișor.

In potrivă, smălțuite
Dealuri altele se văd
Ș'in vâlcelele 'nflorite
Mieiî pasc, alerg, joc, șed.

Lăsînd ale lumiî mare
Cinsti, nădejdi și fumuri reci,
Amăgiri cu-încredințare,
Vrăjmași calzi, prietenî reci,

Acolo cu sănătate,
Cu repaus însoțit,
Toată-a vieții bunătate
Dobîndiam eū imulțit.

Cînd la vie, la grădină,
Cînd la cîmp de multe ori,

Cu o muncă prea puțină,
Pildă dam la muncitori.

Cînd cu mreji amăgitoare
Vii prindeam paseri din sbor,
Cînd prin țevi fulgerătoare
Cu plumb le-asvirlîam omor.

Cînd cu cîiniî prin pădure
Vulpe, epure fricos,
Lupul nărăvit să fure
Îl rîniam mai cu prisos.

Muncă, luptă, călărie,
Jocuri, umblete pe jos
Mă'ntăria cu veselie
Si-mi da'nvederat folos.

Curăția și măsura
Masa mea împodobia,
Mulțumia stomac, ochi, gura,
Dar mă sătura d'abia,

Musele, ce-mi sint dragi foarte,
Aveau ore hotărit,
Cînd cu cei care n'au moarte
Mă 'ntilnia numai de cit.

Cu nespusa lor dulceată
Mintele mi le 'mulția,
Mină, duh, ochi, limbă, viață,
Toate mi le 'nsufleția.

D'amărunt privind făptura, Ce mărire se cuvine
 Planetei, răsărit, apus, La unul ca el i-o dam
 Stam gindind, așa natura Și'nsumi mulțumit cu mine
 Cine-ar fi-învirtind de sus. Mă duceam de mă culcam.

B. REGULE ȘI CLASIFICĂRI

Sufletul omului este fondul poeziei lirice. Ea ne înfațșază omul, ca individ, pus în situațiuni diferite, cu judecățile sale personale, cu bucuriile, cu durerile, cu admirațiunea sa. Intreaga viață omenească, sub toate manifestările ei, este subiect al poeziei lirice, întru cît o vedem așa cum se reflectă în sufletul unei persoane.

Genul acesta s'a numit «liric» pentru-că în antici-tate în genere poeziile și în specie cele cu caracter personal se cîntău, însoțite de *liră*. Așa, la Greci, cei mai vechi poeți, poeții legendari, Orpheu, Museu, Amphion, ni se înfațșază cîntînd cu lira. Cu lira Orpheu îmblînzia fiarele; cu lira Amphion făcea pietrele să salte și să se așeze spre a forma zidurile cetății ce avea să se numească Teba.

Expresiunea «poezie lirică» nu se întrebuinta de cei vechi. Ei, fiind-că aceste poezii se cîntase mai înainte, le numiră *ode* (grec. ὕμνη; lat. ode, es). Latinii aveaū și termenul *carmen*.

Astăzi cuvîntul *odă* are două înțelesuri: unul, după cei vechi, înseamnă ori-ce compunere de gen liric; altul însemnează numai o parte din aceste poezii și anume acelea cari au un subiect de o impor-

tanță mare, cum ar fi admirațiunea pentru priveliștile naturii sau pentru faptele vestite ale oamenilor sau meditațiunile despre problemele vieții și ale lumii.

Boileau înțelege sub numele de odă: *a)* poeziile cari cîntă divinitatea, *b)* cele cari cîntă dibăcia la jocuri, *c)* cele cari celebrează faptele vitejești, *d)* cele ce admiră frumusețile naturii, *e)* cele cari cîntă petrecerile și amorul. ¹⁾

Vedem dar că Boileau, de și a dat un înțeles destul de larg cuvîntului *odă*, a lăsat afară din domeniul ei *elegia*.

Noi vom întrebuița termenul mai obicinuit și mai cuprinzător de «*poezie lirică*.»

Acest gen cuprinde un însemnat număr de specii și de subspecii. Unele sînt specii principale, altele secundare.

Intre speciile *principale* cuprindem: *poezia religioasă și tradițională*, *poezia descriptivă*, *poezia eroică*, *poezia filozofică*, *elegia* și *doîna*. Grecii considerău încă o specie de odă: *oda politică*.

Acestea se numesc principale din cauza importanței subiectului; căci ele ne înfățișază credințe religioase, admirația către natură, eroismul, cugetări filozofice și suferința omenească.

Cele secundare sînt: *epitalamul* și *oda ușoară*

1) L'ode, avec plus d'éclat et non moins d'énergie,
Élevant jusqu'au ciel son vol ambitieux,
Entretient dans ses vers commerce avec les dieux.
Aux athlètes dans Pise elle ouvre la barrière,
Chante un vainqueur poudreux au bout de la carrière,
Mène Achile sanglant aux bords de Simois...
Elle peint les festins les danses et les ris...
Son style impétueux souvent marche au hasard
Chez elle un beau désordre est un effet de l'art.

Ele se numesc astfel, pentru că subiectele lor au importanță mai mică și sînt mai mult cîntece ușoare, vesele și depărtate de marile probleme și de puternicile sentimente cari au agitat și agită sufletul omenesc.

I. POEZIA RELIGIOASĂ ȘI TRADIȚIONALĂ.

Forma cea mai importantă a acestei specii este *imnul* sau *odă sacră*: acea poezie care cîntă divinitatea sau ori-ce subiect relativ la religie. Neapărat că ea a trebuit să se dezvolte cu mai mare strălucire acolo unde cauza producătoare a fost mai puternică. De aceea nu găsim nicăiri mai frumoase exemple ca la Ebrei, poporul care toată viața și-a trăit-o considerîndu-se ca neam ales al lui Iehova, care n'a făcut nici un pas fără să întrebe divinitatea cea egoistă făurită de dînsul, care a atribuit greșelile sale politice voinții de a-i pedepsi ce arăta divinitatea adorată.

După dinșit vin Grecii și în al treilea rînd Romani, ale căror produceri sînt puțin inspirate și mai mult meșteșugite.

Negreșit că toate acestea trebuie să le judecăm după starea de cultură și de credință a mediului în care s'au produs.—În genere, poeziile moderne din această specie sînt puține și cu cit spiritul cercetător științific a luat locul credinței cu atît asemenea produceri s'au rărit și chiar cele vechi ne lasă reci, pentru că comunitatea sufletească ce exista, cînd

s'aă făcut, între poet și ascultător, azi a dispărut. Totuși, din punctul de vedere istoric, trebuie să cunoaștem imnele și să le examinăm.

Așa, în psalmul 103 al lui David întâlnim cea mai strălucită glorie a creațiunii. În adevăr, acesta și este unul din cele mai reușite, împreună cu prea cunoscutul «Miluește-mă, Dumnezeule.» Acest din urmă este rugăciunea de ertarea omului plin de păcate, este umilirea desăvârșită înaintea puterii devine. Umilirea aceasta este pe deplin naturală, când Iehova este ziditorul întregii existențe, precum naturală este și dragostea ce i se arată când el «iartă fără de legile» omului, «vindecă boalele» omului. În psalmul 103 poetul-rege arată atât măreția generală a creațiunii cât și în parte diferitele aspecte ale naturii; toate înfățișate din punctul de vedere al nemărginitei puteri pe care o are Dumnezeu atât în crearea cât și în stăpânirea operelor sale: cerul e un covor, iar lumina este o mantie cu care se investimintă Domnul. El însă nu numai a făcut toate ființele ca să le lase apoi în voia lor, ci pe tot minutul are în mână soarta lor, viața lor. Cu un accent sublim concretizează poetul această idee zicând: «Deschizi mina ta, ele se satură de bunătăți. Le ieși suflarea pier și se reîntorc în pulbere.»

La Greci, pe lângă imn, mai erau două feluri de poezii religioase: peanul și ditirambul.

Peanul (gr. *παιόν*) este un imn adresat lui Apollon în aducerea aminte a izbînzii lui în contra șarpelui Python. Era un cîntec de veselie, ce se cînta primăvara, pentru-că Apollon era și zeul soarelui.

Era alcătuit din fraze scurte de mulțumire și avea des repetat refrenul: ἔσσι Παιάν. Se aseamnă cu cîntecele pe carele intonă copiii romîni la țară primăvara, jucînd pe prispa casei:

Eși soare
 Dî 'nchisoare
 De 'ncălzește
 Oase goale....

Se pare însă că înțelesul de «mulțumire adresată soarelui care vindecă» s'a modificat extinzîndu-se, căci la Omer aflăm numele de *pean* dat ori-cărui cîntec de bucurie, cum este cel cîntat de Achile după-ce omoară pe Hector.

Ditirambul (gr. δίδυραμβος) era imn cîntat în cinstea lui Dionisos, zeul vinului, cum și pentru petrecerile zgomotoase în care se căuta mult licidul patronat de acest zeu.—Românii n'au imitat acest fel de poezie.—Modernii au imitat acest fel de compunere și cu înțelesul vechi și cu înțeles schimbat, numind astfel poeziile în care se cînta gloria, majestatea divină sau măreția justiției. În literatura romînească se dă ca exemplu de ditiramb poezia lui Alexandri: *Ginta latină*.

În literatura poporului romîn avem o subspecie particulară de poezie religioasă și tradițională: *colindul*.

Colindele se numesc astfel, pentru că cei cari le cîntă sau le recită colindă din casă în casă la anumite epoce ale anului: în ajunul Crăciunului și în ajunul zilei de 1 Ianuarie. Subiectele acestor colinde sînt foarte variate. Cele mai multe se ocupă cu diverse mituri religioase sau povestesc tradițiuni din

vremile trecute, mai ales relative la viața de familie sau la viața cîmpenească. Colindătorii țin totdeauna seama de persoana căreia se adresează și aleg colinde de tînar pentru tineri, colinde de bătrîn pentru bătrîni și tot astfel găsim: colinde de mire, de mireasă, de însurăței, de văduvă, de fată, etc.

O tradițiune importantă pe care o întilnim în multe colinde este *vînătoarea cu șoimi*; de aceea unii critici au făcut din aceasta o categorie specială sub numele de *colinde vînătorești*.

Pe lingă acestea mai avem și colinde istorice, despre cari se va vorbi la genul epic.

II. POEZIA DESCRIPTIVĂ

Cîntă frumusețile naturii în modul cum acestea impresionează pe poet. Dacă natura singură formează fondul unei asemenea opere, ea va fi poezia *descriptivă propriu-zisă*; dacă sînt amestecate reflexiuni de natură religioasă sau de natură filosofică, atunci se va numi *descriptivă religioasă* sau *descriptivă filozofică*.

În această categorie intră și pastelurile, pe cari unii critici le clasează în genul pastoral. *Pastelul* nu are însă în vedere numai viața de la țară—cum face poezia pastorală—nici nu urmărește stabilirea vreunei antiteze între viața orășenească și cea țărănească, ci tractează subiecte foarte varii; nu pune pe scenă țărani pentru a ne arata viața, convorbirea, ideile lor, ci cînd aceasta se întîmplă poetul are în vedere numai naturalul tabloului.

În literatura romîna, Vasile Alexandri și-a făcut un nume prin «Pastelurile» sale. În prima poe-

zie din această colecțiune, «Serile la Mircești», el se zugrăvește pe sine-și, ne arată cum își petrece seara la moșia pe care a cîntat-o de alitea ori. Tablourile din părete, amintirile ce acestea îi deșteaptă sau asociațiile de idei cari îi aduc în față călătorii de de mult, simțiminte, fapte trecute ale sale sau ale amicilor săi: iată ce formează subiectul pastelului de care vorbim, de unde se vede că este o producțiune ce îndeplinește toate condițiile genului liric.

Un exemplu în care se vede bine caracterul poeziei descriptive în deosebire de cea pastorală este «Căderea Rinului» de Alexandri. E drept că găsim aci un fond filozofic istoric: ideea că Franța căzută după războiul din 1870 s'a ridicat îndată spre marea mirare a Germanilor învingători; cu toate acestea partea mai mare a acestei lucrări este descrierea faimoasei cascade a Rinului:

Și valuri peste valuri s'azvîrl spumegătoare
 Se sparg țîșnind în aer și fierb scoțînd scintei
 Și pulberea de apă, alin plutind la soare,
 Se 'ncinge, ca o nimfă, cu briu de curcubei.
 O aspră clocotire, o cruntă detunare
 Anunță catastrofa și 'nsuflă reci fiori.
 Iar muntii de zăpadă treziți în depărtare,
 Privind acea cădere, își pun un vâl de nori...

A mai scris pasteluri și *N. Beldiceanu*.

III. POEZIA EROICĂ SAU ODA EROICĂ

Aceasta are de subiect admirațiunea poetului pentru faptele mari ale oamenilor sub ori-ce raport, fie ale indivizilor în parte, fie ale națiunilor. Partea nara-

tivă ocupă un loc mic, numai întru cât slujește ca să explice laudele aduse și entuziazmul produs de acele fapte. Tot aci intră și poeziile cari cuprind un îndemn la asemenea fapte. Poeziile cari îndeamnă la luptă se numesc de obicei *marșuri*.

Ast-fel Victor Hugo în poezia *El*, adresată lui Napoleon, exprimă nemărginita lui admirație pentru acel om atât de extraordinar dotat de natură și slujit de noroc ca nici un alt muritor. Faptele diverse ale lui nu sînt povestite cu deamănuntul; ast-fel că cine nu cunoaște viața lui Napoleon nu poate învăța de aci evenimente istorice, ci vedem numai scurte recapitulări ale întâmplărilor, uneori numai aluziuni. Partea importantă o formează aprețierea poetului despre faptele eroului, entuziazmul lui care-l face să declare că nimic pe lume nu-l poate egala și să-l numească chiar *Soare*.

Pe cînd aci poetul se ocupă de un singur individ, Al exandri în «Oda Ostașilor Romîni» are ca subiect întreaga armată romîna și laudă faptele ei colective.

IV. POEZIA FILOZOFICĂ

Poezia filozofică dezvoltă meditațiunii despre diferite probleme ale vieții, ale științei, privite din punct de vedere personal al poetului, care nu caută să ne nvețe sau să facă cercetări despre un subiect, ci ne arată starea lui sufletească față de acel subiect.

Schiller în poezia sa «Impărțirea Pămîntului» dezvoltă ideea că poetul, de și în lume are o parte ne-

insemnată de bucurie și mulțumire, ba adesea este disprețuit, persecutat de contemporanii săi, este totuși mulțumit în sine căci se înalță cu mintea mai presus de ceilalți oameni. Și aci *poetul* trebuie luat într'un înțeles mai general: *cugetătorul*, acela care își închină viața sa științei, literaturii, artei și care își găsește în sine răsplata silințelor sale. Ca să dezvolte ideia aceasta, poetul presupune o vreme cînd Dumnezeu a chemat pe oameni să le dea mijloace de traiu după ocupația lor. Toți aleargă la chemarea aceasta și tot ce era bun, tot ce era mulțumire lumească se împarte. Poetul rămîne la urmă, Dumnezeu nu-î mai poate da nimic, pe pămînt nu mai e parte pentru dînsul, dar... îi rămîne Cerul.

V. ELEGIA

Elegia (de la cuvintele grecești *é!* vai! și *λέγω* zic) a însemnat la origine un cîtec de jale; mai tîrziu însă a căpătat un înțeles mai larg: distichul elegiac, compus dintr'un exametru și un pentametru, se întrebuița și pentru imnele războinice. Horatiu zice despre aceasta în Arta sa poetică:

Versibus impariter junctis quaerimonia primum
 Post etiam inclusa est voti sententia compos.
 Quis tamen exiguos elegos emiseric auctor
 Grammatici certant et adhuc sub iudice lis est.⁽¹⁾

1) Traduse ast-fel de d. Ollănescu:

Durerea la 'nceput și apoi duioasa bucurie.
 În versuri inegale au dat deplin avîntul lor.
 Se ceartă dascălii cătînd pe blîndul autor
 Al elegiei și tot stau cu pricina incurcată.

Boileau cuprinde sub numele de elegie și poezia de jale și poezia de amor, fie veselă, fie tristă:

La plaintive élogie en longs habits de deuil,
Sait, les cheveux epars, gémir sur un cercueil,
Elle peint des amants la joie et la tristesse;
Flatte, menace, irrite, apaise une maitresse.
Mais pour bien exprimer ces caprices heureux,
C'est peu d'être poëte, il faut être amoureux,

Este clar că aci Boileau, cînd vorbește de elegie ca exprimînd *jalea* și zice că ea «geme de asupra unui coșciug» face o simplă figură poetică, nu înțelege că numai moartea unei ființe scumpe poate să dea subiect unei elegii. Ast-fel *Ovidiū* în cea mai frumoasă din «Tristele» sale — «*Ultima noapte în Roma*» nu jalește moartea cui-va, ci jalește nenorocirea ce-l lovește și care i se pare tot așa de grea ca și moartea. Poezia lui *Nicoleanu* «*Dor și Jale*» este o elegie în care poetul nu vorbește de moartea unei persoane, ci de starea nenorocită a țării sale, de uitarea vinovată a faptelor din trecut, de ingratitudea față de cei ce se jertfesc pentru națiune.

Amorul poate da subiect mai multora din speciile genului liric. Cînd această pasiune va agita cu putere sufletul unui om și-i va produce dureri, suferințe mari, vom avea elegie erotică. Așa este poezia lui *Eminescu* «*Te duci*». Aci vedem că dragostea poetului este neobicînit de mare și că vicleniile femeii nu-l depărtează de dînsa, ci cu cît ea e mai vinovată, mai vrednică de blestemele lui, cu atît o iubeste mai mult. De cite ori n'a zis că ar fi mai bine să n'o mai vază, că ar vrea s'o uite! Cînd însă momentul acesta se apropie, îi pare rău de trecut, pare a re-

greta chiar chinurile ce-î pricinuia, căci fără dinsa viața îi e o povară și visurile-î toate se duc ca frunzele arborilor gonite de vîntul toamnei.

Tot ca elegii — cu înțeles special de cîntece jalnice — vom cita încă poeziile ce se cîntă de popor la morți fie în timpul cît stă cadavrul în casă, fie în drumul spre cimitir, fie în momentul îngropării. Asemenea cîntece aflăm la Români sub numele de *Nenii* (neniae), în cari se invoca divinitatea și se arătau calitățile mortului, la Greci sub numele de *Threne* (θρήνοι) și la Romîni sub numele de *Bocete* sau *Verșuri la morți*.

Aceste bocete, cari laudă calitățile mortului său plîng nenorocirea celor rămași, se cîntă pe o melodie monotonă fie de către rudele mortului, fie de către femei plătite înadins. Pentru poporul nostru jelierea aceasta are o mare importanță, se socotește ca o condițiune indispensabilă pentru odihna sufletului răposatului; de aceea nu se poate închipui o nenorocire mai mare, un blestem mai îngrozitor de cît să moară cine-va *nejelit* și, cînd întîlnim în literatura poporană poezii cari d'plîng pe orfanii săi pe cei rătăciți între streini, tot-d'auna aflăm nota aceasta: că nu va avea cine să-l jelească.

VI. DOÎNA

Doina este poezia lirică proprie poporului român, este poate dintre producerile lui cea mai plină de frumuseți, dar în tot cazul cea mai caracteristică.

Doîna se cîntă totdeauna pe o melodie tristă, care se potrivește de minune cu nota comună a acestor poezii: melancolia. Subiectele ei sînt felurite: înstrenarea, dorul de țară, amorul, suferințele din cauza sărăciei, vitejia, etc. Poporul însuși cunoaște importanța acestui cîntec și ne spune că în toate ocaziile cîntă doîna, că doîna-i exprimă bucuria, jalea, mîngierea lui, că ea e viața lui.

VII. ODA POLITICĂ

Oda politică este o specie de poezie lirică pe care o aflăm la Greci. În luptele înviersunate dintre cetăți și mai ales dintre partide se amestecă poeți de talent cari își exprimau ura lor față de dușmanii politici cu o vehemență care înălța producerea lor pînă la lirismul ce însuflețește de obicei poezii cari celebrează patria sau ideile mari. În literatura modernă aflăm ici-colo produceri de acest fel; așa am putea cita «sonetele cuirasate» ale lui *Rückert* în contra lui Napoleon ¹⁾; în cele mai multe cazuri însă asemenea lucrări se clasează între satire. În litera-

1) Iată unul din cele mai frumoase dintre aceste sonete:

Ce lucrezi, fierare, cu ciocanul tău?—Lanțuri!—În lanțuri, vai! ți se string brațele tale.—Semănătorule, de ce semeni?—Ca să culeg roadele!

— Roadele sînt pentru tirani; pentru voi numai iarbă.

— Vinătorule, după ce alergi?—După o căprioară. — Ca ele sînteți și voi urmăriți.— Ce împletești acolo, pescare?—Împletesc o plasă ca să-mi scot pești de hrană.— Plasa morții vă prinde cu sutele pe voi!

— Pe cine legeni acolo, femeie?—Pe fiul meu.— Da, ca să se facă mare și să dea brațele sale spre slujba dușmanului.

— Poete ce scrii?— Scriu cu sînge rușinea poporului mieu căzut în sclavie și care tot mai trăește.

tura romină *Eminescu* în partea a doua din «Satira III» a dat un exemplu teribil de așa poezie, arătând pînă unde poate duce ura politică pe un om pătimaș.

VIII. EPITALAMUL

Epitalamul (de la vorba greacă ἐπιθαλάμιον) este o poezie făcută cu prilejul unei nunți sau în cinstea a doi tineri căsătoriți.

Epitalamul clasic a fost cultivat cu deosebire la Greci, de unde a trecut prin imitațiune la Romani. Si citează ca exemple celebre: epitalamul în onoarea *Elenei și a lui Menelaï* făcut de *Theocrit*—și *Nunta Tetidei și a lui Peleu*²⁾ făcut de *Callimach*. La Romani se cunoaște ca lucrare mai bună de acest fel epitalamul lui *Catul*: *In nuptias Iuliae et Manlii* (La nunta Iuliei și a lui Manliu).

La cei vechi epitalamul avea mare importanță și cuprinde totdeauna și o parte religioasă, pentru că ei aveau și o divinitate numită *Hymenæus*, care privighia în special căsătoria și pe care o invocau poeții. La moderni epitalamul a dispărut aproape cu totul; d'abia se mai produc cîte odată cu ocazia căsătoriei vre-unui suveran asemenea lucrări, dar nimic de seamă nu se cunoaște de acest fel.

O specie de epitalam aflăm însă la poporul nostru între orațiile de nuntă.

²⁾ Personaje celebre din mitologia greacă. Tetis era o nimfă. Din căsătoria ei cu Peleu s'a născut Achile, falimosul eroi din războiul troian.

Sub numele de «*orații de nuntă*» se înțelege tot ce se cîntă cu ocaziunea unei căsătorii. Unele produceri sînt de gen liric, altele de gen dramatic.

Atît cu ocaziunea logodnei cît și cu ocaziunea nunții se schimbă dialoguri între tinerii «colăceri» sau «vorniceî» ai mirelui și ai miresei. După cununie, cînd se face așa numita «masă cu dar», se îndeplinește formalitatea *ertăciunii*. Unul din vorniceî recită o orație cu subiect religios, terminînd cu rugăciunea către părinți de a erta greșelile tinerilor cari atunci es din casa părințească. Tatăl dă *bine cuvîntare* printr'o altă orație. Aceste două orații, împreună cu «cîntecul miresei» sînt poeziile lirice rostite cu ocaziunea căsătoriei.

IX. ODA UȘOARĂ

Sub acest titlu se grupează toate poeziile cari intr'un stil ușor, puțin emoționat, tractează subiecte de o importanță mică. Francezii dau acestei specii numele de *poezie ușoară, fugitivă* sau «*ode badine*».

Așa dar intră în această categorie :

1) *Poezia anacreontică*, de pe numele poetului grec Anacreon, care are numai subiecte relative la amor și uneori la veselia petrecerilor.

2) *Hora*, poezie proprie poporului român alcătuită pe o măsură potrivită cu jocul și cîntată în timpul danțului.

3) *Cîntecele de joc* cari însoțesc jocul ori-de ce fel ar fi.

4) *Madrigalul*, o mică compozițiune poetică, în

care se exprimă ce-va simplu și delicat. Boileau a zis despre aceasta :

Le madrigal, plus simple et plus noble en son tour,
Respire la douceur, la tendesse et l'amour. (3)

5) *Acrostichul* (din vorbele grecești *ἀκρον* vîrf și *στίχος* vers), este o poezie alcătuită așa ca literele inițiale ale versurilor să dea un nume. De obicei se cuprinde într'insa un compliment, o urare la adresa persoanei al cărei nume e arătat de inițiale.

În literatura romînă Conachi este cunoscut prin acrostichurile sale de amor.

CÎNTECUL

În literatura modernă, cînd o poezie se scrie cu scop de a fi însoțită de muzică și se cîntă, se chiamă *cîntec*. Acesta *nu formează o specie a genului liric*. Subiectul lui poate să aparție ori-căreia din speciile menționate, afară de poezia filozofică, descriptivă și oda politică, cari prin natura lor prea serioasă și prea puțin potrivită ca entuziazmul, nu se aliază cu muzica.

În literatura franceză s'a distins prin poeziile scrise pentru muzică *Béranger* (Chansons) ; în cea germană *Goethe* (Lieder) ; în cea romînă *Alexandri*.

(3) Iată un exemplu de madrigal :

Eû te-am iubit, copilă, și încă te iubesc
Și dacă lumea 'ntreagă ciud-va s'ar nărui
Și pulbere s'ar face și praf triste ruine
Amorul meu ca pară din ele-ar izbuaci.

TABLOU SINOPTIC AL GENULUI LIRIC

L I R I C E	SPECII PRINCIPALE	I. Poezie religioasă și tradițională	{ Imn Ditiramb Pean Colind
		II. Poezie descriptivă	{ Descriptivă propriu-zisă Descriptivă-religioasă Descriptivă-filozofică Pastel
		III. Poezie eroică.	
		IV. Poezie filozofică.	
		V. Elegie	{ Jale { Elegie propriu-zisă Neni Threne Bocete Amor
		VI. Doină.	
		VII. Odă politică.	
	SPECII SECUNDARE	VIII. Epitalam	{ Epitalam clasic Orații de nuntă
		IX. Odă ușoară	{ Anacreontică Horă Cîntec de joc Madrigal Acrostich

INTREBĂRI ȘI DEPRINDERI

Ce cuprinde genul liric?—De unde cuvîntul «liric»?—Cum numiau Romanii, cum Grecii acest gen de poezie?—Ce înțeles are cuvîntul odă?—Ce înțelege Boileau sub numele de odă?

I. Ce este imnul?—La ce popoare s'a dezvoltat această specie mai mult? Ce importanță au azi aceste poezii?—Ce exemplu cunoașteți?—Ce era penanul?—Cîte înțelesuri a avut?—Ce era ditirambul?—Care e înțelesul modern?—Care e înțelesul general al cuvîntului colind?—Cari colinde fac parte din genul liric?

II. Ce este poezia descriptivă?—Ce este pastelul? Prin ce se deosebesc acestea de poeziile pastorale?—Ce știți despre pastelurile lui Alexandri? Ce exemplu cunoașteți de poezie descriptivă?

III. Ce este oda eroică?—Dați exemple.

IV. Ce este poezia filozofică?—Care este procedarea poetului în asemenea poezie?

V. Ce înțeles a avut elegia?—Ce zice Horatiu?—Ce cuprinde Boileau sub numele de elegie?—Dați exemple.—In ce chip amorul e subiect de elegie?—Ce se mai cuprinde încă sub numele de elegie?—Cum se numiau cîntecele de la morți la Grecii, la Romanii?—Cum se numesc la noi? Ce importanță dă poporul nostru versurilor de la morți?

VI. Ce este doina?

VII. Ce se înțelege prin oda politică?—Ce exemple moderne cunoașteți cari să aibă caractere ca ale odei politice?—Ce asemenea exemplu cunoașteți în literatura romină?

VIII. Ce este epitalamul în înțeles general?—Ce știți despre epitalamul clasic?—Cum era privit epitalamul la cei vechi și cum la moderni?—Ce sînt orațiile de nuntă?—Cari orații fac parte din genul liric?

IX. Ce se grupează sub titlul de odă ușoară?—Ce nume îi dau Francezii?—Enumărați subspeciile din această categorie.

Ce se înțelege sub numele de cîntec?—Ce autori cunoașteți?

C. ANALIZE LITERARE

ANUL 1840

Poezie de GR. ALEXANDRESCU

Analiză literară

Grigore Alexandrescu a făcut această poezie la 1840. Este o poezie filozofică, în care poetul se adresează anului așteptat și, reamintind ceea-ce de obicei se zice în așteptarea unui an nou, declară că el nu mai are asemenea iluzii:

Să stăpînim durerea care pe om supune,
Să aşteptăm în pace al soartei ajutor,
Căci cine ştie oare şi cine îmi va spune
Ce o să aducă ziua sau anul viitor?

Şi el a zis, ca copil, că în anul viitor va fi mai bine,
dar anul a venit fără să realizeze nici una din nădejtile
anului trecut:

Aşa zice tot omul ce 'n viitor trăeşte,
Aşa zicea odată copilăria mea;
Şi un an vine, trece, şi alt an îl mosteneşte
Şi ce nădejdi dă unul acelalalt le ia.

De aceea îşi aduce aminte cu durere de viaţa lui trecută
şi găseşte că prea puţine zile ar dori să le trăiască
din nou, căci:

A fost numa 'n durere varietatea lor.

Cu toate acestea, cînd este vorba de anul 1840, el îşi
schimbă gîndul, pentru-că în întreaga Europă era o miş-
care culturală şi politică din care se puteau prevesti eve-
nimente mari şi tocmai aceste evenimente inspiră lui
Alexandrescu această poezie, una din cele mai frumoase
ale literaturii romîne.

Partea a doua a lucrării se începe cu o apostrofă către
1840, cerîndu-î să realizeze reformele atît de mult aştep-
tate şi să aducă o turmă şi un păstor:

O an prezis atita, măreţ reformator!
Incepi, prefă, reformă şi îmbunătăţează,
Arată semn acelor ce nu voesc să crează,
Adu fără zabavă o turmă şi un păstor.

«O turmă» înseamnă egalitatea, desfiinţarea bariere-
lor dintre popor şi popor şi prin urmare încetarea acelu
«biciu groaznic» — războiul — de care vorbeşte autorul în
altă lucrare a sa «Mircea la Cozia». E natural însă să ne
întrebăm de ce zice: «şi un păstor»? Nu cum-va poetul
ar avea ca ideal o *monarhie universală*? De sigur că nu.
Spiritul democrat şi liberal al lui Alexandrescu, viaţa lui,
în care a fugit de onorurile ce ar fi putut căpăta, mai
ales cînd Domnitorul Bibescu îl avea la mare cinste şi-l
întreba — cam în serios, cam în glumă — dacă nu vrea
să fie «poetul curţii», onoare pe care el a refuzat-o; acest
spirit şi această viaţă nu ne permit a crede că el a voit
să vorbească de o monarhie. Mai mult încă, în chiar po-

ezia ce analizăm el zice că ar trebui să se piarză odată ideia că lumea s'a dat moștenire despotizmului. Ar fi deci o fundamentală contrazicere în însăși concepțiunea poetului dacă ar admite lucrul acesta. El s'a gândit de sigur la cuvintele lui Crist, care a înțeles prin turmă un popor unic *prin credință*, supus numai *păstorului sufletesc*, adică lui Dumnezeu.

După apostrofa către anul 1840, poetul descrie în cîte-va versuri admirabil reușite starea societății din acel timp, stare care lasă mult de dorit:

Ici umbre de noroade se văd ocîrmuite
De umbra unor pravilii călcate, siluite
De alte mai mici umbre, neînsemnați piteci.
Orî-care sentim-nte înalte, generoase
Ne par ca niște basme de povestit frumoase
Și tot entuziazmul izvor de idei mici.
Politica adîncă stă în fanfaronadă
Și știința vieții în egoizm cumplit;
De-a omului mărire nimic nu dă dovadă
Și numai despotizmul e bine întărit.

Minunat efect produce repetițiunea cuvîntului *umbră* și ne dă perfect ideea pe care vrea să ne-o facă poetul despre societate, despre state, în cari totul este artificial și cei cari guvernă sînt niște piteci fără însemnătate; toți urmăresc numai folosul personal, iar sentimentul și ideile generoase sînt considerate ca basme; politica stă în fanfaronadă, știința vieții e egoismul — și din toată această ruină morală trage folos numai despotizmul care e bine întărit.

În asemenea situație este foarte naturală credința poetului că reforma acestei lumi ar fi «o minune», dar e tot așa de naturală îndoiala lui:

Dacă însă păstorul ce tu ni l-ai alege
Va fi tot ca păstorii de cari avem destui,
Atunci... lasă în starea-i bătrîna tiranie,
La darurile tale eū nu sînt bucurie...

Și închee cu un vers devenit celebru.

De 'mbunătățiri rele cît vrei sîntem sătui.

Crudă ironie la adresa celor ce voesc să facă cu orî-ce preț legi nouă, pretind că *îmbunătățesc*, pe cînd în realitate ei *strică*, dar își pot măguli vanitatea, crezîndu-se «reformatori!»

Ce-î pasă bieteî turme, în veci nenorocită,
Să ştie de ce mină va fi măcelărită
Şi dacă are unul său mulţi apăsători?

În ultimele strofe ale poeziei autorul caută să explice pare că—situaţia lui sufletească. De ce se roagă anului 1840 să îmbunătăţească starea de lucruri a societăţii? Această întrebare poate veni ori-cui şi poate că ar crede cine-va că din egoism o face, gândindu-se la interesul său personal; de aceea declară că nu cere nimic pentru sine, ba chiar zice:

Dacă numai asupra-mi nu poţi s'aduci vr'un bine,
Eu rîz de a mea durere şi o dispreţuesc!
După suferiri multe inima se împietreşte;
Lanţul ce în veci ne apasă uităm cit e de greu;
Răul se face fire, simţirea amorteşte
Şi trăesc în durere ca 'n elementul meu!

Omul se învaţă şi cu răul ca şi cu binele: de aceea şi el s'ar putea învăţa cu nenorocirea lui personală, dar ar dori să vadă mulţimea scăpată şi mai ales ar voi să piarză idea

Că lumea moştenire despoţilor s'a dat.

Acest vers e de o energie deosebită; dar în primele ediţiuni ale poeziilor sale a trebuit să-l schimbe din pricina censurii ast-fel:

Că lumea moştenire 'ntîmplărilor s'a dat.

Cînd ar veni asemenea vreme fericită, ar pleca bucuros din lume, lăsînd fericirea *aceluia ce o are*, iar fiinţelor iubite lăsîndu-le suvenirea lui.

TREI MARŞURI

ANALIZĂ

de

G. C O Ş B U C

Înteleg cu vorba *marş* un cîntec revoluţionar şi de luptă. În literatura noastră sînt trei marşuri: unul scris de Vasile Cîrlova la 1834 şi cunoscut sub numele *marşul lui Cîrlova*, altul scris de V. Alexandri şi cunoscut sub

numele *Deșteptarea Romîniei*, iar al treilea *Răsunet* sau *Deșteaptă-te Romine*, scris de Murășanu. Amîndouă aceste scrise la 1848.

Unul e scris în Muntenia, altul în Moldova și al treilea în Ardeal.

Imprejurările politice și sociale cari au născut marșul lui Cârlova au fost cu totul felurite de acele cari au născut pe cele l'alte două marșuri. Numai aceste două pot fi numite cu adevărat citece de luptă, pentru că sint revoluționare și s'au născut în vreme de răscoală. La urma urmei însă, dacă Alexandri și Murășanu au avut de gînd să rezumeze losinea răsvrătiților și să scrie un cîntec ca «Allons, enfants de la patrie» al Francezilor, ori ca «Es geht ein Ruf wie Donnerhall» al Prusienilor, ori ca «Talpra magyar, hü a haza» al Ungurilor—atunci amîndouă și-au greșit cărarea. Fondul li-e prea puțin energic, iar forma prea nepotrivită.

Dintre toate trele marșurilor, cel mai sărac în idei e al lui Alexandri, cel mai bogat al lui Murășanu. Acesta e și cel mai energic în fond și cel mai limpede în concepțiune. Și pe cînd cele l'alte două sint unilaterale în tînguirii și cereri și se învîrtesc pe lingă interese locale, marșul lui Murășanu scoate la iveală interesele generale ale Romînilor de pretutindenă. Toți trei poeții cer întîiu de toate *unire*, dar o înțeleg în trei feluri: Cârlova apelează mai ales la unirea partidelor din Muntenia, Alexandri mai ales la unirea principatelor, iar Murășanu la unirea în cuget și simțiri a tuturor Romînilor «din patru unghiuri». Alt lucru pe care-l cer—dar numai două dintre dinșii—e *libertatea* de sub jugul străinilor. Cârlova nu cere libertatea, nu pomenește nimic despre ea, poate că nu i-a îngăduit vremea de atunci să rostească această vorbă urgisită și de Ruși și de Turci și de Austrieci, cari se uitau chiorș uniți la alții de dragul Romîniei. Al treilea lucru pe care-l cer, — dar iarăși numai două dintre ei—e *mărirea* sau *slava*, cum îi zic ei. Murășanu nu cere mărirea. Și tocmai fiind-că nu o cere și nu-și formulează ideile încîntat a priori de mărirea, concepțiunea marșului său e ferită de falsitatea marșului celor l'alți două. În schimb însă el cere ce nu cer cei l'alți două: revindicări politice și economice, respectarea limbii naționale, respectarea religiunii noastre, ba cere să fim proprietarii Dunării, pe care ne-au furat-o Rușii și Aus-

tricii. El nu cere reforme ca Alexandri, ci revîndecări de drepturi.

Cârlova a scris o rugăciune, Alexandri un îndemn, Murășanu un protest.

Am spus că Alexandri și Cârlova cer slavă. Cârlova de șase ori face apel la slavă (str. 2, 6, 8, 12, 14 și 15) și justifică lupta Romînilor prin :

Europa însă-sî simte
Pe ce cale ați intrat

iar Alexandri prin :

Lumea 'ntreagă să privească
Că în țara romîneasă
Mai trăesc încă Romîni.

Versurile acestea și întreg substratul poeziilor îți lasă impresia că poeții chiamă pe Romîni să se bată așa de fudulie, de ochii lumii, ca să scape de rușinea că lumea îi crede lași, că «pînă cînd să creadă lumea, că ori-cîdor de libertate a perit, s'a stîns din voi»? (Alexandri). Asta e fals! Murășanu îndeamnă pe Romîni să se lupte fiind că e nevoie, e cuțitul la os, căci Austriacii le răpesc limba, Rușii Moldova, Turcii și catolicismul religia. Țăranul n'apucă parul, numai ca s'arate că e voinic și el; și cînd îi smulgî pîinea din mina flămîndului, el nu se luptă ca să dovedească lumii cit e de cavalier, ci pentru alte cuvinte.

Minați de această falsitate de concepțiune. Alexandri și Cârlova își inchee marșul foarte nepotrivit: Cârlova plînge de fericire că vede și ziua slavei, iar Alexandri face reflecții filosofice — cînd ești la gura morții! — și fericeste și el ziua slavei, ba făgăduște Romînilor ca răsplată a luptei nemurirea :

Fericit, măreț acela, care sub al slavei soare
Pentru patria sa moare,
Nemurirea dobîndind!

Slabă nădejde cu nemurirea. Pentru nemurire se bat regii, dar popoarele se bat pentru «ce-î în mină nu-î minciună». Cu făgădueli de nemurire nu scoți pe țaran nici măcar din casă. Dar făgăduiala că n'ai să mai fii slugă și că vei pune și tu mina pe peticul de pămînt pe care ți l-au

răpit străinii—astea sînt socotelî mai de acasă. Iar Murășanu în acest chip își încheie marșul.

Punctul de plecare al lui Cârlova e : să ne batem pentru glorie. Alexandri l-a primit. Al lui Murășanu e : să ne batem, căci alt-fel perim. Iată de ce zic că Alexandri și Cârlova au conceput fals trebuința unei revolte sau a reformelor. Reformele pe cari le faci numai ca să ții pas cu lumea, sunt sărăcie lucie. Bine înțeles : Alexandri știa acest lucru, dar în poezie—hic salta !

La întia citire ți se pare, că tustrele marșurile sînt una și aceeași poezie. Au multe idei comune, înlanțuire de idei la fel, ba chiar versuri aproape identice și foarte multe vorbe întrebuintate de toți trei poeții. E adevărat, că același subiect te mină la aceleași idei, dar aici e alt-ceva.

Cârlova publicase poezia la 1834, și ea a fost în curînd uitată. La începutul anului 1848 George Bariț o reproduce în «Foaia pentru minte, inimă și literatură» (N-rul de 1 Ianuarie). După o lună Alexandri își scrie marșul său, publicîndu-l ciuntit în Moldova, dar în întregime în «Foaia pentru minte» (N-rul de la 24 Mai). Această foaie era pe atunci principala gazetă a Romînilor și fiind că apărea în Ardeal, putea să vorbească liber despre Ruși și Turci. După o lună de la publicarea poeziei lui Alexandri, își publică Murășanu marșul său tot în aceeași foaie (N-rul de la 21 Iunie).

E probabil, că Alexandri n'a cunoscut marșul lui Cârlova înainte de a fi publicat în Foaia lui Bariț. Ori cum însă, un lucru e vădit : Alexandri și-a scris poezia sub influența poeziei lui Cârlova. Aceleași idei, aceeași concepțiune, aceeași formă a versurilor. O singură idee însă n'o are Alexandri, ideia care a hărăzit lui Cârlova cea mai splendidă strofă : alusiunea la originea Romînilor, glorificarea trecutului și apostrofarea umbrelor mărețe ale foștilor Romîni. Ideia asta o reia Murășanu, accentuînd-o cu mult mai energic, poate prea exagerat.

Toți trei poeții încep la fel.

Cârlova :

Iată vremea mic și mare, armele să le 'nalțați,

Alexandri :

Iată ceasul ce deșteaptă din adîncea letargie

Murășanu :

Deșteaptă-te, Romîne, din somnul cel de moarte...
Acum ori nici o dată...

Chiar ideia cu somnul o au toți trei: Cârlova «cu greu somn v'a stăpînit», Alexandri : «voi ce stați în adormire», Murășanu; «din somnul cel de moarte». Ideea «acum ori nici o dată» e exprimată numai de Murășanu așa (poate a imitat pe Petofi al Ungurilor, care își începe marșul cu: Deșteaptă-te maghiare, a sosit vremea: acu ori nici o dată), de Cârlova cu «iată vremea», iar Alexandri face repetiții nepoetice zicînd: iată veacul ce deșteaptă (str. 3) iată vremea v'a sosit (str. 4) iată ceasul de frăție (str. 8) etc.

Versul lui Cârlova :

Ca să mergeți cu pas mare către slavă neincetat

e redat aproape întocmai de Alexandri :

Ea păsește cu pas mare către un țel de mult dorit

Tot așa versurile lui Cârlova :

Pe cîmpia romînească tot tăcere pînă cînd ?

etc.

sînt pricina că Alexandri are strofele cu:

Pînă cînd în țara noastră tot străinul să domnească ?

etc.

Versul lui Murășanu «că 'n aste miini mai curge un sînge de Roman» e versul lui Cârlova : «încă curge printre vine acel sînge strămoșesc»; iar versul : «la care să se închine și cruzii tăi tiranî» e tot a lui Cârlova : «înaintea ta tiranii să-și aplece fruntea lor».

La toți trei găsești o mulțime de expresii la fel, ca «mîna de ajutor» «oarbă tiranie» etc. Alexandri, cum am mai spus, a luat chiar și forma strofei lui Cârlova (5 versuri în strofă, cele d'întîiu lungi, de 16 și 15 silabe, cele din urmă semistihuri de 8 silabe, cu rime îmbrățișate) avînd aceleași defecte în concepțiune și versuri și expresii împrumutate. Murășanu e mai deosebit și în fond și în formă și a scăpat de defectele celor alți doi, însă cît de colo se vede că într'o ureche îi șoptea versuri Alexandri și în cea l'altă Cârlova.

Dintre marșuri numai a lui Murășanu a avut norocul

care fulgera și trăsnea, a sfintului Petru care bătea ploī, și a sfintului Ioan care convertea idolii botezându-i,— toate acestea formează un frumos tablou alegoric al luptei între puterile naturei în timpul unei furtune. Lupta se termină cu învingerea idolilor și cu recucerirea și readucerea în raiu a odoarelor răpite.

După revoluțiunea elementelor și întunecul unei vijelii, cerul se însenină și se ivesc din nou, noaptea stelele și luna, dimineața zorile, ziua soarele și cu razele sale, cari înveselesc florile și toată făptura.

Versurile acestei colinde ne aduc aminte de luptele cîntate în imnurile vedice, între Indra, zeul luminei, și Ahi sau Vritra, demonul întunecului. Deosebirea este numai, că în imnul vedic Vritra, isbit de fulgerul lui Indra, este sfîșiat în bucăți și sîngele lui udă pămîntul sub forma unei ploī roditoare, iar în colinda creștină idolii învinși nu sunt uciși, ci, căindu-se de răutatea lor sînt întorși la calea binelui.

Sînt de relevat apoi figurile simbolice ale archangelilor Mihail și Gavril, capi cetelor cerești, ale idolilor cari, ca și smei și balaurii basmelor, ce turbură și întunecă natura, de pare că ar voi să o nimicească, sunt sfărîmați de puterea fulgerelor și alungați de razele soarelui.

O figură nu mai puțin interesantă este a sintului Ilie. El ne aduce aminte de tipul lui Vulcan din mitologia greco-latină și a lui Trachtri din mitologia indiană, din cari unul făurea fulgerele lui Joe în contra Titanilor, altul ale lui Indra.

În această colindă, ca în toate colindele solare, vedem deci, cum sub forme și nume schimbate, s'a pastrat fondul uneia din cele mai vechi tradițiuni religioase, modificată de spiritul religiunii creștine, și tocmai prin aceasta mai depărtată de înțelesul său primitiv.

INDRUMARE PENTRU ANALIZA LITERARĂ

1) Cine este autorul poezii? Dacă este puțin cunoscut se dau cite-va notițe biografice — foarte pe scurt.

2) De ce specie este poezia? Dacă e necesar se spun cite-va idei generale despre acea specie. Dacă poate fi dubiu pentru clasificarea poeziei,

atunci se arată cari sint grupele cu cari are caractere comune și se caută a se stabili într'una din grupe, arătându-se motivul.

3) Care este tema poeziei? Importanța temei? Dacă se poate, se spune pentru ce a ales poetul acea temă: ori împrejurările în cari a trăit la îndemnat, ori firea sa, ori atenția ce se da în genere acelei teme.

4) Ideile principale. Se iaū pe rind ideile principale, reproducându-se chiar versuri întregi și făcînd să apară tranzițiunea de la o idee la alta, chiar dacă această tranzițiune nu este exprimată de poet. Fie-care idee se explică, i se arată frumusețea, se compară cu altă poezie din literatura romînă sau din vre-o literatură streină cu subiect analog, fie pentru a se arăta că poetul s'a inspirat de acolo, fie pentru a se arăta că a spus mai bine ori mai rău de cît altul.

5) Forma poeziei. Se va caracteriza versificarea poeziei, apoi se va vorbi despre stil: calități, figură.

D. ISTORICUL POEZIEI LIRICE

I. POEZIA LIRICĂ ORIENTALĂ

Poezia lirică orientală nu ne îndeamnă nici la independență nici la libertate. Conștiința personală se vede absorbită în contemplarea fenomenelor naturii și exprimată în această stare. Neputînd să se sprijine pe ea însăși, se pierde în fața ideii care reprezintă puterea și substanța lucrurilor. De aceea se îndreaptă spre acea putere fără ca s'o ajungă și poezia nu e atît exprimarea poetică a unei gândiri libere, ci mai mult descrierea contemplațiunii naive în care poetul se află. Nu vedem sentimentele intime ale poetului față de obiecte și de situațiuni, pentru că se scoate la iveală micimea lui față de acestea, de aceea poetul este într'o continuă admirațiune, care face ca imaginația lui să piarză măsura și să nu poată exprima în mod pozitiv obiectul său, pentru că acest obiect este ființa supremă, infinită

și aceasta nu poate să se reprezente prin forme anumite.

De acea în genere poezia orientală este religioasă. Când întâlnim subiecte de altă natură, tractarea lor este influențată de aceleași principii. În fața iubitei—dacă e vorba de poezia erotică—, în fața vinului—dacă e vorba de poezia bachică—, în fața eroului—dacă e vorba de poezia eroică—poetul grămădește tot ce imaginațiunea lui poate să facă mare, puternic, frumos și se vede mic, dispăre în fața obiectului cîntat.

Așa dar poezia orientală e mai obiectivă, mai descriptivă și mai puțin personală.

În *India* găsim imne în onoarea zeilor, cum sînt mai ales cele din epopeele «Mahabarata» și «Ramajana».

La *Ebrei* găsim o minunată dezvoltare a liriceî religioase. Cele mai strălucite exemple sînt «*Cîntarea Cîntărilor*» pe nedrept atribuită lui *Solomon* ¹⁾ «*Psalmii*» lui *David* ²⁾, «*Plîngerile*» lui *Ieremia* ³⁾

Poezia *arabică* s'a dezvoltat cu deosebire înainte de Mahomet. ⁴⁾ Ea cînta ospețele, vitejia, amorul.

1) Solomon, fiul lui David, a domnit între 1016—976 a. Cr. I se atribuie, pe lângă o însemnată colecțiune de maxime (Parimiile lui Solomon), și celebra poezie «Cîntarea Cîntărilor», epitalam simbolic. S'a tradus în toate limbile. În romînește Eliade l-a tradus pe la 1845 în «Curier de ambe sexe»; apoi cu ocaziunea căsătoriei M. S. Regelui a făcut o adaptațiune tot sub titlul de «Cîntarea cîntărilor adaptata la inclitul conubin al Principelui Carol cu Principesa Elisabeta».

2) David, regele Iudeilor, mort la 1016 a. Cr. este autorul unor Psalmi, cari se consideră cea mai desăvârșită manifestațiune a poeziei lirice religioase. Colecțiunea acestora, sub numele de Psaltire, face parte din cărțile sfînte primite de religiunea creștină. În secolul trecut și în secolul nostru multora din acești psalmi li s'a adaptat muzică de cei mai însemnați compozitori.

3) Ieremia, profet ebreu, între anii 629—586 a. Cr. Deplînge nenorocirile viitoare ale Ierusalimului.

4) Mahomet între anii 569—632.

Maî tîrziû şi-a. continuat existenţa într'un colţ opus al lumii. în Spania, unde Arabii fundară un împeriu şi infăţişară lumii o civilizaţiune însemnată, care n'a rămas fără înriurire asupra vieţii şi literaturii poporului spaniol.

La *Perşî* poezia lirică are ca formă mai obicinuită gazelul. Ea a înflorit în secolul XIV. Poetul cel mai de frunte e *Hafiz*.

De la Egipteni ni s'au păstrat în inscripţiuni citeva imne la adresa zeităţilor lor.

II. POEZIA LIRICĂ LA GRECÎ

Grecii sînt poporul cel mai poetic al anticitaţii. Aceasta provine din însăşi natura pămîntului ce locuia şi din clima peninsulei. Ţara lor ţinea mijlocul între căldură şi frig, între pustiile imposibil de cultivat şi între o producţiune peste fire abundantă; între un cer vecinic înorat şi un cer vecinic senin. Acolo viaţa poporului în stătuleţe separate desvolta spiritul de libertate şi de independenţă; acolo societatea era aşa organizată în cît toţi cetăţenii statului puteau să-şi petreacă timpul ocupîndu-se numai cu poezia şi cu gimnastica, fiind-că de tot restul vieţii îngrijau sclavii. În ţara Grecilor poezii erau glorificaţi ca şi generalii cei mari. Se povesteşte că Ateniemi cari se aflau tocmai în război cînd muri poetul dramatic Sopoehle ¹⁾, cerură inimicilor un armi-

1) La anul 405 înainte de Crist.

stițiu ca întreg poporul să poată participa la înmormintarea acestui poet. Grecii adoraū frumusețea, atit fizică cit și morală. Dacă poeților și pictorilor li se înălțau statue și chiar temple, vedem că oamenii frumoși și voinici erau cîntați cu mult entuziasm cînd izbutiau să fie aleși la concursurile pentru frumusețe sau pentru puterea și exercițiul fizic.

De aceea nu mai întilnim în poezia greacă acel caracter vag și nehotărit al poeziei orientale. Adoratori ai formelor, personificînd totul cu tendența lor către antropomorfizm, poeții greci, dotați cu facultatea omului nerafinat de a privi tot ce i se înfățișează cu un ochiū mai viu de cit omul civilizată, ne dau lucrări în care principalul caracter e plasticitatea.

Primiū poeți ai Grecilor fură preoți și prima formă a poeziei fu imnul. Cîntăreții, numiți aezi (*ἄηδοι*), tot-d'auna însoțiau cuvintele lor de muzică instrumentală. Forma cea mai perfecționată a acestor instrumente a fost *lira*.

Cei mai vechi poeți sînt persoane legendare, ca *Orpheū*, *Museū*, socotiți originari din Tracia; iar poeziile primitive erau alcătuite din repetarea numelui zeului însoțit de diferite epitete pline de laudă ¹⁾.

Cele mai depărtate urme pozitive de poezie lirică

1) Iată un exemplu de poezie primitivă:

Zeus e cel d'întiū !
 Zeus trăznitorul este cel din urmă)
 Zeus este vîrful !
 Zeus este mijlocul !
 Zeus este temelul pămîntului și al cerului instelat)
 Zeus este sufletul întregii suflări !
 Zeus este puterea focului neostenit !
 Zeus este soarele și luna !
 Zeus este regele !
 Zeus este stăpînul tuturor lucrurilor

sînt *imnele Omerice*, atribuite pe nedrept lui Omer. Sînt adresate diverselor divinități.

A doua formă a poeziei grece este *elegia* în înțeles larg. Cei mai însemnați reprezentanți sînt Tirteu și Solon.

Figura lui *Tyrteu*¹⁾ ne a fost transmisă într'un chip curios de tradițiune. Spartanii, după porunca oracolului, cerură de la Atenieni un comandant²⁾ și aceștia le trimiseră în ris pe Tyrteu, «un dascăl șchiop». Unii autori cred că prin expresiunea «dascăl» se înțelege nu învățător, ci un poet mare, care avea o întinsă reputațiune și era urmat de mulți elevi; iar epitetul de «șchiop» s'a atribuit persoanei lui după felul versurilor: fiind-că distichul se compunea din două versuri inegale, s'a zis că versurile sînt șchioape și de aci cu vremea s'a zis și poetului șchiop. Orîcum să fie, el a făcut Spartanilor serviciu real, căci, prin sfaturile și poeziile sale, a stins certele dintre ei și i-a îndemnat să lupte cu toții pentru independență.

Legiuitorul *Solon*³⁾ și-a făcut mare renume și prin elegiile sale, dintre cari cea mai importantă este aceea care a provocat luarea Salaminei. Atenienii⁴⁾, văzînd că nu pot, după multe încercări, să ia insula Salamina din stăpînirea Megarenilor, hotărîră ca nimeni să nu mai provoace un război ce se știa dinainte că are să fie nenorocit pentru ei—și provocătorul va fi pedepsit cu moarte. Solon, voind a scăpa patria sa de rușine, se prefăcu nebun și recită în

1) Nu se știe exact între ce anî a trăit.

2) Spartanii aveaî cu Mesenienii un al doilea război (zis mesenic) între anii 684—668 a. Cr.

3) Solon între anii 640—559 a. Cr.

4) La anul 604 a. Cr.

fața cetățenilor o elegie, care îi înflăcăără într'atita în cit porniră cu toții și izbutiră să ia Salamina. Din această elegie, ca și din altele ale lui, ne-au rămas numai prea puține fragmente.

O altă formă este *oda politică*. A înflorit în orașul Lesbos și are ca reprezentant principal pe *Alceu*¹⁾. Aristocrat din naștere, el s'a arătat dușman neîmpăcat al democraților și stăpînit de cea mai puternică patimă, care îl face de o violență extremă.²⁾

Poezia de amor s'a dezvoltat foarte mult la Greci. Cei mai însemnați poeți sînt: Sappho și Anacreon.

Poetesa *Sappho*³⁾ a trăit la Lesbos și a cîștigat prin poeziile sale un mare renume, care a persistat pînă în ultimii timpî ai greșității, de și operele ei s'aun pierdut.

*Anacreon*⁴⁾ a trăit multă vreme la curtea tiranului Policrat din Samos pînă cînd protectorul său fu omorît. Atunci trecu la Atena. Din poeziile lui s'aun păstrat puține, dar în timpîi posteriori i s'aun atribuit foarte multe. Spirit temperat, el nu ia nici o dată subiecte mari, ci numai lucruri ușoare. Chiar cînd tractează subiecte ce ar fi accesibile de o dezlănțuire de patimî, el procedează ca în glumă. În tot, ne apare ca un om fericit, care petrece și rîde și pe care îl distrează chiar mizeriile vieții.

Oda eroică se dezvoltă cu *Simonide din Ceos*⁵⁾. În timpul lui diferitele jocuri luară un mare avînt

1) A trăit în sec. VII a Cr.

2) La moartea unui rival exclamă: «Acum e momentul de a bea și de a ne veseli, căci Marsylus a murit!»

3) Sappho, pela 568 a. Cr.

4) Anacreon, pe la 540 a. Cr.

5) A trăit pe la 560—471 (?).

și învingătorii erau sărbătorii de popor, ba li se ridică chiar statue. A trebuit dar ca și poezia să le dea tributul său de admirațiune. Până la Simonide tot ce se cînta învingătorilor se mărginea la cite-va versuri, în cari se repeta numele lor însoțit de oarecari epitete. El a dat formă literară acestor laude a perfecționat specia de poezie care se numia ἐπινίκια. Mai simplu de cit Pindar, a știut însă să celebreze pe luptătorii pentru patrie prin versuri pline de inimă. ¹⁾

Cel ce ridică oda eroică la cea mai mare înălțime fu *Pindar* ²⁾. A trăit în Teba și scrierile lui au fost așa de prețuite în cit Alexandru cel Mare, cînd a dărîmat Teba, a cruțat casa poetului. Odele lui triumfale ni s'au păstrat împărțite în patru categorii: olympice, pitice, istmice și nemeice, de pe numirea jocurilor la cari se referiau și cu prilejul cărora erau făcute ³⁾.

În genere în odele lui Pindar se pot distinge patru puncte: 1) laudă pe învingător, 2) laudă familia lui, 3) laudă patria lui, 4) laudă pe zeii protectori.

Versificațiunea lui are ceva particular. Versurile

1) Iată un pasagiū : «Mormîntul lor e un altar ; modul cum au murit e un panegiric ; epitaful lor nu se șterge nici de vreme nici de rugină.

2) Pindar a trăit între anii 522—442 a. Cr.

3) Jocurile olympice erau cele mai vechi. Se celebrau la fie-care patru ani la Pisa sau Olympia în Elida. Aci se adunau Grecii din toate provinciile. Se făceau alergări, aruncări cu discul și cu săgeata și lupte. Jocurile pitice se celebrau tot cam la patru ani la Delphi în aducerea aminte a victoriei lui Apollo contra șarpelui Piton. La început era un simplu concurs între poeți și muzicanți. Jocurile istmice se țineau în istmul de Corint aproape de un templu al lui Poseidon. Se făceau întreceri și lupte. Romanii au conservat aceste jocuri și le-au dat o mare strălucire, adăogînd și vinătoarea. Jocurile nemeice se țineau în orașul Nemea din Peloponez. Se țineau la trei sau cinci ani și instituirea lor se atribuia lui Eracles în amintirea învingerii lului din Nemea.

nu sînt regulate. Probabil că principiul pe care se bazează era însoțirea muziceî. Odele pindarice erau împărțite în secțiuni alcătuite din trei părți : strofă, antistrofă, epodă. Această împărțire depindea de mișcărilor pe cari le făceau tinerii ce cîntau odele lui în jurul altarului.

Entuziazmul, îndrăzneala, strălucirea stilului sînt calitățile cari au făcut să fie admirat de toată antichitatea și cari au născut aceste versuri ale lui Horatiu : «A voi cine-va să rivalizeze cu Pindar este a se înălța pe aripele de ceară lucrute de Daedal ca să dea un nume mării transparente». ¹⁾

Mai tîrziu poezia lirică a Grecilor decade. În epoca alexandrină ²⁾ se distinge *Callimach* ³⁾, care însă e mai mult meșteșugit de cît emoționat.

III. POEZIA LIRICĂ LA ROMANI

La Romani poezia lirică s'a născut prin imitațiune. Popor războinic și serios, obicînit cu gravitatea limbii și a ideilor din inscripțiuni și texte juridice, Romanii se ținură totdeauna de idealul pe care Virgiliu l-a indicat în Eneida :

- 1) Să intri în luptă cu Pindar, o Iuliu, însemnează :
 În aer sus ridică-te ca fiul lui Daedal
 Cu aripe de ceară 'n zbor și-al mărilor cristal
 Cu numele-ți din nou botează.

(Trad. Ollanescu).

2) Sub numele de epocă alexandrină înțelegem ultimele patru secole ale erei antecreștine cînd literatura greacă s'a dezvoltat nu în Grecia propriu zisă, ci în Asia (Pergam) și în Africa (Alexandria).

3) A trăit în secolul IV a. Cr.

Tu regere imperio populos, Romane, memento! ¹⁾

De aceea nu s'aŭ preocupat de poezie și, cînd cultura societății a simțit nevoie de ea, a fost introdusă — modificată negreșit — de la Greci. Acest lucru l-a spus Horațiu, arătînd că Grecii, supuși politicește, și-aŭ răzbunat pe Romani, supunîndu-i din punct de vedere literar:

Graecia capta ferum victorem cepit et artes
Intulit agresti Latio... ²⁾

Cea mai mare parte a poeziei lirice romane este erotică. Așa a scris *Catul*, ³⁾ cunoscut cu deosebire, prin epitalamele sale (In nuptias Iuliae et Manlii), *Propertiu* ⁴⁾ și *Tibul*. ⁵⁾ Și operele lui *Ovidiu* ⁶⁾ sînt în majoritate erotice, mai ales colecțiunea intitulată «*Amorum libri*» și încă aflăm în ele mai mult libertinagiu de cît pasiune și poetul ne apare sensual și vulgar și mai puțin sincer de cît *Tibul* și *Propertiu*; cu toate acestea a lăsat și lucrări de altă natură. Cunoscute sînt elegiile sale adunate în colecțiunile *Triste* și *Pontice*, în cari descrie nenorocirile sale din timpul exilului.

Cel mai însemnat poet liric roman este *Horatiu*. ⁷⁾ El imită pe Greci, mai ales pe Sappho, Alceu și Pindar, dar știi să dea și părți originale. Mai mult

1). Romane, gîndește-te că trebuie să stăpînești lumea prin putere.

2). Grecia învinsă a învins pe fierosul învingător și a introdus artele în Lațul cel cîmpenesc.

3). *Catul* s'a născut la 86 a. Cr. Tot el a imitat și celebrul epitalam al lui Callimach.

4). *Propertiu* s'a născut la 52 a. Cr.

5). *Tibul* a murit la 19 a. Cr.

6). *Ovidiu* s'a născut la 43 a. Cr.

7). *Horatiu* a trăit între anii 64—7 a. Cr. Operele lui s'aŭ tradus românește de d. D. C. Ollanescu.

încă, cele mai reușite și cari fură mai admirate din odele lui sînt cele în cari cîntă fapte romane contemporane. El cîntă amicitia, amorul, dar cîntă și pe zei, cîntă pe eroii patriei sale și în «Carmen saeculare» urează ca țara sa s'ajungă stăpîna lumii. ¹⁾

IV. LIRICA MEDIOEVALĂ

Popoarele barbare, cari veniră rînd pe rînd din Asia și fură una din cauzele căderii imperiului roman, schimbară cu desăvîrșire înfățișarea vieții sociale în Europa. În locul organizării centralizatoare a Romanilor, în loc de un stat sau cîte-va state întinse și puternice, vedem o sumă infinită de castele, de teritorii mărginite guvernate de stăpînitori iubitori de cuceriri și de viață agitată și rătăcitoare.

Această nouă societate a trebuit să aibă și o nouă poezie. Subiectele poeziei lirice medioevale se pot reduce la patru puncte: amorul și cultul femeii, războiul, religiunea și critica organizării sociale de atunci.

Țara unde s'a dezvoltat cu deosebire lirica evului meziu și a ajuns la o strălucire mare a fost partea de sud a Franței numită *Provence*.

Această regiune a stat multă vreme despărțită de restul Franței și multe din nenorocirile, invaziile streine și războaiele civile n'aū necăjit-o.

1) În altă odă zice: «Dea zeii ca soarele în cursul său să nu întilnească în vecei putere mai mare ca a Romei».

Primiî poeţi provençalî fură aşa numiţi *juglars* (joculatores), nişte cîntăreţi populari cari mergeau din castel în castel, cîntau, recitau poezii şi făceau diferite scamatorii, uneori chiar jucau ursul ca Țiganiî noştri. Nu se putea petrece fără ca unu sau mai mulţi de aceştia să fie chemaţi spre a desfăta adunarea. Cu cît lumea castelelor feudale—şi mai ales societatea doamnelor şi domnişoarelor—se cultiva, se rafina, cu atît poeţii rătăcitori pierdeau din valoarea lor, nu mai erau primiţi cu aşa bună voinţă ca mai nainte, pentru că începe treptat să se ridice poeţi dintre nobili sau şi dintre burghezi, dar cu o poezie mai galantă, mai poleită. Această nouă clasă de poeţi se numesc *troubadours*. Trubadurii tractau şi subiecte războinice, lăudînd pe diferiţi cavaleri din timp, şi satirice, dar se ocupaû mai ales cu amorul, încît poezia provençală deveni sinonimă aproape cu poezia amoroasă şi primi numele de *gai saber* (gai savoir).

Poeţii nu se mulţumiau a recita sau cînta operele lor ; ei se luaû adesea la întrecere, tractînd doi sau mai mulţi acelaşi subiect. Acest concurs se petrecea în faţa unor adunări alcătuite mai ales de doamne. Şi fiindcă, după cum am spus, poezia provençală era mai ales amoroasă, aceste tribunale poetice primiră numele de *cours d'amour*. Poeziile astfel înfăţişate se numiau *jeux-partis* (jocs partits) sau *tensons*. ¹⁾

1) *Jeu-parti* era un concurs în care un poet înfăţişa confratelui său două opinii contradictorii, din care avea să aleagă una, iar cel d'întîi susţinea pe cea rămasă. *Tenson* era un concurs în care doi poeţi compuneaû alternativ cite o strofă.

Speciile principale erau *cansos* (chanson) și *servente*. Sub prima numire se înțelegeau poeziile scrise în cinstea lui D-zeu, și a femeilor; sub a doua se înțelegeau satirele, mai ales politice și la adresa clerului.

Existau și diferite subspecii. De asemenea se deosebiau multe soiuri de poezii după felul rimelor, după dispozițiunea lor, ajungând pînă la combinările cele mai caprițioase ce-și poate închipui cine-va.

Din Provența, adică din limba numită *d'oc*, poezia lirică trecu în limba *d'oïl*, în care se dezvoltase mai ales poeziile narative și poeziile se numeau *trouvères*. Acești truveri fură și oameni săraci și persoane din clasa bogată și puternică a feudalilor. Astfel fu *Thibaut*, comitele din Champagne ¹⁾, mai apoi rege al Navarei; astfel fu *Charles d'Orléans* ²⁾ și *Villon*. ³⁾

Și la nord caracterul poeziei lirice e aceleași ca în sud.

În genere poezia lirică medioevală în Franța avu cea mai însemnată dezvoltare în sec. XI—XIII. De aci începe decadența. Această decadență își are originea în însuși felul poeziei. Iubitori peste măsură ai formei meșteșugite și alcătuiind poezia lor mai mult din galante și delicate jocuri de cuvinte de cît din expresia puternică a sentimentului, poezii aceștia căzură în convenționalism, care distruse toată viața operelor.

1) A trăit între anii 1201—1253.

2) Principele Charles d'Orléans a trăit între anii 1391—1465.

3) Villon, 1431—1463, a dus o viață foarte zvăpăiată și plină de aventuri; a fost chiar hoț și asasin.

V. LIRICA POPOARELOR ROMANICE

Lirica modernă este în genere mai romantică de cît cea antică. Ea trece prin faze diferite după diferitele împrejurări culturale în cari s'aû aflat popoarele moderne.

Trecerea de la lirica medio-evală la cea modernă o formează Italianul Petrarca, ale căruî opere aû fost admirate și imitate nu numai de compatrioții săi, ci și de națiunile celelalte.

Vom studia lirica modernă pe rînd la popoarele romanice: Italieni, Francezi, Spanioli.

I. LIRICA ITALIANĂ

Petrarca ¹⁾ era un Florentin exilat de tînăr din patrie din cauza certelor politice și luptelor neîmpăcate dintre partide. Fiind nevoit să-și părăsească patria, se duse la Avignon, unde părintele său ocupa o funcțiune. Aci cunoscu o tînără, Laura, care se spune că făcea parte din una dintre cele mai însemnate familii nobile ale ținutului aceluia. Petrarca o iubi cu mare ardoare, în timp de vre-o douăzeci de ani și o plînsse îndelungată vreme după moarte. Pentru ea scrise cele mai însemnate din producțiile sale, poeziî lirice, mai toate sonete, cuprinse în colecțiunea numită *can-*

1) Petrarca a trăit între anii 1304—1374. El a scris multe opere în limba latină: *Litterae de scriptis veteris indagandis*, *De libris Ciceronis Ad Posteritatem*, *Africa*, poem epic în care vorbește de victoriile lui Scipio Africanul cel d'întîi. Aceasta era considerată de el drept cea mai importantă operă.

zoniere. Aceasta se divide în două: (*Rime in vita di Laura*) poeziile adresate Laurei în timpul vieții; (*Rime in morte di Laura*) poeziile pentru Laura moartă. Bucățile primei părți sînt expresiunea sentimentelor lui în fața diferitelor întimplări în legătură cu amorul său și cu iubita sa. În unele ne apare ca un înamorat sensual, arătîndu-ne în vorbe înflăcărâte focul patimei sale. În altele din contra cu un spirit care aleargă după ideal și spunîndu-ne că dragostea sa este pură și sfîntă. Om cu o cultură foarte întinsă, un adevărat savant pentru timpurile acelea, Petrarca strecoară o sumă de cugetări filozofice în scrierile sale. ¹⁾

Bucățile părții a doua sînt elegiile, în care plînge pe Laura.

1) Dăm aci două sonete de Petrarca :

În ce parte a cerului, în care Idee era modelul după care Natura a creat acest chip prin care voește să arate aici jos ce ar putea să facă colo sus ?

Ce nimfă în fîntînă, ce zeiță în păduri și-a desfăcut vre-o dată un păr de aur mai frumos ? Ce alt suflet poate avea atîtea virtuți ?

În zadar va căuta o frumusețe dumnezeiască acela care nu i-a văzut ochii ei cînd îi întoarce cu nespusă grație.

Nu poate să știe cum fericește amorul, nici cum omoară, acela care nu-l cunoaște dulcele ei suspinuri, glasul ei dulce și dulcele ei zîmbet.

* * *

Mergînd tot înainte, al meu ochi rătăcește
În urmă, căci cu totul trupu-mi e obosit,
Numai așa sărmanul putere mai primește
Să meargă înainte de chinuri amărit.
Apoi, gîndind la dulcea comoară ce-mi lipsește,
La scurta mea viață, la drumul nesfîrșit,
Pătruns de grea durere al meu pas se oprește
Și ochii plini de lacrimi îi plec necontenit.
Ș'o îndoală-mi vine în piînsul meu ferbinte.
Aceste membre uscate, lipsite de putere,
Departate de a lor suflet cum pot a vieții ?
Amorul îmi răspunde : dar nu-ți aduci aminte
Că pe pămînt amantii au dulcea mîngiere
De picicile lumii a nu se 'nlănțui ?

Trad. de G. Panu.

Acest sentiment, care, după moartea Laurei și poate și în timpul vieții, s'a nutrit prin sine însuși, e desigur ceva excesiv. Aci stă germenul decadentei care avea să se dezvolte în imitatorii săi. Renumele lui a fost foarte mare și veacuri s'a scris în genul poeziilor sale lucru pe care Francezii l-au numit *pétraquiser*. Ori ce tânăr se credea dator să cînte o frumusețe închipuită și cu cit aceasta era mai departe de realitate cu atît și poeziile lui erau mai slabe. Acest fapt se întîmplă des în istoria literaturii. Probă la noi, unde, văzîndu-se succesul poeziilor plîngătoare ale lui Eminescu, toți imitatorii și-au dat cazna să facă la fel și astfel se justifică apostrofa pe care le-a adresat-o Vlahuță:

Triști poeți ce plîng și cîntă suferinți închipuite.

De aci încolo poezia lirică italiană decade, mîrgînindu-se să imiteze, une ori chiar să copieze pe Petrarca.

Lipsiți de originalitate, poeții caută să facă spirit. Purizmul și stilul umflat caracteriză mai ales producțiunile acestui timp. Reprezentantul cel mai însemnat al acestei poezii decadente este napolitanul *Marini* (sau Marino), care a trăit multă vreme în Franța, în societatea Prețioaselor și pe care unii critici l-au numit «marele corupător al gustului la Italieni»¹⁾. Inseși titlurile compunerilor sale ne previn

1) Marini a trăit între anii 1569—1625. A fost foarte prețuit și onorat în diferite orașe ale Italiei pe unde a trăit cîte ciști-va ani. Iată exemple de stilul său. Un nas e lăudat ast-fel: «Un edificiu alb, care ridică un zid între două cîmpii de zăpadă purpurie și albă». Niște ochi: «se găsește scris în negrul pupilei ochilor săi: aci e soarele».

despre ce vom afla într'insele : *Fluere, Risurî, Laude, Sonete polifemice*, etc.

Pe la jumătatea secolului XVIII se începe renașterea poeziei italiene și la începutul secolului nostru se produc doi poeți de o valoare cu totul superioară: Manzoni și Leopardi.

Manzoni ¹⁾ fu un spirit entusiast, un creștin fervent care surprinse prin Imnele sale scrise cu simplitatea și sinceritatea adevăratului credincios și în același timp fu un patriot înfocat. Șederea sa în Franța născu într'insul mare simpatie în cît se făcu ecoul adesea al evenimentelor de acolo și plinse în versuri duloase tristul sfârșit al lui Napoleon (în bucata Cinque Maggio 1821). Pentru patria sa fu un cîntător plin de căldură și un profet inspirat. Adînc impresionat de soarta unui popor mare, numeros, dotat cu multe calități și care stă îmbucățit în infinite provincii, sfișiate între ele prin ambițiunea unui rege său a unor demagogi fără scrupul,—el strigă: «Nu vom fi liberi pînă nu vom fi o nație. De aceea să nu mai fie despărțire între Italia și Italia!» Manzoni fu poetul care personifică gîndurile Italianilor moderni, ale acelora cari aveau să se lupte sub steagul lui Garibaldi—și pentru aceasta fu foarte prețuit de contemporanii săi.

Leopardi este ²⁾ opus cu desăvîrșire lui Manzoni. El personifică dezgustul, pesimizmul. Cocosat și bol-

1) Alexandru Manzoni a trăit între anii 1785—1872. Celebru prin romanul său *Logodnicii* (I promessi sposi).

2) Giacomo Leopardi : 1798—1837. A scris și proză : *Opusculile morale* *Cugetări*, etc ; și versuri : *La Italia. Infinitul, La monumentul lui Dante, Amorul și moartea*, etc.

năvicios din cauza prea multei ocupațiuni cu studiu, el se vede tirit de o filozofie ciudată, care distruge ori-ce speranță, ori-ce ideal pentru sine, pentru patrie sau pentru omenire. Nemulțumit că s'a născut în lume ca să sufere și el și să vadă suferind pe alții, el n'are altă dorință de cît să moară—a și făcut un imn Morții—să dispară în infinit, «acea mare în care i s'ar părea foarte dulce să facă naufragiū». ¹⁾

Alături cu acești doi se socotește între marii poeți ai Italiei *Carducci*, supranumit Musset al Italiei ²⁾.

I. LIRICA SPANIOLĂ

Cea mai veche manifestare a poeziei spaniole este poezia populară.

Poezia cultă se începu în secolul XVI prin influența literaturii italiene și în special prin influența lui Petrarca și a lui Dante. Această imitațiune însă a întîmpinat destule critici și cîți-va scriitorii au căutat să dea poeziei mai multă culoare locală atît prin alegerea subiectelor cît și prin formă, întrebuițînd un vechi sistem de versificare națională și renunțînd la endecasilabul italian care fusese în mare cinste la mai toți poeții spanioli.

Cei mai însemnați poeți din această epocă sînt: Fernando de Herrera și Teresa din Avila.

Fernando de Herrera ³⁾ a scris ode eroice și ode

1) Pentru caracteristica poeziei lui Leopardi să se citească și să se explice poezia «Lui Leopardi» de Naum.

2) Giosue Carducci, născut la 1836. Cunoscut prin «Imnul către Diavol».

3) Herrera a trăit pe la 1500—1597. Poeziile sale celebre sînt: *Despre victoria de la Lepante* și *Elegie către somn*.

religioase, căutînd să se inspire din genialele producțiuni ale lui Pindar și ale regelui David. Preot credincios, el scrise poeziile sale cu profundă sinceritate, ceea ce-l atrase admirațiunea contemporanilor săi, cari îi deteră epitetul de *divin*.

Teresa din Avila ¹⁾ numită Sfînta Teresa—se făcu călugăriță și și petrecu toată viața pentru propagarea credinței, găsind în același timp vreme ca să compună un mare număr de poezii în cari zugrăvește sublimitatea religiunii și a dragostei pentru D-zeu și, în trăsuri satirice, atacă pe cei puternici cari nu ascultă poruncile lui D-zeu. Deși persecutată de inquisițiune, nu numai că nu-și micșoră entuziasmul religios, dar încă deveni și mai înfocată, ast-fel că după moarte fu canonizată, ba chiar fu proclamată patrona Spaniei. Principalele sale lucrări sînt: «*Castelul interior*» și «*Calea către perfecțiune*». Concepțiunea ei poetică este un desăvîrșit exemplu de misticizm. Ea cade în extaz, simte cum se vede treptat, treptat

1) A trăit între anii 1515—1582. Iată un sonet al acestei poete :

Nu Cerul pe care l-ai făgăduit ca răsplata credinței mele
Mă face să te iubesc,
Nu Iadul cu flacări groaznice
Mă oprește a-ți călca legea.

Numai tu, Doamne, te apropii de sufletul meu.
Tu, pe care te văd ținuit pe acel lemn ticălos,
Corpul tău plin de sînge cere dragostea mea.
Dragostea mea o daă Dumnezeu! care suferă și moare pentru mine

Ce-mi pasă de comorile nemărginitei tale puteri?
Fără tine toate darurile n'au nici un farmec.
Pe tine singur te caut; pentru tine însu-ți te iubesc.

Și dacă n'ar fi Iad, Doamne, tot m'ași teme de tine:
Și dacă n'ar fi Cer, Doamne, tot te ași iubi
Fără frică, fără nădejde, cum te iubesc astăzi

deslipindu-se de lumea materială pentru ca să se înalțe la Christos, pe care îl crede mirele său. «Stînd în meditațiune, zice dînsa, mi-apăru Dumnezeu Fiul. Intinzîndu-mi mîna, îmi zise : Privește urma cuiului. De acum nainte vei fi soția mea. Onoarea mea o vei privi nu numai ca un lucru al creatorului, ci ca un lucru al soțului tău».

Această poezie își începu decadența prin operele lui *Luiz de Gongora* ¹⁾. Acesta luă ca principiu al poeziei fineța și exagerarea cugetării și a expresiunii. Toată cazna lui era să caute metaforele cele mai îndrăznețe, cele mai extravagante și să le exprime prin cuvinte mai vechi, eșite din uz și prezentate în întrebuintări cu totul ciudate. El scrisese poezii amoroase, eroice, etc.

Cu acest sistem făcu școală și de atunci s'a dat modulul de a scrie umflat numele de *gongorizm*.

În secolii următori poezia decade — în specie poezia lirică — spre a se ridica din nou în secolul nostru prin multe producțiuni de natură epică și pastorală.

3. LIRICA FRANCEZĂ

Epoca modernă se începe la Francezii printr'o serie de prefaceri și turburări provenite din cauza certelor religioase. Noua stare de lucruri care începe cu sec. XVI, ridicarea regalității, a produs și o nouă poezie, influențată de curenți multiple și variți, dintre cari cele mai puternice sînt : influența evului meziu, in-

1) Intre anii 1561—1627.

fluența anticității scoase la lumină prin renașterea literară și artistică.

Poezia medio-evală se sfirșește prin operele lui Clément Marot, care scrie cu grație și cu spirit, dar cu puțin fond ¹⁾.

În timpul lui se ridică o nouă direcțiune literară, așa numitul *clasicism* sau mai corect *neo-clasicismul*, care stăpînește mișcarea culturală din Franța — ca și în cele-l'alte state europene—pînă pe la începutul secolului nostru.

Această direcțiune își găsește cea mai strălucită expresiune teoretică în lucrarea lui *Ioachim du Bellay* ²⁾ intitulată «*Défense et illustration de la langue françoise*».

El își propune să apere limba franceză contra celor cari o disprețuiaă întrebuintînd numai latineasca și să arate că se pot scrie și în franțuzește opere de valoare. Pentru aceasta trebuie ca scriitorii să știe bine limba greacă și latină și să imite operele grece și latine. Nu e destul pentru poet să fie natural; ci trebuie să aibă în vedere modelele.

Cu asemenea teorii negreșit că nu se puteau face lucruri mari și în adevăr neoclasicismul ca lirică a fost slab. Poeții cari aplicară la început teoriile susținute de către Du Bellay fură numiți în total la *pléiade*. Cel mai însemnat fu *Ronsard*, ³⁾ poet de talent, dar care n'avu succes cu operele sale, pentru că

1) Clément Marot, a trăit între anii 1496—1544.

2) Du Bellay a murit la 1566. Lucrarea sa critică «*La Défense*» a apărut la 1549.

3) Pierre de Ronsard (1524—1585) se consideră întemeetorul școalei care se va numi «*clasicism*». Principalele publicațiuni de poezii lirice. *Les Odes, Les Amours*.

cereau o specială preparațiune ca să le înțelegi și pentru că n'a știut să minuiască destul de bine limba pe care voia s'o facă după teoriile sale de purizm.

În secolul XVII avem de citat pe *Malherbe* ¹⁾ care s'a făcut cunoscut prin câte-va elegii ²⁾ în care găsim strofe cit se poate de sincere. Este important mai ales prin perfecționarea versificațiunii, din care cauză Boileau a zis despre el:

Eufin Malherbe vint et le premier en France
Fit sentir dans les vers une juste cadence..

Secolul XVIII produce un singur poet mare, care se ține de curentul clasic *André Chénier*. ³⁾ Spirit entusiast iubitor de libertate și doritor de bine pentru patria sa, Chénier are în operele sale două direcțiuni bine definite: înainte de revoluțiune se vede seninătate în scrierile sale. În timpul revoluției se vede entuziasmul pentru ideile cele nouă, mai târziu indignarea contra exceselor revoluțiunii. El credea că mișcarea trebuie să aibă de scop numai a da Franciei libertate. Indată ce conducătorii ei au deviat din calea cea dreaptă, a voit să se opună, să oprească torentul, dar n'a putut și opozițiunea lui l-a dus la eșafod.

În secolul nostru poezia franceză este caracterizată mai ales prin introducerea ideilor filozofice. Cei

1) Francois de Malherbe (1555—1628). Prima publicațiune: *Les Larmes de Saint-Pierre*; apoi o sumă de lucrări ce s'au adunat mai târziu în mai multe volume.

2) Cea mai cunoscută este: *Consolation à M-r Du Périer*.

3) André Chénier (1762—1794) a scris: *Eglogues*,—*Iambes*,—*Élégies*. Celebră este elogia: *La jeune Captive*, de pe care Bolintineanu a imitat: *O fată tinăra pe patul morții și Un tînăr român mort în streinătate*.

mai însemnați poeți lirici francezi sînt Lamartine, Alfred de Musset, Victor Hugo.

Lamartine ¹⁾ ne înfățișază o filozofie religioasă inspirată mai ales din creștinism și teoriile lui Platon. D-zeu se găsește în cer, pe pămînt, pretutindeni; dar este superior gîndirii o menezîi, superior naturii, «l'infîni seul est la forme de Dieu». Ideia lui D-zeu este rațiunea existenței ²⁾ și tot ce trăiește se conduce de acest principiu fără să știe. Lumea se schimbă pe fie care zi, idealurile de azi nu vor mai fi idealuri mîine ³⁾.

El a cîntat patria, omenirea, dorința de progres, libertatea, amorul, dar toate cu o liniște și cu o seninătate care te pătrunde. «Versurile lui te fac să te gîndești la nopți luminate de lună, la adieri de vînt, «la poteci umbroase în cari d'abia pătrund razele «soarelui prin locul liber dintre frunze» ⁴⁾.

Alfred de Musset ⁵⁾ mînuitor foarte dibaciî al versului ⁶⁾, are în poeziile sale multă seriozitate,

1) Alphonse de Lamartine (1790—1869) a fost scriitor mare și om politic. La 1848 a fost chiar șeful guvernului provizoriu. A scris mult, dar spre finele vieții scria ca să se întreție, de aceea făcu multe lucrări slabe.

Principalele opere: *Méditations poétiques*, — *Nouvelles méditations poétiques*, — *Harmonies poétiques*. — *Joselyn*.

2) Dieu ! Son idée c'est la raison de l'être.

3) L'humanité ne vit pas d'une idée,
Elle éteint chaque soir celle qui l'a guidée ;
Elle en allume une autre à l'immortel flambeau.
Comme ces morts vêtus de leur parure immonde,
Les générations emportent de ce monde
Leurs vêtements dans le tombeau.

4) Așa caracteriză pe Lamartine criticul francez *Guyau*. Principalele lucrări ale acestui critic sînt: *L'art au point de vue sociologique*, — *Les problèmes de l'esthétique contemporaine*.

5) Musset (1810—1857) a scris pe lîngă altele, și o serie de poezii, devenite celebre și imitate în multe literaturi, intitulat *Nuits*: de mai, de décembre, d'octobre. La noi s'a scris poezii cu titlu acesta și în acest gen de Al^l Macedonschi.

6) De la el avem versul :

Le dernier des humains est celui qui cheville.

multă adincime inspirată din problemele asupra vieții și asupra soartei omului. Omul e destinat suferinții ¹⁾ și suferința îl înalță, îl inobilează. Alături însă de cugetările filozofice adânci întilnim lucruri ușoare, vesele, cari ne fac efectul unui copil caprițios. De alt-fel ne și spune că poezia este «Chanter, rirer, pleurer, seul, sans but, au hasard...» Și, cu această natură, de și se întristează de nenorociri, de și protestă contra nedreptăților, totuși nici o dată nu disperă. Uitarea și speranța sunt tot d'auna mângierea lui și zice că trebuie să fie și a omenirii, căci singura știință statornică este: «marcher toujours et toujours oublier».

Victor Hugo ²⁾ este poetul liric cel mai iubit de poporul francez. El exprimă în operele sale cele mai variate sentimente, cugetări, personificînd, — am putea zice — toată gîndirea timpului. Crede în D-zeu, crede în triumful binelui și al dreptății; socotește religiunea ca neapărat necesară omenirii, pentru că D-zeu, ori-cum ar fi reprezentat, este iubirea și iubirea e principiul vieții în tot universul. Hugo, pasionat și violent în primele sale poezii, mai tîrziu se arată blind și îngăduitor. Omenirea nu poate să existe de cit prin fraternitate și prin dreptate.

Acești trei poeți sint cei mai de frunte ai școalei literare ce se întemeie la începutul secolului sub nu-

1) L'homme est un apprenti, la douleur est son maître.

2) Victor Hugo (1802 — 1885), de și n'a fost om politic, a luat totuși parte în politică, a ocupat înalte demnități. Se caracteriză prin ura contra lui Napoleon III (în timpul imperiului cărura a trăit în exil); de aci — pentru contrast — admirățiunea către Napoleon I. Principalele publicațiuni lirice: *Les Odes*, — *Les Orientales*, — *Les feuilles d'automne*, — *Les voix intérieures*, — *Les rayons et les ombres*, — *Les Chants du Crépuscule*.

mele de «romantizm», care-și propunea în primul rînd să reformeze limba poeziei, înlocuind termenii generali și perifrazele cu termeni și expresiuni proprii, apoi să libereze pe poeți de convențiunile multiple la care-i silia clasicismul.

Alături cu aceștia mai cităm pe *Théophile Gautier* ¹⁾ și pe *Béranger* ²⁾.

Romanticii s'a'u ocupat și cu studiul versificațiunii și unii dintre continuatorii primilor maestri a'u căutat să perfecționeze cît mai mult meșteșugul facerii versului și să capete o dibăcie extraordinară.

Cultul acesta al formei este înfățișat în operele așa numite *școale parnasiene*. (*École* sau *poésie parnassienne*). Această tendință a avut răul că unii a'u dat toată silința pentru formă, uitînd fondul, cum a făcut *Théodore de Banville* ³⁾ pe care un critic l-a numit «acrobat» în versificațiune. Avem totuși alături cu dinsul și poeți de talent, ca *Baudelaire* ⁴⁾ a cărui operă este stăpinită de ideea morții și al cărui stil tinde spre simbolizm; — ca *Leconte de Lisle* ⁵⁾, poet pesimist, dotat cu o extraordinară putere de descripțiune; ca *Sully Prudhomme* ⁶⁾ poetul filozof prin excelență, care a dat expresiunii ideilor o mare limpezime și raționamentelor o ordine riguroasă.

1) Gautier (1811—1872) a publicat între altele: *Émaux et Camées*, colecție de poezii lirice. El a scris și «*Histoire du romantisme*».

2) Béranger (1780—1857) și-a căpătat prin «Cîntecele» sale o mare glorie, mai mare de cît avea însuși Hugo în timpul acela. Colecțiunea lui: *Chansons*.

3) Th. de Banville (1823—1891) a publicat între altele: *Cariatides*, — *Stalactites*, — *Odes funambulesques*.

4) Ch. Baudelaire 1821—1867. Principala colecție. *Les fleurs du mal*.

5) Leconte de Lisle (1820—1894) a scris: *Poèmes antiques*, — *Poèmes barbares*, — *Poèmes tragiques*.

6) Sully Prudhomme (născ. 1839): *Stances et poèmes*.

Pe cînd Leconte de Lisle își căuta inspirațiunea în istorie, iar Sully Prudhomme în filozofie și în știință, începe a se ivi un curent nou: *poezia naturalistă* care caută să ne înfățișeze viața de toate zilele sub toate aspectele, chiar cele mai triviale.

După lucrările lui *Coppée* ¹⁾ care azi se bucură de mare glorie în Franța, își făcu un nume *Richepin* ²⁾ care exageră copierea naturii în cit citindu-l îți pare rău că la un poet care alege asemenea subiecte găsește un talent așa de însemnat.

În anii din urmă poezia franceză șovăește între școala naturalistă și între *simboliști* sau *decadenți*. Dintre aceștia *Verlaine* ³⁾ și *Mallarmé* ⁴⁾ sînt cei mai însemnați. Caracteristica acestei direcțiuni este obscuritatea expresiunii și căutarea situațiilor și vorbelor bizare.

VI. LIRICA POPOARELOR GERMANICE

Vom studia pe rînd lirica celor două principale națiuni germanice.

1. LIRICA GERMANĂ

În secolul XII și XIII lirica germană se dezvoltă la curțile feudale, avînd ca subiect: femeia și amo-

1) François Coppée, membru al Academiei, a scris: *Intimités*, — *Les Humbles*, — *Poésies*.

2) Jean Richepin: *La Chanson des Gueux*, după care a fost osîndit la închisoare pentru versuri imorale; — *Les Blasphèmes*.

3) Verlaine (1844—1896): *Poèmes saturniens*, — *Parallèlement*.

4) Mallarmé: *Vers et prose*.

rul, religiunea și organizarea socială. Poeziile din acel timp fură numite *Minnegesang*, la început a moroase; iar poeții ce le cântău se numeau *Minnesinger*. Trecerea de la lirica medioevală la cea modernă o formează acele corporațiuni poetice numite *Meistersinger*, cari stăpîniră direct în sec. XV și XVI întreaga mișcare poetică germană. Membrii acestor corporațiuni treceau printr'o serie de grade pînă să ajungă la titlul de *poetți* și de *maestri*. Aveau un consiliu de critici și un cod muzical și poetic, pe care nimeni nu putea să-l calce. Cei mai însemnați dintre acești poeți fură *Hans Sachs* ¹⁾ și reformatorul *Luther* ²⁾ de la care posedăm un însemnat număr de imne religioase însoțite de muzică. Odată cu reforma se introduse obiceiul ca subiectele preferite de poeți să fie religioase.

Poezia nouă germană se începe cu *Klopstock* ³⁾ care scrise multe bucăți în cari cîntă amorul, dar își făcu renume prin odele sale patriotice. În acestea glorifică muza germană, limba germană, dragostea și sacrificiul pentru patrie,—toate într'un timp în care imitațiunea streinătății era un curent foarte puternic. De aceea a avut printre contemporani o mare trecere și posteritatea i-a păstrat mare venerațiune.

Alături cu dînsul sînt cei doi poeți, cei mai celebri ai poporului german: *Goethe* și *Schiller*, cari au dat și poeziei lirice producțiuni de un merit superior.

1) Hans Sachs a trăit între anii 1494—1576.

2) Luther : 1483—1546.

3) Klopstock : 1724—1803.

*Goethe*¹⁾ scrie în dezvoltare scurtă subiecte de naturi diferite, zugrăvind amorul, patria, durerea, turmentele închipuirii, toate cu o putere de emoțiune care rar se întâlnește. Ca exemplu celebru se citează «*Regele Duhurilor*».

*Schiller*²⁾ ne-a lăsat o serie de balade, în cari narază în mod direct sau în mod alegoric diferite întâmplări pentru ca să aibă ocaziunea să presare reflexiuni filozofice. Aceste poezii au și din caracterele genului epic, formînd oare-cum tranziția între acestea.³⁾

Pe la începutul secolului nostru se ridică în literatura germană școala așa numită *romantică*. Ea se caracteriză prin aceea că dă o mare importanță visurilor, scoate la iveală fantome, se cufundă numai în domeniul închipuirii și proclamă independența absolută a cugetării.⁴⁾

Dintre poeziile mai noi ale Germanilor vom cita pe *Heinrich Heine*,⁵⁾ un evreu botezat, care din cauza schimbării de credință dobîndi un fel de neîncredere față de ambele religii. German de naștere, crescut însă în Franța, el amestecă în scrierile sale spiritul viu și aplicarea la ironie a Francezului cu seriozitatea Germanului. Gauthier a zis despre el; «Era tot deodată vesel și trist, sceptic și credincios, duios și

1) Goethe (1749—1832) e considerat ca unul din geniile omenirii. A scris în toate genurile literare, a fost om politic, a făcut cercetări asupra științelor naturale, etc.

2) Schiller (1759—1805) este socotit cel mai național dintre marii poeți germani.

3) De aceea se va vorbi despre ele la genul epic.

4) Intemeietorul teoretic al acestei școale este Wilhelm de Schlegel (1767—1845).

5) *Enric Heine* (1800—1856): *Cartea cântecelor* (tradusă și în românește),—*Poezii nouă*,—etc.

crud, sentimental și batjocoritor, clasic și romantic.»
Exemplu mai cunoscut: «*Doi grenadiri*».

Dacă Heine a exercitat o mare influență asupra tinerimii germane, alături cu dînsul au apărut operele altor poeți ca: *Rückert*, cunoscut prin sonetele sale, — *Uhland*¹⁾ autor al unui însemnat număr de poezii lirice cu element narativ, — *Lenau*²⁾ poet pesimist.

2. LIRICA ENGLEZA

Cei mai însemnați poeți lirici englezi sînt: *Burns*, *Shelley* și *Byron*, iar în timpul nostru *Tennyson*.

Scotianul *Burns*³⁾ e un țaran care a trăit în mijlocul naturii. a muncit ca orî-care altul, a avut puțină învățătură, dar puternica sa simțire, sinceritatea emoțiunii au dat poeziilor lui un farmec deosebit, care l-a făcut cunoscut și admirat în timpul său, cum îl admiră și azi orî-ce Englez care poate învinge dificultățile dialectului în care a scris. A făcut poezii amoroase și satire la adresa celor bogați și la adresa preoților, dar viața desfrînată pe care a dus-o și mai ales beția l-a prăpădit de tînăr.⁴⁾

1) *Uhland* (1787—1862) foarte iubit pentru caracterul său și pentru dragostea de patrie.

2) *Lenau* (1802—1850): *Poezii*, — *Poezii nouă*. A dus o viață foarte zvînturată, a murit nebun.

3) Intre anii 1759—1796.

4) Iată o poezie de *Burns*:

Rugăciune

Tu, cauză necunoscută și a tot puternică a speranței și a temerii mele!
Tu, în fața căreia poate mai nainte de un ceas mă voi înfățișa.

Lord Byron ¹⁾ se născu la Londra dintr'o familie foarte veche, dar foarte cunoscută prin reaua purtare a multora din membrii ei, cari fusese tiriți de caracterul lor pasionat adesea pînă la crimă. Moștenind o asemenea dispozițiune, fiind schiop și din cauza aceasta luat în ris de colegi, el arată mare ură pentru omenire, dezgust și înclinare spre melancolie, caractere pe cari le regăsim în poeziile sale, în cari durerea formează subiectul de căpetenie. Poeziile sale sint mai toate scrise în ton epic, dar personalitatea lui reese în tot momentul în cit vezi bine că nu povestește durerile altora, ci propriile lui dureri și impresiuni triste, fie la vederea celor petrecute în jurul său fie la aflarea celor petrecute odată, fapte pe care ni le face cunoscute istoria.

Ura lui pentru omenire nu pornia însă dintr'un sentiment de egoizm, căci vedem că îndată ce Grecii încep la 1821 războiul lor pentru independență, aleargă să se lupte acolo și moare pe pămîntul pe care-l cîntase atita al Eladei.

Shelley ²⁾, amic cu Byron, trăi și el rătăcind de parte de patrie și muri tînăr. Spirit iubitor de libertate și independență, Shelley lăasă un însemnat număr de lucrări în cari se vede o simțire puternică. Amicii și admiratorii săi i-au pus ca epitaf pe mor-

Dacă m'am rătăcit pe cărări pe cari nu trebuia să umblu, precum îmi și spune sufletul mîeu;

Tu știi că mi-ai dat pasiunii nepotolite și violente și glasul lor plin de vrajă m'a condus adesea la rău.

Dacă din slăbiciune omenească am greșit, Tu, Bunătate supremă, ascunde-mi greșelile în umbra întunericului.

Dacă cu știință am greșit, singura apărare este bunătatea ta și știu că tu ești totdeauna.

1) Între anii 1788—1824. Byron a murit la lupta de la Misolonghi.

2) Shelley a trăit între anii 1792—1822.

mîntul său de la Roma : «*Cor cordium*» și l-aŭ proclamat «poetul poeților».

Tennyson ¹⁾, a fost poetul cel mai cunoscut al Angliei, în anii din urmă, mai ales că s'a bucurat mult timp de titlul de «poet laureat» al curții. În poeziile sale său înfățișează sentimente personale—ca elegia la moartea unui amic—său chestiuni filozofice ; dar e cu deosebire important prin aceea că a căutat să dea o formă nouă vechilor subiecte naționale.

VII. LIRICA ROMÎNĂ

Primele încercări în lirica romînă cultă se fac în secolul XVII de către *Dosofteiŭ* ²⁾ prin traducerea psalmilor și de către *Miron Costin* ³⁾ prin cîte-va poezii istorice și prin poemul filozofic «Viața lumii.» Nu putem însă începe istoricul liricei noastre de cît cu sfîrșitul secolului trecut și cu primii ani ai secolului actual.

Poezia romînă are ca începători în Muntenia pe Văcărești, în Moldova pe Conachi.

Familia *Văcăreștilor*, una din cele mai vechi ale principatului romîn, produse o serie de poeți, cari fură foarte cunoscuți și apreați în cercul puțin întins al cititorilor de atunci, mai ales între boieri. Dintre aceștia vom cita pe *Enăchiță Văcărescu* ⁴⁾

1) Alfred Tennyson : 1809—1892.

2) Dosofteiŭ, vestit Mitropolit al Moldovei, s'a născut cu cîțiva ani înainte de 1630 și a murit la 1711.

3) Miron Costin, vestit cronicar moldovean, a trăit între anii 1633—1691.

4) Enăchiță sau Enaché Văcărescu a trăit între 1740—1799.

om cu o cultură întinsă, autor al unui însemnat număr de poezii, dar toate cu puțină simțire și inspirate din grecește. Ca mai bună se poate cita: «Amărită turturea». De la dînsul avem și acel faimos testament în versuri. 1) Cel mai însemnat este *Iancu Văcărescu*, 2) care se făcu cunoscut încă de tînar prin compunerea unor versuri grecești și apoi prin «stihurile peceții» 3) făcute pentru condica lui Caragea:

A! de-ar putea a ne dobîndi
 Și cite avem pierdute,
 Atunci ce inimă n'ar grăi,
 Ce guri ar mai sta mute?
 Atunci și acel corb sărman
 Iar aquila s'ar face
 Și ori-ce Român ar fi Roman
 Mare 'n război și 'n pace.

El scrise poezii de diferite specii: amoroase, elegii, poezii patriotice, filozofice, multe în cari cîntă frumusețile naturii, puține inspirate din credințele populare. Poeziile sale n'au valoare mare, dar sînt importante pentru timpul în care a scris. Grigore Alexandrescu l-a caracterizat astfel:

Tu care ai fost din pruncie al Muzelor favorit
 Și ca strămoșească avere geniul ai moștenit,
 Cîntător al primăverii, ce ai darul a plăcea,
 A fi nalt cu deslușire, simplu fără a cădea,
 Care lucruri mici de sine știi să te mărești frumos
 Și să nu zici nici o dată cuvînt ce ar fi de prisos.

1) Urmașilor mîei Văcărești
 Las vouă moștenire
 Creșterea limbei romînești
 Și-a patriei cînstire.

2) Iancu Văcărescu: 1786—1863.

3) În secolele trecute și în primele decenii ale secolului nostru cele mai multe cărți se tipăreau sub auspiciile domnitorului; de aceea purtau pe verso al copertei pecetia țării. În josul pecetiei se scriau versuri cari de obicei erau niște banale laude la adresa Domnului.

Această admirațiune, desigur nejustificată, se explică prin ceea ce spune mai departe Alexandrescu în aceeași *Epistolă* ¹⁾ :

Sint mult mai vrednicî de slavă aceî care aû făcut
 În științî saû meșteșugurî fericitul început
 De cit cei ce după dinșîi și de dinșîi îndreptați
 Aû ajuns desăvirșirea de exemplurî ajutați.

Cam de aceeași valoare — ba poate mai mică — este în Moldova *Costache Conachi*, ²⁾ care a scris mai ales poeziî amoroase în versurî monotone și foarte rar cu vorbe expresive. Intreaga lui viață ni se înfățișază din lucrarea lui ca închinată amorului, un amor nestatornic și zglobiû.

Tot pe la începutul secolului trăi — dar din nenorocire puțin — un poet de talent deosebit *Vasile Cîrlova*, ³⁾ suflet simțitor, entuziast, putînd a-și exprima bine cugetarea și dacă n'ar fi avut să lupte cu nesiguranța limbii și ar fi trăit mai mult ca să se perfecționeze ar fi fost unul din poeții cei mai mari. În puținele lui produceri vedem că l-a impresionat frumusețea naturii, l-a fermecat gloria trecutului («Ruinele Tirgoviștei») și, increzător în viitorul nației sale, a salutat în versurî viguroase ridicarea steagului român, cînd s'a înființat pentru prima oară armata romînă în secolul nostru după 1831. ⁴⁾ Bălcescu zice cu admirațiune despre dînsul: «Floare a poeziei, june cu inimă de foc, ca o cometă trecătoare, tu

1) Epistolă către Iancu Văcărescu.

2) Costache Conachi a trăit între anii 1777—1849. Poeziile sale s'aû publicat într'un volum: «Poezii, alcătuirî și talmăcirî».

3) Cîrlova a trăit între anii 1809—183...

4) «Marșul oștirea romine».

străluciși un minut peste România uimită și încintată de lucirea ta. O moarte crudă te răpi fără vreme; dar apucași a ne lăsa o lacrimă fierbinte pentru gloria trecută și o scintee dătătoare de viață pentru viitor. Cântarea ta sublimă asupra ruinelor Tirgovîștei puse pecetea vecinicii asupra-le și ni le va păstra chiar cînd pustiirile anilor le vor șterge cu totul de pe pămînt».

Dintre poeții perioadei de renaștere 1820—1860 cei mai însemnați sînt: Mureșianu, Alexandrescu, Alexandri, Bolintineanu.

Mureșianu ¹⁾ lăsat un volum de poezii, dar cele mai multe sînt slabe: inspirația săracă și limba încărcată cu neologizme și barbarizme. A reușit însă într'o poezie să intruzeze într'o formă frumoasă ideile cari agitaū pe Romîni de peste munți la 1848 și cari în parte agită și azi întregul neam românesc. Cu «Răsunetul» sau «Marșul anului 1848» a făcut ceea a făcut la Francezi Rouget de Lisle—autorul Marsiliezei: lucrarea lui a devenit imnul național al Romînilor. Lăsînd la o parte muzica, în ce privește versurile—rolul căpătat nu e nemeritat. A arătat cu expresiuni fericite durerile trecutului, «oarba neunire» — «iataganul» — «cnuta» — «despotismul» și a chemat apoi la luptă pe frații săi, conjurîndu-i să nu lase a mai reveni acele nevoi și le-a arătat idealul măreț care încălzește inima orî căruî Romîn: unirea tuturor din patru unghiuri și pentru acest ideal le-a spus sau să învingă cu glorie sau să moară cu glorie.

1) Intre anii 1816—1863.

Gr. Alexandrescu ¹⁾ ne a lăsat un însemnat număr de poezii lirice, în cari se vede o simțire puternică, exprimată în mod foarte plastic, avînd însă defectul că neglige forma versurilor: umpluturi, accent ritmic greșit, emistichuri greșite, silabe lipsă. El simte adîncă durere pentru durerile omenirii și ar voi s'o vază fericită, ar voi ca tirania să înceteze și libertatea să se întinză peste tot ²⁾. Dacă ochii lui profetic privește viitorul, Alexandrescu se uită și la trecut, descoperă acolo vremuri bune pentru poporul său, vremuri în cari curagiul și vitejia erau prețuite, cînd trăiau eroi—ce au devenit pentru noi niște flințe legendare în cît ne mirăm și ne îndoim une ori dacă au existat în adevăr ³⁾. Deși admiră gloria trecută, uneori această problemă a gloriei îl tortură și spiritul lui cercetător se întrebă ce sînt oamenii mari? și vede că adesea sînt îndemnați în faptele lor de porniri cu totul egoiste, ba uneori ceea ce noi laudăm ca «virtute» vede izvorînd din «patimi». ⁴⁾

Religiunea i-a inspirat uneori poezii frumoase ⁵⁾

De asemenea amorul a fost subiectul cîtor-va poezii nu tocmai reușite. ⁶⁾

Bolintineanu ⁷⁾ a scris multe poezii cari au făcut mult efect asupra contemporanilor săi nu atît prin

1) Între 1812—1885.

2) În poezia «Anul 1840» Vezi analiza literară.

3) În poeziile: Mircea la Cozia,—La Tismana.

4) «Meditație».

5) «Candela», «Rugăciunea».

6) Cele mai cunoscute: «Așteptarea», — «Nu a ta moarte». — Foarte populare sînt încă din poeziile lui: «Cîinele soldatului», — «Uciagașul fără voce».

7) Bolintineanu: 1819—1872.

limba întrebuițată și prin reflexiunile ce aflăm într'însele cît prin iubirea de patrie ce se vede și prin delicateța simțirilor,—lucru care nu se vedea la poezii ce scriaŭ în timpul lui saŭ scrisese mai nainte. Prima epocă a vieții sale e cea mai strălucită.

Poeziile sale pur lirice sînt intitulate «*Reverii*», cuprinzînd mai ales elegii, cîteva poezii filozofice și unele amoroase. 1)

Se mai află poezii lirice în colecțiunea intitulată «*Florile Bosforului*», în cari toate subiectele sînt orientale și scenele se petrec în special în Constantinopol.

Poeziile însă cari i-aŭ ridicat așa de sus reputațiunea sînt «*Legendele istorice*», în cari elementul liric e împreunat în măsură egală cu cel narativ.

Alexandri 2) și-a început cariera poetică inspirîndu-se din producțiunile poporului, publicînd «*Doine*», subiecte din popor și în forma populară 3). Aci vedem pe haiduc, Romînul aprins de setea libertății, a dreptății și a frăției, cu suflet nobil și generos. Vedem luptă între amorul filial, amorul patriei și amorul fetei pentru iubit 4) saŭ ni se zugrăvesc cu o deosebită dibăcie obiceiurile simple ale poporului. Odată cu acestea publică «*Lăcrămioarele*», lucrări de natură cu totul personală, în cari amorul predomină. Din acestea fac parte: «*Dedicație*» cunoscută și devenită populară sub numele de «*Steluța*» — «*Cintec de fericire*» ș. a.

1) Mai cunoscută: O fată tinărară pe patul morții.

2) Intre anii 1821—1890.

3) Mai cunoscute: «*Doina*», — «*Sora și hoțul*», — «*Andrii Popa*», — «*Grozna*».

4) «*Ceasul rău*».

De aci încolo toată viața sa de scriitor și-o închină patriei, luînd parte și ca om politic mai la toate faptele importante ale istoriei contemporane.

Nevoit să se exileze la 1848 el plinge această despărțire în versuri duioase:

Cine știe, cine știe
Dacă 'mpins d'al soartei vînt
M'oiu întoarce 'n veselie
Să sărut al tău pămînt?..

La 1844 serbă *dețrobirea țiganilor*, acest mare act care face deosebită onoare generației de atunci, căci în adevăr robia acestora—cum zicea un contemporan—era o pată rușinoasă pe fruntea Moldovei.

La 1859 cînd și Muntenii și Moldovenii ardeau de dorința să poată alcătui o singură țară, el fu acela care traduse în versuri această gîndire generală, prin *Hora unirii*:

Ha! să dăm mină cu mină
Ce! cu inimă romînă!
Să 'nvirtim hora frăției
Pe pămîntul Romîniei

Mai tirziu apar «*Mărgăritărele*», în cari se vede tinerețe în simțiri, dar prea mare dragoste pentru cuvinte dezmierdătoare.

După ce cîntase în «*Legende*»—poezii epice—gloria trecută, cîntă în «*Ostașii noștri*» gloria soldaților Romîni cari, prin singele vărsat pe cîmpiile Bulgariei, asigurară statului independența.

Alexandri a pășit pe calea publicității într'o epocă în care poezia devenise o necesitate socială și cine se încerca era încurajat. Iată ce ne-a spune C. A.

Rosetti ¹⁾ despre acest timp: «Ori care june a stat și a admirat un minut o răsură în înflorirea ei, o stea schinteind și apoi căzînd și pierzîndu-se în spațiu, un val trecînd cu repegiune peste alte valuri ca să piară revărsîndu-se pe nisipul țărurilor; ori-care a simțit inima tresăltînd la un cuvînt patriotic său la vederea unei femei și a putut spune în cite-va cuvinte cadențate ce a văzut și ce a simțit:—Și eu sînt poet, a strigat... Și mulți aplaudarăm și-i consacrarăm poezi.»

Alexandri aducea o notă nouă; aducea, pe lîngă sinceritatea simțirii, o formă plină de farmec, cuvinte potrivite cu ideile, cuvinte sugerătoare de imagini și mai presus de toate o limbă curată, mare lucru pentru acel timp, în care purismul cu diferitele lui manifestațiuni era în mare cinste.

Toată poezia lui este reflexul vieții și caracterului lui. Fericit în viață, cunoscînd mizeria și nevoile numai de departe, vesel tot-deauna, el a transmis operelor sale acea veselie care te încîntă, acea tinerețe și fericire, cari vor face din ele un adevărat tezaur pentru literatura romînă. De aci nu urmează însă că e lipsit de energie, că entuziasmul nu se vede în poeziile lui. Citească cine-va «Groza», «Pahod na Sibir» ș. a. și va vedea cită adîncime de simțimînt.

Alexandri—după caracteristica lui C. A. Rosetti, a avut mîndria străbunilor, a cunoscut limba flori-

1) C. A. Rosetti (182...—1885) unul din fruntașii politici ai regenerării noastre naționale. A făcut el însuși poeziile, publicate în colecția: «Scrieri din junețe și din exil». Cunoscute sînt: «Cămașa fericitului»,—«Tu-mi ziceai odată».

lor, a vîntului și a riurilor, *a personificat energia unui popor care renaște.*

A treia perioadă în istoria poeziei noastre (1860—1880) se caracteriză prin o idee generală contrarie celei din perioada anterioară. Pe cînd poeții din perioada 1840—1860 sînt plini de entuziasm și increzătorii în viitorul țării noastre, ceilalți sînt din potrivă decepționați, scirbiți de viață. Se înțelege, sînt încă un număr de elevi ai lui Bolintineanu ca *G. Crețianu* ¹⁾, *H. Grăndea* ²⁾, cari fac poezii patriotice, alături cu poeții fantastici *Sihleanu* ³⁾, *Mihail Zamfirescu* ⁴⁾, și *Deparațianu* ⁵⁾, al cărui talent e cu totul umbrit de incorecțeta limbii; dar toți aceștia sînt poeți de un rang inferior.

Representanții curentului celui nou sînt: *Nicolae Nicolescu* ⁶⁾ *Roneti Roman* ⁷⁾ și *Mihail Eminescu* ⁸⁾. Am putea să numim pe acești poeți pesimiști, dar se vede din operele lor că nu le a lipsit plăcerea vieții, că au avut dorință să lucreze și ei cu ce-va

1). Crețianu: 1829-1887. Volumul său e intitulat: *Patrie și libertate*. A fost magistrat.

2). Grăndea, actualmente profesor la Bacău, a publicat în anul... o colecție: *Miosotis*.

3). Alexandru Sihleanu: 1834-1857. Colecția e intitulată: *Armonii intime*. Cele mai cunoscute poezii: «Logodnicii Morteii», — «Strigoii».

4). M. Zamfirescu: 1839-1878. Principalul volum: *Cîntece și Plîngerii*. Mai cunoscute poezii: «Balada Nebunilor», — «Somnolența».

5). Alexandru Deparațianu: 1835-1865. Volumul de poezii: *Doruri și amoruri*. Cele mai cunoscute: «Nihil novi sub sole», — «Vara la Țară».

6). Nicolae Nicolescu: 1833-1871. A fost profesor și funcționar. A murit nebun. Colecția poeziilor sale într'o broșură sub inițialele *N. N.* Expresiunea energetică, arătînd multă simțire, dar adesea nemăsurat, uneori vulgar. Cele mai cunoscute: «Dor și Jale», — «O victimă».

7). Roneti Roman a publicat la 1878 o poemă «*Radu*». N'a mai scris aproape nimic de atunci.

8). Eminescu: 18..-1889. Primele poezii s'au publicat în revista «*Familia*». Cele mai multe în «*Convorbiri literare*». Volumul a apărut după moartea poetului. Cele mai cunoscute: «*Venere și Madonă*», — «*Epigoni*», — «*Mortua est*», — «*Imparat și proletar*», — «*Satirele*», — «*Luceafărul*».

la mărirea patriei, dar împrejurările sociale—in legătură de sigur cu starea la personală—i-au făcut să vadă numai partea rea a vieții, iar trecutul țării, pe care l-admiră și ei cum îl admiraă și poeții din epoca renașterii, nu mai servă ca un îndemn, ci ca un motiv de regret, regret cu atât mai mare cu cât le lipsește încrederea în viitor.

Nicoleanu și *Ronetti Roman* au scris puțin; Eminescu însă a scris mult și a avut multă influență asupra scriitorilor tineri din ultimii ani.

O însemnată parte din poeziile lui *Eminescu* sînt erotice. Iubirea lui nu e veselă, chiar cînd nu intimpină piedici, e violentă și numai frumusețea naturii—pe care a înțeles-o și a zugrăvit-o într'un mod maestru—dă cite-va tonuri mai blînde în acest tablou întunecat. Alte poezii sînt filozofice, exprimînd dezgustul de viață și de aci pornind cu mintea către marile probleme ale existenței. Ce este viața? Nebunie;—un vis searbăd, care ar fi mai bine să înceteze.

Și cu această poezie a deznădejdiei *Eminescu* a făcut școală. S'a vorbit și se vorbește încă de «curentul *Eminescu*». Influența lui, după unii, se datorește faptului că pesimizmul lui a găsit un eco în sufletele generației actuale, pentru-că el a știut să dea într'o formă reușită fondul comun de gîndire; după alții, această influență s'a produs din cauza înaltelor calități ale operelor sale: cunoștința adîncă a sufletului omenesc, iubire către natură, limbă românească plină de frumuseți.

Cei mai însemnați elevi ai lui *Eminescu* sînt: Vlăduța, O. Carp și *Traian Dămetrescu*.

Vlăhuță ¹⁾ nu e numai un continuator al lui Eminescu, ci și un admirator, care—între primele poezii—adresează una maestrului său, acea «văpae de lumină», care *singur* a suferit pentru toți ²⁾. Multe rele vede și Vlăhuță în viață, dar are dragoste de a trăi mai mult ca Eminescu. Poet de talent, are însă defectul că nu s'a putut scăpa de greșelile de formă ale lui Eminescu. În timpul din urmă a cercat printr'o poezie «Unde ni sînt vîsătorii?» să îndemne pe poeți a părăsi nota plîngătoare și a îmbărbăta prin lira lor lupta pentru adevăr și pentru bine.

O. Carp ³⁾ e mai mult filozof. Se vede în opera lui omul de știință, care a adîncit problemele, le-a cunoscut prin propriile sale studii și deci nu sînt numai ca niște ecouri departate din gîndirile altora.

Traian Demetrescu ⁴⁾ este un suflet de o delicateță extremă, care știe să zugrăvească de minune detaliile și, într'o formă corectă, să ne facă a înțelege nuanțele sentimentelor. Din nenorocire a murit tinăr și n'a putut ajunge la completa dezvoltare a talentului său.

De citiți-va anii pare a se ivi un nou curent, care poate va da înfățișarea unei epoci noi în poezia

1) Alexandru Vlăhuță a publicat două volume de poezii: *Poezii, Iubire*. Tot primul rămîne superior. Cele mai cunoscute poezii: «Dormi iubito» «La icoană»,—«Liniște».

2) «Si tu să'nduri toată durerea
Pe care lumea n'o mai simtă.

3) O. Carp este pseudonimul d-lui George Proca, doctor în medicină. A publicat poeziile sale prin ziare și reviste; pînă acum n'a apărut un volum. Mai cunoscute: «Eternitas»,—«Rîndunelul».

4) Traian Demetrescu (18...—189...), originar din Craiova, a debutat sub direcțiunea lui Al. Macedonski. Mai tîrziu a căutat să devie mai liber în creațiile sale și a căutat se adopte limba lui Eminescu. Mai multe broșuri de poezii: *Poezii, Freamăte...* Cele mai cunoscute:

romină: opera lui *Coşbuc*.¹⁾ O lume cu totul deosebită, lumea țăranilor, este zugrăvită cu un rartalent în poeziile lui. În ele simțim aerul curat, sănătatea locuitorilor de la munte, inima caldă și dorința de viață. Aci întâlnim accente de bărbăție, îndemnul la muncă, la luptă, niciodată descurajare. Simplitate naivă, spontaneitate și frăgezime a sentimentelor, alături cu putere bărbătească și cu multă realitate în imagini: acestea caracteriză opera lui *Coşbuc*.

Poezia decadentă a fost încercată la noi de o serie de tineri scriitori, dintre cari cel mai însemnat este *Al. Macedonski*.²⁾ Acesta, de și publicase la începutul carierei sale un număr de lucrări din cari se vedea că are talent, în timpul din urmă a alunecat așa de mult spre poezia simbolistă (pe care a voit s'o susție și teoretic) în cît poeziile sale au devenit niște simple jocuri de versificațiune.

INTREBĂRI

I. Care este caracterul poeziei lirice orientale? — La ce popoare orientale avem poezii lirice mai importante?

II. Care este caracterul general al poeziei grece și cum se explică? — Ce știți despre poezia greacă primitivă? — Cari sînt speciile ce s'au dezvoltat cu deosebire la Greci? — Cine reprezintă elegia? — Ce știți despre

1) G. Coşbuc, de origine dintr'un sat de lîngă Năsăud (Transilvania) este azi considerat între cei mai mari poeți ai noștri. Academia l-a onorat cu marele premiu de 12000 lei, care s'a oferit întîi lui Alexandri și a doua oară lui Odobescu. Colecțiile sale: *Balade și Idile*, *Fire de tort*. Cele mai cunoscute poezii: «Cîntec barbar», — «Noapte de vară», — «Vrem pămînt», — «Nunta Zamfirei», — «El Zorab».

2) Al. Macedonski, fiul generalului Macedonski, a condus cît-va timp revista «Literatorul», care provocase o mișcare literară în țară. A publicat pe la 18... un volum de *Poezii*; acum de curînd un al doilea volum: *Excelsior*.

Alceu? — Carî sînt cei mai însemnați poeți prin lirica de amor? — Ce erau epiniciile? — Cine a făcut primele perfecționări? — Cine le-a dat strălucirea cea mai mare? — Ce știți despre versificația lui Pindar? — Cum este poezia greacă în perioada alexandrină?

III. Care e caracterul liricei romane? — Carî sînt cei mai însemnați poeți? — Ce știți despre Horatiu?

IV. Prin ce se caracteriză poezia lirică din evul mediu? — Unde s'a dezvoltat cu deosebire? — Carî sînt primii poeți? — Ce erau curțile de amor și trubadurii? — Ce erau truveriî? — Ce poeți cunoașteți?

V. 1. Carî sînt cei mai însemnați poeți lirici italieni? — 2. Cînd s'a dezvoltat mai mult lirica spaniolă și carî sînt poeții? — 3. Cînd se naște clasicismul în Franța? — Ce era pleiada? — Ce poeți cunoașteți? — Ce direcție literară dărimă clasicismul? — Carî sînt reprezentanții romantizmului? — Ce știți despre lirica franceză contemporană?

VI. 1. Cum s'a dezvoltat poezia germană în evul mediu? — Cine reprezintă renașterea spiritului german? — Carî sînt poeții germani cei mai mari? — Cine i-a continuat? — 2. Carî sînt cei mai însemnați poeți lirici englezi?

VII. Cîte perioade se pot deosebi în lirica romînă? — Carî sînt poeții de la finele secolului trecut și începutul secolului nostru? — Carî sînt poeții epocii de renaștere? — Cine reprezintă curentul pesimist? — Ce alt curent nou pare a se naște? — Avem poezie decadentă?

GENUL EPIC

A. Rezumatul celor mai însemnate epopei

RAMAYANA

Această poemă este ultimul episod al luptei dintre zei, ajutați de geniile bune, și dintre geniile rele, în fruntea cărora se află Ravana.

Spiritele demoniace fusese în adevăr învinse, dar Ravana ceruse de la Brahma, «ființa existentă prin sine însăși», să nu-l poată omori nici un zeu, nici un geniu, iar Brahma îi acordase aceasta, pentru-că Ravana se supusese la multe chinuri prin care meritase favoarea.

Duh rău însă, Ravana s'a slujit de invulnerabilitatea sa ca să facă rău și zeilor și oamenilor. Atunci se duc zeii la Brahma și-l roagă să pue capăt acestei nenorociri universale. Sfătuindu-se, ei bagă de seamă că Ravana uitase să ceară a fi scutit și de lovitura vre-unui om; deci un om putea să-l omoare. Se înțelege însă că era greu să se găsească omul; de aceea primește zeul Vișnu să se încarneze în ființa omenească, după propunerea lui Brahma.

În timpul acesta regele Daçarata cerea zeilor să-î dea fiu. Vișnu se încarnează ca fiu al lui Daçarata și ia numele de Rama — eroul poemei. Pentru ca să poată avea el și tovarășii vrednici, zeii crează o generație de oameni sălbatici sau mămuțe, cari se puteau metamorfoza.

Rama crește, primește de la zeii arme supraomenești și ia de soție pe Sita, născută dintr'o brazdă săpată pentru sacrificiu. După puțin timp, se vede însă dezmoștenit, după îndemnul mumei sale vitrege. Atunci se duce în exil în păduri, însoțit de credincioasa-î Sita. Aflindu-se aci, Ravana — care domnia în insula Lanka (Ceylan) — îi răpește pe Sita.

Această răpire este nodul acțiunii.

Rama se aliază cu oamenii sălbatici și fac un pod ca să treacă în insulă. Incepînd lupta, niște șerpi țin legat

pe Rama, care scapă numai cu ajutorul păsării Garuda, mîncătoare de șerpi.

Atunci se reped ambiî eroi la atac. Ravana, prin puterea magiei, își făcuse un car de foc. Zeul Indra, văzînd pe Rama în poziție inferioară, îl trimite și lui un car și arme. Lupta e îngrozitoare; în fine, cu o săgeată căpătată de la Indra, Rama ucide pe Ravana și, victorios, se întoarce cu Sita, pe care o purifică prin foc.

MAHABARATA

Erau doi împărați frați: Pandu și Dhritarashtra. Pandu avea cinci fii, iar celălalt o sută de fii. Fiii lui Dhritarashtra dau foc palatului lui Pandu și fiii acestuia fug în păduri. Peste cît-va timp însă sint chemați de unchiul lor și puși stăpîni peste diverse părți ale imperiului. Unul dintre dinșii pierde la joc puterea și atunci, împreună cu frații săi, se refugiază din nou în păduri.

Aflîndu-se aci, fiii lui Pandu se aliază cu un rege vecin, care le dă un ajutor mare. Cu acest ajutor, conduși de Yudhishthira — care pierduse puterea la joc — înving pe Dhritarashtra și-l izgonesc împreună cu toată familia lui.

Atunci Yudhishthira abdică, lăsînd fraților săi toată puterea și se duce la zeul Indra.

Poema se sfîrșește cu apoteoza eroului.

I L I A D A

Iliada povestește un episod din războiul troian. Agamemnon luase captivă pe fata unui preot al lui Apollon de la Troieni. Apollon dete ciurma în oaste și oracolul ceru ca Agamemnon să înapoieze captiva. Acesta se învoiește, dar cu condiția de a lua pe Briseis, captiva lui Achile. Atunci Achile se mînie și hotărăște să nu mai ia parte la luptă. Se retrage în vasele sale cu Mirmidonii săi și cu amicul său Patrocle, după ce rugase pe mumașă Thetis să nu-l lase nerăzbunat.

Agamemnon cu aliații reîncepe lupta, dar se simte cu-

rind lipsa lui Achile, căci de unde pînă aci Acheii amenințau zidurile cetății, acum sînt nevoiți să se retragă și să aibă grijă de tabăra lor. Pentru acest scop fac un zid și un șanț.

După un scurt armistițiu, se iaă din nou la luptă și Hector ajunge cu Troienii pînă la șanț. În această situație nenorocită, Acheii trimit la Achile, dar el rămîne neînduplecat. A doua zi Acheii sînt și mai rău bătută, șanțul chiar e trecut și ei nevoiți să fugă în corăbii. Achile nici acum nu se domolește, dar lasă pe Patrocle, cu armele sale, să meargă la luptă. Acolo Patrocle e omorit și armele sînt luate. Știrea ajunge la Achile, acesta nu putea acum să meargă în luptă; de aceea se mărgini deocamdată să răcnească de trei ori și să înapăiminte ast-fel de trei ori pe Troienii.

Acum uitase mînia și voia numai să răzbune pe amicul său Patrocle. Se rugă de mama sa să intervie pe lingă Hephaistos ca să-i fabrice alte arme și apoi puse la cale cu toți conducătorii Acheilor planul de luptă. A doua zi, învestit cu armele sale, se repede, omoară pe toți capi Troienilor și în urmă și pe Hector, pe care-l tirăște legat de car în jurul cetății. Intorcîndu-se apoi, se ocupă cu îngroparea potrivită pentru Patrocle și cînd bătrînul Priam, tatăl lui Hector, veni să ceară cadavrul fiului său, i-l dete.

ODYSEA

Pe cînd toți Acheii, cari se luptase la Troia, se întorseră la casele lor, Odyseu singur sta departe de patrie, reținut de Nimfa Calypso. Făcîndu-se un consiliu al zeilor, fără Poseidon, Atene întrebă pe Zeus: de ce această soartă s'a rezervat înțeleptului Odyseu? Zeus răspunse că Poseidon îl persecută, fiind că a lasat orb pe fiul său Polyphem; dar zeul mărilor va trebui să-l erte cînd vor stăruii toți cei-lalți.

În urma acestui sfat Hermes e trimis să poruncească nimfei Calypso a lăsa liber pe Odyseu, iar Atene se duce în Itaca, patria lui Odyseu, unde se afla soția lui, Penelope,—pe care o sumă de pețitori o sileau să aleagă unul, zicînd că soțul ei a murit,—pentru ca să îndemne pe Telemac, fiul ei, a pleca în căutarea tatălui.

Telemac pleacă la Pylos la regele Nestor și apoi în Lacedemona ca să se informeze despre tatăl său. Nu poate însă afla nimic sigur.

În timpul acesta Odyseu pleacă din insula Ogygea, a nimfei Calypso, și merge cu bine pe mare pînă la un loc, cînd de odată Poseidon îl bagă de seamă, stirnește o furtună și sârmanul d'abia scapă într'un fluviu din insula Phëacienilor. Din fluviu pătrunde într'o pădure unde se culcă. De odată e deșteptat de strigătele unor tinere, cari venise împreună cu Nausicaa, fata regelui, să spele stofe și să se joace. Ele îl conduc la palatul regelui Alcinoos, care îl primește cu mare bucurie. Se fac mese și jocuri și hotărăsc bătriniî regatului să-l ducă în patrie. Mai nainte de plecare însă îl roagă toți să povestească întîmplările călătoriei sale de cînd părăsise Troia.

El spune cum a plecat de la Troia, cum a prădat un oraș al Ciconienilor, cari i-au ucis o parte din tovarășii, cum a văzut țara fericită a Lotofagilor, de unde tovarășii nu voiau să mai plece, cum în fine a ajuns într'o insulă aproape de țara Ciclopilor. A luat atunci 12 din însoțitorii săi, a mers în peștera lui Polyphem, regele Ciclopilor, care a mîncat citi-va din ei; dar Odyseu l-a îmbătat și i-a ars ochiul, apoi a fugit. Atunci Polyphem s'a rugat de tatăl său Poseidon să-l răzbune și de aci porni toată ura zeului contra lui Odyseu.

Ajungînd la Eol, regele vînturilor, acesta i-a dat într'un burduf toate vînturile închise, afară de cel necesar ca să miște pinzele. Peste noapte însă tovarășii desfac burduful și se stirnește o furtună care i-aruncă la Lestrigoni cari le ard vasele—afară de unul—și omoară mulți dintre dinșii. Ajung apoi la vrăjitoarea Circe, care prefăce pe tovarășii săi în porci; dar Odyseu primește de la Hermes o buruiană fermecată, așa că scapă, se împrietenește cu Circe și readuce la formă omenească pe tovarășii. De aci voia să plece în Itaca, dar vrăjitoarea îl învață să meargă mai întăi în Iad ca să consulte sufletul lui Tiresias. Pătrunde în Iad, vede pe Tiresias și pe alte persoane moarte, ca mumă-sa, Agamemnon, ș. a. Apoi pleacă. Scapă de seducțiunea Sirenelor, scapă de Scila și Caribda și ajunge în Sicilia (Trinacria). Aci tovarășii săi fac greșala de a se atinge de turmele soarelui și îndată ce

pleacă vasul e spart, toți tovarășii morți și de acolo singur ajunge în insula Ogygia.

Astfel povesti Odyseu și după aceea Pheacianii îl duseră în Itaca. Aci Atene îl întâmpină și-i dă forma unui cerșetor, iar ea se duce să aducă de la Sparta pe Telemac.

Telemac sosește și tatăl său i se face cunoscut. Merg împreună la palat. Penelope primește bine pe străinul cerșetor și-i spune că a doua zi va lua pe acela dintre pretendenții, care se va servi mai bine de arcul lui Odysea. Acesta îi zice că fac bine. A doua zi cerșetorul ceru voie să încerce și el, căci pretendenții nu puteau să întinză arcul—și lovește la țintă. Apoi, împreună cu Telemac și cu câțiva servitori, omoară pe pretendenți și se face cunoscut în fine soției sale.

ENEIDA

Cuprinde 12 cărți. Enea, plecând din Sicilia, e persecutat de Junona, care îndeamnă pe Eol să stărnească furtună în contră-i, — și protegiat de Neptun și Venus, mama sa. Furtuna l-aruncă pe țărmii Africei în Cartaginea. Didona, regina, care fusese înștiințată de zeiță-l primească bine, îi dă toată cinstea cuvenită și apoi îl roagă să povestească nevoile pe care le-a îndurat pînă să ajungă acolo.

Enea povestește cum a luat Grecii Troia, cum a ars-o, cum a scăpat cu tatăl său Anchise; apoi a mers cu tovarășii săi în Tracia; aci s'aun arătat diferite minuni care l-au îndemnat să plece. S'aun dus în Delos, unde penanții i-au spus că sfârșitul călătoriei trebuie să fie Italia. Spre această țintă aun pornit și aun venit, după cite-va rătăcirii, în Sicilia, de unde furtuna i-a aruncat pe țărmul Africei.

Didona se înamorează de el cum și Enea de ea. Dar zeii poruncesc să plece și ea se ucide.

Venind din nou în Sicilia, lasă o parte din tovarășii și merge să consulte sibila de la Cume, care îl introduce în Infern.

Pornește apoi Enea cu ai săi, ajung în țara lui Latinus, care îl primește bine, dar un alt rege, Turnus,—care dispută cu Enea pe fiica lui Latinus, numită Lavinia—atacă pe Troieni. Zeii se consultă și hotărăsc să lase pe lup-

tătorii în puterea lor. Lupta continuă. Enea e rănit într'un rind, dar Venus îl scapă. Apoi se dă o luptă finală, în care Turuus e omorît și Enea rămîne stăpin pe situație.

CHANSON DE ROLAND

Carol cel mare este învingătorul Spaniei. Numai Regele Marsilus în Saragosa nu e învins. Acesta se gîndește să înșele pe Carol și trimite soli, zicînd că voiește să se supună, dar să-î trimeată și Carol un ambasador. Ganelon e însărcinat să meargă acolo. El se învoiește la trădarea lui Marsilus. Acum armata franceză începe să se retragă; în ariergardă era Roland comandant. Cîrînd oastea lui e atacată. Un amic îi spune să sune din corn ca să audă Carol, el nu vrea. Lupta începe. Cad din amîndouă părțile. Roland, obosit, simte că moare. Sună din corn. Carol vine și-l vede mort. Saraciniî sînt bătuti. La întoarcere trădarea lui Ganelon e descoperită și el pedepsit.

DIVINA COMEDIA.

Dante rătăcind pe drumul vieții, se pomenește la intrarea unei păduri întîmpinat de trei fiare sălbatice. De ele scapă, venind umbra poetului Virgiliu; care-l ia de mină și-l duce dinaintea unei porți mari pe care stă scris: «Prin mine ajungi în cetatea suferințelor, prin mine ajungi la durerea vecinică, prin mine mergi la neamul osîndiților... Lăsați nădejdea voi cari intrați aici». Era Infernul. Pătrund înăuntru și-l vizitează tot.

Infernul este ca un fel de munte cu virful în jos, alcătuit din nouă cercuri așezate în spirală. În aceste cercuri sînt așezați păcătoșii de diferite categorii și cu cît se coboară spre virf cu atîta află pe cei cu păcate mai mari și prin urmare și cu pedepse mai mari. În primul cerc sînt cei cari în viața lor n'au făcut nici rău nici bine. În al doilea vin cei cari s'au lasat să fie tiriți de simțuri și aci Dante întilnește pe Francesca de Rimini, care se înamorasese de fratele barbatului ei și care acum se pedepsia pentru această crimă. — Acesta e unul din episoadele ce-

lebre ale epopeii. — Află apoi, în cercuri succesive, pe mincăcioși, pe risipitori, pe avari, pe șarlatani, pe ipocriți, etc. În al noulea cerc află Dante pe trădătorii de amici și de patrie, între cari și Ugolino, care minca creierii episcopului Ruggieri (Roger). Alt episod celebru.

În fundulul Infernului stă Diavolul.

Eșind afară din Infern, Dante și Virgiliu merg în Purgatoriu, care e un munte cu virful în sus. Se urcă pe el și văd diferite persoane cari sînt pe cale de a se purifica de greșelile lor. Merge pînă la virf însoțit de Virgiliu și de Stațiu. Acolo acești doi, nefiind creștini, nu mai pot înainta; un înger vine și purifică pe Dante, Beatrice se arată—și ea îl conduce de aci înainte în Paradis.

Paradisul este alcătuit din multe ceruri, fie care cer într'o planetă. În primul plan se află șapte planete, în care stau cei respăliți pentru fapte bune; deasupra se află sfera stelelor fixe și d'asupra Empireul. Toate se mișcă vecinic și toate sufletele trăesc într'o fericire vecinică, în mijlocul unei armonii și lumini nesfirșite. Și Poetul cade în extaz cînd a văzut toate acestea.

ORLANDO FURIOSO

Regii din Africa s'aũ hotărit să distrugă Franța și Parisul. Uniți cu Saraceni din Spania, ei atacă cetatea, o reduc la ultima extremitate, dar Carol cel Mare îi învinge și gonindu-i, se întoarce acasă cu toți războinicii săi ca să serbeze victoria.

În acest timp se petrece lunga și complicata întimplare pe care a povestit-o Ariosto și a cărei principal erou este Roland (Orlando), nepotul lui Carol cel Mare.

Orlando și Rinaldo (Renaud) cer mîna reginei Angelica; dar Carol îgăduște că o va îndemna să ia pe cel ce se va arăta mai viteaz în lupta cu păgini.

În primele lupte creștinii sînt învinși și Angelica fuge. Renaud se ia după dînsa, dar Carol îl chiamă și-l trimete în Anglia după ajutor. El se duce, scapă pe fîca regelui Scoției de o nenorocire și se întoarce cu mare oaste.

În timpul acesta Roland aleargă și el după Angelica; Carol trimete pe un amic al nepotului său să-l caute;

soția aceluia pleacă și ea sa-și caute soțul. Aceste alergări și căutări sînt pline de tot felul de peripeții, lupte cu vrăjitori, cu balauri, etc.

Paralel cu amorul celor doi eroi creștini pentru Angelica este amorul lui Roger, comandant păgin, pentru Bradamante, sora lui Renaud. Pe ea o caută peste tot, trecînd prin tot felul de pericole.

Parizienii, disperați, dau foc cetății, dar o ploaie cade și-i scapă de moarte. Atunci vine și Renaud cu armată. Păgânii sînt învinși, cu ajutorul lui Dumnezeu, de care Carol se rugase mult.

În timpul acesta Angelica, renunțînd la onorurile la care i-ar fi dat drept pozițiunea ei de regină, se căsătorește cu Medor și pleacă în India.

Auzind aceasta, Roland se înfurie, înnebunește. De aci numele poemei. Aleargă nebun prin Europa și prin Africa, pînă cînd Astolph, principe din Anglia, îi redă rațiunea, pe care o aflase într'o sticlută.

Atunci Roland se luptă contra Saracenilor, cari în cele din urmă sînt învinși.

OS LUSIADAS

Vasco de Gama naviga spre India și era aproape să ajungă. Zeii se adună ca să hotărască în privința cererii lui Bacus, care nu voia ca Vasco să ajungă în India. Venus scapă pe Portugezi de toate cursele întinse de Bacus și Vasco de Gama ajunge la un rege, care-l primește bine și-l ospătează. Rugat de el, povestește din istoria țării sale și peripețiile călătoriei. După cite-va călătorii și primejdii se întoarce acasă.

GERUSALEMME LIBERATA

Cruciații sînt în Palestina și-au luat Antiochia. Sultantul din Ierusalim ațîță din nou lupta. Godefred de Bouillon conduce războiul și înaintează contra zidurilor. Diavolul le micșorează izbînda. În timpul acesta Armida, fata

sultanului din Damasc, care era vrăjitoare, face pe ciți-va comandanți cruciați să părăsească lupta. Renaud cere rolul unuia din cei plecați și, fiind refuzat, pleacă. Lupta se continuă, mor mulți din capii cruciaților și în fine se hotărăște un nou atac, dar acesta nu se poate da de cit cu ajutorul lui Renaud, căci numai el putea să intre într'o pădure fermecată să ia lemne. Renaud este găsit în insulele Fortunate lângă Armida. El vine, desface farmecul, cruciații fac turnuri, se luptă și Ierusalimul este liberat din puterea Saracenilor.

NIEBELUNGENLIED

În țara Burgunzilor, la Worms, domnia regele Gunther, care avea doi frați, un vasal viteaz Hagen și o fiică renunțată de frumoasă Kriemhild. O cere Siegfried, fiul unui rege de la Rinul inferior. Acesta pune condiția următoare: Să se ducă el să învingă în lupte în numele lui pe regina Brunhild ca s'o poată lua Gunther de soție, căci ea spusese că va lua pe cine o va învinge. Siegfried se duce, o învinge și se fac odată două nunți: a lui Gunther cu Brunhild, a lui Siegfried cu Kriemhild.

După multă vreme, la o petrecere Kriemhild spune că nu Gunther a învins pe Brunhild, ci bărbatul său. Brunhild să gindește de atunci la o răzbunare și odată la vînatore Hagen omoară pe furiș pe Siegfried.

Văduva Kriemhild se gindește și ea acum la răzbunare și peste mult timp primește a deveni soția lui Etzel, regele Hunilor, ca să poată fi mai bine în stare să-și execute planul. La o serbare vine și tatăl său. Toți sint omoriți afară de Hagen, care știa unde e ascunsă o comoră. Nevrînd însă să spuie, e omorît și el. Atunci un bătrîn omoară pe Kriemhild.

GUDRUN

Hagen, fiul regelui Irlandei, e luat de un vultur și dus într'o insulă depărtată, unde află pe Hilda, prințesă indiană, ajunsă acolo tot în același mod.

Ei se căsătoresc, vin în țara lui Hagen și au o fiică Hilda, care fuge cu regele Frisonilor. Ei au o copilă numită Gudrun foarte frumoasă. Se logodește cu Herwig, un fiu de rege, dar un altul o fură și, fiindcă ea rămase fidelă logodnicului ei, fu tractată cu mare cruzime în timp de 13 ani și pusă la munci grele. O găsește așa frate-său care vine cu armată s'o scape. Invinge pe Normanzii, — al căror rege era răpitorul — dar pe urmă se face împăcaciune prin patru căsătorii: Herwig cu Gudrun, răpitorul (Hartmut) cu o amică a lui Herwig, sora răpitorului cu fratele Gudrun-ei și sora lui Herwig cu un alt rege.

PARADISUL PIERDUT

Diavolul se hotărăște să atace opera lui D-zeu. D-zeu știe îndată că el are să înșele pe om. De aceea hotărăște că fiul său va merge — după ce se va fi întimplat — să salveze lumea. Diavolul se introduce sub forma unui cormoran (un soi de pasere cu gatul și picioarele foarte lungi) și vede paradisul, pe Adam și Eva și în vis insuflă Evei ideea de a minca din pomul oprit. Archangelul Gabriel gonește pe Diavol și apoi Raphael înștiințează pe Adam că Diavolul e vrăjmașul lui D-zeu și al lor, le explică crearea lumii și căderea Dracilor. Diavolul se întoarce, se face șarpe și înșală pe Eva, făcând-o să mănince un fruct din pomul oprit. Adam, văzînd-o pierdută, mănincă și el. Adam și Eva se roagă de fiul lui D-zeu să fie ertați. Ei sînt ertați, dar sînt goniți din Paradis.

B. PRINCIPIILE GENULUI EPIC

CARACTERUL GENERAL AL GENULUI EPIC. SPECIILE GENULUI

Sub numele generic de *epos* sau *poezie epică* se înțelege povestirea unui fapt. O persoană sau mai multe lucrînd în vederea unui scop, întîmpinînd o serie de obstacole, mișcîndu-se într'un punct al naturii și într'un mediu social: aceasta formează fondul eposului.

Acest gen poetic a existat din timpuri foarte vechi și a avut o sumă de forme, a suferit o sumă de transformări. Schimbările acestea au dat speciilor atîta independență și așa de multe caractere particulare în cît numai critica istorică poate întrevedea oare-cari puncte comune.

Sub numele de gen epic cuprindem: narațiunea epică, epeea, poema eroi-comică și romanul.

I. NARAȚIUNEA EPICĂ

Producțiunile cari poartă numele generic de *narațiuni epice* sînt sau fragmente de epeee sau epopei în mic sau poezii în cari intră și o însemnată parte lirică. De aceea narațiunea epică formează pe de o parte tranzițiunea de la genul liric la genul epic;

iar pe de alta formează punctul de trecere între istorie ca gen al prozei și între epică, gen poetic.

Deosebim ca specii ale narațiunii epice :

1) *Cronica rimată* este o povestire în versuri a diferitelor evenimente fără legătură de cauzalitate și fără vre-o calitate poetică. Cu deosebire s'a dezvoltat acest gen de scriere la poporul german prin secolul XII—XIV, însă în timpul acela fiind mărginită toată cultura la studiul limbii latine și nefiind destul de cultivată limba germană, aceste cronică se scria în latinește. Astfel este *Cronica timpului împăraților și papilor și a multor altor materii* apoi o curioasă lucrare numită *Cronica lui Ottokar din Styria* alcătuită din mai mult de o sută de mii de versuri. În aceste cronică să găsim diverse legende creștine amestecate cu credințe magice și deprinderi cavaleriești să găsim descrieri amănunțite ale diverselor bătălii.

În literatura noastră cronica rimată s'a dezvoltat puțin, pe la începutul secolului nostru. În primul rând vom cita pe *Zilot Românul*, pseudonim sub care se ascundea *Stefan Fănuță* ¹⁾. El a scris despre diferiți domni, ca Moruzi, Suțu, Ipsilante, etc. A scris despre Revoluția din 1848, luând apărarea reacțiunii și ocărind pe revoluționari.

A doua cronică rimată este a *Pitarului Hristache* ²⁾ care a povestit cea mai însemnată parte a domniei lui Nicolae Mavrogheni: «Povestea mavroghenească.» Versurile lui sînt slabe ca putere poe-

1) Între anii 1780—1850 (?)

2) Nu se știe exact între ce anii a trăit.

tică, dar ne dau adesea pasage de o naivitate plină de farmec.

Cu mult mai pretențioasă este lucrarea vornicului *Alecu Beldiman* ¹⁾ intitulată «Tragodia saă mai bine a zice Jalnica Moldovei întimplare la 1821.» După un început patetic, urmează povestirea evenimentelor într'un stil searbăd, mult inferior lui Hristache.

2) *Poema eroică* este o epopée în mic. Ea povestește un fapt istoric al unui erou, dând o întindere potrivită, complicînd cu foarte puține detalii fondul; uneori idealizînd persoanele, dar neintroducînd nici odată elemente supranaturale. Astfel, în «*Dan Căpitan de plaiu*» poetul ne povestește cum acest bătrîn s'a luptat contra Tătarilor, cum a fost prins de Hanul lor și cum prin purtarea sa și-a atras admirațiunea dușmanului. Vedem că atît Dan cît și Ursan, amicul său, sînt viteji fără seamăn, își fac drum printre dușmani, dar nu vedem vre-o ființă în afară de natură care să intervie ca să le dea ajutor.

Exemple de poeme eroice avem în literatura noastră: *Aprodul Purice* de Costache Negruzzi ²⁾; — *Dumbrava Roșie*, *Dan*, *Căpitan de plaiu* de Alexandri; *Andreiș saă Luarea Nicopolei* de Bolintineanu,

3) *Balada epică*, (spre deosebire de cea lirică) este o compozițiune poetică în care se povestește o întimplare nu prea complicată și relativ scurtă, dar aî cărei eroi se mișcă într'un mediu de închipuire com-

1) Mort la 1825.

2) Costache Negruzzi (1808—1868) unul din cei mai mari prozatori ai noștri. A scris și poezii. Puținele poezii originale sînt slabe; mai importante sînt traduceri din V. Hugo și din Antioh Cantemir.

binate cu cît mai multă măiestrie. De obiceiî găsim un personagiî istoric amestecat în întîmplări supranaturale. Une-orî însă chîiar persoana principală este imaginată.

Această formă de producţiune epică s'a dezvoltat și în literatura cultă și în cea poporană.

În literatura cultă ea a înflorit cu deosebire în Germania în a doua jumătate a secolului XVIII și s'aî distins patru mari poeți: *Bürger*, *Schiller*, *Goethe* și *Uhland*.

Bürger ¹⁾ se consideră părintele baladei germane. El întroduse pe lîngă partea pur narativă și o parte descriptivă și prin amestecul dialogului dete acestei forme literare un farmec deosebit.

Schiller se apropie mai mult de poezia lirică prin baladele sale, căci multe sînt numai cu fond filozofic și cu prea puține caractere epice (de exemplu faimoasa poezie *Cîntecul Clopotului*); aflăm însă și lucrări adevărat epice, precum: *Cufundătorul*, ș. a.

Goethe și Uhland deteră o mai mare importanță părții narrative din baladele lor.

În literatura noastră poporană s'aî produs o serie de cîntece epice cărora li s'a dat numele de *balade* și pe cari poporul le numește *cîntece bătrînești*.

Se împart în patru categorii, după felul subiectului tractat: solare și superstițioase, istorice, domestice, haîducești.

Cele *solare și superstițioase* tractează diferite superstițiunii și mituri, cum este cunoscuta baladă «*Mierla și Sturzul*», pe care o aflăm în multe din

1) Intre anii 1748—1794.

literaturile europene. Sturzul, nebun de amor, urmărește pe Mierlă, care suferă diferite metamorfoze ca să scape de el. Acesta ia și el diferite forme ca să nu o piarză: dacă se face ea apă, el se face pește; dacă se face ea turtă, el se face clește, etc. In unele variante cele două paseri sînt «Cucul și Turturica».

Cele *istorice* povestesc diferite evenimente istorice. Asemenea povestiri aflăm și în unele *colind*. In genere numărul acestor fel de producțiuni este foarte redus.

Mai numeroase sînt cele *domestice*, cari ne arată viața de familie în diferite epoce ale trecutului nostru.

Cele mai numeroase și mai frumoase ca putere poetică sînt *baladele haïducești*. Haïducii nu sînt considerați de popor ca hoți, ci ca niște luptători pentru scăparea neamului de robie. Unii se luptă cu ciocoi săi cu Grecii; sînt însă ciți-va cari fac expedițiuni în contra Turcilor.

4) *Romanța* este o producțiune epică poporană care tot-deauna se însoțește de cîntec. Ea s'a produs cu un efect mare în Franța și în Spania. Aci cu deosebire aflăm o abundență extraordinară de asemenea compunerî.

Sub numele de *Romancero*, colecțiunile acestea ne dau diversele poeme epice ale poporului spaniol, relative la eroii lor naționali, dintre cari cel mai însemnat este *El Cid*. (Eroul care figurează în tragedia lui Corneille cu același nume).

5) *Legenda*, de la vorba latina *legenda*, care trebuie citită, era odinioară pevestirea vieții unui sfînt, pentru-că aceste povestiri trebuia să fie citite în comu-

nitățile religioase. Prin extensiune s'a dat acest nume ori-cărei povestiri fabuloase. În evul mediu s'a cultivat mult soiul acesta de povestire și de unde, la început, se mărginea la înșirarea chinurilor diferiților sfinți, cu timpul au coprins și întâmplări și fapte istorice pozitive, dindu-le însă culoarea fantastică.

În literatura noastră sînt cunoscute *Legendele istorice* ale lui Bolintineanu.

El a luat diverse tradițiuni din Neculce și din alți cronicari și le-a dezvoltat în poezii de obicei scurte, ce se disting prin sobrietatea descrierilor și prin sentențele ce se găsesc presărate la fie-care pas. E drept că tocmai prin aceasta capătă o înfățișare maestruoasă, că multe din sentențele lui au devenit maxime ce se citează tot-deauna; dar tot de aci a rezultat răceală și lipsă de viață.

Și de la Alexandri ne-au rămas cite-va legende. Scrise cu mai multă animațiune de cît ale predecessorului său, sînt totuși slabe față de alte lucrări de gen epic ale sale, poemele epice. (*Legenda Rîdnicăi*, *Legenda Ciocîrliei*).

De și Bolintineanu a capatat cel mai mare renume prin acest fel de producțiuni, el nu e la noi părintele genului; cel care a dat mai întîiu încercări de legende este marele liric Grigore Alexandrescu, dar tocmai înclinarea lui spre medițiune și numeroasele reflexiuni filosofice fac ca poeziile lui de acest fel numai într'o mică parte să se ție de genul narativ.

EXEMPLE DE NARAȚIUNI EPICE

OȘTIREA LUI MAVROGHENE

de

PITARUL HRISTACHE

La leatul opt-zeci și opt
 Dete spaimă în norod
 Auzindu-se că vine
 Oaste turcească multime,
 Avind Turcii și Tătarii
 Groaznic război cu Muscalii.
 Decî iarăși luarăm veste
 De răzmiriță că este.
 Decî pînă Turcii sosi
 El cită vreme a găsi
 Să strîngă și de aici
 Vr'o sumă de voinici
 Să dea o ajutorință
 La această răsmiriță.
 Oaste începu a strînge
 Pentru vărsare de sînge:
 Toți condorații ¹⁾, cizmarii,
 Precupeții, circiumarii,
 Osebit Românii de țară
 Ce-î strînsese de pe afară
 Și le făcu baerac ²⁾
 După cum l-era pe plac,
 Făcîndu-î tot cete, cete,
 Inarmați cu pușci pe spete,
 Rînduîndu-le și leafă
 Numai ca să facă treabă.
 Iar pe Romîni de țară,
 Ce-î strînsese de pe-afară,

După ce le făcu leafă
 Îi mai puse la o treabă:
 Ca să 'nvețe și muștra
 Să știe să dea cu pușca.
 Apoi să stai să privești
 Și cu drag să pomenești
 De Rominașii voinici
 Încălțați toți cu opinci!
 Să te fi dat la oparte
 Să vezi regule curate,
 Cit erau de drăgălași
 Și născuți a fi pușcași!
 Se mira cine-î vedea
 Și gura la ei căsca.
 De așa muștră curată
 Se tot miră lumea toată,
 Cum mergeau peste cîmpie
 Mindri și cu veselie.
 Grecii, ca niște măgari,
 Se mira de opincari,
 Care de cînd s'au născut
 Pușca în ochi n'au văzut,
 Pe care-î credea mișei,
 Neslujîndu-se cu ei,
 Căci ei, cînd venia în țară,
 Intra cu oameni de-afară
 Bunii pentru ostășie
 Nu credea Romîni să fie

1) Pantofari.

2) Steag.

Si-acum in oaste de-î punea	Și-î trimise la Focșani
Mai multă fală făcea.	Șă dea războiū in Muscali.
Iar după acestea toate	Boeriū, plecînd, se duse,
Văzurăm că alte scoate	Pină la Buzău n'ajunse
Dete strajnică poruncă	Și trimise să se 'ntoa că,
Boerilor să se strîngă	Zăbavă să nu mai facă.
La curte, toți înarmați,	Nu î trimitea d'alt ce-va,
Pe cai buni încălecați,	Numai firea le-o 'nc reca
Cariū după ce veni	Ca să vază cum s'arată:
De război îi sfătui	Supuși sau haini de-odată.

CÎNTECUL CLOPOTULUI

de

SCHILLER

*In pămînt tare stă înțepenită
 Forma de humă arsă în foc,
 Azi pentru clopot ziua-i menită!
 Copii! la lucru! Ce stați pe loc!
 Hai! sudori calde
 Fruntea să scalde,
 Lucrul să facă maistrului nume;
 Dar de sus vine harul în lume.
 Lucrului greu care noi îl pregătim,
 Vorbă grea cu dreptul i se potrivește;
 Dacă noi cu vorbe bune o însoțim,
 Atunci mai voioasă munca naintește.
 Să luăm dar seamă cu îngrijire mare,
 Ce poate o putere slabă întocmi;
 Desprețuit trebui omul mișel care
 In veci la ce face nu știe gîndi.
 Asta pe om poate să-l împodobească,
 De acea își are judecata sa,
 Pentru ca în peptu-î adînc să simțească
 Lucrul ce cu mîna lui a face vrea.
 Repede lemne de brad luați
 Bine uscate și 'n foc le dați
 Pentru ca para greu apăsată,
 In gura hornei groaznic să bată.*

*Aramă ferbeți
Cositor puneți*

*Cleioasă schijă în scurgeri line
Să se strecoare cum se cuvine :
Ce 'n adinca groapă în pământ săpată
Poate clădi mina de foc ajutată,
Clopotul de aceasta, sus din casa sa
Nouă mărturie cu glas ne va da.
Trăi-va al nostru lucru multă vreme,
Și ale multor oameni urechi va lovi,
Și mult împreună cu cei triști va geme
Mult al rugăciunii graiū va însoți.
Ce jos pregătește soarta schimbătoare
Omului ce naște pe acest pământ,
Ese din coroana asta lucitoare
Ce tot mai departe sună cu glas sfint.
Văd beșici albe în sus cum sar ;
Bun ! în mișcare masele par.
Iute cenușă să asvîrlim,
Ast-fel topirea noi o grăbim.*

Spuma afară!

*De tot să piară
Pentru că schija fiind curată
Curat și glasu-î a fi să poată.
Cum încep țevele a se părli!
Vârguța 'năuntru eū am să moi ;
Dacă stecloasă ese 'napoi
Spre turnat schija gata va fi.
Hai ! copii nu stați,
Degrabă cercați,*

*De poate face ceea ce-î tare
Cu ce-î slab, bună împreunare.
Fragedul cu asprul în unire stînd,
Și ce e puternic cu cea ce-î blind,
Din a lor unire nasc sunete bune
Să vază dar cei ce veșnic se însoțesc,
Inimele dacă bine se unesc,
Nălucirea trece, căința rămîne.
Mindre ghirlande împodobesc
Sinul miresei cel fecioresc
Cînd schija în aer răsunătoare
Pe oaspeți cheamă la sărbătoare...*

Bărbatul are de datorie
 Cu viața 'n luptă vecinic să fie;
 Trebuie să umble și să lucreze,
 Să întocmească, să răsădească
 Roadă s'adune cu hărnicie,
 Cu ghibăcie să îndrăznească,
 Cătind norocul ca să-l vineze.
 Curg în nesfârșire atunci darurile,
 Prețioase bunuri umple coșerile,
 Locul se întinde, cresc încăperile
 Soția scumpă și credincioasă,
 Fiilor gingași muma duioasă,
 O cirmuește vesela casă.
 Cu înțelepciune ea stăpînește,
 În casă toate le chibzuește;
 Pe fete învață la ascultare
 Pe băiat dulce îl sfătuește,
 Și tot-d'auna staū în mișcare
 Miinele mumei sirguitoare.
 Muma cu simțu-î de rînduială,
 Mărește a casei chiverniseală.
 Lăzi mirositoare de comori sînt pline,
 Firele se 'nșiră repede pe fus,
 Alb ca și omătul în curate scrine,
 Inul stă în teancuri peste lină pus.
 Cu binele, lustrul, frumosul s'unește:
 Vecinic soția nu s'odihnește.
 De pe culmea casei în lungă cătare,
 Tatăl își întinde ochi'n depărtare,
 A lui fericire vesel numărînd;
 El privește stilpii în afară stînd,
 Surele cu pine ticsit încărcate,
 Și a lui coșere de mană atîrnate
 Prin a sale lanuri vîntul suflînd lin;
 S'ast-fel se fălește de incredere plin;
 Tare ca pămîntul pe a lui temelie,
 Stă a casei mele măreață mîndrie,
 Scutită de a soartei crude amăgiri! —
 Totuși cu ursita cea des schimbătoare,
 Cine poate face trainici însoțiri?
 Căci nenorocirea grabnic pasul are.
 *Bun! schija poate a fi turnată,
 Frumos frîntura e colțorată,*

*Dar noi să curgă n'o vom lăsa,
Pînă la ceruri noi ne om ruga,
Dopu 'n sus iude!
Domnul să ajute!
Cu fum, prin toartă ea își face loc.
Și cade în valuri negre de foc.*

Cu puterea-î focul omului priește,
Cînd o privighiază și o domolește
Și cite el face și cite formează
Puterii aceste cerești datorează.
Dar e 'ngrozitoare puterea cerească
Cînd a ei cătușe poate să zdrobească.
Auziți glasul din turn, cum sună?

E o furtună!
În flăcări pare
Ceru 'nvelit;

Dar nu-î al zilei foc strălucit!
Ce zgomot mare
Tună pe drum?
Aburii sbor.

Para se 'naltă pe stilpii de fum
Pe de asupra ulițelor,
Iute ca vîntul în sus crescînd
Ca din a hornei gură eșind
Aerul arde, birnele pirie,
Ușile crapă, sticlele sfirie,
Copiii țipă, rătăcesc mamele,
Plîng dobitoacele
Sub dărmături:

Toți fug, aleargă, scăpare cată,
Noaptea ca ziua e luminată,
Minele'n lanțuri lungi se unesc:
Pe întrecute

Cofele sboară: — în aer iute
Valuri de apă sar și țîșnesc,
Furtuna vine înfuriată,
Vijăie, urlă, flacăre cată;
Prin roade uscate para plesnește,
Cade'n coșere plin încărcate,
Și peste a casei birne uscate;
Cu a ei suflare par'că voește
Întreg pămîntul în sus să-l smulgă,
Și să-l răpească în a ei fugă.

Ea se lungește pe cer mereu
 Ca și un smeu! —
 Fără sperare
 Omul cereștii voinți supus,
 Uimit privește și'n nenișcare
 Cum a sa muncă toată s'a dus.
 Pustiit de foc
 Stă întinsul loc,
 Vijeliei crude patu îngrozitor,
 În bortele goale a ferestrelor
 Spaime locuesc,
 Și noruri din culmea înălțimii lor
 În năuntru privesc.
 Omul cu jale
 Încă o dată
 Spre groapă cată,
 Unde zac toate muncile sale.
 Apoi ia voios în mână bățul său de călător
 Multe i-a răpit lui focul sălbatec și îngrozitor:
 Dar o dulce mîngiere fața lui înveselește:
 El numără împrejurii capetele ce iubește:
 O cerească bucurie! nici un cap scump nu lipsește.

.
 Clopotu 'nsotăște trist și plîngător,
 În drumu-i de pe urmă pe un călător.
 Ah! e soția cea mult duioasă,
 Ah! este muma cea credincioasă,
 Ce domnul negrii împărății
 Din brațe-o smulge soțului ei,
 Ce 'n floarea vieții ea îi născuse
 Ce ea la pîeptu-i cu 'ndușoare
 Crescînd, voioasă muma o văzuse
 Ah! ale casii verigi iubite,
 Pentru vecie sînt dezunite;
 Căci între umbre locașu-i are
 Ea, ce a casei muma era;
 Lipsește dulcea-i ocîrmuire,
 Și neadormita ei îngrijire,
 În goala casă va răsuna.

*Iute!—acum forma puteți sfîrma,
 Căci împlinit-a menirea sa.
 Inima, ochiul să stea uimit,
 De lucrul care bine a eșit.*

*Ciocanu 'nvîrțiți
Mantaua zdrobiți!*

*Dacă vrem schija s'o ridicăm
In bucăți coaja să sfărîmăm.*
Căci forma stăpînul poate să o strice.
Cu luare aminte, și cînd timpu-î zice
Dar vai! cînd arama în riuri de pară,
Ea singură rupe ale sale fiare:
Cu pocnet de tunet, orbește, ciudoasă,
Ea în sus asvirle plesnita ei casă;
Pare a fi o gură deschisă de iad:
Toate dinainte-î s'aprend, pîier și cad.
Nu poate acolo vr'o formă să nască,
Unde puteri oarbe domnesc fără friu
Binele nu poate ca să înflorească
Cînd poporul singur sfarmă lanțul său.
Amar! cînd materii de foc datătoare
P'încet în orașe s'aũ ingrămădit;
Și poporul-și rupe fierul cu 'ntăritare,
Și s'ajută singur într'un chip cumplit.

Ha! copii intrați

Inăuntru cu toți și în rînduri stați,
Clopotul, noi astăzi vrem să-l botezăm!
«Concordia» fie numele ce-î dăm.
El vecinic la dulce și sfîntă unire
Să cheme comuna plină de iubire.
Aceasta să-î fie singura chemare,
Lui orînduită de al său făcător:
Sus de asupra vieții noastre schimbătoare,
Pe cerul albastru, sub cort zîmbitor,
Aproape de tunet în veci să plutească,
Cu a stelelor lume să se mărginească.
Și el să ne fie glas din cer trimis,
Cum este grămada luceferilor
Ce însoțesc anul cu cunună încins
Mărind pe al lumei bun stăpînitor.
Numai pentru lucruri mari și trăitoare
Să clatină limba frumos sunătoare;
Și cu aripi repezi pe el ceas cu ceas,
Să lovească al vremei neobosit pas.
Soartei să 'mprumute glasul său frumos.

De și fără suflet, fără 'nduioșare,
 El să însoțească cu a lui mișcare
 Jocul vieții noastre greu și schimbăcios.
 Și precum auzul nostru fără veste
 Sunetu-î atinge ș'apoî pîere în vînt
 Ast-fel el s'arâte că nimic nu este
 Statornic din cite avem pe pămînt!

*Funia tare cu toții trageți;
 Clopotul din groapă afară scoateți;
 Impărăția sunetului
 Văzduhul fie locașul lui.*

Hai! repede sus!

In mișcare-î pus.

*In tîrg s'aducă tot veselie,
 Pace, întăiul sunet să-î fie.*

(S. G. Virgolic).

BLĂSTEMUL CÂNTĂRETULUI

de

L. UHLAND

Falnic, mîndru. în vechi timpuri, un castel se înălța.
 El departe peste turnuri pîn la mare strălucia,
 Și în jur grădiniî frumoase miros dulce respîndia,
 Unde ape răcoroase sus în cer voios săltau.
 Sta acol'un mîndru rege, aprig, crud, victorios,
 Pe al său tron sta așa galben, trist, tăcut și fioros.
 Ce gindea el era groază și urgie ce privia,
 Ce sciea el era sînge, era moarte ce vorbia!
 La acel castel odată se duceau doi cîntăreți,
 Unul alb de anii vieții, altul blond cu perii creți,
 Iar bătrînul cu a sa harpă pe un cal ornat ședea,
 Lîngă dînsul plin de viață, sprinten junele mergea.
 Junelui bătrînul spune: «Să fii gata scumpe fiu,
 «Să gîndești l'a noastre cînturi, să dai tonul cel mai viu,
 «Cu putere, cu iubire și durere să cîntăm,
 «Pe al regelui crud suflet, trebuie azi să 'nduioșăm»
 Sus în sala cea măreață cîntăreții acum stau,
 Crudul rege și regina pe-a lor tronuri s'asează,

Regele lucește falnic ca un fulger printre nori,
 Dulce, blîndă e regina ca lumina cea din zori,
 Incepu pe-a sale strune lin bătrînul a cînta,
 Încît dulce și mai dulce tonu'n suflet străbătea,
 Și al junelui glas tare răsuna în jur frumos;
 Al bătrînului vuește pîntre cînturi misterios,
 Amîndoi de dor, iubire și de timpuri mîndre cînt
 Cînt credința, libertatea, tot ce'n lume este sfînt,
 Cînt de toate acele dulce, ce pe om îl fericesc,
 Cînt de toate acele nalte, ce pe om însuflețesc;
 Curtisaniî în cerc mare, toți uimiți nu mai glumîau,
 Și ai regelui rezboinicî se închin la Dumnezeu,
 Iar regina încîntată de plăcere, dor divin,
 Cîntăreților aruncă rosa dulce de la sin.
 «Voi mi-ați înșelat poporul și femeea mi-ați răpit?»
 Strigă furiosul rege, trupu-i tremură cumplit,
 Spada-i sboară ca un fulger și pe tinăr străpungea,
 Și în loc de dulce cînturi sînge roș din pept curgea.
 Ca de vînturi, de furtune tot poporul e gonit,
 În a maisterului brațe acel june a murit.
 A sa mantie bătrînul o aruncă peste el,
 Și pe calul seû il pune ș'apoi ese din castel,
 Dar la poarta cea înaltă cînterețul s'a oprit,
 El apucă a sa harpă, tot ce'n lume a iubit,
 De o marmur'o sdrobește ș'apoi strigă desperat,
 Că prin tot castelul mare groznic voce a resunat!
 «Blăstăm vouă, bolte mîndre! Nicî odat'un dulce cînt
 Să nu sune 'n aste ziduri și pe-acest fatal pămînt
 Numai gemete, suspinuri pe-aici trist vor răsuna,
 Pîna duhul resbunării în picioare va călca,
 Blăstămate fiți grădine, ce sub cer vă veseliți,
 Vouă vă arăt ist tinăr palid, mort, ca să-l priviți,
 Ca să vestejiți ca dinsul și să sece ori ce isvor,
 Și să fiți triste pustiuri, colb și piatră'n viitor!
 Blăstăm ție ucigașe, al cîntării crud calău!
 După glorie aspiră în zadar sufletul tău.
 Al tău nume'n noapte eternă a să fie asvirlit,
 Ș'ai să perî ca o suflare aruncată'n înfînit!»
 Âst-fel a strigat bătrînul, sus din cer l-a ascultat,
 Bolte mîndre, și castelul, tot în jur s'a dărîmat,
 O colină amîntește o splendoare ce a trecut,
 Și aceasta peste noapte în țărînă a căzut.

Și în loc de flori, grădine, vezi în jur numai pustii
 Nicî un arbor nu dă umbră, riul sacă pe cîmpii,
 Și de rege nu s'aude nicî un cînt frumos, măreț!
 S'a perdut în noapte-eternă, blăstemat de cîntăreț!

(Trad. de N. Schelitti)

MIRCEA ȘI SOLII

de

D. BOLINTINEANU

Intr'o sală 'ntinsă printre căpitani,
 Stă pe tronu-î Mircea încărcat de anî
 Astfel printre trestii tinere 'nverzite,
 Un stejar întinde brațe veștejite.
 Astfel după dealuri verzi și numai flori,
 Stă bătrînul munte albit de ninsori.
 Curtea este plină, țara în mișcare,
 Soli trimiși de Poartă vin' la adunare.
 Toți staū jos: mic, mare, tinăr și bătrîn...
 Era nobil omul cînd era romîn.
 Solii dau firmanul. Mircea îl citește;
 Apoi, cu mărîre, astfel le vorbește:
 — Padișahul vostru, nu mă îndoîesc,
 Va să facă țara un pămînt turcesc.
 Pacea ce-mî propune este o sclavie,
 Pînă cînd Romînul să se bată știe!
 La aceste vorbe sala-a răsunit.
 Dar un sol îndată vorba a luat:
 — Tu, ce într'această nație creștină
 Strălucești ca ziua într'a sa lumină,
 Tu, o Doamne, cărui patru țări se 'nchin,
 Allah să te ție, dar ești un hain!
 În murmure surde vorbele-î se'neacă;
 Cavalerii trag spadele din teacă.
 Mircea se 'ndreptează iute către ei:
 — Respectați solia, căpitaniî mei!
 Apoi către solii Porții el vorbește:
 — Voi, prin cari Șahul astăzi mă cîntește,
 Mircea se înclină de anî obosit;
 Însă al său suflet nu e 'mbătrînit.

Ochiî săi sub gene albe și stufoase
 Cu greū măi îndreaptă săgeți veninoase.
 Dar cu toate-acestea fieru-i va lovi,
 Și albele lui gene încă n'or clipi.
 Căla ce se bate pentru a lui țară,
 Sufletu-i e focul soarelui de vară.
 Mergeți la Sultanul care v'a trimis,
 Și or ce drum de pace spuneți că e 'nchis!
 Apoi către curte Domnul se îndreaptă.
 — Fericirea țării de la noi s'asteaptă,
 De deșearte vise să nu ne 'nșelăm:
 Moarte și sclavie la streini aflăm.
 Viitor de aur țara noastră are
 Și prevăd prin secolii a ei înălțare,
 Însă măi 'nainte trebuie să știm
 Pentru ea cu toți martiri să murim!
 Căci fără această lanțul ne va stringe
 Și nu vom ști încă nici chiar a ne plinge!

DAN, CĂPITAN DE PLAIŪ

de

V. ALEXANDRI

Frunză verde de mălaiū,
 Cine merge sus la raiū?
 Merge Dan, Șoiman de plaiū,
 C'a ucis el mulți dușmani,
 Un Vizir și patru Hani,
 Frunză verde lemn de brad,
 Cine merge jos în iad?
 Merg Tătarii lui Murad,
 C'aū ucis în zi de Maiū
 Pe Dan, Căpitan de plaiū!

(Fragm. de cîntec popular)

I

Bătrînul Dan trăește ca șoimul singuratic
 În peșteră de stîncă, pe-un munte păduratic,
 Privind cu veselie cum soarele răsare
 Dînd viață luminoasă cu-o caldă sărutare.
 Privind cu jale lungă cum soarele apune...
 Așa și el apus-a din zile mari și bune!

Vechiū pustnic, rămas singur din timpul său afară,
 Ca pe un gol de munte o stîncă solitară,
 Dincolo din morminte el trist acum privește
 O tainică fantasmă ce 'n zare s'adîncește,
 Fantasma drăgălașe a verdei tineretii
 Ce fuge de răsufllul geroasei bătrîneții,
 Și zice: «Timpul rece apăsă-umărul meu
 «Și cît m'afund în zile tot simt că e mai greu!
 «O! lege-a nimicirii, o lege nemiloasă!
 «Cînd, cînd s'a tocî oare a vremiî lungă coasă!»
 Apoi el pleacă fruntea și cade 'n visare,
 Iar munții albi ca dinsul se 'nclină 'n depărtare.

II

Bătrînul Dan ascultă grăind doi vechi stejari
 Crescuți dintr'o tulpină pe culmea cea de munte
 Ș'avînd ca o coroană un secol pe-a lor frunte.
 — «O! frate, zice unul, un vînt în miez de noapte
 «Adusu-mi-a din vale lung vaet, triste șoapte!...
 «E sabie în țară! aū năvălit Tătarii!
 «Ș'acum în bălți de sînge își joacă armăsarii!»
 — «Așa! răspunde altul, colo în depărtare
 «Zărit-am astă noapte pe cer lumină mare!
 «Ard satele romine! ard holdele 'n cîmpii!
 «Ard codrii!... sub robie cad fete și copii,
 «Și 'n fumul ce se 'naltă cu larme sgomotoase
 «Șbor suflete gonite din trupuri sîngeroase!»
 Bătrînul Dan aude, suspină și nu crede!
 Dar iată că pe ceruri din patru părți el vede
 Trecînd un stol de vulturi urmați de uli grămadă,
 Atrășî în orizonuri de-a morții rece pradă.
 Un fulger se aprinde în ochii lui pe loc,
 «La luptă, Dane! țara-î în jeaf, țara-î în foc!»
 Bătrînul Dan desprinde un paloș vechiū din cuiū
 Și paloșul lucește voios în mina lui,
 Bătrînul Dan pe sînu-î apasă a lui mină
 Și simte că tot bate o inimă romînă.
 El zice cu mindrie, năltînd privirea 'n sus:
 «Pe inimă și paloș rugină nu s'a pus.
 «O! Doamne, Doamne sfinte, mai dă-mi zile de traiū,
 «Pin ce-oiū strivi toți lupii, toți șerpii de pe plaiū!

«Fă tu să-mi pară numai atunci paloșul greu
 «Cînd inima 'nceta-a să bată 'n peptul m-î.
 «Ș'atunci inima număi de-a bate să încete
 «Cînd voiă culca sub țarnă a dușmanilor cete!»
 Apoi el strînge chinga pe sdravenele-î șale,
 Iși face-o cruce, pleacă și se coboară 'n vale.

III

In scurtele zestimpurî cînd soarele declină
 Și noaptea 'și pune stema feerică, stelină,
 E un moment de pace în care, neoprit,
 Se perde doru 'n umbra amurgului măhnit.
 Atunci zărește ochiul minunile din basme,
 Acele legioane de tainice fantasme
 Care 'ntre zi și noapte apar în loc oprite
 Cu mantii lungi și albe de-a lungul învălite ;
 Așa apare 'n șesurî mărețul om de munte
 Călcînd cu pași gigantiçi pe urme mai mărunte!
 Nu știu de el copaciî tinerî, crescuți pe malurî,
 Dar riul îl cunoaște și scade-a sale valurî
 Să treacă înainte viteazul Dan la luptă.
 Și ast-fel tot el pasă pe cale ne 'nteruptă,
 Pîn' ce sosește 'n seară la casa lui Ursan.
 Om aspru care doarme culcat pe-un buzdugan,
 Ursan, pletos ca zimbrul, cu peptul gros și lat,
 Cu brațul de bărbat, cu pumnul apăsat,
 E scurt la graiū, năprasnic, la chip întunecos.
 El e de peste Milcov pribeag misterios,
 Toți cariî știu de dinsul spun multe, dar șoptind
 Și cale de-o zare îl ocolesc grăbind,
 De și-î place să crească sirepe herghelii
 Reslețe pe întinsul cimpiilor pustii.
 Drumetul intră, zice:—«Bine-am găsit Ursane!...»
 Un aspru glas răspunde:—«Bine-ai venit moș Dane!
 «Ce vînt te aduse aice?»
 — «Vînt rău și de jălire!
 «Ne calc păgîniî, frate, și țara-î la peire!»
 Ursan tresare, geme, s'aprînde 'n gîndul său.
 Dan zice: «De pe munte venit-am să te ieū,
 «Să mergem.»

— «Dar! să mergem! adaogă Ursan!»
 Și mult cu drag privește grozavu-i buzdugan.
 Apoi un corn apucă și buciumă în vînt.

IV

De-odată se aude un tropot pe pămînt,
 Un tropot de copite, potop rotopitor!
 Ursan cu al său oaspe în fund, spre soare cată
 Și văd sub cerul luciū în zarea 'nflăcărată
 Șburînd o herghelie de armăsari smeioși
 Cu coamele în vînturi, cu ochii scinteioși,
 Și 'nflorînd cîmpia de-o aspră nechezare.
 Un voinicel în floare pe-un alb fugar călare
 Îi mină cu'n harapnic ce 'n urma lor pocnește
 Și ca un șarpe negru prin aer se 'nvirtește.
 Ursan le-aține calea și caii stau po loc,
 Apoi către voinicel ce poartă busuioc
 El zice: «Fulgo! prinde-mi pe murgul cel țintat;
 «Moș Dan și eu la Nistru ne ducem pe luptat!»
 — «Dar eū, întrebă Fulga, eū să nu 'mi cerc puterea?
 — «Tu să rămii aice, ca să-mi păzești averea.»
 Frumos odor e Fulga! și naltă-i e făptura!
 Sub genele i umbroase doi ochi lucesc ca mura,
 Și părul său de aur în crețuri lungi se lasă
 Ca pe strujanul verde un căier de mătăș.
 Voinicel e viteaza copilă-a lui Ursan.
 Ea intră 'n herghelie cu pasul îndrăzneț
 Și merge drept la murgul sălbatic și răsleț...
 Ursan cu Dan bătrînul, arzînd de mare foc,
 Incalecă și 'n umbră dispar ca într'un nor.
 Iar Fulga-i urmărește cu sufletul în dor.

V

O țintă de lumină prin umbră viu înoată,
 Ea crește, se înaltă pe zare ca o roată
 Și umple de văpaie cereștile abisuri.
 Păduri, movile, rîuri apar căzute 'n visuri,

Dar leul de la munte și vierul de pe vale
 Nu văd prin vis de sînge de cît Moldova 'n jale:
 — «E roșie luna!—zice din doî cel mai bătrîn.
 — «E luna însetată de sînge de păgin!»
 Răspunde cel mai aspru... Și puiî lor de smei
 Se duc trăgînd doî spectri de umbră după ei
 Se duc virtej ca gîndul plecat în pribegie,
 Se duc pin ce-a lor umbră întinsă pe cîmpie
 Le trece înainte, și pin' ce se lovesc
 În ochi cu faptul zilei... atunce se opresc.
 Și iată-î pe o culme nocturnii călători,
 Lucind sub cerul palid în mantie de zori!
 Ei lasă jos pe coastă să pască armăsarii
 Și staî privind în vale cun fac pirjol Tătarii.
 Cînci sate ard în flacări pe cîmp, și fumul lor
 Se 'ntinde ca o apă, plutește ca un nor,
 De-a-lung pe șesul umăd, și sboară sus în aer
 Ducînd cu el un vuet de lărmă și de vaier.
 Prin fum se zăresc umbre fugînde, rătăcite,
 Copiî mărunți și mame și fete despletite,
 Și cai scăpați în fugă și cîni și boi în turme
 Goniți de Tătărimea ce calcă pe-a lor urme.
 Dan zice: «Măi Ursane! acolo e de noi!
 «Acolo rîde moartea în crîncenul răsboiî,
 «Acolo să dăm proașcă, sub ochiul cel de sus,
 «Tu despre faptul zilei și eî despre apus,
 Și cale să deschidem prin aprigul dușman...
 «La lucru-acum, fîrtate! la lucru, măi Ursan!
 — «Amin, și Doamne-ajută!»—Ursan voios răspunde,
 Și 'n gloată fie-care ca viforul pătrunde.

VI

Ursan năval s'aruncă în neagra Tătărime
 Croînd o pirte largă prin deasa ei mulțime
 Sub mînă-î busduganul, uneltă de peire,
 Ca un balaur face în giuru-î o rotire,
 Un cerc de moarte 'n care amar de cine-î prins!...
 Sărmanu 'nchide ochiî și soarele-î s'a stins!
 În lături, înainte, în urmă-î totul moare!
 Sbor creerii din tidve sub ghioaga sdrobitoare,
 Și 'n urmă, și 'mprejuru-î, și 'n lături semănate,
 Zac sute de cadavre cu capete sfîrmate.

Si ast-fel ne'npăcatul Ursan mereu lucrează
 Și spre Apus prin sînge mereu înaintează.
 Ca dînsul, Dan bătrînul, erou întinerit,
 Tot vine după paloș spre mîndrul răsărit.
 El intră și se 'ndeasă în gloata tremurîndă
 Ca junghiul cel de moarte în inima plăpîndă,
 Si paloșul ce luce ca fulger de urgie
 Tot cade 'n dreapta, 'n stînga și taie 'n carne vie...
 Și ast-fel ambii oaspeți ai morții ne 'npăcate
 Căsesc la vieți în floare pe straturi sîngerate
 S'ajung ei față 'n față prin apriga furtună,
 Și armele lor ude cruciș le împreună.
 — «Noroc ție, Ursane!»

— «Și ție, tot noroc!»

Dar n'a sfișit cuvîntul Ursan și cade 'n loc
 Străpuns de o sageată ce 'i intră 'n pept adinc:
 El scapă buzduganul, se pleacă pe oblic
 Și greu se prăbușește c'un gemăt de pe cal.
 O! Dane Căpitane! puterile-ți slăbesc
 Si norii pe de-asupra-ți trecînd se învârtesc:
 Tu mori! și Tătărimea s'apropie de tine!

.

VII

Ghiraî a trecut Nistrul în not pe calul său,
 Luînd pe Dan rănitul ca pradă și trofeu.
 El merge de se 'nchide în cortu-î, umilit,
 Precum un lup din codri ce-a fost de cinî gonit,
 Trei zile, trei nopți Hanul nu gustă 'n suflet pa ce.
 Intins ca un cadavru jos pe covor, el zace,
 Dar cînd revine, palid, din lunga-î desperare,
 În ochii lui trec fulgeri de cruntă răsbunare.
 El strigă să-î aducă sub cort pe Dan bătrînul.

De și coprins de lanțuri, măreț intră Românul!

— «Ghîaur! zice Tătărul cu inima haină,

«Ce simte firul erbei cînd coasa e vecină?

—«Ea pleacă fruntea 'n pace,—răspunde Căpitănul,—

«Căci are să renască mai fragedă la anul!»

Ghiraî cade pe gînduri lăsîndu-și capu 'n pept,

Și îmblinzîndu-și glasul: «O! Dan, om înțelept!

«Te știu de mult pe tine, cunosc al tău renume

«Din graiul plin de lacrimi orfanilor din lume.

«Pe mulți Tătari cuprins-ai de ai morții reci fiorii!
 «Acum îți veni rindul și ție ca să mori,
 «Privește! lingă ușă calăul te pindește
 «Cu ștreangul și cu pala ce în mina-î zingănește,
 «Un semn și capu-ți sboară la ciini și la vulturi,
 «Și sufletu-ți se perde în lumea de ghiaurii.
 «Dar însă îmi fac milă de ani și de a ta minte,
 «Gîndind la bătrînețea ce-apasă-al meu părinte,
 «Și vreaū, cu daruri multe, pe tine a te erta.
 «De vrei tu să te lepezi acum de legea ta!»

Creștinul Dan, bătrînul cu suflet luminos,
 Înaltă a lui statură și zice maiestos:

— «Ceahlăul sub furtună nu scade moșunoiū!
 «Eū, Dan, sub vîntul soartei să scad păgin, nu voiū.
 «Deci nu-mi convine viața mișelnic cîștigată,
 «Nici pata făr' de legei în fruntea mea săpată.
 «Rușinea-î o rugină pe o armă de viteaz,
 «Un verme ce mănîncă albeața din obraz.
 «Cui place să roșească, roșească... eū nu vreaū
 «Nici pată pe a mea armă, nici pe obrazul meu,
 «Alb am trăit un secol pe plaiul strămoșesc,
 «Și vreaū cu fața albă senin să mă sfirșesc,
 «Ca după o viață lungă, ferită de rușine,
 «Mormîntul meu să fie curat și alb ca mine!
 «Așa m'a deprins Ștefan, ușoară țerna-î fie!
 «La traiū fără muștrare și fără prihănie.

«Nu-mi trebuie a ta milă, nu vreaū a tale daruri
 «Tu îmi întinzi o cupă mult plină de amaruri,
 «Departea ea de mine!... mai drept e ca să mor!...
 «Iar dacă ai tu cuget și-ți pasă de al meu dor,
 «Ghiraî! mă lasă, lasă în ora morței grele
 «Să mai sărut odată pămîntul țării mele.»

Uimit, Ghiraî se scoală, cu mina lui desface
 Unelta de robie sub care leul zace,

Cumplitul lanț ce-l leagă cu strînse noduri sute,
 Și zice grabnic: «Tată, iewa calul meu și du-te!»
 Bătrînul Dan ferice se duce, Nistrul trece,
 Și 'n aerul Moldovei se umflă peptu-î rece,
 Și inima lui crește, și ochi-î plini de jale
 Cu drag privesc prin lacrimi podoaba țării sale

Sărmanu 'ngenunchiază pe iarba ce străluce,
 Iși pleacă fruntea albă, smerit își face cruce,

Și pentru tot-d'auna sărută ca pe o moaște
Pământul ce tresare și care-l recunoaște...

Apoi el se întoarce la Hanul, intră 'n cort,
Suspină, șovăește și—palid cade mort!
Iar Hanul, lung privind-l, rostește cu durere:
«O! Dan viteaz, ferice ca tine care piere,
«Avind o viață verde în timpul tineretii,
«Și albă ca zăpada în iarna bătrineții!..»

CORBEA

BALADĂ DIN POPOR

<p>Foicică mărăcine, Ascultați, boeri, la mine Să vă spui pe «Corbea» bine. Frunză verde peliniță Zace-mi, zace în temniță, Pus de Vodă Ștefăniță, Zace-mi Corbea viteazul, Zace-mi Corbea haiducul. În temniță la Opriș Unde-mi zace Corbea închis, Seade 'n apă Pînă 'n sapă Și 'n noroiu Pînă 'n țurloiū, Cu lăcate pe la ușă, Cu mîini d'albe în cătușe, Iar la gît pecetluit Cu cinci lire de argint, Cum n'am văzut de cînd sint. Frunzuliță trei foi late, De ce în temniță-mi șade? Pent' un paloș ferecat Numai în aur îmbrăcat, De nu știu cine furat; Pent' un roșiu bidiviū Cal nebun, roșiu sglobiū, Ce a fost prins de prin pustiū.</p>	<p>Și 'n temniță de cînd șade? De nouă ani jumătate Ș' alte trei zile de vară: Numele-i merge prin țară. Azi e sfînta Simbătă Miine mi e Duminică, Chiar Duminica cea mare, Zi de sfîntă sărbătoare. Es din sfînta mănăstire, De la sfînta leturghie Toți boerii la plimbare Și Vodă la vinătoare. Frunzuliță lemn uscat Iacă, mare, s'a 'ntimplat Că chiar măicuțița Corbiū, Fugită 'n țara Moldovii Babă Slabă Și 'nfocată, Dar la minte Înțeleaptă, La cuvînte Propiată Și 'n zarafir îmbrăcată, Vr'o trei patru oușoare Duce Corbiū la 'nchisoare Și 'n temniță de mîncare.</p>
---	---

Lua tirgul
 Tot d'alungul
 Și uliți d'a curmezișul,
 Pe unele
 Se 'ndrepta,
 P'altele
 Se rătăcia,
 Pin' la temniță ajungea.
 Iar, dacă mi-și ajungea,
 Baba
 Slabă
 Și 'nfocată,
 Dar la minte
 Înțeleaptă,
 La cuvinte
 Propiată,
 Cu zarafir îmbrăcată,
 La fereastră s'așeza
 Si din gură tot striga:
 — Corbeo, maică, aici ești?
 Corbeo, maică, mai trăești?
 Spune-mi, maică, de ești viu
 Spune maichii, ca să știu;
 Că, d'ei fi, măicută, mort,
 Să dau la popii de un ort,
 Cu popa să te citesc,
 De pomeni să-ți îngrijesc!
 Corbea, dac'o auzia,
 Glasul că-î înțelegea
 Și din gură-î răspundea:
 — Maică, măiculita mea,
 Maică, par'că tot sînt viu,
 Dar numai sufletu-mă țiū,
 În temniță m'am uscat,
 Că 'n ea, de cînd am intrat,
 Din chica ce mi-a crescut
 Mi-am făcut
 De așternut,
 Cu barba m'am învelit,
 Cu mustăți m'am ștergărit.
 Aicea, cînd am intrat,
 Ce-am văzut, cînd m'am uitat?

Bijbiiău
 Șerpoaicele
 Și ereaū
 Ca acele
 Broaștele
 Ca nucile,
 Năpîrci ca undrelele
 Acum sînt șerpoaicele,
 Maică, sînt ca grinzile,
 Broaștele
 Ca pîoștile
 Și năpîrci ca buțile.
 De cînd, maică, am intrat,
 Pic de vin n'am mai gustat,
 Somn nu m'a mai apucat.
 Pe toate că le-am răbdat
 Și pe toate le-ași răbda,
 De n'ar fi una mai rea,
 C'o drăcoaică
 De șerpoaică
 Bat'o Maica-Precista
 S'a încuibat în barba mea,
 Ea, maică, că mi-a ouat,
 Ouăle și le-a lăsat
 În fundul șalvarului,
 Fundul posunarului;
 În sinul meu c'a clocit
 Și puii și-a colăcit;
 În sinul meu că și'i crește
 Și de coaste mă ciupește,
 Unde, maică, se zgircește
 Inimioara mi-o răcește;
 Unde, maică, se întinde
 Inimioara mi-o coprinde!
 Mă-sa, dacă-l auzia,
 Mă-sa, mare, ce-mi făcea?
 Nicî o clipă nu pierdea,
 Ci de grabă că-mi pleca,
 La circiumă se ducea,
 Mîna p'o cofă punea,
 Cîncî spre-cî oca vin turna,
 Iute 'napoi se 'ntorcea,

La fereastră c'o ducea
 Și 'n mina Corbii c'o da.
 Corbea, dacă mi-o vedea,
 Tocmai din adine ofta,
 Ochiu la cer îndrepta,
 La Dumnezeu se gândia,
 La Dumnezeu se uita.
 Dumnezeu că se 'ndura
 Dumnezeu l'nvrednicia
 Si putere că-î dădea.
 El, dacă se odihnia,
 Cu ochi negri se uita
 Cofa cu mina lua,
 Intr'o parte se lăsa,
 Cam într'o rină
 Se da,
 Cofa la gură
 Ducea,
 Buze pe cofă
 Punea
 Si, din cofă cînd sorbia
 Tocma 'n fund că-î răsufia.
 Si, cînd cofa arunca,
 Peste cap cofa cînd da,
 Paî-spre-ce boți doboră
 Si pe loc îi omora.
 Apoi cu mă-sa vorbia
 Și din gură ce-î zicea?
 — Maică, măicuța mea,
 Nu 'i păcat de vieța mea?
 Staî în temniță băgat
 Pentr'un paloș ferecat,
 De nu știu cine furat,
 Pentru roșul bidiviu,
 Pentru roșul meu zglobiu:
 Altă vină nu mai știu,
 M'am gîndit,
 M'am răsîndit
 Și iată ce-am plănuit:
 Azi e sfînta Simbătă,
 Mine e Duminică,
 Chiar Duminica cea mare,
 Zi de sfîntă sărbătoare,

Cînd es Domni la vînătoare
 Și boierii la plimbare.
 Tu, măicuță, să te duci
 Și pe Vodă să-l apuci.
 De departe să 'ngenuchi,
 Mina, poala să-î săruți,
 De d'aproape să te rogi
 Și din gură tu să-î zici:
 Iartă, Doamne, Ștefan Vodă
 «Iartă, Doamne, pe Corbea,
 C'o da bir ca birnicii,
 Găleata ca nemeșii,
 Bănetul, ca vameșii
 Ș'o fi 'n rînd cu boierii »!
 Du-te, maică, și te 'ntoarce,
 Doar minia i s'o 'ntoarce.
 Baba, unde-l auzia,
 Baba nu mai aștepta,
 Chiar atunci se ducea,
 Drumul lui Vodă-î ținea,
 De departe 'ngenunchia,
 Mina, poala 'i săruta
 De d'aproape se ruga
 Și din gură mi-î zicea:
 — Iartă, Doamne Ștefan-Vodă
 Iartă, Doamne pe Corbea,
 Ștefan-Vodă 'nțelegea
 Unde baba 'l atîngea,
 Și 'n gura mare-î zicea:
 — Babă
 Slabă
 Ș'nfocată
 Ascultă, babo, la mine
 C'o să-ți spuiu de Corbea inbe,
 Azi e sfînta Simbătă,
 Mine e Duminică,
 Chiar Duminica cea mare,
 Zi de sfîntă sărbătoare
 Ș'ai să fii d'o soacră mare.
 Lui Corbea pecetluit
 Cu cincî litre de argint,
 Fată mare i-am găsit,

Frumoasă cum nu e 'n lume, Să mă cunune cu ea,
Ș'o chiamă, babo, pe nume Sărăcut' de viața mea.

Jupineasa

Carpena,

Adusă

Din Slatina,

Numai din topor ciopli'tă

Și din bardă bårduită,

Pe la virf cam ascuțită,

Pe la mijloc e strujită,

La tulpină vărui'tă,

Pentru Corbe-al tău gătită.

Babo, am mai îngrijit

Lăutari de i-am tocmi't,

Lăutari de București

Pe galbeni împărătești,

Cu papucii

Gălbiori,

Cu ceacșirii

Roșiori,

Cînd îi vezi te înflori,

Și te cutremuri să mori!

Cît era ea de bătrînă,

Săria mai ca o copilă :

Intr'o fugă alerga

Și la Corbea se ducea.

La temniță ajungea,

De fereastră se lipia,

Tóte i-le povestia.

Corbea, dacă 'mî asculta,

Corbea greū se necăjia

Și oftînd îi răspundea :

— Ci taci, maică la naiba,

Că așa e femeia :

Poale lungi și minte scurtă,

Judecată mai măruntă,

Jupineasa

Carpena,

Adusă

Din Slatina

Nu 'mî-e, maică soția,

Ci 'mî este. maică, teapa

Lăutarii

Cine 'mî sint ?

Vulturii,

Ce zboară 'n vînt

Cu penele zugrăvite,

Cu boturi de pietre scumpe,

Cu picioare

Gălbioare

Și de singe roșioare.

Mă-sa, unde 'l auzia,

Imî ofta

Și imî plîngea,

Cu pumnii 'n cap se bătea,

Iar Corbea ce mi-i zicea ?

— Lasă. maică, bocetul

Ca să nu'ți pierzi cumpătul,

Că de păcatele mele

Oiū da seama eū de ele.

Văz că nu vrea Dumnezeu

Ca să scape roșul meu :

D'o scăpa el, mă duc eū.

De vrei, maică, eū să scap.

Du-te iute și de grab,

Đu-te 'n țeara Moldovii,

Đu-te la grajdul Corbi,

La groapa cu șapte nucii,

Pe roșul să mi'l aduci

Deșelat

Și deșelat

Ca păunul nerotat ;

Și, cu el de t-ei întoarce,

Să vii la oraș in coace

Pe Vodă, de l-o vedea,

La suflet l-o săgeta :

El pe mine m'o chiama

Să-i încalic pe roșul

Ca să-i vază umbletul.

Baba pe roșul lua,

De căpăstru-l aducea,

La oraș că-mi ajungea.

Cind pe uliță intra
 Roșul, mare, rincheza:
 Negustori se spăimînta,
 Boierii afară-mi eșia,
 Toți de Corbea că-mi vorba
 Și din gură mi-și zicea:
 — Par'c'ar fi scăpat Corbea!
 Cine pe babă 'ntilnia,
 Cine pe roșul vedea
 Tot mereu că-mi întreba:
 — Nu-ți e roșul de vînzare
 Să-ți dăm galbenii și parale,
 Ori să faci d-un schimb cu noi,
 Pentru unul să-ți dăm doi,
 Ti-am plini pină la trei!
 Dar baba ce răspundea,
 Dar baba ce le grăia?
 — Nu mi-e roșul de vînzare,
 Nu mi-e roșul de schimbare,
 Ci mi-este de dăruială
 Cui o da pe Corbe'-afară!
 Negustori, cind auzia,
 Boierii, cind înțelegea,
 Babeii, mare, răspundea:
 — Du-te, babo, la naiba,
 Nu ți s'ar plini vorba!
 Cind erea
 Corbea prin țară
 Ne făcea
 și de ocară,
 Că dacă ne jefuia
 Și dacă ne înuia,
 Cind îi mai ziceam ceva,
 Măciuca că-mi scutura
 Și de spete
 Ne indoia;
 Și neveste
 Ne răpia
 Și cu ele
 Se plimba
 Foicică ș'o leala,
 Baba ici, baba colea,
 Baba-mi bate ulița

Tot cu roșul după ea,
 Și mergea, mare, mergea
 Pin' la curte-mi ajungea
 Dar la curte ce erea,
 Dar la curte ce găsia?
 Vodă'n palme că bătea,
 Divan mare c'aduna;
 Toți boierii că-și chema,
 Toți boierii că-mi vinea
 Ca să 'nsoare pe Corbea.
 Iacă, mare, se 'ntimplă
 Că și baba mi-și trecea
 Ștefan-Vodă de-l vedea,
 De fereastră
 Se lipia,
 Barba 'n gură
 Sumetea,
 La boerii că-l arăta.
 Rivna în suflet le intra
 Și ei, mare ce-mi făcea!
 Șlugulițele ce avea,
 Călărașii ce-î slujea
 Ei la babă-î trimetea
 Ca să întrebe pe baba
 De-î e roșul de vînzare
 Dar baba ce răspundea?
 Baba una c'o ținea:
 — Nu mi-e roșul de vînzare,
 Nu mi-e roșul de schimbare,
 Ci mi-este de dăruială
 Cui mi-o sta pe el călare,
 Vodă, dac'o auzia,
 Boierii, dacă vedea,
 Pe slujbași că trimetea
 Să 'ncalece pe roșul,
 Să le arate umbletul
 Că le a rimnit sufletul,
 Slugi la roșul se ducea,
 Slugi la el năvală da,
 Mina pe dirlogi punea,
 Pe spate mi-l netezia,
 De șea că se sprijinea.
 Roșul nimic nu făcea,

Făr' de numai c'aștepta
 Călărețul cind sâria,
 S'atunci bine că-î venia
 Și departe 'l asvîrlia,
 Mort pe jos îl așternea.
 Trinti o dată, de două,
 Trinti, mare, pîn' la nouă,
 —D'alei, Doamne Ștefan-Vodă

Copil ești

Orî tot mai crești
 Nu-ți mai fărîma oastea,
 Că nimeni n'o 'ncălica
 Afar' numai de Corbea!
 El singur l'o 'ncălica
 Ștefan-Vodă mi-auzia
 Și din palme că-mî bătea,
 Poruncă la slugi dedea
 Ca s'aducă pe Corbea
 Că'l așteaptă și curtea,
 Și curtea și mireasa.
 Slujitorii că-mî pornia
 Și pe Corbea că-l scotea,
 Și pe Corbea 'l aducea
 Pe două roate de plug
 Cu lăntușul pus la git
 Și la piept pecetluit
 Cu cincî litre de argint,
 Cum n'am văzut de cind sint.
 Corbea, 'n curte cînd intra
 Coccoane se spăimînta
 Boierii cruce 'și făcea
 De urit ce mi'l vedea:

Barba

I-bate genuchiul,

Chica

I-bate călcîiul;

Barba și mustățile

I-acopere mîinile;

Genele,

Sprincenele

I-nfășoară brațele.

Atunci Vodă, de-l vedea,

Ce din gură că-î zicea:

— Corbeo, nu mai suspina,
 C'a sosit și ziua ta;
 Că azi mi-te-om cununa
 Ca să joci la nunta ta.
 Pîn' s'o găti mireasa
 Ia 'ncalică pe roșul
 Dar Corbea ce-î răspundea
 Și din gură ce-î zicea?

— Cum o vrea Măria ta,
 Dar să 'ncalic n'oiu putea
 Că mi-e legată mîna;
 Iar, d'ai frică c'oiu scăpa,
 Zi să-mî lege
 Pe dreapta,
 Să-mî deslege
 Pe stînga

Și, cînd vorba 'șî isprăvia,
 Ștefan-Vodă poruncia
 Și pe stînga-î slobozia.
 Corbea, mare, ce făcea?
 Iar la Vodă se 'ntorcea
 Și din gură-î mai zicea:
 — Să 'ncalic, Măria ta,
 Teamă mi-e că n'oiu putea.
 Cînd pe roșu, 'ncălicam
 Mîinile 'n cătuși n'aveam
 Nicî eream pecetluit
 Cu cincî litre de argint
 De la piept și pîn' la git,
 Ștefan-Vodă, d'auzia,
 Ștefan-Vodă poruncia,
 Pe toate le fărîma.
 — Incalică! îi zicea.

Corbea, mare, 'î răspundea:
 — Cînd pe roșu 'ncălicam
 Frumușel că mă tundeam:

Rădeam

Barba

Voiniceste,

Lăsam

Chica

Haîducește,

Dar acum nu mă cunoaște

Și la mine nu se lasă!
 Ștefan-vodă ce făcea?
 Ștefan-Vodă poruncia
 Și pe Corbea că-l tundeă,
 Și pe Corbea că-l rădea.
 Corbea pe roșul privia
 Și din gură ce zicea?
 — Gata sînt. Măria ta,
 Dar știi, Doamne, aŭ nu știi
 Cînd pe roșu 'ncălicam
 Ce fel de haîne purtam?
 Ștefan-Vodă, d'auzia,
 Și mai mult se 'nfierbînta,
 Și mai mult la cal poftia.

Haînele

Că-și desbrăca,

Armele

Că mi-și scotea

Și lui Corbea le-arunca.

— Ci încalică! îi zicea.

Corbea mare se pleca

Corbea, mare, le'mbrăca,

De roșul s'apropia,

Cruce mare că-și făcea

El la roșul se ducea,

Frumușel că-l netezia,

Haîducește-î fluiera,

Iar roșul că-î rincheza.

Picioru 'n scară puneă,

Dar piciorul

Nu 'ncăpea,

Ș'atunci semnul

Că-î făcea:

Roșul, mare, 'ngenunchia

Pină Corbea

'Ncălica.

Toată curtea

Se mira!

Dar Corbea ce mai făcea?

Către Vodă se 'ntorcea

Și din gură-î mai zicea:

— D'alei, Doamne Ștefan-Vodă, D'a'ncălare-o arunca,

De ți-e frică c'oiu scăpa,

Zăvorăște-ți

Curtile

Și închide-ți

Porțile

De la poarta cea mai mică

Pin'la poarta cea mai mare,

Fiind'că Corbea e călare;

Și 'ntăresce-ți

Strejile;

Să te lase grijile;

Pune, Doamne, dorobanți

Mai mărunți și mai înalți,

Să dau roșului drumul

Să v'arate umbletul,

De ți-e drag ca sufletul!

Ștefan-Vodă se 'ntorcea,

Cu boierii se sfătuia,

Și boierii ce-î zicea?

— Da'c'ăi face, Doamne, așa

N'are pe unde scăpa

Că nu-î ucigă-l crucea!

Ștefan-Vodă i-asculta

Și poruncă poruncia:

Strejile

Că întăria,

Porțile

Că incuia,

Curtile

Că zăvora

Iată Corbea că 'ncerea,

Iată Corbea că mî pornia.

Drumul roșului cînd da,

Brazdă neagră răvârșă;

Cu copita cînd lovia,

Pietrele că scăpăra,

Brazdă roșiă vârșă;

O dată curtea 'nvirtia,

Iar, cînd fu d'a doilea,

Printre lume se băga,

De mă-sa s'apropia,

Mina pe mă-sa puneă,

D'a'ncălare-o arunca,

Lîngă el c'o așeza.

Și-mi pornia, mare, pornia
 Curtea mare de 'nvirtia
 Dar, pe cînd se invirtia,
 Ochi-și negri d'arunca,
 Zid d'a curmeziș imi sta.
 Și, cînd bine că-î venia,
 Unde zidul
 Nalt erea,

Pe roșul
 Că-l sprijinia,
 Pe roșul că-l repezia,
 Și roșul că-mi sforăia,
 Dincolo de zid săria
 Cu Corbea și cu mă-sa:
 Toată curtea 'mărmuria.

II. EPOPEA.

Definițiune. Epopea are de subiect o acțiune trecută, un eveniment care, în nemărginita întindere a acestor circumstanțe și în bogăția raporturilor sale, cuprinde o lume întreagă, viața unei națiuni și istoria unei epoci întregi.

Diviziune.—Epopeile sunt de două categorii: *naturale* sau *poporane* și *artificiale* sau *artistice*.

Epopeile naturale sînt produse în mijlocul națiunii prin colaborarea poporului întreg. Diferitele părți trăesc izolate pînă cînd se ivește un culegător care le adună și le dă o formă, o înfățișare generală.

Ast-fel, la Indieni Mahabarata și Ramayana, la Greci Iliada și Odisea, la Germani Niebelungenlied și Gudrun.

Epopeile artificiale sînt produse de un poet cult după principiile sau regulele scoase din studiul celor poporane.

Așa avem la Romani Eneida lui Virgiliu, la Italieni Orlando furioso făcută de Ariosto, Gerusalemme liberata de Tasso, la Englezi Paradisul pierdut de I. Milton, etc.

Cite o dată unele din poemele artificiale fiind scrise în tonul și după ideile poporului, se răspîndesc foarte mult în popor și devin *populare*.

Ast-fel sînt, în literatura noastră, narațiunile despre Arghir și Elena de Ioan Barac, ș. a.

Subiectul. Acțiunea epică. Subiectul epopeii trebuie să fie o serie de fapte *omenești*, adică omul să fie centrul în jurul căruia să se grupeze toată opera. Epopea arată pe om așa cum e, cu defecte și cu calități. Poetul nu ascunde nici o dată scăderile eroilor, ci ni le înfățișază, mărink tot-d'auna și partea vrednică de laudă ca și cea vrednică de defăimare.

«Totalitatea credințelor și ideilor unui popor, spiritul lui arătat sub forma unui eveniment real, care e tabloul viu al lui, iată ce constituie fondul poemei epice propriu zise. La acest fapt general se rapoartă pe de o parte conștiința religioasă a tuturor adevărilor profunde ale spiritului omenesc; pe de alta viața politică, civilă și domestică, pînă la obiceiurile și trebuințele materiale și la mijloacele de a le satisface. Toate acestea sînt înviate în epopee prin combinarea cu acțiunile și caracterele persoanelor; căci, pentru poezie, adevărul general există numai sub trăsuri individuale și cu o înfățișare vie. Un asemenea subiect, care cuprinde o lume întreagă și totuși se concentrează într'o acțiune individuală, trebuie să se dezvolte într'un mod liniștit, fără a se grăbi să ajungă la deznodămînt, cum face acțiunea dramatică. Cu chipul acesta noi putem admira mersul impozant al evenimentelor, cum și părțile de detalii,

descrierile și episoadele. Prin urmare desfășurarea poemei este o înlănțuire regulată, dar nu strinsă; unitatea stă în fondul subiectului epic.» (Hegel).

Ast-fel Ramayana ne înfățișează epoca acea mare din istoria Indiei, cînd Arieniî din nord s'au coborît spre sud, fapt care a trebuit să se producă cu mare răsunset și să impresioneze adînc toată lumea. E dar aci o epocă mare concretisată în evenimentul real al expedițiunii lui Rama ca să scape pe soția sa din mîna regelui de la sud.

Iliada și Odisea reprezintă timpurile preistorice ale Grecilor.

În ele vedem organizarea societății primitive grecești, credințele lor în privința zeilor, viața socială, rolul femeii, starea de civilizație din punct de vedere material, adică industrie, comerciî, agricultură, etc. Toate acestea sînt arătate sub trăsurile individuale ale lui Achile, Agamemnon, Ajax, Hector, Paris, ș. a. în Iliada; ale lui Odyseu, Telemac, ale Penelopei, ș. a. în Odisea. Evenimentul real în Iliada și Odisea este emigrarea Eolienilor în Asia, unde întîmpinară diverse state grecești de mai nainte formate, cum era statul Troian. Pentru a se putea stabili aci, se începură o serie de lupte, cari țînură mult și provocară multe schimbări în viața politică și socială. Aceste zguduiri îndelungate au dat naștere legendei războiului Troian, pe care bogata imaginațiune a poporului grec a împodobit-o cu detaliile cele mai poetice.

Din această legendă fac parte subiectele Iliadei și Odiseei: una reprezintă un moment din timpul lup-

tei; alta reprezintă un moment după sfârșitul luptei, după căderea Troiei.

În jurul acestor momente, care sunt fapte petrecute în realitate, nu ficțiuni ale poetului, se grupează o sumă de elemente cari alcătuiesc acțiunea epică. În primul rînd găsim credința religioasă, cu toate manifestările ei, pînă la cele mai mici detalii ale cultului. Religiunea din poemele omerice nu este religiunea unei societăți primitive, ci a unei societăți cultivate și bine organizate. Zeii sînt în continuă prefacere și în continuă mișcare; ei au toate defectele și calitățile omului, numai în măsură mai mare, și se bucură de nemurire, încolo trăesc ca oamenii și cu oamenii, iaă parte la neînțelegerile și luptele lor. Oamenii cunosc marile lor puteri și natura lor răzbunătoare; de aceea se tem de dînșii, le aduc sacrificii și—cum s'ar purta cu un dușman vecinic amenințator — caută toate mijloacele ca să-i înșele și să scape de dînșii.

Viața politică și civilă a Grecilor din acel timp ni se arată pe deplin lămurită în poemele omerice. Ei ne apar ca o societate destul de civilizată: se ocupă cu agricultura și cu creșterea vitelor, dar se ocupă și cu comerțul, deci e o societate care înclină a trece de la traiul agitat al luptelor și emigrărilor, la traiul liniștit al statelor așezate și industrieuse.

Viața de familie o cunoaștem din aceste două epopei în toate detaliile. Capul familiei are autoritate supremă; dar îndată ce nu mai e puternic, își pierde toată importanța. Femeia este conducătoare vieții caznice; stă în mijlocul sclavelor și lucrează la cele

necesare casei. Familia e în faza de monogamie, dar femeia are pozițiune inferioară față de bărbat. Cînd se respîndește vorba că Odyseu a murit, Penelopa e obligată să se căsătorească și pețitorii încep a veni în casă, consumînd în prînzuri o parte din averea lui Odyseu. Numai grație uneltirilor ei diverse între care este faimoasa pînză—rămasă celebră pînă azi— reușește să amîne răspunsul ce avea să dea pînă sosește soțul ei din lunga rătăcire ce fusese nevoit să sufere.

Obiceiurile și trebuințele materiale ale vieții intime de familie le găsim amănunțit descrise în poemele omerice. Ospitalitatea acelor greci vechi ne apare ca un fapt foarte curios. În adevăr casa oricui era deschisă streinilor, cari se instalaū ca la ei, erau hrăniți și onorați și numai după trei zile putea gazda să întrebe pe oaspete cine este și de unde vine. Mîncarea, mobilierul, îmbrăcămintea sînt asemenea cu toate detaliile înfățișate în aceste poeme.

Prin urmare întreaga lume greacă de prin secolele XII—X a. c. trăește în epepele omerice. Poetul nu consideră însă interesantă de descris această lume în sine; nu un studiu de moravuri întîlnim într'nsele, ci ea toată servește drept cadru pentru acțiunea individuală care formează miezul epepei.

Individul central este în Iliada Achile, în Odysea Odyseu; ei formează firul conducător în acest haos al vieții epice. Acțiunea în care ei iaū partea de căpetenie se dezvoltă încet, lăsînd loc descripțiunilor și episoadelor, ce ocupă o mare parte din întinderea acestor opere.

Un alt exemplu de epopee este Gerusalemme liberata lui Tasso. Credințele și ideile tuturor popoarelor creștine în epoca de entuziasm și de efervescență religioasă sînt întărite sub forma evenimentului real care e prima cruciadă. Organizarea politică a statelor, acea nesfîrșită fragmentare a puterii ce aflăm în evul mediu o aflăm în poema lui Tasso. Viața de familie, obiceiuri, toate sînt descrise aci; însă—ca și în Iliada,—formînd numai cadrul acțiunii individuale pe care o întreprinde Godefred de Bouillon: liberarea sfîntului mormînt din stăpînirea Musulmanilor.

Tot viața evului mediu, tot lupta între păgîni și creștini ne arată și Orlando furioso a lui Ariosto, dar el alege un alt moment, alege momentul în care credința creștină propriu-zisă începe să se amestece cu vrăjitoria.

STAREA DE CIVILIZAȚIE PROPRIE EPOPEII

Raporturile vieții morale, organizarea familiei și a societății în război sau în pace trebuie să fi ajuns la un grad de dezvoltare și de perfecțiune; însă toate principiile vieții să nu fie stabilite și impuse prin legi, ci să pară mai mult că se nasc din fondul natural, din caracterul moral al persoanelor. O societate prea perfecționată și organizată cu legi, cu armată, cu poliție, etc. nu se potrivește cu acțiunea

epică. Omul trebuie să fie încă aproape de natură prin toate obiceiurile, prin toată viața sa.

Așa, de exemplu în Iliada, Agamemnon este rege peste toți regii, dar ceilalți au destulă independență; ba chiar Achile se poate retrage din luptă, fiind suferat, și prin aceasta pune în primejdie soarta Acheilor și nu reintră de cît atunci cînd îl silește un motiv cu totul personal: moartea amicului său Patrocle.

În Orlando furioso, Roland și Renaud dacă nu vor nu ascultă de Carol cel mare și se duc la luptă cît timp îi silește interesul personal: speranța de a căpăta mîna Angelicăi; — iar cînd Angelica fuge, fug amîndoi din tabăra creștină ca să o găsească.

Cînd se vorbește de *starea socială* proprie epopeii, se înțelege nu înfățișarea lumii întregi, ci a unui singur popor.

În Iliada și Odysea este lumea Grecilor; povestea Niebelungilor vorbește despre lumea Germanilor în primele secole ale epocii creștine.

În fine această formă generală a societății pe care o întîlnim în epopee trebuie înfățișată nu în stare de liniște și de pace, adică nu trebuie descrisă pentru sine, ci cată să serve ca bază pentru evenimentul războinic care se dezvoltă în epopee.

Ast-fel Iliada și Odysea se rapoartă la războiul troian, sînt episoade din acel război. Același lucru în Ramayana. Poema lui Tasso, a lui Camoens, a lui Ariosto, toate sînt povestiri ale evenimentelor războinice.

Chiar în Divina Comedia a lui Dante, care realizează mai puțin cerințele acțiunii epice, tot avem

un fond războinic, întru cît e o luptă : lupta începută de la căderea Dracilor din Cer și continuată în toată viața omului pe pămînt, lupta între bine și rău, al cărei ecoü este însăși poema.

REGULELE ȘI CALITĂȚILE ACȚIUNIÎ EPICE

Epopea fiind un gen care azi nu mai are manifestări, tot ceea ce se spune ca regulă despre dînsa sînt mai mult o serie de observări generale, cari ne explică exemplele ce avem, de cît o lege, pe care s'o păzească poeții cari ar scrie azi epopei. Dovadă e faptul că toate încercările de a se face epopei în timpul nostru aü rămas zadarnice și, cînd voim a înțelege toată splendoarea acestui gen, avem nevoie tot de Odysea, Iliada, ș. c. l. Cel d'întîiü care a formulat regulile genului epic este Horatiu în epistola sa Arta poetică; după dînsul Boileau.

Calitățile de căpetenie ale unei acțiuni epice sînt două : 1) unitatea și întregimea; 2) interesul și mărimea.

— 1) În fie-care epopee trebuie să fie o singură acțiune principală și un singur eroü principal; deci trebuie să avem unitatea acțiunii, unitatea persoanelor epice.

În marea întindere a unei epopei, în mijlocul acelor variate și complicate împrejurări, se regăsește un punct de la care pleacă totul, pentru-că tot ce

alcătuește o epopee este punerea în lucrare a mai multor forțe pentru atingerea unui anumit scop.

Acest scop unic este unitatea acțiunii, dar el implică și unitatea persoanelor, pentru-că un scop nu poate fi urmărit de cit de un om.

De aci rezultă și întregimea. O epopee are întregime când se vede în ce împrejurări s'a născut scopul urmărit și cum eroul a devenit persoana de căpetenie a acțiunii: când se văd toate fazele prin cari a trecut acțiunea și în fine când scopul este ajuns. Acest fel de sfârșit este neapărat necesar, de aceea poartă numele de *deznodămînt epic* în deosebire de cel *tragic*. Deznodămîntul epic ne arată pe erou învingător; cel tragic ni-l arată învins.

În Iliada unitatea acțiunii și a persoanei o formează *mînia lui Achile*. Aci vedem cauzele acestei mîni, rezultatele dezastruoase pentru Achei: iată unitatea acestei poeme. Deznodămîntul este epic, fiind-că Achile învinge pe Hector, răsbunînd pe amicul său Patrocle. În Odysea eroul de căpetenie este Odiseu; scopul urmărit este *să ajungă acasă*. Acest fapt, care n'ar prezenta nici o importanță, devine în adevăr o problemă când vedem că zeii vor să împiedice această ajungere. Pus în luptă cu o sumă de nevoi, Odiseu devine un erou epic. Scopul lui este realizat, pentru-că ajunge în Itaca și omoară pe pețitorii Penelopei.

Tot asemenea în Eneida. Scopul lui Enea este să fundeze un stat în Italia. Ca să ajungă la acest scop, el suferă o sumă de rătăcirii—ca în Odysea—și apoi sosind pe pămîntul Italiei are să lupte cu un mare număr de inimi—ca în Iliada.

În Cîntecul lui Roland unitatea este păstrată, dar întregimea suferă, fiind-că Roland moare; e satisfăcută în parte această cerință prin răzbunarea lui Roland, dar această răzbunare se face după moartea eroului.

Dacă unitatea este o cerință atât de imperioasă, cum se explică lungimea cea mare a epopeilor? N'ar trebui ca poetul să se grăbească a ajunge la rezultat și atunci de ce s'ar recomanda epopeii ca mersul să fie încet? Lungimea cea mare a epopeilor se explică prin *episoade*.

Episoadele sînt acțiuni secundare cari se întîlnesc în cursul unei epopei. În ele poate figura eroul principal al poemei sau persoane secundare sau chiar persoane cari în mersul general al acțiunii n-au nici un rol.

Episoadele au de scop scop să lămurească mersul general al acțiunii sau să odihnească atențiunea prea încordată a ascultătorului.

Aceste episoade se scriu cu cea mai mare îngrijire a stilului; de aceea unele din ele au devenit celebre și sînt—separat—tot așa de cunoscute ca și poema însăși. Exemple: Inmormîntarea lui Patro în Iliada;—Calul Troiei în Eneida; Grădinele Armidei în Gerusalemme liberata.

2) Epopea trebuie să aibă un subiect mare și plin de interes, care să ne deștepte admirațiunea. De aceea subiectele din lumea antică sînt mai potrivite pentru epopee de cit cele din lumea modernă, pentru-că sînt mai depărtate și nesiguranța în privința detaliilor dă poetului o mai mare libertate. Așa este

Iliada și Odysea; așa este Eneida. În poema lui Voltaire «Henriade» faptele sînt prea cunoscute, prea pozitive, lasă puțin loc imaginațiunii; de aceea poema n'a avut un succes potrivit cu așteptările poetului și însu-și el a zis: *Le français n'a pas la tête épique.*—Lucan, poetul roman, a povestit în «Pharsala» lupta între Cesar și Pompei în timpulă în care scria de aceea a trebuit să se ție prea aproape de istorie și epopea lui n'a avut succes.

Prin urmare epopea trebuie să ne dea o acțiune mare prin urmările ei asupra unui popor și interesantă prin greutățile pe care a avut să le întîmpine eroul pentru a-și ajunge scopul.

EXEMPLE DE EPISOADE

EPISODUL LUI UGOLINO

(DIVINA COMEDIA)

Intr'o speluncă am văzut apoi, în cale,
Doi oameni înghețați; mai sus sta unul
Rozînd pe cel ce sta mai în spre vale.

Cum lacom mușcă cel flămînd din pîne,
Așa-î mușca din cap, sfărîmîndu-î oase,
Cu riset crunt și cu porniri păgîne

Lingînd de singe buzele scîrboase —
Ca Melanip în vremile bătrîne,
Cînd lui Tydeu întregul cap i-l roase.

«O, tu, care-ți arăți grozava ură
Prin mușcături atît de bestiale,
Să-mi spui, de ce-î această mușcătură?»

De ai vr'un drept să mergi p'această cale,
Să-mi spui de ce? Prin a dreptății gură
Vesti-voiu lumiî plîngerile tale!»

El ridicînd scîrbosu-î cap spre mine,
Cu pletele care-î cădeau pe spate
Își șterse buzele de singe pline

Și zise-apoi: «Dureri nemăsurate
Îmi umplu sufletul, gîndînd, străine,
La chipul cum să-ți spui cele 'ntîmplate.

Dar spusa mea va fi d'acum izvorul
Rușinei pentru cel ce prin trădare
M'a dat peirii, revoltînd poporul.

Nu știu nici cine ești, nu știu nici care
 Ti-e umbletul p'aiei, care ți-e dorul,
 Dar tu ești Florentin, cum mi se pare.

Sint Ugolino, și mă știu Pisanii.
 Acesta este Roger lângă mine,
 Și iată de ce-l fac să-și plingă anii.

În urma planurilor lui meschine,
 De și mi-era amic, m'aū prins dușmanii
 Și 'nchis ei m'aū ucis, cum știi tu bine.

Dar poate nu știi tot; să-ți spun eu toate,
 Cum am murit — ascultă și dă-ți seamă
 O moarte mai grozavă de se poate.

Un cuib infect, care d'atunci se cheamă
 Al foamei, un mormint al multor gloate
 De mai târziu, un loc ce 'nspiră teamă,

Acolo multe luni a stat zăvorul
 Pe ușa mea, pînă ce 'n vis odată
 Ca viu eu mi-am văzut tot viitorul.

Părea că Roger cu o 'ntreagă ceată
 De cîni dresați, făcea pe vînătorul,
 Trecea prin văi în goana lui turbată.

Gualandi cu alți cîni, pe altă cale
 Lafoanchi și Sismondi ca păgîinii
 Goniau un lup cu puî, din deal în vale

Și lupii oboseau, și 'n urmă cîinii
 I-aū prins și atunci cu dinții plini de bale
 I-aū rupt și le-aū mîncat apoi plămîinii.

M'am deșteptat. De foamea peste fire
 Plîngeau copiii 'n somn de dimineață —
 De nu 'nțelegi grozava presimțire

Ce m'a cuprins atunci, tu ești de ghiață,
Ești prea tiran, de n'ai compătimire:
De nu plîngi tu acum, cînd plîngi în viață?

Erau deștepti și ei; sosise ceasul
Cînd ne-aducea din timp în timp mincare,
Și cînd am auzit la poartă pasul

Că pun pe poarta mea zăvor mai tare
Mi-a 'ncremenit privirea 'n ochi, și glasul
În piept mi s'a topit de desperare.

Văzui tabloul sortii dintr'odată.
Dar ei plîngeau, și Anselmino-mi zise!
«De ce te uiți așa la mine? Ce ai tată?»

Dar eu n'am plîns; durerea mă 'mpietrise
Și-am stat tăcut o zi și-o noapte toată;
Și-a treia zi, cînd roșu se ivise

Un soare cald p'a dealurilor coame,
Și-o rază, rătăcind, ne-albi păreții,
De slabi copiii mei păreau fantome —

Eu mi-am mușcat în mîni, și atunci băeții,
Crezînd că-mi mănînc mînilor de foame
S'au ridicat plîngînd cu hohot, bieții:

«Nu ne-ar dura mai mult, de cit ne doare,
De ni-ai mîncea pe noi» le-a fost cuvîntul,
«Tu ne-ai dat carnea, tu! Nu-î a ta oare?»

Și-o zi, și altă zi, eu ca mormîntul
Remăseii mut și 'ncremenit d'oroare,
O cum nu ne-a 'nghîțit atunci pămîntul!

Și-a cincea zi, cu vocea înecată
Căzu de foame Gaddo lingă mine,
Strigînd; «De ce mă lași? Ajută-mi, tată!»

Și cum te văd în fața mea, așa, străine,
 Eă mi-am văzut pe fiul mei odată
 Murind de foame 'n jurul meu. Și 'n fine

Căzuî peste copii, pierzînd puterea,
 Și două zile 'ntregi i-am plîns, d'arîndul —
 Și foamea mi-a fost moartea, nu durerea!

A zis, privind spre Roger și 'nhățîndu-l
 De cap cu dinții iarăși ca un cîine
 Îi rupe os de os din cap, sfărîmîndu-l.

(Trad. de G. Coșbuc).

CALUL TROIÎ

(ENEIDA)

Regiî danaicî în scurgerea multîlor anî, își durară
 Mare cit munții un cal, prin nobila artă a Minervei.
 Coastele nalte cu scînduri de brad le podesc, și fățarnicî,
 Vot al întoarcerîi în pace-l numesc. Acesta fu svonul.
 Însă 'n năuntru cel gol s'ascund pe furișul vitejiî
 Ceî prin sortîre nămiți, și 'n jur prin tăcutele colțuri.
 Pintecul seă uriaș e plin de 'narmațiî răsboinicî.
 Foc de minie Laocoon vine strigînd de departe:
 Credeți, nemernicî, că Grecî sînt duși? Și v'a prins nebunia?
 Credeți, că fără să umble cu gînduri mișele, va face
 Grecul vr'un dar? Voi așa mi-î cunoașteți pe Grecî și pe-Ulise?
 Orî sînt ascuși Mirmidonî înarmați în lemnul acesta,
 Orî anumit e gătilă unealtă 'mpotrîva cetății,
 Ca să ne vadă de sus prin locașuri; de sus să ne-atace
 Orî că s'ascunde vr'un alt-fel de rău: nu credeți voi calul!
 Fie ce-o fi: mi-e teamă de Grecî chiar dîndu-ne daruri.»

Dar o priveliște jalnic'acum și cu mult mai grozavă
 Se desfășoară, 'ncingînd cu fiori zăpăcitele piepturi.
 Preot sortit lui Neptunus, Laocoon taie pe malurî
 Taurul groaznic, jertfindu-l pe sfintele vetre 'n altare.
 Iată pe-al apelor luciū tăcut, vin repede 'n cercurî
 Fără măsură de mari doi șerpî (chiar a spune mi-e groază!)

Repezî prin valuri se 'ntind și cărarea li-e țintă spre maluri
 Pieptul le ese din apă și-unflată de singele vinăt
 Creasta și-o poartă pe sus iar trupul și-l joacă prin apă
 Rostogolind își sgircesc și-și intind uriașele spete.
 Apa se sbate cu vuet și spumegă — iată-î pe maluri !
 Ochi le scapără foc și le fulgeră roșii de sînge ;
 Șueră șerpilor, cu limbî tremurate lingîndu-și gitlejul.
 Galbenî de spaîmă Trojenii s'ascund. Iar șerpilor de-adreptul
 Pleacă spre-altare, spre preot, și 'ntiî se 'ncleștează 'm-
 [prejurul

Celor doi mici copilași, strîngîndu-le trupul în cercuri.
 Se 'ncolăcesc și le mușcă din carne cu dinții puternicii.
 Insuși pe tatăl acum, alergînd cu săgeata s'ajute,
 Repede-l prind și 'mpletesc împrejuru-î scirboasele noduri,
 Spetele negre de solzi îi încing de două ori trupul,
 Gîtul de două ori, stînd cu grumazii și capul în aer,
 Bietul se luptă din minî să 'nlătore strînsele noduri ;
 Plină de bale murdare și de vinete-otrăvuri i-e fața.
 Muget, nebun de durere, ridică sârmanul spre ceruri,
 Ast-fel un taur rănit, cînd scapă de preoți mugește
 Inșă din urmă-î toporul isbit îi resgudue ceafa...
 Inșă cu repede mers fug șerpilor spre culmea cetății,
 Repezî aleargă la templul mîhnitei Tritonis, și-acolo
 Repezî sub scutul boltit ei s'ascund, la picioarele Zinei.

Groaza năpraznic'acum a rășbit speriatele piepturi,
 Tremură toți. «A spășit» ei strigau «Laōcoon vina,
 Vrednic de dinsa, căci el pîngărit-a sfințita clădire,
 Calul Zeiței isbindu-l de sus cu netrebnice suliți.
 Chipul să-l ducem, ei strigă, la templu, și marei Zeițe
 Rugi de ertare să-î dăm» —

Zidul curînd îl tăiem și deschidem cu grabă și poarta.
 Toți ca la muncă-și sufulcă vestmîntul; și roate noi punem
 Calului, jos sub copite; și 'n jurul grumazilor funii
 Groase, de cînepă. Iute spre ziduri se urcă fatalul
 Cal, îndesat cu oșteni; și copii și fecioare 'mprejuru-î
 Cîntă, și veseli ei sint să 'ntîndă de funii și dinșii.
 Calul tot sue, căzînd prăbușit în sârmana cetate.
 Iliön, Zeilor cuib, cetățuea strămoșilor noștri !
 Mare 'n răsboaie, dardanico tu ! De patru ori calul
 Stete la praguri oprit, și de patru ori golu-î sunat-a
 De-arme cu zîngăt. Dar noi orbiți de prăstie, ne ducem,
 Seamă nimic nu băgăm — cu monstrul peririi 'n cetate.
 Iată, vestește-ne-acum de perirea ce vine, Casandra,

Dar dup'al Zeilor s'fat nici cind n'o crezură Trojenii.
 Noi chiotim in cetate sârmanii, și trecem in chiot
 Ziua din urmă, 'mbrăcind și templele sfinte cu frunze.

Ceru 'ntr'aceea s'apleacă, și Noaptea se 'naltă din mare;
 Umbrele-î mari năvălesc și pămîntul și cerul și multa
 Grecilor nelegiuire. Și 'n jur in cetate Dardanii
 Zac ametiți, și sub somnul răsbate-obositele trupuri.
 Iată 'n gătite corăbiî, din Tenedos pleacă falanga
 Grecilor, noaptea plutind prin galbena liniște-a luneî,
 Calea ținînd-o spre malul știut; și iată pa vasul
 Regelui flacări s'apring, și Sinon, păzitul de Zeii
 Noștri protivnici, acum îi deschide din birne pe Grecii
 Cei ce s'ascuseră 'n el. Și deschis i revarsă prin noapte
 Calul, in stoluri: și veseli din goala 'ncăpere scoboară
 Ducii Stenelos, Tesandros și nebiruitul Ulise,
 Toți lunecînd pe tăcutele sfori; și-Acamas și Toas,
 Pirhus apoi din Ahile născutul și 'n urmă Mahaon,
 Menelas; ese și-Epeos, chiar el, clăditoru 'nșetării.
 Iuți năvălesc in cetatea de somn și de vin ametiță
 Repezi ucid pe străjeri, și prin poarta deschisă vin repezi
 Soții de-afară și'n pripă se strîng in vorbitele stoluri.

(Trad. de G. Coșbuc.)

GRĂDINILE ARMIDEI

(GERUSALEMME LIBERATA)

La eșirea acestor alee șerpuitoare, grădina desvăluie vederii visitorilor aspectul seü încîntător. Apele liniștite, rîurile limpezi, fluviurile, cîmpiile, arbuștii, dealurile, văi umbroase, păduri și peșteri cuprind tot într'o singură privire. Și ceea ce mărește valoarea acestor neprețuite frumuseți este că arta care a făcut totul nu se arată.

S'ar crede, atit simplitatea ascunde arta, că ornamentele și pajiștea par naturale. Natura pare a fi voit într'adins a imita arta, căreia servă de model. Aerul nu e mai puțin de cit rescul supus voințelor Armidei, aerul care face să inflorescă arborii. Florile și fructele sint nesfîrșite; pe cind unele infloresc, altele se coc.

Pe același trunchi, între aceleași frunze, unele smochine se pîrguesc alături de altele care abia înfloresc. Mărul crud și mărul copt atîrnă p'aceeași cracă unul îngălbenit, cellalt încă verde.

Pe înălțimele grădinilor celor mai expuse la soare, vița își întinde crăcile sale pline de frunze care vegetează. Ici ciorchini sînt încă în floare, alături de altele care strălucitoare ca aurul și rubinul sînt deja coapte.

Paseri încîntătoare sub umbra frunzișului fac să resune aerul prin cîntecele lor fermecătoare. Aerul murmură și mișcă unda și frunza.

Cînd paserile încetează cîntul lor, aerul le ține eco: cînd ele cîntă, murmurul său e mult mai ușor. Fie întîmplare sau farmec, această musică aeriană însoțește sau repetă accentele lor.

Printre aceste paseri se deosebește una prin varietatea culorii penelor ei. Ciocul ei are strălucirea purpurei; cîntul ei se aseamănă cu al omului. Își continuă cîntul se cu atîta artă că este o adevărată minune. Celelalte tac pentru a o asculta împreună cu vîntul care încetează sgomotul său.

(Trad. de M. I.)

FORMA ȘI STILUL EPOPEII

Planul unei epopei se compune din următoarele părți: invocațiunea, expozițiunea, narațiunea, dezno-dămîntul și episoadele.

Invocațiunea este o rugăciune adresată unei divinități sau puteri supra-naturale cerîndu-i ajutor în expunerea faptelor sau inspirațiune.

Expozițiunea este arătarea pe scurt a subiectului epopeii. Une-orî invocațiunea se face prin aceleași versuri cu expozițiunea.

Narațiunea este înșirarea diverselor faze ale acțiunii epice. Această înșirare se poate face în două

feluri, prin urmare deosebim două feluri de narațiuni: narațiune simplă și narațiune complexă.

Narațiunea se numește simplă cînd poetul înșiră faptele în ordine cronologică urmărind pas cu pas pe eroul său după cum se dezvoltă evenimentele. Astfel în Iliada vedem mai întăi cauzele miniei lui Achile, împrejurările în care a izbucnit această minie și rînd pe rînd toate urmările acestui fapt așa cum s'a peticut.

Narațiunea se numește complexă cînd poetul începe povestirea sa nu cu începutul acțiunei epice, ci cu un punct oare care din mijlocul acestei acțiuni, rămînînd ca mai tîrziu într'un chip oare care să ne pue poetul în cunoștiință cu ceea ce s'a întimplat înaintea momentului inițial al epopeii sale. Așa face poetul în Odysea. El începe cînd Odyseu se află în mijlocul rătăcirilor sale anume pe cînd era în insula Ogigia reținut de Calypso. Numai mai tîrziu aflăm noi ce s'a întimplat eroului pînă în acest moment.

Desnodămîntul este încheerea acțiunii epice.

Episodele sînt acțiunile secundare.

Stilul epopeii trebuie să fie potrivit cu subiectul; să fie majestuos și bogat.

EXEMPLE DE INCEPUTURÎ ȘI DEZNODĂMINTE

Iliada :

Cîntă-mî muză, minia lui Achile fiul lui Peleu, minie neînduplecată, care pricinui multe nenorociri Acheilor,— care trimise în Infern sufletele unui mare număr de eroi, iar corpurile lor le asvîrli la corbî și la cîini. Astfel se împlini voința lui Zevs din momentul în care se dezbinău printr'o ceartă fatală Agamemnon, regele oamenilor, și Achile, scoboritorul din zei.

Odysea :

Muză, cîntă-mî pe eroul renumit prin iscusința sa,— care, după ce distruse zidurile sfinte ale Trojei rătăci în toate părțile, străbătu cetăți numeroase și cunoscă obiceiul multor popoare. Pe mări, chinuit de griji sfișietoare, el se luptă împotriva celor mai groaznice nevoi, nădăjduind să-și scape viața și să-și conducă tovarășii în patrie. Cu toată silința ce-și dete, el nu-i putu conduce pînă acolo; pieriră cu toții victime ale imprudenței lor. Nebunii! îndrăzniră să mănince turmele închinatē Soarelui și de aceea zeul se supără și-i făcu să piară. Zeiță, fiică a lui Zevs, spune-ne povestirea întîmplărilor vrednice de amintire ale acestui erou.

Eneida :

Lupte vă cînt și pe-oșteanul ce-odată din cîmpii trojanici
 Duș de meniri a sosit în pămîntul ital la Laviniî
 Ceî de pe mal. 11 zvîrliră prin țări și pe-adîncuri într'una
 Zeii cît timp a ținut minia mîhnitei Iunone.
 Patimî și lupte a 'ndurat, în Latium pînă s'aducă
 Zeii trojenî și temeluri să-și pună cetății din care
 Neamul latin a purees și poporul albanic și Roma.
 Muză, vestește-mî temelul, din care călcare-a poruncii
 Ast-fel de multe dureri s'aducă vrăjmașa regină
 Celui mai vrednic bărbat, amarurî atitea gătindu-i?
 Patimî atitea de mări s'ascundă sub piepturi chiar Zeii?

Divina comedie :

Dante nu începe poema sa cu invocațiunea și expozițiunea în cîntul I. Aci ne spune poetul că într'o seară s'a rătăcit într'o pădure și voind să găsească drumul pen-

tru întoarcere a văzut în fața sa o colină și de odată i-a ieșit înainte trei animale selbatice : o panteră, un leu și o lupoaică. Pe cînd sta înspăimîntat și nu știa ce să facă îi apărură în întunerecul nopții o umbră cu formă ome-nească.—«Cine ești? întrebă Dante? —«Am fost, răs-punde umbra, un poet, care am cîntat pe fiul lui Anchise care a plecat de la Troia ca să întemeze în Italia un po-por nou.» Atunci Dante se rugă de Virgiliu, căci umbra era a acestui poet, să-l conducă unde-va ca să scape de acele fiare. Atunci Virgiliu îi propune să-l ducă în impe-riul morților și ast-fel pornește Dante cu călauza sa spre lumea cea-laltă. De ce a ales poetul tocmai pe Virgiliu de conducător? Virgiliu este un păgîn, iar Divina comedie este cea mai desăvîrșită poemă religioasă creștină. Pricina o gă-sim pe de o parte în renumele de care s'abucurat opera lui Virgiliu în tot timpul Evului Mediū, pe de alta în faptul că Virgiliu a fost socotit de către scriitorii creștini ca un pro-fet care a prevăzut nașterea lui Crist. Așa s'a interpretat versurile lui din egloga adresată lui Pollio, în care spune că se va naște *un copil ce va da lumii epoca de aur.*

Tocmai în al doilea cînt se adresează poetul către muze zicînd : «Ajutați-mă, musă, geniul copil al cerului nobilează cu augusta ta origină cîntecele pe care mi le inspiră.»

Narațiunea propriu zisă începe d'abia în cîntul al treilea, la începutul cărui ne spune că a ajuns la poarta infernului pe care a văzut scrise acele cuvinte teribile : «Lăsați orî ce speranțe voi cari intrați aci !»

Orlando furioso :

Ariosto începe primul cînt al poemei sale «Orlando fu-rioso» expunînd în cîte-va cuvinte subiectul lucrării : «Sex încîlnători, mîndri cavaleri, amoruri, lupte, galanterie pe voi vă cînt». El spune apoi după această apostrofă că va vorbi despre întreprinderea îndrăzneață a lui Agramant care a pornit din Africa în fruntea unei mari armate de Mauri ca să învingă pe Carol împăratul Romanilor. Poe-tul anunță că va vorbi și despre celebrul Roland (Orlando) și ne spune lucruri necunoscute pînă atunci cum acest erou înțelept a fost chinuit de un amor nenorocit pînă la nebunia cea mai furioasă.

El și în alte cînturi ale poemei sale arată importanța su-biectului ce tratează și în cîntul al III face o adevărată in-vocațiune către muze zicînd : «de ce nu-mi dați, muzelor,

lira lui Apolon, de ce nu-mi dați un stil de aur ca să sap pe marmură neperitoare pe eroii ce vroiū să cînt.

Ciutura răpită :

Voiū cînta minia pe care a aprins-o odinioară în nobile suflete omenești o păcătoasă și nenorocită găleată de lemn. Apolon, zeū al versurilor, spune-mi acest războiū îngrozitor și ciudatele lui evenimente. Tu care ai vrut să fii poet, vino-mi în ajutor și ține-mă de minecă.

Le Lutrin :

Je chante les combats et ce prélat terrible
Qui, par ses longs travaux et sa force invincible,
Dans une illustre église exerçant son grand choeur,
Fit plaisir à la fin un lutrin dans le choeur,
C'est en vain que le chantre abusant d'un faux titre
Deux fois l'en fit ôter par les mains du chapitre ;
Ce prélat sur le banc de son rival altier
Deux fois le reportant l'en couvrit tout entier
Muse, redis-moi donc quelle ardeur de vengeance...
De ces hommes sacrés rompit l'intelligence,
Et troubla si longtemps deux célèbres rivaux ?
Tant de fiel entre dans l'âme des dévots ? ¹⁾

L'Henriade :

Je chante ce héros qui regna sur la France
Et par droit de conquête et par droit de naissance...
Descends du haut des cieux auguste vérité
Répands sur mes écrits ta force et ta clarté.

Mihaida :

Cînt armele romine și căpitanul mare
Ce'mpinseră păgini și liberară țara.
Răsbunătoare spaimă trecuse peste Istru,
Peste Carpați trecuse de glorie încinse,
Și toți Romini 'ntr'una uniră sub un sceptru,
O aquilă, o lege, cum are ca să fie.
O muză 'mbărbătată ce'n Elicon n'ai nume,
Ce soarele dreptății te 'ncindă și te 'nspiră !
Mută să fie buza profană ce te chiamă
Să amăgească omul și Cerul să insulte.

¹⁾ Acest din urmă vers traduce celebra expresiune a lui Virgiliu :
Tantaene animis caelestibus irae !

Eroica ta liră acordă cu Unirea
Fă să-î auz vibrarea a coardelor sonore ..

MIRACULOSUL

De și omul formează fondul epopeii, totuși în toate lucrările de acest fel întâlnim și puteri supraomenești, supranaturale.

Intervenirea unor puteri supranaturale în acțiunea epică se numește «*miraculos*»

După felul acestor puteri supranaturale, se deosebesc patru feluri de miraculos : păgîn, creștin, magic și filozofic.

1) *Miraculosul păgîn* este intervenirea zeilor din religiunile politeiste în acțiunea epică. Acest fel de miraculos îl găsim în Iliada, Odysea, Eneida, etc.

Religiunea grecilor era antropomorfică. Zeii trăiau întocmai ca oamenii; erau agitați de aceleași pasiuni; se slujiau de aceleași mijloace.

În Iliada, din primul cânt poetul ne spune că prin minia lui Achil s'a împlinit voința lui Zeus. Apoi se întreabă : ce zeu a provocat cearta între Achile și Agamemnon ? Apollon a făcut aceasta. El a trimis pestă în tabăra Acheilor și apoi Achile s'a mîniat.

După ce se face ruptoarea între cele două căpetenii acheiane, Thetis, muma lui Achile, se duce în Olymp. Aci găsește pe fiul lui Chronos și, îmbrățișându-l genunchii, îl roagă să răzbune pe fiul ei, a-

dică să dea victorie Troienilor pînă cînd Acheii se vor pleca înaintea acestuia. Zevs îi răspunde, după multă gîndire, că-i va îndeplini cererea, dar să fugă ca să n'o vadă soția sa Hera, care și așa îl acuza pe dinsul că favorizează pe Troieni. După această convorbire, Zevs intră în palatul lui, toți zeii se scoală cu respect, dar deodată îl apostrofează soția sa, zicîndu-i : pentru-ce urzești comploturi și nu-mi faci cunoscute și mie planurile tale ?—Sînt planuri, răspunde părintele zeilor, pe cari nimeni afară de mine nu trebuie să le știe.

Dar Hera se supără și, ca o femeie cicălitoare, îi zice : N'am văzut eu că ai vorbit cu Thetis ? Firește, i-ei fi făgăduit să înfrîngi pe greci.

Bărbatul său o ceartă pentru această îndrăzneală și o amenință că o va lovi așa de tare în cît n'o va scăpa nici unul din zeii Olympului.

Hera, speriată, tace și numai glumețul Hephaistos o mai înveselește puțin, dîndu-i o cupă cu nectar.

Ce poate fi mai omenesc de cît această scenă ?

Și tot așa ni se prezintă zeii în toată Iliada : ei intervin în acțiune luînd unii partea Acheilor, alții pe a Troienilor.

În Odysea Poseidon persecută pe Odyseu pentru că a omorît pe fiul său Polyphem. Il urmărește și-l azvîrlă în locuri rele. Zeii se consultă și hotărăsc ca nimfa Calypso să lase pe Odyseu să plece. Atene urmează pas cu pas pe fiul Telemac, luînd forma unui bătrîn : Mentor.

2) *Miraculos magic*. Exemple : în Orlando Furioso ; este combinat cu miraculos religios creștin în

Gerusalemme. Puterea supranaturală e reprezentată prin farmece, descîntece, vrăji :

3). *Miraculos creștin*. Exemple : *Divina Comedia Paradisul pierdut*.

Creștinismul poate fi mai puțin potrivit pentru-că antropomorfismul are rol aproape nul. *Camoens* în *Os-Lusiadas* a alergat la miraculos păgîn, în care a amestecat și puțin creștin.

4) *Miraculos filozofic*. Ex. *Henriade*. Personifică diverse virtuți și idei, ca : Adevărul, Dreptatea etc.

EXEMPLE DE MIRACULOS

ILIADA

Zeii și războinicii erau cufundați într'un somn adinc; numai Zevs nu gusta dulcea plăcere a somnului, se gîndia cum să onoreze pe Achile și să piarză mulți Achei lîngă vasele lor.

Se hotări să trimită fiului lui Atreu (Agamemnon) un vis seducător.

Visul zbură repede spre vasele Acheilor și, luînd chipul lui Nestor, zise lui Agameninon :

— Un conducător care are în mîină soarta atitor popoare nu trebuie să piarză toată noaptea în somn. Ascultă-mă, sînt trimis de Zevs,—care măcar că e departe de tine, se interesează de soarta ta și-î pare rău de relele tale. Inarmează îndată pe Acheii cei voinici și așază-î pentru luptă : te vei face curînd stăpin peste zidurile cele mari ale Ilionului. Nemuritorii locuitorii din palatele Olympului sînt acum toți de o părere : Zevs i-a înduplecat pe toți. Prin voința lui Zevs nenorocirii mari amenință Troia...

Vorbind astfel, visul se depărtă și-l lăasă plin de o speranță ce n'avea să se îplinească. Credea că va pune mâna pe Troia. Nu știa, nenorocitul, ce gând avea Zevs: nu știa că el, îndemnînd la groaznică luptă, pe Troieni și pe Achei vrea să le aducă nenorociri nouă și chinuri nouă.

(Cîntul II)

PARADISUL PIERDUT

A tot puternicul Părinte, de sus din Empireu, unde șade pe înaltul său tron, și-aruncase ochii aci jos ca să-și admire opera... Văzu mai întăi pe pămînt pe primii noștri părinți—singuri pe atunci din tot neamul omenesc— așezați în grădina fericită, gustînd într'o singurătate fermecătoare nemuritoarele roade ale bucuriei și ale amorului. Văzu apoi Iadul și pe Diavol gata să se lase pe suprafața lumii...

Observîndu-l cu puternica-i privire care vede trecutul, prezentul și viitorul, vorbi ast-fel fiului său:

— O, al mfeu singur fiu, vezi ce infuriat este dușmanul nostru. Nicî hotarele puse de mine, nicî verigile Iadului, nicî lanțurile grămădite pe el nu-l opresc; așa-l mină nesăturața-i furie de răzbunare, care tot pe capul lui are să cază Iată-l cum își îndreaptă zborul către lumea cea de curînd zidită, cum merge spre om cu gând să-l zdrobească prin putere orî să-l ispitească prin viclenie și ispita va avea izbîndă. Omul va asculta mingierile-i mincinoase și va uita de porunca pe care i-am dat-o și de ascultarea făgăduită. Așa va cădea el; așa va cădea tot neamul lui...

Iar Fiul vorbi ast-fel tatălui:

— Facă-se voia ta, Părinte, căci tu ești stăpînul tuturor lucrurilor și singur drept judecător... Dar vrei să-ți distrugi însuți creațiunea ta.

— Ai zis, Părinte, că omul va găsi ertare. Dar nu i se vor da și mijloacele? Iată-mă, mă dau eu pentru el: viața mea pentru viața lui; pe mine lasă să cază minia ta. Socotește-mă om și voiu pleca de la sinul tău. Voiu muri pentru el mulțumit... Dar după ce voiu fi plătit

această datorie să nu mă lași în prada necuratului mormînt. Voiu eși învingător și voiu supune pe învingătorul mîeu și în lanțuri voiu lega puterile întunerecului.

(Cîntul III)

ORLANDO FURIOSO

Lupta cu vrăjitorul

Sosiră conduși de un pitic doi cavaleri; unul era Gradas, regele din Sericana; altul se cheama Roger, tînar cavaler destul de vestit.

— Aă venit să se bată cu stăpînul acestui castel, zise piticul.

Gradas trimbiță de cîte-va orî așa de tare încit făcu să răsune stincile în depărtare. Deodată porțile castelului se deschiseră și se arată un cavaler înarmat, călare pe un cal cu aripî.

Ca un cocor, care la început se ridică de la pămînt cu mare greutate și numai puțin cîte puțin își ia zborul, tot astfel vrăjitorul părea că se ridică încetișor; dar deodată se ridică cu așa iuteală în cît ar fi întrecut pe vulturul cel mai îndrăzneț. De acolo de sus se repezi ca un fulger, lovi cu lancea pe Gradas care n'avu timp să observe lovitura. Acesta dete o lovitură care lovi numai aerul pe cînd calul său fusese culcat la pămînt de puterea izbiturii. Urcîndu-se repede în nori, vrăjitorul izbi cu repeziciune și pe Roger, care se uita la Gradas. Roger se încovăiă și, cînd se întoarse să răspunză și el loviturii, dușmanul său era departe spre cer. Astfel vrăjitorul îi lovi rînd pe rînd pe fie-care, iar aceștia nici nu-l puteau atinge.

Așa se luptă p'nă către seară.

Spre seară afurisitul vrăjitor desfășură o bucată de mătase cu care era învălit scutul său și deodată se arată așa de strălucitor scutul acela încit luă ochii celor doi războinici, cari căzură la pămînt lipsiți de cunoștiință.

(Cîntul I.)

LA HENRIADE

Clément dans la retraite avait, dès son jeune âge,
Porté les noirs accès d'une vertu sauvage.

Esprit faible et crédule en sa dévotion,

Il suivait le torrent de la rébellion.

Sur ce jeune insensé la *discorde* fatale

Répandit le venin de sa bouche infernale.

Prosterné, chaque jour, au pied des saints autels,

Il fatiguait les cieus de ses vœux criminels.

On dit que tout souillé de cendre et de poussière,

Un jour il prononça cette horrible prière :

Dieu, qui venges l'Eglise et punis les tyrans,

Te verra-t-on sans cesse accabler tes enfants,

Et, d'un roi qui t'outrage armant les mains impures

Favoriser le meurtre, et bénir les parjures ?

Grand Dieu ! par tes fléaux c'est trop nous éprouver ;

Contre tes ennemis daigne enfin t'élever :

La *discorde* attentive, en traversant les airs,

Entend ces cris affreux, et les porte aux enfers.

Elle amène à l'instant, de ces royaumes sombres,

Le plus cruel tyran de l'empire des ombres.

Il vient, le *fanatisme* est son horrible nom :

Enfant dénaturé de la religion,

Armé pour la défendre, il cherche à la détruire,

Et, reçu dans son sein, l'embrasse, et le déchire.

Ce fut dans ce terrible et lugubre appareil,

Qu'au milieu des pavots que verse le sommeil

Il vint trouver Clément au fond de sa retraite.

La *superstition*, la *cabale* inquiète,

Le *faux zèle* enflammé d'un courroux éclatant,

Veillaient tous à sa porte, et l'ouvrent à l'instant.

Il entre, et d'une voix majestueuse et fière :

Dieu reçoit, lui dit-il, tes vœux et ta prière ;

Mais n'aura-t-il de toi, pour culte et pour encens,

Qu'une plainte éternelle, et des vœux impuissants ?

Au Dieu que sert la ligue il faut d'autres offrandes ;

Il exige de toi les dons que tu demandes.

Si Judith autrefois, pour sauver son pays,

N'eût offert à son Dieu que des pleurs et des cris ;

Si, craignant pour les siens, elle eût craint pour sa vie,

Judith eût vu tomber les murs de Béthulie.

Voilà les saints exploits que tu dois imiter,
 Voilà l'offrande enfin que tu dois présenter.
 Mais tu rougis déjà de l'avoir différée...
 Cours, vole; et que ta main dans le sang consacrée,
 Délivrant les Français de leur indigne roi,
 Venge Paris, et Rome, et l'univers, et moi,

Le fantôme, à ces mots, fait briller une épée
 Qu'aux infernales eaux la haine avait trempée;
 Dans la main de Clément il met ce don fatal;
 Il fuit, et se replonge au séjour infernal.

Trop aisément trompé, le jeune solitaire
 Des intérêts des cieux se crut dépositaire.
 Il baise avec respect ce funeste présent;
 Il implore à genoux le bras du Tout-Puissant;
 Et, plein du monstre affreux dont la fureur le guide,
 D'un air sanctifié s'apprête au parricide.

Dans l'ombre de la nuit, sous une voûte obscure,
 Le silence a conduit leur assemblée impure.

(Cântul V).

III. POEMA EROI-COMICA

Poema eroi-comică atribue fapte și vorbe pe cari le găsim în lucrări serioase unor persoane cari nu sînt nici-de-cum în stare să le realizeze sau chiar unor ființe inferioare, unor animale; uneori fapte lipsile de orî-ce importanță sînt tractate după toate regulile epice.

În literatura veche găsim o singură producțiune de această natură: «*Batrocomyomachia*» sau lupta braștelor cu șoarecii, atribuită lui Omer, tocmai autorului celor mai renumite epopei serioase.

În literatura modernă poezia eroi-comică începe prin producțiunile poporane franceze: «*Roman de Renart*» și așa numitele «*Fabliaux*».

Ca și în antichitatea greacă, unde, după poemele epice serioase, se naște poema care cîntă cu aceeași vehemență lupta între broaște și șoareci,—tot astfel în evul mediu la Francezi alături cu epopeile grave și poate chiar din acestea se nasc epopeile comice, pentru-că găsim între diverșii adevărați eroi și personaje comice. Cea mai însemnată producțiune de acest fel este «Le Roman de Renart», alcătuit din o sumă de povestiri în cari animalele figurează ca eroi în locul persoanelor omenești. Prin secolul XII încep să se producă aceste povestiri. Ele se regăsesc și la popoarele germanice («Reinecke Fuchs»), precum și într'o operă scrisă latinește («Reinardus Vulpes»). Autorul în prolog recomandă atențiunii povestirea ce are să urmeze: lungul războiū între Renart (Vulpea) și Isengrin (Lupul). Amîndoi născuți odată din apa mării pe care Adam și Eva au lovit-o cu un bețișor magic dat de Dumnezeu,—Trăiesc mai întîiu în bună pace, dar mai tîrziu se ceartă și încep luptă grea între ei.

Sub numele de «Fabliaux» se înțeleg povestiri scurte cu subiecte variate (din viața sfinților, din antichitatea profană, din mitologie) produse prin secolul XIII, zugrăvind, uneori în mod licențios, obiceiurile timpului.

Ca producțiuni artistice, nu poporane, de acest gen cele mai însemnate sînt: «*La Secchia rapita*» (Găleata răpită) de *Alexandru Tassoni*, povestind cum locuitorii din Modena au intrat în Bologna și au răpit găleata de la o fîntînă; de aci a născut un războiū îndelungat, prin care se satirizează luptele din

tre diversele state italiene, — «*Șuvița de păr răpită*» de *Alexandru Pope*, poet englez, povestind lupta între două familii din cauza unei șuvițe de păr pe care o răpise un tânăr de la o tinăără. — «*Le Lutrin*» (strana) de *Boileau*, povestind luptele dintre un preot și un cîntăreț pentru o strană pe care preotul vrea s'o pue în biserică, iar cîntărețul vrea s'o scoată.

În literatura romină deosebim mai multe categorii de producțiuni eroi-comice :

1. Producțiuni poporane nescrise: «*Paștele Țiganilor*», «*Biserica Țiganilor*» și diverse povestiri despre *Păcală*. Acest personagiū poporan poartă diferite numiri și ni se prezintă sub două aspecte: aspect de prost și în acest caz se confundă cu *Deadu-Ivan*, eroul unor povestiri despre Sirbi; aspect de răutăcios și în acest caz poartă și numele de *Pepelea* și se confundă uneori cu *Nastratin-Hogea*, erou comic introdus la noi de la Turci. Aceste diverse subiecte au fost adunate și redactate în versuri sau în proză de diferiți scriitori.

Astfel a făcut *Anton Pann* (în «*Povestea Vorbei*»), *Ispirescu* (în «*Znoave*»), *T Speranța* (în «*Anecdote*»), *P. Dulfu* (în «*Intîmplările lui Păcală*»).

2. Producțiuni poporane scrise: «*Tilu Buh-Oglindă*» de origine germană, în care vedem pe acest erou (*Til Euleuspiegel*), tipul omului șiret, punînd întrebări foarte curioase, prin cari reușește să ducă o viață în mare abundență și să scape de multe încercături. — «*Nastratin Hogea*» a fost o persoană reală, un mare învățat, dar a luat în imaginația Turcilor un caracter comic. Astfel s'au transmis despre

dinsul o sumă de povestiri, pe cari le-a adunat și le-a versificat Anton Pann.

3. Producțiuni semi-poporane, adică scrise de anumiți autori și răspindite în popor: «*Leonat și Dorofata*» de Vasile Aron. E un dialog comic între un bețiv și soția sa.

4. Producțiuni culte: «*Tiganiada*» de I. Budaș-Deleanu. (Să se vadă analiza acestei poeme);—«*Tandalida*» de Heliade Rădulescu.

BATHRACOMYOMACHIA

SAU LUPTA BROAȘTELOR CU ȘOARECII

(Atribuită lui Omer)

Incepînd, mai întîiîu rog să vie în inima mea ceata muselor din Elicon pentru cîntecul ce acum îl pusei în scoarță pe genunchii mei, rugîndu-mă să ajungă în urechile tuturor oamenilor răsboiul nesfirșit, sgomotosul lucru al lui Marte: Cum șoarecii se luptară cu voinicie cu broaștele, imitînd fapte de giganți, oameni născuți din pămînt. După cum fu vorba între muritorii, ast-fel a fost începutul.

Un șoarece setos, odată, scăpînd din primejdia unei miște, își puse moalea sa barbă într'o baltă de aproape, ca să se sature de apa cea dulce ca mierea; pe dinsul îl văzu un guraliv bălțean, și i vorbi o ast-fel de vorbă:

— Străine, cine ești? de unde ai venit la mal, cine te născu? Spune-mi toate adevărat, să nu te aflu cu minciuni, căci dacă te voi cunoaște de prieten vrednic, te voi duce acasă, și-ți voi da multe și bune daruri de ospetie. Eă sint craiul Falcă-umflată care sunt cinstit prin baltă, fiind Domn peste broaște tot-de-a-una, și fiul lui Nămoleanu și al Hydromedusei. Te văd și pe tine că ești frumos, voinic mai presus decit cei lalți crai care poartă buzduganul, și că ești și la răsboi bun luptător. Dar aide, spune-mi iute neamul tău.

Lui iarăși îi răspunse și i zise Fărămăturescu:

— «Prietene, de ce cercetezi neamul meu? el este cunoscut la toți oamenii locuitorii ai Asiei și Europei, și la zeii nemuritori și la păsările cerești. Eu mă numesc Fărămăturescu, și sint băeatul mărinimosului meu tată Mănincă-pine, iar mama mea Linge-făină este fiica craiului Roade-călciiu, și mă născu în colibă, și mă crescui cu mîncări, cu smochine și cu nucii și cu felurite bucate. Dar cum vrei să mă faci prieten, pe mine care nu-ți samăn de loc în fire? căci viața ta este în apă, iar eu am obiceiul să măninc cite mănincă și oamenii; nu-mi este necunoscută pinea de trei ori măcinată; nici plăcinta cu foile subțiri, și cu mult susan pe deasupra, nici bucata de la colț, nici zerul cu alb inveliș, nici cașul de curind închegat din lapte dulce, nici buna prăjitură cu miere pe care și fericții (zeii) o doresc, nici cite gătesc bucătarii pentru mesele oamenilor, umplind oalele cu fel de fel de zemuri. Nici-o-dată nu fug de vuetul cel rău al războiului, ci îndată intrind în luptă mă amestec cu cei care se luptă înainte. Nu mă tem de om, de și are mare trup. Dar mai cu seamă două lucruri sunt pe fața pămîntului, de care mă tem, Uliul și Mița care mi-aduc mare nenorocire, și trista capcană, unde este vicleana moarte. Dar mai mult mă tem de miță, cînd este vre-una foarte bună, încît și mă caută cînd mă ascund în bortă. Nu măninc ridichi, nici varză, nici dovlec, nu pasc prin frunze verzi, nici prin țelină; căci aceste sint mîncările voastre, care locuiți în baltă.

La aceasta surizînd, Falcă umflată îi răspunse:

— «Străine, foarte te fălești. Sint și pe la noi prin baltă și pe uscat foarte multe minuni de văzut. Căci fiul lui Cronos a dat broaștelor două feluri de viață, să avem locuințe deosebite în două elemente, să sărim pe uscat și să ne ascundem trupul sub apă. Și dacă vrei să cunoști și pe acesta, este ușor. Te ridic pe spate, și tu ține-te de mine, să nu perii nici o dată ca să ajungi voios la casa mea.

Ast-fel zise și-i întinse spatele; iar el foarte iute se suise pe ele, cu o săritură ușoară, și-și puse labela împrejurul gitului celui moale. Și mai întii se bucură, cînd văzu limanurile vecine, petrecînd cu înotarea lui Falcă umflată; cînd însă începu să se ude de valurile purpuri, vărsînd multe lacrimi îi păru rău cu o pocăință nefolositoare, își smulgea părul de pe cap, și de nedepindere

îi bătea înăuntru inima, și voia să se uite pe uscat, și gema grozav de sila grozavei frici.

Dar de o dată li se arată o vedenie grozavă pentru amindoi, un șarpe de apă, ce avea gîtul său drept de asupra apei. Pe acesta văzîndu-l Falcă umflată, se dădu în fund fără să se gîndească de loc ce fel de tovarăș era să piară prin baltă. Se cufundă dar în fundul bălții să scape de neagra soartă, iar el cum fu lăsat, îndată căzu cu fața în sus în apă, și-și strîngea mîinele, și perind clămpănia din dinți. De multe ori se cufunda în apă, de multe ori iarăși dînd din picioare se ridica în sus; dar nu era cu putință să scape de moarte; iar periî lui udîndu-se îi dădeau multă greutate, și perind în apă, vorbi niște ast-fel de vorbe:

— «Falcă umflată, făcînd aceasta n'ai să scapi de ze!, pentru-că m'ai aruncat de pe trup ca de pe stîncă, ca să mă înec. Ticălosule! pe uscat n'ai fi fost mai tare de cit mine la toate luptele, și la luptă dreaptă și la alergătură; dar m'ai amăgit și m'ai aruncat în apă; are Dumnezeu ochi răsbunătorî! Ai să dai samă la oastea șoarecilor și nici nu vei scăpa.»

Aceste zicînd, își dădu duhul în apă; dar pe el îl văzu Linge Talger, care ședea pe malurile cele moi și alergînd dădu veste la soreci. Iar ei, cum aflară de moartea lui, pe toți îi cuprinse o crudă minie, și atunci porunciră la craiul lor să-i cheame în zori de zi în adunare, la casele lui Mănincă piine, nenorocitul tată al lui Fărămăturescu, care era întins cu fața în sus prin baltă. Des de dimineață dar cum veniră în grabă, se sculă întii Mănincă-piine, miniat pentru băiatul său și vorbi:

— «Prietenilor, de și eū singur am suferit multe nenorociri de la broaște, însă o soartă se pregătește pentru toți. Dar eū sînt nenorocit, pentru-că trei băeți am pierdut.

Dar aideți să ne pregătim și să eșim în contra lor, înarmîndu-ne trupul cu tot felul de arme.»

Aceste zicînd înduplecă pe toți să se înarmeze. Marte, care are grija războiului, îi înarmă iar broaștele cum simțiră, eșiră afară din apă, și adunîndu-se la un loc ținură sfat pentru răul războiū. Și pe cînd ei căutaū de unde vine cearta, și ce este sgomotul, veni de aproape un sol purtînd în mîni un buzdugan ca să vestească vestea cea rea a războiului, și vorbi:

— «Broaștelor! Șoarecii în desperare m'aū trămis să vă spun ca să vă gatiți la războiū și la luptă; căci aū

văzut pe apă pe Fărămăturescu, pe care-l omori craiul vostru Falcă-umflată; luptați-vă dar ciți sinteți cei mai voinici între broaște.»

Ast-fel zicînd, declară războiul; iar vorba șoarecilor intrînd în urechile lor turbură mințile mindrelor broaște, și fiind-că ele horocăiau, Falcă-umflată le zise sculîndu-se:

— «Prietenilor, n'am omorit eu nici un șoarec, nici nu l-am văzut chiar perînd; de sigur s'a înecat jucîndu-se lingă baltă, vrînd să imiteze înotările broaștelor; și ei, ticăloșii, acuma mă ocărăsc pe mine, fără să fiu vinovat. dar aîde să căutăm un mijloc cum să nimicim pe viclenii șoareci. Eu dar vă voi spune, cum mi se pare că este mai bine. Inarmîndu-ne trupurile cu arme, să stăm toate pe marginea ripelor, și cînd vor eși să se repeadă asupra noastră, să apucăm de coifuri pe orî-cine s'ar apropia și ar veni înainte și să-i aruncăm drept în baltă chiar cu armele. Căci ast-fel înecîndu-i în apă pe ei care nu știu să înoate, vom ridica acolo bucuros trofeul de moartea șoarecilor.»

Ast-fel zicînd, îmbracă pe toți cu arme, pulpele lor le acoperi cu frunze de nalbă; peptare aveau din lobodă verde și lată, și frunze de varză prefăcură bine în scuturi, iar de lance își potrivea fie-care cîte-o frunză lungă de papură ascuțită, și coifurile de melci subțiri le acoperiau capetele. Inarmîndu-se dar, stătură pe niște maluri înalte, și mișcau lăncile, și fie-care era plină de inimă.

Iar Joe, chemînd pe zei în cerul cel stelos și arătîndu-le mulțimea răsboiului și pe puternicii luptători, care erau mulți și mari și purtau lănci lungi, precum înaintează oștirea Centaurilor și a Giganților (căci ast-fel venia oștirea broaștelor ca a Giganților: și șoarecii erau de o potrivă cu mindrii Centauri) dulce rîzînd întrebă care dintre nemuritorii ajută broaștelor sau șoarecilor și zise către Atena:

— «Copilă, te vei duce oare să dai ajutor șoarecilor? căci toți sar tot-de-a-una pe la biserica ta». Ast-fel zise fiul lui Cronos. iar lui îi zise Atena:

— «Tată, nici o dată eu n'ași merge să dau ajutor șoarecilor cînd ar fi apăsați, pentru că mi-au făcut multe rele stricîndu-mi coroanele și candeltele pentru untul de lemn; și ceea-ce mi-au făcut, mult mă superă în minte. Dar ast-fel nici broaștelor nu ași voi să dau ajutor; căci nici ele nu sînt cu mințile sănătoase; deunăzi cînd mă întorsei de la răsboi, fiind prea ostenită și avînd trebuință de somn,

cu sgomotul lor nu mă lasară nici să închid ochii cituși de puțin. Toți dar să petrecem din cer privind harța».

Ast-fel zise; și i se supuseră toți cei-lalți zei, și toți împreună intrară într'un loc, și se scoboriră jos doi soli ca să aducă semnul războiului. Și atunci țințarii cu mari trîmbițe, trîmbițară grozav ciocnirea războiului; iar din cer tună Joe fiul lui Cronos dînd semnul răului războiului. Intră-in-bortă lovi cu lancea pe Nămolescu, și înfipse în pept puternica sa lance, și căzînd îl răpi neagra moarte și sufletul îi sbură din trup, iar Mănincă-pîine miniat din înmă omori pe Lesculescu și pe craiul Guraliū. Iar Băl-teanu văzînd zăcînd pe Guraliū, ajungînd pe Intră-in-bortă îl lovi la mijlocul cefeii cu o peatră ca de moară, și întunericul îi acoperi ochii.

Linge-Talger ucise pe nepătatul Glodilicî năvălind asupra lui cu lancea și întunericul îi acoperi ochii. Iar Papă-praf uitîndu-se, trase de picior pe Prăpureanu și-l înecă în baltă, ținându-l cu mîna de ceafă...

Fiul lui Cronos aruncă fulgerul arzător, mai întăi tună, și clătînă marele Olymp, iar pe urmă învîrtînd aruncă fulgerul, grozava armă a lui Joe, și el sbură din mîna stăpînului și lovi și sperie pe toate broaștele și pe toți șoarecii, dar nici ast-fel nu putu să oprească oștirea șoarecilor, ci ei mai mult doreaū să nimicească neamul broaștelor luptătoare, dacă de pe Olymp nu i-ar fi fost milă de broaște fiului lui Cronos care îndată atunci trimise broaștelor ajutor. Veniră dar îndată cei care se numesc raci, cu spatele de ilău, cu buzele încleștate care umblă strîmb, întortochiați, cu gurile de foarfeci, cu pele de om, cu fire de om cu spetele largi, străluciți pe spete, încrucisați cu minile întinse, care se uită din piept, cu opt picioare, cu două capete, fără mîni; aceștia începură să tae cu gurile cozile și picioarele și mîinele șoarecilor și să îndoască lăncile; de care se și speriară fricoșii șoareci, și nu putură să se împotrivescă, ci o luară la fugă, apuse în sfîrșit soarele și lupta crîncenă se sfîrși într'o zi.

(Trad. de I. Caragiani)

IV. ROMANUL

I. În deosebire de cronici, cari se scriau în evul mediu în limba latină, s'a dat numele de *roman* povestirilor scrise în limba vorbită de populațiunile din țările romanice și derivată din limba latină.

Astăzi prin *roman* se înțelege un gen literar care studiază viața societății și în care aflăm ficțiunea aplicată la istorie.

II. Cele mai însemnate specii de romane sînt :

1) *Romanul istoric*,— care împrumută persoanele principale și faptele mai însemnate din istorie și inventează detaliile.

Ex.: *Salambo* de *Gustave Flaubert* descrie viața politică și socială din Cartagina.

2) *Romanul pastoral*,—care zugrăvește viața păstorilor sau a oamenilor de la țară.

Ex.: *Daphnis și Chloe* de *Longus*.

3) *Romanul didactic*,— care dezvoltă un subiect instructiv sub forma unei povestiri inventate.

Ex.: *Voyage au centre de la terre* de *Jules Verne* studiază structura scoarței pămîntului, imaginînd o călătorie prin gura unui vulcan pînă în adîncul pămîntului.

4) *Romanul umoristic*,— care bazează pe fapte puțin însemnate observări interesante și originale.

Cunoscut e în această privință englezul *Cowper*.

5) *Romanul satiric*,— care printr'o povestire alegorică face satira moravurilor timpului.

6) *Romanul epistolar*,— care ne face cunoscută

acțiunea prin epistole schimbate între persoanele principale ale povestirii.

Ex.: *Werther* de Goethe.

7) *Romanul intim*, — care analizează pasiunile și sentimentele omenești.

Ex: *Crimă și pedeapsă* de Dostojevski.

8) *Romanul de moravuri*, — care dă un rol mai mic acțiunii pentru a ne înfățișa starea unei societăți într'un moment dat.

Ex: *David Copperfield* de Dickens descrie viața claselor muncitoare.

9) *Romanul spaniol de capa y espada* (de cape et d'épée).—care introduce persoane cu caracter războinic și doritoare de aventuri.

Acest gen s'a dezvoltat foarte mult în Spania, de unde vine și numele, și prin imitațiune în Franța.
Ex: *Gil-Blas de Santillane* de Lesage.

III. Ca fragment de roman sau ca roman în mic se poate socoti nuvela.

Nuvela este un studiu scurt de moravuri, de sentimente sau de caractere, o întâmplare simplă strânsă într'un cadru strimt.

Ea la început era tot una cu basmul sau povestea fantastică. Boccaccio cu al său Decameron, prin forma glumeață, a adus-o la realitate. În Italia și în Spania s'a dezvoltat mult în secolele trecute; în Franța mai puțin. În secolul nostru însă a luat în Franța ca și în celelalte țări o dezvoltare foarte întinsă. Mai toți romanțierii mari au scris nuvele.

În Anglia renumite sînt «Poveștile de la Cantorbéry» ale lui *Chaucer* (sec. XIV). În secolul nostru

s'au scris multe, ca și în Germania. În America s'au produs celebrele nuvele extraordinare ale lui *Edgard Poë*.

În literatura noastră nuvela a luat o mare dezvoltare și putem zice că în această specie s'au produs lucrări de valoare. Primele nuvele în literatura română — în adevăratul înțeles — sint ale lui *Costache Negruzzi* : «Alexandru Lăpușeanu», una din cele mai importante scrieri ale întregii noastre literaturi. Dintre nuveliștii ce au avut mai mult succes vom cita pe : *Ioan Slavici* «Nuvele din popor»; — *Nicolae Ganea* «Nuvele»; — *Barbu de la Vrancea* «Sultă-nica» ș. a.; — *Iacob Negruzzi* «Copii de pe natură»; — *Alexandru Odobescu* «Mihnea Vodă», «Doamna Chiajna»; — *I. A. Brătescu-Voinesți*, care a publicat nuvelele sale în «Convorbiri Literare».

GENUL EPIC

(TABLOŪ SINOPTIC)

G E N U L E P I C

I. Narațiunea epică	}	1. Cronica rimată		
		2. Poema eroică		
		3. Balada		
		4. Romanța		
		5. Legenda		
II. Epopea	{	Epopei naturale.		
		Epopei artificiale		
III. Poema eroi-comică.				
IV. Romanul	}	Speciile Romanului	}	Istoric
				Pastoral
				Didactic
				Umoristic
				Epistolar
				Intim
				De moravuri
		Nuvela		Spaniol

ISTORICUL EPOPEII

(TABLOU SINOPTIC)

Popoarele orientale	{	Indieni: Mahabarata, Ramayana	
	{	Perși: Sah-Nameh	
Grecii și Romanii	{	Greci { Poemele omerice Poetii ciclici	
	{	Romani { Enniu, Naeviu Virgiliu Lucan, Silius Italicus	
Evul mediu	{	Producțiuni epice necreștine { Ossian Scalzi: Edda	
		Producțiuni epice creștine { Naționale { Cid Niebelungenlied, Gudrun Religioase: Divina Comedia	
		{	Cavalerești { Cielul lui Carol cel mare Cielul lui Arthur Cielul lui Amadis Roman de la Rose Cielul antic
Epoca modernă	{	Popoarele germanice { Messiada Paradisul pierdut	
		Popoarele romanice { La Henriade Avaucana Os Lusitadas Orlando inamorato Orlando furioso La Gerusalemme liberata	
		{	Poeme devenite populare { Arghir și Elena Risipirea Ierusalimului
	Români	{	Poeme literare { Mihaiida Traianida Dragoșida Negriada

I N T R E B Ă R Î

Care e caracterul general al genului epic ?

I. Ce este narațiunea epică?—1. Ce este cronică sincată?—Unde s'a dezvoltat cu deosebire acest gen de scriere?—Ce scrieri de acest fel avem în literatura noastră?—2. Ce este poema eroică? Ce exemple cunoașteți? 3. Ce este balada epică?—Cînd și la ce popor a înflorit cu deosebire această specie?—Ce știți despre baladele noastre poporane?—4. Ce este romanța? 5. De unde vine vorba legendă și ce înțelesuri a avut? Ce legende avem în literatura noastră.

II. Ce este epopea?—De cite feluri sint epopeile?—Ce fel este subiectul epopeii?—Dați exemple? Care este starea de civilizație potrivită cu epopea?—Cum este în Iliada și Odysea?—Cum în alte epopei? Cari sint calitățile de căpetenie ale unei acțiuni epice?—Ce este unitatea? Ce întregimea?—Cum este deznodămîntul epic?—Să se cerceteze cum este satisfăcută unitatea în diverse epopei.—Ce sint episoadele?—Ce exemple cunoașteți?—Ce știți despre stilul epopeii?—Cite părți deosebim într'o epopee?—Ce este miraculosul?—Cite specii deosebiți?—Dați exemple.

III. Ce este poema eroi-comică?—Găsim în literatura veche o producțiune de acest fel?—Cum începe această specie în literatura modernă?—Ce cuprinde Roman de Renart?—Ce se înțelege prin Fabliaux?—Cari sint cele mai însemnate producțiuni artistice eroi-comice?—Cite categorii de produceri eroi-comice deosebim în literatura romînă?—Enumărați-le.

IV. De unde vine numele de roman?—Ce se înțelege prin roman?—Cari sint cele mai însemnate specii de romane?—Ce este nuvela?—Cum s'a născut ea?—Ce autori cunoașteți în literaturile streine?—Ce autori în literatura romînă?

C. ANALIZE LITERARE

E N E I D A

Analiză de PAUL ALBERT

Virgiliu n'a dat ultima corectură operei sale, însă el n'ar fi schimbat-o în întocmirea generală și în părțile mari. Eneida este dar epopea așa cum și-a închipuit-o și a executat-o el. Așteptată multă vreme de contemporani, salutată dinainte ca superioară Iliadei, admirată, imitată, comentată în veacurile următoare și în tot evul mediu, lăudată de către făcătorii de tratate și de criticii tuturor timpurilor ca modelul perfect și ca tipul epopeei; dela începutul acestui veac Eneida a fost pusă pe o linie mult mai joasă. Vestita teorie a lui Wolf despre epopeile poporane, fructul unei inspirațiuni colective și libere, a înălțat într'un mod excepțional epopeile omerice și a coborît opera lui Virgiliu. Este o creațiune artificială, s'a zis, o compozițiune de om

erudit, de mirare versificată, însă marea suflare epică trebuie s'o căutăm aiurea. Astăzi au cam eșit din curs aceste aprecieri escesive, cari amăgesc închipuirea, dar cari nu pot susține o cercetare conștiințioasă. Nu este nici o operă poetică, în care să nu se vadă arta; dar în ce măsură și prin ce mijloace a reușit arta a exprima frumosul și adevărul? Iată adevărata cestiune.

Cînd Virgiliu a compus Eneida, Roma n'avea epopee; pentru că nu se poate da acest nume povestirilor istorice în versuri ale lui Naevius sau Ennius; dar se făcuseră și se făceau în fie-care zi numeroase încercări în acest gen. Un instinct ascuns spunea unora, că ori-ce epopee demnă de acest nume trebuie să fie înainte de toate națională. Cicerone cînta pe Marius și propriul său consulat; Terențiu Varro Atacinul cînta războiul lui Cesare în contra Sequanilor (*De bello sequanico*); Hostius povestea în versuri războiul din Istria: Alpinus luă ca subiect al cînturilor sale faptele războinice ale lui Pompeiu. Între amicii lui Virgiliu, Valgius, Rufus, Rabirius, și în urmă Varius, cîntau marile evenimente, de cari lumea era încă sguđuită, moartea lui Cesar, bătaia de la Actiu. Alții din contra se reîntorceau la tradițiunile timpurilor eroice, imitau după ciclici cutare sau cutare epopee vechie, *Cînturile cipriace*, *Argonauticele*, *Etiopid*, *Reîntoarcerea lui Menelas și a Elenei*. Dar nici unii nici alții n'au descoperit un subiect inadevăr național, care să țină tot-deodată de epoca eroică, isvor nesecat de poezie mă-reată, și de epoca contemporană. — Virgiliu a aflat acest subiect în Eneida.

Enea joacă un rol important în Omer. Fiiu al Vinerii, aliat lui Priam, arătat deja în Iliada și în imnul omeric către Afrodita că un eroi chemat de ursită la întreprinderi mari și misterioase; după tradițiunile poporane ale Italiei el era privit ca străbunul fundatorilor Romei. Crușat de Greci după luarea Troiei, el a răătăcit prin Tracia, prin Arcadia și în urmă s'a stabilit în Italia. Această credință generală a fost adoptată de Dionisiu din Halicarnas, de Titu Liviu, de vechii poeți Naevius și Ennius. Iuliu Cesar declară cu glas mare în elogiul funehru al mătușei sale Iulia, că familia sa își trage originea de la zeii prin Iul, Enea și Venus. Virgiliu n'a fost dar de cit interpretul simțimintului tuturor alegînd ca subiect al epopeii sale povestirea rătăcirilor și pătăniilor lui Enea, sosirea

lui în Italia, răs boaietele purtate aci și triumful lui. Pe lângă aceasta, subiectul ales era de minune potrivit pentru o epopee. Prin urmare în această privință nu se poate refuza poetului meritul invențiunii și deplina potrivire a alegerii.

Dar, se va zice, în executare s'a arătat mult mai puțin original; se găsesc pe fie-care pagină urme învederate de împrumuturi; Omer, Apollonius din Rhodos, poeții tragici, sunt imitați, traduși chiar fără sfială. Vom spune mai mult, că noi am pierdut un mare număr din isvoarele, la cari se adăpa Virgiliu: Arctinos, Lesches, Panyasis, Antimac și alți poeți ciclici, mai mulți poeți alexandrini; tragedii din cari nu cunoaștem de cât titlurile, și în sfârșit Naevius, Ennius și toți înaintașii lor latini. Dar ce însemnătate au toate aceste imitațiuni de amănunte într'o operă așa de întinsă, dacă prima concepțiune este originală, dacă inspirațiunea este energică și adevărat națională? Căci nu se poate nega, Virgiliu n'a găsit nici în Omer, nici în poeții ciclici marea idee a Romei, pe care ursita o înalță ca să fie regina lumii, idee care este unitatea și viața epopeei sale. Mai mult încă. Omer reprezentase în epopeile sale, de o parte entuziasmul războinic, marile bătăi făcute departe de patrie prin eroii aventuroși, de altă parte nesfârșitele nenorociri și ispite ale reîntoarcerii. Poeții ciclici, fie prin imitațiune, fie îndemnați de un instinct firesc, urmaseră și ei în compozițiunile lor această îndoită împărțire, unii alegând cutare episod din războiul troian, alții cîntînd reîntoarcerea cutărui erou la căminul său. Virgiliu a intrunit în epopeia sa acest dublu curent epic. Primele șase cărți purced dintr'o învederată inspirațiune a *Odiseei*, cele din urmă șase se apropie mai mult de *Iliada*. Dar opera păstrează în întregul său o unitate de ton și de culoare, pe care nici o imitațiune de amănunte n'a putut-o schimba. Marea imagine a Romei domină și absoarbe totul. Poetul nu și-a putut închipui patria sa domnitoare a națiunilor fără de a întrupa așa zicînd geniul și gloria ei într'un om. Acest om a fost August, împăciuitoarul lumii, moștenitorul lui Cesar, urmașul lui Iul și al zeilor. Aceasta este partea, prin care epopeia virgiliană, ramură deslipită din vechia tulpină epică, fu în adevăr națională, contemporană și vie. Poporul însuși primi această identificare a patriei suverane a popoarelor cu August, și *Eneida*, do-

rită cu atita nerăbdare de toți, erudiți, literați, popor de rind, fu îmbrățișată de toți ca marele și neperitorul monument al măririi romane. Cit pentru imitațiuni, unele spirite rău dispuse și pismătarețe le semnală în adevăr; dar ce le păsa contemporanilor? Originalitatea majestoasă a întregului câștiga totul. Și de alt-fel Virgiliu n'a pretins nici odată a ascunde împrumuturile sale: imitațiunea era ca și o lege a literaturii latine.

Cu toate acestea trebuie a recunoaște, că o lectură continuată a Eneidei ne lasă adeseori răci și nepăsători. Ideia Romei, perspectiva destinului poporului rege, care lucra atât de puternic asupra închipuirii contemporanilor, pentru moderni se reduce adeseori la o curată abstracțiune. Patriotismul virgilian nu mai mulțumește spiritul unui modern; noi avem un ideal mai înalt, și cetatea regină a lumii prin cucerire nu e în ochii noștri cetatea universală. Concepțiunea generală a operei, ori cit de înaltă este, n'ajunge să însufletească toate părțile ei. Ar trebui, ca persoanele să aibă o existență proprie; ca prin faptele lor, prin pasiunile lor, prin suferințele lor să pară adevărații contemporani și frați ai eroilor lui Omer, și să aibă încă acel caracter ideal, care printre deosebirile de loc și de timp să lase a se recunoaște omul. Dar sufletul lui Virgiliu era mai mult delicat de cit eroic. Închipuirea sa n'a putut reproduce nici odată culoarea vie a acelor epoce violente, când puterea era singurul drept recunoscut, când războiul și prada erau singurele ocupațiuni ale eroilor, ale acelor oameni pe cari Joe, zice Omer, *«îi făcuse a trăi din tinerețe pînă la bătrînețe în sinul luptelor sîngeroase, pînă cînd fie-care peria întrînsele.»* Timpuri de fier și de aramă, fără dreptate și fără de milă, inse de o poezie fără asemănare, ca tot ce e sincer și puternic. Omer zugrăvise cu energie și simplitate acele timpuri și de abia îndulcise ici și colo unele trăsuri ale tabloului. Virgiliu nu era făcut pentru asemenea scene de măcel. El urgisea acel înfiorător drept al războiului și al puterii. Aducerea aminte de pustiirile Italiei închideau imaginațiunii sale ori ce reîntorcere către asemenea grozăvii, chiar și în regiunile fantastice ale trecutului. De aci palida și recea figură a lui Enea. El e aruncat într'o lume, care nu e făcută pentru el. În contra voinței sale și ca să urmeze ursita vine el să ia în stăpînire pămîntul Italiei; în contra naturei sale caută

el să smulgă de lingă Turnus pe Lavinia, care-l iubește pe acesta și lui îi este nepăsătoare. In contra firei sale se luptă el cu inamicii săi, pe cari îi restoarnă; el ar voi să le întindă mina, să-i ridice, să înceteze acest război înfiorător. El pare o unealtă în minile ursitei. Melancolic și resignat, el se lasă a fi iubit de Didona și o părăsește la prima comandă a zeilor. Nobile și triste cuvinte: «*Sunt lacrima e rerum et mortalia tangunt!*»

Un simțimind adinc de pietate de gravitate, toate calitățile serioase ale Romanului, cap al unui mare imperiu; dar lipsă de avânt, lipsă de energie, nimic violent și neîmpăcat în ura sa, nimic în sfârșit din cea ce caracterizează pe un aventurier învins, care caută noroc și pe care lungie suferințe l-au făcut fără milă și fără dreptate. Majestatea rec, a lui August s'a coborît peste liniamentele eroului troian, și Virgiliu a vărsat încă în sufletul lui propria sa sensibilitate și acea vagă melancolie, care era în sine însuși. Afară de acestea, Enea este izolat în epopee ca August pe tronul lumii. Curagiosul Gyas, curagiosul Clonthe, credinciosul Achate nu sunt flințe viețuitoare. Unde este varietatea, unde este mișcarea *Iliadei*, acea arenă întinsă, unde fie-care erou vine la rîndul său și lovește marile sale lovituri? Singura persoană interesantă în epopeia virgiliană este Turnus. învederată reminiscența a lui Achile omeric, în care un comentator modern a crezut a reafila pe Antoniu!

Aceasta e principala nedesăvîrșire a *Eneidei*. Adevărul istoric, care este așa de aproape de adevărul poetic, lipsește. In zadar am căuta cea ce numim astăzi coloare locală: chiar în descrierile așa de savante ale Italiei vechi e tot Roma în fondul tabloului. Aceasta e însușirea, care dă literaturii latine, atît de slabă prin invențiune, o însemnată originalitate. Plaut și tragicii îmbrăcau pe eroii lor greci ca pe niște romanî; Virgiliu a rămas credincios tradițiunei literare a acestor înaintași ai săi, de ca i se depărtează în atitea alte privințe. Ast-fel a conceput și executat Racine tragediile sale, așa de adevărate din punctul de vedere uman și general, însă așa de contra: e istoriei și așa de puțin antice.

Zei *Eneidei* n'au o personalitate mai puternică de cît eroii săi. Geniul roman, lipsit de invențiune, n'a știut crea mituri poetice. Virgiliu a trebuit să împrumute de la greci caracterul, rolul și pasiunile, cari le atribue zeilor săi. Ju-

piter al său, Junona, Venus, sunt cu totul omerici cu mai multă majestate, cum se cuvine unor romani. Cif pentru divinitățile indigene, cu tot geniul său el nu le-a putut da viața, care le lipsea.

Însă dacă Virgiliu n'a putut reproduce părțile mari ale epopeei primitive, el a creat modelul epopeei moderne, mai puțin naivă și mai puțin puternică, dar mai adâncă și mai umană. În Omer nu este nimic, care să se apropie de cartea a IV și VI a *Eneidei*. Aceste admirabile analize ale pasiunii, această eloquentă și această flacăra, atita grație, tărie și adevăr, iată triumful neperitor al originalității lui Virgiliu. Cartea VI întreagă este de o măreție fără asemănare. Legende populare, concepțiuni filosofice subline, tablouri strălucite de minunile ce viitorul le păstrează urmașilor lui Enea: toate strălucirile sunt întrunite în această pictură îndrăzneată a misterelor din lumea infernului. Prin acestea a uimit Virgiliu închipuirile evului mediu, atit de îngrijate de cea-laltă viață. Dante îl luă de conducător în călătoria sa prin lumile supranaturale.

Pentru a aprecia drept originalitatea și suprema frumuseță de stil a lui Virgiliu, trebuie a citi pe Lucrețiu, care a scris abia cu o generațiune înaintea lui. În Virgiliu toate archaimsele, toate formele aspre, toate consoanțele barbare, toate defectele unei versificațiuni necorecte au dispărut. Versul lui Lucrețiu nici nu se poate asemena flexibilității și armoniei ușoare a acestei noi poezii. Ea se desvoltă liu prin o mișcare așezată și grațioasă; espresiunea este elegantă fără afectare, înfrumusețările sunt alese și simple. Limba, frământată prin multă deprindere, are întorsătura firească și dulceața limbei eline. Comentatorii ne spun cât de încet scria Virgiliu, cu ce asprime își revedea și îndrepta fără încetare versurile. Acesta este semnul distinctiv al școalei cele noue. Cei vechi desprețuiaū răsătura, zice Horațiu; scriitorii din veacul lui August urmăreaū cu stăruință perfecțiunea limbei, care rar le-a fost refuzată. În compunerea frasei domnește o egală distribuțiune de umbră și de lumină, o măsură și o proporțiune aleasă, o nobleță firească, o simplitate fără înjosire: *cura, diligentia, aequalitas*, zicea Quintilian, esactitate, eleganță, unitate de culoare și amestec savant de nuanțe. Dar această îngrijire minuțioasă a formei nu atinge întru nimic espan-

siunea simțimintului, mișcarea însuflețită a stilului. Ideile nobile, impresiunile răpezi sau adinci ale pasiunii, se traduc într'o dicțiune frumoasă și naturală. Cititorul urmează fără încordare îndemnul dat spiritului: arta e desăvirșită dar nu se vede.

Nu este în toată anticitatea un scriitor care să fi avut asupra imaginațiunii oamenilor o înriurare așa de adincă și așa de îndelungată ca Virgiliu. *Eneida* devine arsenalul universal de expresiuni, de frase artistice, de maxime morale, de teme pentru declamațiune. Se fac după ea centoane ¹⁾ și antologii. Aspirațiunile nobile și misterioase ale acestui suflet înalt, care pare a pluti între Olimp și cériul creștin, sunt privite ca niște revelațiuni profetice. Pentru Virgiliu se formează un adevărat cult; el este un fel de mag, un vrăjitor, un cunoscător al viitorului. Versurile lui ajung să fie tot atitea oracule (*sortes virgilienae*). Ruina imperiului roman departe de a opri desvoltarea acestei legende religioase, îi dă o nouă energie. Tot evul mediū se închină cu adorațiune inaintea acestui fermecător, care este în același timp profetul și savantul universal. Renașterea nu-î ia acest caracter supra natural, de cit pentru ca să facă din el întâia și cea mai înaltă autoritate. Tratatele de epeee și epepeile se fac după modelul *Eneidei*. N'a fost nici o dată o glorie mai strălucită și mai curată, nici o dată posteritatea n'a contopit atit de intim în admirațiunea sa pe om și opera lui.

(Trad. de M. Strajan).

1 Centon (lat. cento-nis) era titlul unei poezii sau poeme compuse cu versuri împrumutate din alte poeme.

DUMBRAVA ROȘIE

Analiză literară de Ar. DENSUȘIANU 1).

Ștefan cel mare bate pe Albert regele Poloniei și cu prinșii ară un câmp și seamănă pădure. Acesta este scurt și simplu subiectul poemei, ce publica mai de curând. V. Alecsandri sub numele de *Dumbrava roșie*. În cele patru cânturi dintâi aflăm pregătirile de resboi și catalogul oștilor îndatinat în epopoie. Tot de pregătirile la resboi se ține și cuvântarea lui Ștefan la ostași, care imple cântul al cincelea. În al șeselea cânt poetul descrie *asaltul*, cum zice dinsul, și numai în al șeptelea vine *lupta*, în al optulea este *aratul*, cum adică Ștefan ară cu cei prinși un câmp și seamănă pădure.

Mieșul unei poeme epice este fapta eroică, toate celelalte împrejurări au să se învântească în jiuorul acestui centru ca planeții în jurul soarelui, și prin urmare și mărimea lor trebuie să stea în proporțiune cu mărimea punctului central. A face înse pregătiri atât de mari în 5 cânturi pentru o luptă atât de simplă și scurtă petrecută în două mici cânturi, este a nesocoti cu totul simetria. Dacă poetul se ținea de istorie, adică concentra și descria lupta sub mureșii Sucevei, pe care o impresurase Albert, fără ca să-și stingherească esecutarea ideii de predilecțiune cu Dumbrava roșie: de-o parte putea aduce simetria în operă, de altă parte ajungea la oare-care plasticitate, care-i lipsesce, căci toată lupta planează oarecum în aer, fără teren, fără realitate.

II.

Puterea poetului se cunoaște în crearea persoanelor. în depingerea caracterelor. Care sunt persoanele, ce se disting în această poemă? În a cui mâni pune poetul esecutarea faptelor? Cel ce a cetit poema, dar tot-odată scie și istoria va respunde ușor: Ștefan! Acest respuns înse nu se razimă pe poemă, nu rezultă din ea, ci în afără de poemă, din istorie. Dă această poemă în mâna

1) Această analiză critică s'a publicat mai întâi în 1872. S'a păstrat și ortografia textului.

unui străin. care n'a audīt nimic de numele lui Ștefan; roagă'l s'o citească și să-ți spună cine-i eroul. El va dice că erou nu vede pe nici unul, vede numai luptători d. e. pe Balaur, care spulberă creeriī lui Crodeh, pe Comanși pe Velcea, cari *amēndoī* pândesc pe Biela apoi pe Negrea, care lasă cu pelea întregă pe un alt «bun viteaz ca el» ș. a. Aceștia, departe de a fi eroi, sunt nisce luptători de rēnd din cari nici unul nu corespunde la laudele ce li se dau în catalog.

Ștefan apare în poemă numai în doue acțiuni, dacă se pot numi așa, unde ține cuvintare la ostași, și altă-dată unde ară câmpul; acțiunea lui înse aici se mărginesce în

Și domnul Ștefan însuși, cu fruntea în sudoare,
Asista pe un cal negru, sub un stejar frunzos.

Din o cuvēntare și din o ședere la umbră anevoiă, credem, se va putea afla caracterul cuiva, și cu atit mai puțin se va putea scoate un erou. Dar, va zice cineva, Ștefan a condus oastea, sub conducerea lui s'a raportat învingerea; el este cunoscut ca erou.

Este fatal înse că din poemă nu se vede chiar nici această conducere, din contră cum se va arăta mai în jos Ștefan nici nu scie cine a învins, cum s'a câștigat lupta? Cetitoriul cunoscătoriū de istoriă saū care a cetit notele de la călcăiul poemei poate presupune, că Ștefan a condus oastea; această presupunere înse ne duce la istoriă, pe când eroul trebuie să'l vedī în poemă, altul este eroul istoric și altul cel epic. În istoriă învingerea este tot-deauna a comandantului; el este eroul, el se încunună. Nu astfel în epeiei, și peste tot în poemă. Agamemnon a putut conduce oastea greacă înaintea Troiei eroul înse a fost și a ramas în Iliadă divinul Achile. Godefrid conduce cruciații, eroul înse este Rinaldo. Ștefan este cunoscut ca erou. Așa este. Poate fi el însē eroul unei poeme, în care nu face nimic eroic?

Revenind mai pe larg la cei-lalți pretinși eroi, amintiți cu numele ici-colea prin poemă, ei nu sunt decât simpli luptători. Poetul dice:

Toți oamenī tari de vână și oțeliți în foc,
Deprinși a-și trăi traiul în timp de voiniciī
Și-a da mână cu moartea fără mișca din loc.
Ei poartă pe-a lor frunte, pe a lor brațe groase

Și'n piepturi brazde multe, hieroglife sante
 Cu paloșul săpate, ce spun si-aduc aminte
 De lupte uriașe și fapte glorioase!
 Și fie-care 'n viață și-a câștigat un nume,
 O falnică poreclă, un titlu de strămoș,
 Mihul, Păun de codru, Balaur, Alimoș,
 Ursul și Pală dalbă, Grozan și Sparge-lume;
 Eroii din vechi balade, ce s'au păstrat în minți
 Trecînd în moștenire la fii de la părinți.

In poemele epice nu se descriu, ci se arată caracterele prin acțiune

Va înțelege orî-cine, că nu ne-am putut reține mirarea, cînd la luptă, în loc de *eroii de vechi balade*, vedem că se aruncă bătrînul Cîrjă, care, cu toate că poetul zice că are la luptă brațul tinereții, totuși alege a se retrage din luptă la o parte, dimpreună cu inimicul său Toporski, și se pun amîndoi liniștiți la vorbă pînă trece lupta. Terminîndu-se lupta, înțeleptul Cîrjă se duce îute și cel dințiiu la Stefan, care, cugetînd, că el a fost eroul învingător, i zice:

...Ani mulți Cîrjă! tu fală mi-ai făcut,
 Ca tine fie-ți neamul viteaz și priceput.

Această împrejurare aruncă în poemă o umbră groasă și asupra lui Stefan, Cîrjă a stat dosit în timpul luptei, Stefan îi mulțamește, căci a cîștigat învingerea, și-l numește erou. Așa dară Stefan n'a știut ce-a făcut Cîrjă, prin urmare Stefan încă n'a fost pe cîmpul luptei, și poetul are nefericirea nu numai să lase cel puțin lucrul turbure, dar ne dă probe neîndoioase, că Stefan necum se fie în luptă, cum se cere dela un erou, dar nici nu știe nimic ce s'a întîmplat. Aceasta este prea crud pentru Stefan, prea lovitor pentru poet.

Nu mai puțin curios este, că poetul la călciul poemei în note ne spune din istorie, că în această luptă «*pieriră mulți din neamul Toporski*», și apoi totuși Toporski nu numai că nu pîere, dar nici prins nu devine, căci Toporski, văzînd căderea oastei sale polone, zice către Cîrjă:

Eată-mă 'nvins... O! Cîrjă de-acum sint robul tău.
 — Rob, tu? nu mi-ar ierta-o prea sîntul D-zeu,
 Cînd un popor de oameni, se 'nchină ție, mie,
 Un tu, și-un eu, Toporski, nu cade în robie.

Toporski șede dosit, așa zicînd, în tufă, și strigă: iată-mă învins! Cîrjă se scoală de lingă Toporski și zice: iată-mă învingător! dar iată sint mărinimos, 'ți las viața, și-ți dau drumul liber, căci eă și tu...

Pe Stefan 'l înfățișează ca erou numai în cuvinte, și mai întiiu îi face poetul o mare și lungă laudă:

Iată-l cărunt, dar încă bărbat între bărbați,
Ca muntele Ceahlăui prin munții din Carpați!
El intrunește 'n sine o triplă măiestrate:
Acea care-o dau anii la conștiință curate,
Acea care resfrînge a tronului splendoare,
Și-aceia întipărită de faima 'nvingătoare.
Timpul i-au pus corona de-argint, țara, de aur.
Și gloria marea 'a i-au pus cununii de laur.
Pe falnicii sei umeri, cu anii, sint clădite
Neperitoare sarcini de fapte strălucite,
Dar, ani și fapte, Stefan nu simte-a lor povară
Căci drogostea moșiei, ca sfînta primăvară,
In sinu-i înflorește și îl întinerește
Pentru salvarea țerii, cînd țara pătimeste.
Erou plin de lumină, el e merit în lume
Pe secolul ce-l vede se sape al seă nume
Și se respînde raze pe secolii viitorii
Precum un soare splendid ce sparge deșii nori.
Ființă de-o natură gigantică, devină,
El e de-acei la care istoria se 'nchină,
De-acei care prin lume, sub pașii lor, cit merg,
Las urme uriașe, ce'n veci nu se mai șterg,
A căroră legendă în depărtări se 'ntinde
Și 'nchipuirea lunei fantastic o aprinde.
Măreț, în a sa umbră un timp întreg dispăre
Căci D-zeu pe fruntei a scris: *Tu vei fi mare!*

Dacă poetul remînea la cele două versuri dintiiu, Stefan, deși fără fapte în poemă, remînea în inima cetitorului învîlit în oare-care mărire neguroasă, ca și Ceahlăul în nori. În descriere poetul ne repetează, cu variațiuni de vorbe și expresiuni, aceleași idei, care se cuprînd în cele două versuri dintiiu. Poetul pune șese-zeci și șese versuri în gura lui Stefan ca cuvîntare către ostași. Pentru un orator, pantru un avocat, ar fi la locul seă, pentru un erou, pentru un Stefan inse, care vorbesce prin spadă, al căruî foc și agerime oratorică stă în ascuțișul sabiei, ni se pare o evanghelie în moară. Cite-va cuvinte scurte și îndesate ca și lovitura spadei: aceasta este oratoria adevăratului erou. Cine vorbește mult face puțin, și aici poetul a reșit de minune în caracterisarea lui Stefan al seă, nu al istoriei.

Se vedem executarea diverselor părți ale poemei. Par-
tea cea mai însemnată a poemei este «*lupta*» sau cîntul
al VII. Zic însemnată, pentru că din aceasta putem cu-
noaște puterea poetului. Vedem chiar la început, că To-
porski și Cirjă se fac a se răpezi unul asupra altuia cu
cetele lor alese, amîndoi schimbă cite-va cuvinte laudă-
roase și

Toporski! din noi unul e scris se pîră-aice:
Orî tu, orî eû; sus pala și vin' la luptă dreaptă!

mai schimbă vre-o 21 versuri în cari se laudă ei în de
ei și apoi

...amîndoi bătrînii de-o parte s'aû retras.

Ce înseamnă atita laudă din care nu se alege nimic?
Nici macar nu se încearcă la luptă! Și îndată în versu-
rile următoare poetul zice:

Pe loc ambele cete *aprins electrizate*
Scot paloșcle 'n soare c'un freamăt de oțel.
Ochirile pin aer se 'ntimpină 'ncruntate
Căci fie-care alege un dușman pentru el etc.

După-ce Toporski zicînd în fața oastei către Cirjă:

Vin' colea lingă mine, și nu fi dușman mie
Căci vîrsta între oameni *stinge-orî-ce dușmănie*

se retrage în intimitate cu Cirjă de-o parte, puteau oare
cetele lor să se aprindă, să se electrizeze de minie sau
furie, puteau ele să-și încrunte ochirile, să se măcelărească
între sine, cînd văd pe căpitanii lor împrietiniți? Apoi,
care este motivul retragerii lor?

Căci vîrsta între oameni *stinge-orî-ce dușmănie*

zice poetul! Ce, cînd dușmanii sînt bătrînii atunci nu mai
sînt dușmani, nu trebuie să se mai lupte, ba poți să devii
și vînzător al patriei tale, eșînd, fugînd sau retrăgîndu-te
ca Cirjă? Minunat eroism în o poemă eroică!

Dar mai mult, poetul s'a încureat și s'a contrazis în
descrierea luptei, în cit, la o luptă atît de simplă și

scurtă, trebuie să-î admiri totala lipsă de orientare. În cîntul VI (asaltul) Rominiî bat pe Poloniî și «pun picioru în lagăr». Cite-va versuri mai înjos se zice, că Rominiî erau în lagăr, în cîntul VII iarăși că Poloniî erau alungați în tabără, și pentru a încorona această confusiune la urmă se zice, că

Rominiî, duși de Ștefan, în lagăr se isbesc!

Dintre toate mai bine a succes poetului catalogul oastei romine, din care însă cu toate acestea nu lipsesc imperfecțiunii de formă și unele idei crude. Este însă curios, că nu s'a mărginit a face numai un catalog al acestei oaste, ci fără nici un motiv, a făcut două, ba chiar trei cataloage.

TIGANIADA

Analiză literară

I

Poetul începe adresîndu-se musei care inspirase lui Homer lupta dintre șoareci și broaște. Apoi, tot adresîndu-se musei face expozițiunea subiectului.

Zi cum vrură țiganiî să așeze
Crai și țara de moșie :
Cum încinseră armele viteze
Ba în ce chip și cu ce bărbăție
Oblicînd că Turcii vor să tae.
Dar apoi prin o gîlceavă amară
Toți cari încotro se împrăștiară

Fiînd Domni în Muntenia, Vlad Tepeș, și aflînd că Turcii vor veni să-l atace, s'a gîndit că Țiganiî ce se află în țară ar putea să serve Turcilor de spioni. De aceea, după ce dete ordin locuitorilor să se retragă spre munți, chemă toți țiganiî și le spuse că-î va organiza într'o armată. Înșirarea diverselor cete țigănești cu comandanții lor parodiază înșirarea armatelor în Iliada.

După ce le ține Vlad-Țepeș un discurs, îi înarmează, dar mai înainte de a porni, Țiganiii se roagă să le dea niscai soldați să-î păzească pînă acolo. Această trăsură comică o regăsim în literatura noastră poporană în povestirea organizării unei armate de Evrei, cari ar fi mers cu mult drag la bătae, dar aū cerut ciți-va oameni cari să-î apere de cini.

Plecînd cu oastea de pază, țiganiii se îndreptară către locul unde trebuiaū să-și așeze tabăra. Toată greutatea în acest drum era împrejurarea că bucatele veniaū în urma armatei și fie-care sta îndărăt ca să fie mai mai aproape de cār pentru ora mîncării.

Văzînd aceasta, conducătorii lor așează carele înaintea armatei așa că toți acuma merg foarte iute. În timpul acesta Vlad Țepeș se imbracă turcește împreună cu un număr de soldați și ese înaintea armatei țigănești. Țiganiii se sperie și cer cu umilire iertare, zicînd că n'au nimic cu Turcii, si că fără voe i-aū înarmat. Vlad Țepeș rise de acestea, îi certă pentru mișelia lor și le spuse să nu mai facă altă dată asta și să lupte dacă se vor întalni cu dușmanii. Țiganiii plecară înainte încurajați. Diavolul vrînd să rîză de țigani produse în natură un zgomot mare în cit țiganiii alergară să se ascundă, prin gropi, bălți. O parte din ei deteră peste o cireadă de boi și după îndemnul unuia din comandantii lor se repeziră strigînd ura, ura! ca să lupte cu cireada de boi. După multe întimplări, Țiganiii ajung într'un loc ca să stabilească acolo o țară a lor. Aci se așează la sfat și unul întrebă ce greutate are un Vodă? Ștă toată ziua, mîncă, și alt-ceva nimic. Tot asemenea găsesc că boerii și cei alți funcționari n'au nici o treabă, și de aceea cred că îndată pot să organizeze statul, dar cînd a fost vorba să se aleagă cine să fie domn, cum să fie dregători, s'aū luat la ceartă și s'a dat o bătae în cit toți Țiganiii aū luat-o la fugă. Aceasta este acțiunea principală din poema lui Budai Deleanu, dar, de și cam suferă unitatea, el nu se mărginește la această acțiune, ci intercalează între diversele părți ale povestirii principale o alta secundară: expedițiunea unui nobil tînăr, *Becikerek*.

II

Aceasta a doua acțiune e secundară. Dovadă, că în expozițiune nu se vorbește despre ea, ci numai de expediția Țiganilor. De altfel însuși simte lipsa de legătură între aceste două acțiuni, căci spune într'o notă : «Precum văd, autorul *impletind această deosebită istorie la istoria cea de frunte a țiganilor* a vrut să facă asemenea altor poetici, care la poveștile sale amestecă unele ce nu se țin de firul istoriei cei de frunte. Acest fel de istorii vîrite se numesc episoade. Cu toate acestea minunat aflu în nebunia lui Becicherec, care se vede a fi scrisă numai pentru Ardeal.»

În acest «episod», cum îl numește autorul, s'a inspirat evident din Don Quijotte al lui Cervantes.

Era un Ungur viteaz «Becicherec Iștoc din Uram Haza», care se credea descendent dintr'o familie mare și era doritor să facă isprăvi cavaleriești :

Becicherec se trăgea dintr'o viță
— Despre strămoșii lui — țigănească ;
Dar moșu-său ajunsese în spită
De nemeși printr'o carte domnească,
Căci mulți ani cu lăuta și tindale
Desfătă curtea Măriei Sale.

În această strofă pe de o parte aflăm o satiră la adresa nobilimii ungurești, pe de alta un început de legătură al acțiunii episodice despre Becicherec cu acțiunea principală despre Țigani.

Eroul Becicherec, ca și eroul lui Cervantes, își îndoapă mintea copilărească cu povești vitejești și mai ales cu Alixândria. Ideea că tinăra Angelina, — pe care o iubise el, fusese răpită de un zmeu și închisă într'o cetate, îl îndemna să pornească într'o întreprindere mare spre scăparea ei. Pentru acest scop se îmbracă într'o cămașă de zale, își puse în cap o căciulă «mițoasă» în loc de coif și încinse o sabie lungă,

Care în pod sub strășină era aruncată,
De rugină era cam stricată
Și greu se putea scoate din teacă ;

Îi lipsea un scut și o suliță. Ia o tavă mare de aramă ; își face și o suliță și apoi se adresează unei slugi, Bucur,

cerindu-i să-l urmeze ca scutier. Acesta reprezintă, ca și Sancho Pança, bunul simț natural. De și bietul om se cam codia, dar, amenințat de stăpînul său, se duse în grajd și înșela calul :

Era în grajd un armăsar bătrîn
Șoreciū, cui și coama-i picase
Și anevoe putea roade fin ;¹⁾
Ducipal de mult acu-l chemase,
Căci, precum istoria lui spuse,
Și Alexandru un Ducipal avuse.

Ast-fel porniră.

Trecînd printr'o pădure, Becicherec vede printre pomii un balaur. Cere arma de la scutier, descalecă și se duce spre fiară, dar cînd se repede, alunecă pe niște lemne putrede și cade jos. Balaurul fuge către Bucur, care, de frică, se făcuse mititel între cai. Ridicîndu-se în sus, Becicherec zărește d'asupra unei stînci o zîna. Atunci «aruncă sulița de la sine și ingenunchînd» îi spuse cum a iubit pe o tinără pe care i-au răpit-o zmeii și o rugă să-i spue unde este casa în care locuiește Angelina.

Zîna era o țărăncă tinără care venise să ia apă de la un izvor și balaurul era o pisică. Pricepînd fata nebunia lui Becicherec îi răspunde că Angelina lui nu e la zmei, ci se află într'o sfîntă minăstire, unde petrece jelind de dorul lui. În schimbul acestei destăinuirii, ea îi cere să-l lase pe Bucur ca argat. Se înțelege, Becicherec primește, cu toată protestarea nenorocitului scutier. Aci autorul găsește ocaziune să satirizeze raporturile dintre clasele sociale stabilite de legile ungurești :

«Nu știi tu că eu-s nemeș, iară
Tu Român plouat și iobagiul mieu ?
Domnul pe iobagiū poate să omoare,
Să-l vîndă și, după cugetul său,
Cu dînsul să facă ce voește :
Așa pravila noastră grăește.

1) Această expresiune așa de plastică o întîlnim la Anton Pann într'un frumos exemplu de ipotipoză :

Un împărat oare-care
Avea un cal bătrîn tare
Care picioarele sale
Abia le tira pe cale
Și abia putea roade finul
Ca și cojile bătrînul.

Bucur, zis și Haicu, se supără, ocărăște și în urmă convinge pe stăpînul său să-și schimbe ideea. Astfel, împăcați, pornesc iar amîndoi să caute minăstirea în care se află Angelina.

La începutul cîntului VII autorul face o lungă satiră la adresa nobilimii din Ungaria :

La noi noblu e fiește care,
Să aibă cît inima ticăloasă,
Dacă vre-o hîrtoagă domnească are.

Apoi Becicherec se luptă cu un Țigan care alerga călare să-și caute pe iubita sa și pe care îl socotește drept un zmeu, poate chiar cel ce va fi furat pe Angelina. În această luptă e scăpat de sluga sa. Tot de sluga sa e scăpat cînd se întilnește cu întreaga armată a Țiganilor, cărora Haicu le spune că stăpînul său e ceva minunat care nu se teme de o mie. Țiganii îl lasă în pace și-l privesc cu mult respect.

Aci este punctul cel mai serios al atingerii între acțiunea episodică, de care ne ocupăm, și între acțiunea principală. Cum se vede, legătura este foarte slabă și se poate considera ca un episod strein de subiect, intercalat numai pentru varietate. Budai Deleanu n'a avut în vedere numai aceasta, ci și satira la adresa nobilimii din Ungaria.

Episodul se sfîrșește (cîntul XI) prin întoarcerea acasă a celor doi eroi, căci un glas de om eși dintr'un fag—ca în Eneida lui Virgil—și le spuse că Angelina este moartă.

III

În afară de acțiunea episodică de care ne-am ocupat, este o alta mai strîns legată de cea de căpetenie întru cit la ea ia parte unul din eroii principali.

Sub impresiunea legendei războiului troian, provocat din pricina unei femei, autorul ne arată pe o tinără, Romica, logodnica unuia dintre conducătorii Țiganilor, Parpanghel. Aceasta este răpită, însă nu de un om, ci de însuși Diavolul, care voia să producă ceartă în tabăra țigănească; astfel cearta pentru o femeie—care este altă cauza întregului războiu troian, cit și cauza celebrului episod al miniei lui Achile—se regăsește în poema lui Deleanu. Cînd se răspindește vorba despre răpiroa fetei,

unul din Țigani propune să meargă s'o caute, altul se opune acestei idei. De aci ceartă zdravănă. Parpanghel o caută pe aproape de tabără, dar negăsind-o, se trintește la pământ și plinge cu lacrimi amare, ba chiar s'ar fi omorît dacă ar fi avut cuțit la sine ori de ar fi fost pe aproape vre-o apă. Cu asemenea gânduri frământându-și mintea, adoarme și se vede alături de Romica într'un palat fermecat. Uimit de ceea ce vedea, rămase și mai uimit cînd fata dispăru de lingă sine, iar el se trezi într'o baltă:

Iar Țiganul cu multă trudă
Abia se rîcîna din băltoacă
Plin de tină și cu haina udă;
Tot trupu-î tremură și joacă
De spaîma și osteneala trecută
Și lung stete cu gura mută.

Un alt episod este tot opera Diavolului—și o satiră la adresa călugărilor. Diavolul ia chip de fată și ducîndu-se la o minăstire spune că e rătăcită și cere ospitalitate. Călugării o primesc, dar se începe între ei mare ceartă și bătae pentru acea tinără, care nu era de cit Diavolul care luase forma aceasta.

IV

Să cercetăm acum miraculosul ce întîlnim în această poemă. Este miraculos magic amestecat întru cit-va cu oare-carî credințe creștinești, mai ales privitoare la sfinți.

Diavolul are rolul de căpetenie în acest amestec în acțiunea Țiganilor. El produce halucinații diverselor persoane, el ajută pe Turci în contra creștinilor. Aū însă și creștinii sprijinitori. Sfințul Spiridon, văzînd din cer cum Turcii răpun pe Creștini, crede că ar fi bine să intervie în favoarea Muntenilor. Sfințul Dumitru și cu Sfințul Gheorghe propun îndată să meargă în mijlocul luptei, dar Sfințul Spiridon se cam codea, căci el nu văzuse nici un războiū. Pornesc deci sfinții la bătae, dar Sfințului Spiridon îi venea greu să meargă pe jos, ar fi fost mai bine pe cal sau chiar pe măgar. Norocul îi scoate înainte o măgăriță, care-î spune: «Eū sînt asina lui Varlaam.» Prin aceasta autorul—cam însuși mărturisește în notă—a voit să insulte și calul Pegas din poemele omerice și

s'a servit de legenda creștină a acestei măgărițe. În adevăr se știe că Varlaam, fiind încă păgîn și mergînd călare pe o măgăriță ca să persecute pe creștinii, i-a eșit în gerul înainte și animalul n'a mai voit să înainteze, ci a zis cu glas de om: «De ce mă bați!»

Ca și în poemele omerice, lupta nu se dă numai între Turci și Creștinii, ajutați unii de Draci cei-Jalți de Sfinți, ci chiar între aceste ființe supranaturale se produce o luptă; ba chiar Sf. Mihail trage o palmă Diavolului, iar Sf. Ilie trăznește și tună așa de tare în cît toți Dracii se înspăimintă,

Magia este reprezentată prin Brîndușa muma lui Parparghel. Ea, văzînd disparițiunea fiului său, se apucă să facă fermece. Ia două frîne de lînă fermecate și le șoptește ceva din gură. De o dată apar două jigăniți cu aripi și cu coade lungi cîrligate. Le leagă cu frînele și le înhamă la o căruță care apare în aer. Ast-fel pleacă cu ei ca să afle unde e fiul său.

V

În prefața poemei acesteia autorul ne spune că a voit să încerce a compune în limba rominească stihuri cum sînt în alte limbi. Încercarea e vrednică de laudă pentru că în vremea aceia—pe la 1800—poezia romînă se afla într'o stare foarte înapoiată. El s'a inspirat, e drept, din poemele omerice parodiînd principalele puncte cum și din poemele eroi-comice din literaturile streine, după cum singur mărturisește; dar a căutat să introducă și elemente originale. Fondul este românesc: expediția Țiganilor în timpul lui Vlad Țepeș; iar toată înfățișarea acestui norod este întocmai cum o aflăm în literatura noastră poporană. O sumă de detalii sînt de asemenea originale. Satira la adresa nobilimii ungurești și la adresa călugărilor este plină de haz și poate de teamă nu și-a spus numele, ci l-a dat sub pseudonimul *Leon Dianeu* (din care prin anagramă putem găsi pe Ion Deleanu).

Poema e scrisă în strofe de cîte șase versuri, avînd ca alcătuire de rime:

— a
-- b

— a
— b
— c
— c

Versurile sînt foarte neregulate, unele aû zece, altele unsprezece silabe; rimele însã în genere corecte. Ceea ce face meritul acestei poeme este, pe lingã concepþia generalã şi conducerea intrigei, stilul minunat, expresiunea plasticã şi coloratã ce întîlnim la tot pasul.

ISTORICUL EPOPEII.

1. Dintre *popoarele orientale*, numai la Indieni şi la Perşi gãsим epopei; la celelalte genul epic este redus la alte forme mai simple.

Mahabarata şi *Ramayana* ne dau spectacolul imaginaþiunii indiene în toatã splendoarea ei. Acþiunile omeneşti, care formeazã fondul povestirelor epice, se confundã cu ale zeilor incarnaþi, a cãror existenþã este oare cum intermediarã între natura divinã şi omeneascã. Unitatea planului lasã în multe locuri de dorit, din cauza nenumeratelor şi lungilor episoade introduse fãrã nici-o mãsura şi fãrã nici o proporþiune.

Autorul *Mahabaratei* este *Viasa*¹⁾; iar al *Ramayanei* este *Valmiki*²⁾.

La Perşi gãsим o poemã colosalã «*Şah-Nameh*»³⁾ a lui *Firdusi*⁴⁾ în care se cîntã istoria Perşilor din

1) Nu se ştie nimic despre viaþa lui, nici epoca în care a trãit.

2) Necunoscutã epoca în care a trãit.

3) Cartea Regilor.

4) *Firdusi* e supranumele lui *Abul-Casen-Mansur* şi înseamnã: cel din *Paradis*. A trãit între anii 940—1020 d. Cr.

timpurile cele mai vechi pînă în epoca Sasanizilor ¹⁾. Aci se găsește toată mitologia și toată viața poporului persian, dar lipsind un erou, lipsește și unitatea cerută epopeii.

2. *La Greci* găsim cea mai înaltă expresiune a artei epice în *poemele omerice* ²⁾ După ele se arată *poezii ciclici* ³⁾, cari sînt inferiori, pentru-că nu mai caută să povestească o acțiune mărginită și circumscrisă, ci vor să îmbrățișeze totalitatea evenimentelor de la originea poporului grecesc. Cu chipul acesta găsim din ce în ce mai puțină poezie în operele epice; poezii ciclici despar pentru a face loc logografilor cu care se începe genul istoric al prozei.

Romani imitară pe Greci și în acest gen, pentru că scrierile lui *Naevius* ⁴⁾ și *Ennius* ⁵⁾ despre primele timpuri ale Romei sînt începuturi de istorie, iar nu de poezie epică.

Virgiliu ⁶⁾ luă în *Eneida* ca model *Iliada* și *Odysea*. Prin această poemă el voia să glorifice originea poporului roman, arătînd că se trage din Troieni. În primele șase cărți ia ideea *Odyseei*, pentru-că ne arată rătăcirile lui Enea, pînă cînd să debarce în Italia; în celelalte șase regăsim *Iliada*, pentru-că vedem luptele lui Enea pînă să fundeze statul cel nou, pe care îl așteaptă un viitor atît de strălucit.

De și nu pe deplin originală, *Eneida* e o lucrare de

1) Dinastie ce a domnit în Persia din secolul III pînă în VII d. Chr.

2) *Iliada* și *Odysea* sînt atribuite lui Omer. Unii critici contestă existența acestei persoane; alții admit doi autori deosebiți; alții o singură persoană. S'ar fi produs aceste poeme prin secolul X înaintea erei creștine.

3) Cităm dintre acești poeți pe: *Arctinos*, *Stasinos*, *Lesches*, etc.

4) Mort pe la 199 a. Cr.

5) *Ennius* (240—170 a. Cr.) a scris: *Annales*

6) *Virgiliu* a trăit între anii 70—18a. Cr.

mare valoare, pe care contemporanii au admirat-o, în cît Propertiu a pus-o mai presus de Iliada,—ba chiar în evul mediu a asigurat autorului ei o traică celebritate.

După Virgiliu s'au scris și alte poeme, fără însă ca vre-una să poată ajunge Eneida. Astfel: *Lucan*,¹⁾ scrie *Pharsala*, celebrînd lupta dintre Caesar și Pompei; *Silius Italicus*²⁾ scrie *Punica*, în care cîntă războaiele Romanilor cu Cartaginezii, etc.

3. Viața cea nouă a *evului mediu* a fost proprie pentru producerea unei epopei. La popoarele nouă care se ridică acuma putem deosebi resturi epice din timpurile anterioare creștinismului—și epopei creștine.

Dintre cele de prima categorie cele mai însemnate sînt *poemele scoțiene* atribuite lui *Ossian*,³⁾ în cari se descrie viața eroică, plină de aventuri, a vechilor populațiuni din acele ținuturi. Născute sub cerul nordic acoperit de nori și de ceață, aceste poeme sînt și ele întunecate și zugrăvite cu colorile cele mai negre.

La popoarele scandinave sînt colecțiunile numite *Edda*, reprezentînd în mod simbolic mitologia lor sălbatică, însă cu multă obscuritate și confuziune. Ele se cîntau de poeți ambulanz, numiți *Scalzî*.

Producțiunile epice medievale creștine se pot clasa în trei grupe: a) poeme naționale; b) poeme religioase; c) poeme cavalierești. Dintre acestea, una singură, poeme lui Dante, este artificială; celelalte sînt poporane.

1) Marcus Annaeus Lucanus a trăit între anii 39—63.

2) Silius Italicus între anii 25—101 d. Cr.

3) Ossian a trăit în sec. III d. Cr.

Dintre poemele naționale, vom cita romanțele spaniole cari alcătuesc ciclul *Cidului* și cari sînt numai fragmente de epopee și apoi două mari lucrări ale poporului german, *Nibelungenlied* și *Gudrun*, ce se compară cu poemele omerice. Ele ne dau organizarea familiei, amorul dintre soți, raporturile de vasalitate, eroizmul, în fine întreaga viață a societății germane medievale.

Cea mai înaltă expresie a poemei religioase este «*Divina Comedia*» a lui *Dante*.¹⁾ Ea are ca teatru infernul, purgatoriul și paradisul și drept centru general pe Dumnezeu însuși. Intreaga existență se găsește reprezentată aci. În chinurile sale în răsplătirile din lumea cea l'altă se reflectă viața lumii aceștia. Mai omenească și mai plastică în «*Infern*», înfățișarea generală devine mai spiritualizată în «*Purgatoriu*», pentru a se ridica în a treia parte «*Paradisul*» la cele mai înalte concepțiuni ale gândirii omenești din acel timp, pentru că «*Paradisul*» în special reprezintă întreaga filozofie creștină a evului-mediu.

Cele mai numeroase producțiuni epice medievale sînt cele cavalerești. Acțiunile reprezentate aci sînt faptele unui anume individ; prin urmare persoanele sînt cu totul independente și diversele poeme aŭ între ele legătură numai pentru că se rapoartă la o persoană principală. Ast-fel deosebim mai multe *cicluri* (grupe de poeme relative la aceeași persoană): *Ciclul Carlovingian* povestește isprăvile lui Carol cel mare și ale generalilor săi. Dintre aceș-

4) Dante Alighieri a trăit între anii 1265—1321.

tia cel mai însemnat este Roland, în privința căruia s'a scris în franțuzește o poemă intitulată «La Chanson de Roland.»—*Ciclul lui Arthur* povestește întreprinderile regelui Arthur și ale soților săi, numiți «Cavalerii Mesei-rotunde» (de la table ronde), adică întreaga viață a cavalerilor englezi și normanzi: cultul femeii, fidelitatea vasalilor și căutarea potirului care coprindea sîngele lui Christ, așa zisul «Saint-graal.»—*Ciclul lui Amadis*, povestiri cavaleresti fantastice, dezvoltate cu deosebire, în Portugalia și Spania.—*Roman de la Rose*, poemă alegorică produsă în nordul Franței prin secolul XIII.—*Ciclul antic*, coprinzînd tradițiuni din lumea veche, cele mai puțin originale din toate producțiile evului mediu. Cele mai însemnate subiecte sînt: războiul Troei, Alexandru cel mare, fapte din istoria Romei.

4. *In epoca modernă* avem numai poeme artificiale.

La popoarele germanice cele mai cunoscute lucrări sînt: *Messiada* scrisă de Klopstock, ¹⁾, cîntînd patimile mîntuitorului, lucrare silită, în care se vede prea mult sfortarea ce și-a dat ca să comunice cititorilor printr'un stil nalt sentimentul sfințeniei subiectului.—*Paradisul pierdut* al poetului englez Milton ²⁾, inferioară operei lui Dante ca profunditate de cugetare, dar foarte interesantă prin perfecțiunea stilului.

Popoarele romanice au fost mai bogate în epopei de

1) Klopstock: 1742—1803.

2) Milton: 1608—1674. A jucat rol politic în timpul revoluțiunii din timpul lui Carol I: a fost secretarul lui Cromwell. În urmă a orbit și a îndurat multe suferințe.

această natură. *Voltaire* ¹⁾ scrie «*La Henriade*», cîntînd pe Henric al IV, dar face o lucrare cu totul lipsită de viață, pentru că evenimentele povestite erau prea aproape de epoca autorului și pentru că miraculosul filozofic ce întrebuițează nu dădea narațiunii nici o căldură.—La Spaniolii *Don Alonzo de Ercilla* ²⁾ scrie «*Araucana*» cîntînd luptele Americanilor din sud în contra Spaniolilor care-î cucerise.—La Portugezii *Camoens* ³⁾ scrie «*Os Lusíadas*» sau istoria Luzitanilor, adică a Portugezilor, întrebuițînd miraculos creștin combinat cu cel păgîn.—La Italienii viața cavaleriească cu întreprinderile ei romantice o celebrează *Bojardo* ⁴⁾ în «*Orlando innamorato*» și *Ariosto* ⁵⁾ în «*Orlando furioso*», iar aceiași viață cavaleriească, însă îndreptată spre îndeplinirea unui scop religios o aflăm în strălucita epopee a lui *Torquato Tasso* ⁶⁾, «*Gerusalemme liberata*»

În literatura noastră epopea s'a dezvoltat așa de puțin încît numai ca interes istoric trebuie să cităm diversele încercări în acest gen.

Din producțiunile artificiale devenite poporane cele mai însemnate sînt lucrările lui *Ion Barac*: ⁷⁾ «*Istoria prea frumosului Arghir și a p'ea frumoasei Elena*», povestire alegorică, sub care s'ar înțelege cucerirea Ardealului de către Traian; — «*Risipirea*

1) Voltaire, poet și prozator celebru, a trăit între anii 1694—1778. Operele lui au avut mare influență asupra spiritelor în sec. XVIII.

2) Ercilla : 1525—1595.

3) Camoens : 1524—1579.

4) Matteo Bojardo : 1430—1494.

5) Ludovic Ariosto : 1474—1533. Afară de poemă, a mai scris satire, sonete etc.

6) Torquato Tasso 1544—1595.

7) Ion Barac a tipărit pe Arghir la 1800 și Risipirea la 1821.

Ierusalimului,» poemă istorică foarte slabă, după narațiunea lui Iosephus Flavius.

Cel d'intîi care a încercat să facă o poemă epică literară a fost *Heliade-Rădulescu* ¹⁾ care a scris «*Mihaida*», însă numai două cînturi (în versuri albe). S'a mai făcut o încercare nereușită de d. *Bumbac* ²⁾ din Bucovina: «*Dragoșida*», cîntînd descălecatul Moldovei, afară de a lui *Bolintineanu* «*Traianida*», una dintre cele mai slabe lucrări a le lui. Mai importantă este opera d-lui *Aron Densușianu*: ³⁾ «*Negriada*», care povestește venirea lui Radu-Negru din Făgăraș spre a funda principatul Munteniei. Aci autorul a căutat să întrebuițeze ca miraculos mitologia noastră poporană, care s'ar putea reconstitui după balade, basme, descîntece.

ISTORICUL ROMANULUI

Romanul, de-și ca gen separat și cu caractere speciale este cu totul modern, abia din secolul nostru, totuși își are originea din timpuri foarte vechi, găsindu-se în germene chiar în epopee.

La Greci, după perioada omerică, încep a se produce romane — fără ca numele să fie cunoscut, — adică povestiri fantastice, în cari scriitorul nefiind

1) *Heliade*. 1802—1872.

2) D-sa a redactat o revistă «*Aurora*».

3) D. Ar. Densușianu, prof. la Universitate din Iași.

obligat a se ținea strins de forma poetică, putea să dea zbor liber imaginațiunii sale. Astfel *Dicearchos* poveste o călătorie închipuită sub titlul: «*Ce se vede dincolo de insula Thule*». Tot astfel scrise și *Plutarch*¹⁾ povestea «*Icaromenip*», în care își închipue că zboară pe deasupra lumii și vede toate cîte se întîmplă între oameni și între zei.

După acest roman exclusiv fabulos se produce, în urma epocii lui Alexandru, romanul istoric, mai ales sub impulsul vieții aventuroase a acestui mare erou. S'ar putea considera ca un asemenea roman istoria lui *Quintus Curtius*: «*Viața lui Alexandru*». Alături cu aceste opere literare se produc în popor diverse povestiri despre faimosul «*Macedonean*», amestecîndu-se taptele istorice pozitive cu întîmplări imaginate, adesea bizare, ca lupte cu monștri, ș. a. Din această epocă este și romanul lui *Longus*²⁾ intitulat «*Daphnis și Chloe*», pictură a sentimentelor naive, însă uneori din partea lor licențioasă.

La Romani tocmai în timpul decadenței apare acest gen și se pot cita puține lucrări, dintre cari mai cunoscute sînt: «*Satyricon*» de *Petronius Arbiter*³⁾ și «*Măgarul de aur*» imitat de *Apulejus*⁴⁾ după grecește.

Cu epoca bizantină apare romanul mistic și creștin, a cărei cea mai însemnată expresiune este «*Povestea lui Varlaam și Ioasaf*», tradusă și în limba ro-

1) Plutarch: 50—120.

2) Longus romanțier grec din sec. V d. Cr.

3) Petronius Arbiter a murit în anul 66 p. Cr. Posedăm din lucrarea lui numai o serie de fragmente.

4) Apulejus a trăit în sec. II d. Cr.

mînă tocmai în secolul XVII de către Udriște Năsturel.

În evul mediu romanul se confundă cu epopea pentru a se ridica, pe la finele acestei perioade, ca gen separat. Operele care formează trecerea de la epopee la roman sînt două mari lucrări umoristice-satirice, una produsă în Franța, alta în Spania: «Gargantua et Pantagruel» de *Rabelais* ¹⁾ și «Viața și faptele iscusitului cavalier don Quijote de la Mancha» de *Miguel Cervantes Saavedra*. ²⁾ Tot la finele evului mediu se naște și *nuvela* prin povestirile licențioase ale lui *Boccaccio* ³⁾ sub titlul «*Il Decamerone*».

În secolul XVII s'aŭ produs în Franța vre-o cîte-va romane — cu succes pe atunci, — dar în genere erau picturi exagerate ale vieții idilice inchipuite de scriitorii ce trăiau la curtea regească. A venit însă «*Roman comique*» al lui *Scarron*, ⁴⁾ care a readus într-o cît-va lumea la realitate.

Romanul merge în Franța pe calea unei mari înfloriri. În secolul XVIII se disting *Voltaire* și *Le Sage* ⁵⁾; iar pe la fine strălucește «*La nouvelle Héloïse*» a lui *J. J. Rousseau* ⁶⁾, după care s'a inspirat Goethe ca să scrie *Werther*, *Chateaubriand* ⁷⁾ ca să scrie *René*, *M-me de Staël* ⁸⁾ ca să scrie *Corinne*.

Același lucru se întîmplă în Italia, în Spania, în

1) *Rabelais*: 1495—1553.

2) *Cervantes*: 1547—1616. Romanul lui s'a tradus în limba romină de St. Vărgolici (publ. în *Convorbiri literare*).

3) *Giovani Boccaccio*: 1313—1375.

4) *Scarron*: 1610—1660.

5) *Le Sage*: 1668—1747. A scris: *Diable boiteux*, *Gil Blas*, *Turcaret*.

6) *Rousseau*: 1712—1778.

7) *Chateaubriand*: 1767—1848. A scris: *Geniul creștinismului*, *Martirii*, *Atala*, etc. Prima scriere s'a tradus și în romînește.

8) *D-na de Staël*: 1766—1817. Principalele lucrări: *Corinne*, *Delphine*.

Anglia, în Germania; ast-fel că se poate zice că romanul este, alături cu istoria, una din cele două caracteristice literare ale secolului XIX.

După ce avu cîtă-va vreme căutare mare în Franța romanul istoric — mai ales prin influența traducerii romanelor lui Walter Scot din limba engleză — se născu romanul de moravuri cu Balzac.

Honoré de Balzac ¹⁾ alături cu *Eugène Sue* ²⁾ și cu *Alexandru Dumas tatăl* ³⁾, este unul din maestri romanului în Franța; am putea zice, cel mai însemnat. În operele sale a analizat, a disecat sufletul omenesc și întreaga noastră civilizațiune. Viața de provincie, viața burgheză, viața pariziană, toate au trecut prin cercetarea lui în acea succesiune de opere intitulate *la Comédie humaine*, ca și cum ar fi voit să facă un *pendent* lui Dante care scrisese *Comedia divină*.

Cel-l'alți romanțieri mari ai Franței fură d-na *George Sand* ⁴⁾, *Alexandru Dumas fiul* ⁵⁾; apoi *Emile Zola* întemeetorul școalei naturaliste, autorul celebrei serii de romane «*Les Rougon Macquart*», studiu asupra obiceiurilor societății franceze în timpul imperiului al doilea și o ilustrațiune — uneori cam forțată — a teoriei eredității, pe care o rezumă în «*Docteur Pascal*»; *Jules Verne* ⁶⁾, autorul romanelor științifice; *Alphonse Daudet* care a scris, între altele celebrele romane humoristice despre «*Tartarin*», «*L'im-*

1) H. de Balzac: 1799—1850.

2) Eugène Sue: 1804—1857. A scris *Juif errant* (tradus și în romînește), *Mystères de Paris* (traduse și în romînește).

3) Al. Dumas: 1803—1870.

4) D-na George Sand (Aurore Dupin): 1804—1876.

5) Al. Dumas fiu: 1824—1896.

6) Verne (născ. 1828) *Cinq semaines en ballon*, *Voyage autour du monde en 80 jours*. *Autour de la lune*, etc.

mortel», în care a satirizat Academia Franceză, etc. Printre romanele cari s'a u bucurat în Fran'a de mare renume sînt și ale lui *Victor Hugo*: «*Les Misérables*», «*Notre Dame de Paris*», etc.

În Auglia cei mai însemnați reprezentanți ai acestui gen sînt: *Dickens* ¹⁾, care sudiază mai ales viața claselor muncitoare; *Thackeray* ²⁾, care a scris romane satirice.

De asemenea în Germania s'a dezvoltat mult romanul sub diferite forme: *Hoffmann* ³⁾, *Auerbach* ⁴⁾, *Gutzkow* ⁵⁾, ș. a. sînt reprezentanții de frunte.

În America *Fenimore Cooper* ⁶⁾, care a povestit episoade din rezboiul independenței.

În Rusia: *Gogol* ⁷⁾, *Turghenieff* ⁸⁾, *Dostojevski* ⁹⁾, *Tolstoi* sînt considerați ca maestrii genului, ale căror opere au trecut de hotarele patriei lor și au făcut școală, au provocat multe discuțiuni și în celelalte țări culte ale Europei.

La noi s'a dezvoltat puțin acest gen. Între primele încercări, — nereușite — trebuie să punem romanele lui *Bolintineanu*: «*Elena*» și «*Manoil*», roman în scrisori. Importantă este scrierea lui *N. Filimon* ¹⁰⁾ «*Ciocoii vechi și noi*», (din care a scris numai prima parte «*Ciocoii vechi*»), admirabilă pictură a societății

1) Carol Dickens: 1812—1870.

2) Thackeray: 1811—1863.

3) Hoffmann: 1776—1822.

4) Auerbach: 1812—1882.

5) Gutzkow: 1811—1878.

6) Cooper: 1789—1851.

7) Gogol: 1810—1852.

8) Turghenieff: 1818—1883.

9) Dostojevski: *Crimă și pedeapsă*.

10) N. Filimon: 1819—1865.

rominești de la finele epocii fanariote. Dintre producțiunile mai nouă vom cita: «*Mihaiu Vereanu*» de *Iacob Negruzzi*; — «*Brazi și Putregaiu*» de *Nicolae Xenopol*; — «*Dan*» de *Alexandru Vlahuța*.

I N T R E B Ă R I

I.—1. La care popoare orientale găsim epoei? — Ce fel sînt poemele Mahabarata și Ramayana?—Cine sînt autorii acestor poeme?—Ce poemă aflăm la Perși.?—2. Ce poeme aflăm la Greci?—Romanii sînt originali în acest gen? — Ce socoteau Romanii despre Eneida? — Ce poeme s'au mai scris după Virgiliu?—3. Evul mediu fost-a favorabil epoei? — Ce poeme cunoașteți la Scoțieni, la popoarele Scandinave?—Cum se clasifică epoeile medievale creștine?—Ce exemple se cunosc din fie-care grupă?—4. Ce poeme artificiale avem la popoarele germanice? —Ce poeme la popoarele romane.—S'a dezvoltat epoea în literatura noastră? — Ce încercări cunoașteți?

II. Cînd s'a născut Romanul?— A existat la cei vechi? — Ce exemple se cunosc la Greci? la Romanii?—Ce fel de roman aflăm în epoca bizantină?—In evul mediu se produc romane?—Ce se știe despre romanul în Franța în sec. XVII?—Cine a scris romane în Franța în sec. XVIII? — Carii sînt cei mai însemnați romanțieni francezi?—Carii sînt romanțierii cei mai însemnați la Englezi? la Germanii? la Ruși? în America? — La noi s'a dezvoltat acest gen?

GENUL DRAMATIC

A. REZUMATE

Eschil. Trilogia: Agamemnon-Choephorele-Eumenidele. (Orestia). 1. Semnalele stabilite prin focuri au anunțat la Argos (patria lui Agamemnon) luarea Troiei. Clytemnestra, soția lui, se bucură de sfârșitul luptei. Vine Agamemnon cu sclava sa Cassandra. Aceasta era profetesă și știa că are să i se întimple nenorocire. Clytemnestra, îndată ce vine în palat soțul său și cu sclava, îi ucide și palatul se deschide arătând-o în mijlocul victimelor sale. Ea socotește că a îndeplinit o dreaptă răzbunare pentru fiica sa Iphigenia, care fusese sacrificată la altarul Artemidei.

2. Oreste, fiul lui Agamemnon, voește să răzbune pe tatăl său, după indemnul lui Apollon Delphicul. Vine ca străin la Argos află pe sora sa Electra, care mergea cu sclavele troiene să facă libațiuni—de aci numele pieșei—și omoară pe Egisth, amantul mamei sale, și pe Clytemnestra. Indată înnebunește.

3. Persecutat de furii—Eumenide—Oreste rătăcește din loc în loc pînă cînd Pallas Athene le îmblînzește, clădindu-le un templu.

Sophocle. Edip tiran. Laios, regele Tebei, fusese omorît în pădure nu se știa de cine. Sphinxul persecuta pe Tebanî. Creon care conducea afacerile Tebei, promite tronul și mina Iocastei, regina văduvă, cui va scăpa țara de acest flagel. Edip o scapă și devine tiranul Tebei. O cîmă persecută atunci Teba. Aci începe piesa. Un bătrîn ghicitor spune că trebuie să se fi întimplat o crimă care să fi supărat pe zei. Cercetîndu-se se descoperă că Edip era fiul lui Laios. În adevăr fostul rege avusese un fiu și la naștere oracolul spusese că acel copil va omorî pe tatăl său și va deveni soțul mamei sale. De acela a și fost trimis să fie ucis în pădure. Cel însărcinat cu omorul a avut milă și l-a legat de un arbore. Aci l-a găsit un rege vecin și l-a crescut. Făcîndu-se mare a consultat oracolul și a aflat același lucru. Atunci, cre-

zind că regele acela e tatăl său. fugi ca să nu poată îndeplini porunca oracolului. Pe drum întini pe Laios, se certă cu servitorii acestuia și-l omori. Mai târziu ajunse rege și soț al mamei sale. Aflînd ce a făcut, fără voia sa — își scoate ochii, iar Iocasta se sinucide.

Euripide. *Hecuba.* Hecuba e luată sclavă de la Troia cu fiica sa Polyxene. Aceasta e sacrificată de Achei pe mormîntul lui Achile. Un fiu al ei, Polydor, fusese omorît de Polymestor, regele Traciei, și ea își răzbună scoțîndu-î ochii.

Aristophane. *Acharnienii.* Scena se petrece în timpul războiului între Atenieni și Lacedemonieni (peloponeziac). Tribul Acharnienilor era foarte infuriat în luptă contra Spartanilor. Unul din ei se gîndește că ar fi bine ca războiul să înceteze și, fiindcă oamenii politici nu vor, face el personal pace cu Lacedemonienii. Războiul continuă. Un general pleacă cu trupe la luptă; iar cetățeanul pacific pleacă la o petrecere. Peste puțin se întorc: unul rănit și țipînd, altul beat și jucînd.

Aritophane. *Viespile.* La Atena orice om de la 30 de ani avea drept să fie ales în tribunal, care se schimba anual. Erau mulți cari alergau după această onoare și după diurnă. Philocleon bătrînul e un asemenea tip. Fiul său îl încheide și nu-l lasă să se ducă la judecată și, ca să-l împace, îl pune să judece procesele din casă, cum e al unui ciine, care furase o bucată de brînză. Îl achită fără să vrea. Apoî devine om vesel.

Plant. *Trinumus.* Un bătrîn pleacă în călătorie și lasă acasă un fiu și o fiică, în grija unui amic bătrîn. Fiul cheltuește tot și vrea să vinză casa. În ea se află ascunsă o comoară destinată a servi ca zestre fetei. Amicul, ca să nu lase a se prăpădi această avere, cumpără el. Tatăl se întoarce. Iartă pe fiu, care promite a se îndrepta.

Terentiu. *Heautontimorumenos.* Un bătrîn nu voiește a lăsa pe fiul său aproape de o fată pe care o iubea. Acesta se duce în Asia, unde se face soldat. Tatăl se căiește că și-a depărtat fiul și se pedepsește singur—de aci numele piesei.—Dar fiul revine, se ascunde de tatăl său, e descoperit și se află că iubita lui era fata unui amic al tatălui, ast-fel că o ia de soție.

Rotrou. *Saint-Genest.* În timpul (lui Diocletian) persecuțiilor creștinilor Genest era șeful unei trupe de actori.

O dată jucînd chiar în fața împăratului o piesă în care avea rolul unui martir creștin, s'a simțit așa de adinec pătruns de sentimentele persoanei pe care o juca în cit a declarat că voește să se facă creștin și să sufere martiriul. Așa s'a și întîmplat.

Corneille. *Horace.* În timpul domniei lui Tullu Hostiliu, Roma era în luptă cu Alba-Longa pentru supremație. Armatele venind față în față, după îndemnul oracolului, hotărîră ca fie-care cetate să aleagă trei tineri și cetatea ai căreia aleși vor fi uciși, să se supună de bună voie celei l'alte. Roma alege pe trei Horaii, Alba pe trei Curiati. Unul din Horaii avea de soție pe Sabina, sora Curiatilor, iar Camila, sora Horaiilor, era logodnica unuia din Curiati. Se începu lupta. O romană anunță bătrînului Horatiu ca doi fii sînt morți și al treilea a apucat fuga. Bătrînul se indignează și zice că datoria aceluia era să moară. Sfirșindu-se lupta, Valeriu e trimis să anunțe că Roma a învins: Horaiu a omorît pe cei trei Curiati. Invingătorul se întoarce în triumf, dar sora lui îl primește cu blesteme fiind-că îi omorise logodnicul. El, înfuriat, o omoară. Valeriu, care iubise pe Camila, îl acuză, dar tatăl lui îl apără și-l scapă.

Corneille. *Le Cid.* Rodrigo (Cid) și Chimena se iubesc. Tatăl lui Rodrigo, eșînd dintr'un consiliu, cu prilejul căruia fusese numit guvernor al prințului regal, se duce la tatăl Chimenei ca s'o ceară în căsătorie pentru fiul său. Tatăl ei, infuriat că nu fusese el numit, îl insultă și-l palmuește. Rodrigo omoară în duel pe bătrîn. Atunci Chimena, cu toată iubirea ei, cere de la Rege răzbunare. Regele refuză, dar un rival al lui Rodrigo se oferă a o răzbuna. Lupta se începe și acesta, învins de Rodrigo, aleargă la Chimena, depunîndu-i sabia la picioare. Ea crede că Rodrigo a fost omorît și se întristează, dar vede în urmă că iubitul ei scăpase și Regele îi căsătorește.

Tasso. *Aminta.* Păstorul Aminta iubește pe Sylvia, tit năra vînătorită, care însă nu-l vede de loc bine. Acest amor e ajutat de două personaje foarte dibace în intrigă; însă toate sînt zadarnice; chiar scăparea Sylviei dintr'o mare primejdie de către Aminta e zadarnică. De o dată Aminta aude că Sylvia a murit și se aruncă într'o prăpastie. Atunci Sylvia simte pentru el mila și apoi amor.

Guarini. *Il Pastor fido.* (Păstorul credincios). O păsto-

riță, care se crede de naștere obscură și descoperă apoi că e de familie mare, iubește un păstor. Acesta face toate sacrificiile, merge și la moarte pentru ea. O rivală scornește tot felul de intrigi și păstorita e aproape să fie osîndită la moarte; dar un oracol descoperă inocența ei și e scăpată.

Maffei. Meropa. Regina Meropa crede pe fiul său mort și descoperă pe un tinăr pe care-l bănuiește de această crimă. Vrea să-l omoare, dar împrejurările o opresc. În fine descoperă ca acela e fiul său și-i dă tronul.

Alferi. Saul.—Regele Saul, în starea de enervare în care se află, a adus pe David la palat ca să-l liniștească prin cîntecele sale. Marele preot îl acuză că conduce rău statul. David îmbunează pe regele supărat. Dar marele preot blestemă pe Saul fiind-că nu vrea să asculte de poruncile lui D-zeu. Nebunia lui Saul crește și în mijlocul armatei învinse se omoară.

Voltaire. Mahomet. Mahomet și-a răspîndit doctrinele sale, dar ele nu au ajuns încă a fi primite de toți Arabii. Vrajmașii săi în frunte cu Zopir șeicul din Meca îl gonise de aci și de acea el se dus-se la Medina, unde era îmbrățișat și sărbătorit de toți. Un tinăr și o tinără, crescuți de mic de Mahomet, fusesse luați și aduși în Meca. Ei se iubeau, dar pe fată o iubea și Mahomet. Făcîndu-se armistițiu, Mahomet vine în Meca spre a tracta de pace și îndeamnă pe Seid (tinărul) să omoare pe Zopir. După ce îl lovește, află și Zopir și Seid că fata (Palmira) și tinărul erau copii lui Zopir, care fusesse răpiți de mic: Mahomet otrăvește prin credinciosul său Omar pe Seid și spune amorul său Palmirei. Ea se sinucide și revoltă poporul, dar Mahomet arătîndu-se ca inspirat de divinitate, îl liniștește. Palmira îi zice murind: Tu dois regner; le monde est fait pour les tyrans.

Voltaire. Zaire. Acțiunea se petrece prin secolul XIII în Ierusalim. Zaira este o tinără sclavă care, deși fusesse creștină, a îmbrățișat religiunea musulmană, fiind-că iubia pe Sultanul Orosman. Acesta o iubia și el și voia s'o înalțe la rangul de Sultână. Nerestan, care era prizonier, fu liberat cu o mulțime de creștini, afară de Lusignan, bătrînul rege al Ierusalimului. Sultanul observă că Nerestan arată interes pentru Zaira, dar nu putea să fie gelos. Nerestan era fratele Zairei și Lusignan tatăl ei, lucru pe care nu-l știa la început, dar pe care îl află mai

tirziū și atunci stăruie pe lângă Sultan ca să libereze și pe Lusignan. Pe cînd Zaira cugeta la sfatul fratelui său, ce o îndemnase să se boteze, Orosman i-anunță că totul e gata pentru căsătorie. Ea refuză și spune că adoua zi îi va descoperi secretul. Dînd peste o scrisoare adresată Zairei de la Nerestan, Sultanul crede că are un rival și ca să se încredințeze, o trimete Zairei ca și cum n'ar fi citit-o. Ea se duce la întîlnire și primește foarte bucuros pe fratele ei. Sultanul în primul moment o ucide, dar auzind că Nerestan o numește «sora mea!» se sinucide.

Racine. *Athalie.* Athalia, fiica regelui tribului Israel, luase în căsătorie pe Joram, regele tribului Iuda. Fiul lor Ochiosias, domni numai un an și muri; atunci Athalia își omorî nepoții ca să puie ea mina pe tron. Numai unul singur, Joas, fu scăpat și crescut într'ascuns de către soția Marelui-Preot. Un vis grozav avînd într'o noapte, se duse în templu și văzu un copil semănînd cu cel ce i se arătase în vis. Il ceru Marelui-Preot, el îi făgădui și cînd se duse în templu, acesta împreună cu Leviții o ucise și deteră tronul lui Joas.

Molière. *Précieuses ridicules.* Doi tineri merg în casa unui negustor, om simplu, care avea o fată și o nepoată—ca să se căsătorească. Fetelor însă nu le place nici unul, pentru că ele erau niș e spirite exagerate și doritoare de a mainuți pe Prețioase. Atunci hotăresc amîndoi tinerii să-și răzbune și îmbracă pe doi servitori în haine de nobili, îi învață să vorbească într'o imitațiune a limbii prețioaselor și-i trimîț la cele două fete. Ele primesc pe acești falși nobili cu cea mai mare cinste și declară că aceștia sînt idealul lor. La urmă lucrul se dă pe față și fetele se tîmăduesc de această boală a exagerării.

Molière. *L'Avare.* Harpagon nu iubește în lume de cit banii și pe sine. Din această cauză vede în servitoarea și chiar în copiii săi inimi și spioni. Fiul său se ruinează prin împrumuturi pe la cămătari. Amantul fiicei sale se află deguizat ca valet al lui Harpagon, care, fiind văduv se hotărește să se însoare. Aleasa lui e săracă, dar are multe calități, descoperă însă că e iubită de fiul său și îl iubește. Ar fi disputat-o fiului său, dar acum e ocupat cu aflarea unei cutii cu bani care i se furase. Se descoperă că bătrînul destinat ca soț fiicei sale e tatăl iubitului ei și al fetei iubite de fiul lui. Har-

pagon, regăsindu-și cutia, consimte bucuros la căsătoria fiicei și fiului său, renunțând la a sa.

Molière. *Le malade imaginaire.* Argan, care își închipuiește că e foarte bolnav și trăiește numai cu medicamente, vrea să se căsătorească pe fiica sa cu fiul unui medic în care avea mare încredere și care de asemenea avea să fie medic. Ea, disperată, preferă să se ducă la minăstire, fiindcă iubea pe alt tinăr. Necăjit, chiamă notarul și-și face testamentul, lăsând soției sale de a doua, care îl lingușia dar nu-l iubea, o sumă însemnată (20000 fr.) Mai tirziu, necăjit că fratele său nu vrea să-l crează că e bolnav, să ceartă cu farmacistul și cu medicul. Atunci servitoarea se deguizează în medic și-i dă o consultațiune. Apoi spune că pentru a convinge pe fratele lui cit îl iubește nevasta, să se facă mort și să i se dea de știre. Ea arată mare bucurie că a scăpat de el, la care vorbe Argan se ridică și o goneste pentru tot deauna din casa sa. Servitoarea chiamă la aceiași scenă și pe fată; ea e disperată; se aruncă la picioarele tatălui său, cerindu-i ertare de necazurile ce-i făcuse. Asemenea plînge și tinărul care o iubea. Argan, convins de bunele sentimente ale copiilor, îi căsătorește cu o condiție: ca Cleante să se facă medic.

Beaumarchais. *Barbier de Seville.* Un tinăr senior spaniol, contele de Almaviva, iubește pe o tinără, Rosina, care la început nu-l cunoaște. Ea era păzită de tutorul ei Bartholo, un medic bătrîn, care voia s'o ia de soție. Contele pierde nădejdea de a o mai vedea, dar se întâlnește cu un fost valet al său, Figaro, care acum se afla în serviciul lui Bartholo ca bărbier, și care îi oferă serviciile sale ca să poată pătrunde la Rosina. Contele, după sfatul acestuia, se schimbă în haîne de soldat și intră la medic cerind găzduire, ca să poată da cu chipul acesta fetei un bilet. În alt rînd pătrunde, dîndu-se ca elev al profesorului de muzică Don Basilio, care da lecțiuni fetei, și atunci hotărăsc modul cum are s'o fure. Bătrînul medic la urmă, văzînd că tot ce face e în zadar, consimte la căsătoria Rosinei cu contele de Almaviva.

Victor Hugo. *Le roi s'amuse.* Regele François I iubește pe fiica lui Triboulet, bufonul curții, fără ca acesta să știe. Regele pune mai mulți oameni să o răpească și să i-o aducă. La răpire contribuie și bufonul, fără voie, fiind legat la ochi; dar cînd află ce făcuse se hotărăște să răzune onoarea fiicei sale. O trimite în haîne schimbate în

alt oraș, iar el se invoiește cu un oare-care Saltabadil să omoare pe François, cînd va veni în casa surorii acestuia ca de obicei. O întimplare nenorocită face ca Saltabadil să omoare chiar pe fiica lui Triboulet, care plecase în haîne bărbătești și intrase în casa aceia să ceară adăpost. Cadavrul e dat lui Triboulet, care avea să-l arunce în Sena. Piesa se sfîrșește cu disperarea ace-tuia cînd descoperă pe în-ăși fi că-sa moartă.

Victor Hugo. Ernani. Ernani se făcuse bandit ca să răzbune pe tatăl său care fusese omorit din ordinul lui Don Carlos, regele Castiliei. El iubia o tinără foarte frumoasă, Dona Sol, care ședea la unchiul său, fiind iubită și de acesta. Dona Sol se întilnea cu Ernani la o oră hotărită din timpul nopții. Intr'una din nopți Don Carlos se introduce în casa unchiului și începe să se bată în duel cu Ernani; însă sint surprinși de unchiu. Don Carlos se arată cine e și atunci unchiul (Don Ruy) începe a-și cere ertare. În vreme ce Don Carlos vorbea cu Don Ruy, Dona Sol spune lui Ernani să vie a doua noapte s'o ia și se fugă împreună. Don Carlos însă i-aude și vine el și voiește a o răpi. Intervine atunci Ernani și leagă oamenii cu cari venise Don Carlos, dar lui îi dă drumul, fiindcă regele nu voise să se bată în duel și Ernani nu voise să-l asasineze. Regele, scăpăt, trimete armată care ucide banda, dar Ernani scapă. După citva timp Dona Sol e gata să se mărite cu Don Ruy. Ernani vine în haîne călugărești și cere azil bătrînului; dar văzînd pe Dona Sol gata de nuntă, voiește să moară și spune tuturor valeților că s'a pus preț pe capul lui și deci cine vrea să cîștige să-l lege. Atunci află și regele că în casa lui Don Ruy este Ernani, vine cu armată, îl cere, dar acesta refuză și Regele ia captivă pe Dona Sol. După p'ecarea acestora, Don Ruy vrea să omoare pe Ernani, dar descoperînd că iubesc amîndoi pe Dona Sol și că Regele le e rival, se hotărăsc se omoare pe Rege, dar Ernani se declară gata a muri oricînd îi va cere Don Ruy. Don Carlos devine împărat al Germaniei și descoperă o conspirațiune care voia să-l omoare și din care făcea parte și Ernani. Împăratul îi iartă pe toți, și lui Ernani îi redă toate titlurile de nobil și pe Dona Sol. Ei se căsătoresc, dar cînd, după bal, voiaū să se ducă în camera lor, apare Don Ruy, cerînd lui Ernani să moară. După multă ezitare, se otrăvește Dona Sol și Ernani, iar bătrînul se omoară și el.

Schakspeare. Othelo. Othelo era un maur care servia Venetiei ca General și reburatase multe victorii. Pe cînd trebuia să plece contra Turcilor cari înconjurase insula Cypru, răpește pe fiica unui nobil venețian. Brabantio reclamă Senatului, dar Desdemona fiind adusă de fată, declară că a plecat de bunăvoie din casa părintească. Othelo pleacă cu Desdemona în insula Cypru, care scăpase de Turci, și se stabilește acolo ca guvernator. Cassio, locotenentul generalului, fiind scos din funcțiune din cauza instigațiunilor lui Iago, adjutantul lui Othelo, se roagă de Desdemona să intervie pe lingă Othelo a-l integra în funcțiune. Iago profită de aceasta și introduce bănuielii în sufletul Maurului; mai tirziu luînd o batistă a Desdemonei și dînd-o lui Iago întărește bănuiala și convinge pe Maur că soția sa este vinovată. Atunci Othelo se decide să ucidă pe Desdemona, însărcinînd în același timp pe Iago să omoare pe Cassio. Desdemona moare înăbușită de Othelo, dar Cassio e numai rănit. Soția lui Iago descoperă Maurului nevinovăția Desdemonei și atunci el se sinucide lingă cadavrul iubitei sale. Guvernul insulei este încredintat lui Cassio.

Shakapeare. Regele Lear. Regele Britaniei-Mari, Lear, din cauza bătrînețelor se hotărăște să abdice în favoarea fiicelor sale, dînd fie-căreia cîte o parte din regatul său. Dar mai înainte voiește ca ele să-și exprime prin vorbe iubirea ce o au pentru dînsul. Cele două mai mari se întrec în a-l lînguși; cea mai mică nu voiește să facă asta, ci spune că iubirea de tată se va micșora poate căsătorindu-se. Acest răspuns supără mult pe rege. El o dezmostenește și o blestemă, iar regatul îl împarte între celelalte, pe cari le mărită cu doi duci. El, cu o gardă de 100 de oameni, avea să șază cîte o lună pe rînd la fiicele sale. Cordelia, cea mai mică, părăsită de părintele ei, e luată de regele Franciei. În curînd bătrînul rege le tractat rău de ambele fiice și inebunește de disperare. Cordelia vine cu armată franceză spre a răzbuna pe tatăl său, însă este bătută și în urmă omorită. Sora cea mai mare omoară pe cealaltă, fiind-ca amîndouă iubesc pe aceeași persoană, apoi se omoară și ea.

Shakspeare. Macbeth. Macbeth, rudă cu regele (Duncan) Scoției, ocupă funcțiunii militare importante în această țară. Intorcîndu-se odată învingător de la o răscoală, trei vrăjitoare i-au eșit înainte și i-au prezis că va ocupa

incă o funcțiune înaltă și în fine va deveni rege. Indată ce ajunge la castelul său primește înștiințarea că e înălțat la rangul prezis de vrăjitoare. Atunci îl muncește ambițiunea de a deveni și rege. Nevastă-sa îl îndeamnă și mai mult la aceasta și se hotărăsc a omori pe rege, (care tocmai venise la el în castel), căci fiind rudă Macbeth moștenea tronul. În adevăr îl omoară, devine rege; dar conștiința începe să-l mustre, e nevoit să comită și alte omoruri, vede fantome cari îi turbură liniștea, somnul îl părăsește. Soția sa devine somnambulă, chinuită de re-mușcare și moare. Macbeth e invins în luptă cu un pre-tendent la tron și în fine e omorit.

Shakspeare. *Hamlet* Hamlet e prinț în Danemarca. Tatăl său murise într'un chip misterios și mama sa se căsătorise cu unchiul său. Aceste lucruri îl necăjise foarte mult pe Hamlet, natură nervoasă și impresionabilă peste măsură. Într'o noapte fantoma tatălui său i se arată și-i spune că a fost omorit de către regele actual în complicitate cu soția fostului rege. De atunci caută să răzbune pe tatăl său în orî ce chip. Se preface nebun și prin aceasta chiar își ese din fire. Pune niște actori să joace o comedie în care se petreceau fapte analoge cu cele de la moartea tatălui său. Regele se turbură, suspendă reprezentățiunea. Hamlet, convins că fantoma avea dreptate, aleargă să omoare pe criminalul său unchiu, dar îl găsește rugîndu-se și—ca să nu se ducă în raiu— îl lasă. Cearță aspru pe muma-sa, dar nu o pedepsește. Omoară pe tatăl Ofeliei,—iubita lui—care era un spion pe lingă dînsul; apoi face pe Ofelia să înebunească și să se sinucidă. În fine, după multe fapte, în care se vede demența, e omorit într'o luptă cu fratele Ofeliei, dar înainte da a muri ucide și el pe regele și pe regină.

Cervantes. *Et trato de Argel.* (Viața din Algeria). O descrițiune a vieții captivilor din Algeria (sec. XVI); o serie de scene fără legătură dramatică între ele, cum ar fi întîlnirea lui Cervantes cu niște tovarăși cari povestesc martiriul unui preot, apoi încercarea unora de a fugi, ș. a. Pe lingă persoanele omenestî ale piesei, apar și figuri alegorice, ca Necesitatea, Demonul, Ocaziunea.

Cervantes. *Numancia.* Cetatea Numanția e înconjurată de Romani, cari erau în număr foarte mare, pe cînd garnizoana se alcătuiă dintr'un număr foarte mic de ostași. Văzînd Romanii că nu pot supune cetatea prin nici

un mijloc, se hotărâse s'o silească prin foame. Atunci Spania în forma unei femei vine și se plînge la râul Duero de nenorocirea cetății sale. Acesta spune că în adevăr cetatea va cădea, dar nenorocirea ce va cădea asupra Romanilor mai tirziu o va răzbuna cu prisos. Asediul continuă. Unul după altul Numantiniî mor și piesa se sfîrșește cu scena sinuciderii ultimului locuitor, un tinăr care ținea cheile cetății și care se aruncă din vârful unui turn.

Lope de Vega. *Roma abrasada.* (R. aprinsă). Neron împreună cu Agripina omoară pe Claudiu și ajunge apoi împărat. Dômnia lui e cît se poate de blindă și de dreaptă. Deodată însă caracterul i se schimbă și devine violent și crud. Această nouă fază a vieții lui se începe prin emorul pentru o tinără, la ferestrele căreia se duce noaptea ca să-i cînte, întocmai ca un hidalgo spaniol, se luptă cu niște oameni cari l-atacă noaptea și omoară unul. Urmează apoi alte crime ale lui, ca omorirea mumei sale, persecutarea creștinilor, uciderea lui Seneca, a lui Lucan și piesa se termină cu arderea Romei.

Lope de Vega. *El sabio en su casa.* (Înțeleptul în casa sa). Fiul unui cărbunar s'a căsătorit cu fata unui moșier bogat și trăiește bine, respectat de toți. Un amic îl sfătuește să ducă o viață mai deschisă, mai luxoasă, ca un hidalgo. El refuză, pe cînd amicul său se încurcă în o sumă de întîmplări nenorocite pentru el și în urmă vine tot la dînsul să-i ceară sfaturi. Morala lui e aceasta: să nu cauți a te ridica prea mult, ci să te mulțumești a ră: minaa în condițiunea în care te afli, căci numai așa ești fericit.

Lope de Vega. *El nacimiento de Christo.* (Nașterea lui Christ). D-zeu șfîrsise creațiunea și Adam cu Eva ședeau în Paradis. Diavolul îndeamnă pe oameni să calce porunca divină. Fecioara Maria apare, gonește pe oameni și aruncă pe Diavolul în Infern. Apoi fiul lui D-zeu și cu Tatăl se consultă cum să scape pe om. Se hotărăște cum să se intruzeze fiul în Mesia. Dracul, Păcatul, Moartea se bucură că ele stăpînesc lumea, dar Grația Divină apare și gonește pe acești dușmani. Lumea mulțumește. Apoi la Betleem vine păstorul Iosef cu Maria și, neavînd loc în han, se culcă în iesle. Aci se naște Christos, pe care l-anunță ingerii și apoi, după ce se închină păstorii, vin și cei trei Magi.

Calderon. *La banda y la flor.* (Pantlica și floarea) La curtea ducelui Florenței două doamne dau unui cavaler una o pantlică, alta o floare. Ambele sînt cu voal încit nu le poate distinge. De aci încurcături luînd pe una drept alta. Interesele de curte îl obligă să se arate mai galant față de o a treia. De aci încurcătură nouă. În urmă se vede care din dame îl iubește și piesa se sfîrșește cu bine.

Calderon. *El medico de su honra.* (Medicul onoarei sale). Un cavaler spaniol se însoară cu o tinără, pe care o plăcea înainte fratele regelui. Acesta voia s'o convingă să fugă. Ea vrea să-i scrie o scrisoare ca să-l decidă să nu mai caute s'o vază. Soțul o surprinde cînd scria și socotind-o necredincioasă, îi dă două ceasuri de viață și îi spune să se pregătească a muri. Cavalerul vine cu un chirurg legat la ochi, pe care-l silește să omoare pe femeie. El o omoară, dar eșind pune un semn de singe pe ușa ca să știe unde a fost. Imediat reclamă regelui. Cavalerul tăgăduiește că ar fi vinovat. Regele îl silește să ia în căsătorie pe o fată, căreia îi făgăduise și pe care o uitase. El se supune dar îi amintește că a fost medicul onoarei sale. Fata răspunde că dacă viața ei e bolnavă s'o tămăduiască.

Calderon. *El magico prodigioso.* (Vrăjitorul minunat). Cyprian în Antiochia, devenit sfîntul Cyprian, e păgîn și, într'o zi de sărbătoare pentru Jupiter, el s'a retras acasă ca să se gîndească la existența divinității supreme. Diavolul care nu voia acest lucru, i se arată sub figura unui cavaler învățat, ce vrea să discute cu el diferite chestiuni. Ia chestiunea divinității. Cyprian îl combate după toate regulile scolastice, dar diavolul învins, se hotărăște a încerca prin puterea tentațiunii. Doi amici ai lui se bat în duel pentru o fată. El vrea să-i împace și mergînd la acea tinără se înamorează de ea. De aci începe întriga diavolului. Într'o seară ambi tineri vin la fereastra Nibitei. Ei nu se văd unul pe altul. Diavolul sub figura unui cavaler se coboară din balconul ei (Justina) cu o scară de mătase în vederea amîndorura. Fie-care crede ca celalt a fost cel ce s'a scoborit. Se bat în duel, dar se conving că nici unul nu e vinovat și renunță amîndoi la fată, tocmai cînd Cyprian venise să-i despartă. La atunci Cyprian se dă cu totul diavolului ca să dobîndească amorul fetei. Tentațiunile diavolului sînt inutile;

ba Cyprian se face creștin, dovedind că și Justina e creștină. Ambii sint osîndiți la moarte și diavolul apare, mărturisind că martiriul lor le va asigura fericirea eternă.

Lessing. Minna von Barnhelm. Un ofițer prusian, venind în Saxa, în timpul războiului de șapte ani ca să ia contribuțiunea unui canton, văzînd că locuitorii n'aũ bani, dădu din averea sa personală. Această faptă fu lăudată de toți și o fată tinăra se logodi cu el. Războiul însă îi despărți. În război e rănit, acuzat sub diferite pretexte, își pierde gradul și trăește sărac în Berlin, fiind nevoit a vinde chiar inelul de logodnă. Minna pleacă să-l caute, îl găsește, dar el nu vrea s'o mai ia, fiind-că se afla în mizerie. Ea atunci spune că a fost dezmoștenită de unchiul său. El se crede dator s'o sprijine și o ia. La urmă vine și un ordin al regelui care restabilește onoarea militară a ofițerului.

Schiller. Hoții. Acțiunea se petrece în timpul feudalismului. Contele de Moor trimisese pe fiul său Carol în Leipzig ca să studieze. Aci se dădu la plăceri și făcu o sumă de datorii pe socoteala tatălui său. Contele însă tot îl iubia și aștepta să se îndrepte și să-i ceară iertare. Fratele mai mic, Frantz, însă, voind pe de o parte să moștenească pe tatăl său, iar pe de alta să ia în căsătorie pe Amalia, vara lor și iubita lui Carol, trimite acestuia scrisori foarte aspre ca din partea bătrînului și atunci Carol pierde speranța de a se mai întoarce acasă și se unește cu o ceată de tineri depravați, formînd o bandă de hoți. În urmă Frantz anunță, printr'un trimis, pe conte și pe Amalia că a murit Carol, la care veste bătrînul se bolnăvește, iar Frantz îl închide într'un turn, răspîndind vorba că a murit: ast-fel își ajunge scopul. Carol în urmă se arată Amaliei, descoperă pe tatăl său și pedepsește pe vinovat, închizîndu-l în locul acestuia. Trebuia însă să ție jurămintul ce făcuse hoților, tovarăși ai săi; omori și pe tatăl său și pe iubita sa. Nevoind să mai trăiască, se dete și el pe mîinile justiției.

Schiller. Vilhelm Tell. Ducele Austriei Albert (Impărat al Germaniei 1298—1308 sub titlul de Albert I) a crezut bine să considere Elveția ca provincie direct supusă imperiului și a trimis niște guvernatori cruzi, între cari și Gessler. Tirania lor nu putea să fie suferită de patrioții elvețieni. De aceia cantoanele Schwitz, Uri și Unterwald se pregătesc la o revoluție. Sufletul mișcării este Tell,

care și omoară pe Gessler. Revolta izbucnește și cantioanele își capătă libertatea.

Goethe. *Iphigenia în Taurida.* Iphigenia, fiica lui Agamemnon și a Clytemnestrei, fu scăpată de Diana de la moarte și sta în Taurida ca preoteasă a zeiței. Oreste — care omorise pe mama sa și era persecutat de furii — trebuia să fure statua Dianei de acolo și s'o ducă la Delphi, căci așa îi spusese oracolul că va scăpa. Pleacă deci Oreste și cu amicul său Pylade. Indată ce ajung sint prinși și duși înaintea preotesei, care trebuia să sacrifice zeiței pe orice strein. Fratele și sora se recunosc. Se hotărăsc a fugi, dar sint prinși și regele îi iartă numai după intervenirea Minervei, și le dă statua.

B. PRINCIPIILE GENULUI DRAMATIC

I. PRINCIPIILE GENERALE ALE GENULUI DRAMATIC

1. Definițiune. Originea.

Poezia dramatică este genul cel mai complet. Ea ne arată o acțiune întreagă îndeplinindu-se în fața noastră, acțiune pornită și din voința și din pasiunile și din caracterul persoanelor ce o reprezintă,

Această poezie este produsul unei civilizațiuni înaintate și reunește întru cât-va în sine și principiul epic și cel liric. Trebuie să avem, ca în epopee, un eveniment; dar acest eveniment nu e produs de circumstanțele externe, ci mai mult de voința și de caracterul persoanelor. Și în dramă ca în poezia lirică,

avem manifestări de sentimente; dar acestea nu se mărginesc la înfățișarea unei stări sufletești ca atare, ci ne arată ce direcțiune poate să ia acțiunea omului sub impulsunea unui sentiment oare-care.

Originea poeziei dramatice se găsește în serbările religioase. Vom arăta cum s'a născut la Greci.

Introducându-se ceremoniile religioase în onoarea lui Dionisos din Megara și din Corint la Atena de către *Lasos din Ermiona*, aceste ceremonii luară o dezvoltare foarte mare. Erau anume patru sărbători pe an în onoarea acestui zeu: *Dionisiacele cele mici* cam în luna lui Decembrie, *Leneele* cam în luna lui Ianuarie, *Anthesteriile* cam în Februarie și *Dionisiacele cele mari* prin Martie. La acestea din urmă participaū toți locuitorii Aticei.

Cele mai însemnate însă din toate erau *Anthesteriile*, cari țineau trei zile. În prima zi se schimbaū vasele vinului și petrecea toată lumea într'o perfectă egalitate, fiind admiși și sclavi. Se și obișnuia să se zică seara de către un pristav: «Plecați, sclavilor, nu mai sînt «Anthesterii!» (θύραξ, Κᾶρες, οὐκ ἐστὶ Ἀνθεστῆρια). A doua zi se făcea un mare banchet public și mulțimea se grămădīa, purtīnd coroane pe cap, sub porticele templului. În lăuntru se făcea ceremonia misterioasă a căsătoriei lui Dionisos cu femeia lui Archon basyleus. Dionisos fiind nu numai zeul vinului, dar zeul întregii producțiuni a pămīntului—deci foarte important pentru agricultură,—serbarea aceasta însemna că zeul producțiunii s'a legat să fie pentru un an favorabil Atenei. În a treia zi se practicaū uzuri religioase, cari nu ne interesează direct.

La toate aceste sărbători, mulțimea cînta în cor în cinstea zeului cîntece, cari se numiau *ditirambe*.

De aci s'a născut drama, poezia dramatică.

Indată ce, la serbările religioase, s'a cîntat și lauda altui zeu sau altei personalități oare-care, drama și a luat naștere. Acest lucru s'a întîmplat la Siciona, după cum ne raportează Herodot, unde s'a cîntat pentru Adrast, eroul național al Sicionienilor. Acest obicei s'a generalizat, așa în cît la sărbătoarea lui Dionysos nu se pomenia nimic despre el. De aci rămăsese și un proverb: «Nimic pentru Dionysos» (Ὅδέν πρὸς Διόνυσον), care se zicea cînd cine-va nu era în chestia ce-și propusese.

Forma definitivă o căpătă drama la Atena prin Thespis, care introduse măștile și făcu un actor deosebit de cor.

2. Regulele poeziei dramatice.

1. *Unitatea*. Poezia dramatică fiind prin natura ei mai puțin întinsă de cît cea epică, se înțelege că unitatea, care se cere și epopeii, va fi mai strictă în dramă.

Unitatea poeziei dramatice se subdivide în: unitate de acțiune, de loc și de timp.

Cel d'întîi care a stabilit regulele tragediei este Aristotele în «Poetica» sa.

El spune că trebuie să avem unitate de subiect, iar nu de persoană, căci se poate ca acțiunile unui om să fie diferite și să nu se poată reduce la uni-

tate. Trebuie deci ca acțiunea să fie una singură și întreagă și diversele ei părți să fie astfel legate între dinsele în cît lăsîndu-se una la o parte întreaga alcătuire a operei să se distrugă.

În alt loc, comparînd epopea cu tragedia, spune că, pe cînd epopea n'are limită de timp, tragedia trebuie să cuprindă timpul «unui drum al soarelui». Unii comentatori au înțeles prin această expresiune o zi întreagă, alții cred din contra că cel mult două-sprezece ore se acordă poetului și că idealul ar fi să se întrebuinteze pentru reprezentare atîta timp cît ar trebui în realitate pentru îndeplinirea acțiunii.

Boileau a exprimat regula celor trei unități în următoarele versuri:

Qu'en un lieu, qu'en un jour, un seul fait accompli
Tienne jusqu'à la fin le théâtre rempli.

Unitate de loc, despre care de alt-fel Aristotele nu vorbește nimic, cere ca toată acțiunea să se petreacă în același loc. Ast-fel în «Athalie» a lui Racine toate scenele se desfășură în vestibulul apartamentului marelui preot. Acest lucru lasă să se vadă prea mult artificialitatea procedurii și uneori e absurd. Ast-fel în «Cinna» a lui Corneille în acelaș loc spune Cinna Emiliei despre conspirațiune; în acelaș loc se consultă August cu miniștri; în acelaș loc August ȳarta pe cel care voia să-l omoare. În «Cid» tot acolo se ceartă bătrîni, tot acolo Chimena cere dreptate regelui, tot acolo povestește Rodrig isprăvile sale, tot acolo Rodrig și cu Chimena își dezvăluiesc amorul lor.

Unitatea de timp cere ca toată acțiunea să se petreacă în timp de cel mult 24 de ore.

Unitatea de acțiune cere ca să fie o singură faptă principală, o singură persoană principală. Ast-fel, în «Regele Lear» toată piesa urmărește dezvoltarea nebulunii bătrînului rege. În «Otelo» acțiunea principală e gelozia Maurului și toate acțiunile secundare contribuiesc la explicarea acestei acțiuni.

Cea mai importantă este unitatea de acțiune, căci cele-l'alte *țarmuresc* prea mult activitatea poetului. Unele acțiuni au nevoie de mai mult timp; altele de mai puțin; deci nu poți stabili un număr de ore. Apoi «entracte» reprezintă timpul de la un act la altul, adică de la un punct principal la altul al piesei; deci în acest interval se poate presupune că se întâmplă un număr de acțiuni secundare, deci pot trece zile și chiar ani de la un act la altul.

2. *Adevărul sau verosimilitatea.* Acțiunea dramatică poate fi sau un fapt care s'a petrecut în realitate sau un fapt închipuit.

«Fapt petrecut în realitate» întilnim în piesele istorice. Acestea trebuie să fie adevărate, adică să ne înfățișeze persoanele și punctele principale așa cum se cunosc din istorie. Se înțelege că detaliile, legătura dintre fapte, rămîn la libertatea poetului, care le poate înjgheba cum voește. În piesa «Vilhelm Tell» a lui Schiller întilnim lupta pentru libertate a cantoanelor elvețiene așa cum o cunoaștem din istorie. Corneille în prefața piesei sale «Cinna» aduce citațiuni din autori latinii ca să arate că faptele ce înfățișează s'au petrecut în realitate; ba chiar cite-va din vorbele pe cari le spune August se regăsesc într'o scriere istorică. Și nici nu ne putem închipui alt-fel.

Am ride dacă ne-am gîndi la o piesă în care Mihaiu Viteazul ar fi un tînăr slab, iubitor de poezie și trăind în societatea damelor de la curte; dacă Traian ar fi învins de Daci și fugărit; dacă Napoleon I ar fi un om lipsit de energie și de îndrăzneală; etc.

Dacă persoanele și faptele nu sînt istorice sau dacă sînt numai într'o legătură depărtată cu evenimente istorice cunoscute, atunci se cere ca faptele să fie *verosimile*. Ca să îndeplinească această cerință, trebuie să vedem posibilitatea și necesitatea faptelor.

Un lucru trebuie observat că nu ori-ce fapt care face parte dintr'o acțiune poate fi pus pe scenă. În epopee, în roman ori-ce fapt se poate povesti; dar în poezia dramatică trebuie să ne gîndim la reprezentare în primul rînd, căci aceasta e destinațiunea genului dramatic. Și Aristotele și Horațiu au atras atențiunea asupra acestui lucru, spunînd că poetul dramatic trebuie să aleagă faptele. De aceea acțiunea unei piese se petrece parte în fața spectatorilor pe scenă, parte afară și aceasta se povestește apoi de un actor la un moment bine potrivit.

Așa de exemplu, în piesa «Agamemnon» a lui Eschil vedem că Clytemnestra intră în palat cu soțul său și acolo se aude un țipăt, acolo îl omoară. În piesa «Oedip tiran» a lui Sophocle, cînd persoana principală se convinge de crima sa, își scoate ochii; dar actorul ese din scenă țipînd și se întoarce cu ochii scoși: acest fapt nu se petrece în fața spectatorilor. Același lucru în «Hecuba» lui Euripide cu scoaterea ochilor lui Polimestor.

3. Dezvoltarea acțiunii dramatice.

Intinderea unei opere dramatice este mai mică de cît a unei epopei, pentru că o sumă de detalii, cum sînt descripțiunile, se lasă cu totul la execuțiunea teatrală.

Pe cînd epopea se dezvoltă încet, drama din contră se grăbește să ajungă la catastrofa finală. Episoadele deci vor avea un rol mult mai mic aci. Ele vor fi permise numai dacă îndeplinesc condițiunea să contribuie la înodarea saŭ la descurcarea acțiunii.

Acțiunea dramatică trebuie să se dezvolte în mod natural; să aibă început, mijloc și sfîrșit. De-și s'ar părea că acest lucru se înțelege de la sine, îndeplinirea acestui principiu nu e tocmai lesne; căci antecedentele unui fapt sînt multe și uneori te poți înșela pentru punctul din care trebuie să începi. În piesa «Agamemnom» a lui Eschil poetul începe în momentul în care se aștepta întoarcerea regelui. Aci era punctul de plecare necesar pentru înțelesul celor ce aveaŭ să urmeze; ar fi greșit deci dacă ar fi început cu rolul jucat de Agamemnon în războiul troian ori cu cauzele acestui războiŭ. Sfîrșitul acțiunii este îndeplinit cînd toate punctele *principale* ale intrigii sînt rezolvite astfel în cît curiozitatea noastră să fie satisfăcută. Nu trebuie împinsă prea departe această dorință de a satisface curiozitatea: adică să nu ne ocupăm de toate persoanele arătînd soarta și celor mai mici. De îndată ce conflictul e sfîrșit, piesa trebuie să se sfîrșească: tot ce ar urma după acest

moment ar fi de prisos. În «Othelo», cînd vedem că Maurul, aflînd nevinovăția Desdemonei, se sinucide, sîntem lămuriți pe deplin și de soarta celorlalte persoane nu ne mai interesăm. De aceea și poetul numai întrecăt ne vorbește de numirea lui Cassio ca guvernator al Cyprului și se oprește. În «Le Rois s'amuse» cînd vedem că regele a scăpat de moarte și asistăm la dureroasa scenă în care Triboulet își descoperă pe fiica sa în sac, curiozitatea ne e satisfăcută și nu ne mai interesează să știm ce a făcut regele după aceea.

În privința numărului actelor, Horatiu recomandă să fie cinci, dar astăzi este absolută libertate în această privință. Nicî un poet n'a mers mai departe însă de 5—6 acte; iar pentru înleznierea schimbării locului de acțiune în teatrul modern s'a stabilit tabloul.

Se numește dar *act* o parte din piesă care are un punct capital din acțiune și un anume decor. Se numește *tabloû* o parte de act în care se schimbă decorul. Actele și tablourile sînt alcătuite din scene. Se numește *scenă* totalitatea acțiunii petrecute între două sau mai multe persoane pînă cînd una părăsește scena sau vine o alta nouă.

Dacă piesa are cinci acte, primul expune subiectul; al doilea și al treilea prepară și conduc conflictul pînă la momentul cel mai însemnat; al patrulea arată izbucnirea conflictului și al cincilea rezolvă toată intriga.

4. Dicțiunea dramatică.

Sub numele de *dicțiune dramatică* se înțelege totalitatea vorbirilor diverselor persoane ale unei drame. Ea trebuie să fie naturală, dar trebuie să ție seama și de convențiunile teatrale. Excesul și într'oa parte și într'alta ar fi stricător; căci nu ne putem închipui oameni cari să vorbească între dînșii cum de exemplu vorbeiau personagiile din tragediile clasice franceze, dar, dacă dicțiunea teatrală ar lua de model numai ceea ce vorbesc de obicei oamenii între dînșii, atunci ar deveni cu totul prozaică și lipsită de interes.

Principalele forme ale dicțiunii dramatice sînt: corul, monologul și dialogul.

Corul, caracteristic poeziei dramatice grecești, era cîntat de un număr de actori, cari reprezentaŭ colectivitățile: poporul dintr'un oraș, sclave, bătrîni, etc. și ale căror idei veniau în conflict cu vorbirea persoanei principale de pe scenă sau îi dădeau dreptate ori arătau jalea față de nenorocirea aceleia.

Monologul este arătarea stării sufletești a unei persoane într'un moment al acțiunii dramatice. Monologul s'a considerat de mulți critici ca nenatural, căci în realitate un om nu vorbește singur. Se înțelege că, în mod absolut, această formă a dicțiunii dramatice este neadmisibilă, dar atunci neadmisibil ar fi și corul, căci în realitate oamenii nu cîntă. Trebuie însă să facem parte și convențiunii teatrale care se încheie în mod tacit între actor și spectator. Dacă însă se admite în principiu monologul, el trebuie să

fie mai mult exploziunea pasiunilor—și ca atare trebuie să fie scurt—de cît înșirarea unor combinațiuni și meditațiuni filozofice, cum se întîmplă de multe ori.

Cu toate acestea sînt monologuri destul de lungi, cari aū devenit celebre ca bucăți literare a parte, prin frumusețea lor proprie. Așa sînt foarte cunoscute: *monologul* lui *August* în piesa *Cinna* a lui *Corneille*; *monologul* lui *Hamlet* din piesa cu același nume a lui *Shakspeare*; *monologul* lui *Carol-Quintu* din *Hernani* de *V. Hugo*.

Monologul n'a existat la Greci, pentru-că acolo niciodată actorul nu era singur, ci totdeauna se afla pe scenă corul, care răspundea întrebărilor lui ori comenta zisele lui. Monologul s'a născut la Romani, pentru-că aceștia aū imitat teatrul grec, dar aū suprimat corul; în cît la dînșii actorul se afla singur pe scenă și vorbea cu sine.

Sub numele de *monolog* se mai înțelege și o mică piesă cu o singură persoană. Aceasta e producțiune cu totul modernă și s'a dezvoltat cu deosebire în Franța. Uneori aceste monologuri aū și cîntece. Se numesc atunci *canțonete*.

Dialogul este convorbirea între mai multe persoane. El este cea mai desăvîrșită formă a dicțiunii dramatice, căci permite persoanelor să-și exprime sentimentele, scopurile lor, caracterul lor; într'un cuvînt, el conduce acțiunea.

În privința măsurii versurilor întrebuintate în poezia dramatică nu se poate stabili o regulă. Grecii întrebuintău versuri lungi în monolog și dialog și versuri scurte în coruri. Francezii se servesc de ale-

xandrin. La noi în genere poeții fac uz de versurile de 14—13 silabe. Multe piese se scriu în proză, fără a-și pierde prin aceasta valoarea poetică.

EXEMPLE DE MONOLOGURI

MONOLOGUL LUÎ HAMLET

A fi saū a nu fi? Aceasta este întrebarea.

Este oare mai nobil ca un suflet curaglos să sufere loviturile soartei celei rele saū, înarmându-se în contra acestui potop de nenorociri, să le pue capăt?

A muri? A dormi, nimic altceva și în acest somn a zice: punem sfârșit suferințelor sufletești și miilor de dureri ce sînt legate de acest morman de pămînt! O! Iată o izbîndă pe care tot omul trebuie s'o dorească.

A muri?... A dormi. A dormi? A visa poate... A! Iată! Aci este toată greutatea. Știm noi ce visuri vom avea în acel somn al morții, după ce vom fi asvirlit departe, veștmîntul existenței noastre pămîntești?

La acest lucru trebuie să cugetăm mereu. Și tocmai această cugetare face să fie lungă, prea lungă, viața unui nenorocit.

Căci, dacă e vorba, cine ar voi să sufere înțepăturile și insultele lumii, nedreptățile apăsătorului, reaua purtare a celui mîndru, suferințele amorului disprețuit, ciudatele drumuri ale legii, obraznicia celor puternici și disprețul ignoranței pentru merit și răbdare? Cine ar voi să le sufere, cînd ar putea cu vîrful unui cuțit să dobîndească odihnă?

Cine ar voi să ducă în spinare, gemînd, povara unei vieți supărătoare, dacă n'ar fi teama despre un ceva ce se află dincolo de hotarele existenței, în ținutul de unde nu mai vine cine s'a dus odată?

Iată ceea ce ne turbură voința și ni-o slăbește; iată ce ne silește să suferim durerile prezente în loc de a alerga după niște rele pe cari nu le cunoaștem.

Astfel conștiința ne face lași; astfel ea aruncă peste cea mai puternică hotărîre a noastră vîlul indoeliî și pune stavilă oricărei încercări, zădărnicește orice acțiune.

Dar... tăcere! Iată frumoasa Ofelia.

MONOLOGUL LUI AUGUST

ACT. IV. SCENA II

Ciel, à qui voulez-vous désormais que je fie
 Les secrets de mon âme et les soins de ma vie ?
 Reprenez le pouvoir que vous m'avez commis,
 Si donnant des sujets, il ôte les amis,
 Si tel est le destin des grandeurs souveraines
 Que leurs plus grands bienfaits n'attirent que des haines
 Et si votre rigueur les condamne à chérir
 Ceux que vous animez à les faire périr.
 Pour elles rien n'est sûr : qui peut tout doit tout craindre.

Rentre en toi-même, Octave, et cesse de te plaindre.
 Quoi ! tu veux qu'on t'épargne, et n'as rien épargné !
 Songe au fleuve de sang où ton bras s'est baigné.
 De combien ont rougi les champs de Macédoine,
 Combien en a versé la défaite d'Antoine,
 Combien celle de Sexte, et revois tout d'un temps
 Pérouse au sien noyée, et tous ses habitants ;
 Remets dans ton esprit, après tant de carnages
 De tes proscriptions les sanglantes images,
 Où toi-même des tiens devenu le bourreau,
 Au sein de ton tuteur enfonças le couteau,
 Et puis ose accuser le destin d'injustice
 Quand tu vois que les tiens s'arment pour ton supplice.
 Et que par ton exemple à ta perte guidés,
 Ils violent des droits que tu n'as pas gardés :
 Leur trahison est juste, et le ciel l'autorise.
 Quitte ta dignité comme tu l'as acquise :
 Rends un sang infidèle à l'infidélité,
 Et souffre des ingrats après l'avoir été.

Mais que mon jugement au besoin m'abandonne !
 Quelle fureur, Cinna, m'accuse et te pardonne ?

Toi, dont la trahison me force à retenir
 Ce pouvoir souverain dont tu me veux punir,
 Me traite en criminel et fait seule mon crime,
 Relève pour l'abattre un trône illégitime,
 Et, d'un zèle effronté couvrant son attentat,
 S'oppose, pour me perdre, au bonheur de l'État ?
 Donc jusqu'à l'oublier je pourrais me contraindre !
 Tu vivrais en repos après m'avoir fait craindre !
 Non, non, je me trahis moi-même d'y penser :
 Qui pardonne aisément invite à l'offenser ;
 Punissons l'assassin, proscrivons les complices.

Mais quoi ! toujours du sang, et toujours des supplices !
 Ma cruauté se lasse, et ne peut s'arrêter ;
 Je veux me faire craindre, et ne fais qu'irriter.
 Rome a pour ma ruine une hydre trop fertile :
 Une tête coupée en fait renaître mille,
 Et le sang répandu de mille conjurés
 Rend mes jours plus maudits, et non plus assurés.
 Octave, n'attends plus le coup d'un nouveau Brute :
 Meurs, et dérobe-lui la gloire de ta chute ;
 Meurs : tu ferais pour vivre un lâche et vain effort,
 Si tant de gens de coeur font des vœux pour ta mort,
 Et si tout ce que Rome a d'illustre jeunesse
 Pour te faire périr tour à tour s'intéresse ;
 Meurs, puisque c'est un mal que tu ne peux guérir ;
 Meurs enfin, puisqu'il faut ou tout perdre ou mourir.
 La vie est peu de chose, et le peu qui t'en reste
 Ne vaut pas l'acheter par un prix si funeste ;
 Meurs, mais quitte du moins la vie avec éclat.
 Eteins-en le flambeau dans le sang de l'ingrat,
 A toi-même en mourant immole ce perfide :
 Contentant ses désirs, punis son parricide ;
 Fais un tourment pour lui de ton propre trépas,
 En faisant qu'il le voie et n'en jouisse pas ;
 Mais jouissons plutôt nous-même de sa peine ;
 Et, si Rome nous hait, triomphons de sa haine.

O Romains ! ô vengeance ! ô pouvoir absolu !
 O rigoureux combat d'un coeur irrésolu
 Qui fuit en même temps tout ce qu'il se propose !
 D'un prince malheureux ordonnez quelque chose.
 Qui des deux dois-je suivre, et duquel m'éloigner !
 Ou laissez-moi périr, ou laissez-moi régner.

5. RAPORTUL OPEREI DRAMATICE CU PUBLICUL

Celelalte producțiuni poetice se adresează publicului cititor care judecă despre valoarea operelor departe de autor și nu aș mijlocul de a manifesta imediat și în mod colectiv impresiunea primită. Poetul dramatic își prezintă lucrarea în fața unui număr de spectatori cari aș să se pronunțe în acel moment chiar dacă le place sau nu. Publicul ce asistă la o reprezentație este format din indivizi cu diverse culturi, cu gusturi diferite, cu inclinațiuni foarte variate. De aceea poetul dramatic orș ține seamă de public și atunci calcă peste multe regule ale artei sau se conduce de principiile stricte și disprețuește publicul, dar în acest caz riscă să nu aibă nici un succes.

De aci rezultă că poetul dramatic trebuie să știe a găsi linia de mijloc. Cu cit un autor va tracta subiecte de o importanță mai generală cu atit opera sa va fi mai durabilă. Dacă însă se va mărgini la ideile și caracterele unei clase sau unei națiuni sau unei epoce va avea o existență mai puțin trașnică. Piesele lui Calderon de la Barca sau ale lui Lope de Vega, foarte interesante pentru Spanioli, uneori importante și ca valoare literară, n'aș putut trece hotarul patriei lor cu un succes mare, pentru că s'aș ținut prea strict de caracterul spaniol, de moravurile și credințele spaniole. Nu mai departe, în Franța aceste opere aș căzut de cite ori s'aș făcut încercări de a le reprezenta, pentru că nu se potriveau

cu spiritul și cu ideile publicului din partea cealaltă a Pireneilor. Cu totul altfel s'a întâmplat cu piesele lui Shakspeare: ele au avut succes peste tot, și în țările latine ca și în cele germane, și astăzi încă publicul le ascultă cu plăcere, actorii își fac o glorie din interpretarea rolurilor shakspereane, pentru că autorul a luat partea generală. partea *omenească* a fie-cărui pasiuni, a fie-cărui înclinări și, cu toate că uneori a exagerat lucrurile, a știut să prezente fondul sufletesc ce se regăsește sub ori-ce cultură, sub ori-ce moravuri, sub ori-ce climă, sub ori-ce organizare socială.

2. SPECIILE GENULUI DRAMATIC

1. *Tragedia*

1. Tragedia se definește de obicei: reprezentarea unei acțiuni eroice și nenorocite.

Aristotele în «Poetica» sa spune că scopul tragediei este să deștepte mila și teroarea și să purifice pasiunile.

S'a discutat mult despre condițiunile ce trebuie să împlinescă subiectul tragediei și cum să fie dezvoltarea lui pentru a îndeplini principiile puse de Aristotel. Eroul nu trebuie să fie un personagiū prea virtuos care să cază din prosperitate în adversitate, pentru-că atunci spectatorul ar ajunge la concluziunea că virtutea nu te scapă de nenorociri și deci n'ar

mai crede că e bine să-și stăpânească pasiunile. Acest principiu just n'a fost totdeauna respectat. În evul mediu teatrul ne înfațșază suferințele lui Cristos; iar în tragedia neo-clasică se fac multe lucrări contrare acestui principiu; ba chiar Corneille discută teoria și o găsește neîntemeiată. De asemenea nu trebuie ca eroul să fie prea rău, căci atunci nu mai poate deștepta mila. Tragedia greacă și cea neoclastică modernă cerea încă să fie persoanele principale alese dintre regi și dintre eroi, căci cu chipul acesta impresia produsă spectatorului e mai puternică. El zice că dacă regii prin pasiunile lor ajung să sufere cele ce se văd pe scenă, cu atât mai mult va suferi un om de rînd; deci toți trebuie să caute a-și stăpîni înclinările rele.

Sfîrșitul tragediei este în regulă generală nenorocit; de aceea și poartă numele de *deznodămînt tragic* în deosebire de cel epic, în care eroul își ajunge scopul.

În tragedia greacă *destinul* avea un mare rol în dezvoltarea acțiunii. Cu toate acestea poezii nu pierdeau din vedere nici pasiunile. Astfel vedem în piesa lui Sophocle «*Œdip tiran*», care e cea mai desăvîrșită dovadă de rolul predominant ce avea destinul. Corneille spunea că această piesă nu se potrivește cu principiile lui Aristotele, de-și el o dă de exemplu, căci el nu știe că ucide pe tatăl său, nu știe că regina din Teba e mama lui. Alții însă cred că Aristotele, ca și Sophocle, a înțeles altfel. Nici parricidul, nici incestul nu aduc pedeapsa cumplită a lui Œdip, ci pasiunile lui, curiozitatea și violența. De

De aceea s'ar părea nedreaptă acuzațiunea pe care Voltaire o pune în gura eroului în piesa sa «Edipe»:

*Impitoyables dieux; mes crimes sont les vôtres
Et vous m'en punissez!*

În tragedia neo-clasică destinul nu mai are rolul din cea greacă. Aci mai mult pasiunile împing pe om la acțiuni rele care l-aduc nenorociri, suferințe grozave.

2) Pasiunile pe cari le aflăm cu deosebire ilustrate în tragedii sînt: ambițiunea, răzbunarea, amorul.

Unii cred că nu se poate tragedie fără amor. O regulă absolută nu se poate da. Avem de exemplu «Athalie» și «Mérope», două capo-d'opere, fără să înținem acest sentiment. E drept însă că în genere tragediile îl au. Voltaire zice: a căuta să introduci această pasiune în ori-ce tragedie este dovada unui gust decăzut; însă ar fi nerațional a-l înlătura. Greșala multor tragici este că eroii lor ne prezintă mai mult galanterie de cît amor. Pentru a fi vrednică de tragedie, această pasiune trebuie să fie nodul necesar al piesei, iar nu introdusă numai pentru variație. Filozoful francez mai adaugă încă un principiu: să nu se conducă amorul la nenorociri și la crime ca să se vadă că e de periculos; să nu se învingă virtutea în contra amorului ca să se arate că nu este invincibil. Această recomandațiune ne dă și Boileau în Arta poetică:

*Et que l'amour, souvent de remords combattu,
Paraît une faiblesse et non une vertu.*

3) Aristotele împarte subiectele tragediilor în două

categori: simple și complexe. Se numesc *simple* acțiunile care, fiind unitare, sfârșesc fără recunoaștere și fără peripeții; se numesc *complexe* cari au și peripeții și recunoaștere sau una din acestea.

Peripeția este schimbarea soartei bune în soartă rea. *Recunoașterea* este o schimbare, făcând pe un erou să treacă de la ignoranță la cunoștința unui fapt, aduce sau ura lui față de altul sau prietenia, deci face pe erou nenorocit sau fericit.

Tragedia greacă cuprinde următoarele părți principale: prologul, episodul, exodul și corul.

Prologul este partea de la începutul unei tragedii. Ea prepară înțelegerea subiectului și atrage atenția spectatorilor pentru importanța acțiunii ce se va desfășura înaintea lor.

Episodul este toată partea ce se spune de actorii între două cîntece ale corului; deci această e partea principală, fondul tragediei.

Exodul este partea finală pe care o spun actorii înainte de a eși de pe scenă.

Cîntecele corului erau sau scurte, din ele se va reține; sau lungi și atunci aveau înfățișarea unor adevărate bucăți lirice, împărțindu-se în strofă, antistrofă și epodă.

4) Multă vreme tragedia a fost singura formă a poeziei dramatice serioase. Ea avea și calități mari și defecte. Considerată din punct de vedere al frumuseții poetice, tragedia nu apare cu concepțiuni mărețe, cu eroi majestuoși, cu stil elegant și energic. Din punct de vedere dramatic însă, tragedia are un mare defect, pentru că-i lipsește acțiunea. Par-

soanele vin pe scenă mai mult ca să povestească crimpee din acțiune, petrecute afară din scenă, iar nu să facă însele acele diverse părți de acțiuni. De aceea pe cît sînt de plăcute la citit, pe atît ne apar nenaturale și artificiale la reprezentațiune chiar operele celor mai mari tragici.

2. COMEDIA.

1) Comedia pune pe scenă vițiurile și ridiculele noastre. Se înțelege că un vițiu sau o patimă pot forma subiectul unei tragedii, fiind-că pot să dea naștere la urmări grave, nenorocite. Același lucru însă se poate înfățișa într'o comedie, dintr'un alt punct de vedere. Gelozia poate fi fondul unei tragedii, dacă se produc urmări serioase, cum e de exemplu, în «Othelo» de Shakspeare. Aci gelozia e tragică; în «Barbier de Séville» gelozia lui Bartholo este comică. Avariția lui Harpagon («L'Avare» de Molière) este comică, dar avariția lui Pygmalion (din piesa cu același nume de d. Bengescu-Dabija) este tragică, fiind-că acest rege al Fenicieî, din pricina acestei patime, nenorocește familia sa, nenorocește statul, face pe sora sa Didona să fugă din patrie, aduce pe fiul său la așa disperare în cît voește să devină paricid.

2) Aristotele în Poetica sa, definește comedia: «imitațiunea oamenilor celor răi», însă adaugă:

«întru cît sînt ridiculî, căci ridiculul este un defect, o diformitate fără durere și care nu distruge persoana care o are». Prin urmare el înlătură din teatrul comic tot ceea ce poate produce oroare, aversiune sau milă precum și tot ce este prea serios sau prea auster. El poate primi un subiect grav sau serios întru cît se privește din punct de vedere ridicul.

3) Scopul comediei este să îndrepteze relele deprinderi și ridiculele persoanelor sau ale claselor sociale. Se înțelege că ridiculele sînt de două feluri: naturale sau căpătate prin învăț rău. Menirea acestui gen literar este să nu atingă pe cele d'întîi, de cari omul nu e responsabil și a căror luare în ris este o cruzime, ci să se ocupe de cele-l'alte, fie pentru a le îndrepta, fie și numai pentru a le pedepsi.

4) Boileau, în *Art poétique*, a arătat ast-fel rolul comediei:

Le comique, ennemi des soupirs et des pleurs,
N'admet point en ses vers de tragiques douleurs;
Mais son emploi n'est pas d'aller, dans une place,
De mots sales et bas charmer la populace...

5) Marmontel a stabilit că comicul este de trei feluri: comic nobil (le haut comique), comic burghez (comique bourgeois) și comic popular (bas comique).

Comicul nobil înfățișază moravurile celor mari, cari izbesc mai puțin vederea prin ridiculele lor, pentru că în genere oamenii din clasele înalte sînt mai deprinși cu forma.

Comicul burghez ne arată moravurile burg pretensiunile și purtarea lăudăroasă a oamenilor din această categorie.

Comicul popular ne arată deprinderile poporului, viața, glumele lui. Acesta nu trebuie confundat cu *comicul grosolan*, de care s'aŭ servit unii autori.

În genere în comedii se află rar separate aceste specii de comic; ele se găsesc de obicei amestecate. Dar însăși împărțirea lui Marmontel este azi numai de interes istoric și nu ne mai conducem de dînsa în judecarea operelor comice.

6) Deosebim mai multe specii de comedii:

Comedia de intrigă este o înlănțuire de întimplări glumețe cari întrețin deșteaptă atențiunea privitorului și produc încurcături cari se complică pînă la deznodămînt. Se înțelege că deznodămîntul unei comedii trebuie să fie tot-d'auna vesel. Ast-fel este «Le malade imaginaire» al lui Molière.

Comedia de caracter ne înfațșază un caracter, din a cărui coliziune cu împrejurări diverse rezultă toată dezvoltarea acțiunii. Exemplu: «L'Avare» al lui Molière, «Misanthrope» de aceleași.

Comedia de moravuri ne reprezintă viața unei societăți, unei clase sociale, etc. De exemplu, «Les précieuses ridicules» de Molière ne arată viața societății feminine burgheze care voia să imite deprinderile societății înalte de la curtea regilor francezi.

În genere nu aflăm comedii de un singur fel, ci le grupăm într'o categorie sau într'alta după însușirile predominitoare.

3. DRAMA. MELODRAMA.

1). Al treilea gen de poezie dramatică ține mijlocul între tragedie și comedie. Acestui gen i se dă numele de *dramă*, dar a trecut în cursul timpului prin mai multe faze.

2). La Greci găsim *drama satyrică*, în care un subiect serios și de aceeași categorie cu subiectele tragediilor, este tratat în mod comic prin intervenirea în acțiune a *satyrilor*, personaje mitologice ce făceau parte din cortegiul lui Dionisos. Ne-a rămas o singură lucrare de acest gen: «Ciclopul» al lui Euripide. Aceasta ne reprezintă episodul lui Polyphem, care a mâncat pe o parte din tovarășii lui Odyseu și căruia apoi Odyseu i-a scos ochiul.

3). Tot la Greci și de aci la Romani găsim o altă specie numită *tragi-comedie*. Despre acest fel de lucrări Seneca spune: «Habent aliquid severitatis et sunt inter tragoedias et comoedias mediae. (Aș oare-care seriozitate și țin mijlocul între tragedii și comedii). Ce exemplu avem «Amphitruo» de Plaut, precedată de un prolog, în care Mercur zice între altele: «Faciam ut commista sit Tragicomoedia». (Voiu face să fie o tragi-comedie amestecată).

Aci apar zei și regi, ca în tragediile grece, dar întâlnim și figura comică a lui Sositru, care vine acasă de la război și află la poartă pe Mercur având chiar figura sa. De aci, o scenă de o putere comică extraordinară.

4). Sub numele de *tragedie burgheză* (tragédie

bourgeoise sau comédie larmoyante) s'a produs în Franța prin secolul XVIII o specie de poezie dramatică în care se combina elementul comic cu cel tragic. Cu deosebire *La Chaussée*¹⁾ a răspindit acest gen. Această inovațiune a întâlnit multe critici. Voltaire, care mai întâiu a scris opere de acest fel, mai târziu a îndreptat asupra-le verva lui satirică. Așa, el zice:

Souvent je bâille au tragique bourgeois,
Aux vains efforts d'un auteur amphibie,
Qui défigure et qui brave à la fois
Dans son jargon Melpomène et Thalie,

Diderot²⁾ a căutat să formuleze teoria genului, explicînd opera sa *Le Père de famille*, și a zis că a voit să compue o dramă care să ție mijlocul între cele două genuri, servindu-se de mijloacele amîndurora.

S'a mai distins în acest gen și Beaumarchais³⁾.

5) *Drama romantică*, reprezentată prin piesele lui Shakspeare și prin ale lui Victor Hugo, cum și prin mare parte a teatrului spaniol, pornește de la ideia că teatrul trebuie să înfățișeze realitatea și în realitate nici odată elementul comic nu e perfect separat de cel tragic. În «*Le Roi s'amuse*» este o parte tragică: moartea fetei, durerea tatălui, etc.; dar întreaga viață de la curte, înfățișarea lui Triboulet, etc. sînt comice. În «*Hamlet*» fondul e tragic, sfîrșitul de asemenea, precum și cele mai multe peripeții; dar întîlnim figura comică a lui Polonius.

1) *La Chaussée*: 1692—1754.

2) *Diderot*: 1713—1784.

3) *Beaumarchais*: 1732—1799.

6) *Melodrama*, după etimologie, este o dramă însoțită de muzică. Se obișnuia în adevăr odinioară ca în timpul reprezentării unora din piese, orchestra să cînte încet și prin aceasta să dea și dicțiunii actorilor un accent plîngător. Astăzi însă partea muzicală a dispărut și a rămas acest nume pentru piesele a căror acțiune este serioasă, complicată prin încurcături felurite și exagerate, combinate cu măiestrie de poet ca să-i iasă socoteala și cari se termină cu învingerea vîștului de către virtute. Asemenea piese, cari țin încordată atențiunea spectatorilor, mai ales a oamenilor cari nu caută multă analiză și a copiilor, au un deosebit succes la teatrele de mahală din Paris. Exemplu: *Les deux Gosses*, tradusă românește sub titlul: *Copiii părăsiți*.

4. POEZIILE DRAMATICE ÎNSOȚITE DE MUZICĂ

1) *Opera* este o dramă destinată a fi cîntată. Ea s'a născut în Italia, țara clasică a armoniei. De aci a trecut în Franța și în Germania, dar numai în aceasta din urmă a luat o dezvoltare mai mare, care ar putea rivaliza cu opera italiană. De-și partea de căpetenie într'o asemenea producere este cîntecul, totuși *libretul*, adică poema pentru care s'a făcut muzica, nu poate fi o lucrare lipsită de valoare literară. Cele mai frumoase opere au avut adesea librete scrise de poeți mari. Astfel: *Lucreția Borgia*

de Donizetti are libretul scris de Victor Hugo; *I Masnadieri* de Verdi are libretul scris de Schiller; *Il Barbiere* de Rossini îl are scris de Beaumarchais. În timpul din urmă cel mai renumit compozitor în acest gen este germanul Richard Wagner, a cărui muzică, primită cu entuziasm în Germania, a fost ridiculizată și disprețuită în Franța la început, dar de cit-va timp capătă din ce în ce mai mare popularitate.

Opera se compune din *recitativ*, *arii* și *cor*. Recitativul expune elementul dramatic, de aceea măsura muzicală e mai puțin riguroasă. Ariile expun elementul liric și sînt de diferite feluri după numărul persoanelor cari le execută: (solo, duet, terzet, quartet). Corul este cîntecul executat de un număr mare de persoane, reprezentînd: o trupă, o ceată de locuitori, etc.

2). *Opera comică* și *opereta* se deosebesc de operă prin faptul că muzica este amestecată cu dialog vorbit și prin faptul că subiectul e în genere comic. Între operă comică și operetă deosebirea este că aceasta din urmă e mai simplă și subiectul mai simplu. Muzica este ușoară, vioaie, potrivită cu subiectul. Ambele aceste specii s'aun dezvoltat cu deosebire la Francezi. Exemple: *Si j'étais roi* de Adam (operă comică), *La Mascotte* de Audran (operetă).

3. *Vodevilul* este o specie cu totul franceză. Boileau în *Arta poetică* zice:

Le Français, némalin, forma le vaudeville,
Agréable indiscret, qui, conduit par le chant,
Passe de bouche en bouche et s'accroît en marchant

La liberté française en ses vers se déploie :
Cet enfant du plaisir veut naître dans la joie.

În secolul XV în Normandia un oare-care Olivier Basselin, cîntăreț vesel, căpătă mare popularitate. Cupletele lui glumețe, se răspîndiră foarte repede sub numele de *vaux-de-vire* de la «Val de Vire, unde locuia autorul. De aci se formă cuvîntul *vau-deville*. Astăzi se înțelege prin aceasta o piesă alcătuită în cea mai mare parte de dialoguri vorbite, întrerupte din cînd în cînd de cuplete cîntate pe arii cunoscute, nu originale ale autorului piesei.

5. SPECII SECUNDARE DE POEZIE DRAMATICĂ.

1). *Farsa* este o comedie în care nu aflăm nici caracter, nici studiu de moravuri, nici vre-o intrigă bine motivată, ci o serie de încurcături vrednice de ris, provocate de un incident de nimic și a căror imposibilitate se vede la cea mai mică observațiune. Exemplu : *Les fourberies de Scapin* de Molière, *D'ale carnavalului* de Caragiale.

2). *Parodia* este o imitațiune ridiculă a unei lucrări serioase. Ea trebuie scrisă cu mult spirit, pentru că scopul ei este să arate greșelile unor opere importante sau să facă o satiră sub acest aspect serios. Exemplu : *Hamlet în mîna Turcilor* ridiculizează pe actorii de provincie cari se încearcă să joace piese mai presus de puterile lor.

3). *Feeria* este o piesă care ne înfățișază acțiunea prin mașinării schimbînd în multe și felurite chipuri decorul și arătîndu-ne persoanele cu costume variate și foarte luxoase. Se înțelege că subiectul unei asemenea piese trebuie să fie luat din lumea supra-naturală. Ex. «Fata aerului».

4). *Proverbul* este o mică piesă în care se dezvoltă o idee ingenioasă, de obicei un proverb. Exemplu: *Concina* de Alexandri,—*Iadeș* de Al. Macedonschi.

5). *Piesele cu scene separate* (pièces à tiroir) ne înfățișează scene lipsite de legătură între ele. Astfel este cunoscuta comedie a lui Molière: *Les Faucheux*, în care fie-care scenă este un cap d'operă, dar una cu alta nu se leagă.

6). *Revista* este tot o asemenea compoziție dramatică. Ea se numește astfel pentru că «trece în revistă», înfățișază rînd pe rînd evenimentele dintr'un an. Exemple: «Nazat» de I. C. Negruzi și D. R. Rosetti.

INTREBĂRI

1.—1. Ce ne arată poezia dramatică?—Care este originea poeziei dramatice?

2. Care sînt regulile poeziei dramatice?—Cum se subdivide unitatea?—Cine a stabilit regula unității?—Ce zice Boileau?—Care e mai importantă din cele trei unități?—Ce este adevărul?—Ce este verosimilitatea?—Orî-ce fapt poate fi pus pe scenă?—Ce zic criticii vechi?

3. Cum e întinderea dramei față de epopee?—Cînd este întreagă acțiunea dramatică?—Cum se numesc subdiviziunile unei piese și ce reguli se dau?

4. Ce se înțelege prin dicțiune dramatică?—Care sînt principalele forme ale dicțiunii dramatice?—Ce este corul?—Ce este monologul?—Cîte înțelesuri are?—Cînd s'a născut monologul?—Ce fel de versuri se întrebuintează în piese?

5. Ce putem spune despre raportul între poemă dramatică și public?
- II.—1. Cum se definește tragedia?—Ce zice Aristotele?—Ce condițiuni trebuie să îndeplinească subiectul tragediei?—Cum e sfârșitul tragediei?—Ce rol are destinul în teatrul grec?—Ce rol în teatrul neo-clasic?—Ce pasiuni aflăm ca deosebire ilustrate în tragedii?—Cum trebuie să fie amorul în tragedie?—Cum împarte Aristotele subiectele tragediilor?—Ce este peripeția?—Ce este recunoașterea?—Ce părți cuprindea tragedia greacă?—Cari sînt calitățile și defectele tragediei?
2. Ce este comedia?—Cum o definește Aristotele?—Care e scopul comediei?—Cum a arătat Boileau rolul comediei?—Ce împărțire a stabilit Marmontel și ce valoare are ea?—Cîte specii de comedii deosebim?
3. Ce se înțelege prin numele generic de dramă?—Ce faze a avut?—Enumărați-le și dați exemple.
4. Ce este opera?—Din ce se compune opera?—Ce este opereta?—Opera comică?—Ce este vodevilul?—Care-i este originea?
5. Ce este farsa?—Ce este parodia?—Ce este feeria?—Ce este proverbul?—Ce sînt piesele cu scene separate?—Ce este revista?

C. ANALIZE LITERARE

CINNA DE CORNEILLE

Analiză literară

de

GUSTAVE MERLET

[Rezumat: În timpul stăpînirii lui Octavian August se formează o conjurațiune condusă de Cinna, nepot al lui Pompeiu, de Emilia, fata unuia ce fusese proscris în timpul triumviratului lui August (C. Toranius) și de Maxim. August socotește pe amîndoi aceștia drept amici și cu ei se sfătuește dacă trebuie să ție singur puterea sau să o dea senatului. Ei îl sfătuesc s'o păstreze. August le face tot felul de servicii. Cînd i se descoperă conjurațiunea, se miră grozav și se întristează că tocmăi aceia cărora le-a făcut bine îi vor moartea. Se gîndește ce să facă: să-i pedepsească sau nu? Soția sa Livia îl sfătuește să-î erte. Intîi nu vrea, dar pe urmă se decide. Chiamă pe Cinna, îi arată cît a fost de nedrept. Cînd vorbîia cu el, află că și Emilia, pe care o crescuse el, era în conjurație. Atunci îi iartă pe toți și căsătorește pe Cinna cu Emilia].

Adevăratul subiect al piesei este *Clementa lui August* și interesul principal nu se leagă de Cinna sau de Emilia al căror amor și furie servesc numai ca să arate într-o lumină mai desăvârșită o figură eroică. În primul act pare că ne unim cu nepotul lui Pompeiu împotriva unui uzurpator ce ne este înfățișat ca un calău al Romanilor. De la actul II însă simpatiile noastre încep a se schimba. Trecem de partea suveranului, pe de o parte pentru că vedem însuși inimicul său că-l îndeamnă să ție domnia, pe de alta pentru că-l vedem așa de increzător în niște trădători.

Poetul a transfigurat pe eroul său. E drept că el nu a ascuns cruzimile lui Octavian, căci Cinna ne face un tablou patetic—de și cam declamator—ale măcelurilor care au stropit cu sânge cele d'ntîi trepte ale tronului imperial. Vedem însă că tiranul din primul act devine în al doilea un înțelept care poate să se ridice mai pre sus de ambițiunea sa și să disprețuiască o putere care l-a costat prea scump. Arătîndu-se gata să o părăsească de bună voie în interesul public, se arată tocmai atunci mai vrednic de rangul suprem și ne face să-i ertăm purtarea lui în războaiele civile în schimbul gloriei că a tămăduit relele rezultate dintr'insele.

Cînd află conjurațiunea urzită în contra-i tocmai de cel pe care-l socotea amic, îl vedem dureros mișcat de gîndul că inspiră ură. Uitînd propria sa primejdie, nu numai se întristează de o trădare neprevăzută, dar părerea sa de rău îl stăpînesc într'atîta în cit dă dreptate asanilor săi. E adevărat că urmează după aceasta ideea răsbunării și că natura-și reia drepturile, dar purtarea lui este cu totul omenească și numai victoria căpatată prin luptă este meritorie.

Și în adevăr pornirea nobilă capătă un triumf așa de mare în cit găsim chiar că duce la exces clementa sa. S'a obiectat însă că nu trebuia să umilească pe Cinna prin aceste vorbe :

Ta fortune est bien haut; tu peux ce que tu veux,
Mais tu ferais pitié même à ceux qu'elle irrite,
Si je t'abandonnais à ton peu de mérite.

S'ar mai putea adăoga că schimbarea lui August este prea bruscă. De unde la început rezistase rugăciunilor Liviei, se schimbă de o dată pentru niște rațiuni morale

pe care nu le cunoșteam. Par'că am fi voit să asistăm și noi la lupta din sufletul lui.

După August, Emilia ne atrage mai mult privirea. Aceasta este, în operele lui Corneille, prima aparițiune a acelor personaje feminine cărora le dă un suflet mai mult de cît bărbătesc. S'a zis de unii critici că Emilia este defectul principal al piesei. E incontestabil o slăbiciune. De ce cere ea iubitului ei o răzbunare și un omor? Sint două-zeci de ani de cînd tatăl ei Toranius a căzut în timpul proscricțiunilor. E crud acest lucru, dar nu trebuie să uităm că August a căutat să repare această nenorocire. De aceea nu prea înțelegem furia fiicei sale adoptive, mai ales cînd o vedem că primește binefaceri de la acela pe care vrea să-l asasineze.

Foarte puțin simpatic ne este Cinna, căci dacă fanatismul nu dezonoră pe un eroi, cînd e mare, nu putem admite înjosirea și perfidia. În momentul în care August nu știe ce trebuie să facă și se consultă tocmai cu Cinna dacă n'ar fi bine să lase puterea, acesta îi zice:

Que l'amour du pays, que la pitié vous touche ;
Votre Rome à genoux vous parle par ma bouche.

Deci, într'un mod ipocrit, îl îndeamnă să nu lase puterea, pentru că aceasta—de și ar fi dat Romei libertate—dar l-ar fi împiedicat să-și răzbune.

E adevărat că mai tirziu focul lui de conspirator se stinge, ba complotul prin care căuta glorie i se pare un atentat mișelesc. După ce refuzase mai întiiu libertatea din partea unui tiran, zice apoi că *este o onoare a fi sclavul lui Octavian*.

Asemenea contraziceri nu vatămă legea unității care se impune unui caracter principal? Această vină i-au adus-o mulți critici.

E bine observată această nestatornicie; totuși, de și nu e eroică, este omenească, potrivită cu sufletul unui tinăr înamorat. Corneille n'a voit să ne arate un republican neînduplecat, ci un înamorat al cărui caracter e tot așa de slab ca și inima.

Despre Maxime puțin se poate spune. Are în adevăr un moment bun cînd sfătuește pe August să abdice ca să se dispenseze el de un asasinat, dar mai tirziu lașitatea lui îl face odios și amorul, ridicul.

Livia este înfățișată ca geniul bun al lui August. În aceasta Corneille se deosebesc de Tacit, care ne-o înfățișază funestă pentru familia Cesarilor și pentru stat. Cu toate scandalurile vieții sale, nu e mai puțin adevărat însă că a contribuit să schimbe pe Octavian în om politic, să-l învețe cel puțin diplomația și rezerva...

Ca încheere, dacă sînt greșeli în concepțiunea piesei *Cinna*, cum să nu le ertăm poetului care a știut mai bine ca ori-care altul să ne stoarcă lacrimi nobile, pe cari durerea nu le însoțește și cari sînt duiosia admirațiunii și izbucnirea entuziazmului?

CARACTERUL LUI MACBETH

Analiză

de

H. T A I N E

«Macbeth» este povestea unei monomanii.

Profetizarea vrăjitoarelor s'a prins în spiritul lui Macbeth ca o idee fixă. Puțin cite puțin, această idee corupe pe cele-l'alte și transformă tot omul. Mereu e stăpînit de ea; uită pe toți generalii cari sînt cu el și cari l-așteaptă, întrevede par'că în depărtare ca într'un haos vedenii singeroase.

De ce să mă supun acestei ispite care-mi ridică perii pe cap de groază și face ca inima mea să sară și să se lovească în toate părțile?... Gîndirea mea, în care omorul e numai imaginar pînă acum, așa de tare s'gduie toată ființa mea de om în cît acțiunea este înăbușita de grija așteptării și este numai ceea ce nu e.

Asemenea vorbe sînt halucinațiuni. Halucinațiunea devine completă cînd nevasta lui îl decide la asasinat. Vede în aer un pumnal pătat de sînge. Creerul său se umple de fantome groaznice, pe cari nu le ar fi produs imaginațiunea unui ucigaș vulgar și cari ne arată un suflet generos sclav al fatalității și capabil de părere de rău.

...Ucide și se întoarce legănîndu-se pe picioare, zăpăcit

ca un om beat. Îi e groază de miinele-î pline de sînge, de miinile-î de calău. Marea întreagă ar putea să curgă peste ele și nu le ar șterge culoarea omorului. «Miinile acestea îmi scot ochii!» Se leagă de un cuvînt pe care l-au pronunțat păzitorii somnoroși de la ușa regelui. Auzis : *Amin!*

De ce n'am putut să zic și eu după dinșii? De ce n'am putut să zic *Amin*? Aveam multă nevoie să fiu bine-cuvîntat și *Amin* mi s'a oprit în gît.

Odată cu aceasta un vis straniu îl chinuște, prevedere grozavă a pedepsei. Pe cînd vinele i se bat cu putere și sîngele fierbe, aude strigînd :

Nu mai dormi... Macbeth omoară somnul, nevinovatul somn, somnul care gonește ceața grijilor, mormîntul fie-cărei zile, balsamul sufletelor rănite, cea d'întîiu hrană a vieții... Macbeth nu va mai dormi!... Macbeth nu va mai dormi!...

Această nebună idee repetată neîncetat răsună în creierul său ca bătăile monotone și des repetite ale unui clopot. Rațiunea începe să-l părăsească; toată puterea gîndirii lui nu face altă de cît — fără voia lui — să ție mereu prezentă icoana omului pe care-l asasinase.

Să-mi cunosc fapta!... Mai bine nu m'ași cunoaște pe mine însu-mi.

De aci 'ncolo, cînd frigurile spiritului său se mai potolesc, pare un om istovit de o boală lungă. Este starea de prostrațiune a maniacilor zdrobiți de accesele lor.

Dacă ași fi murit cu un cîas înainte de această întîmplare, ași fi trăit o viață fericită, de acum 'nainte numai e nimic serios în soarta mea.. Vinul vieței a fost scos și drojdia a rămas pe fundul butoiului...

Cînd repaosul mai dă ce-va putere membrilor lui, idea fixă îl zgudue din nou și-l împinge mai departe... Cu cît a făcut mai mult cu atît are să facă mai mult.

Am mers așa de departe în sînge în cît ar fi tot așa de desgustător să mă opresc în drum pre cît ar fi să ajung la țărîmul celălalt.

Omoară ca să păstreze ciștigul omorurilor sale. Fatalul «cerc de aur» î-atrage ochii ca o piatră magică și, ca

printr'un fel de instinct, doboară toate capetele pe care le zărește între coroană și el.

Pune să omoare pe Banco și în vremea unui mare banchet i-se aduce vestea că a fost ucis. Suride și închină în sănătatea lui Banco.

Deodată, rănit de conștiința sa, vede umbra omului ucis; căci fantoma pe care o aduce Shakspeare pe scenă nu este o mașină de teatru.

Cu mușchii crispați, cu ochii dilatați, cu gura întredeschisă de o groaznică spaimă, îl privește cum mișcă sîngerosu-î cap și strigă cu o voce răgușită care se aude numai în azilele de nebuni:

Uită-te, te rog! Vezî! O! Ce zică? Dacă mormintele noastre ar asvîrli așa pe cei pe cari îi înmormintăm, atunci monumentele noastre ar fi numai mese întinse pentru vulturi. Du-te! fugi din ochii mei! Oasele tale n'au măduvă, sîngele tău e înghețat, ochii tăi n'au strălucire!...

Tremurînd cu un epileptic, cu dinții strinși, cu spume la gură, se simte sfîrșit, membrele i se agită de convulsii și un răcnet năbușit i se prinde de gît. Ce bucurie poate să mai aibă un om pe care-l chinuiesc asemenea visuri? Cîmpia pe care o privește de la înălțimea castelului său e un cîmp de morți. Scoția este un cîmitir. Suflatul său este plin de scorpii. S'a îmbătat de grozăvi și mirosul singelui l-a degustat de toate celelalte lucruri. De acum calcă zîmbind peste cadavre; de acum moartea ca și viața îi e deopotrivă, căci deprinderea uciderii l-a pus afară din omenire. I se anunță că soția sa a murit.

Trebuia să moară mai tîrziu; atunci ar fi fost vreme pentru asemenea știre... Viața este o umbră călătoare, un nenorocit actor care se chinuște un cîas pe scena lui și pe care pe urmă nu-l mai auzi. Este o poveste spusă de un idiot, plină de zbuciumări și de furie—și care n'are nici un înțeles.

Îi rămîne credința fixă în destinul său.

Atacat de inimi, se luptă, avînd grijă numai de prevestirea vrăjitoarelor, sigur că va fi invulnerabil pînă nu se va arăta omul anunțat de dinsele. Gîndirea lui de acum nainte trăește în lumea supranaturală și pînă la cel din urmă minut el se duce înainte cu ochii țintă spre visul care l-a stăpînit de la primul pas.

ANTIGONA DE SOPHOCLE

Analiză Literară

de

GUSTAVE MERLET

[Rezumat : Polynice s'a luptat contra Tebei; fratele său Eteocle a apărat-o. Ambii au murit. Creon dă ordin ca Polynice să rămîie neîngropat. Aceasta era cea mai mare pedeapsă pentru Grecii vechi. Antigona, sora lui, se duce și pune pe ascuns țărîna. E descoperită și osîndită la moarte. Dar fiul lui Creon, care era logodnicul ei se ucide și el; apoi și mama sa].

Antigona ne înfățișează drama iubirii frățești. Sub lovitura imprecățiunilor lui Oedip, Polynice sigur de a pieri cu Eteocle, rugase pe sora sa a-l înmormînta cît mai în grabă. Acestei nouă datorii se devotă Antigona, căci cei doi frați ai ei se lovise de moarte, și regele Tebei, Creon, a decis ca corpul lui Polynice să nu fie îngropat în pămîntul unde purtase sabia și-l pustiise cu foc. El voia să fie dat pradă ciinilor și vulturilor.

Antigona care știa aceasta aleargă pentru a asigura scumpelor rămășiți pacea mormîntului. Aceasta, pentru că în ochii celor vechi observarea datinelor înmormîntării era prima din obligațiunile religioase.

Fără rug sau cînotaf¹⁾, nu era odihnă pentru suflete. Naufragiatele Styxului, se vedeau cu desăvirșire gonite.

Această temere devenise îngrijitoare pentru cele mai încercate curajuri. Nu se putea fără păcat a se *impune* o asemenea infamie cetățenilor sau rudelor, și refuzul de înmormîntare avea atunci o importanță tragică. Iată pentru ce Antigona, voind să înmormînteze pe Polynice, se devotase cu inima unei virgine creștine, înfruntînd martiriul, în speranța de a smulge infernului un suflet.

Aceasta reese din scena înduioșătoare, unde ea întrebă hotărît pe sora sa Ismena dacă o va ajuta la îndeplinirea voinței sale, și se revoltă contra slăbiciunilor care se înspăimîntă în fața unui pericol. Disprețuind

1) Mormînt gol, monument ridicat în onoarea unui mort al cărui corp nu s'a putut afla.

acest braț nesigur, increzătoare, într'insa, ea înfruntă singură tirania lui Creon, care, pe temeiul rațiunii de stat, promulgă singur cu emfază sentința lui de despot fanatic și mărginit. Dar ori-cît s'ar înfășura în purpura sa de parvenit acest rege de erî, amenințările lui nu pot intimida o inimă ce disprețuește moartea.

Execuțiunea a fost tot așa de repede ca și gîndirea; căci unul din păzitorii cadavrului istorisește că în mijlocul unei ceți provocate de furtună a surprins pe Antigona săvîrșind ceremonia unei înmormintări interzise, vîrsînd libațiunii sacre asupra resturilor proscrise pe care mîna ei le ascunsese sub un văl de praș. Nobila culpabilă stă senină și mîndră, gata a suferi cu curagiu interogatoriul în care, fără a se îngriji de slăbiciunea corului ale cărui buze sînt încleștate de o servilă tăcere, prin vorbirea sa îndrăsneată descoperă pentru întia oară lumii inviolabila autoritate a acestor legi eterne cari, săpate în minte și conștiință, judecă dreptatea oamenilor și sînt neperitoare ca cuvîntul Dumnezeuesc.

Atit de mare e ascendentul entuziasmului ce produce că chiar Ismena, mișcată de aceasta, cere și pentru dinsa o parte din periculoasa onoare și se proclamă complicea ei. Dar fie rigoare, fie milă, sora sa refuză această tirzie cooperare și lăsînd-o să trăiască, cere pentru dinsa singură gloria supliciului. Acest nemuritor dialog oferă admirațiunii noastre răspunsuri demne de acele virgine creștine, care mai tirziu vor primi fără teamă botezul singelui, și de acele nevinovate victime, cari în cursul vremii, vor peri pentru credință, dreptate și țară, de la Cecilia și Eulalia pînă la Ioana d'Arc, consolată de vocile sfinte pe cari le-a auzit în mijlocul flacărilor supliciului ei. O altă nouitate semnalează această dramă tot de-odată religioasă, filosofică și politică; acesta este rolul pe jumătate romantic al celui mai tînăr copil al lui Creon, Emon, care, logodit cu Antigona, cearcă să o apere și să o scape. Dar pentru a-î apăra cauza, el invoacă numai dreptatea și frumusețea morală a unui act care place Zeilor. Rîgăciunile sale însă slujesc numai să infurie mai mult pe un tiran rătăcit de delirul miniei și al mîndriei; căci el ordonă ca Antigona să fie îngropată de vie într'o peșteră săpată într'o stîncă.

Față cu această cruzime rafinată Antigona nu mai poate să-și stăpînească lacrămile și să păstreze o frunte senină:

nu, Grecia n'a cunoscut acest stoicism Roman care împietrește natura sa și o distruge. Dar acum, fiorii care sînt rezultatul instinctului vieții sînt cu atît mai mișcători cu cît victima este în mod nedemn părăsită de Cor care reprezintă slăbiciunile multimei. În loc de a-i întări curajul și a exprima respectul, o renegă și o batjocorește. Ba merge pînă a o învinovăți că și-a pătat nașterea sa.

Ea merge dar printr'o dureroasă cale către temnița care o va înghiți pentru tot-d'auna.

Dar Nemesis va avea și ea rîndul ei. Ea, prin glasul lui Tiresias, anunță răsburarea divină. Creon, ca și Oedip mai întîi îl insultă și-l maltratează; dar, după plecarea profetului, sub lovitura unei temeri care seamăna a remușcare, ar voi să retracteze ordinele sale barbare, să ridice un mormînt lui Polynice și să libereze pe Antigona.

Dar nu mai este vreme. Totul este sfîrșit. Deșchizătura îngrozitoare a mormîntului îi arată pe victima sa moartă în adevăr în brațele lui Emon, care, acoperind-o cu lacrimi, scuipe în obrazul tatălui său și sub ochii lui, se străpunge cu o sabie.—Dar nu este numai atît; căci cînd regele intră în palat cu cadavrul copilului el vede pe Eurydice, soția sa, care, blestemîndu-l, se omoară pe altarul casei.

(Trad. de M. I.)

O SCRISOARE PIERDUTĂ

Analiză literară

de

C. DOBROGEANU-GHEREA

Talentul lui Caragiali și-a găsit expresiunea sa cea mai desăvirșită, a dat roadele cele mai frumoase, în a treia comedie, în «O scrisoare pierdută».

Intriga acestei comedii e cît se poate de simplă. Zoe Trahanache, nevasta a doua a lui Zahariea Trahanache, mare proprietar și capul unei partide politice, pierde o scrisoare de amor scrisă către Tipătescu, prefectul ju-

dețului. Această scrisoare cade în mîna unui opozant, Cațavencu, care se folosește de ea ca de un instrument pentru a fi ales deputat.

Aceasta e esența intrigei politice, dacă putem să ne exprimăm așa. Cît despre intriga amoroasă ea e mai aceea-și ca și în «Noaptea furtunoasă». În «Noaptea furtunoasă» avem pe Titircă, Veta, Chiriac; în scrisoarea pierdută, pe Trahanache, Zoe, Tipătescu. După cum Titircă are deplină încredere în Chiriac, făcîndu-l straja «ambitului de familist», onoarei sale de familist; tot așa și Trahanache are încredere deplină în Tipătescu.

Cu această intrigă simplă politică și amoroasă, Caragiali a știut să creeze nu numai o comedie mare de moravuri, dar și una din cele mai singeroase satire politico-sociale. Aici satira e mai adîncă, mai serioasă, aici nu mai e vorba de ridiculizarea naivității lor politice ale unui mahalagiū, cum e conu Leonida, ci de funcționarea întregului sistem constituțional reprezentativ în condițiuni special românești. Aici satira e mai ascuțită, mai serioasă; după un ris homeric ea ne provoacă alte sentimente, cari numai a ris nu seamănă. Căci cel care cugetă de multe ori sub forme caraghioase vede un fond care merită o întristare adîncă.

Și în adevăr să, adincim puțin mai mult această piesă. Iată-l pe Trahanache, incult, prost ca o ciubotă, dar bogat: acesta e reprezentantul marilor proprietari. Iată pe Tache Farfuridi, de trampa lui Trahanache, avocat, care face politică. Tot bagagiul lui politic stă în cite-va fraze deșarte, ba are și un program politic care se resumă în următoarele: să se revizuească constituția, dar să nu se schimbe nimica. Brînzovenescu, avocat, prietenul lui Farfuridi, e și mai ce-va de cit Farfuridi. Lui Brînzovenescu, Farfuridi i se pare un politic prea aprins și de un temperament periculos și de aceea îl trage mereu de mîncă repetînd: «Tache, fii cuminte». Despre această treime Trahanache zice: «Noi trei sintem stilpii puterii, proprietari, membrii comitetului permanent, ai Comitetului electoral, ai Comitetului școlar, ai Comitetului pentru statua lui Traian etc.»

Capul partidului protivnic e Cațavencu. Acesta e mai deștept de cit cei-lalți, plin de inițiativă și de energie. În schimb însă e un plastograf, un falsificator de polițe,

om fără cel mai mic scrupul. Pentru el toată politica se reduce la carieră și la apetituri.

Madam Trahanache duce în adevăr politica județului în locul venerabilului Trahanache. Politica pentru ea, cum se și cuvine unei cucoane Zoîța, e o petrecere' orî un mijloc de-a urma intriga amoroasă cu Tipătescu. Nu principiile, dar chiar simple scrupule politice îi par niște fleacuri, niște nimicuri, demne de copii, iar nu de oameni serioși. Ea e sincer revoltată contra lui Tipătescu care «nimicurile politice» (propria ei expresie) îndrăznește să le pue mai pre sus de liniștea ei.

Dandanache, un bătrîn ramolit, idiot, e candidatul administrației, se alege chiar deputat tot prin amenințarea de a publica o scrisoare de amor a unei înalte persoane: lucru ce dorește, dar nu reușește se facă Cațavencu.

Reprezentantul administrațiunei, e prefectul Tipătescu. Ca prefect, bate lumea, face alegeri cu bătăuși, arestează oameni ca să capete înapoi o scrisoare de amor, dă voe polițaiului să ia mită, numai să-i fie lui cu credință; sefestrează telegrame și dă ordine ca să nu se expedieze nici o telegramă fără știrea sa și toate acestea le face cu atita seninătate de suflet, în cit ai crede, că nici nu poate fi nici nu trebuie să fie altmintrelea. Cînd vine de la telegraf și spune Zoîței, că a dat ordin să oprească toate telegramele, spune cu atita liniște, în cit s'ar părea c'a dat ordin slugei să-i facă ghetele. Și cu toate acestea din toată compania onorabilă din «Scrisoarea pierdută» par' că tot Tipătescu e mai om de cit alții. Ingrozit de toată corupția politico-socială care se desfășoară înaintea sa, Tipătescu strigă: «Ce lume, ce lume, ce lume!...» Că Tipătescu e nevoit să strige plin de desnădejde: «Ce lume, ce lume!» aceasta e poate cea mai dureroasă parte a satirei, caracteristică pentru întreaga viață politică din «Scrisoarea pierdută». Trahanache, un om, cum am zis, incult, naiv, foarte marginal, dar om cinstit în daraverile lui personale, — zice: «Înțeleg, să zic, pentru politică, unde e în joc enteresul țării, ca orî-care român, a încercat omul, ca să te forțeze adică pentru-că te știe că ții la onoarea Zoîțichii, ca prieten ce-mi ești,—a făcut plastografie». Din aceste cuvinte incoherente ese morala politică, nu numai a lui Trahanache, dar a tuturor oamenilor politici din «Scrisoarea pierdută».

Revoltat grozav pentru neonestitatea lui Cațavencu în

daraverile lui bănești, pentru falsificarea girurilor la polițe, Trahanache admite însă ca ori-care român să facă «plastografie», mișelie, cînd e vorba de politică de «enteresul țării». Dandanache rămîne cu gura căscată de mirare cînd Zoia îi zice că, odată ales deputat, trebuie la rîndul lui să se ție de cuvînt și să întoarcă scrisoarea de amor acelei înalte persoane cu a cărei ajutor s'a ales. «Cum se poate Conița mea, s'o dau înapoi? S'ar putea să fac așa prostie? Mai trebuie ș'altă dată... La un caz iar... pac! la Răsboiul»

Necinste, mișelie, lipsă de scrupule sînt norme de purtare și de înțelepciune cînd e vorba de politică, de «enteresul țării». Mai sînt încă două persoane în «Scrisoarea perdută»: cetățeanul turmentat și Pristanda. Cetățeanul turmentat n'are nume propriu, și așa și trebuie să fie, căci cetățeanul turmentat în comedia lui Caragiale e o simbolizare a majorității alegătorilor. Cînd prefectul Tipătescu e nevoit să-și calce pe inimă și să recomande cetățeanului turmentat să aleagă pe Cațavencu, îl apostrofează cu următoarele cuvinte: «Pentru că ești un om vițios, bețiv, păcătos... trebuie să dai votul lui onorabilul d. Cațavencu... Pentru-că încă o dată la alegători ca d-fa cu minte, cu judecată limpede, cu simț politic, nu se poate mai bun reprezentant de cît d. Cațavencu». «Și mai bun prefect de cît d. Tipătescu» ar fi putut să adaogă cu multă dreptate. În adevăr însă cetățeanul turmentat al lui Caragiale nu e nici vițios, nici păcătos, ci ignorant și prost. Cațavencu îl îmbătă cu rachiū, Farfuridi și acela-și Cațavencu îl îmbătă și mai rău cu vorbe, prefectul are pentru el «hărdăul lui Petrache» și cu toate acestea cetățeanul e unicul om adevărat cinstit din toată piesa.

Cînd de a doua oară găsește scrisoarea cucoanei Zoitei și i-o aduce a casă, Cațavencu, mirat și revoltat de prostia cetățeanului, îi spune: «Nenorocitul! Ți-ai aruncat norocul în gîrlă: te făceam om!» Cetățeanul, care știe și el foarte bine ce folos putea să tragă făcînd mișelie cu scrisoarea, răspunde hotărît: «Nu puteam... andrisantul cu domiciliul cunoscut (arată pe Zoe).» Cît de departe sînt toți acești Trahanache, Cațavencu, Dandanache, Tipătescu de la această pricepere a datoriei, de la acest simțimînt de dreptate și onestitate. Aici avem una din cele mai fericite creațiuni ale lui Carageali.

Polițaiul G. Pristanda lingușește, se tirie, minte, se injoșește, mijlocește în afaceri, ca om al prefectului, ascultă la

ușile și ferestrele oamenilor, bate, arestează ilegal, strânge bătaușii, e gata să trădeze azi pe acel cărui i-a servit ieri. Unde e cauza acestei activități atât de febrile, atât de nesănătoase și vătămătoare; oare cauza e chiar caracterul lui? Pristanda însuși o explică. «Și la mine, coane Fănică, să trăiți, greu de tot... ce să zic? Familie mare, renumerația mică, după buget, coane Fănică. Iacă d'aia nevastă-mea zice! mai roagă-te și tu de domnul prefect să-ți mărească leafa că te prăpădești de tot... Nouă copii, coane Fănică, să trăiți! Nu mai puțin... Statul n'are idee de ce face omul acasă, ne cere numai datoria; dar de! nouă copii și opt-zeci de lei pe lună: familie mare, renumerație mică, după buget!» În acest mic monolog, admirabil de natural, atât de caracteristic pentru Pristanda, se arată tot o dată și mobilul ce-l mișcă și cauza întregii lui activități. Ca un refren, care face pe unii să ridă cu hohot, tpe alții să ridă cu lacrimi, Pristanda repetă mereu: «familie mare, nouă copii, unsprezece suflete, renumerație mică...»

TARTUFFE DE MOLIÈRE

Analiză literară

de

EUGÈNE LINTILHAC

[Rezumat: Un biet om, Orgon, face cunoștință cu un oare-care Tartuffe, pe care, văzindu-l sărac și foarte iubitor de Dumnezeu, îl ia la sine ca să-l ajute. Familia sa nu vede cu ochi buni aceasta, dar el nu ascultă sfaturile nimănui și continuă a se arăta și mai statornic protector al lui. Tartuffe, prin șarlataniile sale, izbutește a prosti într'atita pe Orgon în cît acesta se învrăjbește cu fami ia și dezmoștenește copiii, făcînd chiar casa în care ședea donațiune lui Tartuffe. Stăpin pe situație, falsul drept-credincios începe a se da pe față. Voeste a înșela pe soția lui Orgon. Aceasta descoperă bărbatului, care la început nu vrea să creadă, dar se convinge în fine. Cînd însă vrea

să-l dea afară din casă, Tartuffe îi răspunde: ba d-ta ai să eși! Ar fi fost decî bietul om aruncat pe drumuri, dacă regele nu auzia și nu da ordin să fie arestat înșelătorul].

Comică este nerozia lui Orgon, care nu vrea să creadă că e înșelat, de și pentru orî-cine ar fi fost probe destule. El începe să se convingă numai cînd e sub masă și cînd Tartuffe, silit de iscusința unei femei cinstite, îndrăznește să zică :

Qu'est-il besoin pour lui du soin que vous prenez?
C'est un homme, entre nous, à menez par le nez.

Iată ce-l luminează. Atunci numai, el se deșteaptă. Această deșteptare tirzie este însă mai curioasă de cît a fost orbirea lui. De odată acest tiran egoist și încăpăținat nu va mai da dovadă de prostia lui, căci odată înșelat de un șiret, el nu va mai voi să creadă nici chiar pe oamenii cinstiți. De sigur el este demnul fiu al d-nei Pernelle, această răutăcioasă și nesuferită persoană, care nu apare de cît de două ori, la începutul și sfîrșitul acțiunii, însă atunci tocmai la momentul potrivit. Căci în această furtunoasă intrare unde se sbuciumă dorul său de a face sgomot, ea este tot așa de veselă cît și în cealaltă scenă unde, mai încăpățînată de cît era chiar fiu-său, ea îl disperă la rîndul ei prin necredința maniacă a neroziei ei.

Dar să mergem mai departe spre a dovedi că la Tartaf chiar odiosul nu strică ridicolului. În adevăr sub masca sa, trădătorul, ce este atît de urît, nu încetează de a fi comic, fie și numai prin nerușinarea parvenitului pe care o amestecă în vicleniile sale.

Dar ceea ce ne înveselește mai cu seamă este nerușinata siguranță ce arată. Atunci cînd, sigur de a tot puternicia sa, vede că s'a înrădăcinat în casa lui Orgon, el pierde orî-ce cumpăt; și este o plăcere a-l vedea cum singur devine, prin îndrăsnelile sale, cauza propriei sale ruini. Ai zice, că în desfășurarea infamiilor lui, acest mizerabil face artă pentru artă. Cu cîtă îndrăsneală ține de rău cele mai nevinovate distracții, pe cînd el de la plăcerile cele mari nu se dă napoi! Se vede cît de colo că vrea să-și bată joc de oameni cînd își face o vină că a omorît prea cu furie un purice? De asemenea nu-și pierde de loc cumpătul cînd stă de vorbă cu unul pe care nu-l poate

inșela cu strîmbăturile sale și scoate de odată cîasornicul ca să aibă motiv de a pleca, zicînd :

. Il est, Monsieur, trois heures et demie :
 Certain devoir pieux me demande là-haut,
 Et vous m'excuserez de vous quitter sitôt.

Se vede că victorii ușoare mărise mindria acestui aventurar. Fiind-că inșelase foarte lesne pe o seamă de proști, acum crede că nu mai e nevoie să se arate prea dibaci în șarlatania sa. Odată sigur de Orgon, el crede că-și poate permite nepedepsit ori-ce îndrăsneală și devine așa de îndrăzneț în cît se trădează singur.

Inșelînd pe alții, ajunge să se înșele pe el însuși; ceea ce explică apropiata sa cădere, căci știut e că îngîmfații își frîng gitul la cel dintîiu pas greșit.

Ocașiunile decî de a cădea nu vor lipsi unui ipocrit muncit de pofte ordinare; căci de și el pare blind și se preface dulce cînd trebuie, în realitate întrebunțează mîngierile numai ca să înșele pe proști; în fond el este o fire aprinsă, muncit de pofte cari aș să facă explozie. Acest rigorist, care socotește ca o crimă pină și balurile, pină și visitele, se va arăta de odată împins de sensualitatea sa, nerăbdător și brutal. El se grăbește chiar prea mult a pune în acțiune faimoasa sa maximă :

Le ciel défend, de vrai, certains contentements;
 Mais on trouve avec lui des accommodements;

și unii l-au învinuit de această grabă; dar fără dreptate după noi: căci pe scenă orele îi sint numărate. N'are vreme de pierdut ca să-și arate puțin cite puțin patima sa și să se insinueze fără ca să se bage de seamă. Din această pricină va întrebunța procedări pripite pe cari nu putem să le numim nedibăcii. În adevăr, noi asistăm numai la isbucnirea finală a sbuciumărilor sale subterane; și dacă aceasta pare bruscă, pricina e că poetul, din lipsă de spațiu, n'a putut să ne arate toate întimplările preliminare. Fără îndoială că Tartuffe nu și-a propus din prima zi a seduce pe femei, a se căsători cu fata și a desmoșteni pe băiat. Opera lui s'a pregătit zi cu zi; Molière ne arată numai ceasul asaltului, cînd Tartuffe, fiind sigur că Orgon este un om pe care lesne îl ducî de nas, avînd și donațiunea în busunar și sigur decî de viitor,

riscă o ultimă infamie. De altminteri, admitînd chiar că această tentativă de seducțiune este o imprudență, ea nu contrazice de loc verosimilitatea morală: căci cei perverși pot face greșeli ca și sfinții. Ar fi chiar fals a zice că în această intimă convorbire unde el se crede sigur, caracterul său o șovăește. Nu; masca nu se dă la o parte de cit pe jumătate: dovadă limbajul său atît de potrivit cu practica cazuiștilor ¹⁾ celor mai subtili.

De aceea zice:

Selon divers besoins, il est une science
D'étendre les liens de notre conscience,
Et de rectifier le mal de l'action
Avec la pureté de notre intention

Iată adevăratul discipol al maeștrilor cari profesau atunci arta de a salva aparența.

Cînd a jefuit un copil, își justifică această înșelăciune zicînd:

Et si je me résous à recevoir du père
Cette donation qu'il a voulu me faire,
Ce n'est, à dire vrai, que parce que je crains
Que tout ce bien ne tombe en de méchantes mains?

Cu toate acestea nuanțe care micșorează unele străluciri prearepedi, trebuie să spunem că Molière dă une orî figurii lui Tartuffe mai multă strălucire și actelor sale mai multă pornire de cit ar suferi o strictă copie a realității. I se întimplă chiar să exagereze, dar aceasta se impune une orî pictorului care vrea să ne producă o amințire neștearsă. Pentru că eroul său să devie popular, el trebuia să-l arate mare de la început ca să poată atrage toate privirile asupra-î. În aceasta el urmează legile opticeî teatrale. Vulgaritatea vieții de toate zilele ar fi fost prea meschină sub focul rampei. Necesitățile perspectivei dramatice cereau așa dar proporțiuni superioare mersului comun al obicinuiței zilnice.

(Trad. de M. I.)

1) Cazuist, teolog care explică diverse cazuri de conștiință.

III. ISTORICUL GENULUI DRAMATIC ȘI AL TEATRULUI

1. LA POPOARELE ORIENTALE

La popoarele orientale genul dramatic a avut o dezvoltare puțin însemnată, fiind-că conștiința liberei personalități și a independenței individuale nu s'a dezvoltat în ajuns ca să se poată exprima într'un mod dramatic.

Pe lângă aceasta, puterea ființei supreme, căreia se supune orî-ce creatură este prea absolută și nicăiri ca aici fatalismul nu s'a manifestat cu atita putere.

Oare-cari începuturi dramatice găsim la Chinezii și la Indieni. La Indieni cea mai însemnată lucrare dramatică este drama pastorală *Sacuntala* scrisă de poetul *Calidasa*.¹⁾

2. LA GRECI

Am văzut că la Greci genul dramatic s'a născut din serbările religioase făcute în cinstea lui Dyonișos. Cele două forme ale dramei fură tragedia și comedia.

Cuvîntul «tragedie» vine de la vorbele grecești *Τράχος* și *ᾠδή* (țap și cîntec) pentru că se jertfia pe altarul Zeului un țap.

1) A trăit pe la 50 a. Cr. Drama aceasta s'a tradus în romînește de G. Coșbuc.

Numele comediei s'a explicat în două feluri :

Aristotel a spus că vine din $\kappa\acute{o}\mu\eta$ (sat) și $\omega\delta\eta$ (cîntec) «pentru că cei d'întîi comediani nefind primiți în oraș, jucau în sate». Alții cred că vorba «comedie» vine de la $\kappa\acute{o}\mu\omicron\varsigma$ (ospăț) și $\omega\delta\eta$, pentru că partea veselă a serbărei era de sigur în timpul ospățului și după ospăț.

Am văzut că forma definitivă a dramei se stabilește de către *Thespis*¹⁾ întemeietorul tragediei.

După dînsul *Phrynichos*²⁾ scrise o sumă de tragedii, dintre cari cea mai însemnată este «*Luarea Miletului*», despre care ne vorbește Herodot, spunînd că a făcut lumea să plîngă, din care pricină a fost osîndit la o amendă simțitoare.

Vine apoi *Eschyl*³⁾, care este socotit părintele tragediei grecești. Această judecată poate fi adevărată, dar nu ne putem rosti cu siguranță pentru că operele predecesorilor săi, nu ni s'a păstrat.

Tragediile acestea se reprezentau la serbările Dionysiace, făcîndu-se un fel de concursuri și autorul celei mai bune tragedii era încoronat.

Eschyl a făcut în teatrul grec reforme foarte însemnate. El micșoră rolul corului; puse pe scenă doi actori, ba chiar trei, pe cînd pînă aci apărea totdeauna un singur personagiū, care prin convorbirea cu corul, ne arăta desfășurarea acțiunii; în fine înlătură omorurile de pe scenă. Pe lîngă acestea a pus să se orneze scena, a întrebuițat mașini cari

1) A trăit în sec. VI înainte de Cr.

2) A trăit în Atena în sec. VI înainte de Cr.

3) A trăit între anii 525—456 a. Cr.

ridicău sau coboraū pe zei, a pus să se picteze mășcile și a dat actorilor haină lungă și coturn (încălțăminte cu talpa foarte groasă, ca să înalțe pe actor).

Eschyl a reprezentat unele din piesele sale grupate cîte trei. Această grupare se numia *trilogie*. Nu știm care este explicațiunea acestui obicei; vedem însă că unele piese din trilogii n'aū între ele legătură de fond, altele aū. Așa este trilogia intitulată «*Orestia*», compusă din: «*Agamemnon*», — «*Choephorele*», — «*Eumenidele*».

Sophocle ¹⁾ urmașul lui Eschyl, n'a urmat sistemul trilogiilor; de aceea a trebuit să dea mai multă unitate pieselor sale și o dezvoltare mai întinsă. Vom cita ca exemple: «*Oedip tiran*», «*Oedip la Colona*», «*Antigona*».

Euripide ²⁾, al treilea tragic mare grec, ne reprezintă în piesele sale despărțirea între elementul divin și uman, cari erau pînă aci împreunate. Zeii lui sînt niște pure fantazii pentru public, dar cu chipul acesta și prin reducerea acțiunii destinului, el se silște a face mai adincă analiză sufletului omenesc. Dacă pune pe vre-un *deus ex machina* să taie nodul tragediei, o face pentru-că n'are cum să sfîrșească altfel. Exemple: «*Iphigenia în Taurida*», ³⁾ «*Hecuba*».

Baza generală a subiectelor tragediei grece o formează starea socială înfățișată în epopee: vîrsta eroică; de aceea s'a și zis că operele lui Eschyl sînt

1) Sophocle a trăit între anii 495—405 a. Cr.

2) Euripide a trăit între anii 480—406 a. Cr.

3) Iphigenia era preoteasă a Artemidei în Taurida. Fratele ei Oreste și cu amicul lui, Pylade, sînt aduși înaintea ei ca să fie sacrificați. Ea îi crută și fuge cu ei departe de templul zeiței,

resturi din banchetul lui Homer, adică sint fragmente de poezie epică dezvoltate după principiile genului dramatic.

În tragediile grece deosebim două elemente: *corul*, care reprezintă conștiința morală, și *eroii tragici*.

«Corul aparține epocii în care legile civile și o jurisdicțiune bine stabilită nu regulează încă dezvoltarea libertății individuale, în care înclinările diverse se dau pe față cu toată energia, dar echilibrul vieții sociale rămâne îndestul garantat de loviturile teribile ce pot fi provocate de energia caracterelor eroice» (Hegel).

Eroii tragici produc conflicte, cari se desfășoară, în producerea și dezlegarea lor, înaintea spectatorilor.

Cercul subiectelor tragice nu e prea întins. Ast-fel la Sophocle întâlnim coliziunea între idea de stat și de familie, între viața socială și drepturile naturii. Așa este în «Antigona»: iubirea surorii pentru frațele său, pe care nu vrea să-l lase fără ceremonia îngropăciunii, se lovește cu interesele statului, căruia Polynice i-a fost dușman. De aci toată destășurarea acțiunii.

Care e cauza urii Clytemnestrei în contra soțului său Agamemnon, ură care dă naștere tuturor peripeciilor din trilogia lui Eschyl? Cauza este că, în conflictul dintre dreptul statului și dreptul naturii (succesul expediției troiane și iubirea tatălui pentru fiica sa) Agamemnon sacrificase pe cel din urmă și jertfise pe fiica sa Iphigenia.

O a doua idee pe care o întâlnim la tragicii greci, în

special la Sophocle, este persecuția sorții pe care o aflăm în două opere perfecte: *Œdip tiran* și *Œdip la Colona*. Se înțelege că în asemenea conflicte tragice eroii sînt și culpabili și inocenți. Dacă un om se zice culpabil cînd a ales în mod arbitrar o cale rea, atunci personajele tragediilor grecești sînt inocente, pentru că ele lucrează silite de pasiuni, cari nu mai permit alegerea. Cu toate acestea fapta rezultată dintr'o cauză saū alta fiind vrednică de pedeapsă, zeii dau pedeapsă și de aci rezultă suferințele îndurate de eroi, cari ni s'ar părea nouă nedrepte.

2. Inceputul comediei grece se atribue lui *Susarion din Megara* ¹⁾ care e introduse *episodul*, adică o parte de recitare în care se povestiau întîmplări comice între două cîntece. Mai tîrziu se adăose *parabasa* și *cordax*. *Parabasa* era un discurs introductiv în care se spuneau felurite glume unele privitoare la subiectul piesei, altele cu totul străine. *Cordax* era danțul executat de cor în tot timpul reprezentațiunii.

În dezvoltarea comediei la Greci se deosebesc trei faze: comedia veche, medie, nouă.

Comedia veche punea pe scenă persoane ce trăiau în timpul acela, cu numele lor și cu o mască ce înfățișa chipul lor. Chiar oameni ca Socrate, Euripide, nu scapă de batjocura acestor piese. Se înțelege însă că o asemenea stare de lucruri nu putea fi îngăduită de legi; de aceea s'au luat dispozițiuni ca să se împiedice atacurile la adresa persoanelor. La aceste dispozițiuni face aluziune Horațiu (în

1) Contemporan cu Thespis.

Arta poetica) zicind: «corus turpiter obticuit, sublato jure nocendi» (corul a tăcut cu rușine, luându-i-se dreptul de a ataca persoanele).

Cel mai însemnat reprezentant al acestei faze este *Aristophane* ¹⁾ socotit și cel mai mare comic al Greciei. El ridiculizează în fața spectatorilor prostiile poporului, nebuniile oamenilor de stat și ale generalilor, operele literare și ideile filozofice. Cu deosebite rîde de Socrate, pe care îl cofundă cu sofistii ²⁾, de Euripide, ale cărui tragedii le socotește lipsite de ori-ce valoare ³⁾. Nici religiunea nu scapă de atacurile lui Aristophane. Antropomorfismul zeilor Greci care îi apropia prea mult de scăderile neamului omenesc, e considerat de el ca nepotrivit cu mărimea ideii religioase abstracte și deci vrednic de ris.

Exemple din comediile lui: «*Acharnienii*», — «*Norii*,» ⁴⁾ — «*Viespile*», — «*Broaștele*» ⁵⁾.

Comedia medie nu mai atacă persoanele pe față ci recurge la travestiri și la aluziuni destul de transparente. Nu ni s'aŭ păstrat piese întregi de la poezii acestei direcțiuni; știm, din fragmentele cunoscute, că subiectele cu preferență înfățișate erau scoase din viața curtezanelor, din traiul gastronomilor și din ura în contra Macedonenilor. Cel mai în-

1) Aristophane a trăit în secolul V a. Cr.

2) În piesa «*Norii*».

3) În piesele «*Acharnienii*» și «*Sărbătorile Cererii*».

4) O mare greșală comite poetul în această piesă: zugrăvește pe Socrate cu caracterele sofistilor, pe cari tocmai el îi combătuse cu multă vervă.

5) «*Broaștele*» glorifică pe Eschil, pe care-l proclamă cel mai mare tragic și tăgăduiește ori-ce merit lui Euripide.

semnați reprezentanți ai comediei medii sînt: *Antiphane* și *Alexis*.

Comedia nouă are în vedere nu anumite persoane, ci anumite deprinderi rele, viciul, porniri ridicule, etc., de aceea e mult mai generală și de aceea a și putut trece cu ușurință la Romani, nefiind vorba de fapte și persoane numai din lumea greacă. Cei mai însemnați autori sînt: *Menandru* ¹⁾ și *Philemon* ²⁾.

3. LA ROMANI

La Romani primele manifestațiuni rudimentare ale genului dramatic sînt: *Atelanele* și *Fesceninele*, alături cu jocurile de circ și cu luptele gladiatorilor.

Atelanele, introduse din orașul osc Atela, erau procesiuni comice executate de cete de tineri îmbrăcați cu haine felurite și spoii pe față. Ei cîntau și se luptau între ei.

Fesceninele erau sărbători țărănești, cu ocaziunea cărora se recita dialoguri în versuri, coprinzînd pe lîngă glume nevinovate și atacuri la adresa persoanelor cunoscute. A trebuit și aci, ca și la Atena, să intervie legea ca să oprească abuzul.

Genul dramatic propriu zis începe la Romani prin imitațiune. *Livius Andronicus* ³⁾ din Tarent se consideră întemeetorul teatrului roman. El traduse după tragicii greci și avu mare succes cu reprezentațiunile sale.

1) Menandru a trăit între anii 342—290 a. Cr.

2) Philemon a trăit în secolul III a. Cr., contemporan cu Menandru.

3) Pe la anul 240 a. Cr.

Intemeiată astfel, poezia dramatică luă o dezvoltare destul de însemnată, manifestându-se ca tragedie, comedie sau ca amestec al celor două elemente.

Tragedia era de două feluri: *Palliata*, de la cuvântul *pallium* (manta grecească) se numia aceia care lua cu totul subiectele sale din literatura greacă. Așa a scris *M. Pacuvius* ¹⁾ și *Seneca* ²⁾—*Praetexta*, care de-și se inspira după modelele grece, avea subiecte romane și persoane romane, mai ales istorice. Asemenea opere a făcut *Naevius* ³⁾ și *Attius* ⁴⁾.

Comedia a avut faze felurite.

Se numia comedia *palliata*, cea care lua subiecte din grecește. Așa au scris: *Plautus* ⁵⁾ *Terentius* ⁶⁾ *Cecilius Statius* ⁷⁾.

Se numia *togata* comedia care avea subiecte romane. Aceasta se deosebia în mai multe specii: a) *trabeata* ⁸⁾ era comedia care înfățișa moravurile societății înalte; b) *tabernaria* ⁹⁾ era comedia care

1) Pacuvius a murit la 130 a. Cr. Cităm din tragediile sale: *Dulorestes* (Oreste sclav).

2) Avem în literatura latină doi scriitori cu acest nume: Marcus Annaeus Seneca, zis Retorul și Lucius Annaeus Seneca, zis Filozoful, fiul lui. Tragediile ce ni s'au transmis nouă sub numele lui Seneca se zice că sînt ale unuia S. *Tragicul*. Să fie acesta altă persoană de cît Filozoful? unii cred astfel; alții cred că e unu și același om. Seneca Filozoful a trăit între anii 3—65 d. Cr. Iată titlurile tragediilor de cari vorbim: *Hercule furios*, *Thyeste*, *Pheniclenele*, *Hippolit*, *Oedip*, *Troienele*, *Medea*, *Agamemnon*, *Hercule pe Oeta*, *Octavia*.

3) Piesele lui Naevius s'au jucat pe la 235 a. Cr.

4) Attius s'a născut pe la 170—160 a. Cr. Cităm din tragediile sale: *Brutus*, *Decius*, *Marcellus*.

5) Plaut (între 224—184 a. Cr.) este între cei mari autori dramatici, romani. Ni s'au păstrat multe comedii de ale lui: *Amphitruo*, *Captivi*, *Aulularia*, *Curculio*, *Menechmi*, *Miles gloriosus*, *Poenulus*, *Rudens*, *Trinummus*.

6) P. Terentius Afer (194—158 a. Cr.) ne a lăsat șase comedii: *Andria*, *Heavtontimoroumenos*, *Phormio*, *Hecyra*, *Adelphi*, după care s'a inspirat Molière când a scris *L'école des Maris*.—

7) Cecilius Statius mort la 165 a. Cr.

8) De la cuvântul *trabea*, haină albă, împodobită cu bande de purpură.

9) De la cuvântul *taberna*, casă săracă.

lua subiecte din viața poporului; c) *rhinthonica* ³⁰⁾ era o comedie în care se amestecau și divinități și se dezvoltău legende mitologice.

În comedit togate a excelat *Afranius* ¹⁾.

Pe lângă acestea *Pomponius* și *Novius* au studiat vechile forme poporane ale Atelanelor și le-au perfecționat, făcând dintr'insele lucrări vrednice a se reprezenta.

O altă formă a comediei romane este *mimul*, imitat după grecește. Mimele erau mici comedii realiste în cari se înfățișa viața claselor populare, sentimentele, conversațiunile lor. Cu asemenea lucrări s'au distins *Decimus Laberius* ²⁾ și *Publilius Syrus* ³⁾.

4. TEATRUL ÎN EVUL MEDIU

Teatrul vechiū greco-roman fost dărîmat de creștinism, pentru-că era socotit ca o școală de corupțiune; dar, cu timpul, clerul creștin se convinse că, pentru propagarea și păstrarea credinței, pompa externă a serviciului divin este foarte necesară. Astfel se introduse în cultul creștin elementul dramatic pe care-l avusese cel păgân și pe care noua religiune îl dărîmase.

Astfel genul dramatic se născu, în evul mediu, în

1) De la numele lui *Rhinthon* din Tarent, care introdusese la Roma acest fel de piese.

2) *Decimus Laberius*: 105—43 a. Cr.

3) *Publilius Syrus* pe la 50 a. Cr. În primul secol după Cr. s'au extras din piesele lui o sumă de maxime, cari au fost foarte cunoscute în evul mediu.

biserică și prin biserică. Forma primitivă a dramelor a fost forma pompelor religioase destinate să celebreze amintirea scenelor evanghelice printr'o reprezentățiune directă sau alegorică.

Așa s'a întâmplat la toate popoarele din apusul Europei.

Cele d'întiū manifestări ale teatrului medio-eval sînt numite «*mistere*» și «*miracole*», mici piese cu subiect mai întiū pur religios, apoi mixt, prin introducerea elementului profan. Ele se jucaū în biserică la sărbători mari, apoi pe stradă, dinaintea bisericei și, cu schimbarea locului, s'a schimbat cu încetul și caracterul lor, emancipîndu-se treptat de elementul religios, pînă cînd aū devenit cu totul profane.

Astfel în Italia se distinse ca autor *Feo Belcari* ¹⁾ cu piesele sale numite acolo *rappresentazioni*. În Franța *Rutebeuf* ²⁾ scrisse «*Le miracle de Théophile*», istoria unui preot care-și vînduse sufletul Dracului și a fost scăpat prin intervenirea Maicii Domnului. La Englezî asemenea reprezentări erau foarte gustate de popor, care se grămădia prin piețe, unde actori ambulanți improvizaū o scenă și-și arătau talentele lor. La Germani poezia dramatică a avut formă religioasă în tot cursul secolului XV și XVI și ca autori s'aū distins: *Hans Rosenblüt*, *Hans Foltz* și *Hans Sachs* ³⁾.

A doua fază a teatrului medioeval este drama profană, care poartă diferite numiri: cuplete, moralități

1) Belcari, pe la 1449.

2) Rutebeuf a trăit în secolul XIII.

3) Hans Sachs: 1494—1576.

farse, etc. Ea se dezvoltă cu deosebire în secolul XV la Spanioli și la Francezi.

La Spanioli sînt celebre două lucrări: «*Cupletele lui Mingo Revulgo*» (Coplas de Mingo Revulgo), satiră sub formă de eglogă, în care doi păstori—unul numit Mingo—reprezentînd clasa avută și înaltă a societății și cel d'al doilea reprezentînd clasa săracă, discută organizarea socială. A doua: «*Tragi-comedia lui Calist și a Melibeei*», (Tragi-comedia de Calixto y Moelibea), piesă cu o intrigă foarte complicată. Calist iubește pe Melibea. Celestina, o vrăjitoare bătrînă, se introduce în casa fetei și mijlocește întîlnirea tinerilor. Din cauza împărțirii banilor între ea și oamenii de cari se servise, Celestina e ucisă. Calist, urmărit de tovarășii ei, moare căzînd de pe o scară; Melibea se sinucide și piesa se sfîrșește cu gemetele bătrînului tată lîngă cadavrul fiicei sale. Intriga e dibaciū condusă, caracterele sînt zugrăvite cu energie, dar sînt foarte multe pasagiū licențioase.

În Franța se produc în sec. XV foarte multe lucrări și se deosebesc piesele serioase de cele comice. Cele d'întîiū se numesc «*mistere*»; cele-l'alte: «*farse*», «*moralități*», «*sotii*».

După subiectele lor, misterele se împărțeau în trei cicluri: 1) al testamentului vechiū, 2) al testamentului nou, (din care s'a păstrat «*La Passion*», prelucrată mai tirziū de diverși autori), 3) al sfinților.

Misterele expuneaū spectatorilor istoria credinții lor, înfățișau o dramă măreață: suferințele lor din viața aceasta, speranțele pentru viața viitoare, lucruri de natură a umplea sufletul acelor credincioși de o

adincă și pioasă emoțiune. Execuțiunea acestei idei însă a fost slabă prin difuziunea stilului și prin abuzul comicului; ast-fel că misterele au devenit un haos în care se amestecau îngeri și demoni, regi și popoare, oameni buni și hoți. Trecerea prea repede de la rîs la plîns a avut un rezultat curios: poporul s'a deprins să rîză și ajuns să rîză și de partea tragică. Aceasta a făcut ca să se oprească de guvern reprezentarea lucrurilor sfinte. Locul acțiunii se schimbă de zece două-zeci de ori, dar scena nu se schimbă, căci toate diversele locuri sînt reprezentate prin semne convenționale. Acțiunea e condusă de miraculos. Autorii caută numai efectul momentan fără să se preocupe de valoarea operei.

Prin *moralités* se înțeleg piese cu caracter variat, grav și comic, avînd totdeauna intențiunea de a da regule de purtare fie în mod direct fie în mod alegoric.

Farsa este o piesă mică exclusiv comică, avînd de scop numai ridiculizarea vieții zilnice, fără vederi morale sau filozofice. Exemplu de asemenea piesă este «*L'Avocat Pathelin*».

Sottie va să zică piesă jucată de *sots*. Ele au eșit din acele indecente petreceri numite «*fêtes des fous*», cari dezonorară biserica pînă la jumătatea secolului XV. Erau o satiră violentă la adresa societății întregi.

5. TEATRUL NEO-CLASIC

Sub numele de «*neo-clazicism*» înțelegem toată mișcarea literară produsă în apusul Europei sub in-

fluența culturii și artei greco-romane arătată lumii prin renașterea.

La Italiani tranzițiunea de la mistere la teatrul modern o formează *Angelo Poliziano* sau *Politianus* ¹⁾ cu tragedia sa *Orpheo*, cea d'întîiî operă clasică scrisă pentru teatru.

Autorul ia legendele antice relative la Orfeu, le prezintă rînd pe rînd, variînd dialogul cu cîntece. El face primul pas al teatrului care imită clasicitatea și acest lucru trebuia să fie primit cu mare entuziasm de toată lumea, căci renașterea era în toată a ei splendoare și studiul, cunoașterea anticității preocupa pe toți. În această cale fu urmat de *Trissino*, ²⁾ care se făcu cunoscut cu *Sophonisbe*, subiect împrumutat din Titu-Liviu. ³⁾ *Sophonisbe* fiind fiind silită de Romani a urma soarta primului bărbat *Siphax*, învins de ei, iar nu pe a lui *Massinisa*—al doilea bărbat—aliat cu Romanii, bău otravă.

Tot în secolul XVI se începe și comedia, anume printr'o lucrare a lui *Machiavelli* ⁴⁾ «*Mandragora*» și prin «*Cassaria*» a lui Ariosto ⁵⁾ piesă inspirată din comedia latină și în special din Plaut. În *Aulularia* lui Plaut toată intriga piesei se învîrtește în jurul unei pîrnăi cu bani (aulula) pe care un sclav o fură unui avar. În piesa lui Ariosto o cutie (cassa) e furată de la un bătrîn pentru fiul acestuia, care voia să cumpere o sclavă. Tot din *Aulularia* s'a inspirat și Molière în piesa sa *L'Avare*.

1) Pseudonim al lui Angelo Ambrogini: 1454—1494.

2) Trissino: 1478—1550

3) Titu-Liv. XXX,12—15

4) Machiavelli: 1469—1530. Celebru prin opera sa «Principele.»
Ariosto, celebru ca poet epic: 1474—1533.

Tot în secolul acesta se naște și un al treilea gen de dramă: *pastorală*. Ea se datorește lui *Tasso*. Lucrarea principală este *Aminta*.

Secolul XVII fu o epocă de decadență. *Guarini* ¹⁾ continuă pe *Tasso*, cu «*Pastor Fido*» ș. a.; dar cei mai mulți scriitori imitară pe streini și în special pe *Spanioli*.

Secolul XVIII fu însă mai fericit pentru teatru. *Maffei* ²⁾ se ridică în contra imitațiunilor și traducerilor atît cu criticele sale cît și cu tragedia sa *Meropa*. El, luînd povestirea lui *Plutarch*, a adaus un element nou, presupunînd că *Egist* nu știe că e fiu de prinț; prin aceasta prelungește interesul și produce o serie de peripecții nouă ³⁾. *Metastasio* ⁴⁾ inaugurează melodrama. *Goldoni* ⁵⁾ scrie comedii așa de aprețiate de contemporani în cît îl supranumesc *Molierul Italiei*. *Gozzi* ⁶⁾ readuce și dă o formă literară vechei *commedia dell'arte*, în care se lăsa libertate actorilor să completeze dialogurile. *Alfieri* ⁷⁾ scrie tragedii cu tendință politică. lăudînd pe eroii independenți și ocărînd pe tirani. Sentimentul dramatic e foarte puternic la el. Punînd persoane puține și făcîndu-le să se exprime în fraze scurte și fără tirade, el voia să-și arate puternica ură contra claselor stăpînitore. Ast-fel produse

1) Gianbattista. Guarini: 1537—1612.

2) Maffei: 1676—1755.

3) Imitată de *Voltaire*: *Méropé*.

4) *Metastasio*: 1698—1782.

5) *Carlo Goldoni*: 1707—1793. Din piesele sale: *Mincinosul*, *Avarul*, *Molière*.

6) *Carlo Gozzi*: 1718—1806.

7) *Vittorio Alfieri*: 1749 — 1813. Cunoscut și printr'un tractat în proză «*Despre Tiranie*». Din piesele sale a tradus *Aristia* «*Saul*».

Virginia, Saul, Antigona ș. a. Zicea că oamenii trebuie să învețe la teatru a fi liberi, generoși, pasionați pentru virtutea adevărată, nerăbdători față de ori-ce violență, iubitori de patrie, cunoscători ai drepturilor lor.

Nicăeri ca la Francezi n'a luat teatrul neo-clasic o dezvoltare așa de mare și forme atât de caracteristice și tipice. Epoca strălucirii celei mai mari a acestui teatru este secolul XVIII. Acum se dezvoltă și tragedia și comedia. Cei mai însemnați tragici sînt: Rotrou, Corneille și Racine. Cel mai mare scriitor comic este Molière.

Lucrarea de căpetenie a lui Rotrou ¹⁾ e: *Saint Genest*. Originalitatea situațiilor este exprimată prin versuri de o frumusețe remarcabilă. După cîte încercări slabe, Corneille ²⁾ dăte la lumină *Le Cid*, cea mai strălucită manifestațiune a geniului francez în poezia dramatică. «Nimeni, zice un critic, nu arăta-se, pînă aci o intrigă mai interesantă, nu zugrăvise mai bine mișcările sufletului, nu înfățișase mai bine entuziasmul tinereții și al amorului în lupta dintre datorie și pasiune». Aparițiunea acestei opere a produs multe discuțiuni, la cari aŭ luat parte cei mai însemnați scriitori ai timpului, ba chiar cardinalul de Richelieu, după îndemnul căruia Academia avu să se pronunțe în această chestiune cunoscută sub numele de *querelle du Cid*. Se zicea că subiectul n'are nici o valoare, că înfrînge multe reguli artistice, că versurile sînt rele. În realitate n'a fost

1) Rotrou : 1609—1650.

2) Corneille : 1606—1684.

vorba de nici un principiu de artă, ci a fost numai gelozia unor rivali lipsiți de talent, pe cari i-a speriat o operă atât de valoroasă. «Le Cid» a dat forma definitivă a teatrului neclasic, stabilind principiile fundamentale : 1) că eroul tragic își formează soarta după hotărârile voinței sale, că deci esența tragediei trebuie s'o alcătuiască lupta dintre pasiuni diverse și diverse voințe ; 2) că persoanele puse pe scenă nu reprezintă pe indivizii istorici al căror nume îl poartă, ci reprezintă un adevăr general omenesc; s'ar putea numi ori-cum persoanele, s'ar putea schimba locul acțiunii ori-cum și desfășurarea tragediei ar rămânea aceiași.

După această piesă Corneille scrise : *Horace*, *Cinna*, *Polyeucte*, ¹⁾ ș. a. Este și autorul unei comedii *Le Menteur* imitată după lucrarea spaniolă a lui *Alarcon*: *Adevărul bănuitor*. (La verdad sospechosa).

Jean Racine ²⁾ a împrumutat subiecte din teatrul greco-roman său din istoria antică, dar sub înfățișarea persoanelor și faptelor din alte timpuri a reprezentat epoca sa și persoanele de la curtea regelor francezi. Culoarea locală este cu totul sacrificată, întilnim adesea anahronizme ciudate, pentru-că el n'avea în vedere adevărul istoric, ci voia să înfățișeze niște caractere și pasiuni generale cari pot exista ori unde și ori-când, și, pentru că era la modă în teatru să se scrie subiecte antice, a luat și el

1) Polyeucte este generele unui păgin, guvernator al unei provincii din Armenia. Se face creștin pe ascuns: o dată însă se dă pe față și zdrobește zeii. E osîndit la moarte, dar entuziasmul său face și pe soția sa să primească murdriul și chiar pe socrul său.

2) Racine : 1639—1698.

asemenea subiecte. El scrise: *Bajazei*, *Mithridate*, *Phédre*, etc. și comedia *Les Plaideurs*, imitată după «Viespile» de Aristophane.

Supărat de numeroasele critici ce i se aduceau de unii admiratori ai tragediilor lui Corneille, Racine nu mai scrise multă vreme. Totuși viața lui de poet nu se termină cu acest repaos. Spre sfârșitul ei, scrise două lucrări de mare valoare *Esther* și *Athalie*, care e considerată drept «capo-d'opera tragediei franceze».

Molière (Jean-Baptiste Poquelin) a fost actor și autor ¹⁾. În opera sa se arată censorul contemporanilor săi din toate punctele de vedere: literatură, politică, credințe religioase și filozofice, deprinderi sociale, sentimente.

În «*Misanthrope*», «*Les Femmes savantes*» critică stilul pedant, umflat, bazat numai pe jocuri de cuvinte, ce se întâlnea la mulți scriitori admirați de un mare număr de cititori. În «*Tartuffe*» a caracterizat într'un mod genial pe ipocrit, arătând că sub masca sentimentului celui mai înalt, sentimentul religios, se produc faptele cele mai mizerabile. În «*Le Bourgeois gentilhomme*», — «*Georges Dandin*», — «*Malade imaginaire*», — «*L'Avare*,» dă lecțiuni pline de adâncă învățătură filozofice pentru raporturile dintre tată și fiu, dintre soț și soție, etc., înfățișând caractere diverse, credințe, stări sociale.

Pe lângă adâncimea filozofică a pieselor sale, ele au și meritul de a fi foarte vesele. Era așa de stăpîn pe toate mijloacele de a produce scene comice perfect reușite, în cit uneori și-a făcut plăcerea să

1) Molière: 1622—1673.

scrie lucrări în cari nu urmărește nici o idee mare, ci voește numai să distreze pe spectatorii, să-i facă să rîză.

Spre a termina cu teatrul clasic francez trebuie să cităm pe *Voltaire*. El în o parte a operei sale dramatice se ține de obiceiurile și de subiectele clasice; în altele ni se înfățișază cu totul original, punind pe scenă eroi necunoscuți pînă atunci și introducînd discuțiuni filozofice. Deși în unele întîlnim multă mișcare dramatică; în cele mai multe este rece și gol, are multe scene slabe, lipsite de interes dramatic și conduse de întîmplătoare potrivire a rimei. Cele mai însemnate tragedii ale lui sînt: «*Méropé*»,—«*Mahomet*»,—«*Brutus*», etc.

6. TEATRUL ROMANTIC

1) ROMANTIZMUL ÎN FRANȚA

Deși direcțiunea romantică a influențat literatura dramatică în cele mai multe din statele din Apusul Europei, în Franța însă această direcțiune a fost susținută și teoretic și a dat naștere la discuțiuni foarte aprinse și la lupte înverșunate între partizanii acestor scoale și partizanii neoclasicismului.

Cum s'a născut romantismul?

Pe la 1820 se formează în Paris un fel de societate literară, luptînd contra direcțiunii atunci în vigoare și avînd ca organ publicațiunea periodică «*La*

muse française». Cel mai însemnat bărbat al acestui cerc era Chateaubriand. Societatea aceasta s'a dizolvat curînd, dar ideile propagate începură să-și facă drum și pe la 1827 se formează așa numitul «Cénacle» în jurul lui Victor Hugo. Aceștia declară pe față că vor să inaugureze școala *romantică* și tot în acest an apare și manifestul școlii celei nouă: prefața piesei Cromwell.

Istoria omenirii se poate împărți în trei mari diviziuni: timpurile preistorice, antichitatea și timpurile moderne. Cele d'întîiu au avut ca literatură caracteristică poezia lirică, antichitatea a avut poezia epică, timpurile moderne au teatrul. Antichitatea n'a ținut seamă de cît de *frumos* și frumosul a căutat să-l reprezinte în artă. În timpurile moderne a început să iasă la iveală un element nou, care în antichitate se afla numai în germene: grotescul. Acest element joacă un rol important în viață și în artă. Timpurile moderne au drept cea mai înaltă expresiune în literatură pe Shakspeare, care personifică drama și acest Shakspeare dă grotescului locul ce se cuvine — căci drama reprezintă oamenii și trebuie să se ție de natură, — face piese în cari cele două tipuri, frumosul și grotescul, sînt combinate.

Astfel se dărimă unul din punctele neoclasicizmului: că arta nu trebuie să reprezinte de cît tipul frumosului.

Alt punct este regula numită a celor trei unități. Singura unitate naturală este a acțiunii. A locului e imposibilă, căci e imposibil să admite că tot în aceeași sală vin actorii în toate împrejurările cari alcă-

tuesc acțiunea dramatică. Unitatea de timp — 24 de ore — e tot atît de puţin solidă, căci acţiunile pieselor fiind diferite, urmează că diferit trebuie să fie şi timpul dat fie căreia ca să se desfăşure.

Alt precept al neoclasicizmului este: imitarea modelelor şi păzirea regulilor. Dar cari modele? cele depe cari s'aŭ făcut regulile? sau cele ce s'aŭ făcut depe reguli? cele d'intîiu sînt ale antichităţii şi antichitatea nu se potriveşte de loc cu spiritul timpurilor moderne. Cele moderne sînt imitate depe anticî şi ce poate fi o imitaţie a imitaţiei? Să lăsăm dar sistemele la o parte. Nu există regulă, nu există model. Geniul ghiceşte, nu învaţă. Poetul trebuie să ia sfat numai de la natură, de la adevăr şi de la inspiraţiunea sa.

Acestea sînt, în puţine cuvinte, ideile din manifestul lui Victor Hugo.

În rezumat argumentele aduse contra neoclasicizmului sînt:

1) *Neoclasicismul este o tiranie a spiritului şi o negaţiune a puterilor creatoare.*

Începînd după Amyot, Rabelais, Montaigne¹⁾ şi mergînd pînă la Chateaubriand, Victor Hugo şi Honoré de Balzac, neoclasicismul în Franţa tiraniseşte spiritul prin influenţa ce exercită asupra limbii. Vocabularul se împuţinează din ce în ce, excluzîndu-se toţi termenii de erudiţiune specială şi aceia cari nu se întrebuintău în conversaţiunea obicinuită. În acest chip limba sărăceşte şi se decolorează, cuvintele pro-

1) Adecă din sec. XVI pînă la finele sec. XIX.

prii es din uz și ori-cine cînd scrie caută să întrebuițeze termenii cei mai generali și Buffon pune ca înaltă regulă de stil întrebuițarea termenilor generali chiar pentru lucrurile particulare. Gramatica se modifică în același sens ca și dicționarul; nu se permite a se așeza vorbele dupe ordinea variabilă a impresiunilor, ci se dispunea dupe ordinea ideală, fixată și neatacabilă.

Prin purizmul său, prin disprețul către cuvintele proprii, stilul clasic este incapabil a zugrăvi și a înregistra infinitele detalii ale experienței.

Pretențiile legiuitorilor artei ajunsese nesuferite. Ei credeau că numai imitînd pe cei vechi se pot face opere de valoare și negau individului din epoca lor orice putere creatoare. Uitau însă că operele antice atît de laudate de dinșii nu s'aun produs de autori cari au avut să se supue la regule multe. Uitau de asemenea că fie-care epocă are anumite împrejurări cari îi dau un caracter special, împrejurări de natură politică, religioasă, economică; mai departe fie care țară adaugă pe lîngă acestea, împrejurări geografice, climatice, etc. Este dar natural ca fie-care epocă și țară să producă ceva după ale sale condițiuni proprii de existență.

2) *Neoclasicismul este antidemocratic și antinațional.*

Spiritul neoclasic se stabili în același timp cu monarhia regulată și cu conversațiunea cioplită. Este tocmai opera publicului nou, format de noul regim și de nouăle morăvuri, adică opera aristocrației stăpînite de monarhie, a oamenilor de bun neam, instruiți

și binecrescuți, cari, înlăturați de la acțiune, își petrec tot timpul și-și întrebunțează puterile minții în conversațiunii de spirit și citesc opere scrise în acest sens. În sec. XVII se numesc «les honnêtes gens» și către ei se adresează orî care scriitor. Molière stabilește ca o dogmă pentru poet și autor în genere că trebuie să studieze gustul curții, căci numai acesta dă hotărîri asupra cărora obiecțiune nu se poate face. Oricine, avînd bun simț natural și trăind în relațiuni cu lumea bună, poate să-și formeze un mod de a judeca, care prețuește mai mult de cit toate sentențele pedanților. Acela-și lucru în sec. XVII. Voltaire ne spune că față cu mulțimea cea mare de ignoranți și proști se află «la bonne compagnie», oameni bogați, instruiți, politicoși. Pentru ei au lucrat toți scriitorii mari, căci ei dau reputațiunea.

Se vede de aci că arta neoclasică trebuia să fie antidemocratică. Era antinațională, pentru că se inspira de la o lume cu totul streină de poporul francez.

3) *Neoclasicismul este contra naturii.*

Intr'un caracter viu sînt două feluri de trăsuri: unele, puțin numeroase, comune tuturor indivizilor. din clasa sa, pe cari orice cititor le poate înțelege lesne; altele, foarte numeroase, cari îi aparțin numai lui și cari se înțeleg cu oare care sfortare. Artă clasică se ocupă numai de cele d'întâiu, sau ștergînd pe cele din urmă sau reducîndu-le la un rol secundar. Ea nu face indivizi, ci caractere generale: un rege, o regină, un confident, un preot, etc. avînd cite o pasiune generală: amor, ambițiune, fidelitate sau perfidie, asprime sau blîndețe, răutate sau bunătate

naturală. Circumstanțele de timp sau de loc, cari contribuiesc ca să diversifice pe om, sînt lăsate cu totul la o parte. În tragedie scena e pretutindeni și totdeauna sau mai bine în nici un secol și nicăiri. Un palat, un templu, o stradă fără caractere speciale; costume nici franceze, nici streine, nici vechi, nici moderne; iar pe de asupra stilul nobil unifică și caracterele cele mai opuse. Particularitatea individuală este adesea chiar în comedie lăsată la o parte. De multe ori nu ni se spune starea socială a unei persoane, averea; nu ni se arată calitățile fizice. Adesea n'au nici nume proprii, ci cîte un nume care reprezintă o calitate, cum se făcea în comiciii latini ca Plaut, care imita comedia greacă nouă. Acolo Megaronides și Callicles nu pot fi de cît niște bătrîni cum se cade; Euclio un om bine reputat; Megador un om cu mare avere. Caracteristica personală lipsește. Toate detaliile omului sînt în afară de codul clasic.

Spiritul clasic are defectul original că e strîmt și cu cît se inspiră din el talente mai mici cu atît devine și mai strîmt. În sec. XVIII el nu putea să reprezinte omul viu, cum este în natură, ci se reducea la abstracțiunii. Pentru neoclasică nu înseamnă nimic acea diferență prodigioasă care deosebește pe oamenii din două secole sau din două rase. Elen, creștin din primele secole, barbar, om feudal,—toți ne apar în arta lor cu același corp, cu aceeași fizionomie.

Va să zică neoclasicismul proclamă convenționalismul, lăsînd cu totul la o parte natura.

4) *Neoclasicismul este contra progresului.*

Ele întorcea omenirea spre sursele vechi și nega prin aceasta progresul. Ori cum s'ar judeca istoria, faptele ce ea ne povestește ne reprezintă un mers treptat către mai bine. Fie-care epocă trebuie să se folosească de experiența și de roadele epocii anterioare. Evul meziu, cam disprețuit mult timp de către istorici, a fost cu desevărsire ignorat de neoclasicism. O mie de ani lăsați la oparte din istoria omenirii, cuprind explicarea multor trăsuri ale vieții moderne, căci în acele timpuri s'aū format statele și paralel cu dezvoltarea vieții sociale și politice, legate de condițiile economice, a mers și dezvoltarea literaturii și a artei. Față cu trebuințele societății în care trăim, față cu progresele realizate de ea, trebuie socotită arta și literatura. Neoclasicismul nu vrea să stabilească nici o legătură între prezent și un trecut mai apropiat, ci merge la o epocă foarte depărtată, ale cărei legături cu actualitatea s'aū rupt ori s'aū modificat prin împrejurări ulterioare.

În genere obiecțiunile cari se aduc contra neoclasicismului sînt bazate pe serioase observațiuni; nu urmează însă că tot ce s'a spus de noua doctrină literară este fără eroare.

Nu vom vorbi de exagerațiune, căci ea este caracteristică oricărei lupte și nu e decî de mirare a o găsi în ambele tabere.

Manifestul romantismului, punînd într'o apă toată lumea creștină dela Cristos pînă la noi, și confundînd-o într'o singură numire, nu avea să opue Gre-

ciei și Romei de cît evul meziu. Prin urmare dărîma un ideal ca să pue altul în loc.

Romantismul ridicîndu-se contra modelelor fără excepțiune, lăsa tot folosul ce trage omul din experiență și aducea arta în poziție de a începe la fiecpe pas.

Apoi, plecînd dela acest punct și dela chestiunea frumosului, școala aceasta era silită să ajungă la o contrazicere. Și iată cum: Școala clasică făcîndu-și un ideal strîmt, a lasat atară multe frumuseți adevărate și n-a înțeles că frumosul și uritul sînt același lucru care poate să intre ca *moment* în «ideea concretă» a frumosului, trebuie să fie decî un mijloc, nu un scop. Romantismul ridică prea sus importanța elementului negativ, făcînd din grotesc un corelativ *necesar* al frumosului. De aci urma că dacă uritul și frumosul aũ drept egal la preferența artistului, atunci arta trebuia să *reproducă* realitatea. La această concluziune se ajungea natural și prin acest mod de judecată și prin negațiunea modelelor.

Victor Hugo însă nu voește a primi concluzia naturală, ci caută a stabili o limită între realitatea naturii și realitatea artei. Contrazicerea nu poate s'o înlătore, căci în loc de a preciza prin argumente acea *limită*; el se servește de cunoscuta metaforă: «Drama romantică este o oglindă în care se reflectă natura, dar nu o oglindă obicnuită, ci o oglindă de concentrare care, în loc să slăbească razele primite, le adună, le condensează și dintr'o lumină slabă face o adevărată flacără.»

Explicarea însă rămîne pură figură de retorică. Cei mai însemnați autori romantici francezi sînt,

în genul dramatic: *Victor Hugo*, ¹⁾ *Dumas père*, ²⁾ *Vigny*, ³⁾ *Musset*. ⁴⁾

Resultatul teatrului romantic n'a fost stabilirea noului gen de dramă, ci numai dărîmarea tragediei clasice. El a distrus tot: unițăți, convențiuni, stil; dar în schimbul acestei dărămări generale, n'a creat nimic. Tragedia era imposibilă, drama istorică nu avea viață, drama de pasiune s'a refugiat în teatrele populare, unde succesele sînt foarte ușoare; din toate acestea a rezultat ridicarea comediei, care pare a fi, în Franța, singura manifestațiune serioasă a genului dramatic în ultimele decenii ale secolului.

2) TEATRUL LUI SHAKESPEARE

Am văzut că Romanticii, susținînd noua lor teorie despre arta dramatică, luaă ca model pe poetul englez Shakespeare ⁵⁾. Să cercetăm deci opera acestui mare dramaturg.

Două sînt punctele de căpetenie în cari teatrul lui se deosebește atît de tragedia veche cît și de cea neo-clasică.

1) Neo-clasicii reprezintă numai obiceiurile no-

1) Cele mai însemnate drame ale lui Victor Hugo: *Cromwell*, *Marion de Lorme*, *Marie Tudor* (trad. de Const. Negruzzi), *Hernani* (care a dat subiectul operii cu același nume), *Le roi s'amuse* (care a dat subiectul operii *Rigolletto*), *Ruy-Blas*.

2) Cele mai însemnate drame ale lui Al. Dumas père: *Kean*, *M-elle de Belle-Isle*, *Antony*, *Chistine*.

3) Alfred de Vigny: 1797—1863. Cea mai cunoscută din operele sale: *Chatterton*.

4) Din piesele sale cităm: *Caprice*, *Le chandelier*, *On ne badine pas avec l'amour*.

5) Shakespeare: 1564—1616. Unii critici cred că nu el este autorul pieselor ce ni s'aî transmis sub numele lui? ci filozoful Bacon (1560—1626).

bile, se ferece de persoanele de jos și știu să păstreze chiar în momentul celei mai mari dezlănțurii de pasiuni buna-cuviință de societate cu toate detaliile ei. N'ai să găsești în operele lor cuvinte vulgare sau familiare; naivitatea vieții intime este cu desăvîrșire exclusă. Shakspeare din contra ne arată omul așa cum este fără a crede că ce-va dintr'insul se poate lăsa la o parte și caută să zugrăvească natura în cele mai mici detalii. Arătându-ne pe om în toate chipurile și în toate situațiunile: la masă, la joc, la beție, în nebunie, în boală etc., ne permite să-i vedem toate slăbiciunile și diformitățile. Dacă eroii lui sînt în multe piese regi și oameni sus puși, aceasta o face ca să mulțumească gustul publicului, căci alt-fel regii lui sînt oameni ce trăesc și vorbesc ca toată lumea. Vorbe grosolane și acțiuni crude întîlnim în multe din piesele lui Shakspeare. Ast-fel în «*Romeo și Julia*» cînd Capuleto voește să mărite pe Iulia după un văr al ei și ea se opune, o ceartă spunîndu-i cuvinte de o violență extremă: «du-te, cerșește pe uliți, căci nu mai ești fata mea.» În «*Regele Lear*» ducele de Cornuailles scoate ochii ducelui de Gloucester pentru că rămăsese credincios regelui. Nu știm cum vor fi reprezentat actorii timpului această scenă; astăzi însă cînd se reprezintă această piesă, scena de care vorbim se petrece în culise, căci așa cum o spune poetul englez (ducele de Cornuailles crapă ochii dușmanului său, cu tocul cisme) ar fi imposibilă.

2) Tragedia clasică începea dintr'un moment în care acțiunea era ajunsă la așa punct în cît peripețiile trebuia să se desfășoare cu mare repeziciune pînă

la catastrofă; de aceea sînt și scurte piesele vechi. În «*Agamemnon*» de Eschyl ne aflăm la începutul piesei în momentul în care Clitemnestra e hotărîită să-și răsbune în pînă bătăria bărbatului său pe care îl aștepta de la Troia și toată acțiunea următoare se precipită spre desnodămînt. Poetul ne lasă pe noi să ne închipuim cum s'a dezvoltat treptat această ură a Clitemnestrei și cum a ajuns la hotărîrea fatală. În «*Edip tiran*» de Sofocle acțiunea care se desfășoară înaintea spectatorilor începe în momentul în care toate crimele lui Œdip erau de mult săvîrșite, zeii trimisese pedeapsă peste Tebanii și toată piesa se mărginește să ne arate cum a căzut nenorocirea din urmă peste capul eroului cum și-a luat pedeapsă scoțindu-și singur ochii; dar nu ne spune nimic despre cele ce au precedat, ast-fel în cit putem zice că aflăm în această tragedie numai momentul culminant fără să ni se arate cum s'a pregătit acest moment. Cu totul din contra procedează Shakspeare. El prezintă spectatorilor acțiunea din momentele cele mai depărtate de punctul culminant pentru ca în fața lor să se desfășoare rînd pe rînd toate peripețiile. În «*Othelo*» autorul începe în momentul în care Maurul, înamorat de fata lui Brabantio, o răpește de la tatăl său. O însemnată parte a piesei ne arată amorul lui Othelo și numai a doua parte ne arată gelozia, care este fundamentul acestei opere. Sub ochii noștri se produc cele mai depărtate cauze ale momentului deciziv; sub ochii noștri se naște și crește patima pe care o vom vedea la sfîrșit cum chinuește cu cele mai grozave torturi pe

Othelo și cum face să piară nevinovata Desdemona. In «*Macbeth*» tema este: muștrarea conștiinței. Aceasta însă formează numai încheierea piesei. La început vedem pe generalul Macbeth rîzînd de predicțiunile vrăjitoarelor; deci intră în acțiune fără să fie nimic în sufletul lui care să ne prevestească pe criminal. Cînd cea d'întîiu făgăduință a vrăjitoarelor se împlinește, își zice în mod natural că bine ar fi să se împlinească și cealaltă: să devie rege. Nimic nu-i spune însă cum s'ar putea întîmpla aceasta. Trebuie ca firea lui slabă, caracterul lui nedecis să se influențeze de stăruințele neîncetate ale soției sale, care ne apare ca o natură impetuoasă, cu o energie de voință ce contrastează cu nedeciziunea soțului, pentru ca el să dea lovitura, să ucidă pe rege. Cită îndoială la dînsul pînă la realizarea faptului, ce vedem în îngrozitoare, de cite ori cearcă să între și picioarele par'că refuză să-l treacă dincolo de prag! Ca un copil, se teme de faptul că n'a putut să zică vorba «Amin» și de aci scoate presupunerii nenorocite pentru viitor. După ce crima este îndeplinită, moment cu moment vedem cum îl cuprinde muștrarea de cuget; cum, pentru ca s'ascunză crima d'întîiu, comite pe a doua și așa mai departe pînă cînd toată starea lui nenorocită îl copleșește într'atita în cît ar dori să moară ca să se sfirșească odată chinul ce a cîștigat în locul fericirii visate.

Shakspeare 1) a lăsat multe piese. Cele mai cunoscute sînt: «*Romeo și Iulia*», istoria unui amor extra-

1) Shakspeare a trăit între anii 1564—1616. Sînt critici cari zic că operele cunoscute sub numele lui nu ar fi scrise de dînsul, ci de Bacon.

literaturii și la noi într'un basm povestit de Ispirescu «Sarea în bucate»;—«*Macbeth*»;—«*Othello*»;—«*Hamlet*», o lucrare ciudată, pe care mulți critici au declarat că nu o înțeleg, înfățișarea unei boale nervoase extraordinare. Un tânăr, fiu de rege, trăind în fericire și în petreceri, se deșteaptă la viața printr'o împrejurare care-l uimește atit în cit îi schimbă cu totul firea : căsătoria mamei sale cu unchiul său. Faptul îl turbură, îl face să întrevadă o crimă și, cind se incredințează că a fost crimă, caută răzbunare; dar boala lui, deprinderea de analiză sufletească asupra sa și asupra lumii inconjurătoare îl face să ezite, să amine, să facă fapte cari să îndreptățească pe cei dinprejur a-l considera nebun și, după o serie de încurcături, să nu afle chip de răzbunare de cit atunci cind și viața sa e sfârșită. Despre o asemenea boală vorbește cu o deosebită măestrie Guy de Maupassant în romanul «*Sur l'eau*».

3. TEATRUL SPANIOL

Teatrul spaniol în cea mai însemnată epocă a dezvoltării sale (secolul XVI) are multe din însușirile romantismului, fără ca să fi fost vorba pe atunci de o asemenea teorie, de și în parte se aseamănă ideile susținute de criticii romanticii francezi cu cele susținute de Lope de Vega în opera sa «*Noua artă de a face comedii*».

Scriitorii dramatici cei mai însemnați sînt : Cervantes, Lope de Vega, Calderon de la Barca.

Operele principale ale lui *Cervantes* sînt : «*Viața din Algeria*» (El trato de Argel) și «*Numanția*» (Numancia).

Lope de Vega ¹⁾ a scris un număr colosal de piese, a fost poate cel mai productiv din toți scriitorii lumii. Se numără cam la 1070 piesele lui. Acestea, ca mai tot teatrul spaniol vechiu, sînt drame în cari elementul comic se amestecă cu cel tragic. Unele sînt comedii de moravuri; altele aŭ subiecte istorice «*Roma aprinsă*» (Roma abrasada), «*Lumea nouă a lui Columb*» (Nuevo mundo de Cristobal Colon); altele sînt religioase «*Nașterea lui Crist*» (El Nacimiento); altele în fine aŭ subiecte din viața de toate zilele. Pentru el principalul lucru e acțiunea, iar caracterele îl preocupă mai puțin. Nici o-dată nu-și propune a desvolta o idee în piesele sale și pictura sufletului e ceva cu totul întimplător. Preocupat numai de efect, el nu dezvălește în dialog caracterele, ci numai conduce acțiunea prin ele, sacrifică potrivirea subiectului și probabilitatea, sacrifică istoria și geografia.

Dintre urmașii și elevii lui vom cita pe *Tirso de Molina*, ²⁾ cu «*Don Juan*», imitat de Molière; *Guilhem de Castro* ³⁾ cu «*El Cid*», imitat de Corneille; *Alarcon* ⁴⁾ cu «*La verdad sospechosa*», imitat de Corneille.

Calderon ⁵⁾ a scris multe piese. Unele aŭ subiecte

1) Felix Lope de Vega Carpio (1562—1635) a scris și teorie dramatică: Noua artă de a face piese (Nueva arte de hacer comedias).

2) Tirso de Molina este pseudonimul lui Gabriel Tellez : 1570—1648.

3) Guilhem de Castro y Bellvis a scris, între altele : *Junetea lui Cid* (Las mocedades del Cid).

4) Juan Ruiz de Alarcon y Mendoza, mort la 1639.

5) Pedro Calderon de la Barca : 1600—1681.

religioase, ca «*Divino Orpheo*», o alegorie a facerii lumii, a căderii omului și a salvării lui de Hristos,— ca «*Vrăjitorul minunat*» (Magico prodigioso), ș. a. Altele sînt piese de intrigă. Altele în fine sînt piese cu subiecte sociale, istorice, etc. Adevărul istoric și geografic e totdeauna sacrificat. Coriolan e un general care trăiește în vremea lui Romulus. Dunărea desparte Rusia de Suedia. Toate aceste nepotriviri sînt considerate și de el ca absurdități, dar le pune pentru efect. Caracterul național și individual nici o-dată nu e păstrat.

4) GOETHE ȘI SCHILLER

Romanticii din Germania, *Novalis* (pseudonimul lui Fr. de Hardemberg), frații *Schlegel*, *Tieck*, *Kleist* ș. a. au și ei aceleași idei ca și cei din Franța, adică mare predilecțiune pentru evul mediu, în care înflorîra poezia legendară și romauele cavaleresti, de unde și numirea de «romantică» dată școalei literare întemeiată de dînșii. Aceștia au tăgăduit marilor poeți Goethe și Schiller dreptul de a se considera părtași ai acestei școale, măcar că multe din principiile romantizmului se găsesc susținute în criticile lui Schiller și realizate în unele din operele amîndurora, mai ales ale lui Schiller.

Teatrul german, după-ce în curs de aproape două secole, imitase pe străinii și mai ales pe Francezii, intră pe o cale nouă prin lupta întreprinsă în sec. XVIII de către *Lessing* ¹⁾. Acest mare critic și-a

1) *Lessing* : 1729—1781. Operă critică celebră, afară de Dramaturgia, este *Lacoon*.

propus să reformeze teatrul și prin cercetări teoretice și prin exemple practice. Teoriile sale sînt concentrate în «*Dramaturgia*», colecțiune de observări relative la vre-o cincî-zeci de piese. Operele sale dramatice mai însemnate sînt: «*Emilia Galotti*», — «*Mina de Barnhelm*», — «*Nathan Înțeleptul*».

Cea mai înaltă expresiune a teatrului german sînt: Goethe și Schiller. Ei introduc în dramă, ca și Shakspeare, relațiunile obicinuite ale vieții civile și private, pe care teatrul vechiu le înlătura. De aci nu urmează însă că motivele acțiunilor din piesele acestor scriitori sînt banale și lipsite de interes. «*Faust*» al lui Goethe prezentă una din cele mai mari idei cari au agitat mintea cugetătorilor din atîtea generații: mîrginirea științii omenești și imposibilitatea de a da și mulțumirile pămîntești celui ce i se consacră. De asemenea în «*Hoții*» de Schiller, Carol Moor se revoltă în contra ordinei sociale și, tîrît la crimă de răutatea celor cari îl fac să sufere, își propune să lupte prin mijloacele cele mai sîngeroase, dar cade învins, încredințat că această luptă a individului este inutilă.

Apoi caracterele pieselor acestor poeți ni se prezentă într'o mare complicațiune diametral opusă simplității ce întîlnim în tragedia greacă. În fine deznodămîntul dramelor lor are mai totdeauna în vedere triumful legii morale. În «*Vilhelm Tell*» de Schiller, învinge curagiul lui Tell în marea luptă pentru libertate. În «*Intrigă și Amor*» de același, virtutea burgheziei ese învingătoare față de corupțiunea aristocrației. În «*Hoții*» Franz Moor, omul care trăește

potrivit cu legile societății, dar se servește de dinsele ca să-și satisfacă dorințele naturii sale perverse, este zdrobit la urmă și nu cîștigă nimic din toată purtarea sa ipocrită. În «*Torquato Tasso*» a lui Goethe, după nevoile prin cari trece poetul italian, regăsește liniștea și mulțumirea, convins că omul trebuie să-și stăpînească pasiunile.

Principalele piese ale lui Goethe : «*Goetz de Berlichingen*»,—«*Torquato Tasso*»,—«*Faust*»,—«*Iphigenia în Taurida*» (cu subiect antic).

Principalele piese ale lui Schiller : «*Hotiții*»,—«*Intrigă și Amor*»,—«*Don Carlos*»,—«*Maria Stuart*»,—«*Fecioara din Orléans*»,—«*Vilhelm Tell*»,—«*Logodnica din Messina*» (cu subiect modern, dar cu construcțiune după cei vechi, căutînd să arate puterea destinului).

7. TEATRUL CONTEMPORAN

1) În timpul perioadei neoclasice teatrul se rezuma în tragedie. Școala neoclasică era intolerantă, căutînd să supue legilor sale chiar spiritele mai independente ; iar dacă vre-un autor încerca să le înfrîngă, era socotit ca un spirit, ciudat, incoerent ; ba chiar ca un om periculos. O renaștere a artei dramatice se întîmplă sub formula romantismului. Această școală nouă aduse libertatea, dar, de și făgăduia că va pune pe scenă adevărul pasiunilor și vîeteții omenești, nu putu să se susție, ci căzu după scurtă vreme, pentru-că se vedea că este o creațiune artificială.

Ce se va ridica acum în locul dramei romantice ? Zola, în studiile sale critice despre teatru, spune

că, de-și pînă acum nu s'a ivit un scriitor ilustru ca să formuleze definitiv concepțiunea nouă a genului dramatic, faptele îndreptățesc a crede că această concepțiune este cea *naturalistă*. Școala cea nouă trebuie să procedeze cu totul contrariu de cum proceda neoclasicismul și romantismul. În tragedia neoclasică și în drama romantică persoanele nu sînt de cît personificarea unor abstracțiuni: una e patriotismul, alta e superstițiunea, alta e amorul, etc. Teatrul naturalist trebuie să ia un organism omenesc complex, pe care să-l analizeze; să nu caute poezia în trecut, în o epocă mai depărtată ori mai apropiată a istoriei, ci s'o caute în prezent, în lumea în care trăim cu toții.

Zola are dreptate cînd spune că nu se pot formula principiile unei școale care ar domni acum în teatrul francez, pentru-că încercările sînt foarte felurite și tot așa de felurite sînt și tendențele scriitorilor. De aceea ne vom mărgini a indica pe cei mai însemnați scriitori.

Comedia ușoară, bazată mai mult pe intrigă, sub care uneori se ascund observări de filozofie practică foarte importante, are ca reprezentant de frunte pe *Labiche* 1).

Comedia socială filozofică o reprezintă *Emile Augier* 2) și cu deosebire *Alexandre Dumas fils*. Acesta are totdeauna în piesele sale o teză pe care voește s'o susție și toată lucrarea apare în ultimă analiză

1) Labiche, 1815—1888. Cităm: *Chapeau de paille d'Italie* (tradusă în romînește sub titlul: Haț cu nunta), *Voyage de Mr Perrichon, Célîmare le bien-aimé, La Cagnotte*.

2) Augier: 1820— . Cităm: *Gabriele*.

ca o pledoarie în favorul unei idei. Impresionat în mod dureros de descompunerea socială a timpului nostru, produsă mai ales prin dezorganizarea familiei, el atacă banul, care vițiază instituția căsătoriei, atacă moravurile disolvante care scuzează reaua purtare a bărbatului; atacă educațiunea care nu pregătește nici pe tânăr nici pe fată pentru datoria civică, atacă legile care sînt nedrepte cu femeia și dau prea multe foloase bărbatului.

Dintre piesele mai cunoscute cităm : «*La Dame aux Camélias*»,—«*Le Demi-Monde*»,—«*Le Fils naturel*»,—«*Le père prodigue*»,—«*Denise*»,—«*Francillon*».

Un punct important din mișcarea literară actuală în Franța este așa numitul «Teatru liber», întemeiat de *Antoine*. El a voit să pue în practică ideile lui Zola, introducînd naturalismul pe scenă. N'a reușit pe deplin cu încercarea sa, căci arta realistă sau naturalistă prezentată aci a devenit grosolană și dezgustătoare. Un lucru bun a rezultat însă : «s'a inoculat actorilor și unei părți din spectatori simțul adevărului imitațiunii dramatice».

2) În lumea germanică doi scriitori dramatici s'au distins : Hauptmann și Ibsen.

Gehart Hauptmann a scris : «*Inainte de răsăritul soarelui*», în care studiază vițitul beției în mediul țărănesc :—«*Serbarea Păcii*», studiu asupra vieții de familie în lumea burgheză bogată ;—«*Oamenii singurateci*», ciudată înfățișare a unui tânăr în sufletul căruia se luptă idei contradictorii, organizarea socială actuală și ideile socialiste, din care luptă rezultă un fatal dezechilibru sufletesc.

Henric Ibsen, poet danez, a devenit celebru prin dramele sale, scrise în adevăr cu multă originalitate, dar lipsite cu totul de acțiune și înfățișînd într'o reproducere prea fidelă cele mai groaznice deformități ale vieții omenești. Cele mai cunoscute: «*Rosmersholm*», — «*Strigoii*», — «*Copilul Eyolf*».

Aceștia reprezintă naturalismul, punînd în practică ideile exprimate de unii critici francezi, cum e Zola.

8. TEATRUL LA ROMÎNÎ

1. GENUL DRAMATIC POPORAN

În literatura poporană romînă genul dramatic este reprezentat prin: vicleim și stea, prin colinde, prin orații de nuntă. Puțin aparent în colinde, mai manifest în stea și în orații, elementul dramatic ni se înfățișează în deplină dezvoltare în vicleim.

Dintre *colinde*, colindul cu plugul său «*plugușorul*» este o specie primitivă de gen dramatic. Un cor alcătuit de tineri merg din casă în casă în ajunul anului nou și unul din ei, care reprezintă pe coregul grec, recită o poezie cu subiect agricol, prin care urează an bun celor din casă; din cînd în cînd se oprește și, exclamînd: «Minați, copii!», corul răspunde: «Hii! Hii!»

Orațiile de nuntă cuprind un mai puternic element dramatic. În ziua nunții mirele vine la casa miresei însoțit de un numeros cortegiū. Cîți-va tineri — vornicei — aleargă înainte și sînt întîmpinați de vorniceii miresei. Atunci încep lungi dialoguri alegorice, presărate cu glume, cari se sfîrșesc după o scurtă simulare de luptă.

Steaua n'are dialog; are numai cor. Ea reprezintă steaua care a călăuzit pe cei trei magi să găsească locul nașterii lui Hristos. Corul cîntă diverse cîntece, ale căror subiește se pot reduce la trei grupe: a) cîntece relative la persoane și evenimente biblice; b) psalmi versificați; c) cîntece eshatologice, adică tracicînd despre moarte, iad, viața viitoare, întru cît se știe că Hristos a făgăduit omenirii că o va mintui de păcatul original.

Vicleimul este o mică piesă, în felul misterelor din apusul Europei, alcătuită din două părți — azi unite, altădată avînd existență cu totul separată: partea religioasă și partea profană.

Partea religioasă e o mică acțiune jucată de cîți-va actori. Persoanele sînt: Irod, Ofițerul, trei crai, un prunc. — În împărăția lui Irod se găsesc trei oameni suspecti, cari sînt aduși de un ofițer înaintea suveranului. La întrebările lui, ei răspund că sînt trei crai, Baltazar, Melchior și Gaspar, și se duc să se închine noului împărat al lumii, lui Hristos. Irod rîde de ei, spunîndu-le că Hristos nu mai există, fiind-că, din porunca sa, au fost tăiați toți pruncii «de trei ani și mai în jos». Arătînd ei încredere în indicațiunea stelei conducătoare, Irod îi amenință că-i va u-

cide. In actul al doilea al acestei mici piese apare un prunc care spune tot ce are să se întîmple lui Hristos, patimi, moarte, înviere. Impăratul, supărat, îl ucide; dar pînă la sfîrșit devine și el crezător în Hristos.

Partea profană e formată de *jocul păpușilor*, mic teatru de păpuși, cum e la Francezi *Guignol* și la Italieni *Pupuzzi*. Scena se petrece într'o grădină prin care defilează diverse tipuri, ale căror dialoguri sau monologuri alcătuiesc cîte-va scene lipsite de legătură între sine. Vedem o ceartă dintre un *iaurgiu* și un *bragagiu*; apoi o satiră la adresa vînătorilor:

Ghindă vînătorul
Care 'mpușcă cu mosorul.

Vedem după aceia un Ovreiū fricos și lăudăros; un țigan hoț:

Noi țigani cu meșteșug
Să trăim tot din belșug
Cit or fi curcani prin sat
Și găine de furat.

Scenele de la urmă au oare-care legătură de succesiune în timp între sine. Apare un Muscal, care se ceartă cu un Turc și Turcul e bătut și ucis. Sosesc atunci popa și dascălul ca să-i facă convenita slujbă de înmormîntare. După-ce caută pe mort prin haîne și văd că n'are bani, se grăbesc să termine slujba:

Zi-î mai curînd condacul
Ca să-l ia mai iute dracul.

După ce sfîrșesc, chiamă pe Stan groparul, care

vine amețit de băutură și începînd să sape se miră
că nu-î sporește lucrul și exclamă:

Orî-că pămîntul e înghețat
Orî-că tirnăcopul e cam beat...

Jocul păpușilor se termină cu apariția unei babe,
care salută pe spectatorii și, înainte de a se despărți,
le cere:

Un ban
Pentru suliman.

2. TEATRUL ROMÎNESC CULT

1) Cea mai veche mențiune de o lucrare dramatică romînească o aflăm la istoricul german Sulzer. El spune că la o nuntă săsească în Brașov, pe la finele secolului trecut, s'a reprezentat o farsă romînească avînd ca subiect tot o nuntă. Tot în Transilvania s'a scris după 1777 o tragedie avînd de subiectuciderea lui Grigore Ghica.

În genere pe la sfîrșitul veacului trecut și în primele decenii ale celui actual toată mișcarea dramatică în principate se rezumă în cîte-va trupe străine, germane, grecești, franțuzesci, cari veniau din cînd în cînd să dea reprezentațiuni.

2) Cei cari făcură primele încercări pentru a reprezenta piese în limba romînă fură: în Moldova *Asachi* ¹⁾ și în Muntenia *Ioan Văcărescu* ²⁾.

1) George Asachi (1788—1871). Fiul pierdut, dramă; Mirtil și Hloe, pastorală; Petru Rareș, dramă; Țiganiî, idilă; Elena Dragoș, dramă; Tur-nul Butuluî.

2) Ioan Văcărescu: 1786—1863.

La 1816 Asachi organizează la Iași în saloanele lui Costache Ghica un teatru de societate, care se deschise cu pastorală «*Mirtil și Hloe*» prelucrată de Asachi după Gesner și Florian. Succesul acestor reprezentațiuni a fost foarte mare și de aceea Asachi a dedicat prințului Ghica și doamnei Șubin, cari ținuse rolurile principale, o poezie pe care a citit-o în public și în care le aducea mari laude:

In un timp de ovelire, pe cînd limba cea Romîină,
Din palaturi întărită, se vorbîa numai la stîină,
Nobili voi de neam și cuget sfărîmînd a sale fere
Ați vorbit întăi c'aceia ce ne dau pîne și miere,
Și 'n idil acest vădit-ați c'alor inimî nu sînt mute
La respect, la cunoștință, la amor și la virtute.
Pirga scenei naționale, cu drept vouă se cuvine
Amintire să vă fie a juneților senine.
Picătura, de și mică, ce pe o stîncă picurează
Face rîului o cale, care după ea urmează.

Iancu Văcărescu la 1818 dăte o asemenea reprezentațiune cu școlarii de la Sf. Sava.

Peste vre-o zece ani (1828) Văcărescu publică traducerea tragediei *Britannicus* a lui Racine.

3) Tot cam pe atunci *Eliade* cu *Costache Goleșcu* încercă, dar fără izbîndă, să facă o societate cu scop de a se alcătui un teatru. Această societate, la început politică și secretă, se dăte pe față și deveni *Societatea filarmonică*, întemeind prin cotizățiile membrilor o școală de muzică și declamațiune. Școala aceasta dăte roade foarte bune. În August 1834 se țin primul examen, în fața unui numeros public. Solemnitatea se deschise printr'un discurs al lui Eliade, directorul școalei. După ce expuse în scurt istoricul societății filarmonice, el arătă cît de impor-

tantă pentru dezvoltarea culturală este arta dramatică și cîte condițiuni se cer unui actor bun. Cînd vor dispărea prejudeciile ce le au toți în privința acestei cariere, cînd guvernul va da ajutorul său și va face ca ea să devie o ocupațiune sigură, atunci fără îndoială că tinerii cu mai multă cultură se vor devota teatrului. După discursul directorului se prezentară elevii sub conducerea profesorilor lor, *Costache Aristia* pentru declamațiune și *Bonjianini* pentru muzică. Se cîntară mai multe bucăți și se jucă piesa «*Mahomet saŭ Fanatismul*», tradusă după Voltaire de Eliade.

Odată cu această încercare se îndemnară și mulți scriitori să traducă piese, pentru-că succesul ei întrecuse toate așteptările, mai ales ținînd seamă de slabele mijloace de cari dispuneau actorii. Ce puteau face după o pregătire de 6—7 luni, cînd, precum ne povestesc oamenii din timp, tînăra care juca rolul feminin principal, Ralița Mihalache, nu știa nici să citească la intrarea în școală ?

În anul următor se deteră reprezentațiunii regulate sub conducerea unei comisiuni (*Filipescu, Cîmpineanu, Eliadé și Petrache Poenaru*).

4) Un pas însemnat face teatrul românesc în Moldova cînd, la 1840, se încredințează direcția teatrului din Iași unei comisiuni compuse din: *Alexandri, Costache Negruzzi și Cogălniceanu*.

Această sarcină impusă celor trei bărbați îi sili să devie autori dramatici. Ca să ridice instituțiunea a cărei soartă li se încredințase, ei traduseră, localizată, scriseră piese de tot felul. Aveau să lupte însă

cu multe greutăți, pe cari însuși Alexandri le relevează într'o scrisoare: a) lipsa de libertate în literatură; b) sărăcia limbii românești ca să fie întrebuintată în teatru, căci piesele de mai înainte erau scrise într'o limbă îngrozitoare; c) lipsa de actori cari să înțeleagă rolurile, căci cei mai mulți erau caraghioși de bilciu ori niște turbați cari speriau copiii; d) lipsa de decoruri și de costume; e) lipsa de gust a publicului.

În ciuda tuturor acestor greutăți, directorii luptară și obținură succese.

Mai târziu venind *Millo* ²⁾ care studiasse la Paris arta dramatică, de și familia voia să-l împiedice a îmbrățișa o carieră atât de desconsiderată pe atunci, —teatrul merse și mai bine. El scrise piese, creă roluri, apoi luă direcțiunea teatrului.

2) Matei Millo: 1813—189... Părintele său era un boer de primul rang și rudenile sale ocupați mari posturi în țară. Aceștia doriau ca și junele Matei să intre în asemenea post la Minister. El însă plecă la Paris, unde petrecu 11 ani în studiul artei teatrale. După 11 ani se întoarse în patria sa, Moldova, cu inima însuflețită de un viitor mai fericit și cu sufletul încântat de a putea concura cu toate puterile sale la înaintarea și înflorirea artei teatrale între confracții de același sînge. Curînd însă fu amăgit în aspirațiunile sale. Unchiul său era ministru și prejudiciile obscure ce domniau în publicul de atunci despre scenă, le nutria și dînsul.

Acele prejudicii exagerate de ambițiunea și vanitatea sa boerească nu-i permiteau a vedea pe nepotul său pe scenă.

Junele artist nu-și putu dar realiza dorința sa cea mai sublimă. Tot ce putu face, fu că ceru voe pentru direcțiunea teatrului. Această concesiune i se dete și junele Millo conduse 2 ani de zile teatrul din Iași, fără ca să fi îmbrăcat cel puțin o dată coturnul scenei. Inima lui ardea de dorul de a pune și dînsul talentul său în folosul artelor; de multe ori era aproape să braveze toate pretențiunile și ideile vane ale înaltesor sale rude și să anunțe într'o zi primul său debut.

În urmă lupta aceasta se fini în favorul aspirațiunilor sale; amorul de artă învinsse toate cele-l-alte considerațiuni și junele artist hotări seara în care avea să se prezinte prima oră pe scenă.

În seara hotărită teatrul era plin de servitorii rudelor sale, care conform ordinilor primite întâmpinară cu fluerături pe tinărul actor. Acest incident fatal nu descuragă de loc voința lui Millo. El părăsi Moldova și trecu în Muntenia, unde jucă mai întîiu într'un oraș provincial, iar apoi nu peste mult timp se angajă în teatrul din București, unde jucă pînă în vara anului 1868. (*V. Gr. Pop, Conspect*).

În acest timp scrise *Millo* piesele : « *Baba Hîrca* », « *Poetul Romantic* », — « *Postelnicul Sandu Curcă* », lucrări interesante pentru succesul ce au avut atunci, deși lipsite de valoare literară.

Alexandri compuse o serie de monologuri cu cîntece. Monologul, nu ca parte de piesă, ci ca lucrare de sine stătătoare, s'a introdus la noi pe la mijlocul secolului, de la Francezi. Acest gen de opere dramatice a luat în Franța în timpul din urmă o dezvoltare foarte mare, mai ales prin talentul de povestitor al fraților Coquelin. La noi, de la *Alexandri*, nu s'au mai scris asemenea opere, căci încercările făcute în timpul din urmă au fost destinate exclusiv să fie cîntate în cafenele. *Alexandri* intitulă scrierile sale de acest fel « Cîntecele comice ». Vom cita : « *Herșcu Bccegiul* », — « *Kera Nastasia* », « *Barbu Lăutarul* », ș. a. Tot atunci scrise *Alexandri* și vre-o cîte-va comedii și vodeviluri : « *Nunta țărănească* », — « *Lipitorile satelor* », — « *Millo Director* », ș. a. Cea mai însemnată este : « *Coana Chirița în Iași sau două fete și o nineacă* », admirabil tablou al societății din timp, în care e desăvîrșit zugrăvit tipul cucoanei de la țară, venind în Iași cu două fete « *Aristița și Calipsița... tinerele, curățele, cu franțuzeasca lor, cu cadrilul lor, citite, pricopsite, iconoame, etc.* » după cum le recomanda mama lor de cîte ori venea ocaziunea.

De la *Costache Negruzzi*, care a tradus cîte-va piese din franțuzește, avem o lucrare originală : « *Muza de la Burdujenii* », în care ni se arată tipul unei bătrîne cîchete, ce nu înțelege că vîrsta trebuie să-i

schimbe deprinderile și dorințele,—și în același timp o satiră le adresa celor cari amestecau franțuzisme sau latinizme în vorbire.

5) O eră nouă se deschide teatrului românesc prin zidirea în București a Teatrului Național în 1852. Acesta fu condus mai întâiu de actori-directori de trupă, cărora li se închiria localul, cum a fost *Pascaly, Millo*; apoi la 1877 se institui o societate dramatică alcătuită din actori de mai multe categorii sub conducerea unui comitet numit de stat.

Aceasta este și organizarea actuală a Teatrului Național. Ca actori principali vom cita pe : *Millo, Pascaly, Caragiale, Dimitriadi*.

De și teatrul a prosperat, îmbunătățindu-se toate mijloacele artistice, perfecționându-se jocul actorilor, etc., totuși literatura dramatică s'a dezvoltat prea puțin.

Bolintineanu scrise cîte-va piese, însă fără intențiune de a fi reprezentate : «*Stefan Vodă cel berbant*»,—«*Mihaiu-Viteazul* condamnat la moarte»,—etc.

B. P. Hasdeu, scrise în versuri «*Răzvan și Vidra*», dramă istorică cu multe calități de scenă și de stil.

V. A. Urechia ne dete : «*Odă la Elisa*»,—«*Vornicul Bucioc*»,—«*Porcarul și Maria sa*»,—«*Fidanta împăratului*», scrisă cu ocaziunea căsătoriei *M. S. Regelui*,—«*Marțial*», etc.

Cel mai productiv scriitor în această ramură a fost tot *V. Alexandri*. Pe lângă piesele mai vechi cari se reprezentaū cu mult succes pe scena Tea-

țrului Național, Alexandri scrise minunata sa comedie : «*Boeri și Ciocoși*»; apoi abordă un gen nou : drama istorică. In acest fel produse întâiu o piesă cu subiect național «*Despot-Vodă*», apoi două lucrări cu subiecte din istoria romană : «*Fântina Blanduziei*» și «*Ovidiū*».

6) In timpul din urmă (1885—1895) *Bengescu-Dabija* scrise tragedia sa romantică «*Pygmalion*», piesă de mare spectacol, une-ori cam declamatorie, dar presărată cu pasagii de o deosebită valoare poetică.

Cel mai însemnat scriitor dramatic din acest timp este *I. L. Caragiale*, de la care avem o mică piesă «*Conu Leonida față cu reacțiunea*»; două comedii de moravuri : «*O scrisoare pierdută*» și «*O noapte furtunoasă*»; o farsă plină de spirit «*D'ale carnavalului*»; o dramă «*Năpastea*».

Actorii principali cari au creat rolurile de căpetenie în piesele acestor autori sînt : *Iulian, Manolescu*, d-na *Aristița Romanescu* și d. *Const. Nottara*.

GENUL DRAMATIC

(TABLOŨ SINOPTIC)

GENUL DRAMATIC

GENUL DRAMATIC	Tragedie	{	Tragedie antică.
			Tragedie modernă.
	Comedie	{	Comedie de caracter.
			Comedie de moravuri.
			Comedie de intrigă,
	Dramă	{	Dramă satirică.
			Tragi-comedie.
			Tragedie burgheză.
			Dramă romantică.
			Melodramă.
	Poezii dramatice însoțite de muzică	{	Operă
			Operă comică
			Operetă
			Vodevil
	Specii secundare	{	Farsă.
			Parodie.
			Feerie.
			Piese cu scene separate.
			Proverb.
			Revistă.

INTREBĂRI

1. Ce dezvoltare a avut genul dramatic la popoarele orientale?
2. De unde vine numele tragediei și al comediei? — Cine a întemeiat tragedia? — Carii sînt marii tragici greci? — Prin ce se caracteriză fiecare? — Prin ce se caracteriză tragedia greacă? — Ce știți despre începutul comediei grece? — Cîte faze deosebim în dezvoltarea comediei la Greci?
3. Carii sînt primele manifestațiuni ale genului dramatic la Romani? — Ce știți despre Livius Andronicus? — De cîte feluri era tragedia la Romani? — Carii sînt principalii reprezentanți? — Cîte specii de comedii cunoașteți și cine s'a distins ca autori?
4. În ce raport a stat creștinismul cu teatrul? — Cum s'a schimbat situațiunea? — Cum se începe teatrul religios? — Ce autori cunoașteți din evul mediu? — Carii la Italiani? Carii la Germani? Carii la Spanioli? Carii la Francezi? — Ce erau misterele? moralitățile? farsele? sotiile?
5. Ce se înțelege prin neoclasicism? — Cum se începe teatrul neoclasic în Italia? — Carii sînt autorii cei mai însemnați în tragedie? în comedie? — Cînd se naște drăma pastorală? — Ce autori cunoașteți în secolul XVIII? — Unde a fost cea mai mare strălucire a teatrului neoclasic? — Carii sînt cei mai însemnați tragici francezi? Ce însemnătate are *Le Cid*? — Ce a scris Racine? — Care e caracteristica pieselor lui Molière? — Ce scriitor dramatic mare avem în sec. XVIII la Francezi?
6. 1) Cum s'a născut romantismul? — Ce se cuprinde în prefața de la Cromwell? — Carii sînt argumentele aduse contra neo-clasicismului? — În teoria romantică sînt erori? — Carii sînt dramaturgii romantici francezi? — 2) Prin ce se deosebește teatrul lui Shakspeare de tragedia veche și de cea neo-clasică? — Carii sînt principalele piese ale lui Shakspeare? 3) Care este caracterul general al teatrului Spaniol? — Carii sînt principalii autori? — 4) Cine a întemeiat romantismul în Germania? — Care e rolul lui Lessing în istoria teatrului german? — Care e caracteristica teatrului lui Schiller și Goethe?
7. Care este azi situațiunea dramei ca gen literar? — Carii sînt cei mai însemnați autori dramatici la Francezi? Carii în lumea germanică?
8. 1) Avem în literatura noastră poporană produceri de gen dramatic? — 2) Care este cea mai veche mențiune de o lucrare dramatică în romînește? — Cine a făcut primele încercări de teatru în Moldova și în Muntenia? — Care a fost acțiunea Societății filarmonice? — Ce progrese s'a făcut în Moldova sub direcția Alexandri, Negruzzi, Cogălniceanu? — Cînd se deschide pentru teatrul romîn o eră nouă? — Carii sînt artiștii? — Carii sînt autorii? — Care este situațiunea în anii din urmă?

GENUL DIDACTIC

PRINCIPIILE GENERALE ALE GENULUI.

«Cînd o idee generală, a cărei dezvoltare prezentă un tot sistematic, e concepută de spirit cu caracterul său abstract și în același timp este expusă într'o formă și cu împodobiri împrumutate de la artă, atunci se naște poezia didactică». (Hegel)

Ea se consideră ca un gen poetic accesoriu și are de scop să învețe pe cititor un adevăr general. Plăcerea estetică, pe care celelalte genuri caută s'o deștepte în primul rînd, este aci subordonată ideii de a instrui ; prin urmare ea diferă de o lucrare științifică prin forma adoptată. Această formă ascunde intențiunea poetului și face ca învățămîntul pe care voește să-l dea el, să se strecoare ușor și fără pretenșiune în mintea cititorului.

Speciile genului didactic sînt : poema didactică, satira, fabula, epigrama.

POEMA DIDACTICA

A. RESUMATE

GEORGICELE

Georgicele lui Virgiliu sînt alcătuite din patru cînturi, al căror subiect îl spune chiar el în expozițiunea poemei:

Quid faciat laetas segetes, quo sidere terram
 Vertere, Moecenas, ulmisque adungere vites
 Conveniat, quae cura boum, qui cultus habendo
 Sit pecori, apibus quanta experientia parcis
 Hinc canere incipiam.

Cartea I se ocupă dar cu agricultura; a doua cu culturii vitei; a treia cu creșterea vitelor; a patra cu cultura albinelor.

Cele mai însemnate pasagi din această poemă sînt: descrierea epizootiei (cîntul III) și episodul lui Aristeu (cîntul IV).

ARTA POETICA A LUI BOILEAU

L'Art poétique alcătuită din patru cînturi tractează o sumă de chestiuni literare, dînd regule și criticînd, fie mai pe larg fie prin aluziuni, diverse opere din timpul acela. Este inspirată după Horațiu, Epistolă către Pisoni, din care sînt împrumutate pe de a'ntregul unele versuri, dar materia e tratată cu mai multă sistemă.

În cîntul I aflăm regule generale de stil. De aci începe studiul diverselor genuri poetice. În cîntul II vorbește despre idilă, elegie, odă, sonet, epigramă, despre satiră și despre vodevil. În cîntul III dă regulele tragediei și schițează istoricul ei la Greci; apoi vorbește despre epo-

pee, iar după aceasta despre comedie, așezare de tot nejustificată. Cîntul IV dă sfaturi în privința alegerii subiectului.

Reproducem aci pasagiul privitor la comedie :

Des succès fortunés du spectacle tragique
 Dans Athènes naquit la comédie antique.
 Là le Grec, né moqueur, par mille jeux plaisants,
 Distilla le venin de ses traits médisants.
 Aux accès insolets d'une bonffonne joie
 La sagesse, l'esprit, l'honneur furent en proie.
 On vit par le public un poëte avoué
 S'enrichir aux dépens du mérite joué;
 Et Socrate par lui, dans un chœur de nuées
 D'un vil amas de peuple attirer les huées.
 Enfin de la licence on arrêta le cours:
 Le magistrat des lois emprunta le secours,
 Et, rendant par édit les poëtes plus sages,
 Défendit de marquer les noms et les visages.
 Le théâtre perdit son antique fureur;
 La comédie apprit à rire sans aigreur,
 Sans fiel et sans venin sut instruire et reprendre,
 Et plut innocemment dans les vers de Ménandre.
 Chacun, peint avec art dans ce nouveau miroir,
 S'y vit avec plaisir ou crut ne s'y point voir:
 L'avare, des premiers, rit du tableau fidèle
 D'un avare souvent tracé sur son modèle;
 Et mille fois un fat finement exprimé
 Méconnut le portrait sur lui-même formé.

Que la nature donc soit votre étude unique.
 Auteurs qui prétendez aux honneurs de comique.
 Quiconque voit bien l'homme, et d'un esprit profond,
 De tant de cœurs cachés a pénétré le fond;
 Qui sait bien ce que c'est qu'un prodigue, un avare,
 Un honnête homme, un fat, un jaloux, un bizarre,
 Sur une scène heureuse il peut les étaler,
 Et les faire à nos yeux vivre, agir et parler.
 Présentez-en partout les images naïves;
 Que chacun y soit peint des couleurs les plus vives.
 La nature, féconde en bizarres portraits,
 Dans chaque âme est marquée à de différents traits,
 Un geste la découvre, un rien la fait paraître.

Mais tout esprit n'a pas des yeux pour la connaître.

Le temps, qui change tout, change aussi nos humeurs;
 Chaque âge a ses plaisirs, son esprit et ses mœurs.
 Un jeune homme, toujours bouillant dans ses caprices,
 Est prompt à recevoir l'impression des vices;
 Est vain dans ses discours, volage en ses désirs,
 Rétif à la censure, et fou dans les plaisirs.
 L'âge viril, plus mur, inspire un air plus sage,
 Se pousse auprès des grands, s'intrigue, se ménage,
 Contre les coups du sort songe à se maintenir,
 Et loin dans le présent regarde l'avenir.

La vieillesse chagrine incessamment amasse;
 Garde, non pas pour soi, les trésors qu'elle entasse.
 Marche en tous ses desseins d'un pas lent et glacé;
 Toujours plaint le présent et vante le passé;
 Inhabile aux plaisirs dont la jeunesse abuse,
 Blâme en eux les douceurs que l'âge lui refuse.
 Ne faites point parler vos acteurs au hasard,
 Un vieillard en jeune homme, un jeune homme en vieillard

Etudiez la cour et connaissez la ville:

L'une et l'autre est toujours en modèles fertile.
 C'est par là que Molière, illustrant ses écrits,
 Peut-être de son art eût remporté le prix,
 Si, moins ami du peuple, en ses doctes peintures
 Il n'eût point fait souvent grimacer ses figures,
 Quitté, pour le bouffon, l'agréable et le fin,
 Et sans honte à Térence allié Tabarin.

Dans ce sac ridicule où Scapin s'enveloppe,
 Je ne reconnais plus l'auteur du *Misanthrope*.

Le comique, ennemi des soupirs et des pleurs,
 N'admet point en ses vers de tragiques douleurs;
 Mais son emploi n'est pas d'aller, dans une place,
 De mots sales et bas charmer la populace.
 Il faut que ses acteurs badinent noblement;
 Que son nœud bien formé se dénoue aisément;
 Que l'action, marchant où la raison la guide,
 Ne se perde jamais dans une scène vide;
 Que son style humble et doux se relève à propos;
 Que ses discours, partout fertiles en bons mots,
 Soient pleins de passions finement maniées,
 Et les scènes toujours l'une à l'autre liées.
 Aux dépens du bon sens gardez de plaisanter
 Jamais de la nature il ne faut s'écarter.

J'aime sur le théâtre un agréable auteur
 Qui, sans se diffamer aux yeux du spectateur,
 Plaît par la raison seule, et jamais ne la choque.
 Mais pour un faux plaisant, à grossière équivoque,
 Qui pour me divertir n'a que la saleté,
 Qu'il s'en aille, s'il veut, sur deux tréteaux monté,
 Amusant le Pont-Neuf, de ses sornattes fades,
 Aux laquais assemblés jouer ses mascarades.

B. SPECII

Poema didactică tractează un subiect oare-care, dînd regule și principii diverse. Se cere ca subiectul unei asemenea poeme să fie interesant, să fie tractat cu ordine și cu metodă, însă, dacă una din calitățile principale este claritatea, alături cu ea trebuie să punem varietatea și vioiciunea stilului, pe care trebuie poetul cît mai mult să-l împodobească.

După subiectul tractat, deosebim :

1) *Poema filozofică*, cum este *De Rerum Natura* a lui *Lucrețiu* (T. Lucretius Carus ¹⁾).

În această poemă, scrisă în șase cărți, se dezvoltă teoria filozofică a lui Epicur. Din nimic nu se face nimic (ex nihilo nihil); în natură există numai spațiu și materie. Materia este făcută din elemente indivizibile — atomi — măcar că ele, fiind prea subțiri, nu se pot constata prin simțurile noastre. Atomii aceștia sînt în continuă prefacere, dînd naștere feluritelor corpuri din natură. În legătură cu această teorie sînt tractate o sumă de cestiuni de o

1) Cam între anii 98—55 a. Cr.

importanță capitală: care este natura sufletului, ce este amorul, cum s'a dezvoltat civilizațiunea în omenire, etc. Vorbind despre izvoarele termale ce es din pământ și despre vaporii lor, pomenește și despre boalele contagioase și, cu ocaziunea aceasta, descrie faimoasa pestă din Atena din timpul războiului peloponeziac. Acest pasagiū este cel mai cunoscut din toată lucrarea lui Lucrețiu.

2) *Poema religioasă*, cum este: «La Religion» de *Louis Racine* ¹⁾ și «*Theogonia*» (genealogia zeilor) de *Esiod* (contemporan cu Omer).

3) *Poema agricolă*, cum este: «Lucrări și Zile» (*Ἔργα καὶ Ἡμέραι*) de *Esiod* și «Georgicele» de *Virgiliu*.

4) *Poema literară*, cum este «Arta poetică» de *Boileau*. In literatura română: «*Arta de a citi*» de *T. M. Stoenescu*.

5) *Poema astronomică*, cum sînt ale lui *Aratus* (sec. III a. Cr.): Fenomenele (*Φαινόμενα*) și Prognosticurile (*Διοσημεία*).

6) *Poema glumeață*, cum este «La Gastronomie» a lui *Berchoux*. Cuprinde regulile despre mîncare, despre prepararea felurilor, despre serviciul mesei, etc.

Tot aci trebuie să clasăm și *Epistola poetică*, în care se tractează diverse subiecte sub formă epistolară: «*Ars poetica ad Pisones*» de *Horățiu*. In literatura română cităm epistolele lui *Grigore Alexandrescu*.

1) L. Racine : 1692—1763.

Unii critici clasează alături de poema didactică și *poema descriptivă*, care a înflorit cu deosebire în Franța prin *Delille*, dar a avut puțin efect și o foarte mică valoare literare.

ARTA POETICĂ A LUÎ HORATIU

Analiză literară

de

ALEXIS PIERRON

Acest titlu de *Artă poetică* e rău găsit și ne face să scuzăm pe Horațiu de o mulțime de greșeli de care e inocent, sau care i se iartă, dacă se gîndește cine-va că el n'a avut pretensiunea să scrie o *poemă* didactică, ci să vorbească de literatură cu două amici. *Artă poetică*, în cugetul lui Horațiu, a fost numai *Epistola către Pisoni*.

De aceea totul e aruncat cam la întîmplare și amestecat. Convorbirea aceasta are însușirile celor-lalte convorbiri ale lui Horațiu. Nu căutați ceea-ce n'a voit să dea poetul. Nu vă speriați că ici, colo rupe firul caprițios al cugetării, că se leagă une-orî de un cuvînt, dezvoltă prea mult o idee secundară și se întoarce la subiectul dinainte după lungi ocoluri și după numeroase digresiuni.

În fond el este mereu în subiectul principal; ne apare în tot momentul ca un povățuitor cu gust cultivat, ca un Mentor literar. Boileau da, el a avut pretensiunea să facă un cod al poeziei. Poema lui Horațiu nu este, cum pretind unii critici, o grămădire de bucățele dintr'o operă alcătuită cu multă erudiție, pe cari copiii le-au așezat cum a vrut și le-au modificat prin felurite adause, intervertiri și supresiuni.

Artă poetică are toate calitățile celor-lalte epistole ale lui Horațiu, dar în unele părți este superioară, cu tablouri mai interesante și mai desăvîrșite. Sînt însă și defecte importante: cite-va greșeli de gust și de stil.

Imaginelor de la început, de exemplu, sînt lipsite de

precizieune și de claritate. E foarte greu a înțelege cum un pictor punînd un cap de om pe un git de cal și adunînd membre diferite acoperite cu pene felurite colorate poate face o figură de femeie frumoasă ca bust și care să se termine în forma unui pește.

Un cap de om cu un git de cal un pictor d'ar lega.
 Și unui trup cu felurimî de membre de i-ar da
 Vestmint de pene 'mpestrîtat așa că o femeie
 Cu piept frumos în negru trunchiî de pește să se 'nchee;
 Asemen' monștru de a-ți vedea, v'ați stăpîni
 De ris? Tot ast-fel, o Pisonî, să credeți că va fi
 Și cartea 'n care s'ar afla imaginî deșirate
 Ca visele de om bolnav, lipsind de unitate
 Dintru 'nceput pînă 'n sfîrșit.

Horatiu pune unde-va față de primele versuri ale lui Omer (Odysea) versul prim al nu știu cărei epopei ciclice:

Să nu începi cum începu un ciclic cîntăreț :
 <Cînta-voiu soarta lui Priam, și acel războiî măreț,>
 Oăci ce minuni ne mai poți da căscînd așa o gură?
 Gem munții de durerî cuprinși și nasc o stîrpitură!
 Cu cît mai buu și mai dibaciî e simplul început:
 <O muză, cîntă-mî pe acel eroî care a văzut
 <Căderea Trojei și-a călcat țări multe și popoare,
 <Năravurile cercetînd.>

Preferența sa pentru poetul care nu întreprinde nimic fără rațiune nu are nevoie de multă justificare, măcar că ar putea cine-va să stea la îndoială dacă poetul ciclic de care vorbește făgăduiește prea mult. Nu știu însă cum să ne explicăm curioasa expresiune prin care crede că a caracterizat scopul lui Omer:

La dînsul următoare
 Nu-s neguri doar după luminî, ci flacări după fum ¹⁾

Asemenea greșeli sînt însă de o importanță prea mică față de marele număr al frumuseților ce avem admirat în această poemă.

¹⁾ Versurile sînt în traducere făcute de d. D. C. Ollănescu.

POEMA DIDACTICA

(TABLOU SINOPTIC)

POEMA DIDACTICA

Filozofică
 Religioasă
 Agricolă
 Literară
 Astronomică
 Glumeață
 Epstola poetică.

INTREBĂRI

I. Ce se înțelege prin gen didactic? — În ce raport stă cu celelalte genuri? — Ce specii cuprinde?

II. Ce este poema didactică? — Ce specii deosebim? — Ce exemple cunoașteți? — Ce mai punem în această specie? — Ce mai clasează unii criticii?

SATIRA

A. REZUMATE ȘI EXEMPLE

AVARII

Satiră de HORATIU

Cum se face, Mecena, că nimeni nu trăește mulțumit cu condițiunea pe care i-a dat-o voința lui sau i-a adus-o împlinirea și laudă pe acei cari se află în alte condițiuni?

«O fericiți neguțătorî!» zice militarul încărcat de ani, cu membrele frînte de multă muncă. Din contra, neguțătorul, cu nava supusă azvîrlitoarelor vînturî, zice: «Miliția este mai bună, căci ce? se dă atacul și într'un minut ori vine moartea cea repede ori vesela victorie».

Cunoscătorul dreptului și legilor laudă pe agricultor cînd jăluitorul sosit cu noaptea în cap îi bate la poartă.

Cel care s'a pus garant și e adus de la țară în oraș socotește fericiți numai pe orășeni.

Exemplele de acest fel sînt așa de multe în cît ar putea să ostenească chiar pe Fabiū cel flecar. Ca să nu țiu mult cu acestea, ascultă ce vreaū să zic.

Dar un zeu oare-care ar zice: «Iacă, eū voiū face acum ce voiți: tu, care ești acum soldat, vei fi neguțător; tu care ești legist vei fi țaran; voi de aici și voi de colo schimbați-vă rolurile. Haide! De ce stați?» N'ar voi nimeni, de și li s'ar da puțința să fie fericiți. Cum dar să nu se supere Jupiter și să nu spue că pe viitor nu va mai asculta așa lesne cererile oamenilor?

De aci înainte nu mai rîz ca cei cari fac glume, măcar că... ce oprește a spune adevărul rîzînd? Așa fac dascălii cei pricepuți, cari dau copiilor cite o plăcintă ca să învețe mai lesne primele cunoștiințe. Să căutăm totuși a vorbi serios.

Cel care rostogolește greul pămînt cu plugul cel tare, circumarul șarlatan, militarul, marinariū cari aleargă îndrăsneți pe toată marea, toți zic că ei de aceea îndură

munca spre a se odihni cînd își vor agonisi de mîncare, precum harnica furnică (căci ea le servă de exemplu) apucă în gură ori-ce poate să apuce și face grămezi, fiind chibzuită și gîndindu-se la viitor. Dar ea îndată ce a venit iarna nu mai ese din gaură nicăiri și se folosește cu înțelepciune de proviziunile adunate mai nainte; pe cînd pe tine nici vara cea călduroasă nu te depărtează de la ciștig, nici focul, nici apa, nici sabia, nimic nu-ți stă împotriva, numai să nu fie altul mai bogat de cît tine. La ce-ți folosește să te duci plin de frică și să îngropi pe furiș în pămînt o grămadă de aur sau de argint? Dacă ai lua dintr'insa de pe trebuințele tale, ar ajunge un păcătos de as. Și dacă nu faci aceasta, la ce ți slujește grămada adunată? Tu ai să treeri o sută de mii de măsură de grîu la aria ta, dar stomacul tău n'are să mănince mai mult de cît al meu. Semeni cu un sclav care ar duce în spinare sacul cu pîine și el nu s'ar alege cu nici o bucătică...

Dar e plăcut, veți zice, să ieși dintr'o grămadă mare.

— Dacă tu ieși din grămadă tot cît luăm noi din puțitul nostru, atunci ce preț mai mare are hambarul tău de cît coșulețul nostru?..

O bună parte din oameni, amăgiți de o poftă înșelătoare, zic: «Nici o dată nu ai destul, căci lumea te prețuește pe cît ai». Ce să-i faci? Îl lași să devie mizerabil, pentru-că așa vrea el. Se ține mînte că era o dată la Atena un sgîrcit care era obicinuit a disprețui astfel vorbele poporului: «Poporul mă flueră, dar eu aplaud acasă cînd văz banii în ascunzătoare». Tantal, muncit de sete, în zadar cearcă să guste fluviul ce fuge de la buzele sale.

De ce rizi? Schimbînd numele, povestea vorbește despre tine. Tu dormi cu gura căscată peste sacii adunați din toate părțile și ești nevoit să-i aperi ca pe niște lucruri sfinte și să te uiți la ei ca la niște tablouri.

Nu știi la ce slujește banul? Să cumperi pîine, varză, vin... Ce! Îți place să păzești înghețat de frică, noapte și zi, să te temi de hoți, de foc, de servitori? De cît așa bunătăți, mai bine lipsă! Ași vrea să fiu sărac. Dacă te apucă niscai friguri ori altă boală te trîntește la pat, cine o să stea la căpătiul tău, cine o să-ți dea doftoriile, cine o să îndemne pe medic să te vindică mai iute? Nici ne-

vasta, nici copilul nu te iubește; vecinii și cunoscuții te urăsc...

Pune-ți hotar și mai contenește munca îndată ce ai capătat ceea-ce urmăreai. Nu face ca un oare-care Ummidiu. Povestea nu e lungă. Bogat, de putea să-și măsoare banii nu să-i cîntărească, așa era de zgîreit în cît nu s'ar fi îmbrăcat nici-odată mai bine ca un servitor și se temea să nu moară de foame. Ce a folosit? O libertă l-a tăiat în două cu o secure.

— Atunci ce mă sfătuești? Să trăesc ca Maenius, ca Nomentanus?

— Dacă te opresc să fii avar, nu te indemn să fii risipitor și stricat. Este o măsură în toate lucrurile; sînt niște limite hotărîte dincolo și afară de care nu poate fi nimic drept.

(Din Satira I Cartea I)

NOBILIMEA

de

JUVENAL

Ce dovedesc titlurile și semnele de nobleță? La ce-ți folosește, O Ponticus, că te-ai născut din singele cel mai nobil, că poți arăta cu mîndrie chipurile multor strămoși: pe Emiliu pe carul lor de triumf, pe Curiu tăiați în bătații, pe un Corvin fără mină, pe un Galba fără nas și fără urechi? Ce isprăvi faci cu busturile afumate ale unui dictator sau ale unui șef de cavalerie, dacă urmăritorii unor asemenea strămoși duc o viață nerușinată; dacă, în fața chipurilor acestor oameni războinici, își petrec nopțile jucînd și se culcă la revărsatul zorilor, tocmai la cîasul cînd acei strămoși porniau contra inamicului cu steagurile ridicate?

De geaba se grămădesc în atriu figuri vechi de ceară; e numai o singură, o adevărată nobleță: virtutea.

Fii prin moravurile tale un Drusus, un Cossus, un Paul Emiliu. Numele tău cel bun să stea înaintea imaginilor părinților tăi. Vorbești, te porți ca un om integru, ca un

om cu totul drept ? Te socotesc nobil. Fie-ți tată Silanus
 său ori-cine altul, te consider un cetățean rar, cred că
 patria e mîndră cu un asemenea fiu și bucuria mea e tot
 așa de mare ca a Egiptenilor cînd găsesc pe Osiris. Cum
 pot însă să numesc nobil pe un om nevrednic de naște-
 rea sa și care are numai meritul că poartă un nume
 ilustru ? Cite odată, în bătae de joc zicem unui pitic că
 e un Atlas¹⁾, unui negru că e o lebedă, unei fete schi-
 loade că e o Europă²⁾, unor ciini prăpădiți, cari d'abia
 se tirăsc, le zicem Leopard, Tigru, Leu... Bagă de seamă
 să nu meriți și tu tot așa numele de Creticus său de Ca-
 merinus !

(Din Satira VIII).

S'A SUPĂRAT VĂCARUL PE SAT

(Anecdotală versificată)

de

ANTON PANN

Un văcar adese tot se minia,
 De care săteniî nimic nu știa.
 Așa el o dată iar s'a miniat
 Și o zi întreagă nimic n'a mincat.
 Șeara dacă vine la nevasta sa,
 Cu părere 'n capu-i că lumii păsa,
 O 'ntrebă zicîndu-i : ce zicea prin sat ?
 Le păsa de dinsul căci el n'a mincat ?
 Nevasta lui care era ca și el,
 Prea cu minte mare ca de copăcel,
 Ii zise : zău nu știu, ei nu mi-a vorbit,
 Poate și pe mine s'o fi necăjit,
 Că ciți cu carul pe la noi trecea
 Asupra-mi nici ochii, nu și-i întorcea :

1) Atlas, un uriaș din mitologia veche. Se credea că el ține globul pămîntului pe umere.

2) Personagiu mitologic: fată de o frumusețe remarcabilă.

Ci-și biciuia caii, boii își bătea,
 Ca cînd de la dînșii necazu-și scotea.
 Fie, el îi zise, tot nu mă împac,
 Nu mînînc nici mîine, ca să văz ce fac.
 Așa el se duse ca un sec și prost.
 Seara iar întreabă ce au zis de el!
 Si ea îi răspunde tot în acest fel,
 El iar se 'ntărită cum o auzi,
 Și nu mînînc, zise, nici a treia zi.
 Dar răsbindu-l foamea n'a mai întrebat,
 Ci îi părea miere codrul cel uscat.

SATIRA DUHULUI MIEU

de

GR. ALEXANDRESCU

— Trageți toți cite-o carte! Domnule, ești cu mine,
 Șezi mă rog împotriva, și veți de joacă bine,
 — Dar ți-am spus cuconiță, că eu din întimplare
 Nici bine, nici nebine nu pociu să fac cercare.
 Am cuvintele mele; aste jocuri plăcute,
 Cu voia dumi-tale, imi sînt necunoscute.

— Nebun cine te-o crede, vrei să te rugăm poate;
 Astăzi chiar și copiii știu jocurile toate.
 Veacul înaintează. Carò: veți că ți-e rîndul;
 Dar ce făcuși acolo! unde îți este gîndul?
 Cînd eu am dat pe Riga, bați cu alta mai mare?
 Ast-fel de neștiință e lucru de mirare!

Așa-mi zicea dăunăzi, cu totul supărată,
 O dană ce la jocuri e foarte învățată.
 Apoi șoptind pe taină cu cite-va vecine:
 — Vedeți, zise, ce soartă, și ce păcat pe mine?
 Două greșeli ca asta, zău, sufletul mi-l scot,
 A! ce nenorocire! *ma chère*, ce idiot!

Vino acum de față și stăi la judecată,
 Tu care le faci astea, ființă prea ciudată,
Spirit, ce joci o rolă în lumea trecătoare:
 De ce treabă-mi ești bună, putere gânditoare,
 Când nu pociu la nimica să mă ajut cu tine,
 Când nu te-ai deprins încă nici vistul să-l joci bine?

Nu mai ești tu acela care 'n copilărie
 Știa pe din afară vestit' Alexandrie,
 Și viața ciudată a unui Craiu cu minte,
 Care lăsă pe dracu fără încălțămite? ¹⁾
 Tu care, mai în urmă, rizind d'aceste toate,
 De rost puteai a spune tragedii însmnate,
 Meropa, Atalia, și altele mai multe,
 Declamîndu-le toate cui vrea să te asculte?

Negreșit, îmi vei zice, ți-u minte ce îmi place,
 Dar cărțile cu mine nu pot să se împace,
 Mai lesne pociu a spune hoștiile urmate
 La zece tribunale sub nume de dreptate.
 Mai lesne pociu să număr pe degetele mele
 Citiți sfinți avem pe lună și cite versuri rele,
 Decît să bag de seamă ce carte nu e dată,
 A cui este mai mică și cine o să bată.
 Când sunt în adunare, n'am altă mulțumire,
 Decît să se deschiză sujeturi de vorbire:
 Atunci sint gata, liber, ascult, și cu plăcere,
 Tușesc, zimbesc, mă leagăn, și-mi dau a mea părere.
 — Frumos răspuns! Ascultă: pe cît mie îmi pare,
 De lume, de năravuri ai slabă încercare:
 Trebuie să știți jocul, și dantul ce-ți lipsește,
 Și niște mici petreceri ce se zic rominește
 «Jocuri nevinovate». Nevinovate fie,
 Măcar că vini destule din ele pot să vie.
 Trebuie să faci pasuri și complimente bune;
 La vorbe serioase cînd alții se vor pune
 Să n'ascuți, să spuți glume, să scoți la jucării,
 Și pin' a rîde alții să rizi tu mai întîiu.

1) Arghir, eroul poemei ce poartă numele lui, a furat de la dracu o pereche de papuci, cari slugiau drept aripi aceluia ce se încălța cu dinșii.

Vezi domnișorul cela care toate le știe,
 Căruia vorbă, spirit, îi stă în pălărie,
 În chipul de-a o scoate cu grații prefăcute?
 Haînele dupe dinsul sint la Paris cusute:
 Singur ne'ncredințează. Lorneta atîrnată,
 Este și mai streină, de-o formă minunată;
 Vrea s'o cumpere Prințul, dar ca un om cu minte
 Dumnealui o tocmise ceva mai înainte.
 Cînd le-a spus astea toate, o ia la ochi, privește
 Chiar pe dama aceea cu care-atunci vorbește;
 I-o dă în nas, se pleacă, și în sfîrșit o lasă,
 Zicîndu-i: Ce lorneta! te arată mai frumoasă!

Fieși cine cunoaște, ce cap tinărul are;
 Dar pentru că dă bine din mîni și din picioare,
 Și trîntește la vorbe fără să se gîndească,
 Am văzut multă lume cu duh să-l socotească.
 Iată de ce talente avem noi trebuință!

Dar tu, care uîți lesne, spirit făr' de știință,
 Socotești că poți oare, prin alt-fel de mijloace,
 Arătîndu-te 'n lume vre o figur' a face?
 Pretenția aceasta mi s'ar părea ciudată.

Cînd pe la nunte, balurî, ne ducem vre o dată,
 (Căci din nenorocire puternica natură
 Ne-a unit împreună cû-o strînsă legătură),
 Riz văzîndu-te singur, și într'un colț d'o parte,
 Par'c'ai fi mers acolo ca să compuî o carte,
 Iar nu ca să te bucurî cu lumea dimpreună.
 Dacă vr'o coconită, frumoasă, dulce, bună,
 Crezînd că ne prefacem, ne'ndeamnă, ne poștește,
 Ne ia la joc, greșala-i îndată și-o plătește:
 Rar să se afle damă de mijloc așa tare
 Ca să n'o fac să cază la cea d'întăi mișcare.
 Asta îți e talentul și daruri'e toate!

Cît pentru darul vorbei, ce crezi că il ai poate,
 E numai o părere; îți ceiū și ertăciune,
 Că nici pentru prieteni minciuni nu voiū a spune.

Adevărat, se 'ntimplă să zici pe la soroace
 Cite o vorbă două, care la unii place.
 În cite rînduri însă distracțiile tale
 Te fac sa scoți cuvinte ce nu ar fi cu cale!
 Să superi din greșală persoane însemnate,
 Ba încă cite-odată și dame delicate,
 Rizind d'acele două, statornică pereche,
 Care își petrec seara șoptindu-și la ureche ;
 De cele-lalte patru contese ideale,
 Umflate de pretenții și vrednice de jale,
 Pe care dacă prințul le ia la bal de mină,
 Nu mai vorbesc cu nimeni cite o săptămînă,
 Astăzi rizi de-o pedantă, mine de-o prețioasă :
 Zici de una ajunsă în vîrstă cuvioasă,
 Că atestatul vremei nu va să-l priimească ;
 Și de-alta ce iubește de cinste să vorbească,
 Ce laudă virtutea și'n veci ți-o pomenește,
 Zici că e virtuoașă cît știm noi evreește.

Greșelile acestea îți fac un urit nume.
 Tu știi ce se întimplă cînd se aude 'n lume
 Că cinevași s'apucă defectele s'arate,
 Multî scot subț al lui nume minciunl nenumărate.
 S'a vorbit într'o casă de un fanfaron mare,
 Declamînd sentimente ce sigur nu le are,
 Care la lot ar pune suflarea omenească,
 Cînd cineva cu dînsul ar vrea să o tocmească ;
 S'a zis ceva de Iancu, de Stan, de Lăurescu ;
 Cine le-a scos acestea? — Le-a scos Alexandrescu.
 Far'a zice nimica, singura ta zîmbire,
 De te-î afla de față, e o 'nvinovățire.
 În zadar te porți bine și lauzi cite-odată,
 Chiar lauda în gură-ți de satiră-î luată.

Așa, în loc să critici greșalele streine,
 În loc să rizi de alții, mai bine riți de tine.
 Învață danțul, vistul și multe d'alde alea,
 Iar, de vrei să faci versuri, ia pildă de la Pralea¹⁾.

Ed. 1842, 1847, 1863.

¹⁾ Pralea, traducătorul Psaltirei în versuri.

DIN «SATIRA III»

de
EMINESCU

Aū *prezentul* nu ni-î mare? N'o să-mî deie ce-o să cer
N'o să aflu între-ai noştri vre-un falnic juvaier?
Aū la Sybaris nu suntem lingă capiştea spoielii?
Nu se nasc gloriū pe stradă şi la uşa cafenelii?
N'avem oameni ce se luptă cu retoricele suliţi,
In aplauzele grele a canaliei de uliţi?
Panglicari in ale ţării care joacă ca pe funii,
Măşti cu toate de renume, din comedia minciunii?
Toţi pe buze aū virtute, iar in ei monedă calpă,
Quintesenţă de mizerii de la creştet pînă 'n talpă!
Dintr'aceştia ţara noastră îşi alege astăzi solii!
Oameni vrednici ca să şază in zidirea sfintei Golii
In cămeşi cu mîncei lunge şi pe capete scufie,
Ne fac legi şi ne pun biruri, ne vorbesc filozofie,
Patrioţii! Virtuoşii. cititori de-aşezăminte,
Unde spumega desfriul in mişcări şi in cuvinte,
Cu evlavie de vulpe, ca in strană, şed pe locuri...
Si aplaudă frenetic schime, cîntece şi jocuri.
Şi apoi in Sfatul Ţării se adun să se admire:
Bulgăroi cu ceafa groasă, Grecotei cu nas subtire —
Toate mutrele acestea sunt pretinse de Roman.
Toată Greco-Bulgărimea e nepoata lui Traian.
Spuma asta 'nveninată, astă plebe, ast gunoiū
Să ajung' a fi stăpînă şi pe ţară şi pe noi?
Tot ce 'n ţările vecine e zmintit şi stîrpitură,
Tot ce-î insemnat cu pata putrejuniū de natură,
Tot ce e perfid şi lacom tot Fanarul, toţi iloţii,
Toţi se scutură aicea şi formează patrioţii,
In cit fonfii şi flecarii, găgăuţii şi guşaţii,
Bălbăiţi cu gura strimbă, sint stăpiniū astei naţii!

Voî sinteţi urmaşii Romei? nişte răi şi nişte fameni!
I-e ruşine omenirei să vă zică vouă oameni!
Şi această ciură 'n lume şi aceste creaturi
Nici ruşine n'au să ieie in zmintitele lor guri
Gloria neamului nostru spre-a o face de ocară,
Indrăznesc ca să rostească pîn' şi numele tău, ţară!

B. PRINCIPIŢI GENERALE

Satira este o compozițiune de gen didactic care ne dă învățături morale, rizind de defectele și viciile oamenilor. Ea combate în genere moravurile corupte ale societății și răzbună prin aceasta virtutea, combate pe scriitorii răi arătând ridiculul la care se expun, luptă contra tiraniei celor puternici.

Satira poate fi, după modul cum privește subiectul său, de două feluri: a) *glumeață*, b) *violentă*.

După felul subiectului, deosebim: *satiră politică, literară, morală*.

Mai deosebim încă: *satiră generală* și *satiră personală*, după cum atacă pe o anumită persoană ori o clasă socială sau o societate întreagă.

Numele ei vine de la vorba latină *satura*, adiectiv devenit substantiv din expresia *satura lanx* (tavă amestecată). Se obișnuia la Romani să se ofere zeilor fructe diverse. După cum aceste fructe erau amestecate, asemenea amestecate erau la început și cele tractate într'un gen literar care de atunci se numi *satura*; de aci *satira*.

C. ISTORICUL

Satira, ca gen literar, aparține Romanilor; de aceea a zis cu dreptate Quintilian¹⁾: *Satura quidem*

1) Intre anii 42—120 d. Cr. A scris: *Institutiones Oratoriae*.

tota nostra est. La Greci a existat producțiunii cu un scop apropiat de al satirei, așa numiții «Iambi», cum sînt ai lui Archiloch, despre care ne vorbește Horațiu în Arta poetică:

Archilocum proprio rabies armavit iambo...; 1)

a estea însă făcea parte din genul liric.

Primele manifestațiuni ale acestui gen le aflăm în producțiunile poporane ale Romanilor. Istoria ne spune că poporul roman era așa de înclinat spre luare în rîs, decî spre satiră, în cit chiar generali nu scăpa de glumele adesea foarte înțepătoare ale soldaților lor. Așa lui Caesar — comandant de altfel foarte iubit — i se adresară multe satire, din cari unele se scriseră pe diverse monumente publice în ziua cînd el intra triumfător în Roma.

Primul poet care dete satirei un caracter particular și formă literară fu *Ennius* de la dînsul însă avem prea puține fragmente; decî nu ne putem da seama bine de valoarea operelor lui. Acela care, după mărturia scriitorilor latini, și-a cîștigat adevărată glorie cu satirele a fost *Lucilius* 2) Quintilian zice că chiar în epoca lui August erau mulți cari puneau scrierile acestuia mai presus de ale tuturor poetilor. El trăește în epoca în care se începuse transformarea moravurilor societății romane și se arată partizan al vechilor virtuți, pe cari le apăra cu multă vigoare, înfierînd decadența din timpul său.

Horațiu ne-a lăsat două cărți de satire, socotite

1) Furia a înarmat pe Archiloch cu iambul inventat de el însuși.

2) Lucilius: 180—103 a. Cr.

între capo-d'operele literaturii latine. El este un filozof epicurean (se numește singur în glumă : «Epicuri de grege porcus») care râde de vițiile și ridiculele contemporanilor săi și dă sfaturi pentru bună purtare. Buna purtare este, după el, calea mijlocie în toate : «aurea mediocritas» ; de aceea batjocorește pe desfrînații cei mari, ca și pe oamenii cu principii prea austere, cum erau stoicii. Rar întilnim la el accente de revoltă și de indignațiune. Fericit de soarta sa și nedorind nimic mai mult de cît are, el se arată totdeauna foarte îngăduitor cu greșelile altora.

Persiu ¹⁾ este un satiric filozof, reprezentînd tocmai curentul opus lui Horațiu, adică doctrina stoică, pe care o învățase de la profesorul său, celebrul Annaeus Cornutus. El se ocupă de literatură, de viața oamenilor de stat, de educațiune, făcînd din satiră mai mult o tribună politică. Operele sale nu sînt destul de cunoscute, din pricina stilului greoi în care sînt scrise.

Juvenal ²⁾ e cu totul deosebit și de Horațiu și de Persiu. El reprezintă prin excelență satira violentă, plină de indignațiune, pe cînd Horațiu era glumeț ; pe de altă parte reprezintă satira personală, pe cînd Persiu vorbea despre viciii în general. Adînc rănit în suflet de ceea-ce vedea în jurul său, de parveniți de delatori, de intriganți, de femei perfide, de poeți lingușitori, de filozofi cari predică morala pe cînd ei sînt oamenii cei mai nerușinați, — Juvenal se decide a lua «biciul satirei» ca să lovească această lume și exclamă :

1) Persiu : 34—62 d. Cr.

2) Decimus Iunius Juvenalis : 42—120 d. Cr.

Si natura negat, facit indignatio versus¹⁾

Incepînd de prin secolul XVI s'a dezvoltat la poezie moderne satira imitată după cea latină.

La Francezi, după *Regnier* ²⁾, scrise satire *Boileau*, *Voltaire*, *Gilbert* ³⁾, etc.

La Englezî cei mai însemnați reprezentanți ai genului sînt: *Dryden* ⁴⁾ și *Byron*. La Germani își asigurară celebritatea prin asemenea scrieri *Hagedorn* și *Rabener*, la Italieni *Ariosto*, *Salvator Rosa* ⁵⁾, *Pietro Aretino* ⁶⁾, ș. a.

3. SATIRA LA ROMÎNÎ

1. SATIRA POPORANĂ

Moștenită de la Romani ca specie, satira poporului român se manifestă prin: a) *poezii satirice proprii zise*; b) *anecdote sau zvoave*; c) *strigături sau cîntece de horă* (acestea sînt niște satire de o întindere mai mică, chiar de trei sau patru versuri); d) *proverbe*, pentru că în ele nu găsim numai idei relative la înțelepciunea în viață, ci găsim și rezumate ale unor povestiri, cari sînt satire. Exemplu: «Ba e tunsă, ba e rasă».

Tot materialul satirei noastre populare se poate grupa astfel: 1) Satire la adresa popoarelor conlo-

1) Dacă natura se opune, indignarea mea va face restul.

2) Mathurin Regnier : 1573—1613.

3) Gilbert : 1751—1780.

4) Dryden : 1632—1700. Cunoscut și ca poet dramatic.

5) Salvator Rosa a fost și pictor celebru : 1615—1673.

6) Aretino : 1492—1557.

cuitoare saū vecine ; Țigani, Evrei, Unguri și Sași, Bulgari și Sirbi, Greci ; 2) Satire sociale.

1) Dintre toți streinii cu cari poporul rominesc a fost în contact în cursul timpului, desigur că *Țigani* sînt cei cari ocupă locul de căpetenie în producțiunile lui satirice. Țiganul nu e prost, dar se face ca să tragă folos din aceasta și mai ales ca să fure. Hoția și lenea am putea zice că sînt trăsurile caracteristice ale Țiganului reprezentat în satira noastră. Țiganul mai e și fricos, însă foarte fudul. Se laudă totdeauna că e curagios și că nu-i pasă de nimic ; de multe ori rabdă o neplăcere ca să-și satisfacă o fudulie. Dacă se vede păcălit de Român și pricopsit cu o plasă în loc de blană, el se ține fericit și, tremurînd, se miră de gerul ce vor fi suferind cei goi, dacă lui, care este așa de bine adăpostit, îi clănțanesc dinții.

Evreul de asemenea a dat naștere unui număr de anecdote, zicători și poezii. Trei sînt mai ales punctele de plecare cari au produs această parte a literaturii noastre : a) opozițiunea diametrală între religiunea Evreului și a Romînului, b) frica pe care o manifestă Evreul, c) spiritul comercial și dorința de cîștig cum și exagerata economie practică de Evrei, ceea ce a contrastat cu caracterul nepăsător al Romînului.

În al treilea rînd vin *Sîrbi* și *Bulgari*. În genere poporul confundă aceste două națiuni și le satirizeze în acelaș chip. De obicei Sîrbul saū Bulgarul e considerat ca tipul prostiei.

Satirele și anecdotele cu privire la *Unguri* și la *Sași* se găsesc cu deosebire la frații noștri de peste munți. Ungurul e prost, nu e viteaz, dar e de o fu-

dulie fără păreche și laudele lui sînt mai pre sus de ori-ce închipuire. Sasul este la Romîni de peste munți un tip analog cu al Sîrbului de la noi.

Grecul are în literatura noastră poporană, următoarele trăsuri caracteristice: fire rea, lingușire, înșelăciune și laudă.

2) *Satira socială* se îndreptează în potrivea femeilor leneșe, rele cicălitoare și cele ce se sulimenesc; în potrivea bărbaților leneși, bețivi și răi cu femeile; în potrivea popilor ignoranți, interesați și înclinați spre hoție; în potrivea avarilor, ambițioșilor, calomniatorilor, etc.

2. SATIRA CULTĂ

Cea mai veche satiră literară este: «*Istorie ce au scos domnilor și boerilor*», care circula în manuscris pe la finele secolului trecut (1773 și urm.) Ride de boieri, cari din cauza multelor cheltueli—ajunseser săraci. Aceasta e o pedeapsă dumnezeiască, pentru că ei n'aveau nici o dragoste de țară:

Lăutarii le cînta
Grija țării nu purta.

În secolul nostru satira a fost foarte cultivată în toate speciile.

Vasile Fabian Bob ¹⁾ lăsă două satire: «*Moldova în 1821*» și «*Geografia Tîntirimului*», neterminată, în care descrie în mod satiric lumea cealaltă.

Paris Momuleanu ²⁾ în colecțiunea sa «*Caracte-*

1) Vasile Fabian Bob: 1795—1836.

2) Barbu Poris Momuleanu: 1794—1837.

ruri» ne dă o serie de satire—nu tocmai reușite—infățișându-ne diferite viții sau pasiuni: «*Ambițiosul*», «*Sgîrcitul*», «*Risipitorul*», etc.

Eliade a scris multe satire, parte literare, parte politice. În toate i se poate imputa tonul prea personal. Vom cita: «*Figaro și Don Pascale*», «*Cin-tecul Ursului*», la adresa unui agent rus Duhamel venit în București în 1848.

Grigore Alexandrescu a lăsat un număr de satire, cari au făcut mult efect în timpul publicării și chiar azi citindu-le aflăm în ele multe frumuseți. El său ia tonul furiei, al omului virtuos deznădăjduit de izbînda vișului, al nenorocitului asuprit pe nedrept,—ori glumește, spunînd în mod vesel lucruri cari biciuiesc sau o stare politică ori socială sau un anumit fapt izolat. În «*Confesiunea unui renegat*» lovește cu cea mai mare cruzime pe aceia cari își schimbă convingerile foarte des cînd pot să capete prin acest chip foloase. În «*Adio*» — un model de satiră — blestemă cu accentul urei celei mai grozave pe un consul:

Adio, lung adio și fără revedere
 Departe, mult departe te du din țara mea!
 Pustiul Siberiei te așteaptă cu plăcere
 Pămîntul să te 'nghiță și dracul să te ia.

În «*Satira duhului mîeș*» poetul satirizează societatea și educațiunea din acel timp. Ne infățișează o convorbire între dînsul și spiritul său. Certat de cite-va cucoane într'o adunare pentru că nu știa să joace cărți, începe să ceară socoteală spiritului pentru aceasta, acuzîndu-l că nu-î slujește la nimic și

începe să spună ce ar trebui să facă spiritul său și în această enumerare este satira. Aci ne va vorbi despre așa numitele «petits jeux innocents», despre domnișorii îmbrăcați după ultima modă de la Paris, cari îndrugă la vorbe fără să se gîndească și cari din pricina aceasta sînt prețuiți de cucoane, despre acele femei cari crezîndu-se aristocrate se uită cu ochii mici la toată lumea :

Pe care dacă prințul le ia la bal de mîină
Nū măi vorbesc cu nimeni cite o săptămîină

și despre alte ridicule ale timpului său.

Tot în așa mod indirect rîde el de încercările de reformă de pe la 1858, adresîndu-se Cometei și cerîndu-i să nu prăpădească pămîntul, ci să dea un răgaz de zece miî de ani ca să se spoiască legile din țara Romînească.

Constache Bălăcescu, spirit eminent satiric, ne-a lăsat o lungă lucrare intitulată «*Fă-mă tată să-ți seamăn*», biciuind în conversația dintre un țaran și fiul său pe care l-aduce la București ca să-l procopsească — multe rele ale stării de atunci (1845).

Bolintineanu, în partea ultimă a vieții sale, intrînd în politică, scrie multe satire, măi toate în interesul luptelor sale. Colecțiunile de asemenea satire se numesc: «*Nemesis*», «*Bolintiniadele*», «*Eumeniadele*», «*Menadele*». Sînt multe, dar în genere prea personale, scrise cu ton de pornire și adesea prozaice: seamănă măi mult a articole de gazetă de cit a satire în versuri.

Eminescu are între poeziile sale patru pe cari le-a intitulat Satire. Nicăiri el nu ia tonul vesel, ci totdeauna vorbește în modul cel mai serios, adesea plin de ură și ironiile ce face câte odată sînt prea rele ca să-ți provoace risul.

În prima satiră: după o parte filozofică în care dezvoltă filozofia budhistă, poetul cercetează viața omului de știință, declarînd că e o înșirare de nevoi fără nici o răsplată nici în lumea aceasta, nici după moarte. Nimeni nu-î prețuește lucrările, cite cine-va de abia le amintește «într'o notă prizărită sub o pagină neroadă;» după moarte discursurî în cari vre-un «mititel» caută să se scoată în evidență, iar posteritatea nu-î cercetează operele, ci-î scotocește viața ca să arate că a fost și el om ca toți oamenii.

În satira a doua arată că poetul nu e nici odată prețuit și—cu tonul personal—declară unui amic că nu voește să scrie de teamă ca să nu-l laude «oamenii din ziua de astăzi», căci aceasta l-ar mîhni.

În a treia și a patra întilnim două antiteze: între vitejia romînească din vremea lui Mircea și decăderea din timpurile noastre; între viața fericită poetică de la 1400 și viața materialistă, interesată din epoca noastră. Ambele—de și bine scrise—nedrepte și nefundate. Progresul făcut în toate direcțiunile e tăgăduit de el și ne prezentă sub o lumină exagerată ce avea bun viața trecută.

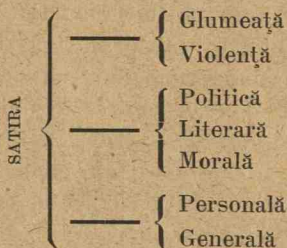
*N. Orășeanu*¹⁾ a scris toată viața sa satire politice. Unele din primele au un ton mai general, cum este «*Plîngerea unui binișliu*»;—dar cele mai multe

1) Mort acum cîțiva ani.

din urmă sînt și politice și personale, relative la evenimente puțin cunoscute și pline cu aluziuni la fapte și oameni din timpul cînd au fost scrise, astfel că nu se pot înțelege fără comentarii.

SATIRA

(TABLOU SINOPTIC)

INTREBĂRI

I Ce este satira?—Din cîte puncte de vedere se poate împărți și cum?—De unde vine numele de satiră?

II Cărui popor aparține satira ca gen!—A existat la Greci?—Cari sînt primele manifestări ale acestui gen?—Care poet i-a dat formă literară?—Ce a scris Horațiu?—Ce fel este satira lui Persiu?—Prin ce se caracteriză opera lui Juvenal?—Cine a scris satire la Francezi?—Cine la Germani? la Englezi?

III 1. Prin ce se manifestă satira poporană romînă?—Cum se grupează materialul satirei noastre?—Cum înfățișază satira noastră pe Țigan? pe Evreu? pe Sîrb și Bulgar? pe Ungur și Sas? pe Grec? Ce este satira socială?

2. Care e cea mai veche satiră literară?—Cine a scris satire în secolul nostru?—Cari sînt cele mai însemnate satire ale lui Alexandrescu?—Ce a scris Costache Bălăcescu?—Ce valoare au satirele lui Bolintineanu?—Ce cuprind poeziile lui Eminescu intitulate satire?—Ce știți despre N. Orășanu?

C. ANALIZE LITERARE

PLÎNGEREA UNUI BINIȘLIU

I

Se zice totdeauna că gloria actorilor este cea mai trecătoare: mult succes în timpul cît talentul le e în floare, uitare deplină îndată ce părăsesc scena. Cam așa este și soarta scriitorilor pe cari i-a preocupat politica momentului, chiar dacă se recunoaște într'înșii un talent ce ar fi putut să se ridice mai pre sus de succesul zilei.

Ast-fel s'a întimplat cu Nicolae Orășanu, mare talent satiric, temperament de poet, care înveselia cu glumele sale ori-ce adunare de prieteni. El a alimentat ziarele umoristice în curs de 10—15 ani și, în vremuri cînd în contra poeziei guralive erau legi foarte severe, nu rare ori a suferit închisoare. Se povestește că era așa de deprins cu aceasta în cît, îndată ce publica vre-o poezie mai violentă, își lua așternutul și pornea la Văcărești.

Dar s'ar pune poate întrebarea: ce va rămînea din opera lui? Felul scrierii lui îl face să nu mai fie gustat azi. Trebuie să cunoască cine-va în detaliu toate faptele politice, toate numele și porecele personalităților din timpul acela ca să înțeleagă ironia, batjocora uneori grosolană, alteori foarte fină și plină de aluziuni pe cari azi nu le mai poți ghici. Istoricul care va voi să cunoască ideile și moravurile timpului va găsi prețioase informațiuni în satirele lui Orășanu; istoricul literar va trebui să-i însemneze un loc în dezvoltarea poeziei romine, căci de sigur valoarea lui Orășanu este cu mult superioară satirelor lui Bolintineanu — care și el a scris satire politice pentru moment — și stă alături cu a lui Grigore Alexandrescu și Costache Bălăcescu. E drept că satirele lui Alexandrescu vor putea să trăiască în citirea curentă mai mult de cît ale lui Orășanu, dar aceasta vine în primul rînd de la felul subiectelor: Alexandrescu are teme generale; Orășanu are teme individuale, teme de moment.

Întîlnim însă și între scrierile acestui din urmă satire generale. Așa este cea intitulată: «*Sărmana vreme veche, plîngere patetică a unui binișliu*».

II

Repedea schimbare în întreaga noastră viață operată după epoca dintre 1848—1859 e plină de interes pentru cercetătorul moravurilor și de sigur că dacă un strein ne-ar fi vizitat în secolul nostru de două ori, pe la 1840 și pe la 1870, ar fi rămas mirat de deosebirea enormă între țara noastră în aceste două momente. Se înțelege însă că tot ce se face repede are cusururi mai multe. E evident că alt-fel se va prezenta mica noastră civilizațiune făcută cam în pripă și altfel civilizațiunea unui stat mare stabilită printr'o dezvoltare înceată și normală în curs de secole. Caracteristic pentru tranzițiunile repezi este contrastul între trecut și prezent, contrast viu pe care-l întâlnim în deprinderi, în viața zilnică, în aplicarea legilor, în vorbire, în credințe și idei. Cogălniceanu zisese în discursul la alegerea lui Cuza: «La legi nouă oameni noi». În adevăr s'a produs oameni noi, dar au rămas și cei vechi, adesea s'a impus colaborarea lor și în tot cazul omul de ieri și omul de azi au trăit mult timp alături.

Contrastul de care vorbim era pe la 1859 foarte puternic. În acest an scrie Orășanu poezia de care ne ocupăm.

III

Poetul ne înfățișază pe un bătrîn care trăise în ultimii ani ai epocii fanariote și în epoca Regulamentului organic și care își exprimă adinca sa nemulțumire pentru schimbarea întâmplată în țara noastră, care de la arderea Arhontologiei părea pornită pe un drum nou. Pentru ca mai desăvîrșită să fie icoana acestui om al trecutului, poetul a căutat să scrie în limba timpului. Fiecare vers e încărcat de turcizme și grecizme, unele cu desăvîrșire eșite din uz și ne mai cunoscute astăzi, și tocmai faptul că, citind, nu înțelegi toate vorbele, este de un extraordinar efect poetic, ai deplina iluziune că stai de vorbă cu un individ din trecut, cu un bătrîn pe care nenorocirea l-a făcut să-și prelungească zilele ca să

vază stricarea țării, disparițiunea tuturor instituțiilor cu cari era deprins din copilărie, să vadă cum vintul timpului celui nou caută să-i sufle și ideile ce-î erau atit de scumpe.

Sărmană vreme veche, vestită 'n chilipiruri,
 In miș de marafeturi, rușfeturi și gheliruri,
 Bogată 'n evghenie și 'n ciracladiseală,
 In sumă de mansupuri și în cheverniseală,
 Cînd punga, pozănarul, cămara și chiar casa
 Sta doldura de zahăr, cafele, baclavale...
 Cînd slujba-era moșie : făceaî dintr'însa stare.
 Atan.ia, da, atunci era bine de viață

Așa începe și pe acest ton și în acest stil urmează poezia. Tot așa a procedat și Nicolae Filimon în cunoscutul său roman de moravuri «Ciocoiî vechi», în care întrebunțează sumă de termeni din vremea lui Caragea în cit ai nevoe de note ca să înțeleagă unele fraze.

După o patetică introducere de natură generală, boerul începe a povesti amintirile sale proprii. Și el începuse ca fecior, «ciocoiu», într'o casă boerească, și el ștersese talerele și ținuse cureaua la butcă, și el purtase ciubucul boerului și acum iată-l bogat, mare, respectat de toți în cit numai ca prin vis îi trec pe dinainte întimplările din copilăria și tinerețea sa și depărtarea le șterge părțile mai întunecoase și le înfățișează într'o lumină plăcută.

Și-a început cariera *politică* prin a fi zapciu. Și-a umplut cămara cu de ale băcăniei, și-a umplut cotețul cu păsări:

La mine bunul plășii, la mine se afla
 Și pungulița-mi seacă creștea și se umfla.

Sărmanii țărani puși sub oblăduirea lui! Bătae zi și noapte, jaf, groaznice împliniri de biruri, închisoare «la gros și la butuc»: iată partea lor, iată pe ce se întemeia toată prosperitatea zapciului.

Și cui să se plîngă? La divan, unde aveau să se ducă «cu rogojina în cap și cu jalba în proțap» aveau să întâlnească pe protectorul asupritorului lor:

Și apoi boerul mare, boerul get-beget
 Știa cum merge treaba, știa de marafet.

Aşa şi-a făcut treaba, a pus bani de o parte şi cînd protectorul l-a părăsit a devenit şi el boer şi, la rîndul lui, a protejat şi el pe alţii.

Şi acum ce spectacol îngrozitor ! Boerii au ajuns otrepe. Totul s'a distrus ! Şi lacrimi amare varsă bătrînul evghenist pe ruina trecutului... Un lucru îl supără însă mai mult de cît toate :

Dar lucrul cel mai mare de care tot mă mir
E că azi, ca şi mojiicii, boerii plătesc bir.

Sfîrşitul acestei jelanii este caracteristic. Poetul s'a arătat de o pătrundere deosebită, căci boerul nu vrea să creadă că trecutul s'a dus pentru tot-d'auna. De şi evidenţa îi arată că lovitura de moarte a primit tot ce a fost vechi, că alături cu dinsul trăeşte o lume nouă, că poate chiar copiii lui sînt dintre aceşti «afurisiţi» *bonjurishti* cari au stricat toate, totuşi par'că sufletul lui îi mai spune ceva şi un eco depărtat îl face să exclame cu lacrimile în ochi :

Sărmană vreme veche, cînd, dragă, o să mai vii
Cu braţele deschise la bieţii binişlii ?

FABULA

A. E X E M P L E

PISICA ȘI COCOȘUL

de

E S O P

Pisica prinzând pe cocoș, și vrind ca pentru cuvioasă cauză să-l mănânce, îl învinovăția, zicînd: Că le vine greu ómenilor, pentru că strigă nóptea și nu-î lasă să dórma. El îi răspunse ca pentru folosul lor face aceasta, ca oamenii să se deștepte de timpuriu și să apuce de lucrul lor. Pisica totuși îl învinovăția și zise: Măcar de ai ai avé tu și alte multe răspunsuri bune și adevărate, eú, totuși nu voiú rămîne flămîndă, și ast-fel l-a mîncat.

INVĂȚĂTURA

Această fabulă însemnează: că firea rea de bună voie păcătuește, și dacă nu cumva sub chip bun și adevărat nu poate face aceasta, totuși gîndește și încearcă să facă răul.

V U L P E A

de

E S O P

Vulpea prîndîndu-se în cursă (laț), a scăpat tîindu-și coada și acum de rușine gîndia mai bine să nu mai trăiască. Decî s'a gîndit ea să sfătuiască și pe celelalte vulpi să-și taie coada, ca cu răul de obște să-și ascundă rusinea sa. Și fiind ele la un loc adunate începe a sfătui pe celelalte, că nu numai nu se cuvine această mădulare, ci și este sarcină îndeșert acățată. Atunci una dintre vulpi rsăpunzînd zise: da șireată mai ești, de nu ț'ar folosi ție acésta, nu ne-ai da sfat să facem și noi asemenea.

INVĂȚĂTURA

Această fabulă învață: că oamenii cei răi nu pentru că le vreaú binele, dau celor de aproape ai lor sfat să facă ceva, ci pentru folosul lor.

LES ANIMAUX MALADES DE LA PESTE

de

LA FONTAINE

Un mal qui répand la terreur,
 Mal que le Ciel en sa fureur
 Inventa pour punir les crimes de la terre,
 La peste (puisqu'il faut l'appeler par son nom),
 Capable d'enrichir en un jour l'Achéron ¹⁾
 Faisait aux animaux la guerre.
 Ils ne mouraient pas tous, mais tous étaient frappés;
 On n'en voyait point d'occupés
 A chercher le soutien d'une mourante vie;
 Nul mets n'excitait leur envie;
 Ni loups ni renards n'épiaient
 La douce et l'innocente proie;
 Les tourterelles se fuyaient;
 Plus d'amour, partant plus de joie.
 Le lion tint conseil et dit: «Mes chers amis,
 Je crois que le Ciel a permis
 Pour nos péchés cette infortune.
 Que le plus coupable de nous
 Se sacrifie aux traits du céleste courroux;
 Peut-être il obtiendra la guérison commune.
 L'histoire nous apprend qu'en de tels accidents
 On fait de pareils dévoûments.
 Ne nous flattons donc point; voyons sans indulgence
 L'état de notre conscience.
 Pour moi, satisfaisant mes appétits gloutons,
 J'ai dévoré force moutons.
 Que m'avaient-ils fait? Nulle offense.
 Même il m'est arrivé quelquefois de manger
 Le berger.
 Je me dévoûrai donc, s'il le faut; mais je pense
 Qu'il est bon que chacun s'accuse ainsi que moi;
 Car on doit souhaiter, selon toute justice,
 Que le plus coupable périsse».
 — «Sire, dit le renard, vous êtes trop bon roi;
 Vos scrupules font voir trop de délicatesse.
 Eh bien! manger moutons, canaille, sotte espèce,

Est-ce un péché? Non, non. Vous leur fîtes, seigneur,
 En les croquant, beaucoup d'honneur;
 Et, quant au berger, l'on peut dire
 Qu'il était digne de tous maux,
 Étant de ces gens-là qui sur les animaux
 Se font un chimérique empire.»
 Ainsi dit le renard; et flatteurs d'applaudir.
 On n'osa trop approfondir
 Du tigre, ni de l'ours, ni des autres puissances,
 Les moins pardonnables offenses.
 Tous les gens querelleurs, jusqu'aux simples mâtins,
 Au dire de chacun, étaient de petits saints.
 L'âne vint à son tour et dit: «J'ai souvenance
 Qu'en un pré de moines passant,
 La faim, l'occasion, l'herbe tendre, et, je pense,
 Quelque diable aussi me poussant,
 Je tondis de ce pré la largeur de ma langue.
 Je n'en avais nul droit, puisqu'il faut parler net.»
 A ces mots, on cria haro ²⁾ sur le baudet.
 Un loup quelque peu clerc prouva par sa harangue
 Qu'il fallait dévouer ³⁾ ce maudit animal,
 Ce peïé, ce galeux, d'ou venait tout leur mal.
 Sa peccadille fut jugée un cas pendable.
 Manger l'herbe d'autrui! quel crime abominable!
 Rien que la mort n'était capable
 D'expier son forfait. On le lui fit bien voir.

Selon que vous serez puissant ou misérable,
 Les jugements de cour vous rendront blanc ou noir.

1) L'Achéron, fluviu în Infern.

2) Haro, strigăt de acuzațiune.

3) Dévouer, a sacrifica.

LE HÉRON

de

LA FONTAINE

Un jour sur ses longs pieds allait je ne sais où
 Le Héron au long bec emmanché d'un long cou ;
 Il côtoyait une rivière.
 L'onde était transparente ainsi qu'aux plus beaux jours.
 Ma commère la carpe y faisait mille tours
 Avec le brochet son compère.
 Le Héron en eût fait aisément son profit :
 Tous approchaient du bord, l'oiseau n'avait qu'à prendre ;
 Mais il crut mieux faire d'attendre
 Qu'il eût un peu plus d'appétit :
 Il vivait de régime et mangeait à ses heures.
 Après quelques moments, l'appétit vint : l'oiseau,
 S'approchant du bord, vit sur l'eau
 Des tanches qui sortaient du fond de ces demeures.
 Le mets ne lui plut pas ; il s'attendait à mieux,
 Et montrait un goût dédaigneux
 Comme le rat du bon Horace :
 «Moi, des tanches ! dit-il ; moi Héron, que je fasse
 Une si pauvre chère ! Et pour qui me prend-on ?»
 La tanche rebutée, il trouva du goujon.
 «Du goujon ! c'est bien là le dîner d'un Héron !
 J'ouvrirais pour si peu le bec ! aux dieux ne plaise !»
 Il l'ouvrit pour bien moins : tout alla de façon
 Qu'il ne vit plus aucun poisson.
 La faim le prit ; il fut tout heureux et tout aise
 De rencontrer un limaçon.
 Ne soyons pas si difficiles :
 Les plus accommodants, ce sont les plus habiles.
 On hasarde de perdre en voulant trop gagner.
 Gardez-vous de rien dédaigner,
 Surtout quand vous aurez à peu près votre compte.
 Bien des gens y sont pris. Ce n'est pas aux hérons
 Que je parle : écoutez, humains, un autre conte :
 Vous verrez que chez vous j'ai puisé ces leçons.

VULTURUL SĂGETAT

de

ȚICHINDEAL

Un vultur șezînd într'un loc înalt, pîndea doară și-a vina ceva de prînz ; însă, cum adesea-orî se întîmplă, că acela carele vrea pe alții să vîneze, pe sine însuși se vînează, și carele pornește după lina altora ne fiind sinulsă, el însuși vine acum tot tuns. Un vîntor, fiind aci oare-unde ascuns, a săgetat pe vultur. Ah ! al meu amărit vînat, aũ pe tine te-am așteptat eũ aicea ? începu jumătate mort fiind a grăi vulturul șie. Dar cînd încă văzu la capătul codoriței (suliței) pene de vultur, zise : ticălosul de mine ! sfîrșindu-ți viața aũ doară însuși penele mele mă omoară ? Nu mi-e atita jale pre săgeată, cît imi e pre penele mele.

Invățătura. Omul cel nedrept și rece este asemenea vulturului fabulei acesteia, căci tot gîndește și iscodește și-și bate capul cum ar face rău altuia pînă cînd cade el însuși în rău, apoi atunci plinge și se vaetă. Cu dreptul se plinge vulturul spre penele sale, că nimic nu e omului mai cu jale, de cît cînd pătîmește de la ai săi și de la neamul său ; cine ți-a scos ochii ? fratele ; pentru aceia așa afund, zic bătrînii.

M U S C A

de

A. DONICI

De la arat un plug
 Venia încet spre casă,
 Si la un boũ pe jug
 O muscă s'așezase;
 Iar ei spre-întîmpinare
 O altă muscă-n sbor

Îi face întrebare:
 «De unde, dragă sor?
 —«Și mai întrebî de unde?
 Ei musca îi răspunde
 C'un aer supărat.
 Aū nu pricepî ce facem?
 Nu vezi că noi ne întoarcem
 Din cîmp, de la arat!»

Spre laudă deșartă
 Mult' zic: noi am lucrat,
 Cînd ei lucrează în faptă
 Ca musca la arat.

ANTIRIUL LUI ARVINTE

de

A. DONICI

Arvinte coatele l'antiriū rosese:
 Dar n'a stat mult să socotească
 Și fără să-î pese,
 Se puse să-l cîrpiască:
 Iar pentru petici de cîrpit
 Din mîneci a tăiat ca o a patra parte,
 Și antiriul l-a gătit
 Cu mînicile așa scurtate,
 In cit or care îl vedea,
 De el ridea.
 Văzînd aceasta, el a zis în gîndul său:
 «Lăsați că doară nu sînt așa de nătărăū,
 Vr'un lucru mare nu-î
 Să-mî tai eū poalele de pe la antiriū,
 Și mînicile să le puî
 Mai lungi de cit era.»
 A zis și a făcut.
 Dar lumea se mira,
 Că antiriul lui era acum prea scurt,
 Și nu s'asemăna nici cu un bun mîntean

Ades se 'ntimplă tineri de neam,
 Carî 'neurcînd averea lor,
 Tot cu aceiași minte
 S'o îndrepteze vor...
 S'ajung ca și Arvinte.

PISICA SĂLBATICĂ ȘI TIGRUL

de

ALEXANDRESCU

Un cotoiū saū piscică.
 Din două nu știū care,
 Nicī mare nicī prea mică,
 Dar foarte mîncătoare,
 Și din soiul acela ce 'n păduri locuește,
 Și pe copaci trăește,
 Văzu un tigru mare
 Trecînd pe o cărare.
 De sus de pe ghindar unde era urcată,
 Pisica socoti
 Că poate a-l îngrozi,
 Și fără a pierde vreme se adresă îndată
 La tigrul ce trecea,
 Fără a o vedea.
 «Ia stăi mă rog puțin, jupîne de pe jos,
 Care te socotești
 Că nu știū cine ești ;
 Mindria ce arăți cu noi e de prisos :
 Știi din ce neam mă trag, și că strămoșii mei
 Sint fi de Dumnezei ?
 Nemuritorii toți, din cer cînd aū fugit,
 Subt nume de pisici în lume aū trăit,
 Preoții eghipteni în templuri il slăvesc,
 Și niște tigrii mici cu noi se potrivește !»
 — «Dacă strămoșii tăi cu tine semănaū,
 Negreșit erau pro-ti cîți lor se închinaū,
 Răspunse tigrul meū; iar dacă aū avut

Vr'un merit cunoscut,
 Ceva dumnezeesc,
 Atunci eū te căesc
 Și pentru starea ta de milă sînt pătruns,
 Căci d'or fi cite spui, zău, prea rău ai ajuns».

De și mulți au zis-o eū tot o mai zic:
 Gloria străbună pe strămoși cinstește:
 În zadar nepotul cu ea se fălește
 Cînd e, cum se întimplă, un om de nimic.

B. PRINCIPII GENERALE

Fabula sau *Apologul* (ἀπόλογος) este povestirea unei acțiuni alegorice atribuite mai ales animalelor și care are de scop să ajungă indirect la o concluziune morală și instructivă.

La Romani cuvîntul *fabulă* avea înțelesul de *acțiune*; ast-fel Horațiu în *Arta poetică* vorbind despre poezia dramatică o numește «fabulă»; mai tîrziu însă aflăm acest cuvînt cu înțelesul modern.

Fabula se produce din observațiunea unui fapt din natură cu deosebire din viața animalelor, punîndu-se în raport cu viața omului. Prin urmare fabula trebuie să se bazeze pe o reprezentațiune fidelă a faptului petrecut în natură pentru ca prudența omului să poată scoate de aci o regulă de purtare și o învățătură morală.

De aci urmează că într'o fabulă deosebim două elemente: 1) *alegoria* și 2) *morală fabulei*. Calitatea esențială a alegoriei din fabulă este naivitatea și simplitatea, pe lingă care se cere cunoașterea

exactă a deprinderilor animalelor care îndeplinesc mica acțiune din fabulă. Morala fabulei trebuie să rezulte direct din cele spuse în alegorie.

Acest element poate să lipsească. Cînd figurează, trebuie să fie exprimată pe scurt numai cu scopul de a întări ceea ce rezultă din alegorie, iar nu ca să explice pe larg cele cuprinse în primul element. Ast-fel poetul Alexandrescu în fabula intitulată «Șoarecele și pisica» face o mare greșală dezvoltînd prea mult morala. După ce zice destul de bine :

Cotoiul cel smerit
E omul ipocrit...

adaogă versurile următoare, cari strică tot efectul :

Eū prin cotoiul acesta
Să vă arăt m'am silit
Icoana adevărată
A omului ipocrit.

S'a discutat mult despre ideile cari figurează în morala fabulei. În genere se consideră că fabula reprezintă știința practică a vieții în deosebire de alte producțiuni didactice care reprezintă știința teoretică. Să luăm ca exemplu cunoscuta fabulă a lui La Fontaine «*Le chène et le roseau*». Aci vedem că trestia cea slabă se apleacă și scapă de peire, iar stejarul rezistă furtunei și e zdrobit. În natură un asemenea spectacol se vede adesea și în privința realității faptelor fabula nu lasă nimic de dorit. Care este însă învățămîntul moral ce rezultă din această fabulă? Să fie aceasta o lecțiune bună de urmat: că în lumea aceasta cel care se pleacă isbutește și

cel care rezistă e zdrobit? În cunoscuta fabulă «*Corbul și vulpea*», lingușitorul isbutește să înșele pe cel naiv și să-î ia bucățica din gură. Ar urma de aci că fabula recomandă să fii umilit, să fii lingușitor? De sigur că nu, pentru că morala fabulei este totdeauna constatarea unui fapt, dar nu totdeauna o regulă de urmat.

INTREBĂRI

Ce este fabula?—Ce înțeles avea la Romanii cuvântul fabulă?—Ce elemente deosebim în fabulă?—Ce se poate zice despre morala fabulei?

C. ANALIZE LITERARE

STEJARUL ȘI TRESTIA

Analiză literară

de

BATTEUX

La Fontaine pune în rîndul celor mai bune fabule ale sale pe cea a stejarului și trestiei. Înainte de a o citi să încercăm a afla, cari ar fi ideile ce natura ne prezintă despre acest subiect. Să mergem înainte, ca să vedem dacă autorul va urma aceeași cale ca noi.

Îndată ce ni se spune despre stejar și trestie sîntem isbiți de contrastul între mare și mic, între tare și slab. Iată ideia care ne este dată prin însuși titlul fabulei; am fi surprinși dacă în narațiunea poetului am afla contrariul acestei idei, că adică se atribue trestiei tăria și

mărimea, iar stejarului micimea și slăbiciunea; am reclama drepturile naturei și am zice că ea nu e bine reprezentată, nu e bine imitată; autorul e dar legat prin acest singur titlu.

Presupunind că aceste două plante vorbesc între sine, înțelegem că stejarul trebuie să vorbească cu sumeție și încredere, trestia cu modestie și simplitate; însăși natura cere aceasta.

Însă cum se întâmplă tot-d'auna, că acei cari iaș un ton sumeț, sînt proști și că oamenii modești aș dreptate, n'am fi surprinși nici contrariați de am vedea sumeția stejarului pedepsită și modestia trestiei cruțată. Dar această idee e învălită în împrejurările unui eveniment, care încă nu ni-l închipuim. Să vedem cum îl desvoltă autorul:

Stejarul zise într'o zi trestiei :

«Aș cuvînt de a acuza natura.

Vorbirea e directă și vie, începutul e dramatic; credem a auzi pe înșiși actorii. Al doilea vers coprinde propunerea subiectului și arată care va fi tonul întregii fabule; stejarul arată deja simțimînt și compătımire, însă cea compătımire sumeată, prin care cine-va dă celui nefericit să înțeleagă superioritatea față cu el.

«O păsărică pentru tine este o grea povară

Această idee de slăbiciune este vie și foarte umilitoare pentru trestie, ea este un fel de insultă.

Cel mai mic vînt, care

Increțește fața apei,

Te apleacă la pămînt.

Este aceeași cugetare, subt o altă imagine. Poetul nu raționează de cit prin exemple; acest mod de expresiune este cel mai sensibil, pentru că se adresează închipuirii și judecării tot de o dată. Aceste versuri sînt dulci; se pare că stejarul se coboară la tonul de bunătate din cauza milei pentru trestie. El vorbește de sine cu totul alt-fel.

«Fruntea mea însă, asemenea Caucasului,

Nemuțumită de a opri razele soarelui,

Infruntă puterea vijeliei.

Ce nobțeță în imagini! ce mândrie în expresiuni! *Fruntea mea însă*, turnură pompoasă; asemenea *Caucasului*, comparațiune iperbolică; *de a opri*, înseamnă un fel de domnie și de superioritate, asupra cui? asupra soarelui însuși; *a înfrunța*, nu înseamnă, numai a se opune, ci a se opune cu dispreț. Aceste trei versuri formează un contrast cu cele trei de mai nainte atit în privința armoniei cit și a ideilor.

«Totul îți este crivăț, totul mi se pare zefir.

Stejarul revine asupra paralelei sale atit de măgulitoare pentru amorul său propriu, și pentru a o face mai simțită o reduce la două scurte propozițiuni: *Totul pentru tine e crivăț, mie totul mi se pare zefir*. Contrastul e observat pretutindenă, până și în armonie: *Totul îmi pare zefir* e mult mai dulce de cit: *Pentru tine totul este crivăț*. Scurtimea frazei o face cu atit mai energică.

«Cel puțin dacă te ai naște la adăpostul frunzișului
Cu care ești acoper vecinătatea,
N'ai avea atita de suferit;
Eu te-ași apăra de furtună.

Sumeția stejarului e saturată, el ia iarăși întâiul ton de compătămire. Cită plăcere a-și atribui cine-va rolul de protector.

«Dar tu răsari de cele mai adeseori
Pe umedele margini ale domniei vinturilor.

Această turnură e poetică și încă chiar de poezie înaltă, ceea ce nu șede rău în gura stejarului.

«Natura mi se pare foarte nedreaptă cu tine!

Aceasta e concluziunea care o pronunță stejarul, cu un ton de milă, care îndatorează.

Așteptăm cu nerăbdare răspunsul trestiei. La Fontaine, care a știut deștepta interesul, il va ști și multămi. Răspunsul trestiei va fi polit, înse sec și aceasta nu ne va surprinde.

«Compătămirea ta, îți răspunde planta,
Vine din o inimă bună.

Acesta e contrariul adevărului; trestia n'a voit a-i spune că ea vine din sumeție, ci a dat numai să înțeleagă că ea a examinat și a văzut isvorul; stejarul trebuia să înțeleagă aceste vorbe. Cele ce urmează sînt seci și amenințătoare:

«Dar părăsește această grijă:
Vînturile-mî sînt mai puțin de temut de cît ție.
Eu mă îndoesc și nu mă rup. Tu pînă acum
Aș resistat, fără a strîmba spinarea,
Cumplitelor lovituri;
Dar să vedem sfîrșitul.»

Incheierea nu e lungă, dar este energică. Actorii nu mai au nimic a-și zice; poetul trebuie să termine narațiunea. El ea tonul istoriei și descrie o furtună furioasă:

Zicînd aceste vorbe,
De la marginea orizonului aleargă cu furie
Cel mai cumplit din filii
Ce nordul a purtat pînă atunci în pîntecele sale.

Vîntul vine de la extremitatea orizonului cu o repeziciune crescîndă; aci este o imagine. In loc de a zice *vîntul suflă de la nord*, poetul îl personifică și astfel inobilează ideia.

Arborul resistă, trestia se pleacă.

Iată cei doi actori în situațiune paralelă.

Vîntul își îndoiește puterile,
Așa în cât desrădăcinează stejarul,
Al cărui cap se înalța pînă la cer
Și ale cărui picioare atingeau de imperiul morților

Aceste versuri sînt frumoase; antitesa și iperbola, care se află în cele două din urmă, le face sublime.

Poetul, cum vedem, a urmat ideile ce subiectul prezentă de sine și în aceasta stă adevărul narațiunii sale. Însă el a știut a îmbrăca fondul cu toate podoabele ce-i convenia; și în aceasta stă frumuseța fabulei. Cugetările, espresiunile, întorsăturile sale sînt în deplină armonie cu subiectul; toate părțile sînt la locul lor și legate între sine prin ordinea logică a cugetărilor și prin forma stilului. Prin aceasta ele ne prezentă un tablou al artei în

care totul e grație și adevăr. Adaugă la aceasta simțămîntul care domnește pretutindeni, care însufletește totul de la un capăt la celalt. Această bucată are tot ce se poate dori pentru o fabulă perfectă.

(Trad. de M. Strajan).

D. ISTORICUL FABULEI

Nu se poate spune cu siguranță cînd a început să se desvolte fabule. Cele mai vechi urme de fabule le aflăm în literatura Ebreilor. Se știe că profetul Nathan, voină să convingă pe regele David cit de criminale sînt unele din faptele lui, s'a servit de o fabulă.

Se zice în genere că fabula s'a născut în epocele în cari libertatea cuvîntului era cu totul oprită și, pentru că tiranii nu puteau să fie combătuți alt-fel, erau înfățișați sub figura diverselor animale sau plante. În modul acesta au înțeles tabula mulți fabuliști și Alexandru Donici a exprimat ideea aceasta în lucrarea intitulată «Inființarea fabulei». Aci vedem că adevărul care din fire era gol a intrat fără veste într'un palat împărătesc și a spus împăratului vorbele acestea:

Tu nici cum nu ai durere
Pentru pămînteni tăi;
Ceî mai mari te măgulesc
Și norodul jefuesc:
Legile itî sînt călcate...

Aceste cuvinte ale adevărului nu sînt ascultate; ba încă împăratul se supără și strigă:

Eși afară, eși afară
Golule nerușinat.
Dați-l iute jos pe scară!

Maî tirziu însă adevărul s'a îmbrăcat cu «veșminte împrumutate de la minte» și atunci a pătruns în palat, ba chiar a convins pe împărat să facă toate îndreptările pe care le spusese de la început.

Se înțelege că aceasta este explicarea fabulei cu scop politic; sint însă fabule cari se rapoartă la viața socială și acelea nu maî aū aceiași explicație. In acest caz poetul care e și moralist, adoptă forma literară a fabulei pentru ca morala sa să fie citită maî cu plăcere. Așa ne spune La Fontaine:

Les fables ne sont pas ce qu'elles semblent être.
Le plus simple animal nous y tient lieu de maître.
Une morale nue apporte de l'ennui.
Le conte fait passer la morale avec lui.
En ces sortes de feinte, il faut instruire et plaire,
Et conter pour conter me semble peu d'affaire.
C'est par cette raison qu'égayant leur esprit,
Nombre de gens fameux en ce genre ont écrit.

Patria fabulei se consideră a fi India. Cea maî veche colecțiune de fabule ajunsă la noi este «*Pancġa-Tantra*» atribuită lui *Vișnu-Sarma* care este cunoscut încă sub numele de *Bidpay* sau *Pilpay*. El a trăit pe la anul 1000 sau 1500 a. Cr. După colecțiunea aceasta s'a făcut prin secolul III al erei creștine un extract sub titlul «*Hitopadesa*» (Invățătură folositoare).

La Greci acest gen literar este reprezentat prin *Esop* (Ἀἰσώπoc), persoană legendară în jurul căreia

s'aă grupat povestiri de tot felul. Cea mai cunoscută biografie a lui este de prin secolul XIII (*Planudes*).

După Esop s'a inspirat scriitorul roman *Phaedru* care a trăit pe timpul lui Tiberiu și care ne a lăsat o lucrare intitulată : «*Phaedri Augusti liberti fabulae esopianae*» ¹⁾.

El ne spune că a luat materialul lui Esop și l-a prelucrat. Iată cum înțelege *Phaedru* importanța fabulei:

Duplex libelli dos est ; quod risum movet,
Et quod prudenti vitam consilio monet ²⁾.

Nici un scriitor n'a atins însă în acest gen perfecțiunea la care a ajuns *La Fontaine*³⁾. Acesta, după cum zice Taine, zugrăvește pe scurt exteriorul animalelor dar se ocupă mult de caracter. El este un istoric al sufletului și nu al corpului. Ca să arate ochilor acest suflet, el îi dă sentimentele și condițiunile omului; dar acest amestec de natură omenească nu șterge natura animală, ci o pune în evidență și capitolul de zoologie este adevărat numai pentru că este o comedie de moravuri. Așa a înțeles lucrul poetul însuși când a definit opera sa :

Une ample comédie, à cent actes divers,
Et dont la scène est l'univers.

1) *Phaedru* : între anii 30 a. Cr. 44 d. Cr.

2) Menirea acestei cărți este îndoită : să provoace risul și, printr'un sfat prudent, să sfătuiască viața.

3) Jean de La Fontaine : 1621—1695.

3. FABULA LA ROMÎNÎ

1) În literatura poporană romînă avem o carte specială de fabule : « *Viața și pîldele lui Esop* », cunoscută sub numele mai simplu de « Isopie. » Viața lui e o serie de povești orientale de diferite origini, grupate în jurul unui personajii legendar, ce reprezintă istețimea. Ea se atribuie pe nedrept călugăru-lui Maxim Planudes (sec. XIV).

Esop e un sclav frigian mut, dar foarte isteț. Ca exemplu de istețime este întîmplarea următoare. O dată avînd să plece cu mai mulți tovarășii la drum și împărțind între dînșii sacii ce trebuia să-i ducă la spinare, Esop a ales sacul cu pîini, de și era mult mai greu de cît toate cele-l-alte. Tovarășii săi au ris de dînsul, zicînd că s'a păcălit, dar pe fie-care zi sacul devenia mai ușor, pentru că se mincau pîinile, iar cei-l-alți au purtat pînă la sfîrșitul călătoriei aceeași greutate. Cumpărat de filozoful Xant, căpătă curînd libertatea, după stăruințele Samienilor. Mai tirziu ajunse om mare la împăratul Vavilonului și luă copil de suflet pe unul numit Enn. Acesta adresa pîri mincinoase la împărat și Esop fu osîndit la moarte. Scăpat de un amic, el stete multă vreme ascuns. Odată împăratul din Eghipet Nectenav trimise solii la împăratul Vavilonului spunîndu-i că, de nu-î va găsi niște meșteri cari să-î facă un edificiu în aer, va veni cu oaste asupra lui. Atunci Esop se arată și scapă din încurcătură pe împărat. El moare la Delphi, căci, mergînd acolo și nefiind onorat precum i se cădea, ia în ris pe locuitorii și aceștia, ca

să-și răzbune, îi pun în sac un vas sacru și, acuzându-l de hoție, îl osîndesc la moarte.

Pe lângă povestirea vieții lui, mai sînt în această carte poporană o sumă de maxime și fabule. Fiecare fabulă este însoțită de morală, dezvoltată pe larg.

Anton Pann a cules și el multe fabule din gura poporului, pe cari le-a publicat versificate în cartea lui «*Fabule și istorioare*». Interesante sînt unele din acestea pentru a studia migrațiunea fabulelor. Astfel, cea intitulată «*Șoarecele*» ne spune că un șoarece, vrînd să se însoare, a căutat o fată de neam foarte înalt și, văzînd că soarele e lucrul cel mai mare pe pămînt, s'a dus să ceară pe fata soarelui. Soarele i-a spus că în adevăr e mare, dar un nor îl poate întuneca. Șoarecele aleargă la nor; dar află că și pe nor îl gonește vîntul. Aleargă atunci la vînt; dar află că cetatea rezistă bătăii vîntului. Aleargă deci la cetate; aci află însă că șoarecii pot să roază temeliile cetății; prin urmare tot neamul șoricesc este mai puternic de cît toate din lume. Această fabulă aflată la poporul nostru, se poate urmări pînă în colecțiunea indiană «*Panciatantra*».

2) În literatura cultă cea d'ntîiu lucrare scrisă în genul fabulei este «*Istoria Ieroglifică*» a lui «*Dumitru Cantemir*¹⁾. Acesta, voind să vorbească despre luptele familiilor boerești din Muntenia și Moldova, vorbește despre două împărății de animale: împărăția Leului (Moldova) și împărăția Vulturului (Muntenia).

După dînsul, cel mai vechi fabulist este *Dimi-*

1) D. Cantemir, principe al Moldovei: 1673—1723.

trie Tichindeal, care a tipărit la 1814 cartea: «*Filosofice și politice prin fabule învățături morale*», lucrată după scriitorul sîrb Dositeiŭ Obradović. Sînt scrise în proză și au scop pur didactic. Contrar prescrierilor lui Aristotele, el amestecă și direct pe oameni în fabulele lui. După fie-care fabulă, a cărei dezvoltare este în general scurtă, urmează o «învățătură», care pare a fi scopul său principal. Învățăturile lui nu se mărginesc la tema fabulei, ci sînt adevărate discursuri morale sau politice, care au de isvor patria și romînismul, politica romîna față cu celelalte națiuni rivale. El rîde de curtezani și de lingușitori; rîde de aristocrații cari se fălesc cu meritele strămoșilor pe cînd ei sînt nulități și zice: «De bun neam sînt numai faptele bune ale oamenilor.» El sfătuește pe frații săi să învețe, să se lumineze, «că lumina e luminarea minții, care ne arată nouă adevărul, iar întunerecul credinții deșerte face.» La fie-ce ocaziune el se arată înflăcărat partizan al cauzei romînismului și zice într'una din învățăturile sale aceste cuvinte cari au rămas celebre: «Mintea, mărită nație daco-romînească în Banat, în Țara Romînească, în Moldova, în Ardeal, în Țara Ungurească! cînd te vei lumina cu învățătura cu luminatele fapte bune, tu te vei uni;—căci Dumnezeu și dreptatea vrea cu vremea să-și ia fie-care ce este al său».

În secolul nostru mai toți poeții au scris cîte-o fabulă, două, unii au tipărit chiar volume, totuși puține au o valoare deosebită.

*Asachi*¹⁾ scrise «Fabule versuite» slabe și ca interes și ca stil.

Seulescu, îndemnat de exemplele fabuliștilor mari, vrea să scrie și el pentru țara sa, dar spiritul pedant face să n'aibă nici o valoare încercarea lui. D. Urechia le-a numit «fabule scîlciate».

Eliade scrise multe fabule cari făcură efect în timpul lui, dar azi aū numai interes istoric, pentru că el nu le-a scris cu scop literar, ci cu scop politic, de aceea nici nu le putem înțelege fără a cunoaște starea lucrurilor din timpul acela. Cunoscutul subiect, tractat de toți fabuliști, «Corbul și vulpea» e dezvoltat de el la 1829, înfățișînd prin corb pe Romîni și prin vulpe pe Rusia. Această fabulă e: «Corbul și vulpea cum a fost». Peste cîți-va ani scrie o adoua fabulă «Corbul și vulpea cum este», în care schimbă fondul, punînd pe corb să mînce întiū în liniște brînză și să zică apoi:

Hei! a fost pe cînd a fost,
Pe cînd era tata prost,
Că vulpea c'o zicătură
Ii ștergea cașul din gură;
Dar acum e altcevaș:
Gura nu mai pui pe caș.

O fabulă care a făcut mare zgomot în timpul său este: «*Măceșul și florile*». În 1844 o societate ru-sească trimite pe Trandafilof să ceară voe de la guvern a exploata minele cu lucrători ruși. Acest lucru ar fi permis un amestec și mai mare al Rusiei în afacerile țării. Bibescu, Domnul Munteniei, favo-

1) George Asachi: 1788—1871.

rabil acestei idei, consultă obșteasca adunare. Atunci Eliade împărți în manuscris (anonim) fabula sa și adunarea respinse propunerea Domnitorului. Poetul ne înfățișază o grădină cu flori (România) în care un măceș, numit «Trandafir cu of în coadă» (Trandafilof), care avea pe lângă dînsul pir (Ruși), fu aruncat de crivăț și voi să rămie între flori. Grădinarul (Bibescu) voia să-l sădească în pămînt; florile protestară, el rezistă, dar veni un vînt din apus care ridică măceșul și-l azvîrli departe.

Cei mai însemnați fabuliști sînt Donici și Alexandrescu.

*Donici*¹⁾ nu e tocmai original; s'a influențat prea mult de fabulistul rus Kriloff, ale cărui lucrări cite odată le-a tradus pe de a'ntregul. La început el arată scopul fabulei, spunînd că Adevărul gol, orî-cît de valoros ar fi, nu e primit bine nicăiri, ci poate intra numai:

Cu vestminte
Imprumutate de la minte.

Pe funcționarii abuzivi ni-i arată în chipul vulpei cu «pufușor pe botișor» («Vulpea și Bursucul»). Dar acești funcționari nu sînt totdeauna «prigoniți», cum se plînge vulpea, ci sînt adesea protegiați ca favoriți ai guvernelor. De aceea ne înfățișază el pe Elefant ca domn («Elefantul în Domnie») spunînd lupilor prinși cu mîța în sac:

Vă hotărâsc de-acum de oae o pelicieă
Și nici un păr mai mult nimică.

1) Alexandru Donici: 1806—1866.

Relativ la clasele dezmoștenite cari nu luaă parte la viața statului și despre a căror soartă hotăraă ceilalți, ne arată o adunare obștească, în care avea să se hotărască despre soarta oilor și din cari tocmai oile lipsiaă. Pe patrioții de vorbe și pe cei cari se laudă cu meritele altora, îi înfățișează printr'o muscă («Musca») ce stă pe cornul unui bou de la plug. «De unde vii?» o întreabă alta.—«Nu vezi că *venim* de la arat!» Și tot la lăudăroși și la fanfaroni face aluzie cînd ne înfățișează cele două poloboace («Două poloboace»), din cari unul plin venia încet, iar cel gol făcea zgomot de-ți lua urechile.

Grigore Alexandrescu e mult mai original, pentru-că unele subiecte nu se găsesc tractate la nici un alt fabulist și pentru-că și cele cunoscute sint tractate cu multă libertate. Cele mai multe din lucrările lui s'ar putea reduce la două idei : vanitatea și fățarnicia.

Amărit de nedreptatea lumii, el ne înfățișază pe leu («Dreptatea leului») care pune pe epure să se jertfească drept «cel mai tare», fabulă inspirată după La Fontaine «Les animaux malades de la peste», dar tractate în mod diferit. Prin figura unui cîine nenorocit («Cîinele izgonit») ne arată cît e de prețuit omul cînd e la putere și cît de disprețuit cînd cade. Ne vorbește despre cei care se cred nobili («Catîrul care-și laudă nobilitatea» și «Pisica sălbatică și tigru»), cum și de cei ajunși cari uită pe rudele lor și nici nu vor să le știe («Boul și vițelul»). Alexandrescu ne apare și în fabulele sale ca un adevărat democrat, dorind egalitate deplină și rîzînd de cei cari o voesc numai cu

cei mari («Ciinele și cățelul»); dar în același timp prvine pe popor să se ferească de acei cari aruncă totdeauna vorbe mari și cari în realitate vinează numai ciștigul personal. Ne înfățișază («Vulpea liberală») pe o vulpe care face paradă de liberalism, dar se înecă cu un os pe care i-l dă stăpînirea. Intr'o altă fabulă («Uliul și găinile») ne arată cum foarte adesea acești șarlatani reușesc în întreprinderile lor.

Au mai scris fabule: *Costache Carp*, *Gheorghe Tăutu*, *Const. Bălăcescu*, *George Sion*, ș. a.

ÎNTREBĂRI

Cînd a început să se dezvolte fabula? — Care este explicarea fabulei politice? — Care e rolul fabulei sociale? — Care e patria fabulei? — Cine a scris fabule la Greci? — Ce scriitor s-a inspirat după Esop la Romani? — Cine e considerat drept cel mai mare fabulist?

Avem fabule în literatura noastră poporană? — Ce știți despre Esop? — Ce importanță au fabulele lui Anton Pann?

Care e prima lucrare scrisă în genul fabulei în literatura noastră? — Ce a scris Tichindeal? — Ce fabuliști avem în secolul nostru? — Cărți sînt cei mai însemnați? — Care e caracterul fabulelor lui Eliade? — Ce știți despre Donicî? — Ce tractează fabulele lui Alexandrescu?

EPIGRAMA

EXEMPLE

On vient de me voler!—Que je plains ton malheur!
Tous mes vers manuscrits...—Que je plains le voleur!

(Lebrun)

Dimidium donare Lino quam credere totum
Qui mavult, mavult perdere dimidium.

(Martial)

Après l'«Agésilas»,
Hélas!
Mais après l'«Attila»,
Hola!

(Boileau)

Prezidentul Tribunalului către aprod:

Vezi, apred, de fă tăcere,
Nu putem nici să vorbim;
Judecărăm opt procese
Fără să le auzim.

(După I. B. Rousseau)

Unui poet

«M'am lăsat de poezie»
Spui la lume ne'ncetat.
Lumea spune că de tine
Poezia s'a lăsat.

(A. C. Cuza)

B. PRINCIPIŪ ȘI ISTORIC

Înțelesul primitiv al cuvîntului *epigramă* a fost «inscripțiune» (ἐπίγραμμα). Pe diverse monumente se scriaŭ cite-va versuri cari arătaŭ menirea aceluï monument saŭ îi făceaŭ o scurtă descripțiune. Mai tirziŭ s'a scris pe monumente cugetări fugitive, jocuri de spirit, cari n'aveaŭ nimic a face cu obiectul însuși.

La Romani epigrama a luat un înțeles nou, apropiindu-se de satiră. Epigrama este deci o mică compunere de patru—șase versuri în care se exprimă o cugetare spirituală și înțepătoare; însă înțepătura trebuie să fie fină. De aceea fineța este calitatea fundamentală a stilului epigramei.

Boileau zice :

L'épigramme plus libre en son cours peu borné,
N'est souvent qu'un bon mot en deux rimes orné.

INTREBĂRI

Care e înțelesul primitiv al cuvîntului *epigramă*? — Și ce popor a căpătat înțelesul ce are pînă azi? — Ce este *epigrama*? — Cum a definit-o Boileau?

GENUL PASTORAL

A. EXEMPLE

MOARTEA LUÎ DAPHNIS

de

THEOCRIT

Thirsis

Căprare, dulce e murmurul apelor și freamătul brazilor de pe la isvoare, dar și tu dulce cînți din fluer. După Pan poți să eî al doilea premiu; ție ți se cade să eî edul; carnea de ed este frumoasă, pină cînd ajunge a da lapte.

Căprarul

Oiere, glasul tău este mai dulce de cît apa care se varsă jos pe înălțimea înaltei peștere. Dacă muzele vor lua ca dar un herbec, tu vei lua ca premiu un miel sugar, iară dacă lor le va plăcea să ia un miel, tu vei lua o oae.

Thirsis

Fii bun, căprare, în numele nimfelor, fii bun de șezi colo pe acea naltă movilă unde sint mărăcinele, și cîntă din fluer; iar în acest restimp eî îți voi paște caprele.

Căprarul

Nu-î voie oiere, n'avem voe să cîntăm din fluer în miază zi. Ne temem de Pan; căci de sigur acuma este ostenit de vinat și se odihnește; el este cumplit, și tot d'a-una o fiere amară îi stă în nări.

Dar apoi tu, Thirsis, cîntăi odată nenorocirile lui Daphnis, și ai întrecut și muzele păstorești. Vino să ședem

sub ulm dinaintea icoanei lui Priap și a zinelor isvoarelor, unde este și scaunul cel păstoresc și stejari. Și dacă vei cînta precum odinioară cînd ai cîntat și te-ai măsurat cu Chromis cel din Libia, îți voi da o capră care fată cite doi ezi, ca să o mulgi de trei ori pe zi, o capră care, deși are doi ezi, cu toate acestea poți să umpli două găleți; îți voi da și o cupă adincă pardosită cu ceară dulce, cu două cozi, de curînd făcută și încă miroase a săpătură. Pe la buzele ei șerpuește volbura, volbura îmbrobodită cu flori aurite; iar învîrtitura ei șerpuește veselă de rodul ei gălbior. Înăuntru este săpată o femee, lucru Dumnezeesc, gătită cu un peplu și cu o cordea pe cap. Iar înaintea ei niște bărbați cu părul frumos gătit se ceartă între ei, altul de ici, altul de colo; dar aceasta nu-i atinge mintea, une-ori se uită rîzînd la unul, altă dată și-aruncă mintea la altul. Și ei cu ochii umflați de dragoste muncesc de geaba.

După aceasta este săpat un pescar bătrîn și o peșteră stîncoasă, pe care cu grabire bătrînul tirie un mare năvod ca să-l arunce și pare un om vrednic ce-și pune toate puterile; ai zice că pescuește cu toată puterea mădularelor sale așa de tare i s'au umflat din toate părțile vinele de la gît, de și este cîrunt și puterea lui este vrednică de tinerete.

Puțin mai departe de bătrînul pescar este o vie, frumos încăreată de struguri roșietici pe care o păzește un copil mititel, care șede pe gard. Lingă el pe o parte și alta sînt două vulpi, din care una umblă încet, încet prin rîndurile vițelor și mîncă tot ce-i de mîncat, iar cealaltă face toate vicleniile la traista lui, și zice că n'are să dea pace copilului pînă cînd nu-și va asigura gustarea. Iar el impletește un frumos paner de prins lăcuste, cu spicuri de griu, și nu-i prea pasă atîta nici de traistă, nici de plinte, cît se bucură de impletitură.

Din toate părțile cupei jur împrejur se întinde un spin moale, o minună Eolică, semn care ți-ar uimi inima. Eu ca să-l cumpăr am dat luntrașului Calydoniu o capră și o turtă mare de cașcaval făcută de lapte alb. Și pînă acuma nici n'au atins-o buzele mele, ci este neatinsă. Această cupă foarte ușor ți-aș dărui-o, dacă tu, iubite, îmi vei cînta doritul cîntec. Și nici nu te pizmuesc, alde dragă: căci de sigur n'ai să păstrezi cîntecul pentru Hades, unde se uită toate.

Thirsis

Incepeți, iubite muze, începeți cântecul păstoresc. Eū sînt Thirsis cel din Etna, și glasul lui Thirsis este dulce.

Unde erați oare, nimfelor, unde erați cînd Daphnis se topia? Prin văile frumoase ale Peneului său ale Pindului? căci de sigur nu vă țineați de marile ape curgătoare ale riului Anap, nici de virfurile Etnei, nici de sfînta apă a Acidelui.

Incepeți, iubite muze, începeți cântecul păstoresc.

Pe el îl plinseră cu urlete șacalii, îl plinseră și lei din păduri, că muri.

Incepeți, iubite muze, începeți cântecul păstoresc.

La picioarele lui plinseră cu jale multe vaci, mulți ta-uri, apoi multe vițele și viței.

Incepeți, iubite muze, începeți cântecul păstoresc.

Intîiu și 'ntîiu veni din munte Mercuriu și zise :

— «Daphnis, cine te necăjește? pe cine, dragă, iubești așa de tare? itî ziceau mai înainte boar ¹⁾, dar acum pari a fi căprar ²⁾».

Incepeți etc.

Veniră văcarii, veniră oerii, veniră căprarii : toți il trebuă ce rău păți

Veni Priap și zise :

— «Nenorocite Daphnis, de ce te topești tu? Dar și fata cutrieră cu picioarele pe la toate isvoarele și la toate pădurile căutîndu-te.»

Incepeți etc.

«Ești un om foarte greoiu la dragoste și nepriceput»

Dar lor nimic nu le răspunse văcarul, ci își sfîrșia dragostea cea amară, și-și împlînia sfîrșitul ursitei.

Incepeți etc.

Veni însăși plăcuta Afrodită rizînd pe ascuns, rizînd însă cu o grea minie și zise :

— «Dar tu, Daphnis, te mîndriași că vei doborî dorul, nu te-ai doborit oare tu însuși cu dorul cel greu?»

Incepeți etc.

Ei dară îi răspunse și Daphnis :

1) Boar, păzitor de boi. Aceștia erau cei mai de frunte dintre toți păstorii.

2) Păzitorul de capre era inferior.

— «Nesuferită Afrodită, pismașă Afrodită, Afrodită de oameni urită, zici acuma că ori-ce soare a apus pentru noi? Daphnis și în Hades va fi o durere rea pentru dor!

Incepeți etc.

«Nimic nu are aface văcarul cu Afrodita; du-te la Ida, unde munteanul Adonis paște frumoasele oi».

Incepeți etc.

«Du-te iarăși și cată să stai aproape de Diomede și spune-î:

«Am învins pe văcarul Daphnis, luptă-te dar cu mine.»

Incepeți muse etc.

«O lupi, o șacali, o urși cu culcușuri prin munți, rămineți sănătoși; eu văcarul Daphnis nu mai sunt prin păduri, nu mai sînt prin dumbrăvi, ni-i în rediurile sfinte. Rămii sănătoasă Arethusă, și riuri care vărsați frumoasa voastră apă în Thimbris.

Incepeți etc.

«Eū sînt acel Daphnis care pășteam aici vacile, Daphnis care adăpam aici taurii și vițelele.

Incepeți etc.

«O Pan, Pan, ori unde ești sau prin munții cei mari ai Lyceului, sau că te plimbi prin marele Menal, vino în insula Sicilia și lasă înălțimea Elicei și mormîntul cel nalt a lui Licaonide, mormînt de care și fericitul se miră.

Incetați, muse, incetați cîntecele păstorești.

«Vino, stăpine, și ia acel fluer frumos, care miroase a miere de ceară deasă, și care se îndoaie pe la buze. Căci eu acum sînt tirit de dor în Hades.

Incetați etc.

«Acum măracini purtați crini, purtați și voi spinii, și frumosul narcis să inflorească pe juneapin¹⁾. Intoarcă-se toate pe dos, și bradul să dea pere, cînd Daphnis moare, și pe cîni gonească-i cerbi, și bufnițele din munți să se măsoare în cîntec cu privighetorile.»

Incetați etc.

Și el zicînd atita, încetă; iar Afrodita voia să-l ridice; dar tot inul ursitelor se sfîrșise, și Daphnis trecuse apele, și valvărtejul acoperi pe omul iubit de muze și neurit de nimfe.

Incetați etc.

Și tu dă-mi capra și cupa, ca să mulg într'însa și să închin muzelor.

¹⁾ Se aude și sub forma *jneapăn*, brad tînăr = juvenis pinus.

O ! Salutare, de multe ori salutare, muzelor; eu și în urmă voi cînta mai dulce pentru voi.

Căprarul

Să ți se umple de miere frumoasa ta gură, Thirsis, să ți se umple de faguri de miere, și să mîninci dulcea smochină din Egil, căci în adevăr tu cînti mai bine de cît grăerul.

Iată-ți cupa ; uită-te. dragă, ce frumos miroase, ți-ar părea că este spălată la izvoarele Orelor. Vin aici, Kisseha; și tu mulge-o.

(Trad. de I. Caragiani).

TITIRUS ȘI MELIBŒUS

de

VIRGILIU

Melibœus

Titire, tu sub frunzișul boltuit al unui fag
Stai cu fluerul tău dornic și cînti doinele cu drag,
Dar noi scoși din țara noastră rătăcim prin țări străine.
Imbătat d'o umbră dulce, tu doinești atît de bine
Și 'nveți codrii să răspundă cîntului duios al tău !

Titirus

Mi-a făcut un Zeu aceasta ! El va fi d'apururi Zeu
Pentru mine, Melibœus. Și cît voi trăi sub soare,
Pe altarul lui junghia-voiu miei și tinere mioare.
El mi-a dat deplină voe să pasc turmele, să fac
Tot ce vrea, să zic din fluer cîntecele care-mi plac.

Melibœus

Nu te pismuesc de asta ; dar mă mir și eu de una,
Pentru ce p'aceste cîmpuri ni s'a pripășit furtuna,

Si de ce-î atîta zgomot? Uite, insu-mî eû mîhnit
 Îmî port caprele puține p'acest cîmp nenorocit;
 Abia duc acum o capră: colo 'n alunîș d'o parte
 A fătat doi iezi, seamănă, gemeni dragi meniți la moarte!
 Aû rămas acolo ieziî între stînci! Acest amar
 Mi l-a prevestit adese trăznetul în vr'un stejar.—
 Inșă Zeul, cine-î, spune-mî! Zeul tău cum se numește?

Titirus

N'ai văzut tu încă Roma! Eû credeam copilărește
 Că acest oraș e 'ntocmai ca orașele la noi —
 Ast-fel mieii sînt asemeni oilor, și sînt tot oi,
 Ast-fel seamănă cățeii cînilor: și-î cu ertare,
 Că atîta mi-era mîntea, să alătur mic cu mare.
 Dar acest oraș stă mîndru și-î atît de uriaș!
 Peste toate cele-l-alte se ridic' acest oraș
 Ca stejarul cel puternic peste edera din cale.

Melibœus

Titirus, ca să vezi Roma, ce-aû fost păsurile tale?

Titirus

Libertatea, Melibœus! Mi-a suris tîrziû de tot.
 Alb mi-e părul, barba albă, și d'acum nu mă socot
 Om întreg într'a puterii, dar ea mi-a suris! Și iată,
 Dup' un veac de așteptare, pentru veci ea mi s'arată:
 De cînd am pe Amarilis, Galatea mea s'a dus.
 Pin' aveam pe Galatea — lucru verde fie spus —
 Nu era nici o nădejde s'ajung liber, să-mî fac stare,
 Măcar am jertfit din turmă vr'un berbec ales de mare
 Si 'n oraș am dus adese cașul cel mai bine stors,
 Dar cu bani eû nici odată din oraș nu m'am întors.

Melibœus

Mă miram eû, de ce, tristă rătăciai pe la izvor
 Si plîngeai tu, Amarilis, chemînd Zeii 'ntr'ajutor!
 Titirus era departe! Cîmpul neted și izvorul,
 Brazil tăi și vița viei, Titirus, toate-ți duc dorul,
 Cînd ești dus!

Titirus

E grea robia. N'am putut de ea să scap,
 Nu știam un chip anume; și nici nu-mi trecea prin cap
 Că un zeu era aproape să-mi aducă zile bune.
 Și eu l-am văzut în Roma, l-am văzut! Frumos și june,
 Melibœus! Și-n tot anul p'altar jertfe am să-i pui,
 Cind de trei ori patru zile ține sărbătoarea lui.
 El mi-a zis ac-aste vorbe, celui cu durere lungă:
 «Mergi, băete, paște-ți turma! Crește-ți oiși dă-le-n strungă!»

Melibœus

Fericit ești tu! Cimpia este-a ta d'acum! A ta!
 E un petec mic, bătrine, e pietroș, nu-l poți ara
 Și la mijloc e mocirlă cu trestiiș — și-atit e bine!
 Este-al tău și, ori-cum este, el ajunge pentru tine.
 Miorițele bolnave nu vor paște 'n loc străin
 Iarba neobicinuită; și nici turmele ce vin
 Ca să pască 'nvecinate, nu-ți vor face supărare
 Să te temi că au vr'o boală ori vr'un rău de 'mprumutare.
 Fericit ești tu! Tot traiul îți va fi de-acuma drag,
 Veți doini duiioasa doină prin pădurile de fag,
 Și din streapătul pădurei veți pricepe fericirea!
 Uite-aici, isvorul vesel, murmurîndu-ți adormirea;
 Gardul colo, pină 'n fundul țarinei! O, mindru ce-i!
 Și de zumzătul d'albine pline-s florile de tei!
 Uite stinca năpustită peste văi amețitoare
 Și pe deal auzi cum sună toarfecile muncitoare
 A vierului; și 'n frunza ulmului bogat de flori
 Turturelele 'ndrăgite jalnic gunguresc în zori!

Titirus

Maî intiiu va fi pe ceruri luna 'n drumul ei întoarsă,
 Maî intiiu eși-vor peștiți pe uscat, din marea stoarsă,
 Și, schimbînd întreaga fire și al vremii căpătiu,
 Maî intiiu va bea din Tibru neamul scitic, maî intiiu
 Va bea apă Teutonul dintr'a Parților isvoare,
 De cit eu să uit vr'odată p'acest Zeu, al doilea soare.

Melibœus

Ah, dar noi! Care ni-e soarta? Să ne perdem rătăciți
 Unii 'n Africa setoasă, alții 'n iarnă pe la Schiți
 Ori la serbădul Daxes, ori în noaptea 'ndepărtării
 Chiar la marginile lumii, la Britani, la robii mării.
 Mai vedea-voiū eū vr'odată colnicul unde-am crescut,
 Și coliba cea săracă cu pereții slabi de lut
 Și cu glii acoperită? Mai vedea-te-voiū pe tine,
 Lunca satului, cu lanul cel cu spicele puține,
 Dar destul d'ajungătoare să nu mor de foame 'n drum!
 Cel mai prăpădit răsboinic e stăpînitor acum
 Peste-atite lucruri scumpe inimei din noi! Și lanul
 Cel muncit cu ani de zile ni l-a pustiit dușmanul!
 Ce-î al nostru? Tu, învrăjbire, ne-ai dat morții și pe noi!
 Am muncit, și pe-a cui seamă? Pentru cine? Biete oi,
 Duceți-vă! Și voi capre, fericite ntr'altă vreme,
 Duceți-vă! Nici-odată d'acum nu mă voiū mai teme
 Că prăpastia vă 'nghite, cînd săriți pe stînci în joc!
 Nu voiū mai vedea spelunca! Nu voiū mai avea noroc
 Să v'aud sbieretul vesel, cînd din salcia plecată
 Vă taiū crengile amare—nici-odată, nici-odată!

Titirus

Astă-seară, Melibœus, vino la coliba mea.
 Dormi cu noi, îți vom așterne pat de fin. Și vei avea
 Din ajuns și caș și poame. Vino; din cămine fumul
 Ese alb, și tot mai negre umbrele ne-acoper drumul¹⁾.

(Trad. de G. Coșbuc).

1) Publicată în «Antologia» de I. Manliu.

VARA LA ȚARA

de

DEPARAȚIANU

Locuința mea de vară
 E la țară:
 Acolo ești voiă să mor
 Ca un fluture pe floare,
 Beat de soare
 De parfum și de amor.

Acolo e fericirea
 Și iubirea
 Timpului patriarchal;
 Viața ce aci s'ascunde
 Curge 'n unde,
 Curge 'n unde de cristal!

Ale soarelui copile,
 D'albe zile
 De Cuptor și Cireșar,
 Ca pe niște surioare
 Pe fecioare
 Din colibă le chiam'afar'.

Și ca roiul de albine,
 Pe coline
 Pe vilcele, pe cîmpii,
 Toată ziua mi se 'ncură
 Și murmură
 Copilite și copii!

Sfînta poezie 'n mantă
 Radiantă
 D'alb, de roșu și de-azur
 Investmintă deal și vale
 Cîmp și cale:
 Nu lasă nimic obscur!

Numai vara cerul face
 Cu noi pace:
 Numai vara ochiul meu,
 Vede 'n raze și 'n lumine
 Toate pline
 De mila lui Dumnezeu!

Plaiul verde de zmaraldă
 Mi se scaldă
 Ca o ninfă 'n rîu divin
 De junețe și viață
 Ce-o resfătă
 Și-î sărută d-albul sîn!

Și cum undulă pe spate,
 Resfirate
 Bucle blonde la virgini,
 Ca miresele cu mirii,
 Cînd zefirii
 Zbor cu ele pe colini,

Spicul blond cu paie de-aur,
 Scump tezaur
 Pentru mari și pentru mici,
 Undulează 'n miș de valuri
 Între maluri
 De sulfina și d'aglic!

Astfel bazmele-azurate
 Și 'nstelate
 Cu-al lor cer de Oriint
 Spun că'n țările 'ncîntate
 Sint bogate
 Mări de aur și d'argint,

Și prin holdele splendide,
 Joc silfide
 Cu piciorul de copil,
 Zvelte, agere, ușoare,
 Surioare
 Cu Camila lui Virgil...

Trageți danțul pe răzoare
 O! fecioare
 Cu privirile cerești!
 Danțul, cîntecul și-amorul
 Sint izvorul
 Fericirii omenești!

Inșăși umbrele obscure
 Din pădure,
 Invelite 'n giulgiul lor
 Sar pe sumbra bălărie
 Intr'o mie
 De 'nvirtiri într'un picior.

Și, cînd noaptea pe poene
 Cînt'a lene
 Melancolicul păstor,
 Nu știți ielele cum danță
 Și se lanță,
 Îmbătate de amor!..

O! grațioase idile!
 In ce zile,
 In ce nopți ați înflorit
 D'asa odori minunate,
 Parfumate,
 Din fruntea lui Teocrit?

N'ati înflorit voi în ora,
 Cînd e hora
 Elfilor înamorați,
 Cu praf de-aur p'aripele
 Și de stele
 Ca 'mpărații 'ncoronați?

Cînd angelicele cinturi
 Peste vînturi
 Se înalță de pe cîmpii,
 Răpesc verguri flori și raze
 In extaze
 D'ale verei poezii?

Nici un timp auroral
 Pastorale,
 Nici un timp, versuri cerești
 Nu dă ca vara splendoare
 Și candoare
 Poeziei omenești!

Și pentru asta eă, vara,
 Iubesc țara,
 Pentru asta voiă să mor
 Ca un fluture pe floare,
 Beat de soare,
 De parfum și de amor!

Moară tonții în palate
 Imbrăcate
 Cu covoare d'Ispahan,
 Ei, ce chiem pietrele triste
 Ametiste
 Și părinte—pe tiran!

Tonții, cari pentru o mină
 De țarină
 Iși dau sîngele din ei,
 Fac din crîncenele crime,
 Înălțime,
 Și din demoni Dumnezei!

Mie dați-mi vatea verde,
 Unde pierde
 Omul negrele gîndiri,
 Unde-ți uiți de infamia
 Și sclavia
 Auritelor zidiri!

Nu mai voiŭ s'aud de cine
 Face bine
 Saŭ de cine face rău:
 De la mic pînă la mare
 Fie-care
 E victimă saŭ calău.

Lumea noastră e un mare
 Stirv, din care
 Miș de bestii se nutresc :
 Miș de pasări și de fiare,
 Ce prin ghiare
 Impart hoitul omenesc!

Vai! și cum își bate pieptul
 Înțeleptul
 Care zi cu zi cirpind
 Ale sale zile pline
 De suspine,
 Vede cărțile-î mintînd!

In Paris, in Londra, 'n Viena
 De la Sena
 Pin'la marea de Azof,

Vede, toată 'nvățătura
 Că e gura,
 Și stomachul—filozof!

Gură d'om, gură de ciine
 Cere piine!
 Fiș tiran, tilhar, păgin..
 Numai gura s'aibă piine,
 Om saŭ ciine,
 Te cunoaște de stăpin!

Dați-mi dați-mi valea verde
 Unde pierde
 Omul negrele gindiri:
 Unde-ți uiți de infamia
 Și sclavia
 Auritelor zidiri,

Unde, mindra păsărică
 Se ridică
 Pînă 'n cerul luminos.
 Si, din ceru-î plin de soare,
 Cu oroare
 Abia vede omul jos!...

B. PRINCIPIILE ȘI ISTORICUL GENULUI

«Poezia pastorală este imitațiunea vieții cîmpenești în scene cari ne-o reprezintă cu tot farmecul posibil» (Lefranc).

Cei vechi dădeau acestei poezii numele generic de *idilă* (εἰδύλλιον, deminutiv de la εἶδος, imagine). La început idila însemna o poemă mică, orî-care ar fi fost cuprinsul ei. Mai tîrziu s'a specializat la înțelesul de «ce-va încîntător», poezie în care se cîntă lucruri frumoase de la țară, frumuseți naturale.

Această poezie se naște în epoce de multă civilizație și de mare dezvoltare a literaturii, cînd oamenii nu se mai pot încînta nici de istorie nici de prezent. Atunci se celebrează viața de la țară și se infățișează în niște colorii exagerate, lăsîndu-se la o parte tot ce poate fi rău, urît, astfel ca să se poată zice ca Deparațianu:

Acolo e fericirea
Și iubirea
Timpului patriarchal;
Viața care aci s'ascunde
Curge 'n unde,
Curge 'n unde de cristal...

Grigore Alexandrescu a ris de exagerările acestui gen într'una din epistolele sale, în care descrie petrecerea sa la țară:

Turme de oi sînt mulțime, însă încă n'am găsit
Un păstor ca în idile, un cioban de pizmuit.

Și nu știu cum în vechime atîți mari biruitori
 Părăsiau avere, slavă și trăiau între păstori.
 Nimfele le vezi desculțe, îmbrăcate 'n piei de oi,
 Păstorile pe viscol, pe furtună și pe ploii
 De a lor ticăloșie ocolite ca d'un lanț
 Îți ridică toată pofta de a mai face vre-un romant...

De obicei se deosebesc două specii de poezii pastorale:

1) *Egloga* sau *bucolica* înfățișează o mică acțiune dramatică și un dialog.

2) *Idila* cuprinde numai descrițiune.

Acest din urmă termen are uneori și înțeles mult mai larg.

Cel mai însemnat poet pastoral este *Theocrit*. În poezia greacă aflăm și înainte de el pasaje pastorale, dar el face un gen separat. Theocrit (pe la 300 ante Cr.) a trăit în strînse legături cu păstorii din Sicilia, a observat viața și obiceiurile lor, a adunat cîntecele și poeziile lor poporane, a lăsat la o parte unele lucruri și a poleit pe cele ce le-a socotit prea aspre și a făcut astfel poezii pline de frumuseți.

De la dînsul avem peste 30 de poezii intitulate «idile». În ele ne înfățișează scene pastorale, dialoguri între păzitorii de vaci, de capre, de oi, arătîndu-ne cum viețuiau simplu, dar mulțumiți. Interesante sînt disputele lor artistice, cunoscute sub numele de *cînturi amebeice*. Iată cum se făcea un asemenea cîntec. Unul din păstori începe, spunînd o idee oare-care; celălalt trebuie să exagereze lucrul și să spue o idee analogă sau opusă. Primul poate să continue subiectul său să-l schimbe și cel d'al

doilea trebuie să-l urmeze. Astfel cîntă ei pînă cînd arbitrul declară cine a biruit.

În unele idile Theocrit dezvoltă legende poporane, din cari mai însemnate sînt cele relative la Polyphem și la Daphnis.

Polyphem, cunoscut din Odysea, este ciclopul pe care l-a orbit Oduseu. Se știe că ciclopii erau uriași cu un singur ochi în mijlocul frunții. Într'una din idile poetul ne vorbește despre iubirea unei nimfe a mării, Galatea, pentru el, dar el se face că nu bagă de seamă. În alta din contra Polyphem e disperat că Galatea nu-l mai iubește și cîntă ca să se mîngie.

Daphnis e un păstor cu multe turme și poet. Fiind-că s'a mîndrit că poate rezista amorului, zeița Aphrodita începe lupta contra lui. Îi inspiră amor pentru o fată, care la rîndul ei iubește pe păstor; dar el nu voește să se ducă la dînsa și suferă atît încît moare. Toată natura întristată plînge moartea lui.

Virgiliu, inspirîndu-se după poetul grec, a scris zece egloge, cunoscute sub titlul de «*Bucolice*» Inferioritatea operei scriitorului roman stă în faptul că a întrebuițat prea des alegoria și una din condițiunile esențiale ale genului pastoral este să nu fie alegoric. În prima eglogă Titirus, unul din personajile cari dialogează, este însuși poetul, care găsește în chipul acesta ocaziune să aducă mulțumiri lui August pentru că-i înapoia se moșia părintească: îl numește «zeu». Apoteoza lui Daphnis din egloga V este socotită ca apoteoza lui Caesar. În egloga IV vorbind despre copilul ce avea să dobîndească în cu-

rînd Pollio, zice că acest copil anunță o eră nouă pentru omenire, o adoua vîrstă de aur a lui Saturn. Scriitorii creștini din evul mediu au văzut aci o profetizare a nașterii lui Crist și de aceea s'a bucurat poetul latin de multă trecere în acest timp, de aceea l-a ales și Dante tocmai pe el ca să-l conducă prin Infern și prin Purgatoriū.

În literatura noastră s'a produs puține lucrări de acest gen. Citează unii «Pastelurile» lui *Alexandri*, cari țin însă mai bine de poezia lirică—și poezia lui *Al. Deparatianu* «Vara la țară», minunată idilă în prima parte, iar în a doua o adevărată poezie filozofică. Păcat numai că are prea multe franțuzisme.

INTREBĂRI

1. Ce este poezia pastorală? — Ce înțeles avea la cei vechi cuvîntul idilă? — Cînd se naște această poezie?
2. Cîte specii de poezie pastorală deosebim?
3. Care e cel mai însemnat poet pastoral? — Cum se caracteriză opera lui? — Carî sînt cele mai însemnate legende poporane dezvoltate de el? — Ce a scris Virgiliu? — Ce putem zice dacă comparăm pe Theocrit cu Virgiliu? — Avem asemenea produceri în literatura romînă?

GENURILE POETICE

(TABLOŪ SINOPTIC)

GENURI POETICE

Gen liric	Specii principale	Poezie religioasă și tradițională.
		Poezie descriptivă.
		Poezie eroică.
		Poezie filozofică.
		Elegie.
		Doină.
	Specii secundare	Odă ușoară.
		Epitalam.
Gen epic	1. Narațiunea epică	Cronică rimată.
		Poemă eroică
		Baladă.
		Romantă.
		Legendă.
	2. Epopee.	
	3. Poema eroi-comică.	
	4. Romanul. Nuvela.	
Gen dramatic	Tragedia.	
		Comedia.
	Drama	Dramă satirică.
		Tragi-comedie.
		Tragedie burgheză.
Dramă romantică.		
		Melodramă.
	Poezii însoțite de muzică	Operă
		Opera comică
		Operetă.
		Vodevil.
	Specii secundare	Farsă.
		Parodie.
		Feerie.
		Proverb.
		Revistă.
Gen didactic	Poema didactică. Epistola.	Satira.
		Fabula.
		Epigrama.
Gen pastoral.		

